

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ -
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΕΩΝ ΘΕΣΜΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Χ. ΠΑΥΛΑΚΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΖΑΝΝΗΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2007

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ -
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΕΩΝ ΘΕΣΜΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Χ. ΠΑΥΛΑΚΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΖΑΝΝΗΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2007

Την εργασία αυτή την αφιερώνω στην συζυγό μου Σοφία και στον γιό μου.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την σύζυγό μου κ. Σοφία Σκούπα πτυχιούχο Γεωπονίας,
για την βοήθειά της στην μετάφραση κάποιων ξενόγλωσσων κειμένων.
Τον κ. Ζάννη επιβλέποντα καθηγητή, για την βοήθειά του στην εργασία.
Την Περιφέρεια Πελοποννήσου, την Νομαρχία Κορινθίας, τους Δήμους, τις Ενώσεις
Γεωργικών Συνεταιρισμών του νομού για τα στοιχεία που μου έδωσαν.

Κων/νος Χ. Παυλάκος
Τεχνολόγος Γεωπόνος
Μεσολόγγι 2007

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη, το Γενικό Ά μέρος και το Ειδικό Β μέρος.

Στο Γενικό μέρος προσεγγίζουμε τους όρους: Κοινοτισμός, κοινωνία των πολιτών, κοινωνική οικονομία, Μ.Κ.Ο. και προσπαθούμε να οριοθετήσουμε τις μορφές και την δράση τους, καθότι το τοπίο είναι συγκεκριμένο και δεν υπάρχουν σαφείς ορισμοί. Αναφερόμαστε στις κοινωνικές επιχειρήσεις, τους συνεταιρισμούς και τις Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις, όπου καταδεικνύουμε το ρόλο τους στην κοινωνία μας.

Μετά δείχνουμε τις Νέες Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού που μπορούν- αφού υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες σε ένα γεωγραφικό μέρος- να αναπτυχθούν καινούργιες μορφές κοινωνικής οικονομίας.

Ο Αγροτουρισμός και Αειφόρος Ανάπτυξη σαν συνιστώσες στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας.

Τα διάφορα κοινοτικά προγράμματα π.χ. EQUAL, σαν μέτρα για την περαιτέρω ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας δίνουμε τα βασικά πλεονεκτήματα του νομού Κορινθίας. Φυσικό Πλούτο - Χλωρίδα και Πανίδα, Δραστηριότητες στη Φύση, Ιστορία, Τέχνες, Πολιτισμό, Παράδοση, Αρχιτεκτονική / Τεχνολογική κληρονομιά, Παραδοσιακές εργασίες / δυνατότητα συμμετοχής επισκεπτών, Θρησκευτικοί τόποι, μνημεία και έθιμα, Παραδοσιακή και τοπική γαστρονομία – Τοπικά προϊόντα, Προστασία περιβάλλοντος, Ευκολία πρόσβασης – παροχή βασικών υπηρεσιών ανάγκης. Τέλος αναφερόμαστε στις υπάρχουσες μορφές κοινωνικής οικονομίας που δραστηριοποιούνται στο νομό.

Έτσι κοιτώντας πλέον, την κάθε γεωγραφική περιοχή είναι εμφανές οι όποιες δυνατότητες ανάπτυξης υπάρχουν αλλά και, για ποιού είδους νέες μορφές της κοινωνικής οικονομίας μπορεί να αναπτυχθούν στο νομό Κορινθίας.

Κων/νος Χ. Παυλάκος
Τεχνολόγος Γεωπόνος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ XVIII

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ XIX

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ XX

ΜΕΡΟΣ Α ΓΕΝΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΚΟΙΝΟΤΙΣΜΟΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 27

- 1.1 Κοινοτισμός 27
- 1.2 Κοινωνία των πολιτών 28
- 1.3 Κοινωνική οικονομία: Μύθοι και πραγματικότητα. 30
- 1.4 Κοινωνική Οικονομία και Οικονομία της Αλληλεγγύης 34
- 1.4 Τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής οικονομίας 39
- 1.5 Οι τομείς παρεμβάσεων της Κοινωνικής Οικονομίας 40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ 45

- 2.1 Κοινωνικές Επιχειρήσεις 45
- 2.2 Χαρακτηριστικά και δραστηριότητες των κοινωνικών επιχειρήσεων 46
- 2.3 Εφαρμογές του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα 47
- 2.4 Συνεταιρισμοί 49
- 2.5 Μορφές συνεταιρισμών 59
 - 2.5.1. Αγροτικοί συνεταιρισμοί 59
 - 2.5.2. Αστικοί συνεταιρισμοί 61
 - 2.5.3. Οικοδομικοί συνεταιρισμοί 62
 - 2.5.4. Συνεταιριστικές τράπεζες 62
 - 2.5.5. Κοινωνικοί συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης 63
- 2.6. Ο ρόλος των συνεταιρισμών στην κοινωνική οικονομία 63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ (ΜΚΟ) 65

- 3.1 Εισαγωγή 65
- 3.2 ΜΚΟ: Ορισμός 66
- 3.3 Κατηγοριοποίηση 71
- 3.4 Κοινωνική οικονομία και ΜΚΟ 77

3.5 ΜΚΟ και Ευρωπαϊκή Ένωση	80
3.6 Ο συμβουλευτικός ρόλος των ΜΚΟ	81
3.6.1. ΜΚΟ ως τρίτος τομέας παροχής υπηρεσιών	81
3.6.2. ΜΚΟ ως εμπόδιο στην προσπάθεια κυριαρχίας του Κράτους στους πολίτες	82
3.6.3. ΜΚΟ ως έκφραση του εθελοντισμού	83
3.7 Συμβολή των ΜΚΟ στην επικοινωνία μεταξύ πολιτικών δυνάμεων, κρατικών οργανισμών και κοινωνίας	83
3.8 Συμβολή των ΜΚΟ στην ανάπτυξη και στην απασχόληση	85
3.9 ΜΚΟ και ουδετερότητα	85
3.9.1 Σύγκρουση με ισχυρά συμφέροντα	86
3.9.2. Συμβολή των ΜΚΟ στη δημιουργία μιας νέας μορφής ανθρώπου	86
3.10. Στόχος	86
3.10.1. Ευαισθητοποίηση του πολίτη	86
3.10.2. Αντιμετώπιση κοινωνικών αναγκών.	88
3.10.3. Στρατηγική	89
3.11. Τρόποι οργάνωσης	90
3.12. Χρηματοδότηση	94
3.12.1. Πηγές Χρηματοδότησης	94
3.12.2. Κατανομή χρηματοοικονομικών πόρων	96
3.12.3. Σχέση των ΜΚΟ με τον κρατικό μηχανισμό και τους χρηματοδότες τους	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 102

4.1.1 Εισαγωγή	102
4.1.2 Γενικός Τουρισμός	102
4.1.3 Μορφωτικός Τουρισμός	103
4.1.4. Τουρισμός Εκθέσεων	104
4.1.5 Τουρισμός Υγείας	104
4.1.6 Τουρισμός Άθλησης	105
4.1.7 Τουρισμός Πόλης	105
4.1.8 Συνεδριακός Τουρισμός	106
4.1.9 Τουρισμός Περιπέτειας	107
4.1.10 Οικογενειακός Τουρισμός	107
4.1.11 Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας	108
4.1.12 Τουρισμός Χειμερινών Σπορ	108

4.1.13 Τουρισμός Παραχείμασης	109
4.1.14 Ορεινός Τουρισμός	110
4.1.15 Αγροτικός Τουρισμός	110
4.1.16 Θαλάσσιος Τουρισμός	111
4.1.17 Χρονομεριστικός Τουρισμός	112
4.1.18 Θρησκευτικός Τουρισμός	113
4.1.19 Επιλεκτικός Τουρισμός	114
4.1.20 Τουρισμός κινήτρων	115
4.1.21 Οικολογικός Τουρισμός	116
4.1.22 Λαϊκός Τουρισμός	116
4.1.23 Κοσμοπολίτικος Τουρισμός	117
4.1.24 Τουρισμός Ατόμων Με Ειδικές Ανάγκες	117
4.2 Κοινωνικός Τουρισμός	118
4.2.1 Ιστορική αναδρομή	118
4.2.2 Η περίπτωση της Ελλάδας.	120
4.2.3 Οφέλη και προβλήματα του Κοινωνικού Τουρισμού.	122

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ-ΑΕΙΦΟΡΟΣ & ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ- ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ 124

5.1. Εισαγωγή	124
5.2 Αγροτουρισμός	127
5.3 Αγροτουρισμός και “αειφόρος” αγροτική ανάπτυξη	128
5.4 Ιδιαιτερότητες και περιορισμοί του αγροτουρισμού στις αγροτικές μεσογειακές ζώνες	132
5.5. Σχέση Τουρισμού και Γεωργίας και Αντίκτυπος του Τουρισμού στον Αγροτικό Τομέα	137
5.6. Το περιβάλλον του Αγροτουρισμού	141
5.7 Προϋποθέσεις Αγροτουριστικής Ανάπτυξης	145
5.8 Η Έννοια και το Πρόβλημα της Ολοκληρωμένης Αγροτικής Ανάπτυξης (ΟΑΑ)	146
5.10. Τα Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Αγροτικού Χώρου και οι Δυνατότητες Ολοκληρωμένης Ανάπτυξής του.	150
5.11 Προγράμματα χρηματοδότησης	152

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (EQUAL) ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 162

6.1 Εισαγωγή 162

6.2. Η ΥΠΙΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 166

6.2.1 Οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας και το πρόβλημα των ανισοτήτων 166

6.2.2. Δημογραφικές/κοινωνικοοικονομικές ομάδες και ανισότητες στην αγορά εργασίας 171

6.2.2.1 Οι νέοι 171

6.2.2.2 Οι γυναίκες 172

6.2.2.3 Οι απασχολούμενοι με ελλιπή εκπαίδευση 174

6.2.2.4 Οι αιτούντες άσυλο 175

6.2.2.5 Άτομα με ειδικές ανάγκες 177

6.2.2.6 Μετανάστες, παλιννοστούντες 178

6.2.2.7 Έλληνες μετανάστες 178

6.2.2.8 Αλλοδαποί μετανάστες 179

6.2.2.9 Φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι και ανήλικοι παραβάτες 179

6.2.2.10 Ομάδες με γλωσσικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις: Τσιγγάνοι και Πομάκοι 180

6.2.2.11 Απεξαρτημένα άτομα 180

6.2.3. Προκλήσεις και προοπτικές πολιτικής 181

6.3 Βασικά συμπεράσματα από την υλοποίηση των Πρωτοβουλιών ADAPT και ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ στην Ελλάδα 185

6.3.1 Απασχολησιμότητα 185

6.3.2. Επιχειρηματικότητα 188

6.3.3 Προσαρμοστικότητα 189

6.3.4 Ίσες Ευκαιρίες για Γυναίκες και Άνδρες 190

6.3.5 Καινοτομία 191

6.3.6 Διακρατικότητα 193

6.3.7. Ευρύτερη Εφαρμογή 194

6.3.9. Εταιρικές Σχέσεις 194

6.4 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ EQUAL

6.4.1	Πλαίσιο πολιτικής	196
6.4.2.	Γενικοί στόχοι του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL	197
6.4.3.	Βασικές Αρχές Υλοποίησης	200
6.4.3.1	Καινοτομία	200
6.4.3.2	Διακρατικότητα	202
6.4.3.3	Ενδυνάμωση – Ενεργός συμμετοχή	203
6.4.3.4	Αναπτυξιακές Συμπράξεις	204
6.4.3.5	Mainstreaming και ίσες ευκαιρίες για άνδρες και γυναίκες	205
6.4.3.6	Ευρύτερη Εφαρμογή	206
6.5	Στρατηγική επίτευξης των στόχων: Υποπρογράμματα, θεματικά πεδία προτεραιότητας και κύριες δράσεις	207
6.5.1	Υποπρόγραμμα 1: Βελτίωση της Απασχολησιμότητας	208
6.5.2	Υποπρόγραμμα 2: Ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος	214
6.5.3	Υποπρόγραμμα 3: Προσαρμοστικότητα	217
6.5.4	Υποπρόγραμμα 4: Ίσες ευκαιρίες για γυναίκες και άνδρες	220
6.5.5	Υποπρόγραμμα 5: Οι αιτούντες άσυλο	223
6.6.	Συμπληρωματικότητα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL και λοιπών παρεμβάσεων	224

ΜΕΡΟΣ Β ΕΛΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ 226

7.1	Ταυτότητα Ν. Κορινθίας	226
7.2	Η δυναμική ανάπτυξης της Κορινθίας σαν αγροτική περιοχή	236
7.2.1.	Εισαγωγή	236
7.2.2	Θεωρητικές προσεγγίσεις για την ερμηνεία της ΔΟΕ	239
7.2.3.	Συγκριτική Ανάλυση των Προσδιοριστικών Παραγόντων	245
4.2.4	Βασικές διαπιστώσεις και συμπεράσματα	253
7.3	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	257

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΜΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ 265

8.1	Μυθολογία	265
8.2	Αρχαιότητα	270
8.3	Βυζαντινή περίοδος	275

- 8.4 Νεώτεροι Χρόνοι (1821 και εξής) 279
- 8.5 Το ιστορικό της διόρυξης του Ισθμού Κορίνθου 285
- 8.6 Αρχαία Μνημεία 286

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΧΛΩΡΙΔΑ - ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ 295

- 9.1. Γενικά 296
- 9.2 Δασικά οικοσυστήματα 296
- 9.3 Υγρότοποι 298
- 9.4 Περιοχές Natura 2000 300

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥΤΙΚΤΙΚΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ 308

- 10.1 Νεμέα 308
- 10.2 Ανατολική Κορινθία προς Επίδαυρο 315
- 10.3 Άγιοι Θεόδωροι, Ισθμός 323
- 10.4 Λουτράκι, Λίμνη Βουλιαγμένης, Περαχώρα 334
- 10.5 Κόρινθος 343
- 10.6 Αθήκια, Χιλιομόδι, Άγιος Βασίλειος 352
- 10.7 Λέχαιο, Βέλο (παραλία, ενδοχώρα) 358
- 10.8 Ενδοχώρα Σικυώνος 362
- 10.9 Κιάτο 364
- 10.10 Στυμφαλία 368
- 10.11 Φενεός 379
- 10.12 Ξυλόκαστρο, Ζήρεια 382
- 10.13 Ευρωστίνη 388

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

ΆΛΛΑ ΛΕΙΨΘΕΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ 393

- 11.1 Φρούρια 393
- 11.2 Εκκλησίες – Μοναστήρια 397
- 11.3 Γεωλογία 410
- 11.4 Βυθός 412

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

ΥΠΕΡΧΟΥΣΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΒΟΙΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΠΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ 417

- 12.1 Πολιτιστικές 417
- 12.2 Οικολογικές 418

12.3 Κοινωνικές	418
12.4 Επαγγελματικές	421
12.5 Αθλητικές	438
12.6 Εξωρραϊστικές	440
12.7 Ιδρύματα	441
12.8 Δραστηριότητες κοινωνικής οικονομίας ΜΚΟ της Κορινθίας	441
12.8.1 ΕΥ ΖΗΝ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΔΗΜΟΥ ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ	441
12.8.2 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΤΩ ΔΙΜΗΝΙΟΥ & ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ	444
12.8.3 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ "ΟΙΚΟΣΥΛΚΟ"	446
12.8.4 Ένωση Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κορινθίας	460
12.8.5 Νομαρχιακό Συμβούλιο Νεολαίας ν. Κορινθίας	463
12.8.6 Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών Κορινθίας	466
12.8.7 Οινοποιητικός Συνεταιρισμός Νεμέας	472
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	481
Ελληνική Βιβλιογραφία	481
Ξενογλώσση Βιβλιογραφία	493
Ιστοσελίδες	495

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Τομείς οικονομικής δραστηριότητας, νέες επαγγελματικές ειδικότητες και υπηρεσίες με δυναμική ανάπτυξης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας.....	40
Πίνακας 2: Βασικά Χαρακτηριστικά του νομού Κορινθίας.....	228
Πίνακας 3: Απογραφή πληθυσμού από το 1961 έως το 2001.....	228
Πίνακας 4: Οικονομικά Ενεργός πληθυσμός κατά φύλλο και ομάδες Ατομικών Επαγγελμάτων το 1981 στο νομό Κορινθίας.....	229
Πίνακας 5: Βασικά στοιχεία παραγωγής.....	231
Πίνακας 6: Ο Πρωτογενής τομέας.....	231
Πίνακας 7: Ο Δευτερογενής τομέας.....	232
Πίνακας 8: Ο Τριτογενής τομέας.....	232
Πίνακας 9: Βασικά στοιχεία υποδομής.....	233
Πίνακας 10: Εκπαίδευση.....	234
Πίνακας 11: Επιχορηγήσεις.....	234
Πίνακας 12: Δείκτες Ευημερίας.....	236
Πίνακας 13: Ε.Α.Σ. Βόχας.....	466
Πίνακας 14: Ε.Α.Σ. Δερβενίου.....	467
Πίνακας 15: Ε.Α.Σ. Κορινθίας.....	468
Πίνακας 16: Ε.Α.Σ. Κιάτου.....	469
Πίνακας 17: Ε.Α.Σ. Νεμέας.....	470
Πίνακας 18: Ε.Α.Σ. Ξυλοκάστρου.....	471

Διάγραμμα 1: Εργατικό δυναμικό, Απασχολούμενοι και Άνεργοι, σύνολο, 1990-1998	168
Διάγραμμα 2: Απογραφή πληθυσμού του νομού Κορινθίας από το 1961 έως 2001.229	
Διάγραμμα 3: Οικονομικά Ενεργός πληθυσμός κατά φύλλο και ομάδες Ατομικών Επαγγελμάτων το 1981	230

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Από διαμαρτυρία Ελλήνων πολιτών, κυρίως φοιτητών-μαθητών στις 15/2/2003	28
Εικόνα 2: Γένοβα 2001, Ξεσηκωμός των πολιτών κατά των «ισχυρών» του πλανήτη για μια πιο δίκαιη και βιώσιμη κοινωνία.....	29
Εικόνα 3: Οι γυναίκες διαμαρτυρόμενες για τους πολέμους την μόλυνση του περιβάλλοντος, την φτώχεια κτλ.....	31
Εικόνα 4: Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας αυξάνουν την εγκληματικότητα	35
Εικόνα 5: Η κοινωνία των Πολιτών, διαμαρτυρόμενη για μία καλύτερη κοινωνία....	36
Εικόνα 6: Χάρτης πολιτικός του νομού Κορινθίας.....	227
Εικόνα 7: Χάρτης πολιτικός του νομού Κορινθίας.....	238
Εικόνα 8: Η αρχαία Τριήρης -όπως ανακατασκευάστηκε σύμφωνα με τις αρχαίες μαρτυρίες- διασχίζοντας τον Ισθμό της Κορίνθου	267
Εικόνα 9: Φλαμπουρίτσα	302
Εικόνα 10: Λίμνη στυμφαλία	303
Εικόνα 11: Από το βιότοπο της λίμνης Στυμφαλίας.....	303
Εικόνα 12: Το φράγμα της Δόξας.....	304
Εικόνα 13: Το εκκλησάκι του Αγίου Φανουρίου μέσα στο φράγμα της Δόξας	304
Εικόνα 14: Τοπίο στα Αθίκια	305
Εικόνα 15: Η λίμνη της Βουλιαγμένης γνωστή στην αρχαιότητα ως «Εσχατιώτις»	305
Εικόνα 16: Το όρος Ζήρεια	306
Εικόνα 17: Κορινθιακός Βυθός	306
Εικόνα 18: Είσοδος του κάστρου της Ακροκορίνθου.....	307
Εικόνα 19: Οι σωζόμενοι κίονες από το ναό του Διός στη Νεμέα (330 π.Χ.) Οι δύο εμπρόσθιοι αναστηλώθηκαν μεταξύ του 1999-2002.	308
Εικόνα 20: Οι σωζόμενοι κίονες από το ναό του Διός στη Νεμέα (330 π.Χ.) Οι δύο εμπρόσθιοι αναστηλώθηκαν μεταξύ του 1999-2002.	308
Εικόνα 21: Ο ναός του Δία στη Νεμέα	308
Εικόνα 22: Μερική άποψη Νεμέας.....	308
Εικόνα 23: Ο σιδηροδρομικός σταθμός στα Δερβενάκια	308
Εικόνα 24: Η αναβίωση των αγώνων στη Νεμέα	309
Εικόνα 25: Το χωριό Πετρί όπως φαίνεται από τον Προφήτη Ηλία.	309
Εικόνα 26: Άποψη του κάμπου της Νεμέας.....	310

Εικόνα 27: Από την αναβίωση των Νέμεων αγώνων	310
Εικόνα 28: Τμήμα του Αδριάνιου τείχους στη Νεμέα.....	310
Εικόνα 29: Από το Μουσείο Αρχαίας Νεμέας. Μυκηναϊκή Πρόχους.....	310
Εικόνα 30: Λουτρά Ωραίας Ελένης.....	315
Εικόνα 31: Καπνοπαραγωγός στο Αγγελόκαστρο.....	315
Εικόνα 32: Συλλογή ρητίνης στο Σοφικό.....	316
Εικόνα 33: Αγγελόκαστρο.....	317
Εικόνα 34: Δάσος στο Σοφικό.....	317
Εικόνα 35: Ιχθυοκαλλιέργειες στο Σαρωνικό.....	318
Εικόνα 36: Κόρφος.....	318
Εικόνα 37: Κόρφος.....	319
Εικόνα 38: Αμμώνι.....	319
Εικόνα 39: Φαράγγι στη Σολυγεία.....	319
Εικόνα 40: Αγ. Αντώνιος στη Σολυγεία.....	319
Εικόνα 41: Αγιογραφία από Βυζαντινή Εκκλησία.....	319
Εικόνα 42: Αγ. Θεόδωροι.....	323
Εικόνα 43: Από το ανενεργό ηφαίστειο του Σουσακίου.....	324
Εικόνα 44: Διώρυγα Ισθμού.....	325
Εικόνα 45: Γέφυρες στον Ισθμό.....	326
Εικόνα 46: Από την διάνοιξη της διώρυγας το 1886.....	326
Εικόνα 47: Ο Αρχαίος Διόλκος.....	327
Εικόνα 48: Από το μουσείο της Ισθμίας: Μεταλλικά ζώομορφα ειδώλια.....	327
Εικόνα 49: Από το μουσείο της Ισθμίας: Τμήμα μαρμάρινης υδροροής από το ναό του Ποσειδώνα.....	327
Εικόνα 50: Αρχαιολογικός χώρος Ισθμίας.....	327
Εικόνα 51: Μουσείο της Ισθμίας: Αθλητής με στεφάνια ως έπαθλο.....	327
Εικόνα 52: Υαλοθετήματα στην Αρχαία Ισθμία (Μουσείο).....	327
Εικόνα 53: Η αρχαία Τρήρης, Αντίγραφο της καθώς διέρχεται τον Ισθμό.....	327
Εικόνα 54: Ο αρχαιολογικός χώρος του Ιερού του Ποσειδώνα της Ισθμίας.....	328
Εικόνα 55: Ο αρχαιολογικός χώρος των Ισθμίων από τα δυτικά με το ναό του Ποσειδώνα στο κέντρο. Εναέρια άποψη.....	328
Εικόνα 56: Αρχαιολογικός χώρος Ισθμίας. Άποψη των ρωμαϊκών λουτρών από βρειοδυτικά. Εναέρια άποψη.....	329
Εικόνα 57: Το Ηραίο της Περαιώρας.....	334

Εικόνα 58:Το Λουτράκι	335
Εικόνα 59:Το Λουτράκι	335
Εικόνα 60:Παραλία Λουτρακίου	336
Εικόνα 61:Αρχαίο αγγείο από το Ηραίο	337
Εικόνα 62:Το Ηραίο της Περαχώρας. Διακρίνονται τα θεμέλια του ναού της Ήρας Λιμενείας	337
Εικόνα 63:Μαυρολίμνη.....	337
Εικόνα 64:Οι Αλκυονίδες νήσοι.....	338
Εικόνα 65:Σχίνος.....	338
Εικόνα 66:Η λίμνη της Βουλιαγμένης, γνωστή στην αρχαιότητα, ως "Εσχατιώτις" .	339
Εικόνα 67:Ψευδόστομος αμφορέας από το Ηραίο Περαχώρας Μυκηναϊκής περιόδου (13ος αι. π.Χ.).....	339
Εικόνα 68:Τριφυλλόστομη οينوχόη (Γεωμετρική περίοδος). Από το Ηραίο Περαχώρας.....	339
Εικόνα 69:Νυχτερινή άποψη της διώρυγας.....	343
Εικόνα 70:Αμφορέας με πόμα. Από Κορινθιακό εργαστήριο γύρω στο 600 π.Χ. ...	343
Εικόνα 71:Η Παλαιοχριστιανική Βασιλική Λεχάιου από την οποία σώζονται μόνο τα θεμέλια.....	344
Εικόνα 72:Είσοδος του κάστρου του Ακροκορίνθου	345
Εικόνα 73:Κόρινθος.....	345
Εικόνα 74:Άποψη από τον Ακροκόρινθο. Στο βάθος το Ηραίο.....	345
Εικόνα 75:Το δικαστικό Μέγαρο.....	345
Εικόνα 76:Παραλία Καλάμια	345
Εικόνα 77:Ο Ναός του Αποστόλου Παύλου στην Κόρινθο.....	345
Εικόνα 78:Κόρινθος.....	345
Εικόνα 79:Παραλία Καλάμια	346
Εικόνα 80:Πεζούλες στα Αθήκια.....	352
Εικόνα 81:Καμπαναριό στα Αθήκια	352
Εικόνα 82:Τοπίο στα Αθήκια	352
Εικόνα 83:Το χωριό Αθήκια.....	352
Εικόνα 84:Ο σιδηροδρομικός σταθμός στο Χιλιομόδι.....	352
Εικόνα 85:Το Δημαρχείο στο Χιλιομόδι.....	352
Εικόνα 86:Η παλαιά Μονή της Φανερωμένης	352
Εικόνα 87:Η νέα Μονή της Φανερωμένης.....	353

Εικόνα 88:Παλαιό Μοναστήρι Φανερωμένης.....	353
Εικόνα 89:Αγιογραφία από το παλαιό μοναστήρι Φανερωμένης	353
Εικόνα 90:Ο Κούρος της Τενέας. Αρχαϊκή Περίοδος	353
Εικόνα 91:Λεπτομέρεια απο καμπαναριό στα Αθήκια.....	353
Εικόνα 92:Η παραλία της Βόχας	358
Εικόνα 93:Το Βέλο	358
Εικόνα 94:Αμπελώνες στο χωριό Στιμάγκα.....	358
Εικόνα 95:Ο δικιόνιος ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στα Ταρσινά	358
Εικόνα 96:Φωκάς - Μοναστήρι.....	358
Εικόνα 97:Το σταφύλι σουλτανίνα.....	359
Εικόνα 98:Η Ακρόπολη της αρχαίας Τιτάνης	362
Εικόνα 99:Το χωριό Βελίνα.....	362
Εικόνα 100:Το χωριό Κλημέντι.....	362
Εικόνα 101:Κιάτο	362
Εικόνα 102:Κιάτο	363
Εικόνα 103:Το χωριό Μποζικά.....	364
Εικόνα 104:Το χωριό Σούλι. Στο βάθος ο Κορινθιακός	364
Εικόνα 105:Κιάτο, κεντρική πλατεία.....	364
Εικόνα 106:Κιάτο, Μεταμόρφωση του Σωτήρος	364
Εικόνα 107:Το Αρχαίο Θέατρο Σικυώνος στην Αρχαία Σικυώνα	364
Εικόνα 108:Κάτω Διμηνιό.....	364
Εικόνα 109:Η πεδιάδα της Στυμφαλίας καλλιεργείται εντατικά, ακόμη και στα μέρη που αποσύρονται τα νερά το καλοκαίρι	368
Εικόνα 110:Το ρέμα της Καστανιάς	368
Εικόνα 111:Λεύκες αργυρόφυλλες, φυτεμένες σε συστάδες γύρω απο τη λίμνη της Στυμφαλίας	368
Εικόνα 112:Λίμνη Στυμφαλία	368
Εικόνα 113:Κτηνοτροφία στη Στυμφαλία.....	369
Εικόνα 114:Η ανθρώπινη παρουσία σε απόλυτη αρμονία με το φυσικό περιβάλλον, στα ορεινά χωριά της Κορινθίας.....	369
Εικόνα 115:Από το βιότοπο της λίμνης Στυμφαλίας.....	369
Εικόνα 116:Το χωριό Λαύκα χιονισμένο	369
Εικόνα 117:Παλιός νερόμυλος στους Καλλιάνους.....	370
Εικόνα 118:Ψάρεμα στη Λίμνη	370

Εικόνα 119:Στυμφαλία.....	371
Εικόνα 120:Απομεινάρια αρχαίου βωμού στη Λαύκα.....	371
Εικόνα 121:Τα ερείπια του καθολικού της Μονής Ζαρακά, τυλιγμένα στην ομίχλη της Στυμφαλίας.....	372
Εικόνα 122:Λίμνη Στυμφαλία.....	372
Εικόνα 123:Το χωριό Μάτι και στο βάθος ο κάμπος του Φενεού.....	379
Εικόνα 124:Αγιος Γεώργιος Φενεού.....	379
Εικόνα 125:Το φράγμα "Δόξα".....	379
Εικόνα 126:Το χωριό Γκούρα.....	379
Εικόνα 127:Το χωριό Αρχαία Φενεός και στο βάθος το φράγμα Δόξα.....	380
Εικόνα 128:Το εκκλησάκι του Αγίου Φανουρίου μέσα στο φράγμα "Δόξα".....	380
Εικόνα 129:Ξυλόκαστρο: Μαρίνα.....	382
Εικόνα 130:Ο πευκιάς.....	382
Εικόνα 131:Η Παναγία η Κορφιώτισσα.....	383
Εικόνα 132:Αγιος Βλάσιος Ξυλοκάστρου.....	383
Εικόνα 133:Φλαμπουρίτσα.....	383
Εικόνα 134:Ζήρεια.....	383
Εικόνα 135:Το όρος Ζήρεια.....	383
Εικόνα 136:Το όρος Ζήρεια.....	384
Εικόνα 137:Το όρος Ζήρεια.....	384
Εικόνα 138:Φλαμπουρίτσα.....	384
Εικόνα 139:Το χωριό Τρίκαλα.....	384
Εικόνα 140:Λιμάνι Μαύρων Λιθαριών.....	388
Εικόνα 141:Ο πύργος του Κορδή, στο σημερινό χωριό Πύργος της Ευρωστίνης. ...	388
Εικόνα 142:Το χωριό Ροζενά.....	388
Εικόνα 143:Ζάχολη: Το ρέμα των Μύλων.....	388
Εικόνα 144:Χάρτης γεωφυσικός του νομού Κορινθίας.....	392
Εικόνα 145:Το κάστρο του Αγιονορίου και η μικρή εκκλησία των Αγίων Αναργύρων.	393
Εικόνα 146:Το φρούριο του Φωκά αποκαθιστούσε την οπτική σύνδεση μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Κορινθίας αλλά και μεταξύ Στερεάς Ελλάδας και Πελοποννήσου.	393
Εικόνα 147:Ο πύργος του Κορδή, στο σημερινό χωριό Πύργος της Ευρωστίνης. ...	393
Εικόνα 148:Είσοδος του κάστρου του Ακροκορίνθου.....	393

Εικόνα 149:Αγ. Αντώνιος στη Σολυγεία.....	398
Εικόνα 150:Ο Ναός του Αποστόλου Παύλου στην Κόρινθο.....	398
Εικόνα 151:Ο δικιόνιος ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στα Ταρσινά	398
Εικόνα 152:Άγιος Γεώργιος Φενεού.....	398
Εικόνα 153:Ηφαιστειογενή πετρώματα, στο μοναδικό ηφαίστειο του Νομού μας, το Σουσακι	410
Εικόνα 154:Τα ημιορεινά εδάφη της Κορινθίας καλλιεργούνται σε μεγάλη έκταση.	410
Εικόνα 155:Η πεδιάδα της Στυμφαλίας καλλιεργείται εντατικά, ακόμη και στα μέρη που αποσύρονται τα νερά το καλοκαίρι.....	410
Εικόνα 156:Κορινθιακός Βυθός	412
Εικόνα 157:Κορινθιακός Βυθός	412
Εικόνα 158:Κορινθιακός Βυθός	412
Εικόνα 159:Κορινθιακός Βυθός	412
Εικόνα 160:Κορινθιακός Βυθός	412
Εικόνα 161:Κορινθιακός Βυθός	412
Εικόνα 162:Κορινθιακός Βυθός	412
Εικόνα 163:Κορινθιακός Βυθός	414
Εικόνα 164:Κορινθιακός Βυθός	415
Εικόνα 165:Κορινθιακός Βυθός	415
Εικόνα 166:Κορινθιακός Βυθός	415
Εικόνα 167:Κορινθιακός Βυθός	415
Εικόνα 168:Οινοποιητικός Συνεταιρισμός Νεμέας	472
Εικόνα 169: Η ποικιλία Αγιωργίτικο Νεμέας.....	473
Εικόνα 170: Η ποικιλία Αγιωργίτικο Νεμέας.....	473

ΜΕΡΟΣ Α ΓΕΝΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΚΟΙΝΟΤΙΣΜΟΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Προσφάτως, όλο και συχνότερα, κάνουν την εμφάνιση τους οι όροι κοινοτισμός, κοινωνία των πολιτών και κοινωνική οικονομία. Συχνά μάλιστα πλαισιώνονται από άλλους βαρύγδουπους όρους όπως ετερότητα, τοπικότητα, πολυπολιτισμικότητα, αειφόρος ανάπτυξη, δια βίου κατάρτιση, κοινωνικός διάλογος, εθελοντισμός, μεταφορντισμός, μετανεωτερικότητα, ανοιχτή κοινωνία κλπ. (Λιόσης, 2007)¹.

1.1 Κοινοτισμός

Σύμφωνα με τον κοινωνιολόγο Αμιτάι Ετζιόνι «*Η κοινότητα ορίζεται από δύο χαρακτηριστικά: Πρώτον, ένα πλέγμα σχέσεων προσήλωσης μέσα σε μια ομάδα ατόμων, σχέσεις που συχνά διασταυρώνονται και αλληλοενισχύονται (παρά σχέσεις ενός προς ένα ή αλυσιδωτές ατομικές σχέσεις) και δεύτερον, κάποιο βαθμό δέσμευσης σε κάποιο σύνολο κοινών αξιών, σε κανόνες και έννοιες, καθώς και σε μια κοινή ιστορία και ταυτότητα - εν ολίγοις, σε μια ιδιαίτερη κουλτούρα*» (Λιόσης, 2007).

Ο κοινοτισμός, ως σύστημα ιδεών, εισέβαλε στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική σκέψη. Αποτελεί, σύμφωνα με τους εμπνευστές του, το αντίδοτο στον φιλελευθερισμό και στον ατομικισμό που κυριάρχησαν στη σύγχρονη πολιτική θεωρία. Κατ' άλλους τους πλέον καχύποπτους δεν είναι τίποτε άλλο από το αμερικανικό υποκατάστατο των ιδεών του σοσιαλισμού, που την τελευταία δεκαετία δέχθηκαν αλλεπάλληλα κτυπήματα. Η ουσία πάντως είναι ότι η αντιπαράθεση ανάμεσα στον κοινοτισμό και στον φιλελευθερισμό παίρνει όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις. Για τους περισσότερους κοινοτιστές ο φιλελευθερισμός εμφορείται από ένα πνεύμα γενικευμένου ατομισμού και χρυσοθηρίας που αξιώνει το ανέλεγκτο των ατομικών συμφερόντων και αδιαφορεί για τις συνέπειες του μεταξύ τους ανταγωνισμού. Απέναντι στα φιλελεύθερα δόγματα ο κοινοτισμός αντιπροτείνει τις

1 <http://www.kke.gr/komep/2003/1/Lioshs.html>

αξίες της συμμετοχής, της αφοσίωσης στην εκάστοτε κοινότητα και την πρόταξη των συλλογικών αγαθών του πολιτισμού και της παράδοσης έναντι των αγαθών της ατομικής διεκδίκησης (Δημητράκος, 2000).²

«Κοινοτική Ανάπτυξη είναι αυτό που λέμε πρόοδο. Ατομική και ομαδική αφύπνιση. Ορμή, ξεσήκωμα προς τα εμπρός. Αποτίναξη της μοιρολατρίας, της κακομοιριάς. Ενδιαφέρον, θέληση, προσπάθειες για κάθε τι καλό, για κάθε τι καλύτερο» (Ανδρουλιδάκης 1991).³

15 Φεβράρη 2003

Εικόνα 1: Από διαμαρτυρία Ελλήνων πολιτών, κυρίως φοιτητών-μαθητών στις 15/2/2003

1.2 Κοινωνία των πολιτών

Ο Ερνεστ Γκέλνερ μας πληροφορεί ότι *«η Κοινωνία Πολιτών είναι ένα σύνολο ποικίλων μη κυβερνητικών θεσμών αρκετά ισχυρών ώστε να αντισταθμίζουν το κράτος και που ενώ δεν το εμποδίζουν να εκπληρώσει το ρόλο του ως εγγυητή της ειρήνης και διαιτητή μεταξύ μεγάλων συμφερόντων, μπορούν ωστόσο να το εμποδίσουν να κυριαρχήσει και να εκμηδενίσει το υπόλοιπο της κοινωνίας»* (Λιόσης, 2007).

² Το ΒΗΜΑ, 26/11/2000 . Σελ.: Β03. Ο κ. Δημήτρης Δημητράκος είναι καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

³ Ανδρουλιδάκης Σταύρος, Σημειώσεις «Κοινοτικής Ανάπτυξης», ΤΕΙ Θεσσαλονίκης 1991.

στις οποίες περιλαμβάνονται: οι παράγοντες της αγοράς εργασίας (συνδικαλιστικές οργανώσεις και ομοσπονδίες εργοδοτών- δηλαδή οι κοινωνικοί εταίροι), ενώσεις που αντιπροσωπεύουν οικονομικούς και κοινωνικούς φορείς οι οποίοι δεν είναι κοινωνικοί εταίροι με την στενή έννοια του όρου (όπως οι οργανώσεις καταναλωτών), οι ΜΚΟ (μη-κυβερνητικές οργανώσεις) οι οποίες ενώνουν ανθρώπους γύρω από έναν κοινό σκοπό, όπως οι περιβαλλοντικές οργανώσεις, οι οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι φιλανθρωπικές οργανώσεις, οι οργανώσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης κλπ, οι οργανώσεις που βασίζονται στις τοπικές κοινωνίες (δηλαδή οι οργανώσεις που δημιουργούνται από την βάση της κοινωνίας και επιδιώκουν στόχους προσανατολισμένους στα μέλη τους), όπως οργανώσεις νέων, οικογενειακές ενώσεις και όλες οι οργανώσεις μέσω των οποίων οι πολίτες συμμετέχουν στην τοπική και δημοτική ζωή, και, οι θρησκευτικές κοινότητες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2002β).

1.3 Κοινωνική οικονομία: Μύθοι και πραγματικότητα.

Ένα εκ των πιο σημαντικών κέντρων θεωρητικής ανάλυσης της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, η εφημερίδα⁵ «Le Monde», μας δίνει τον παρακάτω ορισμό: «Ανάμεσα στον εμπορευματοποιημένο τομέα της οικονομίας και στις δημόσιες επιχειρήσεις και υπηρεσίες υπάρχει ένας ευρύτατος τομέας, ο οποίος είναι γνωστός με το όνομα κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία: περιλαμβάνει χιλιάδες μη κερδοσκοπικές οργανώσεις (οργανώσεις, συνεταιρισμοί, ταμεία αλληλασφάλισης και ιδρύματα)» (Λιόσης, 2007).

Βασικό συμπέρασμα από την παράθεση των παραπάνω ορισμών είναι πως, ενώ ο καθένας από αυτούς κεντράρει σε διαφορετικά ζητήματα, ουσιαστικά δεν πρόκειται για τρεις εντελώς διαφορετικές έννοιες. Κοινός παρανομαστής τους είναι η διάθεση «κοινωνικοποίησης» του ατόμου, ο «έλεγχος» του κράτους από οργανωμένες ομάδες πολιτών, η δημιουργία κοινωνικών και οικονομικών νησίδων εντός συστήματος που δε θα λειτουργούν με βάση τα κλασσικά κριτήρια του νεοφιλελευθερισμού αλλά με «στοχοπροσήλωση» στις κοινωνικές ανάγκες. Οι ομοιότητες αυτές γίνονται περισσότερο εμφανείς μέσα από διάφορα κείμενα που πραγματεύονται τις έννοιες αυτές, όπου μπορεί κάποιος να διακρίνει τις διαπιστώσεις για τη σύγχρονη

⁵ «LE MONDE diplomatique», από την «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία», 8.12.2002.

πραγματικότητα, την επισήμανση των αιτιών των περιγραφόμενων προβλημάτων, τις προτεραιότητες στην υλοποίηση στόχων για την πραγμάτωση της κοινωνίας των πολιτών καθώς και τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν σε μία τέτοια πορεία. Βεβαίως υπάρχουν διαφοροποιήσεις στην ερμηνεία των τριών όρων, αλλά ακόμα και σε αυτήν την περίπτωση οι όποιες ερμηνείες συγκλίνουν στο ίδιο σημείο: το δήτην χτύπημα του νεοφιλελευθερισμού (ασφαλώς όχι του ιμπεριαλισμού) και μάλιστα σε επουσιώδη ζητήματα (Λιόσης, 2007).

Εικόνα 3: Οι γυναίκες διαμαρτυρόμενες για τους πολέμους την μόλυνση του περιβάλλοντος, την φτώχεια κτλ.

Στις αρχές Δεκεμβρίου του 1998 επισκέφθηκε τη χώρα μας⁶ ο γνωστός βρετανός καθηγητής, κοινωνιολόγος και διευθυντής της London School of Economics Αντονι

⁶ Το ΒΗΜΑ, 03/01/1999, Σελ.: Β04

Γκίντενς, ο οποίος ανέπτυξε επί μακρόν την ιδέα του «τρίτου δρόμου». Ο «τρίτος δρόμος» είναι το όνομα της πολιτικής που ακολουθεί η κυβέρνηση του Τόνι Μπλερ, αλλά αντιπροσωπεύει τις αρχές διακυβέρνησης των περισσότερων σοσιαλιστικών κυβερνήσεων στην Ευρώπη, καθώς εν μέρει και αυτής των ΗΠΑ υπό τον Μπιλ Κλίντον.

Ο Γκίντενς, ο οποίος ήταν ήδη γνωστός διεθνώς από τις μελέτες του στον τομέα της κοινωνιολογικής θεωρίας, έχει γίνει τώρα διάσημος ως θεωρητικός του «τρίτου δρόμου», έχοντας δημοσιεύσει ομώνυμο βιβλίο πάνω σε αυτό το θέμα. Το βιβλίο αυτό επαινέθηκε, αλλά και επικρίθηκε δριμύτατα, από ριζοσπαστικούς όσο και συντηρητικούς σχολιαστές, ως κενό πολιτικού περιεχομένου. Αυτό είναι φυσικό, από τη στιγμή που οι επικριτές του βιβλίου ταυτίζονται με τους πολιτικούς αντιπάλους του «τρίτου δρόμου».

Σύμφωνα με αυτούς, οι οποίοι βρίσκονται στα δύο άκρα του πολιτικού φάσματος, δεν αντιστοιχεί η πολιτική αυτή σε κανένα συγκεκριμένο πολιτικό πρόγραμμα ή σε οποιαδήποτε ιδεολογία. Οι κυβερνήσεις του Μπλερ, του Κλίντον, του Ντ' Αλέμα, του Σρέντερ κ.ά. αυτοπροσδιορίζονται ως «προοδευτικές», στην πράξη όμως ακολουθούν πολιτικές που δεν διαφέρουν σε τίποτε από την πολιτική συντηρητικών κομμάτων, εφόσον και οι δύο υπόκεινται στους ίδιους οικονομικούς περιορισμούς και υφίστανται ταυτόσημες κοινωνικές πιέσεις. Για τους αμετάπειστους σοσιαλδημοκράτες της κλασικής σχολής όπως άλλωστε και για τους αμετανόητους κομμουνιστές ο «τρίτος δρόμος» αποτελεί φυγή προς τον καπιταλισμό και τον νεοφιλελευθερισμό, υπό το ένδυμα της προοδευτικότητας. Ανάλογη είναι και η στάση των συντηρητικών αντιπάλων του «τρίτου δρόμου», που θεωρούν ότι αυτός δεν είναι τίποτε άλλο από ένα συνονθύλευμα ιδεών σχηματισμένων όπως όπως και που δεν ανταποκρίνονται σε μια αναγνωρίσιμη και κρυσταλλωμένη ιδεολογική παράδοση (Δημητράκος, 1999).

Η αλήθεια είναι ότι οι εκ δεξιών και εξ αριστερών επικριτές του «τρίτου δρόμου» έχουν πολλά δίκια με το μέρος τους. Αν θεωρηθεί ότι ο «τρίτος δρόμος» είναι η ετερόνυμη πολιτική που ακολουθούν διάφορες σοσιαλιστικές κυβερνήσεις στη Δυτική Ευρώπη και η κυβέρνηση του Κλίντον στις ΗΠΑ, δεν βλέπει κανείς τίποτε το κοινό μεταξύ τους εκτός από μια πολιτική συνέχεια με τα συντηρητικά κόμματα, καθώς και υιοθέτησης νεοφιλελεύθερων λύσεων συγκεκριμένων προβλημάτων. Το

τελευταίο εξηγεί και την κατηγορία προδοσίας των σοσιαλιστικών οραμάτων που τους απευθύνουν οι ακραιφνείς μαρξιστές, στη συνείδηση των οποίων ο (νεο)φιλελευθερισμός καταλλήλως δαιμονοποιημένος είναι ό,τι χειρότερο εφεύρε ο άνθρωπος για τον εαυτό του μαζί τον πόλεμο, τη δουλεία και τη συναλλακτική οικονομία.

Επομένως, ο «τρίτος δρόμος» δεν είναι τίποτε άλλο, κατά τους επικριτές του, από ένα φύλλο συκής για να συγκαλύψει την εγκατάλειψη του σοσιαλισμού, την έλλειψη προγράμματος, την απουσία ιδεολογικού ορίζοντα και την υποχώρηση μπροστά στις ανάγκες του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού. Επιπλέον, το να εμφανίζεται ένας «τρίτος δρόμος» ως ενδιάμεσος ανάμεσα σε δύο ακραίες και ανεπιθύμητες καταστάσεις αποτελεί ένα παμπάλαιο τερτίπι.

Οι οπαδοί του «τρίτου δρόμου», υποστηρίζουν οι επικριτές του, εμφανίζουν τις δικές τους μεσοβέζικες προτάσεις ως «λογική» μέση οδό ανάμεσα σε δύο άκρα. Ποια είναι όμως η θεωρητική μήτρα στην οποία θα εντάξουν το πρόγραμμά τους; Ποιο είναι, τέλος πάντων, το θεωρητικό και πρακτικό μήνυμα του «τρίτου δρόμου»; (Δημητράκος, 1999).⁷

«Αν ο συμβατικός, σοσιαλδημοκρατικός καπιταλισμός προσπάθησε να χαράξει μια μέση οδό μεταξύ του σοβιετικού μοντέλου και του «άγριου» καπιταλισμού, ο Τρίτος Δρόμος του Γκίντενς προτείνει μια νέα μεσαία λύση μεταξύ της κείνσιανού τύπου σοσιαλδημοκρατίας από τη μια πλευρά και του νεοφιλελεύθερου, θατσερικού καπιταλισμού από την άλλη» (Μουζέλης, 2005).⁸

Ως οικονομικός όρος είναι αντιεπιστημονικός, γιατί στον καπιταλιστικό κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό τα μέσα παραγωγής που χρησιμοποιούνται στη μεγάλη παραγωγή είναι ιδιωτική (ατομική ή μετοχική) ιδιοκτησία που επιτρέπει την ατομική ιδιοποίηση ενός μέρους του αποτελέσματος της κοινωνικής παραγωγής. “Κοινωνική οικονομία” από την άποψη των σχέσεων παραγωγής, της οικονομικής βάσης ενός κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού, μόνο στο σοσιαλισμό-κομμουνισμό μπορεί να υπάρξει γιατί μόνο σε αυτό το κοινωνικό σύστημα τα μέσα παραγωγής ανήκουν σε ολόκληρη την κοινωνία, όλα τα μέλη της κοινωνίας συμμετέχουν στην

7 Το ΒΗΜΑ, 03/01/1999, Σελ.: Β04

8 Το ΒΗΜΑ, 21/08/2005, Σελ.: Β39. Ο κ. Νίκος Μουζέλης είναι ομότιμος καθηγητής Κοινωνιολογίας στη London School of Economics.

κοινωνικοποιημένη εργασία και καρπώνονται το αποτέλεσμα της, κατ' αρχήν, ανάλογα με την προσφορά τους. (Λουκάς, 2007).⁹

Ο Ρίφκιν¹⁰ γνωστός από το βιβλίο του «Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της», εντοπίζει ως καθοριστικές αλλαγές: Την αντικατάσταση των εργαζομένων από τους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές, την αδυναμία της αγοράς και του δημοσίου τομέα να ανταπεξέλθουν στις νέες συνθήκες της αυξανόμενης τεχνολογικής ανεργίας και της μειούμενης κατανάλωσης ζήτησης, τον διαρκώς συρρικνούμενο δημόσιο τομέα. Σύμφωνα με τον ορισμό του Ρίφκιν κοινωνικός τρίτος τομέας είναι «ο χώρος όπου οι ρυθμίσεις που βασίζονται στη καλή πίστη παραδίδονται στους κοινοτικούς δεσμούς και όπου η διάθεση του χρόνου ενός ανθρώπου σε άλλους υποκαθιστά τις τεχνικά επιβαλλόμενες σχέσεις της αγοράς, οι οποίες βασίζονται στην πώληση του χρόνου και των υπηρεσιών» (Λαμπροπούλου, 2003).¹¹

1.4 Κοινωνική Οικονομία και Οικονομία της Αλληλεγγύης

Ανάμεσα στο Κράτος και στην αγορά έχει αρχίσει να αναπτύσσεται σε πολλές προηγμένες αλλά και αναπτυσσόμενες οικονομίες ένας τρίτος τομέας, ο επονομαζόμενος τομέας της κοινωνικής οικονομίας. Στα μέσα του 19ου αιώνα εμφανίζονται οι πρώτες οργανώσεις κοινωνικής οικονομίας στις αναπτυγμένες οικονομικά χώρες με την μορφή συνεταιριστικών επιχειρήσεων, αλληλοβοηθητικών φορέων, μη κερδοσκοπικών ενώσεων και συλλογικών επιχειρήσεων, οι οποίες λειτουργούσαν με τη νομική μορφή του συνεταιρισμού ή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας (Κριατσιώτη, 2007).¹²

Η αύξηση των ποσοστών της ανεργίας και της φτώχειας στην Ευρώπη είχε ως αποτέλεσμα μεταξύ άλλων και την εμφάνιση νέων μορφών κοινωνικών επιχειρήσεων καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού και φορέων καινοτομιών, ως αντιστάθμισμα κάλυψης νέων αναγκών, ενόψει μάλιστα της αδυναμίας των κρατών να σχεδιάσουν αποτελεσματικές πολιτικές. Η παρατεταμένη κρίση του Κράτους Πρόνοιας επέτρεψε την άνοδο μιας νέας μορφής κοινωνικής οικονομίας

⁹ <http://mikroastos.wordpress.com>, Ο Στέφανος Λουκάς είναι μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ.

¹⁰ Ρίφκιν Τζ. «Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της», Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1996.

¹¹ Λαμπροπούλου Ελένη, ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, Εκδόσεις ΤΕΙ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ 2003, σελ. 42

¹² <http://www.inegsee.gr/enimerwsi-126-doc2.htm>

επονομαζόμενη «οικονομία της αλληλεγγύης». Μιλάμε λοιπόν για μια μορφή κοινωνικής οικονομίας προσανατολιζόμενης στις πρωτοβουλίες εκείνες που αφορούν στην τοπική ανάπτυξη, στην επανενσωμάτωση μακροχρόνια ανέργων και στην καταπολέμηση του αποκλεισμού (Κριατσιώτη, 2007).

Εικόνα 4: Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας αυξάνουν την εγκληματικότητα

Οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας ή επιχειρήσεις της αλληλεγγύης, έχοντας ως χαρακτηριστικό την καινοτομία, επεκτάθηκαν σε νέα πεδία όπως σε υπηρεσίες γειννίας, αναδόμησης προβληματικών συνοικιών, βοήθειας ηλικιωμένων ατόμων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες, επαγγελματικής ενσωμάτωσης ατόμων χαμηλού μορφωτικού επιπέδου καθώς και στο εμπόριο, την ηθική και αλληλέγγυα χρηματοδότηση, την περιβαντολλογική διαχείριση αποβλήτων κα. *Η κοινωνική οικονομία απέβλεπε περισσότερο στην πραγματοποίηση των στόχων της κοινωνικής πολιτικής ή της πολιτικής της απασχόλησης*¹³. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες η ιδιαιτερότητα ως προς τη διαχείρισή τους, οδήγησε στη δημιουργία της προσδοκίας μιας ανώτερης δυνατότητας από εκείνης του Κράτους όσον αφορά στην παροχή υπηρεσιών γενικού οφέλους με πιο αποτελεσματικό τρόπο. Αυτό το σημείο ξεχωρίζει άλλωστε και στην έκθεση της η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Ποιος δηλαδή

¹³ Rosanvallon, *La nouvelle question sociale*. Repenser l'Etat Providence, Editions du Seuil, 1995.

θα πρέπει να είναι ο ρόλος της κοινωνικής οικονομίας εφόσον επωφελείται των κρατικών επιχορηγήσεων. Ωστόσο, δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμη κάποια ποσοτική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και τούτο διότι ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας δέχεται πολλαπλές εντάσεις και πιέσεις, τόσο εσωτερικές όσο και εξωτερικές.

Εικόνα 5: Η κοινωνία των Πολιτών, διαμαρτυρόμενη για μία καλύτερη κοινωνία

«Βαθιά ετερόκλητη, κινδυνεύει να περιθωριοποιηθεί, και να αποδυναμωθεί τόσο από τη δημόσια όσο και από την ιδιωτική οικονομία. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις

βρίσκονται σε μια συνεχή αναζήτηση της αναγνώρισης της προσφοράς τους από το Κράτος και από την κοινωνία στο σύνολό της¹⁴»(Κριατσιώτη 2007).

Η προσέγγιση και ο ορισμός της κοινωνικής οικονομίας προϋποθέτουν (Λαμπροπούλου, 2003)¹⁵ κατ' αρχήν την εξέταση της «παραδοσιακής» αντίληψης των οικονομικών φαινομένων. Ως «παραδοσιακή αντίληψη» αναφερόμαστε στην διχοτόμηση των οικονομικών δραστηριοτήτων σε δράσεις των ιδιωτικών κερδοσκοπικών επιχειρήσεων από τη μια και του Κράτους από την άλλη. Οι δυο αυτοί τομείς διαφοροποιούνται ως προς:

- 1) τους στόχους που επιδιώκουν (κέρδος των επενδυτών / συλλογικό συμφέρον)
- 2) η φύση των αγαθών και υπηρεσιών που παράγουν / παρέχουν (ατομικά / συλλογικά αγαθά και υπηρεσίες)
- 3) τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων τους (δημόσια / ιδιωτική χρηματοδότηση)

Παρατηρώντας ωστόσο την πραγματικότητα, ξεχωρίζει κανείς οικονομικές δραστηριότητες που δεν συγκαταλέγονται στις προαναφερόμενες δυο κατηγορίες. Συγκεκριμένα, εκτός από τον κρατικό και τον ιδιωτικό τομέα, στις σύγχρονες οικονομίες παρατηρείται ένας «τρίτος τομέας» που – αν και δεν ξεχωρίζει πλήρως και ξεκάθαρα από τους άλλους δυο τομείς – διαθέτει τις δικές του αρχές, αξίες και φιλοδοξίες.

Οι ερευνητές και υποστηρικτές του «τρίτου τομέα» αντιλαμβάνονται τις θεωρητικές προσεγγίσεις της «κοινωνικής οικονομίας» ως μια απάντηση στην ελλιπή και απλουστευτική «διχοτομική» αντίληψη των οικονομικών φαινομένων.

Σε γενικές γραμμές ο «τρίτος τομέας» αποτελεί ένα άκρως ελπιδοφόρο πεδίο για την αντιμετώπιση προβλημάτων που απορρέουν από την πρόσφατη εξέλιξη των κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων. Μια τέτοια θέση επιβεβαιώνεται από το αυξανόμενο ενδιαφέρον των πολιτικών υπευθύνων και των ερευνητών για το συγκεκριμένο ζήτημα σε διεθνές επίπεδο.

Η διεθνής εμπειρία έχει αποδείξει ότι οι οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας είναι σε θέση να παρέχουν «ευφείς» λύσεις στις κοινωνικές και άλλες ανάγκες σε

¹⁴ Bardos – Fétronyi, Comprendre l'économie sociale et solidaire, Chronique sociale, Lyon, Couleur Livres, Charleroi, 2004.

¹⁵ Λαμπροπούλου Ελένη, ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, Εκδόσεις ΤΕΙ ΜΕΣΣΟΛΟΓΙΤΙΟΥ 2003, σελ. 26

τοπική / εθνική κλίμακα που δεν καλύπτονται από το κράτος ή την αγορά. Σε όλες τις χώρες που λειτουργεί η κοινωνική οικονομία ή «οικονομία της αλληλεγγύης» εξυπηρετεί πρωτίστως τα άτομα που αναζητούν πρακτικές και άμεσες απαντήσεις στις δυσκολίες της καθημερινής ζωής με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι. Οι οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας δεν εξυπηρετούν πρωτίστως το κέρδος, αλλά την ανάπτυξη των ατόμων και της κοινότητας. Σε πολλές περιπτώσεις, η ανάδυση της κοινωνικής οικονομίας προμηνύει την αναδιοργάνωση ορισμένων μηχανισμών κοινωνικής αλληλεγγύης που κινδυνεύουν από τους περιορισμούς των δημοσίων προϋπολογισμών. Παράλληλα, σε μια περίοδο κρίσης στην αγορά εργασίας, ο τρίτος τομέας αποτελεί μια δυνητική πηγή απασχόλησης, ιδιαίτερα για τα άτομα που βρίσκονται ή κινδυνεύουν από κοινωνικό και εργασιακό αποκλεισμό (Λαμπροπούλου, 2003).¹⁶

Παρά ταύτα, από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας διαπιστώνεται καταρχήν ότι δεν υφίσταται ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας. *«Σχεδόν όλες οι επιστημονικές εργασίες και μελέτες διεθνώς που αφορούν στην Κοινωνική Οικονομία περιγράφουν τον εν λόγω τομέα με όρους που αντιστοιχούν σε τρεις κύριες κατηγορίες οργανισμών οι οποίοι και αποτελούν επιμέρους συνιστώσες του. Η προσέγγιση αυτή αναφέρεται και ως “θεσμική – νομική” προσέγγιση της κοινωνικής οικονομίας, η οποία συχνά συνδυάζεται και με την λεγόμενη “κανονιστική” ή “ηθικολογική” προσέγγιση εδραιώνοντας έτσι τα απαραίτητα κοινά χαρακτηριστικά των διαφόρων αυτών προσεγγίσεων¹⁷»*(Κριατσιώτη 2007).

Συνοπτικά, μπορεί να ειπωθεί ότι η κοινωνική οικονομία αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα αύξησης της απασχόλησης, καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού, ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής και του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου και ανταπόκρισης σε ανάγκες που δεν καλύπτονται από την αγορά ή το κράτος (Λαμπροπούλου, 2003).¹⁸

¹⁶ Λαμπροπούλου Ελένη, ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, Εκδόσεις ΤΕΙ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ 2003, σελ. 26

¹⁷ Borzaga C. and Defourny J. (Eds), “The Emergence of Social Enterprise”, Routledge, London, 2001, στο «Προοπτικές Απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας», Χρυσάκης, Ζιώμας, Καραμητοπούλου, Χατζαντώνης, Εκδόσεις Σάκουλα – Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, 2002.

¹⁸ Λαμπροπούλου Ελένη, ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, Εκδόσεις ΤΕΙ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ 2003, σελ. 26

1.4 Τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής οικονομίας

Θα πρέπει να αναγνωρίσουμε τη διαφορούμενη έννοια της «κοινωνικής οικονομίας». Ο συνδυασμός των εννοιών αυτών – το ίδιο ευρείς – επιτρέπει στον καθένα να σχεδιάσει και να αναπτύξει την αντίληψή του για την κοινωνική οικονομία επιμένοντας άλλοτε στο κοινωνικό κομμάτι και άλλοτε στο οικονομικό. Παρόλο που οι όροι οι οποίοι υιοθετούνται από τα κράτη ποικίλουν, είναι σίγουρο ότι αναφέρονται όλοι στην ύπαρξη ενός «τρίτου τομέα» μεταξύ του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

Υπάρχουν δύο αλληλοσυμπληρωματικές προσεγγίσεις θεώρησης της κοινωνικής οικονομίας. Η πρώτη θεσμική προσέγγιση αφορά στην καταγραφή των τριών βασικών συνιστωσών της κοινωνικής οικονομίας :

- Συνεταιρισμοί
- Ασφαλιστικές επιχειρήσεις καθώς και ο κλάδος της κοινωνικό – ιατρικής δραστηριότητας
- Διάφορες ενώσεις οικονομικής δραστηριότητας οι οποίες παράγουν αγαθά ή / και προσφέρουν υπηρεσίες στον πολιτιστικό, κοινωνικό και αθλητικό τομέα, αλλά επίσης και στον τομέα της εκπαίδευσης, της συνεργασίας, της ανάπτυξης κα.

Στην πραγματικότητα, οι τρεις παραπάνω συνιστώσες δεν είναι καινούργιες. Στον προηγούμενο ακόμη αιώνα, οι ιδρυτές των συνεταιρισμών, των συλλογικών επικουρικών ταμείων καθώς και άλλων ενώσεων θεωρούσαν την κοινωνική οικονομία ως *μια εναλλακτική λύση, ικανή να διορθώσει, να συμπληρώσει και να στηρίξει, όχι όμως να αντικαταστήσει το κυρίαρχο οικονομικό μοντέλο.*

Η δεύτερη προσέγγιση, περισσότερο «κανονιστική ή ηθική¹⁹», αφορά στην υπογράμμιση εκείνων των χαρακτηριστικών – κοινών άλλωστε στο σύνολο των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας – τα οποία αναφέρονται τόσο σε επίπεδο δραστηριότητας όσο και στους τρόπους εσωτερικής οργάνωσής τους. *«Η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων, κυρίως με*

¹⁹ <http://www.inegsec.gr/enimerwsi-126-doc2.htm>

τη μορφή συνεταιρισμών, ενώσεων και συντεχνιών, όπου το στοιχείο της ηθικής²⁰ υποδηλώνεται μέσω των παρακάτω αρχών και κανόνων λειτουργίας τους²¹ » :

- βασικός στόχος είναι η παροχή υπηρεσιών στα μέλη τους ή στην κοινότητα και όχι στην αποκόμιση κέρδους (επανεπενδύόμενο άλλωστε στην επιχείρηση)
- αυτονομία στη διαχείριση
- δημοκρατικές και συμμετοχικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων
- προτεραιότητα στο άτομο και την εργασία.

1.5 Οι τομείς παρεμβάσεων της Κοινωνικής Οικονομίας

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προσδιορίσει 17 τομείς οικονομικής δραστηριότητας που έχουν τη δυνατότητα ανάπτυξης και δημιουργίας θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο (Λαμπροπούλου, 2003).²²

Πίνακας 1: Τομείς οικονομικής δραστηριότητας, νέες επαγγελματικές ειδικότητες και υπηρεσίες με δυναμική ανάπτυξης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας

ΤΟΜΕΑΣ	ΝΕΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
1. Οικιακές υπηρεσίες (για ηλικιωμένους, ΑΜΕΑ, εργαζόμενες οικογένειες)	1.1. Οικιακοί βοηθοί ηλικιωμένων 1.2. Οικιακοί βοηθοί ΑΜΕΑ 1.3. Οικιακοί βοηθοί εργαζομένων 1.4. Συντηρητές οικιακών συσκευών και εξοπλισμού 1.5. Οικογενειακοί χρηματοοικονομικοί σύμβουλοι

²⁰ Τις ιστορικές και θεωρητικές βάσεις των παραπάνω τις αντλούμε από διαφορετικές πνευματικές και ιστορικές πηγές : από τους ουτοπιστές Saint – Simon και Fourier, τον Gide και όσους ασπάστηκαν τη θεωρία της συνεργασίας με σκοπό την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων έως τους σοσιαλιστές Mauss και Jaures. Ειδικά στο «Συνεργατισμός-Συνεταιρισμοί» Μαριάδης Σταύρος, Εκδόσεις Γιαχούδη, Θεσσαλονίκη 2003.

²¹ Conseil Wallon de l'Economie Sociale, 1990 et Conseil Central de l'Economie, 1990.

²² Λαμπροπούλου Ελένη, ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, Εκδόσεις ΤΕΙ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ 2003, σελ. 22

Πίνακας 1 (συνέχεια)

ΤΟΜΕΑΣ	ΝΕΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
2. Υπηρεσίες φροντίδας παιδιών	2.1. Φύλαξη παιδιών προσχολικής ηλικίας 2-2. Δημιουργική απασχόληση παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας 2.3. Ενισχυτική διδασκαλία παιδιών με μαθησιακά προβλήματα 2.4. Λειτουργία κινητών μονάδων βρεφοπαιδοκομίας 2.5. Εμπυχωτές πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων για παιδιά
3. Νέες πληροφοριακές και επικοινωνιακές τεχνολογίες	3.1. Τηλεματική-τηλεργασία (για απομακρυσμένες περιοχές 3.2. Χειριστές INTERNET 3.3. Οργάνωση και λειτουργία INFOCAMPUS και χειριστές MULTIMEDIA 3.4. Λειτουργία περιφερειακών δικτύων και βάσεων δεδομένων για την τοπική αυτοδιοίκηση 3.5. Σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού με τη χρήση πολυμέσων και SIMULATION
4. Υποστήριξη μειονεκτούντων νέων (με χαμηλά τυπικά προσόντα). Κοινωνική επανένταξη	4.1. Εμπυχωτές μειονεκτούντων νέων 4.2. Σύμβουλοι προκατάρτισης-αλφαριθμητισμού 4.3. Σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού 4.4. Σύμβουλοι κοινωνικής (επαν)ένταξης 4.5. Σύμβουλοι επιμόρφωσης και ενισχυτικής διδασκαλίας
5. Εργασίες συντήρησης ανακαίνισης, βελτίωση κτιρίων	5.1. Συντηρητές οικιακών κτιριακών εγκαταστάσεων 5.2 Συντηρητές βιομηχανικών, βιοτεχνικών εγκαταστάσεων 5.3 Ανακαινίσεις κτιρίων 5.4 Διακοσμητές εσωτερικών χώρων 5.5 Αναπλάσεις και αποκατάσταση παραδοσιακών κτιρίων

Πίνακας 1 (συνέχεια)

ΤΟΜΕΑΣ	ΝΕΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
6. Υπηρεσίες ασφαλείας	6.1. Τεχνίτες συστημάτων ηλεκτρονικής προστασίας 6.2. Φύλακες οικιακών , εμπορικών ή βιομηχανικών συγκροτημάτων 6.3. Φύλαξη και παροχή προστασίας σε οικονομικές δραστηριότητες υψηλού κινδύνου 6.4. Φύλαξη parking αυτοκινήτων 6.5. Φύλαξη σχολικών συγκροτημάτων
7 . Υπηρεσίες μεταφορών σε τοπικό επίπεδο	7.1. Χειριστές σταθμών ραδιοτηλεφωνίας και επικοινωνίας μεταφορικών μέσων Δ.Χ. 7.2. Οργάνωση υπηρεσιών δημόσιας μεταφοράς από την τοπική αυτοδιοίκηση, (π.χ. mini bus) 7.3. Υπάλληλοι γραφείων μεταφορών 7.4. Δημιουργία τοπικών πολυδύναμων επιχειρήσεων δημοσίων μεταφορών 7.5. Συντήρηση μεταφορικών μέσων
8. Διαρρύθμιση αστικού περιβάλλοντος	8.1. Διαμόρφωση και συντήρηση πεζοδρόμων, πλατειών κ.λπ. 8.2. Ανακαίνιση και συντήρηση κοινόχρηστων χώρων 8.3. Αποκατάσταση και αλλαγή χρήσιμων βιομηχανικών χώρων 8.4. Διαμόρφωση κοινοτικών εντευκτηρίων-αναψυκτηρίων 8.5, Διαμόρφωση και συντήρηση χώρων αναψυχής
9. Διαχείριση και λειτουργία καταστημάτων και επιχειρήσεων σε τοπικό επίπεδο	9.1. Προώθηση και εμπορία τοπικών προϊόντων 9.2. Λειτουργία κοινοτικών εντευκτηρίων-αναψυκτηρίων 9.3. Συσκευασία και τυποποίηση τοπικών προϊόντων 9.4. Οικοτεχνία και αξιοποίηση προϊόντων οικοτεχνίας 9.5. Πωλήσεις από απόσταση
10. Τουριστικές υπηρεσίες σε τοπικό Επίπεδο	10.1. Στελέχη αγροτουρισμού 10.2 Στελέχη πολιτιστικού τουρισμού 10.3 Στελέχη αθλητικού τουρισμού 10.4 Στελέχη οικολογικού-εναλλακτικού τουρισμού 10.5 Εμπνηχωτές

Πίνακας 1 (συνέχεια)

ΤΟΜΕΑΣ	ΝΕΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
1.1. Οπτικοακουστικά μέσα και τεχνικές	11.1. Τεχνικοί ήχου για τοπικούς ραδιοσταθμούς 11.2. Διαφημιστές τοπικών ραδιοτηλεοπτικών μέσων 11.3. Παραγωγοί ραδιοφωνικών εκπομπών 11.4. Παραγωγοί οπτικοακουστικών πολυμέσων 11.5. Παραγωγοί ενημερωτικών τηλεοπτικών εκπομπών ή videos
12. Υπηρεσίες προστασίας και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς	12.1. Παραδοσιακοί τεχνίτες ξύλου 12.2. Παραδοσιακοί κεραμοουργοί-αγγειοπλάστες 12.3. Παραδοσιακοί πλέκτες-υφαντουργοί 12.4. Παραδοσιακοί ζωγράφοι 12.5. Παραδοσιακοί οργανοπαίχτες
13. Τοπική πολιτιστική ανάπτυξη	13:1. Οργάνωση τοπικών εορτών & φεστιβάλ 13:2. Προώθηση και εμπορία τοπικών προϊόντων λαϊκής τέχνης 13:3. Οργάνωση και λειτουργία σχολών τοπικών χορών 13:4. Οργάνωση και λειτουργία σχολών Τοπικής μουσικής παράδοσης 13:5. Οργάνωση και λειτουργία τοπικών θεματικών μουσείων
14. Διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων	14.1. Διαχείριση και ανακύκλωση απορριμμάτων 14.2. Διαχείριση και ανακύκλωση λυμάτων και αποβλήτων 14.3. Προώθηση και εμπορία ανακυκλωμένων προϊόντων και υλικών 14.4. Κατασκευή προϊόντων από υλικά Ανακύκλωσης

Πίνακας 1 (συνέχεια)

ΤΟΜΕΑΣ	ΝΕΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
15. Διαχείριση υδάτινων πόρων	15.1. Συντήρηση αστικών δικτύων υδροδότησης 15.2. Ανάπτυξη και συντήρηση αγροτικών δικτύων υδροδότησης 15.3. Μέτρηση και παρακολούθηση της κατανάλωσης ύδατος 15.4. Συντήρηση, καθαρισμός και κατασκευή πηγαδιών και υδατοδεξαμενών 15.5. Χειριστές προγραμμάτων Η/Υ για τη διαχείριση υδάτινων πόρων
16. Προστασία και συντήρηση χώρων πρασίνου	16.1. Διαμόρφωση πάρκων-κοινόχρηστων χώρων Πρασίνου 16.2. Δασοπονία-εκμετάλλευση δασικών προϊόντων 16.3. Χάραξη-κατασκευή δασικών δρόμων και μονοπατιών για περιπάτους 16.4. Δασοπροστασία-πυρασφάλεια 16.5. Αξιοποίηση αρωματικών φυτών
17. Έλεγχοι ποιότητας περιβάλλοντος εξοπλισμός και κανονισμοί	17.1. Ελεγκτές εκπομπής καυσαερίων οχημάτων 17.2. Ελεγκτές εκπομπής αερίων ρύπων βιοτεχνιών / βιομηχανιών 17.3. Στελέχη ποιοτικού ελέγχου υγρών αποβλήτων και λυμάτων 17.4. Συντηρητές οχημάτων και λοιπού μηχανολογικού εξοπλισμού εκπομπής αερίων ρύπων 17.5. Συντηρητές καυστήρων

Πηγή: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, 2002, σελ. 261-264.

2.1 Κοινωνικές Επιχειρήσεις

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ορίζονται ως οργανώσεις που συνδυάζουν την παραγωγή ατομικών ή συλλογικών αγαθών με βάση τις διοικητικές πρακτικές και το νομικό καθεστώς των ιδιωτικών επιχειρήσεων και με οργανωτικές πρακτικές που εξυπηρετούν μια προκαθορισμένη κοινωνική αποστολή (Λαμπροπούλου, 2003).

Η εμφάνιση του όρου εκφράζει την ενίσχυση του παραγωγικού ρόλου των φορέων της κοινωνικής οικονομίας με αντικείμενο την ικανοποίηση αναγκών που δεν καλύπτονται από τις δημόσιες αρχές ή τις αγορές.

Σε γενικές γραμμές, στην Ευρώπη ξεχωρίζουν δυο τύποι κοινωνικών επιχειρήσεων:

- 1) Επιχειρήσεις των οποίων βασικός στόχος αποτελεί η ενσωμάτωση των μη προνομιούχων και που κατά συνέπεια απασχολούν μη προνομιούχους και «κανονικούς εργαζόμενους» για την παραγωγή μη κοινωνικών αγαθών και προϊόντων
- 2) Επιχειρήσεις των οποίων βασικός στόχος αποτελεί η παραγωγή και η προσφορά κοινωνικών και γενικότερα συλλογικών υπηρεσιών

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ξεχωρίζουν από τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, καθ' ότι:

- έχουν παραγωγική / ανταγωνιστική ταυτότητα και πωλούν τις υπηρεσίες τους ή τα προϊόντα τους σε κανονικές συνθήκες αγοράς
- είναι αυτόνομες από τις δημόσιες αρχές
- παρέχουν καινοτομικές υπηρεσίες και προϊόντα

Εν ολίγοις για να χαρακτηριστεί μια οργάνωση του «τρίτου τομέα» ως «κοινωνική επιχείρηση» οφείλει να είναι παραγωγική / ανταγωνιστική, να χαρακτηρίζεται από ένα υψηλό βαθμό αυτονομίας (βιωσιμότητα) και να συνεισφέρει νέες απαντήσεις ή λύσεις σε ανάγκες που δεν ικανοποιούνται από την αγορά (καινοτομική δράση).

Στην Ελλάδα κοινωνικές επιχειρήσεις θεωρούνται²³:

²³ Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας «Προοπτικές Απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας», Χρυσάκης, Ζιώμας, Καραμητοπούλου, Χατζαντώνης, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002, σελ. 50

- 1) Οι Αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί που ιδρύονται κύρια από γυναίκες σε αγροτικές περιοχές με στόχο την ένταξη στην απασχόληση.
- 2) Οι Αστικοί συνεταιρισμοί που ιδρύονται από ειδικές ομάδες ατόμων, κοινωνικά αποκλεισμένων με στόχο την ενεργή συμμετοχή των μελών τους σε οικονομικές δραστηριότητες και τελικό στόχο την κοινωνική τους ενσωμάτωση.

Οι μεν πρώτοι ιδρύονται συνήθως σε αγροτικές περιοχές από γυναίκες και οι δεύτεροι από άτομα ευπαθών κοινωνικών ομάδων που αποσκοπούν στην κοινωνική τους συσσωμάτωση.

2.2 Χαρακτηριστικά και δραστηριότητες των κοινωνικών επιχειρήσεων

- η νομική υπόσταση των κοινωνικών επιχειρήσεων διαφέρει από κράτος σε κράτος (ποικιλομορφία)
- οι δράσεις τους έχουν επιχειρηματικό χαρακτήρα και υπακούουν σε κριτήρια βιωσιμότητας / αποτελεσματικότητας, χωρίς ωστόσο να υποβαθμίζονται οι κοινωνικοί στόχοι της επιχείρησης
- δημοκρατική οργάνωση και λειτουργία της επιχείρησης
- συνύπαρξη οικονομικών και κοινωνικών στόχων
- κοινωνική και οικονομική καινοτομία
- δραστηριοποίηση στο πλαίσιο των κανόνων και υποχρεώσεων της αγοράς
- οικονομική βιωσιμότητα
- υψηλά επίπεδα αυτό – χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων τους
- ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας ατόμων από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες
- κατάρτιση και αποκατάσταση των εργασιακών δεξιοτήτων των απασχολούμενων
- ανάπτυξη δεσμών συνεργασίας, εμπιστοσύνης και αλληλοστήριξης μεταξύ της διοίκησης και των εργαζομένων και μεταξύ της επιχείρησης και της τοπικής κοινωνίας
- προώθηση της ισότητας και της εργασιακής ποικιλομορφίας / καταπολέμηση κάθε μορφής διάκρισης
- ανάπτυξη των δημιουργικών και παραγωγικών ικανοτήτων των ατόμων

- κάλυψη συλλογικών αναγκών που δεν καλύπτονται από το δημόσιο / ιδιωτικό τομέα μέσω της παραγωγής / παροχής παραδοσιακών ή καινοτόμων αγαθών και υπηρεσιών
- εισχώρηση των φορέων κοινωνικής δράσης στην αγορά μέσω δραστηριοτήτων έντασης εργασίας (και σε μικρότερο βαθμό έντασης κεφαλαίου)
- άμεση συμμετοχή των εργαζομένων στις υποθέσεις της επιχείρησης
- προώθηση της επιχειρηματικότητας με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση των φαινομένων αποκλεισμού
- δημιουργία ενός νέου πεδίου συνεργασίας μεταξύ των ατόμων από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, των δημόσιων φορέων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, του ιδιωτικού τομέα και των μη κυβερνητικών οργάνωσεων

2.3 Εφαρμογές του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα

Όσον αφορά στην Ελλάδα κοινή διαπίστωση είναι ότι οι δραστηριότητες του τομέα της κοινωνικής οικονομίας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες και οι οποιοσδήποτε προσπάθειες που γίνονται τα τελευταία χρόνια από διάφορους φορείς προσκρούουν, μεταξύ άλλων, στην έλλειψη ενός κατάλληλου και ευέλικτου πλαισίου για τη θεσμική, διοικητική και χρηματοδοτική στήριξη των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται στον τομέα αυτό.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη και η ιδέα ότι οι διάφορες πρωτοβουλίες «μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα» (που αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα) συνιστούν ένα «διακριτό τομέα», δεν συναντιέται συχνά στην ελληνική σκέψη. Γενικότερα, η ελληνική κοινωνία στο σύνολό της εξακολουθεί να εντάσσει τέτοιου τύπου πρωτοβουλίες σε μια «φιλανθρωπικού χαρακτήρα» προσέγγιση. Αυτό επιβεβαιώνεται επίσης από το γεγονός ότι ο τομέας αυτός δεν εμφανίζεται σε καμία από τις επίσημες στατιστικές ως διακριτή κατηγορία²⁴.

Οι τύποι των κοινωνικών επιχειρήσεων που υπάρχουν στη χώρα μας είναι:

²⁴ Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας «Προοπτικές Απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας», Χρυσάκης, Ζιώμας, Καραμητοπούλου, Χατζαντώνης, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002

- οι συνεταιρισμοί γυναικών (αγροτουριστικοί ή αστικοί, υπάρχουν περίπου 110 γυναικείοι συνεταιρισμοί).
- οι αγροτικοί συνεταιρισμοί
- οι αστικοί συνεταιρισμοί, στους οποίους συμμετέχουν ειδικές κοινωνικές ομάδες πληθυσμού που αντιμετωπίζουν ανεργία και αποκλεισμό (στις περισσότερες περιπτώσεις άτομα με ειδικές ανάγκες).
- οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης για άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα οι οποίοι διέπονται από το νόμο 2716 / 1999.
- Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης όπου στόχος τους είναι η προώθηση της απασχόλησης σε βιώσιμες και παραγωγικές δραστηριότητες²⁵.
- Σύμφωνα με το ΦΕΚ 286/20/10/98 τα ΝΠΔΔ καθώς και οι ειδικά πιστοποιημένοι φορείς που αναπτύσσουν δραστηριότητες για άτομα με νοητική υστέρηση, αυτισμό κ.α. μπορούν να λειτουργήσουν ως προστατευμένα παραγωγικά εργαστήρια²⁶.
- Κοινωνικές επιχειρήσεις οι οποίες δημιουργήθηκαν στα πλαίσια της EQUAL (2001 – 2005).
- Πολιτιστικοί – Μορφολογικοί Σύλλογοι.
- Περιβαλλοντικές – Οικολογικές Οργανώσεις
- Εθελοντικές Οργανώσεις.

Είναι προφανές ότι η γνώση για τις διαστάσεις και τα χαρακτηριστικά των πρωτοβουλιών που αναπτύσσονται στον τομέα αυτό στην Ελλάδα είναι περιορισμένη. Το γεγονός αυτό, δεν έχει επιτρέψει μέχρι σήμερα τη διαμόρφωση ενός πλαισίου για συζήτηση, προβληματισμό αλλά και αντιπαράθεση σε σχέση με τη φύση και τις προοπτικές του τομέα και κατ'επέκταση με τη δυνατότητα συμβολής του στην

²⁵ Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας «Προοπτικές Απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας», Χρυσάκης, Ζιώμας, Καραμητοπούλου, Χατζαντώνης, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002

²⁶ Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας «Προοπτικές Απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας», Χρυσάκης, Ζιώμας, Καραμητοπούλου, Χατζαντώνης, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002

αντιμετώπιση των σοβαρών προβλημάτων της ανεργίας, της περιθωριοποίησης, του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων.

Έτσι, οι όποιες προσπάθειες γίνονται τα τελευταία χρόνια για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων με παραγωγικό χαρακτήρα και επιχειρηματικό προσανατολισμό και στοχεύουν στην επαγγελματική ένταξη ατόμων που ανήκουν σε διάφορες ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού είναι αποσπασματικές. Ταυτόχρονα έχουν συνήθως άτυπο ή/και παράτυπο χαρακτήρα (αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρίες, ενώσεις κλπ) και αυτό λόγω της ανυπαρξίας ενός σαφούς κανονιστικού πλαισίου για την οργάνωση και λειτουργία τους. Αποτέλεσμα αυτού είναι πολλές τέτοιες προσπάθειες να ακυρώνονται στην πράξη ή να οδηγούνται σε αδράνεια ή/και σε παραίτηση καθώς το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο δεν ευνοεί την ίδρυση νέων οργανωτικών μορφών όπως «κοινωνικές επιχειρήσεις», «κοινωνικοί συνεταιρισμοί» κ.α.

2.4 Συνεταιρισμοί

Η θεσμοθέτηση των συνεταιρισμών με το νόμο 602/1915 επί κυβερνήσεως Ελευθερίου Βενιζέλου και με εισηγητή τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας Ανδρέα Μιχαλακόπουλο, έφερε στην Ελλάδα το πρότυπο του Ευρωπαϊκού συνεταιρισμού, που είχε ήδη δοκιμαστεί σε ολόκληρη την Ευρώπη με εκπληκτικές επιδόσεις²⁷. Ο Σωκράτης Ιασεμίδης, που παρέλαβε τη σκυτάλη, έδωσε πνοή, δύναμη, αισιοδοξία και οργανωτική καθοδήγηση στους συνεταιρισμούς, με αποτέλεσμα να διαδοθούν σε ολόκληρη τη χώρα.

Η ζωνρή δραστηριότητα των συνεταιρισμών γρήγορα προκάλεσε αντιδράσεις, με έκδηλη την παρουσία τους στη νομοθεσία. Ως πολυάνθρωπος θεσμός, που συγκέντρωνε στους κόλπους του το σύνολο σχεδόν των απασχολούμενων στη γεωργία, δεν άφηνε ασυγκίνητη την εκάστοτε πολιτική εξουσία. Οι προσπάθειες χειραγώγησης δεν έπαυσαν καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξης των συνεταιρισμών, με ακραίες εκδηλώσεις κατά τις περιόδους της προπολεμικής και της μεταπολεμικής δικτατορίας, με την απροσχημάτιστη κατάργηση των αιρετών διοικήσεων.

27 ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ στο σχέδιο νόμου για τις "Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις" (Νόμος 2810/2000) Προς τη Βουλή των Ελλήνων στο site <http://www.minagric.gr/greek> του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Από το 1974 και μετά, όταν ήταν πλέον προφανές ότι οι εκατοντάδες τροποποιήσεις του νόμου 602/1915 τον είχαν καταστήσει διάτρητο, ξεκίνησε, ιδιαίτερα για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, μια διαδικασία επάλληλων αντικαταστάσεων και τροποποιήσεων των νόμων, με σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Πολλές διατάξεις των νομοθετημάτων αυτών αποδείχθηκαν άστοχες και τους αποδυνάμωσαν.

Με την εμπειρία της εκαονταετίας και με τη σύνεση και την περίσκεψη που απαιτεί η σημερινή συγκυρία και το προβλεπτό μέλλον, είναι ανάγκη να επανατοποθετηθεί στις σωστές του βάσεις ο συνεταιριστικός θεσμός, ώστε να αποτελέσει το ισχυρό βάθρο ανάπτυξης της γεωργικής οικονομίας, στήριξης των γεωργικών εισοδημάτων και διατήρησης της συνοχής του κοινωνικού ιστού της υπαίθρου.

Ο συνεταιριστικός θεσμός αποτελεί μια συγκεκριμένη και σε παγκόσμιο επίπεδο διαμορφωμένη μορφή οικονομικής δραστηριότητας. Υπόκειται σε συγκεκριμένους κανόνες, που διαφέρουν από τις άλλες μορφές οικονομικής δράσης και οι οποίοι συνδυάζουν την οικονομική αποτελεσματικότητα με την κοινωνική ευαισθησία. Όπως χαρακτηριστικά έχει λεχθεί, οι συνεταιρισμοί αποτελούν ένα “οικονομικό σύστημα με κοινωνικό περιεχόμενο”.

Η σύγχρονη μορφή συνεταιρισμών έχει τις ρίζες της στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, όταν η βιομηχανική επανάσταση έφερε πλούτη στους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής και αθλιότητα σ’ εκείνους που στήριζαν την επιβίωση στην εργασία τους. Εκείνοι που απέρριψαν τη μοιρολατρία, ανακάλυψαν τη δύναμη της συνεργασίας τους ως καταναλωτών, ως μικροαποταμιευτών και ως παραγωγών, με αποτέλεσμα να αναδυθούν αυτόνομες πρωτοβουλίες σε διαφορετικά σημεία της Ευρώπης (Αγγλία, Γερμανία, Γαλλία), που είχαν ως κοινό χαρακτηριστικό την αυτοβοήθεια και την αλληλεγγύη. Χωρίς εξωτερική βοήθεια ή διευκολύνσεις και μέσα σε περιβάλλον αμφισβήτησης και ειρωνείας, οι πρωτοπόροι συνεταιρισμοί απέδειξαν με την επιτυχία τους ότι η συνεργασία αποτελεί μία αυτόνομη, πρωτογενή πηγή παραγωγής πλούτου.

Η επιτυχία των συνεταιρισμών αποδόθηκε στη συνύπαρξη δύο παραγόντων. Ο ένας περιλαμβάνει τους κανόνες που χρησιμοποιήθηκαν ενώ ο δεύτερος αναφέρεται στο πνεύμα ενότητας και αλληλεγγύης που χαρακτήριζε τα μέλη. Από τους δύο αυτούς

παράγοντες, οι κανόνες γρήγορα μεταφυτεύθηκαν και σε άλλες χώρες, σε σημείο ώστε πριν από το τέλος του 19ου αιώνα να ιδρυθεί η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση (International Cooperative Alliance), με έδρα τότε το Λονδίνο. Ο δεύτερος, δηλαδή η ενότητα και η αλληλεγγύη αλλά και η συνέπεια, η ανεκτικότητα, η ειλικρίνεια και πολλά ποιοτικά στοιχεία, συναρτώνται με την παιδεία και τον πολιτισμό των ατόμων και των λαών που καλούνται να εφαρμόσουν τους κανόνες. Δεν μεταφυτεύονται αλλά καλλιεργούνται, όπου το έδαφος είναι πρόσφορο.

Όμως, παρά τις ποικιλόμορφες δυσκολίες, ο συνεταιριστικός θεσμός διαδόθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο, σε σημείο ώστε κατά τα τέλη του 20ου αιώνα να αριθμεί 750 εκατομμύρια μέλη, σε παγκόσμιο επίπεδο, που αν αναχθούν σε οικογένειες, ισοδυναμούν με περίπου τις μισές οικογένειες του πλανήτη. Όπως έγραφε ο βαθύς μελετητής των συνεταιρισμών Καναδός Δρ. Λέιντλο (Laidlaw), δεν υπάρχει δραστηριότητα στην οποία να μην ασχολούνται οι συνεταιρισμοί κάπου στον κόσμο, με εξαίρεση ίσως τους σιδηροδρόμους.

Σήμερα, συνεταιρισμοί υπάρχουν σε όλες τις χώρες του κόσμου, ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, και αναπτύσσουν ποικιλία δραστηριοτήτων:

- Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί διαθέτουν στην αγορά περισσότερο από 50% της παραγωγής πολλών γεωργικών προϊόντων στις ΗΠΑ, στον Καναδά, στην Ιαπωνία, στην Ινδία, στη Βραζιλία, στην Αργεντινή και στην Αφρική,
- Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί κατατάσσονται μεταξύ των μεγαλύτερων επιχειρήσεων λιανεμπορίου στις Σκανδιναβικές χώρες, στην Ελβετία, στην Ιταλία και στην Ιαπωνία.
- Οι συνεταιριστικές τράπεζες διαχειρίζονται το 17% των αποταμιεύσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ οι αποταμιευτικοί και οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί έχουν μέλη τους το 35% με 45% των ενηλίκων στην Αυστραλία, στον Καναδά, στην Ιρλανδία και στις ΗΠΑ.
- Οι συνεταιρισμοί εργατών παρέχουν εργασία σε 60 εκατομμύρια μέλη στην Ινδία, την Ινδονησία, την Κίνα και την Ευρώπη.
- Οι συνεταιρισμοί προσφοράς υπηρεσιών κατέχουν την πρώτη θέση στην προσφορά υπηρεσιών υγείας (Βραζιλία), αγροτικού εξηλεκτρισμού (ΗΠΑ), μεταφορών (Ισραήλ) και κατοικίας (Σκανδιναβικές χώρες).

Η ευρεία ανάπτυξη των συνεταιρισμών ερμηνεύεται από το γεγονός ότι προσφέρουν υπηρεσίες που είναι αναγκαίες, χρήσιμες και επιθυμητές, οικονομικά και κοινωνικά. Από την οικονομική σκοπιά, οι συνεταιρισμοί αξιοποιούν τη διαπραγματευτική δύναμη και τις οικονομίες κλίμακας, που είναι αποτέλεσμα του μεγέθους που αποκτούν με τη συσπείρωση των επιμέρους μικρών μονάδων. Εξασφαλίζουν έτσι την παρουσία στην αγορά των μικρών οικονομικών μονάδων, που θα είχαν αδρανοποιηθεί από την ανταγωνιστική δύναμη των μεγάλων επιχειρήσεων κεφαλαίου. Με την παρουσία τους αυτή διασφαλίζουν την απασχόληση και το εισόδημα των μελών τους αλλά και την ουσιαστική λειτουργία του ανταγωνισμού στην αγορά, προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

Από την κοινωνική σκοπιά, ο ρόλος των συνεταιρισμών είναι εξίσου σημαντικός. Το γεγονός ότι ο συνεταιριστικός θεσμός εισάγει δημοκρατικές διαδικασίες στην οικονομική ζωή, ο τρόπος με τον οποίο διανέμει οφέλη σ' εκείνους που τα δημιουργούν, η καθιέρωση της υπεροχής του ανθρώπου έναντι του κεφαλαίου, η μέριμνα για τον κοινωνικό περίγυρο και για το περιβάλλον, αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία της διαφορετικότητας του θεσμού και της συνεισφοράς του προς μια βιώσιμη, αειφορική ανάπτυξη.

Ως θεσμός που έχει παγκόσμια εξάπλωση, ο συνεταιριστικός θεσμός στηρίζεται σε κοινούς κανόνες, που αποτελούν το καταστάλαγμα της παγκόσμιας εμπειρίας. Αφετηρία των κανόνων αυτών, που παραδοσιακά έχουν ονομαστεί “συνεταιριστικές αρχές”, αποτέλεσαν οι κανόνες που καθιέρωσε ο καταναλωτικός συνεταιρισμός της πόλης Ροτσντέιλ (Rochdale) της Αγγλίας το 1844.

Η ευρεία διάδοση των συνεταιρισμών, κατέστησε αναγκαία τη συστηματοποίηση αρχικά των κανόνων αυτών, το 1937, στο συνέδριο της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (I.C.A. – International Cooperative Alliance) στο Παρίσι. Στη συνέχεια και καθώς οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες δημιουργούσαν νέες ανάγκες και προβληματισμούς, οι συνεταιριστικές αρχές επαναδιατυπώθηκαν το 1966 στο συνέδριο της Βιέννης και το 1995 στο Συνέδριο της I.C.A. του Μάντσεστερ. Με τις νεώτερες διατυπώσεις, ο πυρήνας των λειτουργικών κανόνων παρέμεινε αυτούσιος, ενώ έγιναν χρήσιμες διευκρινίσεις.

Με την ευκαιρία της αναδιατύπωσης των αρχών στο συνέδριο του Μάντσεστερ, δόθηκε για πρώτη φορά και ένας κοινά αποδεκτός ΟΡΙΣΜΟΣ του συνεταιρισμού, που έχει ως εξής : “Συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους, διαμέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης”.

Στο ίδιο συνέδριο προσδιορίστηκαν οι ΑΞΙΕΣ στις οποίες στηρίζεται ο συνεταιριστικός θεσμός, ως εξής: “ Οι συνεταιρισμοί στηρίζονται στις αξίες της αλληλεγγύης, της ακεραιότητας, της δημοκρατίας, της ισότητας, της ιστιμίας και της αλληλεγγύης. Ακολουθώντας την παράδοση των πρωτεργατών, τα μέλη των συνεταιρισμών στηρίζονται στις ηθικές αξίες της εντιμότητας, της διαφάνειας, της κοινωνικής υπευθυνότητας και της φροντίδας για τους άλλους”.

Οι συνεταιριστικές ΑΡΧΕΣ, που αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές με τις οποίες οι συνεταιρισμοί θέτουν σε εφαρμογή τις αξίες τους, διατυπώθηκαν ως εξής:

1^η Αρχή: Εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή.

Οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές οργανώσεις, ανοιχτές σε όλα τα πρόσωπα που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους και επιθυμούν να αποδεχθούν τις ευθύνες του μέλους, χωρίς διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας.

2^η Αρχή: Δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών

Οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις διοικούμενες από τα μέλη τους, τα οποία συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής τους και στη λήψη αποφάσεων. Άνδρες και γυναίκες που προσφέρουν υπηρεσίες ως αιρετοί εκπρόσωποι είναι υπόλογοι στα μέλη. Στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς τα μέλη έχουν ίσα δικαιώματα ψήφου (κάθε μέλος μία ψήφο) και στους συνεταιρισμούς ανωτέρου βαθμού οργανώνονται επίσης με δημοκρατικό τρόπο.

3^η Αρχή: Οικονομική συμμετοχή των μελών.

Τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και διαχειρίζονται δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού. Ένα μέρος τουλάχιστον από το κεφάλαιο αυτό αποτελεί συνήθως την

κοινή περιουσία του συνεταιρισμού. Τα μέλη συνήθως απολαμβάνουν περιορισμένη αποζημίωση ή καθόλου για το κεφάλαιο που καταθέτουν για να γίνουν μέλη. Τα μέλη διαθέτουν τα πλεονάσματα για οποιονδήποτε ή για όλους από τους ακόλουθους σκοπούς: α) Ανάπτυξη του συνεταιρισμού, ενδεχομένως με τη δημιουργία αποθεματικών, από τα οποία μέρος τουλάχιστον θα είναι αδιανέμητα, β) Απόδοση στα μέλη ανάλογα με τις συναλλαγές τους με τον συνεταιρισμό, και γ) Υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη.

4^η Αρχή: Αυτονομία και ανεξαρτησία

Οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες οργανώσεις αυτοβοήθειας, διοικούμενες από τα μέλη τους. Εάν συνάπτουν συμφωνίες με άλλους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, ή αντλούν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές, είναι σ' αυτό ελεύθεροι, ακολουθώντας κανόνες που διασφαλίζουν τη δημοκρατική διοίκηση από τα μέλη και διατηρούν τη συνεταιριστική αυτονομία.

5^η Αρχή: Εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση και πληροφόρηση

Οι συνεταιρισμοί παρέχουν εκπαίδευση και πρακτική εξάσκηση στα μέλη τους, στα αιρετά μέλη της διοίκησης, στα διευθυντικά στελέχη και στους υπαλλήλους, ώστε να μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών τους. Παρέχουν πληροφόρηση στο κοινό - ιδιαίτερα στους νέους και στους διαμορφωτές της κοινής γνώμης - σχετικά με τη φύση και τα οφέλη της συνεργασίας.

6^η Αρχή: Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών

Οι συνεταιρισμοί υπηρετούν με τη μέγιστη αποτελεσματικότητα τα μέλη τους και ισχυροποιούν τη συνεταιριστική κίνηση όταν συνεργάζονται μεταξύ τους δια μέσου οργανώσεων τοπικού, εθνικού, περιφερειακού και διεθνούς επιπέδου.

7^η Αρχή: Ενδιαφέρον για την κοινότητα

Οι συνεταιρισμοί εργάζονται για τη βιώσιμη ανάπτυξη των κοινοτήτων τους με πολιτικές που εγκρίνονται από τα μέλη τους.

Σε σύγκριση με τη διατύπωση των αρχών που είχε υιοθετηθεί στο συνέδριο της I.C.A. το 1966, στις αρχές που ισχύουν σήμερα έχει προστεθεί η αρχή για την αυτονομία και την ανεξαρτησία των συνεταιρισμών, μια αρχή που η πράξη απέδειξε

ότι δεν ήταν όσο αυτονόητη όσο είχε νομισθεί. Σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρήθηκε ότι οι συνεταιρισμοί είχαν χρησιμοποιηθεί ως όργανα εφαρμογής πολιτικής χωρίς αυτό να αποτελεί επιλογή των μελών τους. Στις τωρινές αρχές έχει επίσης προστεθεί η αρχή για το ενδιαφέρον για την κοινότητα, ως διεύρυνση του ενδιαφέροντος των μελών να βελτιώσουν την οικονομική και κοινωνική τους θέση.

Εξυπακούεται ότι οι αρχές αυτές δεν αποτελούν κάποιο είδος συνεταιριστικού δόγματος. Αποτελούν υποδεικνυόμενες κατευθύνσεις γενικής φύσεως, για να αποτελούν το πλαίσιο εντός του οποίου θα προσδιορίζονται οι λειτουργικές πρακτικές των συνεταιρισμών.

Το οικονομικό περιβάλλον στο οποίο καλούνται σήμερα να δραστηριοποιηθούν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχει ως κύριο χαρακτηριστικό τον οξύ ανταγωνισμό. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας καθιστά αναγκαία την επιχειρηματική αποτελεσματικότητα ως όπλο για την επιβίωση και την ανάπτυξη. Η συντήρηση με τεχνητά μέσα, με επιδοτήσεις και προνόμια, μπορεί να ανακουφίζει προσωρινά αλλά δεν μπορεί να αποτελεί αναπτυξιακή στρατηγική. Οι συνεταιρισμοί, ως ιδέα και ως εφαρμογή, αποτελούν ακριβώς φορείς που δημιουργούνται για την αύξηση της επιχειρηματικής αποτελεσματικότητας των μικρών και διάσπαρτων ατομικών εκμεταλλεύσεων. Επιδιώκουν να αποκτήσουν διαπραγματευτική δύναμη στην αγορά και να αξιοποιήσουν τις οικονομίες κλίμακας που απολαμβάνει το μεγάλο επιχειρηματικό μέγεθος. Η διαφορά στη σημερινή εποχή είναι ότι αυτό που αποτελούσε μεγάλο μέγεθος στο παρελθόν, στα πλαίσια της εθνικής οικονομίας, είναι πλέον ανεπαρκές με τα κριτήρια της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Οι συσπειρώσεις συνεταιριστικού χαρακτήρα για να είναι αποτελεσματικές απαιτούν μεγέθη και μηχανισμούς που χαρακτηρίζονται από μεγάλη οικονομική επιφάνεια και επιχειρηματική ευελιξία.

Ενόψει αυτών των απαιτήσεων, το πρόβλημα του ελληνικού γεωργικού τομέα είναι αρκετά σοβαρό. Παρά τις σοβαρές εκσυγχρονιστικές προσπάθειες από απόψεως παραγωγικής τεχνικής και εξοπλισμού, το μέγεθος των παραγωγικών γεωργικών μονάδων παραμένει, από απόψεως γεωργικής έκτασης, το μικρότερο στην Ε.Ε.. Ενώ για τις περιπτώσεις όπως της Ελλάδος ο συνεταιριστικός θεσμός είναι εκείνος μέσω του οποίου αντιμετωπίζονται τα προβλήματα των μικρών μονάδων στην αγορά, οι

αγροτικοί συνεταιρισμοί της χώρας μας βρίσκονται οικονομικά αποδυναμωμένοι και κοινωνικά αμφισβητούμενοι.

Ανεξάρτητα από τα αίτια που δημιούργησαν τη σημερινή κατάσταση, το συμφέρον της χώρας επιβάλλει την αξιοποίηση των ισχυρών πλεονεκτημάτων του συνεταιριστικού θεσμού για τη στήριξη του γεωργικού τομέα και της αγροτικής ανάπτυξης. Όπως ανέφερε και η Έκθεση Σπράου, *“γεωργική ανάπτυξη χωρίς συνεταιρισμούς δεν θα ήταν μόνον ευρωπαϊκή πρωτοτυπία αλλά και εγχείρημα ανέφικτο”*. Επειδή η διάγνωση αυτή δεν συνιστά λεκτική υπερβολή, αφού οι συνεταιρισμοί αποτελούν τον μοναδικό συμμετοχικό θεσμό οργανωμένης αντιμετώπισης των προβλημάτων της υπαίθρου, η ανάγκη δημιουργίας ενός σύγχρονου θεσμικού πλαισίου, που να ενθαρρύνει την ανάδειξη του εγγενούς δυναμικού της υπαίθρου, καθίσταται πρόδηλη.

Το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους συνεταιρισμούς ακολούθησε μια βραδεία αλλά ανοδική πορεία. Η Συνθήκη της Ρώμης αναφέρει τους συνεταιρισμούς στο άρθρο 58, όπου, ως προς το δικαίωμα εγκαταστάσεως, τους κατατάσσει μαζί με τις εταιρείες του αστικού και του εμπορικού δικαίου. Ενασχόληση με την ιδιαιτερότητα των συνεταιρισμών, συναντάται για πρώτη φορά στον κανονισμό 26/1962, με τον οποίο καθορίζεται ότι δεν παραβιάζονται οι κανόνες ανταγωνισμού του άρθρου 85 της συνθήκης, οι πρακτικές συνεργασίας στα πλαίσια των αγροτικών συνεταιρισμών, όταν είναι αναγκαίες για την επίτευξη των στόχων του άρθρου 39 της Συνθήκης.

Μετά την προβολή, από το Σχέδιο Μάνσχολτ (Mansholt), το 1968, της αναγκαιότητας της συλλογικής δράσης των παραγωγών γεωργικών προϊόντων για την αύξηση της διαπραγματευτικής τους δύναμης, η Κοινότητα προχώρησε, από το 1971, στην αναγνώριση της σημασίας και στην προώθηση των συλλογικών δραστηριοτήτων κάθε νομικής μορφής και όχι μόνο συνεταιριστικής. Οι Ομάδες Παραγωγών, που ξεκίνησαν να ενθαρρύνονται από το έτος αυτό, έδωσαν τις ίδιες δυνατότητες αναγνώρισης στις διάφορες μορφές συλλογικής δράσης που υπήρχαν στις διάφορες χώρες και όχι μόνο στους συνεταιρισμούς.

Παρενθετικά, και προς άρση κάθε παρανόησης, χρειάζεται να λεχθεί ότι οι Ομάδες Παραγωγών δεν αποτελούν ξεχωριστό θεσμό. Ως Ομάδα Παραγωγών μπορεί να

αναγνωριστεί κάθε νομικό πρόσωπο (συνεταιρισμός ή εταιρεία) που έχει στο καταστατικό του τις καθοριζόμενες από τους σχετικούς κανονισμούς ιδιότητες και τηρεί τους προβλεπόμενους κανόνες. Οι οριζόντιες κοινοτικές ενισχύσεις ενθάρρυνσης της συλλογικής δράσης, που καθιερώθηκαν για ορισμένες χώρες ή περιοχές που παρουσίαζαν αδύναμες συλλογικές δραστηριότητες, ίσχυσαν και για ολόκληρη την Ελλάδα από την πλήρη ένταξή της στην ΕΟΚ.

Σε αρκετές περιπτώσεις, η κοινή αγροτική πολιτική περιέλαβε στο διαρθρωτικό της σκέλος διατάξεις ενθάρρυνσης της συλλογικής δράσης των παραγωγών γεωργικών προϊόντων. Πιο χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις ενίσχυσης των επενδύσεων για τη βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων (Κανονισμοί 355/77, 866/90, 951/97). Στις περιπτώσεις αυτές, ο σχετικός κανονισμός όριζε ότι τα υποβαλλόμενα σχέδια *“πρέπει ιδίως να εξασφαλίζουν στους παραγωγούς του βασικού γεωργικού προϊόντος μια επαρκή και διαρκή συμμετοχή στα απορρέοντα οικονομικά οφέλη”*. Ο δικαιούχος της επένδυσης όφειλε να παρέχει επαρκείς αποδείξεις ότι πληρούται ο όρος αυτός, ενώ παράλληλα αποτελούσε συνεκτιμώμενο στοιχείο η σύναψη συμφωνητικών μακροχρόνιας προμήθειας με τους παραγωγούς του βασικού προϊόντος, σε λογικούς όρους για τους παραγωγούς αυτούς. Προφανώς, οι συνεταιρισμοί ήταν οι κατεξοχήν ευνοούμενοι από τους όρους αυτούς.

Και στο νέο καθεστώς του Κανονισμού 1257/1999 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης, προβλέπεται επίσης ότι *“οι επενδύσεις πρέπει να εξασφαλίζουν ικανοποιητική συμμετοχή των παραγωγών των βασικών προϊόντων στα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν”*.

Από την πλευρά της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά το τέλος της δεκαετίας του 1980 συστάθηκε Διεύθυνση Κοινωνικής Οικονομίας στη Γενική Διεύθυνση 23 (Πολιτική για τις επιχειρήσεις, Εμπόριο, Τουρισμός, Κοινωνική Οικονομία).

Στον όρο “Κοινωνική Οικονομία”, που δεν ήταν καθιερωμένος μέχρι τότε σε αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, περιλαμβάνονται οι συνεταιρισμοί, τα ταμεία αλληλασφάλισης, οι ενώσεις και τα ιδρύματα. Ως ένα επόμενο βήμα εκδήλωσης του ενδιαφέροντος της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους συνεταιρισμούς αναφέρεται η συγκρότηση, προσωρινής αρχικά και μόνιμης στη

συνέχεια (1998), Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Κοινωνική Οικονομία, με τη συνεργασία της οποίας ετοιμάζεται “Λευκή Βίβλος” για τους συνεταιρισμούς, με τις βασικές κατευθύνσεις πολιτικής.

Το 1985 παρουσιάστηκε Έκθεση της Επιτροπής Περιφερειακής Πολιτικής, με τίτλο “Η συμβολή των συνεταιρισμών στην περιφερειακή ανάπτυξη”. Μερικές από τις επισημάνσεις της έκθεσης είναι οι ακόλουθες:

- Ότι οι συνεταιρισμοί μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο ιδιαίτερα στις ασθενέστερες οικονομικά περιοχές, με τη δημιουργία απασχολήσεων, ποικίλης μορφής κοινωνικοοικονομικών υποδομών, δευτερευουσών και τριτευουσών δραστηριοτήτων καθώς και με τη συγκράτηση του πληθυσμού και την επένδυση του κοινωνικού πλεονάσματος στον τόπο παραγωγής του.
- Ότι κατά την τελευταία δεκαετία, όπου εξακολουθεί να αυξάνεται η ανεργία, οι συνεταιρισμοί υπήρξαν εκείνοι που κατόρθωσαν να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις και να προσφέρουν νέες απασχολήσεις καθώς και να διατηρήσουν σημαντικό αριθμό θέσεων εργασίας.
- Ότι με την άμεση συμμετοχή των μελών του συνεταιρισμού στο οικονομικό γίνεσθαι της επιχείρησης αυξάνεται η παραγωγικότητά της. Αυτό συμβάλλει τόσο σε ένα πιο ουσιαστικό οικονομικό αποτέλεσμα όσο και στην αποδοτικότερη συμμετοχή του πληθυσμού στα κοινά συμφέροντα του τόπου, πράγμα που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχή αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού, ιδιαίτερα των οικονομικά ασθενέστερων περιοχών.
- Ότι ζητείται από την Επιτροπή να εφαρμόσει ένα κοινοτικό αναπτυξιακό πρόγραμμα σε λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές, με σκοπό τη διάδοση της συνεταιριστικής ιδέας και την ίδρυση συνεταιρισμών του αγροτικού τομέα.

Το 1988, η Έκθεση της Επιτροπής για την Ανάπτυξη και τη Συνεργασία είχε τίτλο “Οι συνεταιρισμοί και η συνεταιριστική κίνηση στην αναπτυξιακή πολιτική” και επίκεντρο αναφοράς της τις αναπτυσσόμενες χώρες αλλά αρκετές επισημάνσεις της έχουν γενικότερο ενδιαφέρον, όπως:

- Ότι η συνεταιριστική επιχείρηση είναι κατάλληλο μέσο για την εξασφάλιση μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης, ικανής να καλύψει το σύνολο των άμεσων αναγκών των πληθυσμών.

- Ότι τα ενδιαφερόμενα κράτη πρέπει, στις εθνικές πολιτικές που καταρτίζουν, να οριοθετούν σαφώς τους ρόλους της κυβέρνησης και της συνεταιριστικής κίνησης και ότι η αυτονομία των συνεταιρισμών πρέπει να αναγνωριστεί πλήρως και να γίνεται σεβαστή.
- Ότι πρέπει να κινητοποιηθούν πρώτα οι υφιστάμενοι τοπικοί πόροι προτού γίνει προσφυγή στην εξωτερική οικονομική βοήθεια, η οποία θα πρέπει να συμπληρώνει και ουδέποτε να υποκαθιστά τις συνεισφορές των μελών των συνεταιρισμών.
- Ότι το έργο της κατάρτισης πρέπει να υλοποιηθεί πριν από τη δημιουργία συνεταιρισμών και να αποτελεί μια συνεχή διαδικασία, της οποίας θα επιλαμβάνονται εξειδικευμένοι φορείς.

Οι ίδιοι οι συνεταιρισμοί δραστηριοποιήθηκαν συλλογικά για την εκπροσώπησή τους στα κοινοτικά θεσμικά όργανα από το 1959, με την ίδρυση της COGECA (Comite General de la Cooperation Agricole de la CEE), της Γενικής Επιτροπής Γεωργικού Συνεργατισμού, στην οποία και εκπροσωπούνται οι ελληνικοί συνεταιρισμοί από την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ.

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο δεν υπάρχει ενιαίο θεσμικό πλαίσιο για τους συνεταιρισμούς.

2.5 Μορφές συνεταιρισμών

2.5.1. Αγροτικοί συνεταιρισμοί

Ο ορισμός²⁸ για την αγροτική συνεταιριστική οργάνωση είναι απολύτως εναρμονισμένος με τον ορισμό, που ισχύει σε παγκόσμιο επίπεδο και που έχει υιοθετηθεί από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτόν, η αγροτική συνεταιριστική οργάνωση είναι αυτόνομη ένωση προσώπων, η οποία συγκροτείται εθελοντικά και επιδιώκει, με την αμοιβαία βοήθεια των μελών της, την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη και προαγωγή τους, μέσω μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης.

²⁸ Νόμος 2810/2000 για τις Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις, Άρθρο 1

Επειδή πολλοί ορισμοί είχαν διατυπωθεί στο παρελθόν τόσο από την ελληνική νομοθεσία όσο και από τις νομοθεσίες άλλων χωρών, επελέγη ο ορισμός αυτός, του οποίου την υιοθέτηση συνιστά και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.

Στοιχείο του ορισμού είναι επίσης και ο σκοπός του συνεταιρισμού. Αυτός είναι η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη και προαγωγή των μελών του, η οποία επιτυγχάνεται μέσω μίας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικουμένης επιχείρησης.

Στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 απαριθμούνται (ενδεικτικά)²⁹ και άλλοι συνεταιρισμοί, οι οποίοι σύμφωνα με το νόμο θεωρούνται ως αγροτικοί (αλιευτικοί, κτηνοτροφικοί, πτηνοτροφικοί, μελισσοκομικοί, σηροτροφικοί, δασικοί, αγροτουριστικοί, αγροβιοτεχνικοί, οικοτεχνικοί και άλλοι συνεταιρισμοί, οποιουδήποτε κλάδου της αγροτικής οικονομίας).

Το προτεινόμενο σχέδιο νόμου αποφεύγει σκοπίμως να απαριθμήσει έστω και ενδεικτικά το είδος των δραστηριοτήτων, που θα αναπτύξει ο Συνεταιρισμός για την επίτευξη του σκοπού του. Αυτό συμβαίνει διότι πρέπει να αφηθεί ελεύθερο το πεδίο, ώστε ο συνεταιρισμός να αναπτύξει τη δραστηριότητά του προς όλες τις κατευθύνσεις, που θεωρεί αναγκαίες για να ολοκληρώσει τον σκοπό του, αρκεί η δραστηριότητα αυτή να είναι επιτρεπτή από την κείμενη νομοθεσία.

Οι ΑΣΟ όλων των βαθμίδων (δηλαδή πρωτοβάθμιες, δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες, καθώς και οι κοινοπραξίες αυτών (Κ.Α.Σ.Ο.), για τις οποίες υπάρχουν ειδικά άρθρα στο νόμο, αποτελούν νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και έχουν την εμπορική ιδιότητα. Διέπονται από τις διατάξεις του “σχεδίου νόμου για τις αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις” και διευκρινίζεται η σχέση με τις διατάξεις του Εμπορικού Νόμου και του Αστικού Κώδικα.

Όπως και στους προϊσχύσαντες νόμους έτσι και στον παρόντα νόμο οι αγροτικοί συνεταιρισμοί καίτοι έχουν την εμπορική ιδιότητα δεν υπάγονται στις εμπορικές επιχειρήσεις του εμπορικού νόμου. Ο συνεταιρισμός αποτελεί εμπορική εταιρεία, ο

29 ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ στο σχέδιο νόμου για τις “Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις” (Νόμος 2810/2000) Προς τη Βουλή των Ελλήνων στο site <http://www.minagric.gr/greek> του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

χαρακτήρας του όμως είναι ανάμεικτος, αφού περιέχει και στοιχεία γενικότερης κοινωνικής χρησιμότητας.

Έτσι λοιπόν βάση του ν.2810/2000 δίνεται ο εξής ορισμός:

“Η αγροτική συνεταιριστική οργάνωση είναι αυτόνομη ένωση προσώπων, η οποία συγκροτείται εθελοντικά και επιδιώκει, με την αμοιβαία βοήθεια των μελών της, την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη και προαγωγή τους, μέσω μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης”. Σύμφωνα με το νόμο θεωρούνται ως αγροτικοί (αλιευτικοί, κτηνοτροφικοί, πτηνοτροφικοί, μελισσοκομικοί, σηροτροφικοί, δασικοί, αγροτουριστικοί, αγροβιοτεχνικοί, οικοτεχνικοί και άλλοι συνεταιρισμοί, οποιουδήποτε κλάδου της αγροτικής οικονομίας).

(άρθρο 1, Νόμος 2810/2000)

Ίδρυση

Από 7 άτομα τουλάχιστον

Συνεταιριστική Μερίδα

Μία υποχρεωτική μερίδα για κάθε μέλος, και προαιρετικές ανάλογα με το καταστατικό.

Διοικητικό Συμβούλιο

Τουλάχιστον 3 μέλη.

Εποπτικό Συμβούλιο

Καταργήθηκε

2.5.2. Αστικοί συνεταιρισμοί

Αστικός συνεταιρισμός είναι μια, εκούσια ένωση προσώπων, που επιδιώκει οικονομικό σκοπό και αποβλέπει με τη συνεργασία των μελών του στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη τους καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους, μέσα στα πλαίσια της άσκησης μιας κοινής επιχείρησης. (άρθρο 1, Νόμος 1667/1986)

Ίδρυση

Από 15 άτομα και 100 εάν είναι καταναλωτικός.

Συνεταιριστική Μερίδα

Μία υποχρεωτική μερίδα για κάθε μέλος, έως πέντε το πολύ ακόμα προαιρετικές. Αν πρόκειται για καταναλωτικούς ή πιστωτικούς (Συν/κές Τράπεζες), επιτρέπεται η απόκτηση μέχρι 100 προαιρετικών μερίδων.

Διοικητικό Συμβούλιο

Τουλάχιστον 5 μέλη.

Εποπτικό Συμβούλιο

Τουλάχιστον 3 μέλη.

2.5.3. Οικοδομικοί συνεταιρισμοί

Ο Οικοδομικός Συνεταιρισμός είναι ο συνεταιρισμός που έχει ως αποκλειστικό σκοπό του την εξασφάλιση των μελών του με την παροχή σ' αυτά κατοικίας σε αστικές ή παραθεριστικές περιοχές ή σκοπεύει γενικά στην αναμόρφωση, ανάπλαση και εξυγίανση κατοικημένων περιοχών προς όφελος μόνο των μελών του. (άρθρο 1 Π.Δ. 93/1987).

Ίδρυση

A) Από τον Δήμο ή Κοινότητα, είτε αυτεπάγγελτα είτε από αίτηση 25 τουλάχιστον ατόμων είτε από έγγραφο του Υπουργείου Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. και Β) απευθείας από τους ενδιαφερόμενους (άρθρο 4).

Συνεταιριστική Μερίδα

A) Χρηματικό ποσό, Β) Τμήμα εδάφους, Γ) Κτίριο ή τμήμα κτιρίου ή συνδυασμός των παραπάνω.

Κάθε μέλος έχει μόνο μία συνεταιριστική μερίδα.

Διοικητικό Συμβούλιο

Τουλάχιστον 3 μέλη.

Εποπτικό Συμβούλιο

Τουλάχιστον 3 έως 5 μέλη.

2.5.4. Συνεταιριστικές τράπεζες

Νομοθετικό πλαίσιο:

A) στο νόμο 1667/1986 για τους Αστικούς Συνεταιρισμούς

Β) στο ν.2076/1992 «Ανάληψη και άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων και άλλες συναφείς διατάξεις».

Γ) στην Πράξη Διοικητή Τραπεζής της Ελλάδος 2258/2-11-93 «Καθορισμός πλαισίου λειτουργίας και εποπτείας πιστωτικών ιδρυμάτων υπό τη μορφή πιστωτικών συνεταιρισμών του νόμου 1667/1986».

Δ) στην απόφαση της επιτροπής Νομισματικών και Πιστωτικών Θεμάτων 541/Θέμα 2/7-4-94 «Τροποποίηση της ΠΔ/ΤΕ 2258/2-11-93 που αφορά το πλαίσιο λειτουργίας και εποπτείας πιστωτικών ιδρυμάτων υπό τη μορφή πιστωτικών συνεταιρισμών του νόμου 1667/1986».

Ίδρυση

Πρώτα πρέπει να ιδρυθεί ένας Αστικός Πιστωτικός Συνεταιρισμός και να ακολουθηθεί η διαδικασία που προβλέπεται από τον ν.1667/86 κτλ.

Κάθε Πιστωτικός Συν/σμός που θέλει να γίνει Συν/κή Τράπεζα πρέπει να καταβάλει ως ελάχιστο ποσό 6.000.000 ευρώ για κατοίκους εντός της έδρας του νομού του συνεταιρισμού. 18.000.000 ευρώ για συνεταίρους όλων των άλλων περιοχών της Χώρας ή μόνο του νομού Αττικής ή Θεσσαλονίκης.

Οι Συν/κές Τράπεζες υπόκεινται στην εποπτεία της Τράπεζας της Ελλάδος όπως και οι άλλες Τράπεζες.

2.5.5. Κοινωνικοί συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης

Νομοθετικό πλαίσιο:

Νόμος 2716/1999, «Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και άλλες διατάξεις».

Στόχος των νομοθετικών ρυθμίσεων αποτελεί η καθιέρωση ενός δικτύου παροχής υπηρεσιών ψυχικής υγείας, το οποίο να ανταποκρίνεται στις αυξημένες κοινωνικές ανάγκες των ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα και των οικογενειών τους.

2.6. Ο ρόλος των συνεταιρισμών στην κοινωνική οικονομία

Οι συνεταιρισμοί καλούνται να διεκδικήσουν ένα σύνολο μέτρων που θα οικοδομούν ένα διαφορετικό πολιτικοοικονομικό περιβάλλον, θα είναι δηλαδή η

τρίτη εναλλακτική μορφή της οικονομίας αλλά με όχι κύριο γνώμονα τα οικονομικά αλλά τα κοινωνικά και ανθρωπιστικά κριτήρια που συνηγορούν υπέρ του ανθρώπου και όχι του κεφαλαίου. Οι συνεταιρισμοί στη χώρα μας έπαιξαν και παίζουν τριπλό ρόλο. Είναι ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ, ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ οργανώσεις και αποτελούν ενώσεις μικροπαραγωγών, μικρών βιοτεχνών – επαγγελματιών και εμπόρων, που έχουν σκοπό να αξιοποιήσουν τα όποια πλεονεκτήματα που τους παρέχει η μεγάλη επιχείρηση.

Ο συνεταιρισμός μπορεί πρώτον να προμηθευτεί και να προμηθεύσει τα μέλη του με τους καλύτερους οικονομικούς όρους, πρώτες ύλες και υλικά, δεύτερον ως παραγωγικός να αξιοποιήσει καλύτερα την τεχνολογία, την πληροφόρηση, την τεχνογνωσία με σκοπό την ποιότητα και την οικονομία στην παραγωγή προϊόντων, καλύτερες δυνατότητες στην έρευνα της αγοράς κ.λ.π. και τρίτων ως καταναλωτικός στην διάθεση έτοιμων προϊόντων αξιοποιώντας όλα τα πλεονεκτήματα της μεγάλης επιχείρησης.

3.1 Εισαγωγή

"Είναι καιρός να συνειδητοποιήσει ο καθένας μας πως η Ευρώπη δεν διοικείται μόνο από ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, αλλά επίσης από εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές- και από την κοινωνία των πολιτών".

Romano Prodi, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Είναι αναμφισβήτητο ότι η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας μετέτρεψε τη γη σε ένα «παγκόσμιο χωριό». Αποτέλεσμα αυτού είναι να καθίσταται ευκολότερη η περιγραφή των χαρακτηριστικών της παγκόσμιας κοινωνίας και η εκτίμηση ότι στη νέα εποχή έχουν δημιουργηθεί σύνθετα προβλήματα των οποίων η επίλυση και η αντιμετώπιση απαιτεί τη συνεργασία σε παγκόσμιο επίπεδο.

Οι πολίτες των ανεπτυγμένων κυρίως χωρών, συνειδητοποιούν ολοένα και περισσότερο πως δεν πρέπει να έχουν την αξίωση να δίνονται όλες οι λύσεις στα σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία από τις ενέργειες της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας, αλλά πως μπορούν παράλληλα να παράγουν και οι ίδιοι έργο στον τομέα που τους ενδιαφέρει και ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του κάθε ατόμου. Συμβάλλουν με τον τρόπο αυτό στην κοινωνική ευημερία και πρόοδο σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, παρεμβαίνοντας σε όλους το φάσμα των θεμάτων. Τα παγκοσμιοποιημένα κινήματα, όλο και περισσότερο συγκλίνουν στο τρόπο δράσης τους έχοντας συνισταμένους στόχους. Το μέσο για την επίτευξη των παραπάνω είναι οι μη κυβερνητικές, μη-κερδοσκοπικές οργανώσεις που πολλαπλασιάζονται με γοργούς ρυθμούς και δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς.

Η παρουσία των Μη-Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), οι οποίες αποτελούν την ίσως πιο δυναμική μορφή έκφρασης της Κοινωνίας των Πολιτών, είναι

αναγνωρισμένη σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει αυτή την αξία τους, όπως φαίνεται στο ακόλουθο απόσπασμα από την Λευκή Βίβλο για την Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2001):

"Η κοινωνία των πολιτών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προβολή των ανησυχιών του πολίτη και την παροχή υπηρεσιών που εξυπηρετούν τις ανάγκες του λαού. Η κοινωνία των πολιτών βλέπει όλο και περισσότερο την Ευρώπη σαν το ιδανικό βήμα για την αλλαγή των πολιτικών προσανατολισμών και της κοινωνίας. Πρόκειται για μια ευκαιρία να εμπλακούν πιο ενεργά οι πολίτες στην επίτευξη των στόχων της Ένωσης και να τους προσφερθεί ένα διαρθρωμένο πλαίσιο για ανάδραση, κριτική και διαμαρτυρία."

3.2 ΜΚΟ: Ορισμός

Βασική αιτία στη διχογνωμία αλλά και στην ποικιλία των διαφορετικών ορισμών που έχουν δοθεί, είναι το εύρος της σημασίας και του περιεχομένου που μία ΜΚΟ περικλείει. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, επειδή η δραστηριότητα μιας ΜΚΟ ίσως διαφέρει κατά πολύ (σε θέματα λειτουργίας αλλά και σκοπών) από μία άλλη, το θέμα της οριοθέτησης, ταξινόμησης και ορισμού των ΜΚΟ τίθεται δυσχερές. Δεν είναι δυνατό να τις ορίσουμε ούτε από νομική σκοπιά, λόγω της πληθώρας των νόμων που εμπίπτουν στις δραστηριότητες των ΜΚΟ. Αρκεί να αναλογιστούμε πως η εκάστοτε οργάνωση μπορεί να έχει την νομική υπόσταση, για παράδειγμα, της φιλανθρωπικής οργάνωσης, του μη κερδοσκοπικού σωματείου ή του ιδρύματος.

Ειδικότερα, δεν υπάρχει ακριβής νομικός ορισμός για τις Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις παρά το γεγονός ότι παρόμοιες δομές υφίστανται ήδη από το τέλος του 18^{ου}. Σύμφωνα με το Γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας, πρέπει να ισχύει η εις άτοπον απαγωγή :

'Πρόκειται για οντότητες του ιδιωτικού δικαίου, που δεν υπόκεινται στη βούληση των κυβερνήσεων.'

Σ' αυτές εντάσσονται σύλλογοι, οργανώσεις, ομάδες πολιτών, συνδικάτα, επιχειρήσεις, εκκλησίες, πανεπιστημιακά ερευνητικά κέντρα κ.α. Τις περισσότερες φορές ο όρος «Μη-Κυβερνητική Οργάνωση» αφορά οργανώσεις που έχουν

αναγνωριστεί από κρατικά μορφώματα ή διεθνείς οργανισμούς, που σε πολλές περιπτώσεις συνεργάζονται μ' αυτές ή απλά τις συμβουλευονται.

Η Παγκόσμια Τράπεζα δίνει τον εξής ορισμό για τις ΜΚΟ:

‘ιδιωτικές οργανώσεις που αναλαμβάνουν δράση σχετικά με την ανακούφιση όσων υποφέρουν, την προαγωγή των συμφερόντων των φτωχών, την προστασία του περιβάλλοντος, την παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών ή αναλαμβάνουν την προώθηση της κοινωνικής ανάπτυξης’

Στην αγγλική γλώσσα ο όρος «Government» είναι πιο κοντά στην έννοια του «Κράτους» παρά στην έννοια της «Κυβέρνησης» σύμφωνα με τα ελληνικά δεδομένα³⁰, δηλαδή το ανώτατο συλλογικό όργανο στο πλαίσιο της εκτελεστικής εξουσίας. Συνεπώς θα ήταν πιο σωστό να μεταφράζουμε τον όρο «non-governmental organizations» ως «μη-κρατικές οργανώσεις» και όχι ως «μη-κυβερνητικές οργανώσεις».

Η απόδοση του όρου στα ελληνικά ως «μη-κυβερνητικές οργανώσεις» είναι ευρέως διαδεδομένη, αν και εσφαλμένη. Στην ελληνική γλώσσα η «Κυβέρνηση» είναι το συνταγματικό όργανο που κατευθύνει τη γενική πολιτική της χώρας και απαρτίζεται από τον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς (άρθρα 82 και 81 Συντ.). Υπάρχουν συλλογικά κυβερνητικά όργανα (ν. 1558/1985), όχι όμως και «κυβερνητικές οργανώσεις», επομένως δεν έχει νόημα και ο όρος «μη-κυβερνητικές οργανώσεις».

Ο όρος «non-governmental organizations» έχει καταβολές στο διεθνές δίκαιο. Πρωτοεμφανίζεται στο άρθρο 71 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (1945), το οποίο προβλέπει τη δυνατότητα αναγνώρισης «συμβουλευτικού καθεστώτος» σε διεθνείς αλλά και εθνικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις που ενεργοποιούνται στο πεδίο των δραστηριοτήτων του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών. Είναι χαρακτηριστικό ότι και στον ορισμό της έννοιας της μη-κυβερνητικής οργάνωσης που επιχείρησε να δώσει το Οικονομικό και

³⁰ Στην Ελλάδα μεταφράζουμε τον αγγλικό όρο «non-governmental organizations» ως «μη-κυβερνητικές οργανώσεις». Πρόσφατα μάλιστα ο όρος «μη-κυβερνητικές οργανώσεις» έκανε την εμφάνισή του και στην ελληνική νομοθεσία, στο ν. 2731/1999 για την αναπτυξιακή βοήθεια (άρθρα 10 έως 17) και στο ν. 2646/1998 για την ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας (άρθρο 12).

Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών το κυρίαρχο στοιχείο είναι η ιδιωτική νομική φύση, δηλαδή ο μη-κρατικός χαρακτήρας των οργανώσεων αυτών. Το άρθρο 71 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών θεωρείται σήμερα ξεπερασμένο, αφού υπάρχουν χιλιάδες διεθνείς και εθνικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις οι οποίες αναπτύσσουν δραστηριότητες στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, χωρίς να διαθέτουν το συμβουλευτικό status του άρθρου 71.

Στον ευρωπαϊκό χώρο ο όρος μη-κυβερνητικές οργανώσεις τείνει πλέον να καλύψει το σύνολο των μη-κρατικών οργανώσεων που δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα και επιδιώκουν κοινωνικά ωφέλιμους σκοπούς, ιδίως δε σκοπούς που σχετίζονται με την προάσπιση και προώθηση των παλαιών και νέων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η επιδίωξη από τις μη-κυβερνητικές οργανώσεις σκοπών γενικότερου συμφέροντος είναι το στοιχείο που τις διαφοροποιεί από τις «οργανώσεις συμφερόντων» (π.χ. τις «επαγγελματικές οργανώσεις»), οι οποίες μεριμνούν αποκλειστικά για την προστασία και προώθηση των ιδιαίτερων οικονομικοκοινωνικών συμφερόντων των μελών τους.

Ο συσχετισμός των μη-κυβερνητικών οργανώσεων με την προστασία και προώθηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων επιτρέπει ένα θετικό ορισμό τους, κάτι το οποίο δεν προσφέρει ο όρος «μη-κυβερνητικές οργανώσεις» που προσδιορίζει αρνητικά μόνο αυτές τις οντότητες. Έτσι καθίσταται δυνατή η διαφοροποίηση των μη-κυβερνητικών οργανώσεων από άλλες μη-κρατικές και μη-κερδοσκοπικές οργανώσεις, η δραστηριότητα των οποίων δεν χαρακτηρίζεται από κάποια ιδιαίτερη κοινωνική χρησιμότητα, και πολύ περισσότερο από άλλες μη-κρατικές και μη-κερδοσκοπικές οργανώσεις που επιδιώκουν ανελεύθερους και αντιδημοκρατικούς σκοπούς.

Στη γενική τρέχουσα ορολογία, τα αρχικά ΜΚΟ παραπέμπουν σε δύο μεγάλους τύπους οργανώσεων.

Πρώτον, σε ισχυρά πολυεθνικά δίκτυα οργανώσεων, τα οποία ειδικεύονται κυρίως στην ανθρωπιστική δράση (όπως το κίνημα του Ερυθρού Σταυρού, η Handicap International και οι Γιατροί του Κόσμου), στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (όπως η Διεθνής Αμνηστία), στην προστασία του περιβάλλοντος (όπως η GREENPEACE). Αυτές οι δομές μπορεί να έχουν αρκετά εκατομμύρια μελών (4,67 για το WWF !!), των οποίων η συμμετοχή εξαντλείται κυρίως στο να

πληρώνουν τη συνδρομή τους, χρηματοδοτώντας με αυτόν τον τρόπο την οργάνωση. Διοικούνται με απόλυτα επαγγελματικό τρόπο και μπορεί να διαθέτουν εκατοντάδες ή και χιλιάδες μόνιμα απασχολημένους μισθωτούς. Δρουν δε, τόσο σε επίπεδο βάσης, όσο και ως μέσο πίεσης των κυβερνήσεων, ενώ 'χειρίζονται' καλά τα μέσα ενημέρωσης, με αποτέλεσμα να εξασφαλίζουν σημαντική προβολή από αυτά.

Δεύτερον, σε πολυεθνικά κινήματα μεγαλύτερου ή μικρότερου μεγέθους, που έχουν ως στόχο την οργάνωση εκστρατειών ενάντια σε ορισμένες μορφές της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, και τα οποία ασχολούνται λιγότερο με την εξασφάλιση χρηματικών πόρων και περισσότερο με τη συμμετοχή στις κινητοποιήσεις στους δρόμους.

Πρωτοέκαναν τη θεαματική εμφάνισή τους στο Seattle, και στη συνέχεια ακολούθησαν η Γένοβα, η Ουάσιγκτον, η Βαρκελώνη κ.α. Το Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ του Πόρτο Αλέγκρε και οι τοπικές, εθνικές ή ηπειρωτικές εκδοχές του, αποτέλεσαν το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτού του φαινομένου.

Η οργάνωση ATTAC (Ένωση για τη φορολόγηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών υπέρ των πολιτών), η οποία ιδρύθηκε το 1998 στη Γαλλία και είναι σήμερα παρούσα σε περισσότερες από πενήντα (50) χώρες, είναι χαρακτηριστικό πρότυπο μοντέλο που χρησίμευσε για την ανάπτυξη αυτών των κινήματων.

Η αύξηση της δύναμης των ΜΚΟ, οι οποίες είναι εξ ορισμού φορείς μιας διεθνιστικής λογικής, αποτελεί επίσης συνέπεια της εξασθένησης των εθνικών πολιτικών εξουσιών, που προώθησαν δραστήρια την απορύθμιση των αγορών, την κατάληψη κάθε είδους εθνικής κυριαρχίας και την παράδοσή της στη λογική της αγοράς, που είναι πλέον απόλυτα παγκοσμιοποιημένη.

Η αναβίωση κατά τη δεκαετία του 1990 του επιστημονικού, πολιτικού, ακόμη και του δημοσιογραφικού ενδιαφέροντος για την έννοια της «κοινωνίας των πολιτών», δημιούργησε επίσης ένα ευνοϊκό κλίμα για τις μη-κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες συχνά θεωρούνται ως ο πιο χαρακτηριστικός θεσμός της «κοινωνίας των πολιτών» και ο πιο αυθεντικός εκπρόσωπός της.

Σε ευρύτερη χρήση ο όρος ΜΚΟ μπορεί να αποδοθεί σε κάθε μη-κερδοσκοπικό οργανισμό, που είναι ανεξάρτητος από την κυβέρνηση. Οι ΜΚΟ είναι οι τυπικοί οργανισμοί που βασίζονται σε συγκεκριμένες αξίες, και εξαρτώνται εξ' ολοκλήρου ή εν μέρει σε ανιδιοτελείς προσφορές και εθελοντική υπηρεσία. Παρόλο που ο παράγοντας ΜΚΟ συγκροτείται ολοένα και περισσότερο με στοιχεία επαγγελματισμού τις δύο τελευταίες δεκαετίες, οι αρχές του αλτρουισμού και του εθελοντισμού παραμένουν τα χαρακτηριστικά κλειδιά για τον ορισμό τους.

Πέρα από αυτά, είναι σκόπιμο να παρατεθούν κάποια από τα χαρακτηριστικά για τις ΜΚΟ που έχουν διατυπωθεί.

- Ένας ΜΚΟ είναι μία μη-κερδοσκοπική οργάνωση που προσανατολίζεται στην παροχή υπηρεσιών ή αναπτυξιακής βοήθειας, είτε προς όφελος των μελών της είτε άλλων ομάδων του πληθυσμού.
- Ένας ΜΚΟ είναι μία οργάνωση ιδιωτών ατόμων που πιστεύουν σε συγκεκριμένες βασικές κοινωνικές αρχές και δομούν έτσι τις δραστηριότητές τους προκειμένου να επιφέρουν ανάπτυξη στις κοινότητες που υπηρετούν.
- Ένας ΜΚΟ είναι μία κοινωνική οργάνωση ανάπτυξης που συμβάλλει στην ισχυροποίηση του ανθρώπου.
- Ένας ΜΚΟ είναι μία οργάνωση ή ομάδα ανθρώπων που εργάζονται ανεξάρτητα
- Ένας ΜΚΟ είναι μία ανεξάρτητη δημοκρατική οργάνωση που εργάζεται για την ενίσχυση οικονομικά ή κοινωνικά περιθωριοποιημένων ομάδων.
- Ένας ΜΚΟ είναι μία οργάνωση που δεν εξαρτάται από πολιτικές παρατάξεις, που γενικά εργάζεται για την παροχή βοήθειας, ανάπτυξης και ευημερίας στην κοινωνία.
- Ένας ΜΚΟ είναι μία οργάνωση αφοσιωμένη στις βασικές αιτίες των

προβλημάτων και προσπαθεί να βελτιώσει την ποιότητα της ζωής των φτωχών των καταπιεσμένων και γενικά των περιθωριοποιημένων σε επαρχιακές ή και αστικές περιοχές.

- Ένας ΜΚΟ είναι μία οργάνωση που ιδρύθηκε από και για την κοινωνία χωρίς ή με μικρή παρέμβαση από την κυβέρνηση. Δεν είναι μόνο φιλανθρωπικοί οργανισμοί αλλά εμπλέκονται επίσης με κοινωνικές οικονομικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

- Ένας ΜΚΟ είναι μία οργάνωση ευέλικτη και δημοκρατική στη δομή της που σκοπεύει να υπηρετήσει τον άνθρωπο χωρίς να έχει κέρδος για την ίδια.

- "Μη-Κυβερνητικός Οργανισμός" είναι οποιοσδήποτε οργανισμός ή ίδρυμα που έχει οργανωθεί για να αναλάβει μία ή περισσότερες από τις παρακάτω δραστηριότητες: ανθρωπιστική βοήθεια ή αποστολές ανακούφισης του ανθρώπινου πόνου, υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνειδητοποίηση, κοινωνική επανένταξη και επανακατοίκηση, φιλανθρωπικό έργο, δραστηριότητες εκπαιδευτικές, υγείας και πολιτιστικές, προστασία του περιβάλλοντος, οικονομική αναδόμηση και ανάπτυξη, προώθηση των δημοκρατικών πρακτικών, κοινωνική ανάπτυξη, προώθηση της ισότητας των φύλων ή οποιαδήποτε άλλη μη-κερδοσκοπική δραστηριότητα που υπηρετεί το κοινό συμφέρον.

3.3 Κατηγοριοποίηση

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, ο όρος μη-κυβερνητικοί οργανισμοί είναι πολύ γενικός, ευρύς και εμπεριέχει στους κόλπους του πολλούς διαφορετικούς τύπους οργανώσεων. Τα κριτήρια για την διαφοροποίηση τους ποικίλουν ως προς:

1. την ύλη τους και το αντικείμενο τους
2. τον τρόπο λειτουργίας τους
3. το μέγεθος τους (οικονομικοί γίγαντες και μικρές τοπικές οργανώσεις με λίγα μέλη και πολύ εθελοντική εργασία)
4. τον τόπο δράσης (εθνικό, ευρωπαϊκό, παγκόσμιο επίπεδο)
5. τον γενικό προσανατολισμό και τους στόχους τους

1. Όσον αφορά την καθ' ύλην κατηγοριοποίηση των μη-κυβερνητικών οργανώσεων απαντούμε μεγάλη ποικιλία. Έτσι λοιπόν εδώ αναφέρονται ορισμένες από τις μεγαλύτερες κατηγορίες:

1.α. Υγεία

Σ' αυτόν τον τομέα η δραστηριότητα των ΜΚΟ αφορά κυρίως την ενημέρωση και χρηματοδότηση για την πρόληψη ασθενειών όπως ο καρκίνος ή το AIDS καθώς και χρόνιων νοσημάτων όπως το άσθμα. Παραδείγματα τέτοιων οργανώσεων είναι η 'AIDS-Προστασία', το 'Ελληνικό Ίδρυμα Οστεοπόρωσης' και η 'Πανελλήνια Κίνηση για την Μεσογειακή Αναιμία'. Επιπλέον, υπάρχουν σύλλογοι αποτελούμενοι από εθελοντές αιμοδότες και δωρητές οργάνων καθώς επίσης και οργανικού υλικού πάσης φύσεως που μπορεί να χρησιμεύσει για ιατρικούς σκοπούς. Τέτοιες οργανώσεις είναι η 'Δεξαμενή δοτών Μυελού των Οστών' και η 'Ένωση Δωρητών Αίματος Σώματος'. Ακόμη υπάρχουν οργανώσεις στον τομέα της υγείας που ασχολούνται με την βελτίωση των συνθηκών ζωής ατόμων που πάσχουν από ανίατες ασθένειες και ατόμων τρίτης ηλικίας όπως η 'Ελληνική Γeronτολογική και Γηριατρική Εταιρία' και η 'Ελληνική Εταιρία Παρηγορητικής και Συμπτωματικής Φροντίδας Καρκινοπαθών'. Τέλος μεγάλες οργανώσεις καταπιάνονται με την αντιμετώπιση επιδημιών και την αναβάθμιση των συνθηκών ζωής και υγιεινής σε χώρες του τρίτου κόσμου. Τέτοιες είναι η 'ACTIONAID HELLAS', οι 'Γιατροί του Κόσμου' και οι 'Φαρμακοποιοί του Κόσμου'. Οι οργανώσεις αυτές είναι στελεχωμένες ως επί το πλείστον από επαγγελματίες και ειδικούς επιστήμονες.

1.β. Πρόνοια

Σε αυτόν τον τομέα συναντούμε ΜΚΟ που στόχο έχουν την ψυχολογική υποστήριξη των ευπαθών κοινωνικά ομάδων ('Αντιμετώπιση Παιδικού Τραύματος'), την εθελοντική βοήθεια σε κοινωνικές ομάδες σε καταστάσεις κρίσεως ('Κοινωνικές Συνεταιριστικές Δράσεις Ευπαθών

Ομάδων’), τη διοργάνωση συσσιτίων και την παροχή ειδών πρώτης ανάγκης (‘Αλληλεγγύη της Εκκλησίας της Ελλάδος’).

1.γ. Παιδιά

Όσες ΜΚΟ δραστηριοποιούνται σ’ αυτόν τον τομέα μάχονται κατά της παιδικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης (‘Το χαμόγελο του παιδιού’), κατά της παιδικής εργασίας και της έλλειψης εκπαίδευσης των παιδιών του τρίτου κόσμου (‘Unicef’) και υπέρ της βελτίωσης των συνθηκών ζωής των παιδιών με ειδικές ανάγκες (‘Βοήθεια και υποστήριξη παιδιών με ειδικές ανάγκες’)

1.δ. Πρόσφυγες-Μετανάστες

Όσες οργανώσεις ασχολούνται με αυτόν τον τομέα στοχεύουν στην ενίσχυση των διεθνολικών σχέσεων μεταξύ κοινοτήτων μεταναστών-προσφύγων και Ελλήνων πολιτών (‘Ελληνο-πολωνικός Σύλλογος Φιλίας και Συνεργασίας’) στην διεκδίκηση των ατομικών δικαιωμάτων των προσφύγων (‘Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών στην Ελλάδα’) καθώς και στην προβολή του πολιτισμού και της κουλτούρας των διαφόρων εθνικών μεταναστευτικών κοινοτήτων (‘Armenia Public Cultural Center’).

1.ε. Περιβάλλον-Οικολογία

Όσες ΜΚΟ αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους στον τομέα αυτόν ασχολούνται κυρίως με την προστασία του περιβάλλοντος και την διαφύλαξη του φυσικού πλούτου (‘Μεσογειακός Σύλλογος για την Σωτηρία των Θαλασσίων Χελωνών’) την φροντίδα ζώων που βρίσκονται υπό εξαφάνιση (‘Αρκτούρος’) ή είναι τραυματισμένα (‘Ελληνικό κέντρο περίθαλψης άγριων ζώων’), την ψυχαγωγία με εκπαιδευτικές ή αθλητικές δραστηριότητες στην εξοχή (‘διάφοροι ορειβατικοί σύλλογοι, περιβαλλοντολογικές ομάδες’), την άσκηση πίεσης καθώς και την ενημέρωση για την αποφυγή μόλυνσης και ρύπανσης του περιβάλλοντος (‘Οικολογική Εταιρία Ανακύκλωσης’).

1.στ. Ανθρώπινα δικαιώματα

Εδώ συναντούμε οργανισμούς οι οποίοι επιδιώκουν την προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων ('Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων δικαιωμάτων'), ευπαθών κοινωνικώς ομάδων (γυναίκες ,παιδιά , πρόσφυγες ,άτομα με ειδικές ανάγκες), των πολιτικών δικαιωμάτων ('Διεθνής Αμνηστία') και στοχεύουν στην αφύπνιση της κοινής γνώμης πάνω στο θέμα του δικαιώματος και της διεκδίκησής του ('Ελληνικό Κοινωνικό Φόρουμ'). Υπάρχουν επίσης και νομικοί όμιλοι που γνωμοδοτούν όσον αφορά το επίπεδο και την πρόοδο ενός κράτους στα δικαιώματα των πολιτών του διαφόρων μειονοτήτων κ.λ.π.

1.ζ. Αθλητισμός

Αυτές οι οργανώσεις είναι συνήθως τοπικού ή περιφερειακού χαρακτήρα και σαν κύριο σκοπό τους έχουν ως επί το πλείστον την μύηση νέων ή και μεγαλύτερων στον ερασιτεχνικό αθλητισμό καθώς και στις εναλλακτικές μορφές του ('Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Νιγρήτας', 'Γυμναστική Ένωση Βέροιας').

1.η. Τέχνες και πολιτισμός

Σε αυτή την θεματική ενότητα δραστηριοποιούνται ΜΚΟ, οι οποίες στοχεύουν είτε στον εκπολιτισμό εξωραϊσμό μιας συγκεκριμένης περιοχής (π. χ. διάφοροι τοπικοί εξωραϊστικοί σύλλογοι) είτε στην γενική πολιτισμική ανάπτυξη μίας κοινωνίας ('UNESCO') είτε τέλος στην προβολή μίας συγκεκριμένης κουλτούρας και στην προώθηση της ('Όμιλος Διάδοσης Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού') (www.anthropos.gr, 2004).

2. Όσον αφορά τον στόχο τον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τις ΜΚΟ σε τρία βασικά μοντέλα χωρίς όμως ο προσδιορισμός τους να είναι απόλυτος.

2.α. Τα μεγαθήρια τα οποία είναι ΜΚΟ με τεραστία έσοδα και με μεγάλες και ταυτόχρονα ικανότατες επιχειρησιακές δυνατότητες. Αυτές οι οργανώσεις έχουν συνήθως αυστηρώς ιεραρχική δομή. Βάση της πυραμίδας είναι η τα απλά μέλη χρηματοδότες της οργάνωσης και κορυφή μια ελίτ επαγγελματιών. Τέτοιες είναι οι UNICEF, το WWF, ο Ερυθρός σταυρός, η CARE INTERNATIONAL κ .α. Αυτές οι οργανώσεις προσπαθούν παγκοσμίως και ιδιαίτερα στον τρίτο κόσμο όπου το φαινόμενο είναι πιο έντονο να αμβλύνουν και να μειώσουν τις συνέπειες της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης χωρίς όμως να αναφέρονται στην ρίζα των προβλημάτων.

2.β. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν τα κοινωνικά φόρα πολιτών τα οποία έχουν πενιχρά έσοδα και βασίζονται κυρίως στην εθελοντική δράση των μαλών τους και την αυθόρμητη συμμετοχή των πολιτών σ' αυτά. Δύναμή τους είναι η κινητοποίηση των λαϊκών μαζών η απόλυτη ισότητα ανάμεσα στα μέλη και η συμμετοχικότητα. Αυτά εναντιώνονται απευθείας στην ρίζα του κακού την νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση και απαιτούν συμμετοχή στις αποφάσεις διεκδικώντας μια εναλλακτικής μορφή παγκοσμιοποίησης.

2.γ. Τέλος υπάρχουν οι μικρές ομάδες τοπικής εμβέλειας απαρτιζόμενες συνήθως από εθελοντές και στοχεύουν στην λύση τοπικών προβλημάτων (π. χ. μεταφορά χωματερής) στηριζόμενες σε ιδίους χρηματικούς πόρους. (Le MONDE diplomatique, 2003)

3. Ως προς το μέγεθος η διάκριση των ΜΚΟ μπορεί να γίνει σε τέσσερα μέρη:

3.α. Μικρές κοινωνικά βασιζόμενες ομάδες. Αυτές στηρίζονται στην ατομική πρωτοβουλία και είναι συνήθως τοπικού-συνοικιακού επιπέδου. Τέτοιες είναι οι αθλητικές λέσχες εκκλησιαστικά ιδρύματα σε επίπεδο ενοριακό κ.α.

3.β. Οργανώσεις περιφερειακές συνήθως με φιλανθρωπικούς σκοπούς. Αυτές χρηματοδοτούνται συνήθως από τον εκάστοτε δήμο ή την εκάστοτε νομαρχία καθώς και από μεγαλύτερες ΜΚΟ εθνικού επιπέδου που έχουν τον ίδιο σκοπό.

3.γ. ΜΚΟ εθνικού επιπέδου όπως το χαμόγελο του παιδιού οι οποίες έχουν αρκετά μεγάλα έσοδα και πολλές φορές χρηματοδοτούν τοπικές Οργανώσεις με αντίστοιχους σκοπούς.

3.δ. Διεθνείς ΜΚΟ όπως η OXFAM και η CARE με μεγάλη και συνήθως παγκοσμίου επιπέδου επιχειρησιακή ικανότητα. Συχνά για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα συνεργάζονται με τοπικές και εθνικές οργανώσεις (www.ngocafe.com, 2004).

4. Όσον αφορά την γεωγραφική σκοπιά υπάρχουν οι τοπικές δράσης και οι παγκόσμιας δράσης ΜΚΟ.

Έτσι από την μία πλευρά έχουμε την GREENPEACE η οποία μπορεί να δράσει οπουδήποτε στον κόσμο και την ενδιαφέρουν θέματα σε όλη την υδρόγειο, και από την άλλη πλευρά έχουμε ευρωπαϊκές ΜΚΟ που τους απασχολούν μόνο συγκεκριμένα θέματα όπως π. χ. οι εθνοκαθάρσεις στο ανατολικό Τιμόρ.

5. Όσον αφορά τον τρόπο δράσης μπορούμε να διακρίνουμε πολλά είδη ΜΚΟ τα κυριότερα όμως είναι τα εξής:

5.α. Αυτά που διεκπεραιώνουν τον σκοπό τους χρηματοδοτώντας και κάνοντας δωρεές όπως το ίδρυμα FORD & ROCKEFELLER FOUNDATIONS.

5.β. Αυτά που στηρίζονται κυρίως στην παροχή υπηρεσιών με τα μέσα που τα ίδια διαθέτουν (π.χ. GREENPEACE)

5.γ. Αυτά που στηρίζονται στην προσπάθεια τους να αφυπνίσουν και να κινητοποιήσουν την κοινή γνώμη (π. χ. Κοινωνικό φόρουμ).

3.4 Κοινωνική οικονομία και ΜΚΟ

Σε ότι αφορά το ρόλο των ΜΚΟ, απαραίτητο θα ήταν να επισημανθεί ότι οι οργανώσεις αυτές αποτελούν ή τουλάχιστον θα μπορούσαν να αποτελέσουν, το σημαντικότερο διαμεσολαβητικό στοιχείο μεταξύ κοινωνίας και κράτους και εμπεριέχονται στον ορισμό της «κοινωνίας των πολιτών», της κοινωνικής οικονομίας και του κοινοτισμού³¹.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στον όρο «κοινωνική οικονομία» καθώς στο εύρος αυτής της έννοιας μπορούν να ενταχθούν και οι ΜΚΟ. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Jan Olsson (2004), Πρόεδρο του τμήματος Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *«αν αποφύγουμε τη θεωρητική σύγκλιση για έναν ακριβή ορισμό της κοινωνικής οικονομίας και αναζητήσουμε το περιεχόμενό της, τότε στην πράξη ο όρος περιλαμβάνει τις διάφορες μορφές συνεταιρισμών, οργανισμούς αλληλοβοήθειας μελών, εταιρείες κοινωφελούς χαρακτήρα και κοινωφελή ιδρύματα»*. Όπως επίσης γράφει, *«το ζητούμενο για το μέλλον δεν είναι τόσο πρόβλημα ορισμού, όσο είναι πρόβλημα ανθρωποκεντρικής-κοινωνικής δράσης και αξιών. Ο ορισμός της κοινωνικής οικονομίας πρέπει να είναι όσο το δυνατόν ευρύτερος, προκειμένου να περιλαμβάνει και να προσελκύει όσο το δυνατόν ευρύτερο φάσμα από φορείς και ευαισθησίες...»*.

«Παρά τα προβλήματα ορισμού και κοινής ταυτότητας, ο όρος και οι δράσεις της κοινωνικής οικονομίας κατακτούν καθημερινά ευρύτερο χώρο σ' ολόκληρη την Ευρώπη» (Jan Olsson, 2004). Αυτό συμβαίνει γιατί *«φορείς οικονομικής δραστηριότητας αποδέχονται τον όρο για τον εαυτό τους, αυτοπροσδιορίζονται ως φορείς κοινωνικής οικονομίας, όταν νιώθουν ότι η ταυτότητα των υπηρεσιών τους εντάσσει σ' αυτό το ρεύμα, σ' αυτό το κίνημα»*. Ακόμη, οι κυβερνήσεις και τα πολιτικά κόμματα αναγνωρίζουν τη σημασία της κοινωνικής οικονομίας αλλά και «η

³¹ Βλέπε κεφάλαιο 1

Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει καταστεί κύριος πρωταγωνιστής προώθησης της ιδέας της κοινωνικής οικονομίας». Τέλος, «σημαντικοί φορείς της οργανωμένης κοινωνίας των πολιτών, όπως Εργατικά Συνδικάτα και Πανευρωπαϊκές Συνομοσπονδίες, στηρίζουν την ιδέα και την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας σε διάφορα επίπεδα, όπως στο επίπεδο των καλών πρακτικών και της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων» (Jan Olsson, 2004).

Επιπλέον, κατά την άποψη του Οικονομολόγου-Κοινωνιολόγου κ. Γ. Ι. Σκλαβούνου (2004), «ως κοινωνική οικονομία ορίζεται η οικονομική δραστηριότητα που δεν ανήκει στον ιδιωτικό ή τον δημόσιο τομέα» και συνεχίζει γράφοντας πως «σήμερα, στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας προστίθενται οι οικονομικές δραστηριότητες των μη-κυβερνητικών, μη-κερδοσκοπικών οργανισμών, που αναλαμβάνουν να υπηρετήσουν την κοινωνική συνοχή, την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, την εργασιακή ένταξη, την επαγγελματική αποκατάσταση ατόμων ειδικών αναγκών, όπως επίσης και μη-κερδοσκοπικών οργανισμών, που δραστηριοποιούνται στην κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης».

Με βάση τους παραπάνω ορισμούς, οι ΜΚΟ μπορούν να ενταχθούν στα πλαίσια της κοινωνικής οικονομίας. Εξετάζοντας το ρόλο των ΜΚΟ από αυτή τη σκοπιά, με βάση τον Olsson (2004), η κοινωνική οικονομία:

- Ενισχύει τη δημοκρατία

«Η δημοκρατία, με όποια οργανωτικά σχήματα κι αν εκφράζεται, δεν είναι δυνατό να επιβιώσει και να ενδυναμωθεί χωρίς την ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών, χωρίς την εδραίωση θεσμών οργανωμένης κοινωνίας πολιτών και καθοριστική συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων. Η συμμετοχική δημοκρατία, όπως αυτή εκφράζεται και αναπτύσσεται στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας, αποτελεί αναγκαία και συμπληρωματική λειτουργία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας».

- Υποστηρίζει το κυρίαρχο μοντέλο κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης

Σύμφωνα με τον Γ. Ι. Σκλαβούνου (2004), «η κοινωνική οικονομία λειτουργεί υπηρετικά, υποστηρικτικά ως προς το κυρίαρχο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης.

Λειτουργεί ως βαλβίδα ασφαλείας και ως διαδικασία εξουδετέρωσης συνθηκών που θα μπορούσαν να διαμορφώσουν συνθήκες υπολογίσιμης κοινωνικής αντίδρασης».

- Εναρμονίζει το ατομικό και το κοινωνικό συμφέρον.
- Περιορίζει τα αίτια που δημιουργούν και αναπαράγουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, την κοινωνική εξαθλίωση.

Για τη σημασία της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα, παρατίθεται η άποψη του κ. Πελοπίδα Καλλίρη (2004), Μέλους του προεδρείου της ΓΣΕΕ και Μέλους της Κεντρικής Διοίκησης του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδας. Χαρακτηριστικά αναφέρει: *«Η Ελλάδα, καλείται να ακολουθήσει τις παγκόσμιες εξελίξεις στον αναδυόμενο χώρο της κοινωνικής οικονομίας. Δυστυχώς, στη χώρα μας ο τρίτος τομέας δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος. Το αντίστοιχο ποσοστό θέσεων εργασίας που δημιουργούνται από τον τρίτο τομέα εκτιμάται να είναι περίπου 2%. Ο εθελοντισμός, τόσο ως αντίληψη όσο και ως προσφορά εθελοντικής εργασίας, παραμένει περιορισμένος σε σχέση με ότι επικρατεί στις άλλες χώρες της Ευρώπης, ενώ η μέχρι σήμερα ισχυρή παρουσία της κοινωνίας των πολιτών αποτελεί επίσης μια αρνητική ιδιομορφία της ελληνικής πραγματικότητας. Στην Ελλάδα, ο δρόμος για την εδραίωση της κοινωνικής οικονομίας είναι μακρύς και θα περάσει από πολλές δοκιμασίες και διαδικασίες... Η ελληνική ατομική νοοτροπία δε βοηθά στην ανάπτυξη συνεργασιών, ιδιαίτερα δε για κοινωνικούς σκοπούς χωρίς εξασφαλισμένο κέρδος ή χωρίς την ενσωμάτωση της μεγιστοποίησης του κέρδους. Η κοινωνική οικονομία είναι ένας μεγάλος οριζόντιος τομέας, που απλώνεται, όπως δηλώνει το όνομά της, σε πλήθος κοινωνικών και οικονομικών δράσεων και δραστηριοτήτων. Οι δράσεις αυτές προϋποθέτουν, βέβαια, την αποδοχή και συμμετοχή του ενεργού πολίτη. Ο Έλληνας πολίτης το έχει αποδείξει, είναι ένας ενεργός πολίτης. Με τη δική του συμβολή, είναι βέβαιο ότι προάγουμε την κοινωνία των πολιτών. Μια κοινωνία όπου η ανεργία και ο αποκλεισμός δε θα έχουν θέση. Μια κοινωνία, όπου ισχυρή οικονομία και ισχυρή οικονομία θα είναι το συνώνυμο μιας δίκαιης κοινωνίας».*

3.5 ΜΚΟ και Ευρωπαϊκή Ένωση

Είναι γεγονός πως η Ευρωπαϊκή Ένωση πάσχει από το γνωστό "δημοκρατικό έλλειμμα" και ο μέσος Ευρωπαίος πολίτης αισθάνεται πως οι θεσμοί της ΕΕ είναι αδιαφανείς και δυσπρόσιτοι. Βρισκόμαστε μπροστά σε ένα παράδοξο: ενώ το "ευρωπαϊκό πείραμα" έχει φτάσει στο απόγειο της επιτυχίας του και ενώ η Ένωση έχει διεισδύσει σε κάθε πτυχή της ζωής των πολιτών των κρατών μελών, οι τελευταίοι αισθάνονται όλο και περισσότερο αποστασιοποιημένοι από αυτήν. Αυτό έχει να κάνει σε μεγάλο βαθμό με το ότι οι πολίτες αισθάνονται πως δεν μπορούν να επηρεάσουν τους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων και να εξασκήσουν κάποιου είδους επιρροή.

Επομένως, αυτό που χρειάζεται, είναι να μπορέσουν οι πολίτες της ΕΕ να συμμετάσχουν ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών μπορεί να αποτελέσει το μέσον δια του οποίου οι πολίτες μπορούν να συμμετάσχουν στον πολιτικό διάλογο, να επηρεάσουν την κατεύθυνση αυτού του διαλόγου και, σε τελική ανάλυση, να ταυτιστούν με τους καρπούς αυτού του διαλόγου (Sudbery I.,2003)

Οι Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις, με τη δυναμικότητα που τις χαρακτηρίζει, αποτελούν τον πλέον κατάλληλο μηχανισμό που μπορεί να φέρει τους πολίτες κοντά στην θεσμοθετημένη κεντρική εξουσία. Θα αρκεστούμε στο να ονομάσουμε τρεις πτυχές του έργου που επιτελούν οι ΜΚΟ:

- Ευαισθητοποίηση

Οι ΜΚΟ μπορούν να επιστήσουν την προσοχή των πολιτών στα θέματα που απασχολούν την διεθνή κοινότητα και να ενθαρρύνουν τον διάλογο, δημιουργώντας ένα δημόσιο "τόπο" και ενθαρρύνοντας τους υποστηρικτές τους να συμμετάσχουν ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

- Αντιπροσώπευση- Συμμετοχή

Οι ίδιες οι οργανωμένες ομάδες της κοινωνίας των πολιτών μπορούν να λειτουργήσουν ως δίοδοι αντιπροσώπευσης, μέσα από τις οποίες οι πολίτες μπορούν να επηρεάσουν την πολιτική διαδικασία.

- Δημιουργία οικουμενικού "δήμου"

Μακροπρόθεσμα, η συμμετοχή σε τέτοιου είδους σχήματα, μπορεί να συμβάλλει στην δημιουργία ενός οικουμενικού "δήμου", βασισμένου όχι στην κοινή ιστορία και πολιτισμό, αλλά σε διακρατική ταύτιση γύρω από κοινές προτεραιότητες και αξίες, οι οποίες υπερβαίνουν τα σύνορα των κρατών μελών. Η κατάσταση αυτή θα σηματοδοτήσει την μετάβαση σε μια "μετα-εθνική δημοκρατία" (Sudbery, I.,2003), στην οποία η αλληλεγγύη θα είναι έκφραση ταύτισης με κοινές αξίες και στόχους.

3.6 Ο συμβουλευτικός ρόλος των ΜΚΟ

Με βάση το άρθρο 71 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών «το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο μπορεί να αποφασίζει να συμβουλευέται μη-κυβερνητικούς οργανισμούς που ασχολούνται με θέματα της αρμοδιότητάς του. Τέτοιες αποφάσεις μπορούν να αναφέρονται σε διεθνείς οργανισμούς και, όταν το απαιτούν οι περιστάσεις, σε εθνικούς οργανισμούς, ύστερα από συνεννόηση με το ενδιαφερόμενο Μέλος των Ηνωμένων Εθνών». Με βάση τα παραπάνω αποδεικνύεται πως οι ΜΚΟ έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα.

3.6.1. ΜΚΟ ως τρίτος τομέας παροχής υπηρεσιών

Ο παραπάνω ρόλος των ΜΚΟ τεκμηριώνεται από τον Ρίφκιν³². Περιγράφοντας την κατάσταση που επικρατεί στη σημερινή πραγματικότητα, εκτός από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, διαβλέπει και έναν τρίτο. Αναφέρει πως «Ο τρίτος τομέας ήδη διατέμνει την κοινωνία με μια φαρδιά λωρίδα εδάφους. Οι κοινοτικές δραστηριότητες

³² Ρίφκιν Τζ. «Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της», Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1996.

καλύπτουν όλο το φάσμα, από τις κοινωνικές υπηρεσίες μέχρι τη φροντίδα για την υγεία, την παιδεία και τις έρευνες, τις καλές τέχνες, τη θρησκεία και την παροχή νομικής υποστήριξης. Οργανισμοί κοινοτικών υπηρεσιών βοηθούν τους ηλικιωμένους και ανήμπορους, τους διανοητικά ανάπηρους, τους προβληματικούς νέους, τους άστεγους και άπορους. Εθελοντές ανακαινίζουν ερειπωμένα διαμερίσματα και χτίζουν καινούργια σπίτια για οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα. Δεκάδες χιλιάδες Αμερικανοί προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους σε κρατικά νοσοκομεία και κλινικές για τη φροντίδα των ασθενών, συμπεριλαμβανομένων και των θυμάτων του AIDS. Χιλιάδες άλλοι αναλαμβάνουν ρόλους θετών γονέων ή μεγάλων αδελφών για μικρά ορφανά παιδιά...». Ο Ρίφκιν, περιγράφοντας μάλιστα, τη συμμετοχή των πολιτών στην κοινοτική οικονομία, γράφει ότι «οι Αμερικανοί παίζουν το ρόλο ψυχολόγων σε έφηβους με υπαρξιακά προβλήματα, δασκάλων σε προγράμματα εξάλειψης του αναλφαβητισμού, βρεφονηπιοκόμων, μαγείρων σε διανομή γευμάτων σε άπορους. Ακόμα συμμετέχουν σε προγράμματα, εθελοντικά πάντα, τα οποία παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε θύματα βιασμών, αλκοολικούς, ναρκομανείς κ.ά.».

3.6.2. ΜΚΟ ως εμπόδιο στην προσπάθεια κυριαρχίας του Κράτους στους πολίτες

Όπως γράφει ο Καθηγητής Παναγιώτης Ιωακειμίδης³³, «το Κράτος, πράγματι, μπορεί να παίζει τον ρόλο του εγγυητή της ειρήνης και του διαιτητού των μεγάλων συμφερόντων. Όμως, επειδή υπάρχει περίπτωση το Κράτος, το οποίο κινείται μεταξύ αυτών των μεγάλων συμφερόντων, να κυριαρχήσει απέναντι στους πολίτες, γι' αυτό είναι ανάγκη να αναπτυχθούν οι «κοινωνίες των πολιτών», που είναι διάφορες μη-κυβερνητικές οργανώσεις, σύλλογοι, πολιτιστικές οργανώσεις, οι οποίες θα αποτελούν ένα φρένο στην προσπάθεια απόλυτης κυριαρχίας του Κράτους πάνω στις αδύναμες μάζες του λαού. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και κατηγορείται από πολλούς σε μερικά σημεία, εν τούτοις προωθεί την ανάπτυξη αυτής της «κοινωνίας των πολιτών», γιατί διαφορετικά διακυβεύεται αυτό το ίδιο το μέλλον της Ευρώπης».

³³ Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου (2002). Η κοινωνία των Πολιτών. [Online]. Available from: [Http://www.parembasis](http://www.parembasis)

Ακόμη, ο Έρνεστ Γκέλνερ³⁴, για τον ρόλο των ΜΚΟ αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η «Κοινωνία των πολιτών είναι ένα σύνολο ποικίλων Μη-κυβερνητικών θεσμών αρκετά ισχυρών ώστε να αντισταθμίζουν το κράτος και που ενώ δεν το εμποδίζουν να εκπληρώσει το ρόλο του ως εγγυητή της ειρήνης και διαιτητή μεταξύ μεγάλων συμφερόντων, μπορούν ωστόσο να το εμποδίσουν να κυριαρχήσει και να εκμηδενίσει το υπόλοιπο της κοινωνίας».

3.6.3. ΜΚΟ ως έκφραση του εθελοντισμού

Τα τελευταία χρόνια και κυρίως την τελευταία δεκαετία, παρατηρείται στη χώρα μας μεγάλη αύξηση των μη-κυβερνητικών οργανώσεων. Παράλληλα, παρατηρείται και αύξηση των πολιτών γύρω από τις οργανώσεις αυτές. Οι νεοέλληνες, δείχνουν όλο και περισσότερο ενδιαφέρον να ενταχθούν σε κάποια οργάνωση που να τους εκφράζει και να ταυτίζονται οι δραστηριότητές της με τα ενδιαφέροντά τους. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα Προγράμματα Εθελοντικής Εργασίας για το Περιβάλλον (ΠΕΕΠ), την SCI Hellas, το Χαμόγελο του παιδιού και τόσες άλλες που προσελκύουν όλο και περισσότερα μέλη που είναι πρόθυμα να προσφέρουν εθελοντική εργασία. Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των οργανώσεων αυτών, μας κάνει να αισιοδοξούμε ότι όλο και περισσότεροι άνθρωποι θα αισθανθούν τη μεγίστη σημασία της εθελοντικής εργασίας.

3.7 Συμβολή των ΜΚΟ στην επικοινωνία μεταξύ πολιτικών δυνάμεων, κρατικών οργανισμών και κοινωνίας

Σύμφωνα με τον Δρ. Γιαννή Νίκο (2004), μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου της “Κίνησης Πολιτών”, «ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων δεν αμφισβητείται πλέον από κανέναν, η κοινοβουλευτική δημοκρατία είναι περισσότερο ισχυρή και περισσότερο διαδεδομένη σε όλον τον κόσμο παρά ποτέ, οι Κυβερνήσεις εκλέγονται δημοκρατικά, οι κρατικές δομές μπορούν να επιτελούν το έργο τους.

Ωστόσο οι περιορισμοί αφενός των μηχανισμών της αγοράς, αφετέρου της επίσημης πολιτικής και της δημόσιας διοίκησης, γίνονται όλο και πιο προφανείς, αυτά που ο

³⁴ Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου (2002). Η κοινωνία των Πολιτών. [Online]. Available from: [Http://www.parembasis](http://www.parembasis)

πολίτης μπορεί να περιμένει από τις δημόσιες αρχές κάθε είδους και από την ιδιωτική οικονομία έχουν γίνει αρκετά σαφή και συγκεκριμένα. Από την άλλη, η πολιτική δεν μπορεί να εξαντλείται στην επίσημη πολιτική, ο πολίτης δεν μπορεί να αρκείται στον ρόλο του ψηφοφόρου μια φορά την τετραετία, η δημοκρατία δεν είναι μόνο μια τυπική πρόβλεψη ούτε μια ονομαστική κατάσταση, είναι πάνω απ' όλα καθημερινό βίωμα, συμμετοχή στα κοινά υπεύθυνων, ασυμβίβαστων, αυτεξούσιων και ισορροπημένων πολιτών, ακαταπόνητος εξωκοινοβουλευτικός έλεγχος, ουσιαστική πολιτική λειτουργία. Η ευδοκίμηση της δημοκρατίας δεν μπορεί να προεξοφλείται από μόνη την ύπαρξη των τυπικών εξωτερικών της στοιχείων και της οικονομίας της αγοράς, ούτε να αρκείται μόνο σε αυτά. Πέραν όμως των γνωστών προβλημάτων και αδυναμιών του δημοκρατικού πολιτεύματος, έχουν προστεθεί στις μέρες μας ορισμένοι παράγοντες που καθιστούν την παρουσία της κοινωνίας πολιτών απαραίτητη:

α) επιτάχυνση των τεχνολογικών εξελίξεων η οποία καθιστά το θεσμικό πλαίσιο που ρυθμίζει όσα θέματα συνδέονται με αυτές παρωχημένο.

β) η διεθνοποίηση της πληροφορικής και της επικοινωνίας, έτσι ώστε να σημειώνεται όλο και συχνότερα υπέρβαση του πλαισίου του έθνους κράτους.

γ) με την εμβάθυνση της δημοκρατίας, τη συνεχή βελτίωση της παιδείας και την κατά συνέπεια αυξημένη πληροφόρηση, ενδιαφέρον και προβληματισμό του μέσου πολίτη και ψηφοφόρου για τα κοινά, το έργο διακυβέρνησης κάθε χώρας καθίσταται όλο και πιο δύσκολο και η κάθε απόφαση μείζονος σημασίας απαιτεί όλο και περισσότερη προετοιμασία, διάλογο και χρόνο.

Έτσι καταλήγουμε στο οξύμωρο αποτέλεσμα η επιτάχυνση των διεθνών εξελίξεων και της τεχνολογίας να προκαλούν πιθανόν και επιβράδυνση στα δημοκρατικά συστήματα λήψης αποφάσεων. Η αντιμετώπιση αυτής της σοβαρής ανακολουθίας στην ομαλή λειτουργία και πρόοδο της δημοκρατίας απαιτεί συνεχή αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ πολιτικών δυνάμεων και κρατικών οργανισμών από τη μια πλευρά και κοινωνίας από την άλλη. Αυτά τα κενά έρχεται να καλύψει η κοινωνία πολιτών σε μια σύγχρονη, ανοικτή και δημοκρατική κοινωνία».

3.8 Συμβολή των ΜΚΟ στην ανάπτυξη και στην απασχόληση

Συνεχίζοντας, μας παραθέτει με συγκεκριμένα στοιχεία κατά πόσο οι ΜΚΟ συμβάλλουν στην ανάπτυξη και την απασχόληση. «Οι δομές του εθελοντισμού, τα σωματεία και τα ιδρύματα, και οι μη-κερδοσκοπικές οργανώσεις γενικότερα, υπερβαίνουν τις γραμμές της διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου των πολιτών εν γένει - στις οποίες εντοπίζεται εξάλλου σε μεγάλο βαθμό η δραστηριότητα των Μ.Κ.Ο.- και διεισδύουν στον χώρο της απασχόλησης και της παραγωγής, καθώς, όπως προκύπτει από σχετική μελέτη στη Γαλλία, τη Γερμανία και το Ην. Βασίλειο, ο εθελοντικός τομέας εκπροσωπεί περίπου το 4% του συνολικού ενεργού πληθυσμού, ενώ στην Ιταλία το 2%.

Οι δαπάνες των μη-κερδοσκοπικών σωματείων ως ποσοστό του Α.Ε.Π. είναι 2% στην Ιταλία, 3,3% στη Γαλλία, 3,6% στη Γερμανία και 4,8% στο Ην. Βασίλειο. Ο αντίστοιχος αριθμός για τις Η.Π.Α. είναι περίπου 8% ενώ φθάνει σχεδόν στο 13% αν συμπεριληφθούν οι μη-κρατικοί φορείς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα παροχής υπηρεσιών εκπαίδευσης οποιασδήποτε βαθμίδας.

Για την Ελλάδα δεν υπάρχουν ανάλογα διαθέσιμα στοιχεία, ωστόσο από σχετική έρευνα την περίοδο 1997-1999 προκύπτει, αν και με πιθανότητες σχετικής αυθαιρεσίας, ότι οι εργαζόμενοι στον τομέα αυτό υπολογίζονται περίπου 4.500 και ο οικονομικός προϋπολογισμός των οργανώσεων της λεγόμενης κοινωνικής οικονομίας ή του τρίτου τομέα της οικονομίας ανέρχεται σε 37.7 δις. δρχ. ή 110.640.000 Ευρώ».

3.9 ΜΚΟ και ουδετερότητα

Ένας σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν οι ΜΚΟ είναι η στάση ουδετερότητας που τηρούν, σε περιοχές που πλήττονται από εμφύλιο πόλεμο, εκεί όπου ακόμα και οι οργανώσεις του ΟΗΕ αλλά και ο Ερυθρός Σταυρός, δεν επιτρέπεται να έχουν πρόσβαση. Εκεί όπου κυριαρχεί ο πόλεμος, είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί ισορροπία μεταξύ κρατών, κυβερνήσεων και πολιτικών κομμάτων πράγμα το οποίο συνεπάγεται πως είναι πολύ δύσκολο να είναι κανείς «ουδέτερος» και «αντικειμενικός». Όπου υπάρχει κρίση στον πλανήτη, οι ΜΚΟ είναι πάντα εκεί για να βοηθήσουν μετά την εκτόνωσή της και να καλύψουν τις ανάγκες των ανθρώπων της περιοχής αλλά και πριν από τις στρατιωτικές επεμβάσεις, σε πολλές περιπτώσεις, οι ΜΚΟ είναι εκεί. Ο πρόεδρος της ελληνικής αντιπροσωπείας των γιατρών Του Κόσμου κ. Θεόφιλος

Ρόζενμπεργκ τονίζει πως «Κατά κάποιο τρόπο φαίνεται ότι οι ΜΚΟ λειτουργούν σαν επέκταση αυτών των επεμβάσεων»³⁵.

3.9.1. Σύγκρουση με ισχυρά συμφέροντα

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα που μπορούν να μας πείσουν ότι οι ΜΚΟ συχνά έρχονται σε σύγκρουση με ισχυρά συμφέροντα, προκειμένου να υπερασπιστούν την ιδεολογία και τους στόχους που έχει θέσει κάθε οργάνωση. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η Greenpeace υπήρξε η πρώτη οργάνωση που κατήγγειλε ήδη από το 1991 τους Αμερικανούς για τη χρήση των όπλων εξασθενημένου ουρανίου κατά τον πόλεμο του Κόλπου, προκαλώντας την οργή του Πενταγώνου³⁶.

3.9.2. Συμβολή των ΜΚΟ στη δημιουργία μιας νέας μορφής ανθρώπου

Τα άτομα που ανήκουν σε κάποια ΜΚΟ σε οποιοδήποτε τομέα και αν δραστηριοποιείται, χαρακτηρίζονται από θάρρος και αποφασιστικότητα προκειμένου να προασπίσουν τα «πιστεύω» τους. Θυσιάζουν γι' αυτό τον ελεύθερό τους χρόνο και σε πολλές περιπτώσεις, θέτουν σε κίνδυνο ακόμα και τη σωματική τους ακεραιότητα, όπως συμβαίνει με τις ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε περιοχές κρίσεων. Μια μορφή ανθρώπου, που αποτελεί πρότυπο, απαραίτητη για την κοινωνία μας.

3.10. Στόχος

Στόχος είναι «η ενσυνείδητη επιδίωξη κάποιου αποτελέσματος. Όταν κάποιο αποτέλεσμα δεν προκύπτει από τυχαίους όρους αλλά από ενσυνείδητη ενέργεια του ανθρώπου ο οποίος μάλιστα διαλέγει και τα κατάλληλα μέσα για να φτάσει σ' αυτό τότε λέμε ότι ο άνθρωπος πέτυχε το σκοπό του. Για την επιτυχία απαιτείται η γνώση των μέσων αλλά και κάθε στοιχείου ή δρόμου που οδηγεί στο επιθυμητό τέρμα. Οι σκοποί μπορεί να είναι ατομικοί ή συλλογικοί. Κάθε σκοπός πρέπει να είναι εφικτός, ηθικός αλλά και τα μέσα που οδηγούν σ' αυτό, ηθικά.» (Ρώμας, Χ., 1984)

3.10.1. Ευαισθητοποίηση του πολίτη

³⁵ <http://www.iospress.gr/ios1999/ios19990516a.htm>, 2004

³⁶ <http://www.iospres.gr/ios1999/ios19990516a.htm>, 2004

Εξετάζοντας τους στόχους που θέτουν οι μη-κυβερνητικές οργανώσεις μέσα στα πλαίσια των δραστηριοτήτων τους είναι αναμφισβήτητο ότι έχουν ως βασικό και πρωταρχικό τους στόχο, την ενεργοποίηση του απλού πολίτη και την ευαισθητοποίηση του σε ότι αφορά τα προβλήματα που απασχολούν το σύγχρονο άνθρωπο. Μέσα από τη δράση των οργανώσεων αυτών διαφαίνεται η επιθυμία τους να ωθήσουν τους πολίτες να συνειδητοποιήσουν ότι μπορούν να προσφέρουν εθελοντικά σε όποιο τομέα επιθυμούν. Διαμορφώνουν μια διαφορετική κοινωνία σε σχέση με παλαιότερες εποχές. Ίσως να μην ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι οι μη-κυβερνητικές οργανώσεις είναι η «απάντηση» των λαών στα πρότυπα της καταναλωτικής κοινωνίας. Οι διαπροσωπικές σχέσεις δε θα βελτιωθούν και η ειρήνη στον κόσμο δεν πρόκειται να εδραιωθεί αν οι άνθρωποι ενδιαφέρονται μόνο για το πώς θα καταναλώσουν όσο το δυνατόν περισσότερο, απαλλαγμένοι από κάθε είδους ιδανικά και αξίες. Η πρόοδος της κοινωνίας θα επέλθει μέσω της προσφοράς, της ενεργοποίησης, του εθελοντισμού. Η αίσθηση της ανιδιοτελούς προσφοράς και το ειλικρινές ενδιαφέρον για το συνάνθρωπο εξυψώνει την κοινωνία και τους πολίτες της σε ένα επίπεδο ζωής που διακατέχεται από αξίες και ιδανικά και τότε ο άνθρωπος μπορεί πραγματικά να μεγαλουργήσει! Εκεί όπου οι πολιτικές ηγεσίες αδυνατούν να βρουν λύσεις σε πολιτικά θέματα που διχάζουν λαούς και προξενούν πολέμους, έρχονται οι μη-κυβερνητικές οργανώσεις και φέρνουν μήνυμα ελπίδας για το μέλλον της ανθρωπότητας. Έρχονται οι άνθρωποι κοντά μέσα από τις κοινές τους δραστηριότητες για την ειρήνη ή ακόμα και για παγκόσμια προβλήματα και συνειδητοποιούν πως αυτά που τους χωρίζουν είναι πολύ λιγότερα από εκείνα που μπορούν να τους ενώσουν.

Με τη συμμετοχή σε κάποια ΜΚΟ ο πολίτης νιώθει ότι παράγει έργο, ότι συμβάλλει στην ευημερία και την πρόοδο της κοινωνίας της οποίας αποτελεί μέλος και ότι κατά κάποιο τρόπο αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και δράσεις πάνω σε σημαντικά ζητήματα που απασχολούν την τοπική ή και παγκόσμια κοινωνία γενικότερα, συμβάλλοντας στην επίλυσή τους. Από απαθής μετατρέπεται σε ενεργό μέλος που έχει άποψη, που «παλεύει» για έναν καλύτερο κόσμο και ζει οραματιζόμενος αυτόν τον κόσμο για τη γενιά του αλλά και τις ερχόμενες γενιές.

Εκτός όμως, από τους παραπάνω στόχους, εστιάζοντας στις ελληνικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις, πρέπει να αναφέρουμε την προσπάθεια που έχει ξεκινήσει από το Υπουργείο Εξωτερικών. Όπως γράφει στο άρθρο της στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» η Αγγελική Μπουμπούκα αλλά και όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο

πρώτος Έλληνας Υπουργός που αντιλήφθηκε τη σημασία τους ήταν ο Γεώργιος Παπανδρέου. Κατά τη διάρκεια της θητείας του στο Υπουργείο Εξωτερικών, τα τελευταία 4 χρόνια, αναπτύχθηκε για πρώτη φορά ο μηχανισμός αξιοποίησης της λεγόμενης «διπλωματίας των πολιτών.» Με τη σύσταση δύο διαφορετικών υπηρεσιών που αφορούν τις ΜΚΟ έγινε μια σημαντική προσπάθεια καταγραφής όλων των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα αλλά παράλληλα έγινε και μια έμμεση προσπάθεια προσανατολισμού των στόχων αρκετών ΜΚΟ με βάση τα κριτήρια εγγραφής στο μητρώο. Συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες αυτές είναι η ΥΔΑΣ (ή HELLENIC AID) «Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας» που συστάθηκε με το νόμο 2731/99 στην οποία απευθύνονται όλες οι ελληνικές ΜΚΟ που ενδιαφέρονται να διεκδικήσουν χρηματοδοτήσεις για κάποια δράση τους και η επιτροπή για τις ΜΚΟ που δημιουργήθηκε με Υπουργική απόφαση και δεν υπόκειται σε κανένα θεσμικό πλαίσιο. Η επιτροπή αυτή, δεν χρηματοδοτεί ούτε και διαχωρίζει τις οργανώσεις αλλά προϋποθέτει να αναπτύσσουν μια διεθνή δράση κάθε δύο χρόνια, παρέχοντάς τους ταυτόχρονα διευκολύνσεις στις διεκδικήσεις τους αλλά και στις διεθνείς επαφές τους. Σύμφωνα με τον πρόεδρο της επιτροπής κ. Νικήτα Λιοναράκη, δύο είναι τα σημαντικότερα επιτεύγματα *«Η διασύνδεση των ελληνικών οργανώσεων με τους διεθνείς οργανισμούς (π. χ. Συμβούλια του ΟΗΕ) και η ένταξή τους στις "ομπρέλες", δηλαδή τα διεθνή δίκτυα οργανώσεων με ομοειδές αντικείμενο. Στην Ευρώπη υπάρχουν σήμερα τέσσερις "ομπρέλες" ΜΚΟ: περιβάλλον, ανθρωπιστική βοήθεια στον Τρίτο Κόσμο, καταναλωτές και ανθρώπινα δικαιώματα.»*

3.10.2. Αντιμετώπιση κοινωνικών αναγκών.

Ακόμη, όπως φάνηκε και από την κατηγοριοποίηση, οι ΜΚΟ έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση των κοινωνικών αναγκών των ανθρώπων. Οι δραστηριότητές τους καλύπτουν όλους τους τομείς και τις ανάγκες της κοινωνίας, από τις κοινωνικές υπηρεσίες, μέχρι τη φροντίδα για την υγεία, την παιδεία, την προστασία του περιβάλλοντος, τη θρησκεία, τις τέχνες, μέχρι και την παροχή νομικής υποστήριξης. Εκεί όπου το κράτος σταματά, οι ΜΚΟ δραστηριοποιούνται περαιτέρω.

Με βάση τα παραπάνω, έγινε μια προσπάθεια να προσδιοριστεί ο ρόλος των ΜΚΟ καθώς και ο σκοπός τους, μέσα από τις γνώμες των επιστημόνων και των άλλων

προσώπων που παραθέσαμε. Το αν υλοποιούν τους στόχους τους ή τουλάχιστον τους περισσότερους από αυτούς που θέτουν εξαρτάται και από τη χρηματοδότη των οργανισμών αυτών και από το κατά πόσο προσανατολίζουν τους στόχους τους με βάση τη χρηματοδότηση που παίρνουν. Χρήσιμο όμως, εκτός από τα παραπάνω είναι να εξετάσουμε και τη στρατηγική τους.

3.10.3. Στρατηγική

Στρατηγική είναι «το σύνολο συντονισμένων ενεργειών και χειρισμών για την επίτευξη στόχου, η τακτική.» (Φυτράκης, Τ.,1995) ή με βάση κάποιον άλλο ορισμό «είναι η κατεύθυνση και το πεδίο δράσεως μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού για μεγάλο χρονικό διάστημα.³⁷». Ακόμη, η στρατηγική αποτελεί τη γενική πορεία που ακολουθεί η επιχείρηση ή ο οργανισμός για να ανταποκριθεί στην αποστολή και να φτάσει στο όραμα. Σύμφωνα με τον Chandler (2001) στρατηγική είναι «ο καθορισμός των βασικών μακροπρόθεσμων στόχων της οργάνωσης, η υιοθέτηση πορείας δράσης και κατανομή των πόρων που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων αυτών.» Για την εταιρία συμβούλων Boston Consulting group, (2001) στρατηγική είναι «ένα σχέδιο κατανομής και χρήσης των πόρων της οργάνωσης που αντιμετωπίζει τον ανταγωνισμό και δημιουργεί ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.»

Σύμφωνα με τους προηγούμενους ορισμούς και την υπόλοιπη σχετική βιβλιογραφία, «το περιεχόμενο της στρατηγικής συνίσταται σε τέσσερα κύρια σημεία. Στους μακροπρόθεσμους στόχους, το εύρος δραστηριοτήτων (scope), τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και τη λογική»³⁸

Με βάση τους ορισμούς μπορούμε να «δούμε» τη στρατηγική συγκεκριμένων ΜΚΟ σε συνδυασμό πάντα με τους στόχους που θέτουν. Για παράδειγμα, μια από τις πιο γνωστές οργανώσεις είναι η « Διεθνής Αμνηστία». Η οργάνωση αυτή «συσπειρώνει τους πολίτες ανά τον κόσμο σε μια συνωμοσία ελπίδας για την προστασία των αδικημένων του κόσμου. Κύριο και πάγιο αίτημά της είναι ο σεβασμός των διεθνών συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα όταν αυτά παραβιάζονται από τα ίδια τα κράτη που επίσημα τις έχουν αποδεχτεί». Παραδειγματικά, με μια πολύ συστηματική

37 [Http: www.diakrisi.gr](http://www.diakrisi.gr)

38 Warleigh, A.(2001). "Europeanizing Civil Society: NGOs as Agents of Political Socialization", in *Journal of Common Market Studies*, Vol.39 (4), pp.619-639.

έρευνα, είχε καταγράψει όχι απλώς μεμονωμένες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κοσσυφοπέδιο, αλλά ένα ολόκληρο σύστημα παραβιάσεων και καταπίεσης των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου. Τα στοιχεία τα παρείχε προς κάθε κατεύθυνση.

Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελεί η οργάνωση SCI HELLAS που είναι ένα διεθνές κίνημα ειρήνης που υφίσταται από το 1920 και προωθεί την ειρήνη και τη διεθνή συνεργασία μέσα από διεθνή προγράμματα εθελοντικής εργασίας.

Γενικότερα, κάθε μη-κυβερνητική οργάνωση, από εκείνες που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος, μέχρι και τις φοιτητικές οργανώσεις για την ανταλλαγή των νέων και τη συναδέλφωση μεταξύ των λαών αλλά και σε οποιαδήποτε τομέα και αν δραστηριοποιείται, έχει χαράξει τη δική της στρατηγική με βάση τους στόχους της αλλά και τη χρηματοδότηση που μπορεί να επιτύχει. Τα παραπάνω παραδείγματα είναι ένα ελάχιστο δείγμα μιας μακράς αλυσίδας χιλιάδων ΜΚΟ. Το σίγουρο είναι πως θα πρέπει να ερευνηθεί κατά πόσο θα πρέπει να ενισχυθεί η δράση κάποιων ΜΚΟ, να γίνει διαχωρισμός εκείνων των ΜΚΟ που έχουν συσταθεί με μόνο στόχο το κοινωνικό συμφέρον και την ανιδιοτελή προσφορά του ανθρώπου προς τον άνθρωπο, με σκοπό να ενισχυθεί η δράση τους αλλά και να προωθηθεί συνεργασία μεταξύ τους για πιο δραστικές πρωτοβουλίες και καλύτερα αποτελέσματα.

3.11. Τρόποι οργάνωσης

Πριν θίξουμε το πράγματι σημαντικό θέμα των εσωτερικών μηχανισμών διοίκησης των διαφόρων ΜΚΟ, ενδιαφέρει να δούμε ποιες μορφές ιεραρχίας συναντά κανείς στις Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις γενικότερα. Σύμφωνα με τον καθηγητή Peter Willetts του City University του Λονδίνου, η μειοψηφία των ΜΚΟ λειτουργεί με βάση το μοντέλο της παγκόσμιας δημοκρατικής ιεραρχίας, σύμφωνα με την οποία ο καθένας μπορεί να γίνει μέλος.

Η πλειοψηφία των ΜΚΟ ακολουθεί μία από τις ακόλουθες αποκλίσεις από το μοντέλο αυτό: σύμφωνα με την πρώτη από αυτές, η ΜΚΟ έχει συνδρομητές, οι οποίοι είναι πηγή πόρων, λαμβάνουν ενημερωτικά δελτία (newsletters) και

ανταποκρίνονται όταν καλούνται να δραστηριοποιηθούν, χωρίς ωστόσο να έχουν δημοκρατικό έλεγχο ούτε όσον αφορά την κατανομή των πόρων αλλά ούτε και στην διατύπωση στόχων της οργάνωσης. Αυτή η προσέγγιση συναντάται συχνά στις λεγόμενες "αλτρουιστικές" ΜΚΟ, οι οποίες προωθούν την κοινωνική πρόνοια και την καταπολέμηση της φτώχειας, καθώς και σε περιβαλλοντικές ΜΚΟ.

Σύμφωνα με μια άλλη προσέγγιση η προϋπόθεση για να γίνει κανείς μέλος είναι συνδεδεμένη με την συγκεκριμένη θέση ή την συμμετοχή σε κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα. Για παράδειγμα, στα εμπορικά σωματεία μπορεί να γίνει κανείς μέλος μόνο εφόσον εργάζεται σε έναν συγκεκριμένο κλάδο. Κατά τον ίδιο τρόπο, επαγγελματικά ή επιστημονικά σωματεία δέχονται μόνο μέλη που τηρούν συγκεκριμένες προδιαγραφές. Η τελευταία απόκλιση από το μοντέλο της παγκόσμιας δημοκρατικής ιεραρχίας στις ΜΚΟ συνίσταται στην περίπτωση των θρησκευτικών οργανώσεων, στις οποίες δεν μπορεί να γίνει μέλος ο καθένας και οι οποίες διατηρούν μια συγκεκριμένη ιεραρχία (Willets, P.).

Έχοντας αναφέρει τα παραπάνω, έχει σημασία να δούμε ποιες είναι **οι εσωτερικές δομές λήψης αποφάσεων** των ΜΚΟ, μια παράμετρος που σχετίζεται άμεσα με την εσωτερική τους διοίκηση και επηρεάζει τον βαθμό δημοκρατικότητάς τους.

Τα καταστατικά των διεθνών ΜΚΟ προβλέπουν την ύπαρξη Διοικητικών Συμβουλίων, τα οποία απαρτίζονται από πρόεδρο, αντιπροέδρους, ταμίες και μέλη. Τα Δ.Σ. των ΜΚΟ συνέρχονται σε Γενικές Συνελεύσεις, στις οποίες λαμβάνονται αποφάσεις για την πολιτική, τους στόχους και τους τρόπους δράσης που θα ακολουθηθούν. Τα μέλη των Δ.Σ. εκλέγονται μέσω εκλογικής διαδικασίας, στην οποία συμμετέχουν τα μέλη των ΜΚΟ με την ψήφο τους:

Όσον αφορά την οργάνωση και την εξάπλωση των ΜΚΟ διεθνώς, γίνεται μέσω ενός δικτύου εθνικών παραρτημάτων και τοπικών γραφείων (π. χ. οι 270 Αντένες της AEGEE, τα 158 τοπικά γραφεία της Unicef ανά την υφήλιο κ.α.). Αυτά προωθούν το έργο των ΜΚΟ και προσεγγίζουν ή έρχονται σε επαφή με άτομα, τα οποία θέλουν να βοηθήσουν στην προσπάθεια των ΜΚΟ ως μέλη, δημιουργώντας ομάδες εργασίας (π.χ. στη Διεθνή Αμνηστία, στην AEGEE κτλ.). Οι διεθνείς ΜΚΟ έχουν συνήθως κάποιο κεντρικό σημείο, από το οποίο ασκείται η διοίκηση στα γραφεία των άλλων

πόλεων ανά τον κόσμο (π. χ. τα κεντρικά της Unicef βρίσκονται στη Νέα Υόρκη, του WWF στην Ελβετία).

Σχετικά με την εκπροσώπηση των ΜΚΟ στις διάφορες χώρες, αυτή επιτυγχάνεται είτε με τοπικές ομάδες προγραμμάτων (π. χ. AEGEE), είτε με κάποιους επιτρόπους, οι οποίοι έχουν ως αρμοδιότητα να προωθούν μέσω διοργάνωσης εκδηλώσεων σε τοπικό επίπεδο το έργο των ΜΚΟ και τις επαφές με τα ήδη ενεργά ή μελλοντικά μέλη. Σε άλλες περιπτώσεις, όπως αυτή της Unicef, ενεργοποιούνται και κάποια 'επώνυμα' άτομα, ως πρεσβευτές καλής θέλησεως, τα οποία, ανεξάρτητα από το Δ.Σ. των ΜΚΟ, προωθούν την ανάπτυξη και ενισχύουν τη δημόσια εικόνα των ΜΚΟ.

Η λειτουργία των κάποιων ΜΚΟ οργανώνεται μέσω της προσφοράς επαγγελματικών υπηρεσιών των μελών του, όπως στην περίπτωση των 'Γιατρών Χωρίς Σύνορα' και των 'Γιατρών του Κόσμου', ενώ σε άλλες περιπτώσεις ΜΚΟ, όπως της GREENPEACE, τα μέλη απλά προβάλλουν και διακηρύττουν τους σκοπούς και το έργο της οργάνωσης, ενώ παράλληλα δεν αποκλείεται και η έμμοσθη παροχή υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα οι 366 έμμισθοι υπάλληλοι στους 'Γιατρούς Χωρίς Σύνορα'.

Όσον αφορά τις ΜΚΟ σε εθνικό επίπεδο, είτε αποτελούν παράρτημα διεθνούς οργανισμού, είτε ΜΚΟ που δρα αποκλειστικά σε εθνικό επίπεδο, έχουν δικό τους Διοικητικό Συμβούλιο και Γενική Συνέλευση, τα οποία αποτελούν τα όργανα λήψης αποφάσεων στο επίπεδο της χώρας.

Ένα από τα 7 κριτήρια που επέλεξε ο Alex Warleigh³⁹ του Queen's University, Belfast, στην ερευνά⁴⁰ του προκειμένου να διαπιστώσει κατά πόσο οι ΜΚΟ είναι σε θέση πράγματι να λειτουργήσουν ως γέφυρες μεταξύ των πολιτών και των οργάνων της ΕΕ, είναι το **κατά πόσο οι υποστηρικτές των ΜΚΟ μπορούν να επηρεάσουν την στρατηγική της εκάστοτε οργάνωσης** και γενικότερα ποιος είναι ο ρόλος που τους παρέχεται από μέρος της οργάνωσης. Ο Warleigh διαπίστωσε πως καμία από τις ΜΚΟ του δείγματος δεν λειτουργούσε ως οργάνωση που διοικείται από τους

³⁹ Warleigh, A.(2001). "Europeanizing Civil Society: NGOs as Agents of Political Socialization", in *Journal of Common Market Studies*, Vol.39 (4), pp.619-639.

⁴⁰ Ο Warleigh χρησιμοποίησε ένα δείγμα μη κυβερνητικών οργανώσεων που κινούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

υποστηρικτές τις. Οι πολίτες που στέλνουν συνδρομές ή προσφέρουν εθελοντικά την εργασία τους θεωρούνται από το προσωπικό/ υπαλλήλους μάλλον ως "υποστηρικτές" ή "φίλοι", παρά ως μέλη.

Η λήψη αποφάσεων γίνεται σχεδόν αποκλειστικά κεντρικά όργανα, και οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά κανόνα από τους αρμόδιους υπαλλήλους, αν και οι μεγαλύτερες ΜΚΟ φροντίζουν να ενημερώνουν όλο το αρμόδιο προσωπικό και να ενθαρρύνουν τη συνεισφορά του. Αν και οι υποστηρικτές, λοιπόν, δεν διαδραμάτιζαν βασικό ρόλο στην λήψη αποφάσεων σε καμία από τις ΜΚΟ που εξετάστηκαν, υπήρχαν τρεις εξαιρέσεις. Στην περίπτωση της *War on Want*, η ΜΚΟ ορίζει τα μέλη της ως υποστηρικτές οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να παραβρεθούν στην ετήσια γενική συνέλευση' η ΜΚΟ *Ευρωπαϊκός Διάλογος* απαιτεί από τα μέλη της να παραβρεθούν στην ετήσια γενική συνέλευση ως μέρος των υποχρεώσεών τους' στην τρίτη περίπτωση, τα μέλη έχουν την δυνατότητα να εκλεγούν στο διοικητικό συμβούλιο, το οποίο επίσης εκλέγεται από τα μέλη της ΜΚΟ (*Ένωση Καταναλωτών*)⁴¹ (Warleigh, A.,2001).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε τις παρατηρήσεις της Imogen Sudbery, επίκουρου (assistant) στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η Sudbery⁴² αναφέρει πως η πλειοψηφία των υπαλλήλων των ΜΚΟ ανέφεραν πως "τα της ΕΕ" θεωρούνται θέματα για ειδικούς και έτσι η ενεργή συμμετοχή των μελών των ΜΚΟ θεωρείται χρονοβόρα και μη ρεαλιστική, δεδομένου του βαθμού εξειδίκευσης που απαιτείται προκειμένου να κάνει κανείς μια ουσιαστική συνεισφορά. Η διαπίστωση αυτή, ωστόσο, δεν σημαίνει πως οι ΜΚΟ δεν χαρακτηρίζονται από διαφάνεια ή ότι δεν ενθαρρύνουν την συνεισφορά των μελών τους.

Από ότι φαίνεται, πολλές φορές **οι ίδιοι οι υποστηρικτές** προτιμούν να αφήσουν την ευρωπαϊκή πολιτική στα χέρια των "ειδικών των Βρυξελλών", από τη στιγμή που διασφαλίζονται τα επιθυμητά αποτελέσματα. Το συμπέρασμα της Sudbery είναι πως αυτό που χαρακτηρίζει την σχέση των ΜΚΟ με την Ευρώπη αλλά και την σχέση μεταξύ των ΜΚΟ και των μελών τους είναι **η έμφαση στα αποτελέσματα παρά**

⁴¹ Warleigh, A.(2001). "Europeanizing Civil Society: NGOs as Agents of Political Socialization", in *Journal of Common Market Studies*, Vol.39 (4), pp.619-639.

⁴² Sudbery, I. (2003). "Bridging the Legitimacy Gap in the EU: Can Civil Society Help to Bring the Union Closer to Its Citizens?", *Collegium*, No.26.

στην συνεισφορά (output rather than input). Με άλλα λόγια, σημασία έχει να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα, και όχι απαραίτητα να τηρηθούν όλες οι αρχές της δημοκρατικής λήψης αποφάσεων (Sudbery, I., 2003).

3.12. Χρηματοδότηση

Η χρηματοδότηση των Μη-Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό, αλλά και αμφιλεγόμενο θέμα, αφού αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει τη βιωσιμότητα και τη λειτουργία τους. Ολοένα και περισσότεροι κρατικοί και μη φορείς εκδηλώνουν ενδιαφέρον να στηρίξουν οικονομικά τους ΜΚΟ, ενισχύοντας έτσι τη δυναμική τους και το ρόλο που διαδραματίζουν στην πολιτική και κοινωνική ζωή.

Το ζήτημα των πηγών χρηματοδότησης συνδέεται ευθέως με το επίπεδο οργάνωσης των ΜΚΟ, εφ' όσον οι οργανώσεις με ευρύτερη εμβέλεια εξασφαλίζουν πόρους για τη λειτουργία τους και αναπτύσσουν νέες δραστηριότητες υιοθετώντας σταδιακά μια μορφή επαγγελματισμού. Αντιθέτως οι οργανώσεις με χαλαρή σύνδεση και ασυνεχή λειτουργία αντιμετωπίζουν δυσεπίλυτα προβλήματα χρηματοδότησης, που επιδρούν ανασχετικά στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα την αναπαραγωγή ενός φαύλου κύκλου.

3.12.1. Πηγές Χρηματοδότησης

Η Ομάδα περιβάλλοντος του ΕΚΚΕ⁴³, κατ' ανάθεση του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, διενέργησε έρευνα (1997) σχετικά με τις πηγές χρηματοδότησης των Μη-Κυβερνητικών Οικολογικών-Περιβαλλοντικών Οργανώσεων. Η κατηγοριοποίηση όπως προέκυψε από την ερευνά παρουσιάζεται παρακάτω. Παρόλο που η έρευνα περιελάμβανε αποκλειστικά Μη-Κυβερνητικές Οικολογικές- Περιβαλλοντικές Οργανώσεις η παρακάτω κατηγοριοποίηση των πηγών χρηματοδότησης μπορεί να θεωρηθεί εφαρμόσιμη σε όλες τις ΜΚΟ ανεξάρτητου αντικειμένου.

⁴³ Ομάδα περιβάλλοντος ΕΚΚΕ. (1996). Δραστηριότητες ΜΚΟ – ΠΟ. [Online]. Available from: http://www2.ekke.gr/estia/gr_pages/mko_po/static.htm. [Accessed 25/3/2004].

α) Εισφορές μελών: Αποτελεί την συνηθέστερη πηγή χρηματοδότησης. Οι οργανώσεις των οποίων το υψηλότερο ποσοστό των εσόδων τους προέρχεται απ' αυτήν την πηγή, διακρίνονται μεταξύ τους αφενός στις μικρές ομάδες ερασιτεχνικής δομής (με αντίστοιχα χαμηλά οικονομικά μεγέθη ως απόλυτο αριθμό) και αφετέρου στις ευρείας εμβέλειας οργανώσεις, των οποίων το σύστημα συνδρομών και έκτακτων ενισχύσεων λειτουργεί αποδοτικά και απλώνεται σε ευρύ κοινωνικό φάσμα.

β) Χορηγίες: Από αρκετές ΜΚΟ γίνεται συστηματική προσπάθεια εύρεσης χορηγών, είτε στο χώρο των μεγάλων ιδιωτικών επιχειρήσεων, είτε στο χώρο των διεθνών και ελληνικών ιδρυμάτων. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται μια σταθερά αυξητική τάση στον αριθμό των οργανώσεων, που ένα τμήμα των εσόδων τους προέρχεται από χορηγίες.

Η ανάπτυξη του συστήματος χορηγιών σχετίζεται με τις εκάστοτε φορολογικές ρυθμίσεις που χρηματοδοτούν πολιτιστικές περιβαλλοντικές και άλλες δραστηριότητες. Η περιστολή ισχύος της σχετικής ευνοϊκής ρύθμισης που περιορίζει τις φοροαπαλλαγές μόνο στις περιπτώσεις που αφορούν κοινωφελείς οργανισμούς επέδρασε ανασχετικά στην ανάπτυξη του συστήματος χορηγιών. Έτσι εξηγείται η προσπάθεια των ΜΑΚΟ να επεκταθεί ο χαρακτηρισμός του κοινωφελούς στα μη κερδοσκοπικά σωματεία και εταιρείες, ως κίνητρο για τις επιχειρήσεις που προτίθενται να ενισχύσουν τις δραστηριότητες των ΜΚΟ.

γ) Εισπράξεις από εκδηλώσεις: Μια άλλη πιθανή πηγή χρηματοοικονομικών εισροών για τις ΜΚΟ είναι η οργάνωση και διεξαγωγή εκδηλώσεων με περιεχόμενο σχετικό με τον τομέα που καθεμία δραστηριοποιείται. Τέτοιες εκδηλώσεις είναι συνήθως συναυλίες, εκθέσεις έντυπου και οπτικού υλικού, εκδρομές και ξεναγήσεις, πώληση προπαγανδιστικού υλικού κτλ.

δ) Εισφορές από την Κεντρική Διοίκηση: Κατά τα τελευταία έτη έχει αρχίσει η συνεργασία και κατ' επέκταση η χρηματοδότηση των ΜΚΟ από δημόσιους φορείς και από προγράμματα των κατά τόπους Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων.

ε) Εισφορές από την ΕΕ: Κατά τις δυο τελευταίες δεκαετίες η εταιρική σχέση μεταξύ των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ΜΚΟ έχει επεκταθεί σε όλους τους τομείς. Αυτή η διαδικασία προκύπτει από σειρά συνυφασμένων παραγόντων που έχουν σχέση με τις αλλαγές και τις εξελίξεις στο εσωτερικό των ίδιων των οργάνων της ΕΕ και με τις εξελίξεις στο σύνολο των ΜΚΟ

Στο θέμα της χρηματοδότησης τα όργανα της ΕΕ παρέχουν ήδη σημαντικά ποσά βασικής χρηματοδότησης για τα τρέχοντα έξοδα πολλών ΜΚΟ. Για παράδειγμα υπολογίζεται ότι πάνω από 1000 εκ. Ευρω ανά έτος χορηγείται σε σχέδια ΜΚΟ απευθείας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το μεγαλύτερο μέρος στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων για την ανάπτυξη και τη συνεργασία, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των προγραμμάτων εκδημοκρατισμού, και ιδιαίτερα της ανθρωπιστικής βοήθειας. Πολλές εκατοντάδες ΜΚΟ στην Ευρώπη και παγκοσμίως λαμβάνουν χρηματοδότηση από την ΕΕ.

Παρόλο που θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο στην παραπάνω ανάλυση η αναφορά συγκεντρωτικών στατιστικών στοιχείων που να δείχνουν με τι ποσοστό συμμετέχει καθεμία πηγή χρηματοδότησης, κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό. Οι λόγοι αφορούν θέματα που έχουν να κάνουν με τον αριθμό των ΜΚΟ, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο, την πιθανή απροθυμία εκ μέρους των ΜΚΟ να δώσουν πραγματικά στοιχεία κ.α. Στοιχεία πάνω στο θέμα υπάρχουν για μεμονωμένες ΜΚΟ και για συγκεκριμένους τομείς ενδιαφέροντος (όπως λ.χ. η ερευνά (1997) σχετικά με τις πηγές χρηματοδότησης των Μη-Κυβερνητικών Οικολογικών-Περιβαλλοντικών Οργανώσεων της ομάδας περιβάλλοντος του ΕΚΚΕ, κατ' ανάθεση του ΥΠΕΧΩΔΕ).

3.12.2. Κατανομή χρηματοοικονομικών πόρων

Στο θέμα της κατανομής των πόρων το διεθνές σκηνικό έχει αλλάξει τελευταία. Ενώ μέχρι πριν λίγα χρόνια οι ΜΚΟ των βόρειων χωρών θεωρούνταν πιο αποτελεσματικοί στην αντιμετώπιση τόσο των εθνικών όσο και των παγκόσμιων αιτημάτων- προβλημάτων, απορροφώντας την πλειοψηφία της παρεχόμενης οικονομικής βοήθειας, τώρα πια τη σκυτάλη φαίνεται να παίρνουν και οι Νότιοι, αφού όλο και περισσότεροι ξένοι χρηματοδότες τους παρέχουν οικονομική στήριξη είτε άμεσα, κατευθύνοντας δηλαδή κονδύλια απευθείας σ' αυτούς, είτε έμμεσα,

παροτρύνοντας τους ΜΚΟ της χώρας από όπου προέρχονται οι πόροι να συνεργαστούν με αυτούς της χώρας που είναι σε ανάγκη.

Με αφορμή τα παραπάνω, ένα σημαντικό θέμα που τίθεται στα πλαίσια της χρηματοδότησης των ΜΚΟ είναι αυτό της διαφάνειας στην κατανομή των πόρων τόσο από την πλευρά των χρηματοδοτών, όσο και απ' την πλευρά των ΜΚΟ

Από την πλευρά των χρηματοδοτών το ζήτημα είναι ποιοι και ποιες διαδικασίες ακολουθούν προκειμένου να αποφασίσουν σε ποιες ΜΚΟ θα διατεθούν οι διαθέσιμοι πόροι. Η επιλογή γίνεται με βάση αντικειμενικά κριτήρια ή παρασκηνιακά το σημαντικότερο ρόλο παίζουν άλλοι παράγοντες; Το συγκεκριμένο πρόβλημα της διαφάνειας αναγνωρίζεται και σε έγγραφο εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2002) όπου γίνεται λόγος για τη δυσκολία διαχειρίσεις των κονδυλίων και την αναγκαιότητα ύπαρξης πιο αυστηρά καθορισμένων προϋποθέσεων χρηματοδότησης.

Από την άλλη πλευρά, οι ΜΚΟ διαχειρίζονται με συνετό και διαφανή τρόπο τους πόρους που τους χορηγούνται; Ποιοι και με ποιο γνώμονα αποφασίζουν για ποιους σκοπούς θα διατεθούν οι πόροι των χρηματοδοτήσεων; Εδώ τίθενται θέματα που αφορούν τόσο την οργανωτική δομή των ΜΚΟ, αλλά και τον τρόπο επιλογής των συγκεκριμένων ΜΚΟ από τους χρηματοδότες τους (θέματα εξάρτησης δηλαδή, που αναλύονται παρακάτω), όπως επίσης θέματα κακοδιαχειρίσεις και σπάταλης ή και υπεξαιρέσεων.

3.12.3. Σχέση των ΜΚΟ με τον κρατικό μηχανισμό και τους χρηματοδότες τους

Στο θέμα της χρηματοδότησης η διεθνής βιβλιογραφία εστιάζει σε δυο αλληλένδετα θέματα: την σχέση των ΜΚΟ με τον κρατικό μηχανισμό και τη σχέση των ΜΚΟ με τους χρηματοδότες τους.

Σε σχέση με το πρώτο θέμα το εύλογο ερώτημα είναι κατά πόσο οι ΜΚΟ πρέπει να αντιπαρατίθενται ή να συνεργάζονται με τον κρατικό μηχανισμό. Με άλλα λόγια κατά πόσο οι ΜΚΟ οφείλουν να τηρούν αποστάσεις από τις θέσεις του κράτους ή να συμπλέουν με αυτές.

Σε πρόσφατο άρθρο⁴⁴ της εφημερίδα «Ο Κόσμος του Επενδυτή» ο κ. Λιοναράκης, Πρόεδρος της Επιτροπής για τις ΜΚΟ στο υπ. Εξωτερικών, πλέκει το εγκώμιο των ΜΚΟ, δίνοντας μεγάλη έμφαση στην συμβολή τους στην ελληνική εξωτερική πολιτική και στην ανάγκη συνεργασίας τους με το κράτος.

«Είναι γεγονός ότι αυτή η ραγδαία αύξηση του αριθμού των ΜΚΟ τα τελευταία χρόνια δεν είναι τυχαία, όπως επίσης δεν αμφισβητείται το γεγονός ότι αποτελούν ή θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν εναλλακτικό, ίσως και πιο αποτελεσματικό, τρόπο συμμετοχής και αντιπροσώπευσης των πολιτών, αναδεικνύοντας και προωθώντας έτσι την «κοινωνία των πολιτών». Από την άλλη η συνεργασία τους με το κράτος με τη μορφή παροχής υποστηρικτικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών θα ήταν ενδιαφέρουσα, υπό κάποιους όρους βέβαια, αφού έχει αποδειχθεί ότι οι ΜΚΟ είναι πιο ευέλικτοι και αποτελεσματικοί στην κατανόηση και αντιμετώπιση των παγκόσμιων αιτημάτων».

Παρόλα αυτά η επισήμανση του κ. Λιοναράκη ότι η υπόθεση συνεργασίας κράτους-ΜΚΟ δεν περνάει κυρίως μέσα από τα χρηματοδοτούμενα από το κράτος προγράμματα τους δεν είναι ιδιαίτερα εύστοχη. Σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα οι ΜΚΟ εξαρτώνται επί της ουσίας από τους πόρους που τους χορηγούν οι δημόσιες αρχές και οφείλουν να ευθυγραμμίζονται με την «πολιτική ορθότητα» ή, τουλάχιστον, με τις προτεραιότητες των πολιτικών αρχών. Με βάση τα παραπάνω, και καθώς οι ΜΚΟ καθίστανται «υπεργολάβου» των κυβερνήσεων, το ερώτημα είναι πως θα μπορούσαν να θεωρούνται ως αυτόνομο και ανεξάρτητο από το κράτος κομμάτι της «κοινωνίας των πολιτών» για να μπορούν έτσι να αποτελούν εναλλακτική αρένα δημόσιας έκφρασης.

Σε σχέση με το δεύτερο ζήτημα, η έμφαση δίνεται στην ανεξαρτησία τους αυτή καθ' αυτή, και κατά πόσο η υπερβολική στήριξη στους χρηματοδότες επηρεάζει τον τρόπο λειτουργίας των ΜΚΟ. Τα επιμέρους ερωτήματα είναι το κατά πόσο οι ΜΚΟ «χαρίζονται» στους χρηματοδότες τους, εάν οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και οι απαιτήσεις των χρηματοδοτών έχουν αρνητική επιρροή στην αποτελεσματικότητα

⁴⁴ Λιοναράκης, Ν. (2004). *Ο θαυμαστός, καινούργιος κόσμος των μη κυβερνητικών οργανώσεων*. Ο Κόσμος του Επενδυτή. Α.Φ. 63, σ. 38.

των ΜΚΟ, αλλά και σε ποιους τελικά είναι υπόλογοι οι ΜΚΟ, σ' αυτούς που υπηρετούν ή στους χρηματοδότες τους.

Τα κίνητρα των χρηματοδοτών είναι λογικό να μην αποτελούν απλά εκδηλώσεις ανθρωπιστικού ενδιαφέροντος ή ενίσχυσης της δημοκρατίας και του πλουραλισμού στα πλαίσια της «κοινωνίας των πολιτών». Είναι κοινό μυστικό ότι μέσω της χρηματοδότησης οι εκάστοτε χρηματοδότες προσπαθούν να εξυπηρετήσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα, να επηρεάσουν πολιτικές, κοινωνικές ή οικονομικές καταστάσεις. Από την άλλη η χρηματοδότηση που παρέχουν έχει τη μορφή συμβάσεων και αφορά συγκεκριμένους σκοπούς και προγράμματα, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις προτεραιότητες τους.

Σε μια ελεύθερη οικονομία όλα τα παραπάνω είναι θεμιτά. Το πρόβλημα δημιουργείται όταν οι επιδιώξεις και τα συμφέροντα των χρηματοδοτών αναγκάζουν τους ΜΚΟ να αποκλίνουν ή και να έρχονται σε αντίθεση με τους στόχους και το έργο τους, σε βάρος πάντα του κοινού καλού. Αν λάβουμε υπόψη μας και την ανάγκη βιωσιμότητας των ΜΚΟ, σε συνδυασμό με τον μεταξύ τους ανταγωνισμό για απόκτηση χρηματοδότησης από τις ίδιες πηγές μπορούμε να κατανοήσουμε τι συμβαίνει τελικά.

Το πρόβλημα της εξάρτησης είναι πιο έντονο στις μικρότερες ΜΚΟ, όπου η ανάγκη για χρηματοδότηση τις αναγκάζει να συμφωνήσουν με τις προϋποθέσεις των φορέων που τις χρηματοδοτούν, πράγμα που, όπως προαναφέρθηκε, επηρεάζει τον βαθμό ανεξαρτησίας της δράσης τους. Αντίθετα, οι ΜΚΟ με μεγαλύτερη εμβέλεια δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα στον ίδιο βαθμό, διότι συχνά δωρεές από μέλη και δραστηριότητες προσέλκυσης πόρων όπως οι κατάλογοι προϊόντων αποτελούν σημαντικό μέρος των εσόδων τους.

Στο σημείο αυτό, θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούμε στην στρατηγική δύο σημαντικών διεθνών ΜΚΟ που είναι οργανωμένες και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τη Διεθνή Αμνηστία και την GREENPEACE, οι οποίες επιβεβαιώνουν, 'τυπικά' τουλάχιστον, τα παραπάνω.

Η Διεθνής Αμνηστία διακηρύσσει την ανεξαρτησία της από κυβερνήσεις, πολιτική ιδεολογία, οικονομικά συμφέροντα και θρησκευτικές πεποιθήσεις. Για να διασφαλίσει αυτή την ελευθερία δεν δέχεται χρήματα από κυβερνήσεις ή πολιτικά κόμματα για το έργο της καταγραφής και εκστρατείας ενάντια στην παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι εκατοντάδες χιλιάδες δωρεές που δέχεται προέρχονται αποκλειστικά από τα μέλη της, το κοινό, και θεσμούς όπως ιδρύματα, και ηθικές εταιρείες (ethical companies). Η ίδια ΜΚΟ προσδιορίζει επίσης πως ο προϋπολογισμός⁴⁵ της διατίθεται στα ακόλουθα πεδία: επαγγελματική έρευνα για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποστολές οι οποίες παρίστανται σε δίκες και συνιστούν αντιπροσωπείες σε κυβερνήσεις, και δραστηριότητες που σχετίζονται με την δημόσια ενημέρωση, τις εκστρατείες και αναπτυξιακές πολιτικές.

Παρόμοια είναι και η βασική στρατηγική της GREENPEACE, της σημαντικότερης ίσως ΜΚΟ για την προστασία του περιβάλλοντος: δεν δέχεται χρηματοδότηση από κυβερνήσεις, εταιρείες ή πολιτικές ομάδες. Αντίθετα, στηρίζεται στις εθελοντικές συνεισφορές των μελών της και σε επιδότηση από ιδρύματα.

Συμπερασματικά, οι ΜΚΟ θα μπορέσουν να διαδραματίσουν το ρόλο τους μόνο αν είναι πραγματικά ανεξάρτητες από τις δημόσιες αρχές. Η οικονομική ανεξαρτησία τους θα μπορέσει να εξασφαλιστεί μόνο με μία ανεξάρτητη χρηματοδότηση, την *άμεση* δηλαδή χρηματοδότηση από τον πολίτη.

Παρόλα αυτά η χρηματοδότηση αποκλειστικά από τον πολίτη δεν είναι πλέον εύκολη υπόθεση αφού η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τις ΜΚΟ έχει κλονιστεί ανεπανόρθωτα από φήμες για συμπεριφορές-σκάνδαλα κάποιων ΜΚΟ αναφορικά με την παροχή προστασίας και εξυπηρέτηση των, όχι και τόσο αθώων, συμφερόντων των χρηματοδοτών τους. Γι' αυτό το λόγο οι ΜΚΟ θα πρέπει να στρέψουν την προσοχή τους στο να ανακτήσουν την εμπιστοσύνη του πολίτη, προκειμένου να απαγκιστρωθούν ολικά ή τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό από την ανάγκη κρατικής ή άλλης χρηματοδότησης, να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο τους, και να μπορούν πλέον

⁴⁵ Κατά το οικονομικό έτος 2002- 2003 ο προϋπολογισμός που υιοθετήθηκε από την Διεθνή Αμνηστία ήταν 23,728,000 λίρες Αγγλίας και δαπανήθηκε ως εξής: 12% στην ενίσχυση των συνδρομών, 10% σε δραστηριότητες που σχετίζονταν με καμπάνιες, 12% για δημοσιεύσεις και μεταφράσεις, 26% για έρευνα και δράση, 7% για τα περιφερειακά γραφεία, 15% για έρευνα και ενίσχυση των δραστηριοτήτων και 18% για διοικητικές δαπάνες.

ελευθέρα τους υπηρετήσουν τους στόχους τους. Αλλά τελικά είναι αυτό το ζητούμενο τους;

4.1.1 Εισαγωγή

Ο τουρισμός είναι η δεύτερη σε μέγεθος οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα μετά την κατασκευαστική-οικοδομική δραστηριότητα⁴⁶. Έτσι μαζί με τον αγροτουρισμό⁴⁷ θεωρούμε ότι έχει μεγάλη βαρύτητα στην ανάπτυξη νέων μορφών κοινωνικής οικονομίας στη Χώρα μας.

Για τον επαναπροσδιορισμό της τουριστικής πολιτικής πολλών χωρών, που επιβάλλεται να γίνει ώστε να μπορέσουν να ξεπεραστούν σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι τουριστικές τους οικονομίες, οι πολιτικές τους εξουσίες αποφασίζουν να αναπτύξουν ορισμένες δυναμικές εναλλακτικές μορφές τουρισμού που σύμφωνα με τις εκτιμήσεις τους θα δώσουν διέξοδο στα αδιέξοδα των τουριστικών τους οικονομιών, ενδεχόμενα δε και οριστικές λύσεις σε χρόνια προβλήματα που αυτές αντιμετωπίζουν.

Οι περισσότερο γνωστές και ευρύτερα διαδεδομένες εναλλακτικές μορφές του σύγχρονου τουρισμού, που κάθε άλλο παρά λίγες είναι, αναλύονται συνοπτικά παρακάτω: (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

4.1.2 Γενικός Τουρισμός

Ο γενικός τουρισμός ή τουρισμός διακοπών-αναψυχής όπως χαρακτηρίζεται και αλλιώς, αποτελεί μία δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου του ατόμου που σχετίζεται στενά με την ανάγκη ή την επιθυμία που έχει αυτό για ανάπαυση και αναψυχή. Η μορφή αυτή τουρισμού είναι αναμφίβολα η σημαντικότερη τόσο από άποψη μεγέθους στο σύνολο της τουριστικής αγοράς όσο και άποψη αναγκών σε πόρους και υπηρεσίες που απαιτούνται για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών.

46 ΕΣΥΕ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος <http://www.statistics.gr>

47 Που αναλύουμε ιδιαίτερα στο κεφάλαιο 5 της παρούσης εργασίας.

Ο γενικός τουρισμός, δηλαδή ο τουρισμός διακοπών-αναψυχής, ως προς τη μορφή του διακρίνεται γενικά σε τρεις κατηγορίες (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000) και συγκεκριμένα:

- σε τουρισμό περιήγησης, όπου ο τουρίστας παρουσιάζει γεωγραφική κινητικότητα και μετακινείται τον περισσότερο χρόνο των διακοπών του από χώρα σε χώρα ή και από περιοχή σε περιοχή στην ίδια μοναδική χώρα τουριστικού προορισμού,
- σε τουρισμό διαμονής, όπου ο τουρίστας παραμένει στην ίδια συγκεκριμένη περιοχή ή τόπο της χώρας τουριστικού προορισμού σε όλη τη διάρκεια των διακοπών του, και
- σε τουρισμό μικτού χαρακτήρα, που περιλαμβάνει τουρισμό περιήγησης και τουρισμό διαμονής.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του γενικού τουρισμού που, όπως είναι γνωστό, αποτελεί την πιο προσοδοφόρα μορφή του σύγχρονου τουρισμού, είναι η δημιουργία μίας κατάλληλης υποδομής, όπως είναι για παράδειγμα η κατασκευή τουριστικών καταλυμάτων όλων των ειδών και κατηγοριών, η ύπαρξη αναπτυγμένου συγκοινωνιακού δικτύου και σύγχρονων μεταφορικών μέσων, η επάρκεια ψυχαγωγίας και διασκέδασης, η δυνατότητα για ψώνια και κατά προτίμηση αφορολόγητων ειδών, η κατάλληλη εκπαίδευση των στελεχών και του ειδικευμένου προσωπικού που απασχολούνται στην τουριστική βιομηχανία κλπ. (Ηγουμενάκης, 1999).

4.1.3 Μορφωτικός Τουρισμός

Ο μορφωτικός τουρισμός αποτελεί μία μορφή τουρισμού, στην οποία τα άτομα έχουν σαν κύριο σκοπό τη συμμετοχή σε πολιτιστικές, γενικά, εκδηλώσεις. Συγκεκριμένα, αυτό το είδος τουρισμού, που εμφανίζει ανοδικές τάσεις διεθνώς, περιλαμβάνει μεταξύ άλλων επισκέψεις ιστορικών μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, μουσείων, πινακοθηκών, παρακολουθήσεις συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων, όπερας, καθώς επίσης συμμετοχές σε πολιτιστικές εκδηλώσεις ή σεμινάρια γλωσσολογίας, φιλοσοφίας, ψυχολογίας, κοινωνιολογίας, ανθρωπολογίας, κλπ.

Εξυπακούεται ότι για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού απαιτείται πέρα από τη βασική τουριστική υποδομή και ειδική υποδομή, όπως για παράδειγμα

πλούσια προγράμματα πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και μορφωτικών εκδηλώσεων. Κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει την ύπαρξη διεθνούς φήμης θεάτρων κάθε είδους, μουσείων πινακοθηκών, ιστορικών χώρων, βιβλιοθηκών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, κλπ. (Ηγουμενάκης, 1997, Κουρτέσας, 2005).

4.1.4. Τουρισμός Εκθέσεων

Πρόκειται ουσιαστικά για μια μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται δυναμικά ολοένα και περισσότερο. Σε αυτήν υπάγονται κάθε είδους εκθέσεις που συνήθως οργανώνονται σε μεγάλα αστικά κέντρα, ώστε οι επισκέπτες τους να μπορούν να συνδυάσουν την επαγγελματική τους ενημέρωση με κάποια μορφή τουρισμού, όπως για παράδειγμα τουρισμό πόλης, μορφωτικό τουρισμό, κλπ.

Για την ανάπτυξη του τουρισμού εκθέσεων απαιτείται εκτός άλλων και η δημιουργία της κατάλληλης υποδομής και συγκεκριμένων σύγχρονων εκθεσιακών χώρων, που να είναι κατάλληλα εξοπλισμένοι και να διαθέτουν τους αναγκαίους βοηθητικούς χώρους, δηλαδή εστιατόρια, καφετέριες, ταχυδρομείο, γραφείο εξυπηρέτησης επισκεπτών, χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, ιατρείο, κλπ. (Δαμασκηνίδης, 1996, Κουρτέσας, 2000).

4.1.5 Τουρισμός Υγείας

Ο τουρισμός υγείας ή θεραπευτικός τουρισμός, όπως ονομαζόταν παλαιότερα, εξελίσσεται σε μία από τις βασικότερες μορφές τουρισμού, τα δε άτομα που μετέχουν σε αυτόν έχουν σαν κύριο κίνητρο την αποκατάσταση και διατήρηση της υγείας τους, τη θεραπεία και ανάρρωσή τους από διάφορες ασθένειες κλπ.

Τα άτομα αυτά, που κυρίως κατοικούν σε μεγαλουπόλεις και είναι κατά το πλείστον εύπορα, επενδύουν χρόνο και χρήματα στην υγεία τους και κατ' επέκταση στη μακροζωία τους.

Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της μορφής τουρισμού αναφέρονται από τη μια πλευρά στη σύνθεση της πελατείας του, που αποτελείται αποκλειστικά από άτομα της δεύτερης και τρίτης ηλικίας και από την άλλη πλευρά στον τουριστικό προορισμό που προσφέρονται οι υπηρεσίες υγείας και που προσδιορίζεται αποκλειστικά από τους φυσικούς του πόρους.

Η μορφή αυτή τουρισμού, εκτός από ειδικές εγκαταστάσεις υδρολουτρο-θαλασσο-αεροθεραπείας και καταλύματα αξιώσεων με συμπληρωματικές εγκαταστάσεις, όπως για παράδειγμα εστιατόρια, χώρους ψυχαγωγίας, χώρους άθλησης κλπ, απαιτεί και ειδικές ιατρικές και φυσιοθεραπευτικές υπηρεσίες. (Λύτρας, 1998, Κουρτέσας, 2005).

4.1.6 Τουρισμός Άθλησης

Ο τουρισμός άθλησης έχει σαν κύριο κίνητρο την άσκηση ενός αθλήματος, όπως είναι για παράδειγμα η ποδηλασία, η ιππασία, το τένις, η πεζοπορία, το γκολφ, η ανεμοπορία, καταδύσεις, διάφορα προγράμματα γυμναστικής κλπ.

Η άθληση σαν απασχόληση κατά τη διάρκεια των διακοπών, θεωρείται σε αυτήν τη μορφή τουρισμού ο πιο σημαντικός παράγοντας μαζί με τη δυνατότητα που υπάρχει για την πραγματοποίηση εκδρομών και περιηγήσεων.

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού είναι η δημιουργία εγκαταστάσεων άθλησης εκ μέρους των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και η απασχόληση έμπειρων γυμναστών, εκπαιδευτών κλπ. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι μια τέτοια επένδυση σε συμπληρωματικές εγκαταστάσεις άθλησης, ανεβάζει αναμφίβολα το επίπεδο αξίας της απόλαυσης των διακοπών, παράλληλα δε με την ανταγωνιστικότητα και το κύρος της ξενοδοχειακής επιχείρησης, βελτιώνει την πληρότητά της και γενικά προσελκύει πελατεία υψηλής εισοδηματικής στάθμης. (Λύτρας, 1983, Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

4.1.7 Τουρισμός Πόλης

Πρόκειται μια μορφή τουρισμού που έχει σαν κύριο χαρακτηριστικό ότι τα άτομα που μετέχουν σε αυτόν ταξιδεύουν σε μία πόλη και την περιηγούνται για μερικές ημέρες, συνήθως δε τρεις ως τέσσερις. Οι περιηγήσεις είναι άμεσα δεμένες με το μορφωτικό τουρισμό και ιδιαίτερα με διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα ενώ τα επαγγελματικά ταξίδια παίζουν και αυτά με τη σειρά τους σημαντικό ρόλο. (Βαρβαρέσος, 1998).

Ο τουρισμός πόλης πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο από άτομα ανώτερης μορφωτικής και εισοδηματικής τάξης, που κατοικούν κατά το πλείστον σε μεγάλα αστικά κέντρα και που ταξιδεύουν τις περισσότερες φορές χωρίς να συνοδεύονται

από τις οικογένειές τους. Τα ταξίδια αυτά οργανώνονται και εκτελούνται σε μεγάλο ποσοστό από τουρ οπερέτορς, ταξιδιωτικά / τουριστικά πρακτορεία και αεροπορικές εταιρίες.

Επίσης θα πρέπει να ειπωθεί ότι ένας ακόμη πόλος έλξης για πολλά άτομα που κάνουν αυτής της μορφής τουρισμό, είναι η νυχτερινή ζωή, η διασκέδαση, τα ψώνια, οι ενδιαφέρουσες εκδρομές και τέλος το ωραίο περιβάλλον. (Λύτρας, 1987, Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

4.1.8 Συνεδριακός Τουρισμός

Στο συνεδριακό τουρισμό υπάγονται κάθε είδους οργανωμένες εκδηλώσεις, όπως για παράδειγμα συνέδρια ή συναντήσεις με μεγάλο ή μικρό αριθμό συμμετοχών και σε οποιοδήποτε επίπεδο, δηλαδή τοπικό, εθνικό ή διεθνές. Επειδή ο συνεδριακός τουρισμός είναι περιορισμένης χρονικής διάρκειας, δύο ως τέσσερις ημέρες συνήθως, συνδυάζεται με κάποια άλλη μορφή τουρισμού, όπως για παράδειγμα τουρισμό πόλης, μορφωτικό τουρισμό κλπ.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού σε μια χώρα υποδοχής τουριστών είναι η δημιουργία κατάλληλης υποδοχής και ανωδομής και συγκεκριμένα η κατασκευή σύγχρονων συνεδριακών κέντρων άρτια τεχνικά εξοπλισμένων και με βοηθητικούς χώρους κάθε είδους, όπως για παράδειγμα εστιατόρια, αναψυκτήρια, χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, ιατρεία, ταχυδρομεία, γραφεία εξυπηρέτησης συνέδρων κλπ, καθώς επίσης η κατασκευή αιθουσών συνεδρίων μεγάλης χωρητικότητας εκ μέρους των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων του κέντρου και της περιφέρειας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η έγκαιρη πληροφόρηση των ενδιαφερομένων κύκλων για τα συνέδρια και τις διάφορες συναφείς εκδηλώσεις που θα πραγματοποιηθούν σε μία χώρα που επιδιώκει να αναπτύξει το συνεδριακό τουρισμό, πέρα από το ότι θα βοηθήσει σημαντικά στην προσέλκυση ενδιαφερομένων, θα προβάλλει παράλληλα και την ίδια στο εξωτερικό σαν χώρα συνεδριακού τουρισμού. (Σχίζας, 1998, Κουρτέσας, 2005)

4.1.9 Τουρισμός Περιπέτειας

Πρόκειται για μία μορφή τουρισμού με έντονο το στοιχείο του απροσδόκητου, του άγνωστου και της έκπληξης. Φωτογραφικά σαφάρι, περιπλανήσεις σε άγνωστες περιοχές, κωπηλασία σε ορμητικούς ποταμούς κλπ., αποτελούν μερικά από τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα. Τα άτομα που κάνουν αυτής της μορφής τουρισμό είναι συνήθως νέοι άνθρωποι, κατά κύριο λόγο δε ελεύθεροι επαγγελματίες και στελέχη επιχειρήσεων.

Τα τελευταία χρόνια τα λεγόμενα extreme sports προσελκύουν ολοένα και μεγαλύτερο κοινό. Έτσι αθλήματα όπως το rafting (κατάβαση ποταμού με φουσκωτή βάρκα), το καγιάκ, το trekking ή αλλιώς hiking (ορεινή / πεδινή πεζοπορία), το paragliding ή parapent (αλεξίπτωτο πλαγιάς), το rappel (ταχεία καταρρίχηση), προγράμματα διαβίωσης στη φύση, προγράμματα jeep safari κλπ, έχουν γίνει αφορμή για την ανάπτυξη τουριστικής κίνησης σε διάφορες περιοχές. (Σχίζας, 1998, Κουρτέσας, 2005)

Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ζήτηση για τουρισμό περιπέτειας προβλέπεται να σημειώσει διεθνώς αύξηση, έρχεται δε να καλύψει μία ανάγκη ή επιθυμία του σύγχρονου ανθρώπου των μεγαλουπόλεων για εκτόνωση από το στρες που του προκαλεί ο σύγχρονος τρόπος ζωής και η ανία της ρουτίνας.

4.1.10 Οικογενειακός Τουρισμός

Είναι γνωστό ότι η ύπαρξη παιδιών σε μια οικογένεια αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα επιλογής τόσο του τόπου διακοπών όσο και του χρόνου που θα πραγματοποιηθούν αυτές.

Οι τουρ οπερέιτορς γνωρίζουν ότι όταν τα τουριστικά πακέτα που προσφέρουν στην τουριστική αγορά είναι προσιτά στις οικογένειες, τότε αυτές ταξιδεύουν συνήθως με τα παιδιά τους. Αλλά ακόμη και αν τα τουριστικά πακέτα που προσφέρουν δεν είναι και τόσο προσιτά στον οικογενειακό προϋπολογισμό, προσπαθούν να τα κάνουν, προσφέροντας ειδικές εκπτώσεις για τα παιδιά. Επίσης προσφέρουν διάφορες εκπτώσεις και στα παιδιά των οικογενειών που κάνουν ατομικό και όχι μαζικό

τουρισμό, όπως για παράδειγμα στα μεταφορικά μέσα που χρησιμοποιούν για τη μετακίνησή τους από τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους στον τόπο του τουριστικού τους προορισμού. (Σχίζας, 1998, Κουρτέσας, 2005).

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του οικογενειακού τουρισμού είναι η δημιουργία κατάλληλης υποδομής, όπως για παράδειγμα αίθουσες παιχνιδιών, παιδικές χαρές, παιδικές πισίνες, παιδικοί σταθμοί κλπ και ακόμα ειδικευμένο προσωπικό για να προσέχει και να συντροφεύει μικρά κυρίως παιδιά.

4.1.11 Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας

Η τάση που υπάρχει σήμερα για περισσότερα και μακρύτερα ταξίδια επηρέασε, όπως είναι φυσικό, και την τρίτη ηλικία που συνήθως διαθέτει ελεύθερο χρόνο, σταθερό εισόδημα, ψηλό δείκτη αποταμίευσης λόγω νοοτροπίας και τρόπου ζωής, μα πάνω απ' όλα μεγάλη επιθυμία για τα ταξίδια και γενικότερα για τουρισμό. (Τσάρτας, 1996, Κουρτέσας, 2005).

Σύμφωνα με εκτιμήσεις των ειδικών, το ποσοστό συμμετοχής της τρίτης ηλικίας στο συνολικό πληθυσμό της γης θα αυξηθεί αισθητά τα επόμενα χρόνια, δημιουργώντας έτσι ένα νέο ανθρώπινο δυναμικό, που σε μεγάλο ποσοστό θα επηρεαστεί από το σύγχρονο τρόπο ζωής και θα έχει μεγάλο δείκτη ροπής για τουρισμό.

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η τρίτη ηλικία αποτελεί το συντηρητικότερο τμήμα του τουριστικού δυναμικού μιας χώρας που κινείται συνήθως τουριστικά στο εσωτερικό της ή το πολύ σε χώρες κοντινές και κυρίως σε αυτές που συνορεύουν με τη χώρα της μόνιμης διαμονής τους. Τα συγκοινωνιακά μέσα που χρησιμοποιεί γι' αυτό το σκοπό είναι κατά κύριο λόγο το τρένο, κατά δεύτερο λόγο το ιδιωτικό αυτοκίνητο και το πούλμαν και κατά τρίτο λόγο το αεροπλάνο.

Για τον τουρισμό τρίτης ηλικίας δεν απαιτείται ειδική υποδομή εκ μέρους των χωρών υποδοχής τουριστών που επιθυμούν να τον αναπτύξουν.

4.1.12 Τουρισμός Χειμερινών Σπορ

Ο τουρισμός χειμερινών σπορ είναι μία δυναμική μορφή τουρισμού που προσπαθούν να αναπτύξουν οι χώρες υποδοχής τουριστών στο πλαίσιο της προσπάθειάς τους να

διαφοροποιήσουν το τουριστικό τους προϊόν και με αυτόν τον τρόπο να αξιοποιήσουν και να εκμεταλλευτούν τους αδρανείς μήνες και να προσελκύσουν διάφορες κατηγορίες τουριστών, κυρίως υψηλής εισοδηματικής στάθμης.

Ο τουρισμός χειμερινών σπορ καλύπτει το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται στη διάρκεια του χειμώνα. Συγκεκριμένα καλύπτει τις δραστηριότητες εκείνες που εκδηλώνονται σε ορισμένο γεωγραφικό χώρο και για την ακρίβεια συνήθως σε ορεινές περιοχές σε συνδυασμό πάντα με ορισμένες κλιματολογικές συνθήκες, όπως για παράδειγμα χαμηλές θερμοκρασίες που πλησιάζουν τους 0° Κελσίου ή και κάτω από αυτούς, πολύ χιόνι κλπ.

Τα άτομα που κάνουν αυτής της μορφής τον τουρισμό συνδέονται αποκλειστικά με χειμερινά σπορ και με συναφείς προς αυτά δραστηριότητες.

Η ανάπτυξη του τουρισμού χειμερινών σπορ προϋποθέτει εκτός άλλων τη δημιουργία μιας κατάλληλης υποδομής, όπως για παράδειγμα άρτια οργανωμένα χιονοδρομικά κέντρα, πίστες πάγου για έλκηθρα, αγωνιστικές πίστες σκι, πίστες σκι για παιδιά, αρχάριους και ερασιτέχνες σκιέρ, τουριστικά καταλύματα όλων των κατηγοριών και κυρίως πέντε και τεσσάρων αστέρων, συγκοινωνιακή σύνδεση των κέντρων χειμερινών σπορ με τα μεγάλα αστικά κέντρα και τους χώρους υποδοχής τουριστών, όπως για παράδειγμα αεροδρόμια, σιδηροδρομικούς σταθμούς, λιμάνια κλπ. (Τσάρτας, 1996, Κουρτέσας, 2005).

4.1.13 Τουρισμός Παραχείμασης

Ο τουρισμός παραχείμασης αναφέρεται στις τουριστικές δραστηριότητες ατόμων που κατά τη διάρκεια του χειμώνα κάνουν διακοπές μικρής ή μεγάλης διάρκειας σε χώρες με ήπια κλίματα για να αποφύγουν τις αντίξοες καιρικές συνθήκες που επικρατούν στους τόπους της μόνιμης διαμονής τους.

Τα άτομα που πραγματοποιούν αυτής της μορφής τουρισμό είναι κατά το πλείστον άτομα της τρίτης ηλικίας που αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας και που έχουν ελεύθερο χρόνο στη διάθεσή τους και σταθερό εισόδημα.

Η ανάπτυξη του τουρισμού παραχείμασης με ταχύτερους ρυθμούς θα εξαρτηθεί από πολλούς παράγοντες, κυρίως όμως από την αρτιότητα των τουριστικών πακέτων

παραχείμασης και την τιμή διάθεσής τους στην τουριστική αγορά. Στη διαμόρφωση χαμηλών τιμών τουριστικών πακέτων παραχείμασης θα συμβάλουν η καθιέρωση ειδικών χαμηλών ναύλων από τα διάφορα μέσα μαζικής μεταφοράς, καθώς επίσης η πραγματοποίηση εκπτώσεων στις υπηρεσίες φιλοξενίας που προσφέρουν τα διάφορα τουριστικά καταλύματα κατά τη χειμερινή περίοδο. (Βαρβαρέσος, 1997, Κουρτέσας, 2005).

4.1.14 Ορεινός Τουρισμός

Ο ορεινός τουρισμός, αν και παρουσιάζει ορισμένες ομοιότητες με τον τουρισμό χειμερινών σπορ, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να ταυτιστεί με αυτόν. Συγκεκριμένα δεν έχει χρονικούς περιορισμούς εκδήλωσης και αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού που εκδηλώνεται αποκλειστικά και μόνο στις ορεινές περιοχές των χωρών υποδοχής τουριστών που επιθυμούν να αναπτύξουν αυτής της μορφής τουρισμό.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού είναι η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων που δένουν με το φυσικό περιβάλλον και διαθέτουν όσο το δυνατό περισσότερους συμπληρωματικούς χώρους, όπως εστιατόρια, μπαρ καφετέριες, αίθουσες αναψυχής κλπ. (Κουρτέσας, 2005).

Επίσης θα πρέπει οι ορεινές αυτές περιοχές, στις οποίες αναπτύσσονται κάθε είδους δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού, να εξυπηρετούνται συγκοινωνιακά όσο το δυνατό πληρέστερα και καλύτερα γίνεται. (Βαρβαρέσος, 1997).

4.1.15 Αγροτικός Τουρισμός

Ο αγροτικός τουρισμός ή αγροτουρισμός, όπως χαρακτηρίζεται και αλλιώς, αναφέρεται στις δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο και εντάσσονται στο πλαίσιο του αγροτικού περιβάλλοντος και της αγροτικής ζωής. Συγκεκριμένα αναφέρεται σε μορφές τουριστικών δραστηριοτήτων που εντάσσονται οργανικά και αρμονικά στον αγροτικό χώρο και περιλαμβάνει διάφορες τουριστικές δραστηριότητες που είναι συμπληρωματικές ή δεν έρχονται σε σύγκρουση με άλλες δραστηριότητες, όπως για

παράδειγμα οικονομικές και κοινωνικές, που χαρακτηρίζουν τον αγροτικό χώρο. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000)

Σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική και εμπειρία, ο αγροτικός τουρισμός σε δύο βασικές μορφές και συγκεκριμένα:

- Σε εκείνη που καλύπτει υποδοχή και φιλοξενία τουριστών σε αγροκτήματα, όπου οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στη ζωή των αγροτών και στις αγροτικές δραστηριότητες γενικότερα. Η μορφή αυτή αγροτικού τουρισμού είναι ευρύτερα γνωστή σαν *διακοπές αγροικιών*.
- Σε εκείνη που αφορά στη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζόμενων δωματίων σε εξωαστικούς μικροσυννοικισμούς, όχι απαραίτητα αγροτικού χαρακτήρα, και τη φιλοξενία τουριστών σε αυτά συνήθως με το σύστημα «κλίνη και πρόγευμα».

Η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού σε οποιαδήποτε αγροτική περιοχή προϋποθέτει τη δημιουργία της κατάλληλης εκείνης υποδομής που θα επιτρέψει την ανάπτυξη των σχετικών δραστηριοτήτων, όπως για παράδειγμα εσωτερική διαμόρφωση και εξοπλισμός δωματίων που προορίζονται για ενοικίαση, διάνοιξη δρόμων ή βελτίωση του ήδη υφιστάμενου οδικού δικτύου, δημιουργία χώρων εστίασης και αναψυχής, αξιοποίηση των τουριστικών φυσικών πόρων της περιοχής κλπ.⁴⁸

4.1.16 Θαλάσσιος Τουρισμός

Ο θαλάσσιος τουρισμός αναφέρεται στο σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στο θαλάσσιο χώρο μιας χώρας υποδοχής τουριστών και όχι μόνο. Αναμφίβολα ο θαλάσσιος τουρισμός αποτελεί μία από τις δυναμικότερες και επιλεκτικότερες μορφές του σύγχρονου τουρισμού, αφού η σημασία του στις τουριστικές οικονομίες των χωρών που έχουν τόσο τις φυσικές προϋποθέσεις όσο και τις οικονομικές δυνατότητες να τον αναπτύξουν είναι κυριολεκτικά μεγάλη.

Η πιο παραγωγική και συναλλαγματοφόρα δραστηριότητα του θαλάσσιου τουρισμού είναι, οπωσδήποτε, εκείνη της ναύλωσης σκαφών αναψυχής κάθε είδους, όπως για παράδειγμα πολυτελών θαλαμηγών, ιστιοφόρων, ταχύπλοων σκαφών κλπ. Η

⁴⁸ Βλέπε αναλυτικότερα κεφάλαιο 5 «Αγροτουρισμός-Αειφόρος Ανάπτυξη»

πελατεία στην οποία απευθύνεται και οι ανάγκες ή επιθυμίες της οποίας ικανοποιεί, είναι κατά το πλείστον τουρίστες υψηλής εισοδηματικής στάθμης. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

Άλλη αξιόλογη συναλλαγματοφόρα δραστηριότητα του θαλάσσιου τουρισμού είναι και αυτή των κρουαζιέρων, η ζήτηση των οποίων παρουσιάζει διεθνώς σημαντική αύξηση. Οι σύγχρονες τάσεις της αγοράς κρουαζιερόπλοιων συγκλίνουν στα μεγαλύτερα και πολυτελέστερα κρουαζιερόπλοια, τα οποία εξασφαλίζουν υψηλή ποιότητα διαμονής και ψυχαγωγίας στους πελάτες τους, που κατά κανόνα αποτελούν τουρίστες μέσης και υψηλής εισοδηματικής στάθμης.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη θαλάσσιου τουρισμού είναι η δημιουργία της κατάλληλης υποδομής, το κόστος της οποίας κάθε άλλο παρά χαμηλό είναι, ιδιαίτερα δε σε ό,τι αφορά στην κατασκευή σύγχρονων και άρτια εξοπλισμένων μαρινών για τον ελλιμενισμό, τον ανεφοδιασμό και γενικά την εξυπηρέτηση των σκαφών αναψυχής, άσχετα αν αυτά είναι ενοικιαζόμενα ή ιδιωτικής χρήσης και στη συμπλήρωση ή και ανανέωση του στόλου των σκαφών αναψυχής και των κρουαζιερόπλοιων.

4.1.17 Χρονομεριστικός Τουρισμός

Ο χρονομεριστικός τουρισμός είναι αναμφίβολα η ταχύτερα αναπτυσσόμενη μορφή τουρισμού σήμερα. Με ρυθμό ανάπτυξης 30% περίπου το χρόνο, οι χρονομεριστικές διακοπές πιστεύεται βάσιμα ότι θα αποτελέσουν μελλοντικά ό,τι ήταν το οργανωμένο για τη δεκαετία του '50. Ο πρωτοποριακός αυτός θεσμός δίνει τη λύση στον «κορεσμένο» τουρίστα του τουριστικού πακέτου, που απαιτητικός όσο ποτέ άλλοτε σήμερα αναζητά υψηλή ποιότητα στις διακοπές του. (Βαρβαρέσος, 1997).

Η υπερσύγχρονη αυτή μορφή τουρισμού, που ως σημειωθεί έχει κατά κανόνα πελατεία μέσης και υψηλής εισοδηματικής στάθμης, βασίζεται στην αρχή της πώλησης του δικαιώματος χρήσης ορισμένων ημερών ή εβδομάδων σε ένα ξενοδοχείο ή ένα συγκρότημα διαμερισμάτων την ίδια χρονική περίοδο του έτους κάθε χρόνου. Επειδή όμως είναι πολύ φυσικό ο αγοραστής του δικαιώματος αυτού να αρχίσει γρήγορα να κουράζεται με την ιδέα της επιστροφής στο ίδιο μέρος, στο ίδιο ξενοδοχείο ή συγκρότημα διαμερισμάτων, την ίδια χρονική περίοδο του έτους κάθε

χρόνο, οδηγήθηκε από τα πράγματα να επιδιώξει την ανάπτυξη δικτύων ανταλλαγής παρόμοιων δικαιωμάτων.

Και το πέτυχε τελικά. Έτσι λοιπόν μπορεί πια σήμερα να ανταλλάξει κανείς το δικαίωμα χρήσης που έχει αγοράσει σε ένα ξενοδοχείο ή ένα συγκρότημα διαμερισμάτων όχι μόνο σε άλλη περιοχή, αλλά και σε άλλη χώρα. Επίσης μπορεί να το πουλήσει, να το νοικιάσει ή να το κληροδοτήσει, όπως ακριβώς συμβαίνει με τα άλλα ακίνητα.

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά στα ξενοδοχεία, θα πρέπει να ειπωθεί ότι πολλά από αυτά έχουν αρχίσει να συνειδητοποιούν ότι γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο γι' αυτά να πετύχουν ικανοποιητική απόδοση του κεφαλαίου που έχουν επενδύσει, όταν εξαρτώνται μόνο από το παραδοσιακό τουριστικό πακέτο, σε μια εποχή που οι τουρ οπερέιτορς πιέζουν για χαμηλότερες τιμές. Γι' αυτό και επιδιώκουν να εφαρμόσουν το σύστημα των χρονομεριστικών διακοπών που τους εξασφαλίζει, πέρα από την αρχική εισροή κεφαλαίων, ένα σταθερό εισόδημα και μια σταθερή πληρότητα με τουρίστες κατά κανόνα μέσης και υψηλής εισοδηματικής στάθμης, όπως ήδη ειπώθηκε. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

4.1.18 Θρησκευτικός Τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που αφορά σε μια κατηγορία ατόμων που επισκέπτονται θρησκευτικούς τόπους που βρίσκονται στη χώρα της μόνιμης διαμονής τους ή σε κάποια άλλη είτε για λόγους λατρείας είτε για να πάρουν μέρος σε κάποιες θρησκευτικές εκδηλώσεις ή τελετές είτε για να πάνε κάποιο τάμα που είχαν κάνει κλπ. (Ζορμπάς, 1993).

Η μορφή αυτή τουρισμού είναι επίσης περιορισμένης διάρκειας, συνήθως μία ως τρεις μέρες. Επίσης τα τουριστικά πακέτα για θρησκευτικό τουρισμό είναι σχετικά φθηνότερα από εκείνα άλλων μορφών τουρισμού επειδή είναι οπωσδήποτε λιτότερα, ενώ τα οικονομικά ωφελήματα για τους θρησκευτικούς τόπους και κατ' επέκταση για τις οικονομίες των χωρών στις οποίες βρίσκονται αυτοί σημαντικά.

Για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού δεν χρειάζεται ειδική υποδομή, αλλά μόνο βασική. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

4.1.19 Επιλεκτικός Τουρισμός

Η συνειδητοποίηση των τουριστικών επιχειρηματιών, αλλά και των πολιτικών ηγεσιών των χωρών υποδοχής τουριστών, ότι η ικανοποιητική απόδοση του κεφαλαίου που έχουν επενδύσει στην τουριστική οικονομία γίνεται με το πέρασμα του χρόνου ολοένα και πιο δύσκολη, όταν εξαρτώνται μόνο από το παραδοσιακό τουριστικό πακέτο και μάλιστα σε μια εποχή που οι μεγάλοι τουρ οπερέιτορς πιέζουν συνεχώς για χαμηλότερες τιμές, οδήγησε στην ωρίμανση της ιδέας για την ανάπτυξη του επιλεκτικού τουρισμού. (Βαρβαρέσος, 1998)

Ο επιλεκτικός τουρισμός πραγματοποιείται κατά κανόνα από άτομα υψηλής εισοδηματικής στάθμης που όχι μόνο θέλουν αλλά και μπορούν να ξοδέψουν μεγάλα ποσά για την ικανοποίηση των τουριστικών τους αναγκών ή επιθυμιών. Τα άτομα αυτά ταξιδεύουν συνήθως μεμονωμένα, δηλαδή κάνουν ατομικό τουρισμό, που σημαίνει ότι είτε αγοράζουν ατομικά τουριστικά πακέτα ΙΤ (individual inclusive tours) είτε τα φτιάχνουν όπως ακριβώς τα θέλουν, έτσι ώστε να ικανοποιούνται κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο οι τουριστικές τους ανάγκες ή επιθυμίες, είτε δεν αγοράζουν καθόλου τουριστικά πακέτα, που σημαίνει ότι αγοράζουν τις διάφορες τουριστικές υπηρεσίες μεμονωμένα.

Τα άτομα που κάνουν επιλεκτικό τουρισμό μπορεί να ξοδεύουν πολλά χρήματα για την ικανοποίηση των τουριστικών τους αναγκών ή επιθυμιών, αλλά ταυτόχρονα είναι και απαιτητικά. Συγκεκριμένα έχουν την απαίτηση τα χρήματα που ξοδεύουν για την αγορά τουριστικών προϊόντων να τους προσφέρουν τουλάχιστον την ικανοποίηση ή την ωφέλεια ή τη χρησιμότητα που προσδοκούν. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη του επιλεκτικού τουρισμού είναι η χώρα υποδοχής αυτής της κατηγορίας τουριστών να δημιουργήσει την κατάλληλη υποδομή και ανωδομή, δηλαδή ξενοδοχεία πέντε και τεσσάρων αστερών με πολλούς συμπληρωματικούς χώρους, υψηλής ποιοτικής στάθμης σέρβις, νυχτερινή ζωή, καλλιτεχνική κίνηση, αναπτυγμένη αγορά, μουσεία, πινακοθήκες, καλό συγκοινωνιακό δίκτυο, άνετα μεταφορικά μέσα, καθαρό περιβάλλον κλπ.

4.1.20 Τουρισμός κινήτρων

Ο τουρισμός κινήτρων είναι ουσιαστικά μια νέα μορφή τουριστικής δραστηριότητας που αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς και που υπόσχεται σημαντικά οικονομικά ωφέληματα για τις χώρες εκείνες υποδοχής τουριστών που θέλουν αλλά και που έχουν τις προϋποθέσεις να την αναπτύξουν.

Η μορφή τουρισμού για την οποία ο λόγος αποτελεί αναμφίβολα ένα αποτελεσματικό μέσο του σύγχρονου μανάτζμεντ, που χρησιμοποιούν ολοένα και περισσότερο οι μεγάλες βιομηχανικές, εμπορικές και παροχής υπηρεσιών επιχειρήσεις στην προσπάθειά τους να αυξήσουν την παραγωγικότητα των εργαζομένων που απασχολούν και κατ' επέκταση την ανταγωνιστικότητά τους τόσο στις αγορές του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού.

Για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί των επιχειρήσεων, προσφέρονται εκ μέρους τους διάφορα κίνητρα στους εργαζόμενους μεταξύ των οποίων και ομαδικά τουριστικά πακέτα GIT (group inclusive tours) συνήθως για τουριστικούς προορισμούς στο εξωτερικό. Αυτή η μέθοδος παρακίνησης των εργαζομένων, εκ μέρους των επιχειρήσεων, αποδείχτηκε στην πράξη αποτελεσματική, γι' αυτό και έχει εξαπλωθεί, όπως ήδη ειπώθηκε, σημαντικά τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα στις Η.Π.Α. απ' όπου άρχισε να εφαρμόζεται για πρώτη φορά στα μέσα της δεκαετίας του '60. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

Ο τουρισμός κινήτρων έχει κατά κανόνα περιορισμένη χρονική διάρκεια, τρεις ως τέσσερις μέρες συνήθως. Στόχος του τουρ οπερέιτορ που αναλαμβάνει για λογαριασμό της επιχείρησης να φτιάξει το σχετικό τουριστικό πακέτο-κίνητρο είναι να δώσει στο χρήστη του, στο ολιγόημερο αυτό διάστημα, την ευκαιρία να απολαύσει κάτι το ξεχωριστό, κάτι το οποίο δεν θα είχε ο ίδιος τη δυνατότητα να ζήσει αν έπρεπε να αγοράσει με δικά του χρήματα το τουριστικό αυτό πακέτο.

Για την ανάπτυξη του τουρισμού κινήτρων, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να προσφέρεται ένας τουριστικός προορισμός που κατά προτίμηση να ξεχωρίζει από τους συνηθισμένους. Σε αντίθεση με άλλες μορφές τουρισμού, ο τουρισμός κινήτρων δεν δίνει έμφαση στις πολυσύχναστες μεγαλουπόλεις, αλλά στην ατμόσφαιρα που δημιουργεί το περιβάλλον ενός τουριστικού προορισμού, καθώς επίσης στην άνεση

και την πολυτέλεια που προσφέρουν τα ξενοδοχεία του κατά κύριο λόγο και οι άλλες συμπληρωματικές τους εγκαταστάσεις.

4.1.21 Οικολογικός Τουρισμός

Για την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού δεν χρησιμοποιούνται βαριές κατασκευές, ενώ τόσο ο τουρίστας όσο και το τουριστικό κύκλωμα υποδοχής και εξυπηρέτησής του σέβονται τη φύση, μέχρι του σημείου να αποφεύγονται τα μαζικά μέσα μετακίνησης παντού όπου είναι αυτό εφικτό.

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης του οικολογικού τουρισμού εντάσσεται η τουριστική ανάπτυξη των παραδοσιακών οικισμών, των βιότοπων, των εθνικών δρυμών κλπ.

Ο οικολογικός τουρισμός αποτελεί αναμφίβολα την εξισορρόπηση μιας χώρας υποδοχής τουριστών στο μαζικό τουρισμό και τα προβλήματά του, γι' αυτό και η ανάπτυξή του κρίνεται επιτακτική παντού όπου αυτή είναι εφικτή. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

4.1.22 Λαϊκός Τουρισμός

Ο λαϊκός τουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που χαρακτηρίζεται για την πελατεία του και συγκεκριμένα για το ότι αποτελείται αυτή από άτομα που κατά το πλείστον είναι χαμηλής εισοδηματικής στάθμης και ακόμα ότι τα άτομα αυτά ταξιδεύουν συνήθως οικογενειακά και με κάθε είδους ιδιόκτητα μεταφορικά μέσα, όπως για παράδειγμα τροχόσπιτα, αυτοκίνητα μοτοσικλέτες κλπ.

Παρά το γεγονός ότι τα οικονομικά ωφελήματα από αυτήν τη μορφή τουρισμού κάθε άλλο παρά σημαντικά είναι, όλες χωρίς εξαίρεση οι χώρες υποδοχής τουριστών έχουν λίγο-πολύ αναπτύξει την απαραίτητη υποδομή για την εξυπηρέτηση τουριστών αυτής της κατηγορίας. Συγκεκριμένα έχουν κατασκευάσει κάμπινγκ σε οδικούς άξονες, σε τουριστικές τοποθεσίες και στις παρυφές πόλεων, που προσφέρουν στα άτομα που πραγματοποιούν αυτής της μορφής τουρισμό υπηρεσίες που κάνουν τη διαμονή τους όσο το δυνατό ανετότερη. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

Η διαμονή σε κάμπινγκ είναι συγκριτικά με αυτή σε άλλα τουριστικά καταλύματα αισθητά φθηνότερη. Το γεγονός αυτό εκτιμάται πάρα πολύ από τους τουρίστες του

λαϊκού τουρισμού και κυρίως από αυτούς που συνοδεύονται στις τουριστικές τους μετακινήσεις από τις οικογένειές τους, ιδιαίτερα δε όταν αυτές είναι πολυμελείς.

4.1.23 Κοσμοπολίτικος Τουρισμός

Η πελατεία του κοσμοπολίτικου τουρισμού είναι κατά κύριο λόγο ο κόσμος της αριστοκρατίας και οι μεγιστάνες του πλούτου που συχνά ταξιδεύουν από το ένα κοσμοπολίτικο κέντρο στο άλλο. Όπως γίνεται αντιληπτό τα άτομα αυτά ξοδεύουν μεγάλα χρηματικά ποσά τόσο κατά τη μετακίνησή τους όσο και κατά τη διαμονή τους, γι' αυτό και οι απαιτήσεις τους γενικά είναι πάρα πολύ μεγάλες.

Τα άτομα που κάνουν κοσμοπολίτικο τουρισμό μετακινούνται συνήθως με ιδιότητα μεταφορικά μέσα, όπως για παράδειγμα ιδιότητα αεροπλάνα, θαλαμηγούς κλπ. στον τουριστικό προορισμό τους διαμένουν είτε σε ξενοδοχεία πέντε αστέρων είτε σε ιδιόκτητες ή ενοικιασμένες πολυτελείς επαύλεις είτε σε ιδιόκτητες πολυτελείς θαλαμηγούς. Επίσης η ζωή που κάνουν τα αυτά στα διάφορα κοσμοπολίτικα κέντρα που επισκέπτονται κατά διαστήματα είναι πάρα πολύ κοσμική, κάτι άλλωστε που είναι πολύ φυσικό και απόλυτα συνυφασμένο με τη μορφή τουρισμού για την οποία ο λόγος. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

Η ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού, αν και θα την επιθυμούσαν πολλές χώρες υποδοχής τουριστών για καθαρά οικονομικούς λόγους, είναι οπωσδήποτε δύσκολη και αυτό γιατί εκτός από την κατάλληλη υποδομή και ανωδομή απαιτείται και η καταξίωση του τουριστικού προορισμού στη συνείδηση της αριστοκρατίας και των μεγιστάνων του πλούτου σαν τόπος κοσμοπολίτικου τουρισμού. Αυτό όμως απαιτεί συνεχή και έντονη προσπάθεια, μα πάνω απ' όλα μακριά περιθώρια χρόνου και αναμονής.

4.1.24 Τουρισμός Ατόμων Με Ειδικές Ανάγκες

Πρόκειται για μια ειδική μορφή τουρισμού, η ανάπτυξη της οποίας προωθείται τελευταία ολοένα και περισσότερο σε ορισμένες χώρες.

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη του τουρισμού αναπήρων ή ατόμων με ειδικές ανάγκες, όπως μπορεί να χαρακτηριστεί διαφορετικά, είναι η δημιουργία κάθε είδους τουριστικών εγκαταστάσεων που να διαθέτουν ανάλογο εξοπλισμό για την

εξυπηρέτηση των αναπήρων τουριστών, όπως και η προσφορά τουριστικών πακέτων που θα απευθύνεται στην ειδική αυτή κατηγορία πελατείας και θα ικανοποιεί τις δικές τις τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000)

Επίσης θα πρέπει οι χώρες υποδοχής τουριστών που επιθυμούν να αναπτύξουν την ειδική αυτή μορφή τουρισμού να θεσπίσουν ειδικές προδιαγραφές που θα πρέπει απαραίτητα να τηρούν τα τουριστικά καταλύματα και οι άλλες τουριστικές εγκαταστάσεις που κατασκευάζονται ειδικά για την εξυπηρέτηση των αναπήρων τουριστών. Τέτοιου είδους προδιαγραφές είναι για παράδειγμα ράμπες, ανελκυστήρες, ειδικός εξοπλισμός στα δωμάτια και για τους λοιπούς χώρους των τουριστικών καταλυμάτων κλπ., ώστε να μπορεί να γίνεται χρήση τους εκ μέρους των αναπήρων τουριστών χωρίς προβλήματα ή τουλάχιστον με όσο το δυνατό λιγότερα γίνεται.

4.2 Κοινωνικός Τουρισμός

4.2.1 Ιστορική αναδρομή

Ο Κοινωνικός Τουρισμός αποτελεί μία σύγχρονη μορφή εσωτερικού τουρισμού των αναπτυγμένων κυρίως κρατών. Στα κράτη αυτά όπου αναπτύχθηκε ο Κοινωνικός Τουρισμός, σήμερα συναντάται ως θεσμός μέσω του οποίου κοινωνικές τάξεις και ομάδες του πληθυσμού που χαρακτηρίζονται αδύναμες οικονομικά και κοινωνικά, μπορούν να απολαύσουν το δικαίωμα των διακοπών με την ενίσχυση της πολιτείας.

Τέτοιες ομάδες είναι μισθωτοί και συνταξιούχοι, άνεργοι, πολύτεκνοι, άτομα με ειδικές ανάγκες, αγρότες, ανύπαντρες μητέρες και άντρες ή γυναίκες σε χηρεία. Ειδικά, στο πρόγραμμα Κοινωνικού Τουρισμού της Εργατικής Εστίας, ως άτομα με ειδικές ανάγκες ορίζονται οι τυφλοί, οι κωφάλαλοι, οι παράλυτοι, οι νεφροπαθείς, οι πάσχοντες από μεσογειακή αναιμία, οι πάσχοντες από βαριά νοητική καθυστέρηση, καθώς και άτομα που έχουν υποβληθεί σε μεταμόσχευση καρδιάς ή πνευμόνων.

Ως αποτέλεσμα των αγώνων του εργατικού κινήματος και της εφαρμογής κοινωνικής πολιτικής των κρατών, ο Κοινωνικός Τουρισμός έχει τις ρίζες του στην Ευρώπη της δεκαετίας του 1920, επισημοποιείται όμως ως θεσμός το 1936 με τη Συνθήκη

Κοινωνικού Τουρισμού που υπογράφηκε από 14 χώρες, πρωτοπόρες μεταξύ των οποίων το Βέλγιο και η Γαλλία. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000)

Σημαντικά σημεία - σταθμοί στην ιστορία του αποτελούν επίσης η υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης για τις πληρωμένες διακοπές και η ίδρυση του Διεθνούς Γραφείου Κοινωνικού Τουρισμού (Bureau International du Tourisme Sociale, B.I.T.S.) στις Βρυξέλλες το 1963 κάτω από τη δυναμική υποστήριξη του Βέλγου κομισάριου Τουρισμού και επιφανούς ανθρώπου του παγκόσμιου τουρισμού Arthur Haulot. Το B.I.T.S., με μεγάλη προσφορά στον τομέα του Κοινωνικού Τουρισμού, διατηρεί βάση δεδομένων, εκδίδει μελέτες και οργανώνει σχετικά σεμινάρια. Το Διεθνές Γραφείο Κοινωνικού Τουρισμού γνώρισε μία πραγματικά μεγάλη επιτυχία ως διεθνής τουριστικός θεσμός και το 1980 είχε για μέλη του πάνω από 90 ενώσεις μη κυβερνητικού χαρακτήρα και πάνω από 80 μέλη σχετιζόμενα με το B.I.T.S. από 25 χώρες, κυρίως ευρωπαϊκές, αλλά και λατινοαμερικανικές και αφρικανικές.

Ακόμη, έχουμε την υπογραφή της Χάρτας Κοινωνικού Τουρισμού στη Βιέννη της Αυστρίας στις 18 Οκτωβρίου το 1972, που σήμερα ακόμη θεωρείται το βασικότερο ντοκουμέντο στήριξης των αρχών του Κοινωνικού Τουρισμού και η οποία στο ακροτελεύτιο άρθρο της Νο13 αναφέρει: «Στην εξυπηρέτηση όλων αυτών των σκοπών και στόχων της Χάρτας του Κοινωνικού Τουρισμού το B.I.T.S. προτίθεται να αφιερώσει όλες του τις δυνάμεις και προσπάθειες». (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

Στο πλαίσιο της ιδιαίτερα σημαντική όσο και ιστορικής για τον παγκόσμιο τουρισμό «Διακήρυξη της Μανίλας», που υπογράφηκε από την Παγκόσμια Διάσκεψη Τουρισμού στην πρωτεύουσα των Φιλιππίνων το 1980, καθορίστηκε ένα ακόμα ευρύτερο πλαίσιο άσκησης της διεργασίας του Κοινωνικού Τουρισμού.

Στο άρθρο 4 του πρώτου μέρους της αναγνωρίζεται το δικαίωμα όλων των ανθρώπων για διακοπές και η υποχρέωση των κρατών να προσφέρουν στους πολίτες τους πρόσβαση σε αυτό το είδος δραστηριότητας. Ακόμη, στο άρθρο 10 ορίζεται ότι ο κοινωνικός τουρισμός είναι ένας αντικειμενικός στόχος που η κοινωνία πρέπει να επιδιώκει προς το συμφέρον εκείνων των πολιτών που είναι ελάχιστα προνομιούχοι στην άσκηση του δικαιώματός τους για ανάπαυση, ενώ στο άρθρο 14 υπογραμμίζει

την αναγκαιότητα και σπουδαιότητα ύπαρξης κοινωνικής πολιτικής για το σύγχρονο τουρισμό.

4.2.2 Η περίπτωση της Ελλάδας.

Στην Ελλάδα ο Κοινωνικός Τουρισμός, αν και πολλά είχαν γραφεί υπό μορφή αρθρογραφίας, δεν ήταν καθόλου γνωστός σε όλο αυτό το εξαιρετικά μεγάλο χρονικό διάστημα που το Β.Ι.Τ.Σ. δημιουργούσε τις προϋποθέσεις ανάπτυξης του και κυρίως της επέκτασής του. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

Ο Κοινωνικός Τουρισμός εισάγεται ως θεσμός για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1982, όταν αρχίζουν τα πρώτα προγράμματα «πειραματικά» Κοινωνικού Τουρισμού από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, την Εργατική Εστία και τη Γενική Γραμματεία της Νέας Γενιάς, τα οποία γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη για να φτάσουν στο απόγειό τους το 1984-1985, όπου πάνω από 200.000 συνολικά άτομα έκαναν χρήση του δικαιώματος αυτού.

Η διάρκεια των διακοπών του Κοινωνικού Τουρισμού καθορίστηκε σε 7 μέρες με αντίστοιχες διανυκτερεύσεις και οι κάτοχοι του δικαιώματος απολάμβαναν έναντι μίας προσιτής τιμής (που αυξανόταν κάθε χρόνο, ανάλογα με το είδος του επιλεγόμενου καταλύματος), διαμονή και ημιδιατροφή καθώς και σημαντικές εκπτώσεις στα άλλα γεύματα του ξενοδοχείου στα μέσα μαζικής μεταφοράς, σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία.

Τα κοινωνικά δεδομένα των προγραμμάτων Κοινωνικού Τουρισμού στην Ελλάδα υπήρξαν: (α) το επίπεδο του εισοδήματος (που αναπροσαρμόζεται από χρόνο σε χρόνο υπέρ αυτών που συμμετέχουν) και (β) η ένταξη σε ορισμένες κοινωνικές κατηγορίες.

Σχετικά με το εισοδηματικό επίπεδο στα προγράμματα Κοινωνικού Τουρισμού συμμετέχουν οι χαμηλόμισθοι (δηλαδή οι οικονομικά ασθενέστερες τάξεις του πληθυσμού) στο πλαίσιο άσκησης της κρατικής κοινωνικής πολιτικής. Σε ό,τι αφορά τις επιμέρους κατηγορίες των δικαιούχων, οι συμμετέχοντες ανήκουν στις ακόλουθες κοινωνικές κατηγορίες:

- εργαζόμενοι,

- συνταξιούχοι,
- πολύτεκνοι,
- άνεργοι,
- αγρότες, αγρότισσες,
- ανάπηροι (άνεργοι ανάπηροι, κωφάλαλοι, ελαφρά σπαστικοί, οι πάσχοντες από μεσογειακή αναιμία με δυνατότητα ενός ή, εξαιρετικώς, και δύο συνοδών),
- υπερήλικες πολιτικοί πρόσφυγες,
- ανύπαντρες μητέρες,
- άντρες ή γυναίκες σε χηρεία.

Στα προγράμματα Κοινωνικού Τουρισμού στην Ελλάδα συμμετείχαν με επιδοτήσεις τους ο Ε.Ο.Τ., η Εργατική Εστία, η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, καθώς επίσης και κάθε μορφής καταλύματα (π.χ. ξενοδοχεία, ξενώνες, κάμπινγκ, παραδοσιακοί οικισμοί, αγροτουριστική συνεταιρισμοί, κρουαζιερόπλοια κλπ.)

Επίσης πολλοί από τους οργανισμούς του ελληνικού δημοσίου συμμετείχαν και εξακολουθούν να συμμετέχουν στα προγράμματα Κοινωνικού Τουρισμού, όπως π.χ. η Ολυμπιακή Αεροπορία, ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος, η αλυσίδα Ξενοδοχείων «Ξενία» του Ε.Ο.Τ. και «ΞΕΝΙΑ Α.Ε.» κλπ.

Παράλληλα, όλα τα χρόνια - εκτός από το 1986-1988 -σημαντική υπήρξε η ανταπόκριση των τουριστικών καταλυμάτων και των μέσων μαζικής μεταφοράς που ανήκαν στην ιδιωτική πρωτοβουλία (π.χ. ξενοδόχοι, ιδιοκτήτες κάμπινγκ, ναυτιλιακές εταιρείες κλπ.), κυρίως χάρη στις προσπάθειες των ιθυνόντων και του προσωπικού της Διεύθυνσης Εσωτερικού και Κοινωνικού Τουρισμού του Ε.Ο.Τ.

Εννοείται ότι τα προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού είχαν και έχουν περιορισμένη χρονική διάρκεια, που έχει οριστεί να είναι η εκτός τουριστικής σαιζόν χρονική περίοδος, δηλαδή η περίοδος Οκτωβρίου, Νοεμβρίου, Δεκεμβρίου, Ιανουαρίου, Φεβρουαρίου και Μαρτίου για τις επταήμερες διακοπές, ενώ υπάρχουν και ξεχωριστά προγράμματα τριήμερων ή τετραήμερων διακοπών κατά τους μήνες Απρίλιο, Μάιο, Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000)

4.2.3 Οφέλη και προβλήματα του Κοινωνικού Τουρισμού.

Τα βασικότερα πλεονεκτήματα (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000) που παρουσιάζει ο κοινωνικός τουρισμός ως μορφή του σύγχρονου πολιτισμού είναι:

- Η ενίσχυση του εσωτερικού τουρισμού, ο οποίος σήμερα πάσχει. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην ύπαρξη ενός μοντέλου ελληνικών διακοπών (ολιγομερή επίσκεψη στον χώρο καταγωγής: χωριό ή πόλη της περιφέρειας), καθώς και στη συνήθεια μεγάλου αριθμού Ελλήνων να κάνουν κρατήσεις τις τελευταίας στιγμής ή να ταξιδεύουν μεμονωμένα, με αποτέλεσμα να θίγονται από τις διαφορές στις τιμές των ξενοδοχείων και να επιλέγουν τις διακοπές στο χωριό ή στο εξοχικό σπίτι.
- Ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας του κοινωνικού τουρισμού, που δεν χρήζει περαιτέρω σχολιασμού.
- Η άμβλυνση της εποχικότητας με όλα τα οφέλη που αυτή αποφέρει: οικονομικά οφέλη για τους επιχειρηματίες, οικονομικά και κοινωνικά οφέλη για τους απασχολούμενους με τις τοπικές κοινωνίες με τη μείωση της ανεργίας, καλύτερη εκμετάλλευση της υπάρχουσας υποδομής, χρονική αποκέντρωση των διακοπών των δικαιούχων κλπ.

Κατά τα τελευταία 17 χρόνια που εφαρμόστηκαν προγράμματα κοινωνικού τουρισμού στην Ελλάδα, παρουσιάστηκε μία σειρά προβλημάτων που είχαν να κάνουν είτε με τα προγράμματα αυτά καθαυτά και τους φορείς που το ασκούσαν, είτε με την ευρύτερη κυβερνητική τουριστική πολιτική αυτών των ετών. Συγκεκριμένα:

- Δημιουργήθηκαν προστριβές μεταξύ των φορέων του κοινωνικού τουρισμού (Ε.Ο.Τ., Εργατική Εστία, κλπ.) και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (κυρίως των ξενοδόχων), ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια εφαρμογής του θεσμού.
- Τα προγράμματα αυτά απορρόφησαν κονδύλια από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, που κανονικά θα είχαν διατεθεί αλλού κατά τη συνήθη πρακτική στην Ελλάδα, τα άτομα που ενισχύθηκαν δεν ήταν αυτά που είχαν πραγματικά ανάγκη, είτε γιατί λόγω φοροδιαφυγής το δηλωθέν τους εισόδημα δεν ήταν πραγματικό, είτε γιατί λόγω κομματικών διασυνδέσεων εμφανίσθηκαν ως δικαιούχοι στη θέση των πραγματικών δικαιούχων.

- Κατά συνήθη ελληνική πρακτική πάλι, υπήρξαν προστριβές και αλληλοκατηγορίες μεταξύ των κυβερνήσεων για διασπάθιση του δημοσίου χρήματος, αν και όμοια προβλήματα αντιμετώπισε και η Αγγλία με τις κυβερνήσεις Εργατικών και Συντηρητικών.

Τα παραπάνω προβλήματα δείχνουν καθαρά ότι δεν υπήρξε ένας ενιαίος και μακροχρόνιος σχεδιασμός από την πλευρά της πολιτείας στο θέμα του κοινωνικού τουρισμού, αφού δεν ενισχύθηκε σημαντικά ο εσωτερικός τουρισμός, δεν αντιμετωπίστηκε επαρκώς το πρόβλημα της εποχικότητας και δεν επιτεύχθηκε οικονομική αυτοδυναμία των προγραμμάτων. (Lloyd Hudman & Richard Jackson, 2000).

Από την άλλη πλευρά δεν πρέπει να λησμονούμε ότι ο κοινωνικός τουρισμός έχει μόλις κάνει τα πρώτα του βήματα στην Ελλάδα και σαν κάθε νέα προσπάθεια ήταν εύλογο να αντιμετωπίσει κάποια προβλήματα. Το ενθαρρυντικό σε όλα αυτά είναι ότι μετά από σχεδόν δύο δεκαετίες ζωής, ο κοινωνικός τουρισμός έχει πλέον σταθεί και διαδοθεί στην Ελλάδα ως ιδέα και πρακτική.

Η μελλοντική προοπτική ανάπτυξης του κοινωνικού τουρισμού στην Ελλάδα περνάει μέσα από την αξιοποίηση της διεθνούς ζήτησης. Η Ελλάδα έχει πράγματι τη δυνατότητα να προσελκύσει αλλοδαπούς τουρίστες με προγράμματα κοινωνικού τουρισμού εκμεταλλευόμενη και άλλες μορφές τουρισμού, όπως ο θεραπευτικός τουρισμός με τις δεκάδες ιαματικές πηγές που βρίσκονται στον ελλαδικό χώρο.

Βεβαίως, τα παραπάνω προϋποθέτουν την χάραξη πολιτικής μακροπρόθεσμα, με δεδομένη στρατηγική προβολής στο εξωτερικό καθώς και μόνιμη διαδικασία χρηματοδότησης για τα προγράμματα αυτά. Η εικοσαετής σχεδόν εμπειρία στον κοινωνικό τουρισμό ως μέρος του εσωτερικού τουρισμού και οι πολλές δυνατότητες της Ελλάδας ως τουριστικός προορισμός, προδιαγράφουν το μέλλον ευνοϊκά. (Κουρτέσας, 2005, Κουρτέσας, 2000).

5.1. Εισαγωγή

Αναφερόμαστε στον αγροτουρισμό και την αειφόρο ανάπτυξη καθώς συμβάλουν στην ανάπτυξη νέων μορφών κοινωνικής οικονομίας.

Η έννοια του οικο-τουρισμού με απώτερο στόχο την αειφόρο ανάπτυξη και την εξάπλωση του αγρο-οικοτουρισμού περιλαμβάνει παρεμβάσεις που αφορούν στη δημιουργία Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Έρευνας, Ενημέρωσης, Πειραματικού Αγρού Οικολογικής Καλλιέργειας, Εκπαιδευτικού Πανεπιστημιακού Δάσους, Οικολογικών Μονοπατιών, Βοτανικού Κήπου, Υδροβιολογικού Σταθμού, Παρατηρητηρίου, Ορεινού Καταφυγίου και Τοπικού Γραφείου Οικοτουρισμού κ.α. (Bazin and Roux, 1997).⁴⁹

Η ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΕ, εξειδικευμένος φορέας, ο οποίος τελεί υπό την **εποπτεία του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης**, δραστηριοποιείται για την ολόπλευρη ανάπτυξη των **Εναλλακτικών μορφών τουρισμού** στην Ελλάδα, αναπτύσσοντας υπηρεσίες για την υποστήριξη των επιχειρηματιών του κλάδου και των φορέων (ενημέρωση κοινού, εξασφάλιση κεφαλαίων, προσέλκυση επενδύσεων, πιστοποίηση και χορήγηση σημάτων Αγροτουρισμού κλπ), δίνει τον κάτωθι ορισμό:

Ο **Αγροτουρισμός**⁵⁰ είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο, η οποία έχει ως στόχους:

- Να συμβάλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις **αγροτικές περιοχές**, τις **αγροτικές ασχολίες**, τα **τοπικά προϊόντα**, την **παραδοσιακή κουζίνα** και την **καθημερινή ζωή** των κατοίκων, τα **πολιτισμικά στοιχεία** και τα **αυθεντικά χαρακτηριστικά** του χώρου αυτού.

49Bazin G., Roux B. L' agritourisme: un atout pour les zones rurales difficiles mediterraneennes?. Ed. Harmattan, Paris, 1997, pp. 215-236

50http://www.agrotour.gr/agro/site/AgroTour/t_docpage?sub_nav=WhatIs&doc=/Documents/agrotour/company/whatisrural

- Να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη **φύση** καθώς και με τις **δραστηριότητες στην ύπαιθρο**, στις οποίες θα μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της **περιήγησης**, της **γνώσης** και της **ανακάλυψης**.
- Να κινητοποιήσει τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην **αιεφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου**.

Ο σωστά σχεδιασμένος και καλά οργανωμένος αγροτουρισμός έχει καταδειχθεί ότι αποτελεί ένα από τα αποτελεσματικότερα εργαλεία για τη **μακροπρόθεσμη διατήρηση της ταυτότητας ενός τόπου**. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι σε αυτής της μορφής την τουριστική ανάπτυξη το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μιας περιοχής αποτελούν πλέον τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά που στηρίζονται στην διατήρηση και ανάδειξη των τοπικών ιδιαιτεροτήτων της.

Σε επιχειρηματικό επίπεδο, ο αγροτουρισμός αποτελεί τον συνδετικό κρίκο του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα με τον τριτογενή. Δηλαδή της παραγωγής γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων και της μεταποίησης, με την παροχή υπηρεσιών και τον τουρισμό. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργεί, στηρίζει και τονώνει την τοπική αγορά, παρέχοντας νέες θέσεις εργασίας, ένα συμπληρωματικό εισόδημα στις αγροτικές οικογένειες και συγκρατώντας τον πληθυσμό στην ύπαιθρο.

Οι κατηγορίες των επιχειρήσεων που εντάσσονται στον αγροτουρισμό είναι επιγραμματικά οι παρακάτω:⁵¹

- Αγροτουριστικά καταλύματα
- Πρατήρια / Εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Τουριστικά γραφεία που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Αγροκτήματα
- Επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων

⁵¹http://www.ruralinvest.gr/agro/site/AgroInvest/t_docpage?doc=/Documents/AgroInvest/investfaq/faq2&sub_nav=Calls

- Εργαστήρια λαϊκής τέχνης

Τέλος, σε ότι αφορά τον επισκέπτη, ο αγροτουρισμός αποτελεί μια διαδικασία που προωθεί μια μορφή ταξιδιού με σεβασμό προς το περιβάλλον και την παράδοση, βασισμένη στην γνωριμία του με την τοπική κουλτούρα, ιστορία και καθημερινότητα. Μια συνολική εμπειρία κατά την οποία ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με τον ντόπιο τρόπο ζωής και συνδυάζει την αναψυχή με την ενημέρωση και ευαισθητοποίησή του για κοινωνικά, ιστορικά, περιβαλλοντικά και άλλα θέματα της εκάστοτε περιοχής.

Βασικά **πλεονεκτήματα** της περιοχής σας που μπορείτε να αναδείξετε⁵²:

- Φυσικό Πλούτο - Χλωρίδα και Πανίδα
- Δραστηριότητες στη Φύση
- Ιστορία, Τέχνες, Πολιτισμό, Παράδοση
- Αρχιτεκτονική / Τεχνολογική κληρονομιά
- Παραδοσιακές εργασίες / δυνατότητα συμμετοχής επισκεπτών
- Θρησκευτικοί τόποι, μνημεία και έθιμα
- Παραδοσιακή και τοπική γαστρονομία – Τοπικά προϊόντα
- Προστασία περιβάλλοντος
- Ευκολία πρόσβασης – παροχή βασικών υπηρεσιών ανάγκης

Πιθανά **μειονεκτήματα** τα οποία θα πρέπει να λάβετε υπόψη⁵³:

- Απομονωμένη επιχείρηση
- Απομονωμένη περιοχή / Δυσκολία πρόσβασης
- Αρνητική εικόνα της ευρύτερης περιοχής
- Γειτνίαση με χώρους μαζικού τουρισμού
- Έλλειψη βασικών υπηρεσιών ανάγκης

⁵² Η ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΕ, εξειδικευμένος φορέας, ο οποίος τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης, δραστηριοποιείται για την ολόπλευρη ανάπτυξη των Εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα, αναπτύσσοντας υπηρεσίες για την υποστήριξη των επιχειρηματιών του κλάδου και των φορέων (ενημέρωση κοινού, εξασφάλιση κεφαλαίων, προσέλκυση επενδύσεων, πιστοποίηση και χορήγηση σημάτων Αγροτουρισμού κλπ).

⁵³http://www.agrotour.gr/agro/site/AgroTour/t_docpage?sub_nav=WhatIs&doc=/Documents/agrotour/company/whatisrural

5.2 Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός, μια από τις πλέον συζητημένες στρατηγικές ανάπτυξης των μειονεκτικών αγροτικών περιφερειών της Ε.Ε., παρά τα αναμφισβήτητα περιβαλλοντικά, ιστορικά, πολιτιστικά πλεονεκτήματά τους, υστερεί στο μεσογειακό Νότο σε σχέση με τη Βόρεια Ευρώπη, τόσο σε ποσοστιαία συμμετοχή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σ' αυτόν, όσο και σε ποικιλία προσφερόμενων υπηρεσιών.

Σε χώρες με μακρά αγροτουριστική παράδοση, όπως η Σουηδία και η Ελβετία, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό φθάνουν το 20% του συνόλου, στην Αυστρία το 10%, στο Ηνωμένο Βασίλειο το 8%, λιγότερο στη Γαλλία, της τάξης του 2%, μόνο 0,5% στην Ισπανία, ενώ στην Ελλάδα και την Πορτογαλία οι εκμεταλλεύσεις αυτές είναι εντελώς περιθωριακές (Leader Dossier, 1993, Bazin και Roux, 1997).

Αλλά και αυτές οι ίδιες οι δράσεις και το εύρος του προσφερόμενου αγροτουριστικού προϊόντος στην Ευρωπαϊκή ύπαιθρο ποικίλλουν και εμπλουτίζονται σημαντικά τα τελευταία χρόνια στην προσπάθεια των τοπικών φορέων και των ίδιων των αγροτών να εκμεταλλευτούν τους τοπικούς πόρους (φυσικό περιβάλλον, αγροτικό τοπίο, παραδοσιακή αρχιτεκτονική, πολιτισμική κληρονομιά) και να αυξήσουν κατ' αυτόν τον τρόπο τα εισοδήματά τους. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, οι αγροτουριστικές μονάδες παρέχουν όλο και περισσότερο υπηρεσίες ελεύθερου χρόνου- ψυχαγωγίας-αθλητισμού (ψάρεμα, κνήγι, ποδήλατο, ιππασία, κλπ), καθώς και παιδαγωγικές-κοινωνικές (fermes pedagogiques) πέρα από την απλή διαμονή (gite rural, chambre d'hote) και εστίαση (table d'hote, ferme auberge, gouter a la ferme), ενώ μπορεί να απευθύνονται σε ειδική πελατεία, όπως παιδιά, τρίτη ηλικία, άτομα με ειδικές ανάγκες, γκρουπ κοινωνικού τουρισμού.

Στην Ελλάδα παρατηρείται καταρχήν μια σύγχυση όσον αφορά σ' αυτήν την ίδια την έννοια και το περιεχόμενο του αγροτουρισμού⁵⁴ και πολύ περισσότερο τον

54 Ο Αγροτουρισμός (agritourism/ agritourisme) αναφέρεται στο σύνολο των τουριστικών υπηρεσιών (διαμονή, εστίαση και δραστηριότητες αναψυχής) που προσφέρονται από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, οικογενειακής συνήθως μορφής, οι οποίες διατηρούν την γεωργία ως κύριο επάγγελμα ή σε ορισμένες περιπτώσεις δευτερεύον. Δεν πρέπει να συγχέεται με τον αγροτικό τουρισμό του οποίου αποτελεί μέρος μαζί με άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο οικολογικός, ο περιβαλλοντικός, ο ιαματικός, ο τουρισμός περιπέτειας κλπ (Bazin και Roux, 1998). Στην Ελλάδα, εκτός του όρου αγροτουρισμός εφαρμόζεται και ο όρος αγροτουρισμός ή τουρισμός υπαίθρου

προσδιορισμό από τους αρμόδιους φορείς (Υπ.Γεωργίας, ΕΟΤ, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, τοπικές αναπτυξιακές εταιρείες) του αγροτουριστικού προϊόντος⁵⁵.

Η πρώτη συγκροτημένη προσπάθεια εφαρμογής κάποιου αγροτουριστικού προγράμματος στην Ελλάδα ήταν η δημιουργία των γυναικείων συνεταιρισμών το 1984 με πρωτοβουλία του Συμβουλίου Ισότητας των Δύο Φύλων⁵⁶. Βέβαια, η δημιουργία των γυναικείων συνεταιρισμών απέβλεπε πρώτιστα στην κοινωνικο-οικονομική χειραφέτηση των αγροτισσών και όχι τόσο στη συνολική ανάδειξη των τοπικών πόρων και οικονομιών.

Επίσης, μέσα από τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες και Πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής υπαίθρου (ΜΟΠ, 797/85, 2328/91, 950/97, Leader) δημιουργήθηκε στον ελλαδικό χώρο μια πλειάδα “αγροτουριστικών” καταλυμάτων, συγκεντρωμένα στις παραθαλάσσιες ζώνες ή διάσπαρτα στο χώρο, ασύνδετα συνήθως με τη γεωργική παραγωγή και το τοπικό αγροτικό στοιχείο γενικότερα, ενώ αγνοήθηκε πλήρως η πλευρά της τουριστικής ζήτησης.

Το ερώτημα που τίθεται εύλογα είναι, ποιοί είναι οι λόγοι που δημιουργούν αυτήν την υστέρηση στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα και τη Μεσόγειο γενικότερα. Που οφείλονται οι δυσλειτουργίες ή οι δυσκολίες εφαρμογής ενός “γνήσιου” αγροτουριστικού μοντέλου με την έννοια ότι οι τουριστικές υπηρεσίες θα διασυνδέονται με την γεωργική παραγωγή, τα τοπικά προϊόντα και τον πολιτισμό της υπαίθρου.

5.3 Αγροτουρισμός και “αιφόρος” αγροτική ανάπτυξη

Ο “αγροτουρισμός” και γενικότερα η κάθε μορφής εναλλακτικός τουρισμός στην ύπαιθρο όπως και η “αιφόρος” ανάπτυξη είναι έννοιες που συζητήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν ευρύτατα τα τελευταία χρόνια, γιατί προσπαθούν να δώσουν νέες

οποίος αναφέρεται σε όλες τις τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο και με αυτές ασχολούνται οι κάτοικοι της αγροτικής υπαίθρου ανεξάρτητα με το εάν η κύρια απασχόλησή τους είναι στον πρωτογενή τομέα.

55 Το αγροτουριστικό προϊόν, εκτός από τις συγκεκριμένες προσφερόμενες αγροτουριστικές υπηρεσίες και τα τοπικά προϊόντα, ενσωματώνει και ολόκληρη την “εικόνα” της περιοχής, έτσι όπως καταγράφεται στο αγροτικό τοπίο, τους τρόπους ζωής και τον πολιτισμό της. Απευθύνεται σε άτομα με ειδικά ενδιαφέροντα που επιλέγουν τον τόπο και τρόπο διακοπών τους με βάση αυτά, συμμετέχοντας ενεργά στις συγκεκριμένες δραστηριότητες που προσφέρονται.

56 Οι τέσσερις πρώτοι γυναικείοι συνεταιρισμοί που ιδρύθηκαν ήταν στην Πέτρα Λέσβου, τα Αμπελάκια, την Αράχωβα και τα Μαστιχοχώρια Χίου.

προσεγγίσεις στο ζήτημα της “τοπικής” ή “εκ των κάτω” ανάπτυξης. Οι διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού στην ύπαιθρο, μεταξύ των οποίων ο αγροτουρισμός, προέκυψαν από μια διπλή αναγκαιότητα. Η πρώτη αφορά στην ανάγκη των κατοίκων των αστικών κέντρων να επανασυνδεθούν με τη φύση και τον αγροτικό πολιτισμό γενικότερα. Η δεύτερη αφορά στους αγρότες, οι οποίοι αναζητούν συμπληρωματικά προς το γεωργικό εισοδήματα, δεδομένης της κρίσης και της αβεβαιότητας στο γεωργικό τομέα. Με οποιαδήποτε μορφή και αν εμφανίζεται πρόκειται για τουρισμό “ενός τόπου” με την έννοια ότι αναδεικνύει τα τοπικά στοιχεία, ενώ η πρωτοβουλία και η διαχείρισή του ανήκει στις τοπικές κοινότητες (Ιακωβίδου, 1995)⁵⁷.

Ο αγροτουρισμός, ειδικότερα, έχει την ιδιομορφία να διασυνδέει άμεσα και ενεργά την τουριστική δραστηριότητα με τη γεωργική εκμετάλλευση, τα προϊόντα της και την αγροτική κληρονομιά γενικότερα. Κατ’ αυτή την έννοια θεωρείται ως μια από τις κατεξοχήν δραστηριότητες που προωθεί την αγροτική ανάπτυξη και είναι συμβατή με την έννοια της “αιφορίας”⁵⁸.

Και αυτό, γιατί συμβάλλει στην οικονομική ενεργοποίηση των αγροτικών ζωνών χωρίς να ανταγωνίζεται τους φυσικούς ή τους ανθρώπινους πόρους. Είναι δηλαδή, συμβατός με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και κοινοτικές αξίες επιτρέποντας τόσο στους αγρότες όσο και στους τουρίστες να απολαύσουν τις θετικές αλληλεπιδράσεις και τις κοινές εμπειρίες τους (Κουτσούρης, Γάκη, 1998).

Αντικειμενικός και μακροχρόνιος στόχος του αγροτουρισμού, έτσι όπως καταγράφεται στην πολιτική της Ε.Ε., είναι να συμβάλλει στην αντιστροφή του κλίματος εγκατάλειψης που υπάρχει στην ύπαιθρο, εξαιτίας κυρίως της συρρίκνωσης

57 Είναι τοπικός σε πέντε επίπεδα: α) ξεκινά από την ιδιωτική πρωτοβουλία, β) η διαχείρισή του γίνεται από τους τοπικούς φορείς, γ) οι επιπτώσεις του περιορίζονται ως επί το πλείστον σε τοπική κλίμακα, δ) σημαδεύεται από ένα τοπικό τοπίο, ε) στοχεύει στην αξιοποίηση της τοπικής παράδοσης και πολιτισμού (Grolleau, 1993).

58 Στις περισσότερες περιπτώσεις ο όρος “αιφορία” χρησιμοποιείται περιοριστικά με τη μορφή οικονομικής μεγέθυνσης που λαμβάνει υπόψη κάποια περιβαλλοντική ηθική και ιδιαίτερα την προσεκτική διαχείριση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων. Καταρχήν, πρέπει να τονιστεί πως υπάρχουν διαφορετικές περιβαλλοντικές ηθικές και ότι η προαναφερθείσα προσέγγιση αναφέρεται συχνά ως τεχνο-διαχειριστική ή τεχνο-περιβαλλοντική. Επιπλέον, αυτή η περιοριστική προσέγγιση της “οικολογικής αιφορίας” παραβλέπει πολιτικές και οικονομικές θέσεις, που εκτός των περιβαλλοντικών ανησυχιών, συνδέονται με προτάγματα ισότητας και δικαιοσύνης, όπως η μείωση της φτώχειας. Σύμφωνα με τις προσεγγίσεις αυτές ο “αιφόρος τουρισμός” πρέπει να δίνει έμφαση σε μια δομή που ενσωματώνει το φυσικό περιβάλλον (τον τόπο), το πολιτιστικό περιβάλλον (την τοπική κοινότητα υποδοχής) και τον τουρίστα (Burns και Holden, 1997). Από τη σκοπιά αυτή απαιτείται η αναβάθμιση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων και η σχετική υποβάθμιση των καθαρά οικονομικών (Muller, 1997).

της γεωργίας, και στη συνέχεια, στη δημιουργία ευνοϊκότερων συνθηκών για την ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων. Μέσα από την κινητοποίηση των τοπικών πόρων (ανθρώπινων, φυσικών, χρηματικών) επιχειρείται να τεθεί σε λειτουργία ένας μηχανισμός ενδογενούς ανάπτυξης μέσα από ένα συνολικό σχέδιο.

Πως όμως ο αγροτουρισμός εντάσσεται στην προοπτική της αγροτικής- αειφόρου ανάπτυξης ενισχύοντας στην πραγματικότητα τις τοπικές δυναμικές; Στις αγροτικές περιοχές το “τοπικό” είναι ένας χώρος οικειότητας, επικοινωνίας και εργασίας. Ένας χώρος με ζωή, παράδοση, ιστορία και ταυτότητα.

Περιβάλλει ευάριθμα άτυπα δίκτυα και ανομοιότητες που προσπαθούν να βρουν το δρόμο τους για να αρθρωθούν έτσι, ώστε να “γεννήσουν” την ανάπτυξη (Coulmin, 1986). Από την άλλη, η εφαρμογή αγροτουριστικών προγραμμάτων “εκ των άνω” κάνει εμφανή την ανάγκη για συμμετοχικές διαδικασίες σε επίπεδο σχεδιασμού και παρέμβασης, ενώ προϋποθέτει το “άκουσμα” του τοπικού πληθυσμού.

Επίσης πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο αγροτουρισμός, και γενικότερα ο αγροτικός τουρισμός, ακόμα και με μια κατεύθυνση αειφόρου χρήσης των φυσικών πόρων, δε φαίνεται ικανός να συντηρήσει μακροπρόθεσμα το κοινωνικο-πολιτιστικό σύστημα. Η προσπάθεια πρέπει να έχει ως κατεύθυνση τη συνεύρεση των τοπικών αρχών/ φορέων/ οργανισμών (συμπεριλαμβανόμενων των τουριστικών πρακτορείων και των ξενοδόχων) για να συζητήσουν τις προοπτικές του τουρισμού με απώτερο σκοπό τόσο τις ποσοτικές (υποδομές, φέρουσα ικανότητα κλπ.), όσο και τις ποιοτικές συνιστώσες (ποιότητα υπηρεσιών, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, σήμα ποιότητας, ανάπτυξη διαφοροποιημένων τουριστικών προϊόντων πέραν της φιλοξενίας και εστίασης κλπ.) του ζητήματος.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι οι αγροτικές περιοχές διαφέρουν σημαντικά ως προς την οικονομική δομή και δραστηριότητα, την περιφερικότητα τού κάθε τύπου, τους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους, τις δημογραφικές και κοινωνικές συνθήκες. Η συμφιλίωση της αγροτικής ανάπτυξης με τις ανάγκες και ικανότητες των γεωργών, η τεράστια ποικιλία συνθηκών -με όρους οικολογίας, πληθυσμιακών πιέσεων, οικονομικών σχέσεων και κοινωνικής οργάνωσης - πρέπει να ληφθεί υπόψη (Muheim, 1995, Collectif, 1986). Μια τέτοια προσέγγιση συνεπάγεται ότι οι πολιτικές πρέπει να είναι εξειδικευμένες και οι μηχανισμοί παρέμβασης ευέλικτοι.

Επιπλέον, στη διαδικασία (καθ)ορισμού και εφαρμογής της “ανάπτυξης” είναι πολύ πιθανή η δημιουργία συγκρουσιακών καταστάσεων μεταξύ οργανισμών και διαφόρων φορέων, τόσο λόγω της λειτουργικής τους αλληλεξάρτησης όσο και λόγω της σπανιότητας των πόρων. Σε όλα τα δίκτυα (action-oriented networks) η διαπραγμάτευση για την επίλυση συγκρούσεων/ κρίσεων φαίνεται πως αποτελεί κύρια πολιτική διαδικασία. Οι διαδικασίες οικοδόμησης “συναινέσεων” απαιτούν δεξιότητες και επιμονή. Αφορούν στο πώς γίνονται τα πράγματα (διαδικασία, σκέψεις και συναισθήματα) καθώς και τι γίνεται. Η προσαρμογή ή η αλλαγή αντιλήψεων είναι κεντρικό σημείο των διαδικασιών αυτών (Koutsouris, 1998).

Η αειφόρος αγροτική ανάπτυξη αποτελεί σήμερα το νέο υπόδειγμα ανάπτυξης του αγροτικού χώρου που χαρακτηρίζεται τόσο από την παραδοχή της ανάγκης για μείωση του περιβαλλοντικού κόστους της γεωργίας όσο και από την αναγνώριση των περιβαλλοντικών οφελών που πηγάζουν από την βιωσιμότητα του αγροτικού χώρου. Η νέα αυτή προσέγγιση οργανώνεται με βάση τα χαρακτηριστικά αλλά και την επιδίωξη της «πολυλειτουργικότητας της γεωργίας». Η έννοια της πολυλειτουργικότητας απαντά όχι μόνο στην ανάγκη προσδιορισμού των διαφορετικών αποτελεσμάτων που δημιουργεί η γεωργική παραγωγική διαδικασία, αλλά επιβεβαιώνει τη σημασία της μέσα από τα μέτρα αγροτικής πολιτικής στο πλαίσιο της αναθεωρημένης ΚΑΠ.⁵⁹

Κύριο χαρακτηριστικό του αναπροσανατολισμού της αγροτικής πολιτικής αποτελεί η αναγνώριση της ανάγκης για ανάληψη ολοκληρωμένων πολιτικών δράσεων, οι οποίες στοχεύουν στην διαφύλαξη των πολλαπλών αποτελεσμάτων της αγροτικής παραγωγής. Αυτές υλοποιούνται είτε άμεσα μέσω της ενίσχυσης ήπιων παραγωγικών δραστηριοτήτων, είτε έμμεσα μέσω της διαφοροποίησης του αγροτικού εισοδήματος και της βελτίωσης του επιπέδου ζωής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου είδους δράσεων αποτελεί η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER, η οποία στοχεύει στην ανάληψη καινοτόμων δράσεων για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, την ενίσχυση των ήπιων μορφών παραγωγής και την διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομικής δραστηριότητας, μέσω ολοκληρωμένων πολιτικών που στηρίζονται στον «εκ των

⁵⁹ ΕΕΚΕ (2001), *Ελληνικό Εθνικό Σχέδιο Δράσης Κατά της Ερημοποίησης*, Αθηνά, Ελληνική Επιτροπή για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης.

κάτω προς τα άνω» πολιτικό σχεδιασμό, την ενδυνάμωση της τοπικής πρωτοβουλίας και τελικά την αποτελεσματική τοπική εξειδίκευση και δράση.

Η αποτελεσματικότητα συγκερασμού των αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων μπορεί να αξιολογηθεί μέσα από το παράδειγμα της ερημοποίησης – ενός καθαρά περιβαλλοντικού προβλήματος το οποίο αφορά ιδιαίτερα τον αγροτικό χώρο και προς την αντιμετώπιση του οποίου παρουσιάζεται καιρίως ο ρόλος της αγροτικής πολιτικής. Μια σύντομη θεώρηση των μέτρων που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση του φαινομένου δείχνει πως αυτά βρίσκονται μακριά από την υλοποίηση των διακηρύξεων περί ανάληψης ολοκληρωμένων πολιτικών για την αειφόρο αγροτική ανάπτυξη. Το δίκτυο διαμόρφωσης πολιτικής σχηματίζεται από ξεκάθαρα διαχωρισμένα κέντρα εξουσίας, καθένα από τα οποία είναι απόλυτα εξειδικευμένο σε ένα πεδίο πολιτικής, ενώ η ροή του πολιτικού σχεδιασμού παραμένει «από πάνω προς τα κάτω». Σαν αποτέλεσμα ο συνδυασμός των αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων περιορίζεται στο επίπεδο της πολιτικής (ρητορικής) διακήρυξης, όπως εκφράζεται στο υψηλότερο διαχειριστικό επίπεδο (Ηνωμένα Έθνη). Σε ότι αφορά την διαμόρφωση των πολιτικών, οι κοινωνικοοικονομικές πολιτικές διαμορφώνονται συγκεντρωτικά στο απομακρυσμένο επίπεδο της ΕΕ, ενώ στο εθνικό επίπεδο η διαμόρφωση πολιτικής περιορίζεται σε μια καθαρά τεχνοκρατική θεώρηση σχετικά με την φυσική διαχείριση και αντιμετώπιση του προβλήματος.

Σαν αποτέλεσμα, δεν μπορούμε να μιλήσουμε για διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής αειφόρου αγροτικής ανάπτυξης, καθώς μια τέτοια πολιτική προϋποθέτει όχι μόνο την χρήση των κατάλληλων εργαλείων, αλλά κυρίως την **διαμόρφωση ενός νέου συστήματος πολιτικής διαχείρισης (governance)**. Ενός συστήματος που βασίζεται στην τοπική ενδυνάμωση και δράση, την αναδιανομή εξουσιών προς τα κατώτερα ικανά κλιμάκια και, τελικά, την δυνατότητα ανάληψης αποτελεσματικών, και τοπικά εξειδικευμένων, πολυτομεακών δράσεων μέσω ενός κατάλληλου συστήματος εταιρικής, συνεργασίας και συντονισμού.

5.4 Ιδιαιτερότητες και περιορισμοί του αγροτουρισμού στις αγροτικές μεσογειακές ζώνες

Ο τουρισμός θεωρείται σχεδόν εκ προοιμίου ως “μια φυσική οδός προς την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Ευρώπης, ιδίως των περισσότερο μειονεκτικών”

(Leader Magazine, 1993). Με την αναθεώρηση της ΚΑΠ και στο πνεύμα της διαφοροποίησης των παραγωγικών δραστηριοτήτων, ο αγροτουρισμός ανταποκρίνεται στην οικονομική λογική ανάπτυξης μικρών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών αναψυχής στον αγροτικό χώρο, που όμως έρχεται σχεδόν σε ρήξη με την κυρίαρχη γεωργική επαγγελματική ταυτότητα των αγροτών (Perrier-Cornet και Cart, 1995).

Κατ' αυτήν την έννοια ο αγροτουρισμός ως επαγγελματικός κλάδος παροχής υπηρεσιών, και μάλιστα εξειδικευμένων, συναντά δυσκολίες στην εφαρμογή του. Καταρχήν, είναι δύσκολο για τους γεωργούς να αναπτύξουν δραστηριότητες σε τομείς που δεν διαθέτουν παραδοσιακά την απαραίτητη εμπειρία και να γίνουν διαχειριστές μιας μικρής πολυδραστήριας και καινοτόμου γι' αυτούς επιχείρησης. Αυτό θα σήμαινε για τους αρχηγούς των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μια ριζική κοινωνικο-επαγγελματική μεταστροφή περνώντας από τον χειρισμό τεχνικών μεθόδων γεωργικής παραγωγής σ' ένα επάγγελμα που απαιτεί κοινωνικό άνοιγμα και κατάλληλες υποδομές που θα ανταποκρίνονται στην αγροτουριστική ζήτηση. Οι γεωργοί και οι άλλοι εμπλεκόμενοι αγροτικοί φορείς έχουν ανάγκη από χρόνο για να αποδεχθούν, καταρτισθούν και τελικά υιοθετήσουν τις τεχνικές και οργανωτικές καινοτομίες που προϋποθέτει η υλοποίηση των αγροτουριστικών προγραμμάτων. Αυτή η επαγγελματική "υπέρβαση" και η ικανότητα τεχνικής και κοινωνικής προσαρμογής είναι βέβαια πολύ περισσότερο δύσκολες στις απομονωμένες ορεινές και μειονεκτικές αγροτικές ζώνες, που αποτελούν και τις περιοχές-στόχους σε προτεραιότητα ανάπτυξης.

Πέρα όμως από αυτή τη γενική παρατήρηση, που αγγίζει το σύνολο των αγροτικών ζωνών, οι ιδιαιτερότητες του μεσογειακού κόσμου αναφορικά με τις αγροτικές δομές και την κοινωνικο-οικονομική εξέλιξη των αγροτικών περιοχών μπορούν να ερμηνεύσουν τις δυνατότητες και τους περιορισμούς της αγροτουριστικής ανάπτυξης στη Νότια Ευρώπη απέναντι στο κατεστημένο πρότυπο και τις εμπειρίες της ΒΔ Ευρώπης. Ειδικότερα:⁶⁰

⁶⁰ Τελική έκθεση της ελληνο-γαλλικής μελέτης PLATON96, με θέμα: "Αλληλεπιδράσεις μεταξύ της επιτόπιας αξιοποίησης των γεωργικών προϊόντων και της ανάπτυξης του αγροτουρισμού στις ορεινές και μειονεκτικές ζώνες της Μεσογείου", Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ανθοπούλου Θ. (επιστ. υπεύθυνη), Κοβάνη Ε., Σπιλάνης Ι. και INRA-Paris, Roux B. (επιστ. υπεύθυνος), Bazin G., 1996-1998

- Στο επίπεδο των αγροτικών δομών, στη Μεσόγειο δεν συναντάμε το πρότυπο της “απομονωμένης φάρμας” που ενσωματώνει το χώρο εργασίας (γεωργική γη, σταβλικές και άλλες εγκαταστάσεις) μαζί με το χώρο κατοικίας της αγροτικής οικογένειας, όπως αυτό συμβαίνει συνήθως στον ευρωπαϊκό Βορρά.

Στη μεσογειακή ύπαιθρο χώρα, η αγροτική κατοικία συγκεντρώνεται στον οικισμό της κοινότητας (πυρηνικό χωριό), ενώ η γεωργική εκμετάλλευση ως μονάδα παραγωγής είναι ανεξάρτητη από το χώρο κατοικίας του αρχηγού και βρίσκεται μακριά από το οικιστικό κέντρο (Lebeau, 1992). Έτσι η άμεση διασύνδεση της διαμονής των τουριστών στην ύπαιθρο με τις γεωργικές δραστηριότητες της οικογένειας υποδοχής δεν είναι ευδιάκριτη, όπως και η ενσωμάτωση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος στην αγροτική ζωή. Φαίνεται λοιπόν δύσκολο να μπορούν να ολοκληρωθούν οι δύο αυτές διαφορετικές δραστηριότητες της εκμετάλλευσης -η παραγωγική και η παροχή τουριστικών υπηρεσιών- σ’ενα δυναμικό αγροτουριστικό προϊόν που θα ενσωματώνει την “εικόνα του τόπου”.

- Στο κοινωνικό και δημογραφικό επίπεδο, οι αγροτικές μεσογειακές ζώνες, ιδιαίτερα οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, χαρακτηρίζονται από τη δημογραφική συρρίκνωση και τη γήρανση του αγροτικού πληθυσμού. Το γεγονός αυτό ερμηνεύει εν μέρει την απουσία καινοτόμων πρωτοβουλιών ή τη σχετική επιφύλαξη των αγροτών απέναντι σε νέες μορφές οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως ο αγροτουρισμός. Ερμηνεύει, επίσης, τη δυσκολία των αγροτών να διευρύνουν την επαγγελματική τους - γεωργική- ταυτότητα προς την παροχή υπηρεσιών σε μια εξειδικευμένη πελατεία.

- Σε τεχνικο-οικονομικό επίπεδο, οι αγροτικές ζώνες των χωρών της μεσογειακής Ευρώπης υποφέρουν από την ανεπάρκεια συλλογικών υποδομών και δικτύων υπηρεσιών που θα στήριζαν και ενθάρρυναν τις τοπικές αναπτυξιακές δράσεις, όπως ο αγροτουρισμός.

Από την άλλη, στην κλίμακα της οικογενειακής μονάδας, οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις στις μειονεκτικές ζώνες δεν είναι σε θέση να επενδύσουν σε τουριστικές υποδομές και εξοπλισμό (επισκευές παραδοσιακών κτιρίων, κατασκευή νέων, οικιακός εξοπλισμός, χωρικές διευθετήσεις της γεωργικής γης κλπ) χωρίς την ουσιαστική τεχνικο-οικονομική βοήθεια από την πλευρά των δημόσιων και ιδιωτικών

φορέων που εμπλέκονται. Επιπλέον, στις μεσογειακές χώρες, όπου το θεσμικό και οργανωτικό πλαίσιο στήριξης των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι κατά κανόνα ανεπαρκές, οι αγρότες βρίσκονται αδύναμοι να εκσυγχρονίσουν/διαφοροποιήσουν τις δραστηριότητες τους εξαιτίας της στενότητας δικτύων πληροφόρησης και διάχυσης της τεχνικής τεχνογνωσίας σε τοπική- περιφερειακή και εθνική κλίμακα.

- Από την πλευρά της *ζήτησης αγροτουριστικών υπηρεσιών*, παρατηρείται μια σχετικά χαμηλή ζήτηση στις μεσογειακές ζώνες και ιδιαίτερα για μορφές αγροτικού τουρισμού στις “αποτραβηγμένες” ενδοχώρες των αγροτικών περιφερειών.

Καταρχήν θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η σχετικά πρόσφατη αγροτική έξοδος στη Μεσόγειο και την Ελλάδα (σε σχέση με την Β.Α. Ευρώπη που χρονολογεί από τον προηγούμενο αιώνα) και η διατήρηση των σχέσεων των κατοίκων των πόλεων με τους τόπους καταγωγής τους, τους κάνει να επιστρέφουν τακτικά στα χωριά τους σε περιόδους διακοπών, χωρίς ουσιαστικά να έχουν χάσει την επαφή τους με τον αγροτικό κόσμο. Η κοινωνική συνοχή μέσω των συγγενικών και φιλικών σχέσεων διατηρείται ακόμα σε σημαντικό βαθμό, κατά τρόπο ώστε οι αστοί των μεγαλουπόλεων να μην νοιώθουν ακόμα πειστική την ανάγκη να “αναζητήσουν τις ρίζες τους” ή την “αυθεντικότητα του αγροτικού κόσμου”, συχνά ωραιοποιημένη, μέσω του αγροτουρισμού.

Δεύτερον, στις μεσογειακές χώρες, η για χρόνια κυρίαρχη τάση για θερινό παραθαλάσσιο τουρισμό -τροφοδοτούμενη από τους διεθνείς τουριστικούς πράκτορες- πόλωσε το ενδιαφέρον των τουριστών τόσο των κατοίκων των μεσογειακών χωρών όσο και των αλλοδαπών προς τις παράκτιες περιοχές σε σχέση με τις εσωτερικές αγροτικές ζώνες.

Οι τεχνικο-οικονομικές και οργανωτικές αδυναμίες που προαναφέρθηκαν και η παραδοσιακή προτίμηση της τουριστικής πελατείας υπέρ του παραθαλάσσιου τουρισμού ευνοούν τελικά την εγκατάσταση του αγροτουρισμού σε περιοχές που διαθέτουν τα σχετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα και ο τουρισμός είναι ήδη αναπτυγμένος, όπως π.χ. σε παραλιακούς οικισμούς, νησιά ή ακόμα και σε βουνά με υποδομή χειμερινών σπορ (ορεινός τουρισμός). Οι περιοχές αυτές (οι αντίστοιχες κοινότητες για την ακρίβεια) θεωρούνται κατά κανόνα αγροτικές και συχνά χαρακτηρίζονται ως μειονεκτικές στη βάση της δημογραφικής τους κατάστασης και

των γεωργο-οικονομικών τους επιδόσεων, σύμφωνα με τα κριτήρια της ευρωπαϊκής νομοθεσίας (Οδηγία ΕΟΚ/75/268). Μπορούν έτσι να επωφεληθούν των ειδικών χρηματοδοτήσεων για την ανάληψη δράσεων τοπικής ανάπτυξης, μεταξύ των οποίων και ο αγροτουρισμός. Παράλληλα στις αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές οι αγροτουριστικές μονάδες επωφελούνται από τις υπάρχουσες συλλογικές υποδομές και υπηρεσίες, τον τουριστικό εξοπλισμό και το υπάρχον τουριστικό ρεύμα, με άλλα λόγια από τις εξωτερικές οικονομίες που δημιούργησε η προϋπάρχουσα τουριστική άνθηση.

Αυτή η άνιση χωρική κατανομή του αγροτουρισμού στη Μεσόγειο αντικατοπτρίζει τον “αποπροσανατολισμό” από τον αρχικό στόχο των τοπικών και περιφερειακών δράσεων για την κοινωνικο-οικονομική ανάκαμψη των παρηκμασμένων αγροτικών περιοχών. Ο στόχος αυτός είναι η διάχυτη ανάπτυξη στο σύνολο της εδαφικής τους επικράτειας με την ενεργοποίηση των τοπικών πόρων. Η συγκέντρωση των αγροτουριστικών μονάδων σε ζώνες που ήδη ευνοούνται από τα κλασικά τουριστικά πλεονεκτήματα παραπέμπει στο ίδιο παραγωγικό φορντιστικό μοντέλο που προτρέπει στην ανάληψη παραγωγικών δραστηριοτήτων στις ανταγωνιστικές οικονομικά περιοχές επισύροντας τις ίδιες παρενέργειες με τον συμβατικό/μαζικό τουρισμό (εποχικός υπερπληθυσμός, ρύπανση χερσαίων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων, υποβάθμιση οικισμών κλπ) (Anthoroulou, 1998).

Όμοια, η αγροτουριστική εξάπλωση στις παραθαλάσσιες μεσογειακές ζώνες αναπαράγει το μέχρι σήμερα κυρίαρχο τουριστικό μοντέλο που βασίζεται στο στερεότυπο “ήλιος και θάλασσα” βάζοντας στο περιθώριο της τουριστικής κίνησης και των επενδύσεων τις αγροτικές ζώνες. Έτσι επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η ανάπτυξη του αγροτουρισμού και η εδραίωση της αγροτουριστικής αντίληψης δεν μπορεί να είναι στόχος αποκλειστικά και μόνο των αγροτικών ή περιφερειακών πολιτικών για τη στήριξη των αγροτικών περιοχών. Θα πρέπει να είναι συμβατός επίσης με μια ολοκληρωμένη τουριστική πολιτική που θα αποσκοπεί στην αλλαγή των παραδοσιακών προτύπων προς ένα τουρισμό που θα βασίζεται και θα “ανακαλύπτει” τον πολιτισμό της επισκεπτόμενης περιοχής.

5.5. Σχέση Τουρισμού και Γεωργίας και Αντίκτυπος του Τουρισμού στον Αγροτικό Τομέα

Αν και επιφανειακά η γεωργία και ο τουρισμός εμφανίζονται απομακρυσμένοι και άσχετοι μεταξύ τους τομείς και οι δύο εξαρτώνται από την ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων, επιπλέον, η επιτυχία του ενός εξαρτάται μερικώς από την επιτυχία του άλλου.

Ο συνδυασμός "γεωργία/τουρισμός" ωφελεί και τους αγρότες και τους ταξιδιώτες. Ωφελεί τους αγρότες, δημιουργώντας γι' αυτούς μία μεγάλη και σχετικά προσπελάσιμη αγορά για τα προϊόντά τους, ένα γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό ενόψει των οικονομικών προκλήσεων, που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις μικρής κλίμακας. Ο συνδυασμός αυτός ωφελεί επίσης τους αγρότες, καθώς βοηθά ένα μεγάλο μέρος του αστικού πληθυσμού να γνωρίσει καλύτερα τη ζωή στις αγροτικές περιοχές.

Ο συνδυασμός "γεωργία/τουρισμός" ωφελεί τους ταξιδιώτες καθώς η αγορά και κατανάλωση αγροτικών προϊόντων και υπηρεσιών είναι μία ψυχαγωγική δραστηριότητα από την ίδια της τη φύση. Επιπλέον, η απευθείας αγορά προϊόντων και υπηρεσιών από τον αγρότη (άμεση γεωργία), ενισχύει την ταξιδιωτική εμπειρία, δίδοντάς της ένα "τοπικό χρώμα", ενώ παράλληλα ικανοποιεί τα εκπαιδευτικά και ρομαντικά ενδιαφέροντα των ταξιδιωτών για τον αγροτικό τρόπο ζωής. (Αποστολόπουλος, Κ. κ.α., 2004)

Ορισμένες αλληλεπιδράσεις τουρισμού και γεωργίας είναι οι εξής:

- *Πώληση αγροτικών προϊόντων.*

Πώληση τοπικά παραγόμενων φρούτων και λαχανικών, ανθοκομικών προϊόντων, κρεάτων και ιχθύων, γαλακτομικών προϊόντων, καθώς και επεξεργασμένων προϊόντων, όπως τυριά, μαρμελάδες, μέλι, φρουτοχυμοί, κ.ά.

- *Αγροτικές αγορές.*

Αγορές όπου πωλούνται αγροτικά προϊόντα, προερχόμενα συνήθως από τις ίδιες τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις των πωλητών (δεν συμπεριλαμβάνονται οι "μετακινούμενες" δραστηριότητες, π.χ. η πώληση προϊόντων "από το πίσω μέρος" ενός φορτηγού διανομής).

- *Επιχειρήσεις συγκομιδής.*

Αγροτικές εκμεταλλεύσεις και σπαρώνες, όπου οι άνθρωποι μπορούν να μαζέψουν τα δικά τους φρούτα και λαχανικά. Συχνά αυτές οι επιχειρήσεις αποτελούν μέρος μιάς ευρύτερης αγροτικής εκμετάλλευσης επιχειρησιακής μορφής.

- *Αγροτικές γιορτές και συναντήσεις.*

Δραστηριότητες που έχουν σχέση με κάποιο συγκεκριμένο αγροτικό προϊόν, π.χ. η Γιορτή της Τουλίπας (Tulip Festival) στην Ολλανδία, η γιορτή του κρασιού στη Νεμέα, κ.ά.

- *Αγρο-τουριστικές επιχειρήσεις.*

Αυτές οι επιχειρήσεις και οι δραστηριότητες που εμπλέκονται μερικώς ή ολκώς στην απευθείας πώληση αγροτικών προϊόντων στους τουρίστες και σε άλλους ταξιδιώτες, όπως κάβες, εκμεταλλεύσεις χριστουγεννιάτικων δέντρων, ιχθυοπωλεία, κλπ.

- *Προσφορές διακοπών.*

Κάθε συναλλαγή όπου οι αγρότες προσφέρουν ψυχαγωγικές δραστηριότητες και οι τουρίστες ανταποκρίνονται σε αυτές, π.χ. αγροκτήματα διακοπών, αγροτικοί ξενώνες, αγροτικά καταλύματα, χώροι ιππασίας, κ.ά.

- *Μερική απασχόληση.*

Κάθε εργασία όπου οι αγρότες βρίσκουν μερική απασχόληση στον τουριστικό τομέα, χωρίς οι ίδιοι να προσφέρουν ψυχαγωγικές δραστηριότητες (απασχόληση αγροτών σε τουριστικά συγκροτήματα του αγροτικού χώρου).

Τα **οφέλη** που ο αγροτικός τομέας απολαμβάνει από την αλληλεπίδρασή του με τον τουρισμό είναι:

- Η κατανάλωση των ξένων φιλοξενουμένων λειτουργεί ως μία "εσωτερική αγροτική εξαγωγή", με την έννοια ότι οι κάθε μορφής δαπάνες τους συμβάλλουν στο "κοινωνικό και οικονομικό εισόδημα" της περιοχής - υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι όλες οι υπηρεσίες και τα προϊόντα (και ειδικά αυτά της τροφοδοσίας), που παρέχονται στους τουρίστες, προέρχονται από την ίδια την περιοχή. Είναι σημαντικό να αποτελεί η "τοπική γεωργία" ένα βασικό στοιχείο του τουριστικού τομέα.

- Η παραγωγή των τοπικών "σπεσιαλιτών" και ο ξεχωριστός τρόπος πώλησης των αγροτικών προϊόντων (όπως η απευθείας πώληση) αυξάνει περισσότερο το τοπικό εισόδημα και κυρίως το εισόδημα των αγροτών που εμπορούνται από καινοτομίες. Πολύ συχνά οι παρέχοντες αγροτουριστικές υπηρεσίες δεν εκμεταλλεύονται πλήρως αυτή τη δυνατότητα. (Καλδής, Π., 1999)

- Ο συνδυασμός αγροτικού τομέα και τουρισμού (ειδικά ο αγροτουρισμός και ο τουρισμός στην αγροτική εκμετάλλευση) επιτρέπει τη μερική απασχόληση του

αγρότη μέσα ή κοντά στην αγροτική εκμετάλλευσή του. Σε διαφορετική περίπτωση, οι αγρότες θα έπρεπε να καλύπτουν καθημερινά μεγάλες αποστάσεις, για να έχουν παρόμοιες ευκαιρίες μερικής απασχόλησης. Αυτό το γεγονός συμβάλλει στη ζωτικότητα των αγροτικών περιοχών και τις επιτρέπει να διατηρούν τη "χωρική" τους ατμόσφαιρα.

- Έμμεσα οφέλη από την ευρύτερη τουριστική ανάπτυξη ολόκληρης της περιοχής, όπως η βελτίωση της υποδομής (δρόμοι, δίκτυα αποχέτευσης, επικοινωνίες, κλπ.) και η εξέλιξη του νοικοκυριού (οικιακός εξοπλισμός των αγροτικών οικιών, εφαρμογή σύγχρονης οικοτεχνολογίας για παρασκευή παραδοσιακών εδεσμάτων, κ.ά.).

Τουρισμός στον Αγροτικό Χώρο

Οι ορισμοί "τουρισμός του αγροκτήματος", "τουρισμός του αγροτικού χώρου", "αγροτουρισμός", φέρονται να διαφοροποιούνται εννοιολογικά στις διάφορες χώρες της Ευρώπης. Αυτή η έλλειψη ενός ιδιαίτερου και προκαθορισμένου χαρακτήρα είναι μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο τουρισμός του αγροτικού χώρου σήμερα.

Μία ομάδα ορισμών (Αποστολόπουλος κ.α., 2006) που προσπαθεί να δώσει, με σαφή τρόπο, τις διαφορές μεταξύ αυτών των όρων είναι η ακόλουθη:

Τουρισμός του αγροτικού χώρου (Rural tourism): Όλες οι μορφές τουρισμού που υπάρχουν στον αγροτικό χώρο (μαζικός τουρισμός, ήπιος τουρισμός κ.λ.π.)

Αγροτουρισμός (Agritourism or Agrotourism): Όλες οι μορφές τουρισμού που σχετίζονται άμεσα με το αγροτικό περιβάλλον, τα αγροτικά προϊόντα και τη διαμονή στον αγροτικό χώρο. Οι προμηθευτές αυτού του τουριστικού προϊόντος είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την αγροτική ζωή.

Τουρισμός του αγροκτήματος (Farm tourism): Όλες οι μορφές τουρισμού που σχετίζονται άμεσα με την αγροτική εκμετάλλευση, είτε με τη διαμονή και την παροχή γευμάτων, είτε με την ψυχαγωγία και τις ημερήσιες περιηγήσεις σ' αυτήν. Ο τουρισμός, όπως εκδηλώνεται στον αγροτικό χώρο, καλύπτει ένα μεγάλο φάσμα που είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ποσοτικά και ποιοτικά. Υφίσταται, οπωσδήποτε, μία ποικίλη προσφορά, ζήτηση και κατανάλωση πόρων, οι οποίοι αποτελούν μέρος της αγροτικής, παραγωγικής και κοινωνικής δομής και τμήμα του αγροτικού τοπίου και περιβάλλοντος. Επίσης, στον ίδιο χώρο συνυπάρχουν εμφυτευμένες και συχνά ασύνδετες με αυτόν μορφές τουριστικής δραστηριότητας και τουριστικής προσφοράς, με υποδομή και υπηρεσίες αστικού χαρακτήρα.

Στην προκειμένη περίπτωση η προσφορά θα μπορούσε να διαφοροποιηθεί σε δύο κατηγορίες:

α) προσφορά προσανατολισμένη στους πόρους, δηλαδή προσφορά εξαρτημένη ή βασισμένη στη γεωγραφική κατανομή και ιδιότητες των πόρων και

β) προσφορά προσανατολισμένη περισσότερο στο χρήστη-καταναλωτή, με την έννοια ότι η σχετική υποδομή δημιουργείται και κατανέμεται στο χώρο σε άμεση συνάρτηση με τη ζήτηση και τις ανάγκες του χρήστη, όπως αυτές διαμορφώνονται στα πλαίσια των λειτουργιών του αστικοβιομηχανικού χώρου.

Πολλές τουριστικές δραστηριότητες, με τον τρόπο που αναπτύσσονται σήμερα στον αγροτικό χώρο, πιστεύεται ότι ενισχύουν τη διαδικασία αστικοποίησης της υπαίθρου, συμβάλλουν στην αποδιάθρωση της φυσικής, παραγωγικής και κοινωνικής δομής του αγροτικού χώρου και ακόμα στην αλλοίωση του ίδιου του αγροτικού τοπίου, που χάνει τις ιδιότητες εκείνες που το καθιστούν ελκυστικό για τουρισμό. Οι κατηγορίες τουριστικών δραστηριοτήτων, όπως ο αγροτουρισμός, θεωρείται ότι συναρθρώνονται αρμονικά με τους πόρους, εντάσσονται στην οικονομική και κοινωνική δομή του αγροτικού χώρου και παράλληλα αξιοποιούν και προστατεύουν το αγροτικό τοπίο, βασικό στοιχείο έλξης για τουρισμό και υπαίθρια αναψυχή.

Υφίστανται τρεις βασικοί τύποι τουριστικών προϊόντων του αγροτικού χώρου (αγροτικό - τουριστικό προϊόν): η διάκριση μεταξύ αυτών των τύπων δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρη.

Οι **προμηθευτές** του αγροτικού - τουριστικού προϊόντος είναι οι ενδιαφερόμενες ομάδες, από την πλευρά της προσφοράς, όπως οι επιχειρηματίες του τουριστικού/ ψυχαγωγικού τομέα, οι τοπικές αρχές, οι αγρότες, οι καταστηματαρχές και οι εργαζόμενοι στον τομέα των υπηρεσιών, οι οποίοι - ο καθένας με το δικό του τρόπο - ωφελούνται από την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει ένας διαχωρισμός μεταξύ των τοπικών προμηθευτών και των οργανισμών του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, όπως είναι οι ταξιδιωτικοί πράκτορες, τα ταξιδιωτικά γραφεία, κ.ά., που ασχολούνται με την ανάπτυξη ενός τουριστικού προϊόντος σε περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο.

Οι **ομάδες στόχου** ενός τουριστικού προϊόντος είναι τουρίστες και ταξιδιωτικοί πράκτορες που χρησιμοποιούν τις τουριστικές εγκαταστάσεις και τις ευκολίες μιας περιοχής. Περιλαμβάνουν επισκέπτες τόσο από τις κοινότητες της ευρύτερης περιοχής, όσο και έξω από αυτήν, που θέλουν να αναλώσουν τον ελεύθερο χρόνο τους εκεί. Οι ομάδες στόχου διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Μερικές φορές το

τουριστικό προϊόν είναι ιδιαίτερα ελκυστικό στις ομάδες των γύρω κοινοτήτων και άλλες φορές αποκτά διεθνές ενδιαφέρον. Πολλά εξαρτώνται από την τουριστική εικόνα της περιοχής, την εγγύτητα των μεγάλων τουριστικών κέντρων και την ευκολία προσέγγισης από τους βασικούς οδικούς άξονες και κόμβους.

Η **τουριστική δυνατότητα** ενός αξιοθέατου ή μιας περιοχής, είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού των παρακάτω κυρίως παραγόντων:

α. Των τοπικών χαρακτηριστικών της τουριστικής προσφοράς, δηλαδή ολοκλήρου του φάσματος των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων, των αξιοθέατων, των αθλητικών και ψυχαγωγικών εγκαταστάσεων, καθώς και της όλης υποδομής της περιοχής.

β. Της γεωγραφικής θέσης (σε σχέση με τα τουριστικά κέντρα), καθώς και της δυνατότητας προσπέλασης σ' αυτήν.

γ. Των χαρακτηριστικών των εμπλεκόμενων βιομηχανιών (σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη και το μέγεθος των επιχειρήσεων, αλλά και ιδιαίτερα την ποιότητα των προϊόντων που προσφέρονται).

δ. Της οργανωτικής ικανότητας, σε διοικητικό και οικονομικό επίπεδο, για την ανάπτυξη και προώθηση ενός τουριστικού προϊόντος.

5.6. Το περιβάλλον του Αγροτουρισμού

Η καρδιά του αγροτουριστικού προϊόντος είναι *“η προσφορά ενός περιβάλλοντος, όπου ο τουρίστας μπορεί να ηρεμήσει, να ξεφύγει από την καθημερινή ρουτίνα και να αποκτήσει νέες εμπειρίες”*. Για το σκοπό αυτό αποτελεί προϋπόθεση όπως το περιβάλλον, στο οποίο θα βρεθεί, είναι διαφορετικό από εκείνο της καθημερινότητάς του, τόσο από φυσική, όσο και από κοινωνική και πολιτιστική άποψη.

Με βάση τα όσα αναλύθηκαν, η ελληνική πρακτική και η σχετική με το θέμα βιβλιογραφία, συνοψίζουν μία εννοιολογική οριοθέτηση του όρου **“αγροτουρισμός”** ως εξής: *“Είναι εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, από τους απασχολούμενους κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών και που στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στη συγκράτηση και παλιννόστηση*

του γηγενή πληθυσμού, στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας και στην άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού του επιπέδου”.

Τα κυριότερα **στοιχεία** του αγροτουρισμού είναι:

- *Το χωροταξικό:* Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται σε μη αστικές περιοχές, σε μικρές ή μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις, που καταρχήν πληρούν τους όρους ηλεκτροδότησης, ύδρευσης και προσπέλασης. Ως μη αστική περιοχή, στα πλαίσια του αγροτουρισμού, θεωρείται η περιοχή που βρίσκεται χωροταξικά στην περιφέρεια και που ο πληθυσμός της είναι οικονομικά, κοινωνικά και συναισθηματικά “δεμένος” με τον τόπο του, με τη γη του.
- *Το περιβαλλοντικό:* Ο αγροτουρισμός στηρίζεται στην αξιοποίηση, μέσα από τη ορθολογική τουριστική χρησιμοποίηση, των πόρων του περιβάλλοντος. Ως πόροι του αγροτικού περιβάλλοντος νοούνται τόσο η φύση και ο πολιτισμός, όσο και ο ανθρώπινος παράγοντας. Η αξιολόγηση και στη συνέχεια η αξιοποίηση αυτών των πόρων, δίδουν τη δυνατότητα παράλληλης ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού (όπως αγροτουρισμός και ορεινός τουρισμός, αγροτουρισμός και οικολογικός τουρισμός, κλπ.).

Ο αγροτουρισμός σέβεται τον περιβάλλοντα χώρο, η κατασκευή κτισμάτων του γίνεται σε μικρή κλίμακα (κατά παραδοσιακό τρόπο) και συχνά αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία ως “πράσινος τουρισμός”. Η αναζήτηση αφενός προστατευόμενου φυσικού περιβάλλοντος και αφετέρου ενός αυθεντικού τρόπου ζωής - ήθη, έθιμα, πολιτιστική ταυτότητα - λειτουργεί ως κίνητρο για τον τουρίστα.

Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι, αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, σημαίνει ενεργό συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού σε όλες τις δραστηριότητες του αγροτουρισμού και όχι σε κάποιες δευτερεύουσες, καθώς η συναίνεσή του στις επιλογές για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιοχή του, αποτελεί πρωταρχική προϋπόθεση στην όλη προσπάθεια. (Αποστολόπουλος, Κ. κ.α., 2004).

- *Το οικονομικό:* Ο βασικός στόχος του αγροτουρισμού, όσον αφορά τον εγχώριο πληθυσμό, είναι η δυνατότητα απόκτησης συμπληρωματικού εισοδήματος από την αγροτική οικογένεια, γεγονός που επιτυγχάνεται τόσο μέσα από τη διαχείριση της αγροτουριστικής μονάδας, όσο και μέσα από την πώληση των τοπικών προϊόντων χειροτεχνίας και ειδών διατροφής, τα οποία παράγονται και διατίθενται από τους αγρότες ατομικά ή συλλογικά (μέσω αγροτουριστικών συνεταιρισμών). Όσον αφορά τον τουρίστα, δίδεται η δυνατότητα οικονομικών διακοπών και μάλιστα για

διαφορετικές ομάδες αγοραστών του τουριστικού προϊόντος (όπως οικογένειες, νέοι, άτομα τρίτης ηλικίας).

- Το *δημογραφικό*: Η δημιουργία πρόσθετου εισοδήματος οδηγεί βραχυπρόθεσμα στη συγκράτηση του εγχώριου οικονομικά ενεργού πληθυσμού στον τόπο καταγωγής του. Οι νέες θέσεις εργασίας στον αγροτικό χώρο - ως αποτέλεσμα άσκησης τουριστικής δραστηριότητας - δίδουν τη δυνατότητα εμπλοκής στο παραγωγικό σύστημα, τόσο στους νέους αγρότες, όσο και στις γυναίκες του αγροτικού χώρου.

- Το *κοινωνικό και πολιτιστικό*: Η άνοδος του βιοτικού και κοινωνικού γενικά επιπέδου των κατοίκων της περιοχής, καθώς και η δημιουργία ευκαιριών συμμετοχής τους σε πολιτιστικές δραστηριότητες, αποτελούν σημαντικούς στόχους που καταξιώνουν τον κοινωνικό και πολιτιστικό ρόλο του αγροτουρισμού. (Καλδής, Π., 1999).

Με βάση τα παραπάνω βασικά στοιχεία του αγροτουρισμού καθορίζονται οι πρωταρχικοί του στόχοι. Οι στόχοι όμως αυτοί δίδονται αναλυτικά παρακάτω. Τα **κίνητρα** για την επιλογή του αγροτουρισμού από τον τουρίστα συνοψίζονται ως εξής:

- Επιθυμία επαφής με τη φύση.
- Αναζήτηση φυσικής ψυχαγωγίας,
 - χαλάρωση και ανάπαυση,
 - κάνοντας κάτι υγιεινό,
 - υγιεινή διατροφή,
 - έξοδος από ένα μη καθαρό περιβάλλον.
- Αναζήτηση φυσικής αντιστάθμισης,
 - έξοδος από την καθημερινή ρουτίνα,
 - νέες δραστηριότητες.
- Επιθυμία για διασκέδαση/απασχόληση,
 - ενεργές διακοπές,
 - διασκέδαση,
 - συμμετοχή στις αγροτικές δραστηριότητες,
 - ελεύθερος χρόνος για “χόμπυ”.
- Αναζήτηση νέων εμπειριών,
 - εξερεύνηση της περιοχής και του φυσικού τοπίου,
 - νέες εντυπώσεις,
 - επαφή με τη ζωή στις αγροτικές περιοχές,

- γνώση των διαφόρων γεωργικών εργασιών.
- Διακοπές με την οικογένεια,
- επιθυμία για κοινές διακοπές,
- ελευθερία για τα παιδιά,
- επαφή των παιδιών με τα φυτά και τα ζώα,
- επαφή των παιδιών με τη ζωή στην αγροτική εκμετάλλευση.
- Οικονομική πλευρά,
- διακοπές χαμηλού κόστους.
- Θέμα κοινωνικής θέσης και γοήτρου,
- προσωπική ανάπτυξη,
- οι διακοπές στις αγροτικές περιοχές είναι της "μόδας",
- επιθυμία για αλλαγή και ενίσχυση της αυτοεκτίμησης.

Για ένα σημαντικό αριθμό τουριστών, η επιστροφή στην παράδοση παίζει επίσης σπουδαίο ρόλο. Άλλα κίνητρα, όπως η δυνατότητα να κάνει κανείς φίλους, η μικρή κλίμακα, ο χώρος διαμονής, παίζουν κι αυτά οπωσδήποτε το ρόλο τους.

Η συμπεριφορά του αγροτουρίστα αλλάζει από τη μία πλευρά, η τυπική αγροτική ζωή εκτιμάται ιδιαίτερα, από την άλλη όμως παρουσιάζεται μία αυξανόμενη ζήτηση για άνετα καταλύματα και για αθλητικές και ψυχαγωγικές εγκαταστάσεις.

Σ' αυτόν το χώρο αντίθεσης μεταξύ του τουρίστα που εκτιμά τον αγροτικό ρυθμό ζωής και του τουρίστα που μεταβαίνει στην εξοχή με υψηλές απαιτήσεις ποιότητας (διαμονή, δραστηριότητες, κ.ά.), θα πρέπει να τοποθετηθούν, ως ένα βαθμό, τα σημερινά προβλήματα της τουριστικής ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών. Για τον πρώτο τύπο τουρίστα, μία ασύνδετη μορφή μικρής κλίμακας εγκαταστάσεων και ευκολιών είναι αρκετή, ενώ για το δεύτερο τύπο τουρίστα θα πρέπει να αναπτυχθούν τουριστικοί πόλοι έλξης.

Ο τουρίστας δεν είναι σήμερα ένας ξένος που θαυμάζει το αγροτικό τοπίο, αλλά είναι κυρίως ένας "καταναλωτής" του αγροτικού χώρου, ακόμα και ένας επενδυτής που επενδύει στη διατήρησή του. Οι δυνατότητες των αγροτικών περιοχών να ικανοποιήσουν αυτή τη ζήτηση της τουριστικής αγοράς και να αναπτύξουν ένα τουριστικό προϊόν, χωρίς να επηρεάσουν αρνητικά τις βασικές αξίες του αγροτικού περιβάλλοντος, βρίσκονται σήμερα ακόμα υπό συζήτηση.

5.7 Προϋποθέσεις Αγροτουριστικής Ανάπτυξης

Για να υπάρξουν ρεαλιστικές πιθανότητες αγροτουριστικής ανάπτυξης, θα πρέπει να τηρηθεί ένα ευρύ φάσμα προϋποθέσεων ποικίλης φύσεως. Ορισμένες από αυτές είναι απλώς προϋποθέσεις που πρέπει να υπάρχουν στο φυσικό χώρο, ενώ άλλες θα πρέπει να πληρούνται από διάφορες κοινωνικές ομάδες. Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι παρακάτω προϋποθέσεις, (Αποστολόπουλος κ.α., 2006) ως οι πλέον σημαντικές:

- Ελκυστικός χώρος (φυσικός και πολιτιστικός), ωραιότητα του τοπίου, (αυτή πρέπει ήδη να υπάρχει, δεν μπορεί να δημιουργηθεί από τον άνθρωπο).
- Επαρκώς δομημένη γη, καλά διατηρημένη από την οικογενειακής μορφής γεωργία.
- Γεωργία μεσαίας ή χαμηλής έντασης, μικτή γεωργία με κτηνοτροφία.
- Πλεονεκτική θέση της αγροτικής κατοικίας.
- Ευρύχωροι οικιακοί χώροι, που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για αγροτουριστικούς σκοπούς, χωρίς να απαιτούνται νέες μεγάλες επενδύσεις.
- Πρόσθετος άνετος χώρος για τους φιλοξενούμενους: είτε ήδη υπάρχων, είτε με τη δυνατότητα να κατασκευαστεί μόνο με μικρές επενδύσεις.
- Επαρκές οικογενειακό εργατικό δυναμικό.
- Το ελάχιστο απαιτούμενο της γενικής και τουριστικής υποδομής (δρόμοι, τηλέφωνα, εστιατόρια, καταστήματα, κ.ά.).
- Ελκυστικός ψυχαγωγικός εξοπλισμός, είτε στην αγροτική εκμετάλλευση, είτε στην περιοχή.
- Τιμές που να είναι αποδεκτές από τους τουρίστες, αλλά και σταθερές σε σχέση με την ποιότητα του αγροτουριστικού προϊόντος.
- Ευαισθησία και φιλοξενία από την αγροτική οικογένεια, αλλά και διατήρηση της δικής της ταυτότητας.
- Καλή γνώση της ανθρώπινης φύσης από τα μέλη της οικογένειας που προσφέρει τη φιλοξενία.
- Επιχειρησιακή δυνατότητα στην κοινότητα και στην περιοχή.
- Εξωτερικά ερεθίσματα και εμπνεύσεις (έξω από το χώρο του τουρισμού ή της γεωργίας, έξω από την περιοχή ή και από τη χώρα, κλπ.).
- Ύπαρξη μίας δυνατής τοπικής κεντρικής ομάδας, που να ενδιαφέρεται πραγματικά για την αγροτουριστική ανάπτυξη της περιοχής.
- Επαγγελματική παροχή συμβουλών, από μία καλά οργανωμένη υπηρεσία marketing.

- Ολοκληρωμένη αναπτυξιακή προσέγγιση (π.χ. συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών της περιοχής στη διαδικασία).
- Επαγγελματική διαχείριση που να μπορεί να πραγματοποιεί τα προγράμματα.
- Προώθηση του αγροτουριστικού προϊόντος.
- Επαρκής υποστήριξη από το δημόσιο τομέα.
- Ισχυρή συμφωνία του πληθυσμού, ώστε να υποστηρίζεται η αναπτυξιακή διαδικασία.
- Αντοχή του επιχειρηματία-αγρότη, αλλά και ολόκληρης της οικογένειάς του.
- Γνώση, ως ένα βαθμό, ορισμένων βασικών ξένων γλωσσών.
- Συνεργασία των αγροτών της περιοχής (βασικό πλεονέκτημα).
- Γνώση εφαρμοσμένων μαθηματικών, πληροφορικής και λογιστικής.

5.8 Η Έννοια και το Πρόβλημα της Ολοκληρωμένης Αγροτικής Ανάπτυξης (ΟΑΑ)

Τα προβλήματα στα οποία καλείται να δώσει απάντηση η «ολοκληρωμένη ανάπτυξη» εστιάζονται στη μείωση της αγροτικής απασχόλησης, λόγω διεθνών και εσωτερικών μεταβολών και στην, ως εκ τούτου, ανάγκη συγκράτησης του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα διόγκωσης της ανεργίας στα αστικά κέντρα, αλλά και κοινωνικού και περιβαλλοντικού μαρασμού στις αγροτικές περιοχές.

Ο όρος **αγροτική ανάπτυξη** χρησιμοποιείται συχνά προκειμένου να περιγραφεί η αναπτυξιακή διαδικασία όχι της γεωργίας ή του αγροτικού τομέα ως κλάδου της οικονομίας, αλλά μιάς γεωγραφικής περιοχής που δεν είναι αστική, χαρακτηρίζεται δηλαδή από το αγροτικό στοιχείο. Είναι με άλλα λόγια ένας γεωγραφικός χώρος όπου ασκείται η αγροτική δραστηριότητα (Γεωργία, Κτηνοτροφία, Δασοκομία, Μελισσοκομία, Αλιεία), αλλά περιλαμβάνει και άλλες δραστηριότητες -βιομηχανικές, βιοτεχνικές, χειροτεχνικές, τουριστικές, οικοδομικές- και ορισμένες υπηρεσίες όπως εμπορικές, εκπαιδευτικές, νοσηλευτικές, κ.ά.

Ένας τέτοιος γεωγραφικός χώρος, ο οποίος επιπλέον περιλαμβάνει οικισμούς κάτω των 10.000 κατοίκων, ορίζεται ως αγροτικός χώρος⁶¹. Συνεπώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά η έννοια «Αγροτική Ανάπτυξη» ή «Ανάπτυξη του

⁶¹ Σύμφωνα με τους ορισμούς της ΕΣΥΕ πρόκειται για αγροτικές και ημιαστικές περιοχές.

Αγροτικού Χώρου». Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και ο όρος «Υπαίθρος» αντί του όρου «Αγροτικός Χώρος», αλλά ο όρος αυτός μάλλον δεν περιλαμβάνει κατοικημένες περιοχές, δηλ. οικισμούς κάτω των 10.000 κατοίκων. Αντίθετα, ο όρος «Αγροτικός Χώρος» ή «Αγροτική Περιοχή» περιλαμβάνει, όπως αναφέρθηκε, και κατοικημένες περιοχές που δεν ξεπερνούν έναν αριθμό κατοίκων. Βέβαια, ο αριθμός των κατοίκων του οικισμού που περιλαμβάνονται σ' ένα γεωγραφικό χώρο που ορίζεται ως αγροτικός χώρος, είναι μάλλον συμβατικός. Ιδιαίτερα μάλιστα, μετά τη συνένωση των κοινοτήτων της χώρας σε Δήμους (Καποδίστριας), ο αριθμός των κατοίκων μπορεί να δημιουργεί προβλήματα ορισμού του αγροτικού χώρου. Για το λόγο αυτό προτιμάται ο όρος αγροτικός οικισμός και όχι αγροτική κοινότητα.

Πέρα από τον ορισμό του αγροτικού χώρου και γενικότερα του όρου αγροτικός, ως μετάφραση του λατινογενούς "Rural", τίθεται και το ζήτημα τι εννοούμε με τον όρο «ανάπτυξη». Η διεθνής βιβλιογραφία ξεχωρίζει τον όρο **ανάπτυξη (development)** από τον όρο Αύξηση ή Μεγέθυνση (Growth). Ωστόσο, στην Ελλάδα αυτή η διάκριση δεν είναι πάντα προφανής. Θα οριζόταν, λοιπόν, η ανάπτυξη ως μία διαδικασία ποιοτικού μετασχηματισμού μιάς οικονομίας και κοινωνίας, η οποία οδηγεί σε μία νέα διάρθρωση και συνοδεύεται από αύξηση των εισοδημάτων των μελών της κοινωνίας αυτής.

Συνεπώς, με τον όρο ανάπτυξη του αγροτικού χώρου νοείται μία ποιοτική μεταβολή που συντελείται σ' ένα γεωγραφικό αγροτικό χώρο και μετασχηματίζοντας με τέτοιο τρόπο την οικονομική και κοινωνική διάρθρωση, οδηγεί σε αύξηση των εισοδημάτων των κατοίκων και βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους. Η ανάπτυξη αυτή μπορεί να είναι κλαδική ή ολοκληρωμένη. (Αποστολόπουλος, Κ. κ.α., 2004)

Ο όρος **ολοκληρωμένη ανάπτυξη (integrated development)** εμφανίστηκε στη διεθνή βιβλιογραφία πριν από δύο δεκαετίες περίπου ως απάντηση στην έννοια της κλαδικής ανάπτυξης (development sectorial), που κυριαρχούσε στη θεωρία της ανάπτυξης.

Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη θεωρείται ότι μπορεί να λύσει τα προβλήματα που δημιουργούνται με την κλαδική ανάπτυξη, δηλ. την ανάπτυξη των διαφόρων κλάδων της οικονομίας ξεχωριστά, δηλ. γεωργική ανάπτυξη, βιομηχανική ανάπτυξη, τουριστική ανάπτυξη κ.λπ. Ο στόχος της ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης είναι να προωθούνται ταυτόχρονα αναπτυξιακές διαδικασίες σε τομείς και κλάδους που αλληλοστηρίζονται και έτσι το αναπτυξιακό αποτέλεσμα να είναι μεγαλύτερο. Για παράδειγμα, εάν αναπτύσσεται η γεωργία σε μία χώρα ή περιφέρεια, χωρίς ταυτόχρονα να αναπτύσσεται και η βιομηχανία τροφίμων, τότε το αναπτυξιακό

αποτέλεσμα θα είναι περιορισμένο: η γεωργική παραγωγή είτε δεν θα βρίσκει διεξόδους στην αγορά, είτε θα εξάγεται στο εξωτερικό, όπου θα γίνεται η επεξεργασία της και έτσι δεν θα παράγεται, στην εν λόγω χώρα ή περιφέρεια, η σχετική προστιθέμενη αξία, η οποία προκύπτει από την επεξεργασία της γεωργικής παραγωγής. Με την ίδια λογική, αν αναπτύσσεται ο τουρισμός χωρίς ταυτόχρονα να αναπτύσσεται και η κατάλληλη υποδομή, το όφελος για τη χώρα ή περιφέρεια θα είναι περιορισμένο κ.ο.κ. Ορισμένες φορές μάλιστα, η κλαδική ανάπτυξη μπορεί όχι μόνο να μην ωφελεί όσο θα μπορούσε να ωφελήσει η ολοκληρωμένη ανάπτυξη, αλλά μπορεί να οδηγήσει και σε αρνητικά αποτελέσματα (π.χ. όταν μία χώρα ή περιφέρεια αναπτύσσει την αγροτική της παραγωγή και δεν διαθέτει τα κατάλληλα δίκτυα διανομής στο εσωτερικό και το εξωτερικό).

Η έννοια της ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης αναφέρεται στην ευρύτερη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αγροτικών χωρών, στις οποίες ο γεωργικός τομέας κυριαρχεί και παίζει ζωτικό ρόλο, είναι δε έννοια με διάσταση χώρου. **Η ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη αφορά τη βιωσιμότητα των αγροτικών περιοχών σε πλαίσιο οικονομικής, κοινωνικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής ισορροπίας.** Η μορφή αυτή ανάπτυξης δεν ταυτίζεται αποκλειστικά με την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα, αλλά αφορά σε όλο το πλέγμα των λειτουργιών που αναπτύσσονται στις αγροτικές περιοχές. **Αφορά δηλαδή σε πολλαπλές λειτουργίες που επιτελούνται στον αγροτικό χώρο, όπως παραγωγικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές.**

Βασικό χαρακτηριστικό των προγραμμάτων ολοκληρωμένης ανάπτυξης της υπαίθρου είναι ότι δεν αφορούν μόνο στις γεωργικές δραστηριότητες, αλλά αποβλέπουν και στην ενίσχυση συμπληρωματικής εξωγεωργικής απασχόλησης του γεωργικού πληθυσμού.

Σε διάφορα κοινοτικά κείμενα γίνεται συχνά ρητή αναφορά στην ανάγκη πολυτομεακής (multi – sectoral) προσέγγισης στην αγροτική ανάπτυξη. Τούτο συνεπάγεται την ενίσχυση των διακλαδικών διασυνδέσεων (linkages) μεταξύ των τομέων της οικονομίας των αγροτικών περιοχών και των παραγωγικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και συμπληρωματικού εισοδήματος για τον αγροτικό πληθυσμό.

Επίσης, σε κείμενο της Επιτροπής της ΕΕ συχνά προσδιορίζονται οι εξής κατευθύνσεις πολιτικής για τον αγροτικό τομέα και τις αγροτικές περιοχές:

- Προστασία του περιβάλλοντος.

- Διαφοροποίηση της παραγωγικής βάσης (diversification) της οικονομίας των αγροτικών περιοχών, με σκοπό τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και συμπληρωματικών πηγών εισοδήματος για το γεωργικό πληθυσμό.
- Ενδυνάμωση των διακλαδικών σχέσεων των τομέων και κλάδων.
- Προώθηση της τοπικής ανάπτυξης και αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού (εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση).
- Δημιουργία οικονομικής και κοινωνικής υποδομής στις μειονεκτικές περιοχές.
- Ενίσχυση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και ανάπτυξη του ρόλου των υπηρεσιών.
- Ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας προσαρμοσμένων στις αναπτυξιακές ανάγκες των αγροτικών περιοχών.

Αλλά και η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι τα συχνότερα μέτρα που προτείνονται και λαμβάνονται σχετίζονται με τη:

α. Διαφοροποίηση (diversification): παραγωγή προϊόντων ποιότητας, τοπικής ονομασίας προέλευσης, οργανική γεωργία, μεταποίηση και εμπορία των αγροτικών προϊόντων για μη διατροφική χρήση, όπως βιομηχανική χρήση, ενέργεια κ.λπ.

β. Προώθηση του αγροτουρισμού και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μεταποίησης (βιοτεχνίας), χειροτεχνίας.

γ. Επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση του αγροτικού πληθυσμού.

δ. Ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογιών στον τομέα της ενέργειας, στην τεχνολογία της πληροφορικής και της τηλεματικής, για τις ανάγκες των αγροτικών περιοχών.

ε. Προστασία των φυσικών πόρων του περιβάλλοντος.

στ. Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στις αγροτικές περιοχές, ανακαίνιση αγροτικών οικισμών.

Για την επίτευξη ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης απαιτούνται ορισμένες προϋποθέσεις:

i. Καταρχήν, όπως και η έννοια της κλαδικής ανάπτυξης, έτσι και η έννοια της ολοκληρωμένης ανάπτυξης προϋποθέτουν δημόσια παρέμβαση με τη μορφή τουλάχιστον κινήτρων, αντικινήτρων και απαγορεύσεων, ώστε να προσανατολιστεί η ιδιωτική/συλλογική επιχειρηματική δράση σε τομείς και κλάδους που θα οδηγήσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα, όπου τα προγράμματα ολοκληρωμένης ανάπτυξης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο θεωρούνται αναγκαία, τίθεται το ερώτημα πώς γίνεται ο προγραμματισμός, δηλ. ποιός καταρτίζει το πρόγραμμα, ποιος

το χρηματοδοτεί και ποιός το εφαρμόζει, δεδομένου ότι εμπλέκονται πολλά επίπεδα δημόσιας παρέμβασης (ΕΕ, κράτος, περιφέρεια, Νομαρχία κ.ά.). Το ζήτημα είναι κρίσιμο, διότι όχι μόνο συνδέεται με τη συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία κατάρτισης, αλλά και με την επιτυχή ή όχι πραγματοποίηση των αρχικών στόχων οποιουδήποτε προγράμματος ολοκληρωμένης ανάπτυξης. (Καλδής, Π., 1999)

ii. Το μοντέλο της ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ότι οι αναπτυξιακές δυνατότητες και οι προοπτικές διαφέρουν ουσιαστικά από περιοχή σε περιοχή. Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, χρειάζεται να ληφθεί υπόψη η τυπολογία των αγροτικών περιοχών. Με βάση την τυπολογία αυτή απαντώνται:

- ορεινές και προβληματικές περιοχές,
- περιοχές με υψηλή εξάρτηση από τη γεωργική δραστηριότητα,
- αγροτικές περιοχές με ανάπτυξη επικεντρωμένη γύρω από τον τουρισμό,
- περιαστικές περιοχές.

Χρειάζεται, λοιπόν, μία στρατηγική ανάπτυξης που να διαφοροποιείται για κάθε τύπο αγροτικής περιοχής και να προσαρμόζεται στα ιδιαίτερα προβλήματα και στις ανάγκες της.

Οι επισημάνσεις αυτές ανοίγουν πράγματι ένα μεγάλο και ενδιαφέρον πεδίο έρευνας για την ελληνική πραγματικότητα.

5.10. Τα Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Αγροτικού Χώρου και οι Δυνατότητες Ολοκληρωμένης Ανάπτυξής του.

Ο ελληνικός αγροτικός χώρος παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά που τον διαφοροποιούν από τον αγροτικό χώρο των άλλων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η παραγωγική του φυσιογνωμία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην αγροτική δραστηριότητα (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, δασοκομία, μελισσοκομία, κ.λπ.), με αποτέλεσμα τόσο το εισόδημα των κατοίκων του αγροτικού χώρου (σε ποσοστό 0%-30%) όσο και η απασχόλησή τους (σε ποσοστό 30%-50%) να εξαρτάται από τον αγροτικό τομέα. Αυτό οφείλεται τόσο στη μεγάλη σημασία του πρωτογενούς τομέα στην ελληνική οικονομία (12%-13% στο ΑΕΠ έναντι 2%-3% στην ΕΕ και 16%-18% στη συνολική απασχόληση έναντι 5%-6% στην ΕΕ), όσο και στο γεγονός ότι η βιομηχανία και ο τριτογενής τομέας είναι υπερβολικά συγκεντρωμένος στα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη.

Ο ελληνικός αγροτικός χώρος περιλαμβάνει πολλές αγροτικές εκμεταλλεύσεις πολύ μικρού μεγέθους, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 90% περίπου των αγροτικών εκμεταλλεύσεων στη χώρα μας έχει έκταση μικρότερη από 10 εκτάρια (100 στρ.) και το μέσο μέγεθος σε ολόκληρη τη χώρα είναι 5 εκτάρια (50 στρ.), όταν στο σύνολο της ΕΕ ο αντίστοιχος μέσος όρος είναι περίπου 16 εκτάρια (160 στρ.). Το γεγονός αυτό, παρά τις προσπάθειες εντατικοποίησης της αγροτικής παραγωγής (με συχνά αρνητικά για το περιβάλλον και την υγεία αποτελέσματα), αναπόφευκτα οδηγεί σε χαμηλά εισοδήματα και επιβάλλει την αναζήτηση εισοδημάτων εκτός αγροτικής εκμετάλλευσης και εκτός γεωργίας. Η πολυαπασχόληση στην ελληνική γεωργία έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις, φθάνοντας περίπου το 40% στους αρχηγούς των εκμεταλλεύσεων. Εξάλλου, το 70% περίπου της ελληνικής αγροτικής παραγωγής αποτελείται από φυτικά προϊόντα και μόνο το 30% από ζωικά, τα οποία ενσωματώνουν πολύ μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία στην παραγωγή τους, δηλ. προσφέρουν υψηλότερα αγροτικά εισοδήματα. Στην υπόλοιπη ΕΕ η κατάσταση είναι ακριβώς αντίστροφη. Επίσης, στο μεγάλο ποσοστό φυτικής παραγωγής στην Ελλάδα οφείλεται και η σχετικά χαμηλή εξωτερική προστασία από την ΚΑΠ, η οποία, όπως είναι γνωστό, ελάχιστα προστατεύει τα φρούτα και λαχανικά που αποτελούν το 40% της ελληνικής αγροτικής παραγωγής. Αποτέλεσμα της χαμηλής προστασίας είναι η ένταση του ανταγωνισμού των τρίτων χωρών που εκτοπίζει τα ελληνικά προϊόντα από την εγχώρια και τις κοινοτικές αγορές και πιέζει τις τιμές παραγωγού σε χαμηλά επίπεδα, με αρνητικές συνέπειες στο αγροτικό εισόδημα. (Αποστολόπουλος, Κ. κ.α., 2004)

Όλα τα παραπάνω οδηγούν στο τελικό αποτέλεσμα, τα αγροτικά εισοδήματα στην Ελλάδα να μην ξεπερνούν το 50% των αντιστοίχων εισοδημάτων στην ΕΕ (κατά μέσο όρο), η αγροτική παραγωγή να έχει έντονη εποχικότητα και συνεπώς να μην καλύπτει πλήρως τις ανάγκες της απασχόλησης σε σημαντικές χρονικές περιόδους και να εξαρτάται από τις εξαγωγές με τρόπο επιτακτικό, λόγω της φθαρτότητας των περισσότερων ελληνικών αγροτικών προϊόντων (φρούτα-λαχανικά). Πρέπει, συνεπώς, να είναι σαφές ότι ο ελληνικός αγροτικός τομέας αδυνατεί να προσφέρει στους Έλληνες αγρότες αντίστοιχα εισοδήματα με αυτά των εργαζομένων σε άλλους τομείς της οικονομίας στις αστικές περιοχές, όχι μόνο λόγω των εγγενών ιδιομορφιών των αγροτικών τομέων που συναντώνται σε όλες τις χώρες του κόσμου, αλλά και επειδή έχει τα επιπρόσθετα αρνητικά χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν.

Αν στα παραπάνω αρνητικά δεδομένα προστεθούν και η ορεινότητα των εδαφών, το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και πληροφόρησης των αγροτών μας και η μεγάλη μέση ηλικία τους, σε συνδυασμό με την καχεκτική ανάπτυξη των θεσμών που πλαισιώνουν τους αγρότες στη χώρα μας, είναι φανερό ότι το αγροτικό εισόδημα που μπορεί να προκύψει από τις ελληνικές εκμεταλλεύσεις είναι, σε μέσους όρους, χαμηλότερο κατά 40%-50% του αντιστοίχου μέσου εισοδήματος των εργαζομένων σε άλλους τομείς της οικονομίας της χώρας μας. Είναι συνεπώς αναπόφευκτο να συνεχίζεται η αγροτική έξοδος όχι μόνο από τον αγροτικό τομέα, αλλά και γενικότερα από τον αγροτικό χώρο.

Ωστόσο, όλα τα παραπάνω αφορούν τους μέσους όρους σε επίπεδο χώρας, οι οποίοι συγκαλύπτουν σημαντικές διαφοροποιήσεις κατά αγροτική περιοχή, δεδομένης της ποικιλομορφίας του ελληνικού γεωγραφικού χώρου. Είναι, συνεπώς, απαραίτητο να αποκαλυφθούν οι διαφοροποιήσεις αυτές, προκειμένου να φανούν καθαρότερα τα προβλήματα του ελληνικού αγροτικού χώρου και να σκιαγραφηθεί μία διαφοροποιημένη κατά περίπτωση στρατηγική ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης, που θα διευρύνει τις δυνατότητες παραγωγικής απασχόλησης των αγροτών και εκτός αγροτικού τομέα και θα συμβάλει στη συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές. Προφανώς, υπάρχουν πολλοί τρόποι κατάταξης των περιοχών του ελληνικού αγροτικού χώρου με βάση το παραγόμενο προϊόν, με βάση τη μορφολογία του εδάφους, με βάση το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων κ.λπ. Έτσι, κρίνεται σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν τα κριτήρια της ΕΕ με ορισμένες, ωστόσο, διαφοροποιήσεις, ώστε να είναι δυνατόν να προκύψουν συμπεράσματα με στόχο τη διατύπωση προτάσεων μίας στρατηγικής ολοκληρωμένης ανάπτυξης, ανάλογα με την ένταση των προβλημάτων και τη δυναμική κάθε διαφορετικής κατηγορίας αγροτικού χώρου.

5.11 Προγράμματα χρηματοδότησης

1. Σήμανση αξιοθέατων, μνημείων, μονοπατιών - χαρτογραφήσεις⁶²

29/07/2007

01 Κ.Π. LEADER+ / 01.001 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΠΙΛΟΤΙΚΟΥ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ / 01.001.004

⁶² http://www.ruralinvest.gr/agro/site/AgroInvest/t_section?sub_nav=Calls

*ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ*

Σήμανση αξιοθέατων, μνημείων, μονοπατιών - χαρτογραφήσεις. Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις όσον αφορά τα θρησκευτικά και ιστορικά μνημεία αλλά και την ανάδειξη και χαρτογράφηση των διαδρομών, είναι: Σήμανση των Βυζαντινών και ιστορικών μνημείων Σήμανση των θρησκευτικών μνημείων Σήμανση αξιόλογων κτισμάτων με αρχιτεκτονική και ιστορική αξία Σήμανση διαδρομών σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή ενδιαφέροντος Χαρτογράφηση σε Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (GIS) των πεζοπορικών διαδρομών και των ιστορικών & θρησκευτικών μνημείων Δημιουργία και έκδοση χαρτογραφικών υποβάθρων

2. Κέντρα πολιτιστικών και λοιπών δραστηριοτήτων

29/07/2007

*01 Κ.Π. LEADER+ / 01.001 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΠΙΛΟΤΙΚΟΥ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ / 01.001.004
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ*

Ενέργειες για την ίδρυση ή βελτίωση και αναβάθμιση (με την προμήθεια κατάλληλου εξοπλισμού) κέντρων πολιτιστικών και λοιπών δραστηριοτήτων. Η λειτουργία των κέντρων πολιτιστικών και λοιπών δραστηριοτήτων πρέπει να είναι μη ανταποδοτικού χαρακτήρα. Επίσης προβλέπεται η ενίσχυση ενεργειών προβολής - προώθησης και δαπάνες υπηρεσιών υποστήριξης με στόχο την καλύτερη λειτουργία των κέντρων πολιτιστικών και λοιπών δραστηριοτήτων.

3. Μουσεία αγροτικής, λαογραφικής και πολιτιστικής κληρονομιάς

29/07/2007

*01 Κ.Π. LEADER+ / 01.001 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΠΙΛΟΤΙΚΟΥ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ / 01.001.004
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ*

Ενέργειες για την ίδρυση ή βελτίωση και αναβάθμιση (με την προμήθεια κατάλληλου εξοπλισμού) μουσείων, κέντρων ή χώρων έκθεσης αντικειμένων

της τοπικής αγροτικής, πολιτιστικής, ιστορικής ή λαογραφικής κληρονομιάς κάθε περιοχής (π.χ. παραδοσιακές ενδυμασίες, κεντήματα, υφαντά, γεωργικά εργαλεία, παραδοσιακά μουσικά όργανα, γραπτά ιστορικά ή πολιτιστικά ντοκουμέντα, θρησκευτικά κειμήλια κ.λπ.). Επίσης προβλέπεται η ενίσχυση ενεργειών προβολής - προώθησης και δαπάνες υπηρεσιών υποστήριξης με στόχο την καλύτερη λειτουργία των μουσείων, κέντρων ή χώρων έκθεσης.

4. Ενίσχυση Νομαρχιακού και Τοπικού Τύπου για Ηλεκτρονικοποίηση – Ψηφιοποίηση Επιχειρηματικών λειτουργιών

18/07/2007

05 Ε.Π. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ / 05.002 ΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΙ ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ / 05.002.007 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΜΕ & ΠΜΕ

Ενίσχυση του Ημερήσιου - Εβδομαδιαίου πολιτικού και αθλητικού περιεχομένου Νομαρχιακού και Τοπικού τύπου, καθώς και των ενώσεων ιδιοκτητών ημερήσιων και εβδομαδιαίων πολιτικού και αθλητικού περιεχομένου νομαρχιακών και τοπικών εφημερίδων, για την προμήθεια υπολογιστικών συστημάτων ή/και υπηρεσιών, με σκοπό την σύνδεση με το Διαδίκτυο ή για την περαιτέρω εκμετάλλευσή του, είτε πρόκειται για παρουσία του φορέα είτε πρόκειται για συναλλαγές. Σημαντικό θεωρείται και ο εκσυγχρονισμός της ήδη υπάρχουσας υποδομής της επιχείρησης ή συνδικαλιστικής ένωσης.

5. Ενίσχυση ΜΜΕ εμπορίου και παροχής υπηρεσιών

26/06/2007

16 Π.Ε.Π. ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ / 16.001 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ / 16.001.004 ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΜΕ & ΠΜΕ

Ενίσχυση για την ανταγωνιστικότητα και καινοτομία Μικρών και Πολύ Μικρών επιχειρήσεων (ΜΜΕ-ΠΜΕ) σε κλάδους του τριτογενή τομέα, και ειδικότερα στις θεματικές ενότητες Εμπορίου και Παροχής Υπηρεσιών, εξαιρουμένων των τουριστικών καταλυμάτων.

6. Ενίσχυση ΜΜΕ εμπορίου και παροχής υπηρεσιών

26/06/2007

20 Π.Ε.Π. ΑΤΤΙΚΗΣ / 20.001 ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ / 20.001.002 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Ενίσχυση για την ανταγωνιστικότητα και καινοτομία Μικρών και Πολύ Μικρών επιχειρήσεων (ΜΜΕ-ΠΜΕ) σε κλάδους του τριτογενή τομέα, και ειδικότερα στις θεματικές ενότητες Εμπορίου και Παροχής Υπηρεσιών, εξαιρουμένων των τουριστικών καταλυμάτων.

7. Ενίσχυση ΜΜΕ εμπορίου και παροχής υπηρεσιών

26/06/2007

21 Π.Ε.Π. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ / 21.003 ΕΝΙΣΧΥΣΗ & ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ / 21.003.001 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ

Ενίσχυση για την ανταγωνιστικότητα και καινοτομία Μικρών και Πολύ Μικρών επιχειρήσεων (ΜΜΕ-ΠΜΕ) σε κλάδους του τριτογενή τομέα, και ειδικότερα στις θεματικές ενότητες Εμπορίου και Παροχής Υπηρεσιών, εξαιρουμένων των τουριστικών καταλυμάτων.

8. Ενίσχυση ΜΜΕ εμπορίου και παροχής υπηρεσιών

26/06/2007

18 Π.Ε.Π. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ / 18.003 ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ / 18.003.003 ΣΤΗΡΙΞΗ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Ενίσχυση για την ανταγωνιστικότητα και καινοτομία Μικρών και Πολύ Μικρών επιχειρήσεων (ΜΜΕ-ΠΜΕ) σε κλάδους του τριτογενή τομέα, και ειδικότερα στις θεματικές ενότητες Εμπορίου και Παροχής Υπηρεσιών, εξαιρουμένων των τουριστικών καταλυμάτων.

9. Ενίσχυση ΜΜΕ εμπορίου και παροχής υπηρεσιών

26/06/2007

17 Π.Ε.Π. ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ / 17.001 ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ

*ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ / 17.001.002 ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ Μ.Μ.Ε.*

Ενίσχυση για την ανταγωνιστικότητα και καινοτομία Μικρών και Πολύ Μικρών επιχειρήσεων (ΜΜΕ-ΠΜΕ) σε κλάδους του τριτογενή τομέα, και ειδικότερα στις θεματικές ενότητες Εμπορίου και Παροχής Υπηρεσιών, εξαιρουμένων των τουριστικών καταλυμάτων.

10. Ενίσχυση ΜΜΕ εμπορίου και παροχής υπηρεσιών

26/06/2007

*12 Π.Ε.Π. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ / 12.002
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ - ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ / 12.002.005 ΕΝΙΣΧΥΣΗ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΜΜΕ*

Ενίσχυση για την ανταγωνιστικότητα και καινοτομία Μικρών και Πολύ Μικρών επιχειρήσεων (ΜΜΕ-ΠΜΕ) σε κλάδους του τριτογενή τομέα, και ειδικότερα στις θεματικές ενότητες Εμπορίου και Παροχής Υπηρεσιών, εξαιρουμένων των τουριστικών καταλυμάτων.

Επενδυτικός Νόμος 3299/04

Ο Επενδυτικός Νόμος⁶³ χορηγεί ελκυστικά κίνητρα για επενδύσεις άνω των 100.000€, σε όλους τους τομείς της οικονομίας, που υλοποιούνται στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας από επιχειρήσεις ανεξάρτητα μεγέθους, δίνοντας έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και στους ανερχόμενους κλάδους της οικονομίας.

Όσον αφορά στον τουρισμό υπαίθρου και τον αγροτουρισμό, σύμφωνα με τον Επενδυτικό Νόμο 3299/04 και μετά τις πρόσφατες τροπολογίες, ενισχύονται επενδυτικά σχέδια στον τομέα του τουρισμού, (ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχείων, εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων, μετατροπή παραδοσιακών κτιρίων σε κατάλυμα κλπ) αλλά και στον τομέα της μεταποίησης και τυποποίησης γεωργικών προϊόντων (οινοποιεία, τυροκομεία, τυποποίηση βιολογικού ελαιολάδου, κ.α)

⁶³ Περισσότερες πληροφορίες, οδηγοί εφαρμογής και ενημέρωση:
Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών: <http://www.ependyseis.gr>
Οδηγός Τουριστικών Επενδύσεων: <http://www.gnto.gr/pages.php?pageID=178&langID=1>

Τα Είδη ενισχύσεων που παρέχονται στα επενδυτικά σχέδια που εντάσσονται στις διατάξεις του Επενδυτικού Νόμου είναι τα παρακάτω:

(α) Επιχορήγηση που συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το 7ημόσιο χρηματικού ποσού για την κάλυψη τμήματος της ενισχυόμενης δαπάνης του επενδυτικού σχεδίου.

(β) Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνίσταται στην κάλυψη από το 7ημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση καινούργιου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού.

(γ) Φορολογική απαλλαγή ύψους μέχρι ενός ποσοστού ή του συνόλου της αξίας της ενισχυόμενης δαπάνης του επενδυτικού σχεδίου ή και της αξίας της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούργιου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση. Η ενίσχυση αυτή συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος μη διανεμόμενων κερδών από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης της πρώτης δεκαετίας από την πραγματοποίηση του επενδυτικού σχεδίου, με το σχηματισμό ισόποσου αφορολόγητου αποθεματικού.

(δ) Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης από το επενδυτικό σχέδιο απασχόλησης που συνίσταται στην κάλυψη από το 7ημόσιο, για μια διετία, τμήματος του μισθολογικού κόστους των δημιουργούμενων, εντός της πρώτης τριετίας από την ολοκλήρωσή του επενδυτικού σχεδίου, θέσεων απασχόλησης

Η επικράτεια έχει κατανεμηθεί 3 ζώνες, οι οποίες διαφοροποιούνται ως προς την επιλεξιμότητα των επενδυτικών σχεδίων καθώς και ως προς το ύψος των παρεχομένων ενισχύσεων:

Ζώνες Ενισχύσεων

Περιοχή Α'

Περιλαμβάνει τους Νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης, πλην των Βιομηχανικών Επιχειρηματικών Περιοχών (ΒΕ.ΠΕ.) και των νησιών των Νομών αυτών που εντάσσονται στην Περιοχή Β'.

Περιοχή Β'

Περιλαμβάνει τους Νομούς της Περιφέρειας Θεσσαλίας (Καρδίτσας, Λάρισας, Μαγνησίας, Τρικάλων), τους Νομούς της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (Κυκλάδων,

Δωδεκανήσου), του Νομού της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων (Κέρκυρας, Λευκάδας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου), τους Νομούς της Περιφέρειας Κρήτης (Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου, Χανίων), τους Νομούς της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (Χαλκιδικής, Σερρών, Κιλκίς, Πέλλας, Ημαθίας, Πιερίας), τους Νομούς της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (Γρεβενών, Κοζάνης, Φλώρινας, Καστοριάς), καθώς και τους Νομούς της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας (Φθιώτιδας, Φωκίδας, Εύβοιας, Βοιωτίας, Ευρυτανίας).

Περιοχή Γ'

Περιλαμβάνει τους Νομούς της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (Καβάλας, Δράμας, Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου), τους Νομούς της Περιφέρειας Ηπείρου (Άρτας, Πρέβεζας, Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας), τους Νομούς της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου (Λέσβου, Χίου, Σάμου), τους Νομούς της Περιφέρειας Πελοποννήσου (Λακωνίας, Μεσσηνίας, Κορινθίας, Αργολίδας, Αρκαδίας), καθώς και τους Νομούς της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Αχαΐας, Αιτωλοακαρνανίας, Ηλείας).

Όσον αφορά την ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων έχει εκδοθεί η ΚΥΑ Αριθμός 17829/2006 (ΦΕΚ 474/Β/8.5.2006) «Καθορισμός τμημάτων της Επικράτειας στα οποία δεν έχουν εφαρμογή οι ενισχύσεις της επιχορήγησης, της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης και της επιδότησης του μισθολογικού κόστους του ν.3299/2004, για τα επενδυτικά σχέδια ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων», σύμφωνα με την οποία εξαιρούνται από τις διατάξεις του νόμου τα επενδυτικά σχέδια που βρίσκονται στις παρακάτω περιοχές:

1. Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Στη Νήσο Θάσο καθώς και στα Δημοτικά Διαμερίσματα των Δήμων του Νομού Καβάλας που έχουν μέτωπο στον αιγιαλό, όπως αυτά καθορίζονται από τα διοικητικά όρια των ΟΤΑ. *Η εξαίρεση δεν αφορά επενδυτικά σχέδια ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τεσσάρων αστέρων (4*) καθώς και επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τριών αστέρων (3*), εφόσον συνδυάζεται με επενδυτικά σχέδια εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής των μονάδων αυτών.*

2. Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

-Στο νομό Θεσσαλονίκης -Στο νομό Χαλκιδικής -Στα Δημοτικά Διαμερίσματα των Δήμων του νομού Πιερίας που έχουν μέτωπο στον αιγιαλό, όπως αυτά καθορίζονται από τα διοικητικά όρια των ΟΤΑ, εκτός αν αφορά επενδυτικά σχέδια ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τεσσάρων αστερών (4*) καθώς και επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τριών αστερών (3*), εφόσον συνδυάζεται με επενδυτικά σχέδια εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής των μονάδων αυτών.

3. Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Στο Δήμο Καστοριάς του νομού Καστοριάς. Η εξαίρεση δεν αφορά επενδυτικά σχέδια ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τεσσάρων αστερών (4*) καθώς και επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τριών αστερών (3*), εφόσον συνδυάζεται με επενδυτικά σχέδια εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής των μονάδων αυτών.

4. Περιφέρεια Ηπείρου

Στο Δημοτικό Διαμέρισμα Πάργας (έδρα) του Δήμου Πάργας του νομού Πρεβέζης καθώς και στο Δημοτικό Διαμέρισμα Συβότων του Δήμου Συβότων του νομού Θεσπρωτίας. Η εξαίρεση δεν αφορά επενδυτικά σχέδια ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τεσσάρων αστερών (4*) καθώς και επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τριών αστερών (3*), εφόσον συνδυάζεται με επενδυτικά σχέδια εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής των μονάδων αυτών.

5. Περιφέρεια Θεσσαλίας

-Στις νήσους Σκιάθου και Σκοπέλου του νομού Μαγνησίας -Στο Δημοτικό Διαμέρισμα Καλαμπάκας (έδρα) του Δήμου Καλαμπάκας του νομού Τρικάλων.

6. Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

-Στο νομό Κέρκυρας -Στο νομό Ζακύνθου -Στο νομό Λευκάδας καθώς και στο νομό Κεφαλληνίας, πλην της νήσου Ιθάκης, εκτός αν αφορά επενδυτικά σχέδια ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τεσσάρων αστερών (4*) καθώς και επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τριών αστερών (3*), εφόσον συνδυάζεται με επενδυτικά σχέδια εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής των μονάδων αυτών.

7. Περιφέρεια Αττικής

Όλη η Περιφέρεια Αττικής, πλην των Νήσων Κυθήρων και Αντικυθήρων καθώς και των τμημάτων της Νομαρχίας Πειραιώς που οριοθετούνται στο ηπειρωτικό τμήμα της γεωγραφικής περιφέρειας της Πελοποννήσου.

8. Περιφέρεια Πελοποννήσου

Στο Δήμο Λουτρακίου Περαιχώρας του νομού Κορινθίας.

9. Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

Στη νήσο Σάμο του νομού Σάμου. Η εξαίρεση δεν αφορά επενδυτικά σχέδια ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τεσσάρων αστερών (4*) καθώς και επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τριών αστερών (3*), εφόσον συνδυάζεται με επενδυτικά σχέδια εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής των μονάδων αυτών.

10. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

-Στις Νήσους Κω και Ρόδου του νομού Δωδεκανήσου -Στις Νήσους Πάτμου και Καρπάθου του νομού Δωδεκανήσου, εκτός αν αφορά επενδυτικά σχέδια ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τεσσάρων αστερών (4*) καθώς και επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τριών αστερών (3*), εφόσον συνδυάζεται με επενδυτικά σχέδια εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής των μονάδων αυτών. -Στις Νήσους Άνδρο, Αντίπαρο, Πάρο, Ίο, Μύκονο, Νάξο, Θήρα, Θηρασιά, Σίφνο και Σύρο του νομού Κυκλάδων.

11. Περιφέρεια Κρήτης

Όλη η Περιφέρεια Κρήτης

2007-2013

Δράσεις⁶⁴ ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, στις ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές, καθώς και στο νησιωτικό χώρο αναμένεται να προκύψουν κατά τη διάρκεια Δ' Προγραμματικής Περιόδου 2007-2013 όπου και θα εφαρμοσθούν τα 6 τομεακά και 5 περιφερειακά προγράμματα του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ). Παράλληλα στο πλαίσιο του Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) το οποίο θα υλοποιηθεί στους παρακάτω άξονες:

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας
- Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας

συνεπικουρούμενους από ένα τέταρτο οριζόντιο άξονα LEADER, που βασίζεται στην εμπειρία που αποκτήθηκε από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων.

Ειδικότερα μέσω του άξονα 3 επιδιώκεται η εξυπηρέτηση συγκεκριμένων στόχων του ΕΣΣΑΑ όπως είναι η διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας, η στήριξη της επιχειρηματικότητας στην ύπαιθρο, η βελτίωση της ποιότητας ζωής και ο εκσυγχρονισμός των υποδομών στις αγροτικές περιοχές.

Στο πλαίσιο του 4ου άξονα, στα πλαίσια της προσέγγισης LEADER, θα υλοποιηθούν δράσεις μεταξύ άλλων που αποσκοπούν: • Στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας των γεωργικών προϊόντων • Στη διαφοροποίηση προς μη γεωργικές δραστηριότητες • Στη στήριξη της δημιουργίας και ανάπτυξης πολύ μικρών επιχειρήσεων • Στην ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων κλπ.

⁶⁴ Περισσότερες πληροφορίες για την Προγραμματική Περίοδο 2007-2013:
ΕΣΠΑ 2007-2013: <http://www.hellaskps.gr/2007-2013.htm>
ΕΣΣΑΑ 2007-2013: <http://www.agrotikianaptixi.gr/plirofories/index.asp>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΟΙΝΩΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (EQUAL) ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

6.1 Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχοντας κατανοήσει το αδιέξοδο⁶⁵ των κλασικών μορφών οικονομικοκοινωνικής ανάπτυξης προσπαθεί μέσα από κίνητρα να ενθαρρύνει τον Τρίτο Τομέα της οικονομίας.

Το Κεντρικό πρόβλημα που επιχειρείται να αντιμετωπισθεί είναι η διαπιστωμένη έλλειψη ίσων ευκαιριών ως προς την πρόσβαση στην απασχόληση που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού και κυρίως οι νέοι, οι γυναίκες, καθώς και λοιπά άτομα ευπαθών / ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, με αποτέλεσμα να οδηγούνται στην ανεργία ή στην υποαπασχόληση. Η αντιμετώπιση του παραπάνω προβλήματος μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της ανάδειξης των δυνατοτήτων και της προώθησης της ανάπτυξης του Τρίτου Τομέα και της ενθάρρυνσης και υποστήριξης της επιχειρηματικότητας στην κοινωνική οικονομία. Η απάντηση στο πρόβλημα, για να είναι πειστική αφενός και λειτουργική αφετέρου, πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης παρέμβασης, να σχεδιαστεί και εφαρμοστεί δηλαδή μια στρατηγική η οποία, αφού εφαρμοστεί και αξιολογηθεί, να αποτελέσει μια συγκροτημένη πρόταση πολιτικής. Μάλιστα, η συγκεκριμένη στρατηγική πρέπει να είναι μεταβιβάσιμη, ώστε να έχει προστιθέμενη αξία. Για το σκοπό αυτό πρέπει να ενσωματώνει καινοτομικές προτάσεις και να ευνοεί την ενεργό συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών.

Η προτεινόμενη πρόταση προβλέπει παρεμβάσεις σε τρία επίπεδα:

- A. Στο επίπεδο του περιβάλλοντος ανάπτυξης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών στον τρίτο τομέα
- B. Στο επίπεδο της επιχείρησης της κοινωνικής οικονομίας
- Γ. Στο επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού

⁶⁵ Κοινωνική Πρωτοβουλία EQUAL, <http://www.socialeconomy.gr.>, Δίκτυο ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ S.O.S. <http://www.medsos.gr>

Το πρόβλημα είναι σαφώς πολυσύνθετο και ως εκ τούτου απαιτείται συντονισμένη δράση όλων των φορέων που έχουν λόγο στη διατύπωση προτάσεων πολιτικής και διαθέτουν ανάλογη εμπειρία ως προς την υλοποίηση πρωτοβουλιών αναφορικά με το ζήτημα. Οι φορείς που συμμετέχουν στην Αναπτυξιακή Σύμπραξη καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα οικονομικών, κοινωνικών, επιστημονικών εταιρών και δημιουργούν ένα συνεκτικό σύνολο στο οποίο συντίθενται οι διαφορετικές και ουσιαστικές εμπειρίες καθώς και η τεχνική εξειδίκευση σε όλα τα επίπεδα για την ανάπτυξη της. Η σύμπραξη αποτελείται από φορείς της αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού, αναπτυξιακούς οργανισμούς, φορείς εκπροσώπησης των ομάδων-στόχου, των επιχειρηματιών, Πανεπιστημιακά ιδρύματα, , ερευνητικούς οργανισμούς, ΜΜΕ, δημοσίων κοινωφελών οργανισμών κ.λ.π. Οι δυνατότητες που δίδονται από την Κ.Π. EQUAL για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας στις περιοχές, σε συνδυασμό με τα πλεονεκτήματα του κοινωνικού ιστού αυτών των περιοχών, μας οδηγούν στη βεβαιότητα ότι η στρατηγική για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των ομάδων στόχου και κυρίως της απασχόλησής τους, περνάει μέσα από τη δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων, με τη συμμετοχή ατόμων από διαφορετικές κατηγορίες ευπαθών ομάδων πληθυσμού, των επιχειρήσεων και των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Για την επιτυχία του εγχειρήματος αυτού μέσα από το προτεινόμενο σχέδιο οι φορείς που απαρτίζουν την αναπτυξιακή σύμπραξη θα εφαρμόσουν μια στρατηγική για την ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας ώστε μέσω αυτής να υπάρξουν επιπτώσεις στην απασχόληση και την τοπική ανάπτυξη. Οι βασικοί στόχοι της αναπτυξιακής σύμπραξης είναι:

1. Ο συντονισμός, η ενεργοποίηση και η δικτύωση όλων των φορέων που μπορούν να εμπλακούν στην στήριξη των κοινωνικά ευπαθών ομάδων όπως, ΜΚΟ, Σύλλογοι, Σωματεία, ΑΜΕΑ, ΟΤΑ, Επιχειρήσεις ΟΤΑ, ΜΜΕ, Επιμελητήρια, Φορείς κατάρτισης, Ερευνητικά και πανεπιστημιακά ιδρύματα κ.λ.π.
2. Η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών των υφιστάμενων δομών επιχειρηματικότητας στην κατεύθυνση ενίσχυσης της κοινωνικής οικονομίας.
3. Στη διαμόρφωση ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας.

4. Η δημιουργία επιχειρήσεων στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας με ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα του τουρισμού, πολιτισμού και περιβάλλοντος.
5. Η ανάπτυξη παρεμβάσεων υπέρ των υφιστάμενων παρεμβάσεων της κοινωνικής οικονομίας ώστε να προκύψουν νέες υπηρεσίες που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες-άρα και νέες θέσεις απασχόλησης.
6. Στην ανάληψη δράσης υπέρ των ατόμων και ομάδων στόχου, ώστε να εξασφαλιστούν οι αναγκαίες προϋποθέσεις για την άρση των δυσκολιών και των διακρίσεων που αντιμετωπίζουν ως προς την πρόσβασή τους στην απασχόληση.
7. Ο εφοδιασμός των καταρτιζομένων με επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες για την ανάληψη θέσεων απασχόλησης και επιχειρηματικής δράσης.

Η κοινωνική οικονομία αποτελεί πεδίο δραστηριοτήτων και ενδιαφέροντος των φορέων της εταιρικής σύμπραξης. Η αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων ανάπτυξης που θα έχουν το στοιχείο της κινητοποίησης των τοπικών κοινωνιών και της αλληλεγγύης με τη παράλληλη συνεισφορά οικονομικών και κοινωνικών φορέων απορρέει από τη φιλοσοφία των εταίρων της αναπτυξιακής σύμπραξης. Η αντιμετώπιση όμως μέσω ολοκληρωμένων παρεμβάσεων με μια εκ τω κάτω προς τα άνω προσέγγιση του κεντρικού προβλήματος προϋποθέτει ποικιλότητα στην σύνθεση της εταιρικής σχέσης. Έτσι έχουμε:

1. Τις Αναπτυξιακές Εταιρείες που τα τελευταία 10 χρόνια με τη δράση τους ιδιαίτερα στις ορεινές μειονεκτικές περιοχές έχουν δημιουργήσει μία σχέση αλληλεξάρτησης με όλες τις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες. Επιπλέον οι Αναπτυξιακές Εταιρείες:· Σχεδιάζουν σε τοπικό επίπεδο και εφαρμόζουν πολιτικές στον κοινωνικό τομέα και ειδικότερα στα θέματα των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού,· Υλοποιούν αναπτυξιακά προγράμματα και πρωτοβουλίες που αφορούν και στις ομάδες στόχου και ιδιαίτερα στις γυναίκες. · Είναι ο καταλύτης για την κινητοποίηση όλων των ενεργών στοιχείων σε τοπικό επίπεδο
2. Τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) που δραστηριοποιούνται πέρα από την εκπαιδευτική διαδικασία και σε ενέργειες προώθησης των ευπαθών κοινωνικά ομάδων στην αγορά εργασίας.
3. Τους κοινωνικούς φορείς που έχουν την αμεσότερη και καθημερινή σχέση με την ομάδα στόχου και ιδιαίτερα με τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Είναι οι κύριοι γνώστες των ιδιαιτεροτήτων και των αναγκών που αυτά

αντιμετωπίζουν, και η ψυχή των δράσεων για την βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους.

4. Τα σωματεία – συνδικαλιστικές οργανώσεις που αποτελούν τον συνδικατολόγιο με τον παλμό και τα προβλήματα της αγοράς εργασίας
5. Τους επιχειρηματικούς συνδέσμους που θα δράσουν καταλυτικά στην ενεργοποίηση του επιχειρηματικού κόσμου για την στήριξη της κοινωνικής οικονομίας
6. Τους επιστημονικούς – τεχνικούς φορείς που θα ασχοληθούν με τις εξειδικευμένες τεχνικές δράσεις του έργου. Αυτό δεν σημαίνει ότι θεωρούνται ως οι «εργολάβοι» κάποιων δράσεων του έργου αλλά ως ισότιμοι εταίροι της Αναπτυξιακής Σύμπραξης συνεισφέροντας με την τεχνογνωσία τους στην συνεχή βελτίωση και εμπλουτισμό των δράσεων με τις οποίες ασχολήθηκαν. Η ενεργός συμμετοχή όλων των εταίρων της Αναπτυξιακής Σύμπραξης είναι ένα στοιχείο το οποίο ενέχεται σε όλο το ύφος και το περιεχόμενο της πρότασης. Για την υποστήριξη αυτής της διαδικασίας προτείνεται η ανάπτυξη καινοτόμων μεθοδολογικών προσεγγίσεων, όπως το δίκτυο μάθησης για την κοινωνική οικονομία, μέσω των οποίων διασφαλίζεται η ισότιμη συμμετοχή και ο ενεργός ρόλος κάθε εταίρου της σύμπραξης αφενός και η σύζευξη των προβλημάτων των επωφελούμενων με τις επί της ουσίας προτάσεις των εταίρων της Α.Σ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ξεκινώντας από το Συμβούλιο για την απασχόληση στο Λουξεμβούργο, προωθεί ένα σύνολο προτεραιοτήτων για την πολιτική απασχόλησης των κρατών-μελών. Η νέα, συντονισμένη στρατηγική για την απασχόληση υιοθετεί κατευθυντήριες γραμμές οι οποίες λαμβάνονται υπόψη στις Εθνικές πολιτικές για την απασχόληση. Η στρατηγική αυτή αποσκοπεί στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος και προώθηση της επιχειρηματικότητας, τη δημιουργία περιβάλλοντος απασχολησιμότητας, την ενθάρρυνση και προώθηση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων και την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών στην αγορά εργασίας. Ένας από τους βασικούς σκοπούς της ευρωπαϊκής στρατηγικής, είναι η επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης για όλες τις κοινωνικές ομάδες. Από την άλλη πλευρά, σε κοινοτικό επίπεδο υπάρχει ολοκληρωμένη στρατηγική που υπερβαίνει το στενά οριζόμενο πεδίο της αγοράς εργασίας, για την καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η Κοινοτική Πρωτοβουλία

EQUAL προβλέπεται να λειτουργήσει συμπληρωματικά ως προς την ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση αφενός και αφετέρου, ως προς τις άλλες πολιτικές καταπολέμησης των κοινωνικών διακρίσεων, εστιάζοντας στην αγορά εργασίας.

Οι ανταγωνιστικές συνθήκες που επικρατούν στις οικονομίες και στις αγορές εργασίας στη σημερινή εποχή περιορίζουν σημαντικά τις ευκαιρίες απασχόλησης για άτομα που εμφανίζουν κάποια σωματική, ψυχική ή/και “κοινωνική” μειονεκτικότητα. Η κατάσταση στην ελληνική αγορά εργασίας που χαρακτηρίζεται από υψηλή ανεργία και αυξανόμενο μακροχρόνιο αποκλεισμό από την αγορά εργασίας, δημιουργεί πρόσθετες δυσκολίες ένταξης στην απασχόληση των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Επιπλέον, κατά τη τελευταία δεκαετία ο ελληνικός χώρος αντιμετωπίζει μια νέα τάξη πραγμάτων που διαμορφώνεται ως αποτέλεσμα του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα. Έτσι, αυξάνονται ολοένα και περισσότερο τα προβλήματα κοινωνικο-οικονομικής ενσωμάτωσης και επαγγελματικής ένταξης που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, παλιννοστούντες, πρόσφυγες. Αναμφίβολα, τα τελευταία χρόνια εφαρμόζεται μια σειρά μέτρων/πολιτικών για την άμβλυνση των προβλημάτων των διαφόρων μειονεκτουσών πληθυσμιακών ομάδων που όμως δεν επαρκεί για την κάλυψη των σύνθετων αναγκών των επιμέρους ομάδων. Από την άλλη πλευρά, οι ανάγκες της αγοράς εργασίας μεταβάλλονται με γρήγορους ρυθμούς, καθώς η εισαγωγή νέων τεχνολογιών δημιουργεί νέες προκλήσεις και ίσως νέες διακρίσεις και ανισότητες. Η αποσπασματικότητα, ο κατακερματισμός και η έλλειψη συντονισμού των εφαρμοζόμενων πολιτικών πρέπει να δώσουν θέση σε μια ολοκληρωμένη, συντονισμένη προσέγγιση με σαφή καθορισμό στρατηγικής και συγκεκριμένων προτεραιοτήτων, η οποία να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της συνολικής πολιτικής απασχόλησης της χώρας, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και της οικονομίας (και ειδικότερα, της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης).

6.2. Η ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

6.2.1 Οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας και το πρόβλημα των ανισοτήτων

Για μια σειρά από λόγους, οι υπάρχουσες κοινωνικές διαιρέσεις, διακρίσεις και γενικά ανισότητες στην αγορά της εργασίας εντάθηκαν κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων. Ως ο κυριότερος παράγων διόγκωσης των ανισοτήτων θεωρείται η αύξηση του ποσοστού της ανεργίας.

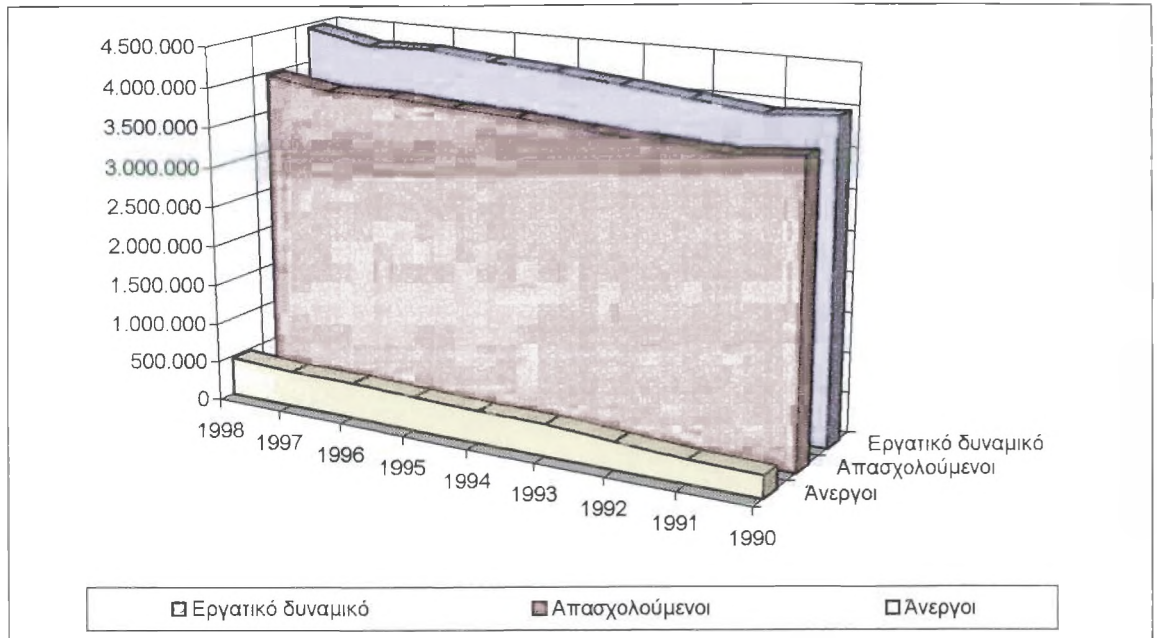
Το ποσοστό ανεργίας ακολουθεί μια ελαφρά ανοδική πορεία καθ' όλη τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας (βλ. Διάγραμμα 1). Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (1999), το ποσοστό ανεργίας εκτιμάται σε 11,7% επιβεβαιώνοντας τη διαχρονικά ανοδική πορεία του δείκτη, ενώ ο απόλυτος αριθμός των ανέργων ανέρχεται πλέον σε 523,4 χιλ. άτομα. Όπως είναι γνωστό, η συχνότητα εμφάνισης του φαινομένου είναι ιδιαίτερα άνιση ανάμεσα στις δημογραφικές και κοινωνικοοικονομικές ομάδες που απαρτίζουν το εργατικό δυναμικό, καθώς και ανάμεσα στις διάφορες γεωγραφικές περιοχές. Είναι χαρακτηριστικό για παράδειγμα ότι το ποσοστό ανεργίας στη Δυτική Μακεδονία το 1999 εκτιμήθηκε ως υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου ποσοστού στην Περιφέρεια της Κρήτης (14,6% σε σχέση με 7,2%). Ταυτόχρονα με το διογκούμενο από έτος σε έτος πληθυσμό των ανέργων, παρατηρείται και αύξηση της έντασης του φαινομένου. Ο σκληρός πυρήνας των ανέργων, οι άνεργοι μακράς διάρκειας (άνεργοι περισσότερο από 12 μήνες) συγκροτούν το 1999 τη μεγάλη πλειοψηφία του συνόλου (58,5%) σε σχέση με το 1990 όπου το αντίστοιχο ποσοστό εκτιμήθηκε σε περίπου 50%.

Η συρρίκνωση του πρωτογενούς τομέα, η αναδιάρθρωση της μεταποιητικής βιομηχανίας, ο μεγάλος αριθμός μεταναστών και η αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό είναι μερικοί από τους παράγοντες που συνήθως αναφέρονται ως παράγοντες που συνέβαλαν στην αύξηση της ανεργίας.

Αρχίζοντας από το τελευταίο, η συνεχής άνοδος του ποσοστού συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, ασκεί όπως είναι φυσικό, πιέσεις στο ρυθμό δημιουργίας θέσεων απασχόλησης. Στο διάστημα 1990-1998, το ποσοστό συμμετοχής αυξήθηκε κατά 3,5 περίπου ποσοστιαίες μονάδες (από 35,43% σε 38,85%)⁶⁶. Περισσότερο αναλυτικές ταξινομήσεις αποδεικνύουν ότι η παρατηρούμενη διευρυνόμενη διαθεσιμότητα των γυναικών για απασχόληση, πυροδοτείται πρωτίστως από νέες γυναίκες (25-34 ετών), έγγαμους και συνήθως με παιδιά, μεσαίας ή υψηλής μόρφωσης και δευτερευόντως από ώριμες γυναίκες ηλικίας 35-49 ετών.

⁶⁶ Οριζόμενο ως ο λόγος του εργατικού δυναμικού προς τον πληθυσμό ηλικίας 15 ετών και άνω

Διάγραμμα 1: Εργατικό δυναμικό, Απασχολούμενοι και Άνεργοι, σύνολο, 1990-1998

Το εύρημα αυτό είναι σημαντικό γιατί δηλώνει ότι ο κύριος όγκος του γυναικείου πληθυσμού, έχει δημιουργήσει σταθερές και μόνιμες σχέσεις πλέον με το εργατικό δυναμικό και τον κόσμο της απασχόλησης, υιοθετώντας εν πολλοίς το “συμβατικό” ανδρικό πρότυπο συμπεριφοράς στην αγορά της εργασίας. Η βελτίωση των υποστηρικτικών μηχανισμών, ο εκσυγχρονισμός της νομοθεσίας και τα διαρκώς υψηλότερα εκπαιδευτικά επιτεύγματα των γυναικών θεωρούνται μερικοί από τους παράγοντες που συνέβαλαν στη διεύρυνση της γυναικείας συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό. Παρά την πρόοδο όμως, η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό στη χώρα μας εξακολουθεί να υπολείπεται σοβαρά της αντίστοιχης γυναικείας συμμετοχής στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., γεγονός που συνηγορεί υπέρ της εκτίμησης ότι οι αυξητικές τάσεις που καταγράφονται θα συνεχίσουν και στα επόμενα χρόνια.

Πιέσεις στην απασχόληση ασκεί και ένας άλλος, περισσότερο αστάθμητος παράγοντας, η μετανάστευση. Κατά τη δεκαετία του '90, η Ελλάδα έγινε πόλος έλξης μεταναστών για τον ακριβή αριθμό και τη σύνθεση των οποίων ωστόσο, λίγα είναι γνωστά. Σε σχετική καταγραφή του 1998, με την ευκαιρία δυνατότητας αίτησης για την προσωρινή νομιμοποίηση της παραμονής και της εργασίας στη χώρα μας, προσήλθαν στα γραφεία απασχόλησης του Ο.Α.Ε.Δ., 369.629 αλλοδαποί εκ των

οποίων το 65% διέθετε Αλβανική υπηκοότητα. Εκτιμάται όμως, ότι ο συνολικός αριθμός των μεταναστών προσεγγίζει ή και ξεπερνά τις 500.000. Οι μετανάστες δραστηριοποιούνται κυρίως στους τομείς των οικοδομών, της γεωργίας και των προσωπικών υπηρεσιών. Στους τομείς αυτούς ενδέχεται να υπάρχει υποκατάσταση γηγενούς εργατικού δυναμικού, λόγω της διαφοράς στην αμοιβή της εργασίας. Ωστόσο, εμπειρικές μελέτες που έχουν γίνει σε διάφορες περιοχές στην Ελλάδα έχουν δείξει ότι η συμμετοχή των μεταναστών επηρέασε μάλλον θετικά τους αναπτυξιακούς ρυθμούς των περιοχών αυτών, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις οι μετανάστες απασχολούνται σε εργασίες που Έλληνες δεν δέχονται να εργασθούν.

Τέλος αναφορικά με τις εξελίξεις στην απασχόληση, το χρονικό διάστημα 1994-99, δημιουργήθηκαν 150.3 χιλ. θέσεις εργασίας, οι οποίες δεν στάθηκαν ικανές να αντισταθμίσουν τη μεταβολή, στο ίδιο χρονικό διάστημα, του εργατικού δυναμικού, με αποτέλεσμα βεβαίως την όξυνση του ποσοστού της ανεργίας. Αναλυτικότερη εξέταση των μεταβολών στην απασχόληση, εμφανίζει σοβαρή μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα (-117.5 χιλ. θέσεις), στασιμότητα και ελαφρά πτώση στις μεταποιητικές βιομηχανίες (-9.0 χιλ. θέσεις) και κέρδη για την απασχόληση στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας και ιδιαίτερα στις υπηρεσίες (276.7 χιλ. θέσεις). Γενικά οι μεγαλύτερες απώλειες θέσεων εργασίας προήλθαν από τους κλάδους που συγκεντρώνουν απασχολούμενους με χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα και μεγαλύτερης του μέσου όρου ηλικίας (γεωργία, μεταφορές, παραδοσιακή μεταποίηση, κ.ά). Αντιθέτως η μεγαλύτερη αύξηση της απασχόλησης σημειώθηκε σε κλάδους με υψηλότερες εκπαιδευτικές απαιτήσεις. Τούτο παρέχει μια ένδειξη ότι η προσφορά ενός υψηλής εκπαίδευσης, καλύτερα καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού είναι κρίσιμη για τις μελλοντικές εξελίξεις στην απασχόληση, ενώ παράλληλα τονίζει τη σημασία και δυναμική επίπτωση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης ως εργαλείο μιας ενεργητικής πολιτικής απασχόλησης για την απορρόφηση των εκροών των φθινόντων κλάδων.

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ανεργίας στη χώρα μας, είναι ότι σχετίζεται περισσότερο με την αδυναμία εξεύρεσης απασχόλησης παρά με την απώλεια της απασχόλησης. Το συμπέρασμα αυτό τεκμηριώνεται από την εξέταση των ροών του εργατικού δυναμικού ανάμεσα στην απασχόληση και την ανεργία. Έτσι το ποσοστό όσων απασχολούνταν το 1997 και εξακολουθούσαν να απασχολούνται το 1998

εκτιμήθηκε σε 95% για το σύνολο του πληθυσμού άνω των 15 ετών. Αντίθετα, το ποσοστό αυτών που έχασαν τη δουλειά τους για κάποιο λόγο και πέρασαν στην ανεργία εκτιμήθηκε σε μόλις 2,3%, ενώ την εικόνα συμπληρώνουν όσοι πέρασαν από την απασχόληση στην αδράνεια, 2,74%. Στο ίδιο χρονικό διάστημα, οι άνεργοι παρέμειναν στη μεγάλη τους πλειοψηφία άνεργοι (65,24%), ή εξήλθαν από το εργατικό δυναμικό (10,24%). Ένα μικρό μόνον τμήμα των ανέργων (24,52%) κατάφερε να εισχωρήσει στην απασχόληση.

Μεταφερόμενο στο πεδίο της πολιτικής για την απασχόληση, το παραπάνω εύρημα δηλώνει ότι ο στόχος δημιουργίας απασχόλησης θα πρέπει να έχει προτεραιότητα σε σχέση με τη διατήρηση της απασχόλησης. Κατά συνέπεια το ζητούμενο είναι η δημιουργία απασχόλησης με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην θιγεί η ασφάλεια των ήδη απασχολούμενων.

Το κύριο βάρος από την αύξηση του ποσοστού της ανεργίας φέρουν όπως είναι αναμενόμενο οι ομάδες που παραδοσιακά είναι περισσότερο “ευάλωτες” στην αγορά της εργασίας δηλαδή οι νέοι, οι γυναίκες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι μετανάστες, κ.ά. Για τα άτομα αυτών των κατηγοριών ο κίνδυνος διακρίσεων και γενικά της περιθωριοποίησης είναι παραπάνω από ορατός, καθώς εμφανίζεται να παγιώνεται και να ενισχύεται ένας ιδιότυπος διαχωρισμός στην Ελληνική αγορά της εργασίας: ανάμεσα στους εργαζόμενους που απολαμβάνουν σταθερότητα και ασφάλεια και στους υπόλοιπους που είτε αδυνατούν να εξασφαλίσουν απασχόληση, είτε όταν το καταφέρνουν εργάζονται με μικρή αμοιβή, συχνά με μερική απασχόληση ή με άλλη άτυπη μορφή απασχόλησης και γενικά σε θέσεις εργασίας περιστασιακές με ελάχιστες δυνατότητες εξέλιξης. Αυτός ο διαχωρισμός εμφανίζεται να αποτελεί και την κύρια πηγή ανισότητας στην Ελληνική αγορά εργασίας. Στην επόμενη ενότητα επιχειρείται μια επισκόπηση των δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των ομάδων που κινδυνεύουν περισσότερο από τις διακρίσεις στην αγορά της εργασίας.

6.2.2. Δημογραφικές/κοινωνικοοικονομικές ομάδες και ανισότητες στην αγορά εργασίας

6.2.2.1 Οι νέοι

Ανάμεσα στις δημογραφικές ομάδες που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση στην αγορά της εργασίας, οι νέοι αναμφίβολα καταλαμβάνουν την πρώτη θέση. Το πρόβλημα της ανεργίας των νέων δεν αποτελεί βέβαια αποκλειστικά “Ελληνική ιδιομορφία”, καθώς σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες τα ποσοστά ανεργίας που αντιμετωπίζουν οι νέοι κυμαίνονται σε επίπεδα υψηλότερα του μέσου όρου. Ωστόσο στη χώρα μας, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, το φαινόμενο της ανεργίας των νέων παρουσιάζεται με ιδιαίτερη οξύτητα και ένταση.

Για το 1998, τελευταίο έτος για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία, και για τους νέους ηλικίας 14-29 ετών το ποσοστό ανεργίας εκτιμήθηκε σε 23%, υπερδιπλάσιο δηλαδή του μέσου όρου για όλες τις ηλικιακές ομάδες (10,76%). Το ποσοστό αυτό κρύβει διαφορές τόσο ανάμεσα στις επί μέρους ηλικιακές ομάδες που το απαρτίζουν, όσο και ανάμεσα στα δύο φύλα.

Ως προς την πρώτη από τις δύο διαστάσεις του θέματος, τα ποσοστά ανεργίας βαίνουν μειούμενα καθώς μεταβαίνουμε προς τις μεγαλύτερες ηλικίες. Έτσι για την ομάδα των 15-19 ετών, το ποσοστό της ανεργίας εκτιμάται σε 36%, για την ομάδα των 20-24 ετών σε 28% και τέλος για την ομάδα των 25-29 ετών σε 16,6%. Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν σοβαρά προβλήματα κατά τη μετάβαση των νέων από το σχολείο στην ενεργό ζωή, καθώς σε αυτές τις ηλικίες συνήθως ένα άτομο αναζητά την πρώτη του απασχόληση.

Ως προς τις διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα φύλα, το ποσοστό της ανεργίας των νέων γυναικών (14-29 ετών) εκτιμάται σε 31,5%, ποσοστό σημαντικά υψηλότερο από το αντίστοιχο των νέων ανδρών (16%). Ειδικά για τις νεαρότερες γυναίκες 15-19 ετών, ο κίνδυνος ανεργίας εμφανίζεται ακραίος καθώς το σχετικό ποσοστό ανεργίας αφορά την απόλυτη πλειοψηφία αυτής της ομάδας (50,3%).

Το ερώτημα που δημιουργείται εύλογα, αν πάρουμε υπόψη μας τα παραπάνω στατιστικά ευρήματα, είναι πώς ο σχεδόν ακραίος κίνδυνος ανεργίας που αντιμετωπίζουν οι νέοι δεν έχει οδηγήσει ήδη σε κοινωνικές εντάσεις ή και εκρήξεις. Για πολλούς μελετητές της Ελληνικής αγοράς εργασίας, η απάντηση στο ερώτημα

αυτό συνδέεται με τη λειτουργία της οικογένειας ως άτυπου δικτύου κοινωνικής προστασίας που στηρίζει οικονομικά τα άνεργα νεαρά μέλη της, έως ότου αυτά βρουν το δρόμο τους στην αγορά της εργασίας.

Ένα άλλο πρόβλημα που αφορά τους νέους και το οποίο συχνά συνδέεται με τις δυσκολίες ένταξης στην απασχόληση, είναι η σχολική διαρροή και αποτυχία. Αν και οι σημερινοί νέοι εμφανίζουν εκπαιδευτικά επιτεύγματα σημαντικά υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα παλαιότερων γενεών, ένα σημαντικό ποσοστό εξακολουθεί να διαρρέει από το εκπαιδευτικό σύστημα και να εισέρχεται στην αγορά εργασίας χωρίς ουσιαστικά προσόντα. Αναλυτικά στοιχεία εμφανίζουν το ποσοστό διαρροής από την υποχρεωτική εκπαίδευση στη Ελλάδα να κυμαίνεται περίξ του Κοινοτικού μέσου όρου (11-15,5 %). Στις υψηλότερες ηλικίες ωστόσο, το ποσοστό διαρροής εμφανίζεται ιδιαίτερα αυξημένο. Έτσι στην ηλικία των 17 ετών, το σχετικό ποσοστό εκτιμάται σε 44,2 % για την Ελλάδα, σε σχέση με μόλις 16,3 % για την Κοινότητα⁶⁷. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, η σχολική διαρροή συνεχίζει να επικεντρώνεται σε ομάδες ειδικών κατηγοριών που κινδυνεύουν άμεσα από κοινωνική περιθωριοποίηση, καθώς και στις αγροτικές περιοχές της χώρας.

Το συμπέρασμα που συνάγεται από την επισκόπηση των στατιστικών ενδείξεων για τους νέους, είναι ότι οι τελευταίοι αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην προσπάθειά τους να εξασφαλίσουν απασχόληση. Κατά συνέπεια η κύρια πρόκληση για την πολιτική εμφανίζεται να είναι η λήψη μέτρων διευκόλυνσης της μετάβασης των νέων από το σχολείο στην ενεργό ζωή, προσπάθεια που όμως δεν θα πρέπει σε καμιά περίπτωση να οδηγήσει σε υποκατάσταση των ήδη απασχολούμενων.

6.2.2.2 Οι γυναίκες

Μια άλλη ομάδα η οποία αποτελεί συχνά το αντικείμενο διακρίσεων στην αγορά της εργασίας και για την οποία ελλοχεύει διαρκώς ο κίνδυνος της περιθωριοποίησης και του αποκλεισμού είναι οι γυναίκες. Μια σύντομη ματιά στα στατιστικά στοιχεία, αρκεί για να επιβεβαιώσει αυτή την παρατήρηση. Το 1998 οι γυναίκες αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού ηλικίας 15 ετών και άνω (51,74% του συνόλου). Ταυτόχρονα αποτελούσαν μόνον το 39,4% του εργατικού δυναμικού, ενώ χαμηλότερη ήταν η αντιπροσώπευσή τους στο σύνολο των απασχολούμενων (36,88%). Όπως είναι φυσικό οι γυναίκες υπεραντιπροσωπεύονταν στους άνεργους

⁶⁷ Τα στοιχεία αναφέρονται στο 1995. Πηγή: OECD, Education at a Glance, 1997.

(συγκροτούν το 60,55% του συνόλου) καθώς και στην κατηγορία των ατόμων εκτός εργατικού δυναμικού (64,5% του συνόλου). Αλλά και εντός της απασχόλησης, οι γυναίκες εμφανίζονται σε μειονεκτικότερη θέση από τους άνδρες. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ μόλις το 3,6% των ανδρών απασχολούμενων το 1999 εργαζόταν με μερική απασχόληση, το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες ξεπερνούσε το 10%. Παράλληλα, τα ποσοστά όσων δήλωσαν ότι εργάζονται με μερική απασχόληση γιατί δεν βρίσκουν πλήρη, εκτιμήθηκαν σε 1,7% και σε 4,2% αντίστοιχα για τους άνδρες και γυναίκες.

Διαχρονικά, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, επέρχεται μια διεύρυνση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Αυτή η τάση, η οποία αναμένεται να συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια, οφείλεται σε μια σειρά από παράγοντες, πολλοί από τους οποίους δεν υποβάλλονται εύκολα σε ανάλυση. Ένας παράγοντας ωστόσο που γενικά θεωρείται ότι συμβάλλει στη μακροχρόνια άνοδο του γυναικείου ποσοστού συμμετοχής είναι τα εκπαιδευτικά επιτεύγματα. Εδώ είναι προφανές ότι οι νέες γυναίκες ιδιαίτερα, έχουν κάνει σημαντικά βήματα προόδου, υπερκερώντας τους άνδρες. Το 1998 για παράδειγμα οι γυναίκες κάτοχοι πτυχίων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελούσαν το 16,6% του γυναικείου εργατικού δυναμικού, έναντι 12,8% που υπολογίζεται ως το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες. Οι γυναίκες υψηλής μόρφωσης εμφανίζουν ποσοστά συμμετοχής που ελάχιστα υπολείπονται εκείνα των ανδρών και γενικότερα εμφανίζονται να έχουν υιοθετήσει πρότυπα καριέρας παρόμοια με αυτά των ανδρών.

Η μαζική είσοδος των γυναικών στην αγορά της εργασίας εμφανίζεται να έχει διευκολυνθεί από την αύξηση ευκαιριών απασχόλησης στις υπηρεσίες. Στο διάστημα 1990-1998, η γυναικεία απασχόληση αυξήθηκε κατά 155 χιλ. άτομα, σε αντίθεση με την ανδρική απασχόληση, τα κέρδη για την οποία ήταν μέτρια (99 χιλ. άτομα περίπου). Η συντριπτική πλειοψηφία αυτών των νέων θέσεων εντοπίζεται στους κλάδους των υπηρεσιών, όπου η ζήτηση για τις γυναίκες ήταν τόσο σημαντική ώστε υπερκέρασε τις απώλειες θέσεων από τον πρωτογενή τομέα. Ταυτόχρονα όμως αυτή η εξέλιξη εμπερικλείει τον κίνδυνο της προσέλκυσης ενός μεγάλου αριθμού νέων, υψηλής εκπαίδευσης γυναικών σε ένα σχετικά μικρό αριθμό επαγγελματιών.

Γενικά η πρόοδος που εμφανίζουν να έχουν κάνει οι γυναίκες στην αγορά της εργασίας συνδέεται κυρίως με την αύξηση των ποσοστών συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό και την ανάληψη ενός αριθμού καλά αμειβόμενων θέσεων εργασίας στον

τομέα των υπηρεσιών από υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου νέες γυναίκες. Ωστόσο ακόμη και αυτή η πρόοδος, χωρίς βελτίωση των διαθέσιμων υποστηρικτικών μηχανισμών, θα μπορούσε να έχει ως τελικό αποτέλεσμα απλώς την αύξηση των γυναικών που κουβαλούν το διπλό φορτίο της καριέρας και των ευθυνών της οικογένειας. Πέραν αυτού, οι γυναίκες χρειάζονται να διανύσουν αρκετή απόσταση ακόμη, προκειμένου να επιτύχουν την ισότητα με τους άνδρες στην αγορά της εργασίας. Ο όρος “ισότητα” χρησιμοποιείται εδώ για να υποδηλώσει ισότητα στα επαγγέλματα που ασκούν οι άνδρες και οι γυναίκες, όσον αφορά στις αποδοχές από την εργασία (ένα θέμα που δεν θίχτηκε εδώ), στη συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων και τέλος στις πιθανότητες ανεργίας.

6.2.2.3 Οι απασχολούμενοι με ελλιπή εκπαίδευση

Διαφορετικά προβλήματα από τους νέους εμφανίζει το «ώριμο» τμήμα του εργατικού δυναμικού. Εδώ ως κυρίαρχο πρόβλημα εμφανίζεται το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο καθώς και η απουσία τεχνικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Κατά την τελευταία δεκαετία, η δημογραφική πυραμίδα, δηλαδή η σύνθεση του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού κατά ομάδες ηλικιών μεταβλήθηκε σημαντικά. Συγκεκριμένα, στο χρονικό διάστημα 1990-1998, σημειώθηκε αύξηση του πληθυσμού κατά 9% συνολικά. Τα άτομα ηλικίας 65/69 ετών καθώς και τα άτομα ηλικίας 70-74 ετών σημείωσαν τις υψηλότερες αυξήσεις (κατά 39,4% και 42,2% αντίστοιχα) από οποιαδήποτε άλλη ηλικιακή ομάδα. Αντίθετα, τα ποσοστά αύξησης των νέων ήταν μικρότερα του μέσου όρου, μία δε ομάδα, οι νέοι ηλικίας 15-19 ετών, μειώθηκε σε απόλυτο μέγεθος (κατά 2,5% στο ίδιο χρονικό διάστημα). Ως αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων, οι ηλικιωμένοι συγκροτούν το 1998 μεγαλύτερο μερίδιο του πληθυσμού, απ’ ότι το 1990. Τα άτομα ηλικίας 65-69 ετών αποτελούν πλέον το 7,6% του πληθυσμού (σε σχέση με 5,9% το 1990), ενώ τα πλέον ηλικιωμένα άτομα, 70-74 ετών το 5,8% του πληθυσμού (σε σχέση με μόλις 4,4% το 1990). Κατά συνέπεια, η εικόνα όσον αφορά τη σύνθεση του πληθυσμού από πλευράς ηλικιών, αλλάζει προς όφελος των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων και σε βάρος φυσικά των νέων.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι λόγω της δημογραφικής γήρανσης, αλλά και λόγω της καθυστέρησης εισόδου των νέων στο εργατικό δυναμικό, η σημασία του «ώριμου» τμήματος του εργατικού δυναμικού αναβαθμίζεται. Η ανανέωση των δεξιοτήτων

στους χώρους εργασίας (καθώς και η πρόληψη μελλοντικών κενών σε ειδικότητες) θα πρέπει να προέρχεται ολοένα και περισσότερο από αυτό το τμήμα του εργατικού δυναμικού και τούτο δεν αναμένεται να είναι εύκολο, καθώς τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα έχουν γενικά χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Είναι χαρακτηριστικό σχετικά το γεγονός ότι το ήμισυ του πληθυσμού δεν έχει προχωρήσει πέραν της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (το αντίστοιχο ποσοστό για την Ε.Ε. εκτιμάται σε 40,6%), και βεβαίως ένα σημαντικό τμήμα από τον πληθυσμό αυτό είναι άτομα λειτουργικά αναλφάβητα. Το πρόβλημα της ελλιπούς εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα οξύ ανάμεσα στον πληθυσμό ηλικίας άνω των 45 ετών, ενώ στις μεγαλύτερες ηλικίες το ποσοστό των ατόμων με υποχρεωτική μόνον εκπαίδευση κυμαίνεται στα επίπεδα του 80-90%. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτές οι ομάδες απαρτίζουν ένα μεγάλο τμήμα του εργατικού δυναμικού.

Το πρόβλημα της ελλιπούς εκπαίδευσης του «ώριμου» τμήματος του εργατικού δυναμικού συνδέεται, όπως είναι φυσικό άμεσα με προβλήματα όπως η μακροχρόνια ανεργία των ηλικιωμένων ατόμων, η επισφαλής απασχόληση καθώς και η φτώχεια. Αναφορικά με την τελευταία και σύμφωνα με εκτιμήσεις της EUROSTAT, η Ελλάδα εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό νοικοκυριών σε κατάσταση φτώχειας ανάμεσα σε όλες τις χώρες της Ε.Ε., με εξαίρεση την Πορτογαλία. Πιο συγκεκριμένα σε σχέση με τον Κοινοτικό μέσο όρο 17% για το 1993, η Ελλάδα εμφανίζει ποσοστό φτωχών νοικοκυριών 24%⁶⁸. Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε 872.000 νοικοκυριά, στα οποία διαβιούν 2.258.000 άτομα, εκ των οποίων τα 380.000 είναι παιδιά κάτω των 16 ετών.

6.2.2.4 Οι αιτούντες άσυλο

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες στο τέλος του 1998 ζούσαν στην Ελλάδα 5.900 πρόσφυγες, αριθμός πολύ μικρός, εάν συγκριθεί με τους 1.730.000 πρόσφυγες που έχουν καταφύγει στο σύνολο των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μάλιστα την τελευταία δεκαετία ο αριθμός των προσφύγων στην Ελλάδα έχει παρουσιάσει μείωση κατά 30% έως 40% (7.500 το 1989, 9.000 το 1991), ενώ το 1998 και 1999 μειώθηκαν εντυπωσιακά και οι αιτήσεις για τη χορήγηση ασύλου. Έτσι από 4.380 αιτήσεις που κατατέθηκαν το 1997, το 1998 υποβλήθηκαν 2.950 αιτήσεις και το 1999 1.528 αιτήσεις. Η τάση αυτή μάλιστα είναι αντίθετη προς την έντονα αυξητική (18,6%

⁶⁸ EUROSTAT: Statistics in focus. Population and Social Conditions, No 6 /1997.

μέσος όρος για το 1999) τάση που παρουσίασαν τα αιτήματα για χορήγηση ασύλου στα υπόλοιπα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία η Ελλάδα δέχθηκε το 1999 μόλις το 0,3% των αιτημάτων ασύλου που υποβλήθηκαν σε Ευρωπαϊκά κράτη, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 0,8% το 1998. Επίσης και σε ότι αφορά τα ποσοστά αναγνώρισης, τόσο με χορήγηση ασύλου, όσο και με αναγνώριση ανθρωπιστικού καθεστώτος η Ελλάδα βρίσκεται χαμηλά σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Έτσι το 1998 η προσφυγική ιδιότητα αναγνωρίστηκε (άσυλο ή ανθρωπιστικό καθεστώς) στο 10,6% των αιτούντων, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για τα προηγούμενα χρόνια ήταν 5,3% για το 1993, 11,9% για το 1994, 16,1% για το 1995, 12,2% για το 1996 και 9,1% για το 1997.

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει κατ' αρχήν ότι στην Ελλάδα υποβάλλονται συγκριτικά πολύ λιγότερες αιτήσεις παροχής ασύλου, παρ' όλο που λόγω της γεωγραφικής της θέσης (στα Βαλκάνια και στο ανατολικότερο άκρο της Ε.Ε. και με εκατοντάδες νησιά ελάχιστα μίλια από τις μικρασιατικές ακτές), αποτελεί το πρώτο καταφύγιο πολλών προσφύγων είτε από την Ασία (Ιράκ, Πακιστάν κλπ.) είτε από το Κοσσυφοπέδιο και την Αφρική. Το γεγονός αυτό δείχνει με μια πρώτη προσέγγιση ότι οι δυσκολίες πρόσβασης και ολοκλήρωσης των διαδικασιών χορήγησης ασύλου που ίσχυαν στην Ελλάδα πριν την υιοθέτηση του Π.Δ. 61/99 απέτρεπαν πολλούς αλλοδαπούς από το να υποβάλλουν αντίστοιχο αίτημα στις Ελληνικές αρχές, προτιμώντας χώρες με ελαστικότερες διαδικασίες.

Άλλωστε και το στοιχείο του χαμηλού ποσοστού (10,6% για το 1998) αιτήσεων παροχής ασύλου που κρίνονται θετικά σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες (55% στη Δανία, 38% στην Ολλανδία κλπ.) αποτελεί ενδεχομένως σοβαρή αιτία του μειωμένου αριθμού προσφύγων που καταφεύγουν στην Ελλάδα για την παροχή ασύλου. Πάντως στο μέλλον μετά και την ολοκλήρωση της εναρμόνισης της σχετικής Ελληνικής νομοθεσίας με τα ισχύοντα στα υπόλοιπα Κράτη Μέλη και με την προώθηση της “κοινοτικοποίησης” του δικαίου για την παροχή ασύλου, αναμένεται να περιοριστούν ή να εκλείψουν εντελώς οι λόγοι που καθιστούν την Ελλάδα λιγότερο ελκυστική για την υποβολή αίτησης ασύλου και την εγκατάσταση προσφύγων.

6.2.2.5 Άτομα με ειδικές ανάγκες

Τα άτομα που πάσχουν από σωματικές, αισθητήριες, νοητικές και διανοητικές διαταραχές αντιπροσωπεύουν κατά μέσο όρο το 12% του πληθυσμού των ευρωπαϊκών χωρών και στην Ελλάδα ο αριθμός τους ανέρχεται σε 959 400 άτομα (9,3% του πληθυσμού), σύμφωνα με εκτιμήσεις της Eurostat.

Τα τελευταία 20 χρόνια θεσπίστηκαν σημαντικά μέτρα αποκατάστασης των ατόμων με ειδικές ανάγκες και ένταξής τους στην κοινωνική ζωή. Παρόλα αυτά ο επαγγελματικός και ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με ειδικές ανάγκες δεν έχει αντιμετωπιστεί ακόμα. Η ανεργία, όπως εκτιμήθηκε από το Σύμβουλο Αξιολόγησης του Ε.Π. “Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας”, για τα άτομα με σοβαρά εμπόδια είναι 64% για τους άνδρες και 88% για τις γυναίκες⁶⁹. Η πλειοψηφία των ατόμων με ειδικές ανάγκες παραμένει χωρίς κατάλληλη για τις ανάγκες της αγοράς εργασίας επαγγελματική κατάρτιση και η δυνατότητα ένταξής τους στην αγορά εργασίας είναι πολύ περιορισμένη, ενώ η ειδική επαγγελματική εκπαίδευση στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα παρουσιάζει υποτυπώδη μορφή. Επιπλέον, τα προγράμματα που εφαρμόζονται έχουν μικρά ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα. Σύμφωνα με στοιχεία της αρμόδιας Υπηρεσίας του ΟΑΕΔ, το σύνολο των τοποθετήσεων σε θέση εργασίας για την περίοδο 1994-1998 αποτελεί το μόλις το 17,5% των εγγραφέντων ανέργων, ενώ οι θέσεις που πληρώθηκαν ήταν κυρίως ανειδίκευτης ή ημειδίκευμένης εργασίας στους ασταθείς κλάδους της οικονομίας, με χαμηλό κοινωνικό γόητρο και χαμηλές αποδοχές. Τα δεδομένα αυτά αποδεικνύουν, ότι υπάρχουν έντονες διακρίσεις και ανισότητες στην αγορά εργασίας σε βάρος των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Τέλος, τα παραγωγικά εργαστήρια και οι συνεταιρισμοί για τα άτομα που πάσχουν από ψυχικές και διανοητικές ασθένειες εξακολουθούν να λειτουργούν άτυπα, όσον αφορά την νομική τους μορφή και παραμένουν ακόμα στο στάδιο της «προστατευόμενης» απασχόλησης χωρίς να έχουν αξιοποιηθεί οι δυνατότητες για τη μετεξέλιξή τους σε αυτόνομες παραγωγικές μονάδες.

⁶⁹ Αναλυτικό ΣΠΑ 2000-2006 για την ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, Εποπτεία σύνταξης: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας.

6.2.2.6 Μετανάστες, παλιννοστούντες

Μια σειρά από εξελίξεις όπως η κατάρρευση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, οι ανακατατάξεις στο βαλκανικό χώρο και η ένταση στη Μέση Ανατολή οδήγησαν στην επανεμφάνιση του προσφυγικού ζητήματος στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας. Σε αυτό συνετέλεσε και η προοδευτική επιστροφή (παλιννόστηση) των μεταναστών της προηγούμενης περιόδου, καθώς και η επανεγκατάσταση, προσωρινή ή μόνιμη, ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωση και από την Αλβανία, οι οποίοι προσετέθησαν στους ήδη εγκαταστηθέντες ομογενείς στη διάρκεια των τριών πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών. Οι συνθήκες διαβίωσης και εργασίας των ομάδων αυτών είναι δύσκολες και οι περισσότεροι ζουν στο περιθώριο του σύγχρονου τρόπου ζωής. Οι παράγοντες διακρίσεων και αποκλεισμού σχετίζονται με την ανεπαρκή γνώση ή άγνοια της ελληνικής γλώσσας, με την έλλειψη κατάλληλης για την ελληνική αγορά εργασίας κατάρτισης, με την απασχόληση στην παραοικονομία, με την έλλειψη πληροφοριών για τα δικαιώματά τους και συχνά, με την εκμετάλλευσή τους στην αγορά εργασίας.

6.2.2.7 Έλληνες μετανάστες

Τις μεγαλύτερες ομάδες αποτελούν οι Πόντιοι παλιννοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι Βόρειο-ηπειρώτες και οι παλιννοστούντες εργάτες από τη Δυτική Ευρώπη. Ο αριθμός της πρώτης κατηγορίας εκτιμάται σε 80.000 άτομα περίπου, ενώ υπολογίζεται ότι ο συνολικός αριθμός τους θα φθάσει σύντομα τις 100 έως 200 χιλιάδες. Παράλληλα, οι Βόρειο-ηπειρώτες εκτιμούνται σε 150 χιλιάδες άτομα περίπου. Με σκοπό τη διευκόλυνση της εγκατάστασης και της επαγγελματικής αποκατάστασης των παλιννοστούντων, διάφοροι φορείς εφαρμόζουν προγράμματα εκμάθησης γλώσσας, επαγγελματικής κατάρτισης και επανεκπαίδευσης. Εάν και τα προβλήματα ενσωμάτωσης στην αγορά εργασίας και την κοινωνία γενικότερα διαφέρουν ανάμεσα στις ομάδες αυτές, θεωρείται ότι ειδικότερα η δεύτερη γενιά παλιννοστούντων-μεταναστών αντιμετωπίζει εντονότερα προβλήματα ένταξης στην απασχόληση και ως εκ τούτου η διαμόρφωση νέων πρακτικών ενσωμάτωσης στην αγορά εργασίας και εξάλειψης των διακρίσεων κρίνεται απαραίτητη.

6.2.2.8 Αλλοδαποί μετανάστες

Η εγκατάσταση των αλλοδαπών στην Ελλάδα διακρίνεται σε ανεπίσημη και νόμιμη. Εκτιμάται ότι συνολικά οι αλλοδαποί μετανάστες σήμερα υπερβαίνουν τα 500 χιλιάδες άτομα. Εάν και δεν αποτελούν μια ενιαία ως προς τα εκπαιδευτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά τους κατηγορία, στην πλειοψηφία τους οι μετανάστες εργάζονται σε προσωρινές και υποβοηθητικές δουλειές, οι οποίες δεν τους επιτρέπουν να εξειδικευτούν και η αμοιβή τους είναι χαμηλή. Το ζήτημα των αλλοδαπών μεταναστών απαιτεί την πρόβλεψη πολιτικών και μέτρων που θα επιτρέψουν τη συμβίωση διαφοροποιημένων, εθνικά και πολιτισμικά, ομάδων στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας, διευκολύνοντας τις εργασιακές συνθήκες και τις συνθήκες διαβίωσής τους.

6.2.2.9 Φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι και ανήλικοι παραβάτες

Η αύξηση της εγκληματικότητας εμφανίζεται μεγάλη τα τελευταία χρόνια. Ο ακριβής αριθμός των φυλακισμένων και αποφυλακισμένων μεταβάλλεται συνεχώς. Εκτός από τους 9 000 περίπου κρατούμενους στις φυλακές, σχεδόν 100.000 νέοι κάθε χρόνο οδηγούνται στην αστυνομία, περίπου 60.000 από αυτούς οδηγούνται στα δικαστήρια ανηλίκων και ένας ελάχιστος αριθμός (500-800 άτομα) στις φυλακές ανηλίκων⁷⁰. Ο εγκλεισμός έχει σαν συνέπεια την απομάκρυνση των κρατουμένων από την κοινωνία και από την αγορά εργασίας για μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα. Η έλλειψη επαγγελματικής εξειδίκευσης, η προχωρημένη (συνήθως) ηλικία, η υπάρχουσα νομοθεσία περί ποινικού μητρώου, καθώς και οι κοινωνικές προκαταλήψεις, η απροθυμία των εργοδοτών να προσλάβουν πρώην κρατούμενους, αλλά και η έλλειψη αυτοπεποίθησης των ίδιων ατόμων είναι από τους κυριότερους παράγοντες που περιορίζουν τις ευκαιρίες κοινωνικής και επαγγελματικής ενσωμάτωσής τους μετά την αποφυλάκιση.

Τα τελευταία χρόνια το Υπουργείο Δικαιοσύνης και ο ΟΑΕΔ σε συνεργασία με άλλους, δημόσιους κυρίως, φορείς οργανώνουν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης για κρατούμενους φυλακών καθώς και προγράμματα επαγγελματικής αποκατάστασης των αποφυλακισμένων. Ωστόσο, τα προγράμματα απευθύνονται σε

⁷⁰ Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, Διεύθυνση Προγραμμάτων, Τμήμα Ειδικών Προγραμμάτων.

μικρό αριθμό ατόμων, ενώ σε ότι αφορά ειδικά στις γυναίκες, η υποστήριξη αυτή εμφανίζεται εξαιρετικά περιορισμένη.

6.2.2.10 Ομάδες με γλωσσικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις: Τσιγγάνοι και Πομάκοι

Ο αριθμός του τσιγγάνικου πληθυσμού δεν έχει προσδιορισθεί με ακρίβεια. Οι εκτιμήσεις κυμαίνονται μεταξύ 120.000 – 300.000 ατόμων, ενώ οι εκπρόσωποι των ελλήνων τσιγγάνων τους υπολογίζουν γύρω στις 450.000 άτομα. Η πλειοψηφία των τσιγγάνων ασχολείται με το γυρολογικό εμπόριο στην ανεπίσημη αγορά εργασίας. Ορισμένοι έχουν εμπορικές επιχειρήσεις, ενώ ολιγαριθμότεροι απασχολούνται ως ανειδίκευτοι εργάτες σε εξαρτημένη εργασία, περιστασιακή ή εποχιακή. Τα επαγγέλματά τους περνούν κρίση και παρακμάζουν υπό τις συνθήκες ανταγωνισμού της μαζικής παραγωγής και του οργανωμένου εμπορίου, καθώς και του ανταγωνισμού των μεταναστών που ασχολούνται με ορισμένες από τις εργασίες αυτές. Η ύπαρξη στερεοτύπων και προκαταλήψεων στην ευρύτερη κοινωνία εκτιμάται ότι αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες αποκλεισμού των τσιγγάνων από την αγορά εργασίας. Ο αναλφαβητισμός τους υπολογίζεται σε 50%-80%, ενώ η ανεργία αποτελεί ουσιώδες πρόβλημα για την ομάδα αυτή. Επιπλέον, η έλλειψη πληροφόρησης γύρω από τα θέματα σχετικά με τα δικαιώματά τους, στερεί τους τσιγγάνους από την ευκαιρία διεύρυνσης των επιλογών τους. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια σαφής προσπάθεια κατανόησης και αντιμετώπισης του αποκλεισμού τους. Οι δράσεις ορισμένων φορέων, η αξιοποίηση των προγραμμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, η χάραξη εθνικής πολιτικής υποστήριξης των τσιγγάνων δείχνουν θετική πορεία. Ωστόσο, η ανάγκη για εφαρμογή μιας συγκροτημένης, πιο ολοκληρωμένης πολιτικής καταπολέμησης του αποκλεισμού των τσιγγάνων από την αγορά εργασίας παραμένει επιτακτική.

Ο αριθμός των Πομάκων ανέρχεται σε 18.000 άτομα. Η μη εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας εκτιμάται ως ένα βασικό εμπόδιο για την πλήρη και ενεργή ενσωμάτωσή τους στην αγορά εργασίας.

6.2.2.11 Απεξαρτημένα άτομα

Τα επίσημα στοιχεία για τα απεξαρτημένα άτομα είναι ελλιπή. Από διάφορες μελέτες προκύπτει ότι ο αριθμός τους είναι σχετικά μικρός - γύρω στα 1.000 άτομα.

Ωστόσο, το πρόβλημα των ναρκωτικών δεν είναι στατικό, αλλά δυναμικό, και ο αριθμός των ανεξαρτημένων ατόμων, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, ακολουθεί αυξητική πορεία. Τα ανεξαρτημένα άτομα καλούνται να ενταχθούν στην αγορά εργασίας με δυσμενείς και άνισους όρους. Το μορφωτικό τους επίπεδο είναι κατά κανόνα χαμηλό, δεν έχουν ειδίκευση, εμπειρία και δεξιότητες που να τους βοηθήσουν να ενταχθούν στην αγορά ενώ τέλος, η πλειοψηφία τους δεν έχει “λευκό” ποινικό μητρώο και απολυτήριο στρατού, άλλα μια βεβαίωση απαλλαγής όπου μάλιστα αναφέρεται και το πρόβλημά τους. Παράλληλα, ο στιγματισμός οδηγεί σε απροθυμία των εργοδοτών να προσλαμβάνουν ανεξαρτημένα άτομα. Παρά την εφαρμογή ενεργειών/προγραμμάτων για την απεξάρτηση και υποστήριξη της ομάδας αυτής, η εθνική πολιτική για την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη της είναι ακόμα περιορισμένη.

6.2.3. Προκλήσεις και προοπτικές πολιτικής

Σύμφωνα με τις στατιστικές ενδείξεις που παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες σελίδες, η Ελληνική αγορά εργασίας, αλλά και ευρύτερα η Ελληνική κοινωνία για μια σειρά από πολιτικούς, οικονομικούς, ιστορικούς αλλά και πολιτισμικούς λόγους, παρουσιάζει δυϊσμούς και διαρθρωτικά προβλήματα που έχουν ως τελικό αποτέλεσμα την ύπαρξη διακρίσεων και ανισοτήτων στην απασχόληση.

Οι διακρίσεις και οι ανισότητες στην αγορά της εργασίας αποτελούν το αντικείμενο παρέμβασης ενός συνόλου πολιτικών και μέτρων που αποτυπώνονται στα Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση των ετών 1998 και 1999, αλλά και του έτους 2000. Με τα σχέδια αυτά έγινε ίσως για πρώτη φορά προσπάθεια να αντιμετωπισθούν διάφορα προβλήματα της αγοράς εργασίας με συγκροτημένο τρόπο και με βάση έναν ορθολογικό σχεδιασμό. Τα Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση της ανεργίας διαφόρων ομάδων στόχου. Τα μέτρα του πρώτου πυλώνα αποσκοπούν στην βελτίωση της απασχολησιμότητας μέσω του επαγγελματικού προσανατολισμού, της παροχής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ανέργων, του εκσυγχρονισμού των δομών που στηρίζουν με εξατομικευμένα μέτρα τους ανέργους, και της απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας. Επιπλέον, μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων

“Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας” και “Συνεχιζόμενη Κατάρτιση” υλοποιήθηκε μια σειρά από δράσεις για τη στήριξη και την επαγγελματική ένταξη των ατόμων που περιλαμβάνονται στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Επίσης, στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας “Απασχόληση” υλοποιούνται καινοτόμα προγράμματα για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας συγκεκριμένων ομάδων που έχουν ιδιαίτερα προβλήματα ένταξης. Παρά την εφαρμογή των πολιτικών και μέτρων για τη βελτίωση της απασχολησιμότητας, η ανεργία εξακολουθεί να βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα ιδίως για τους νέους και τις γυναίκες, ενώ για την πλειοψηφία ατόμων που περιλαμβάνονται στις μειονεκτούσες ομάδες αυτή είναι ακόμα πιο έντονη. Τα εμπόδια πρόσβασης στην αγορά εργασίας των ομάδων αυτών δεν έχουν εξαλειφθεί και οι δυνατότητες ένταξής τους δεν έχουν αξιοποιηθεί ακόμα. Η ελλιπής πληροφόρηση και η αδυναμία πρόσβασης των ατόμων από τις μειονεκτούσες ομάδες στις υπάρχουσες υπηρεσίες και προγράμματα (συνεπώς και η χαμηλή συμμετοχή τους σε αυτά), η αναντιστοιχία μεταξύ των προσόντων που αποκτούν και των αναγκών της αγοράς εργασίας, άλλα και η αποσπασματικότητα και ο κατακερματισμός των εφαρμοζόμενων μέτρων, η ελλιπής ενημέρωση/ευαισθητοποίηση των εργοδοτών και εργαζομένων για τις ανάγκες και δυνατότητες των επιμέρους ομάδων είναι μερικά από τα κυριότερα εμπόδια για την πλήρη και ισότιμη ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Τα μέτρα πρόληψης του αποκλεισμού και βελτίωσης της απασχολησιμότητας που προβλέπονται στον πυλώνα θα πρέπει να συνδυαστούν με μέτρα προώθησης στην απασχόληση όλων των μειονεκτουσών ομάδων και να συντονιστούν και να αναπτυχθούν οι υπάρχουσες κατάλληλες μορφές προληπτικών και ενεργητικών πολιτικών για την επιτάχυνση της ένταξής τους στην αγορά εργασίας.

Στο δεύτερο πυλώνα υλοποιούνται πολιτικές στήριξης και ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας με στόχο τη δημιουργία κατάλληλου θεσμικού πλαισίου που να διευκολύνει τη δημιουργία και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και κατά συνέπεια, τη διατήρηση υφιστάμενων και δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Σημαντική κρίνεται η αποτελεσματικότητα των δράσεων που απευθύνονται στις γυναίκες και στους νέους. Επιπλέον, στα πλαίσια εθνικών και κοινοτικών προγραμμάτων πολλοί δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς έχουν δημιουργήσει υποστηρικτικές δομές επιχειρηματικότητας, παρέχουν εκπαιδευτικά πακέτα για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και επαγγελματική κατάρτιση για νέους επιχειρηματίες.

Ωστόσο, σημαντικό είναι να επιτευχθεί συνεργασία και συντονισμός των φορέων και των υπάρχουσών δομών για την επιχειρηματικότητα, ώστε να εξασφαλίζεται αφενός η παροχή ολοκληρωμένων υποστηρικτικών υπηρεσιών και αφετέρου, η δυνατότητα πρόσβασης όλων των ατόμων που περιλαμβάνονται στις μειονεκτούσες ομάδες στις υπηρεσίες αυτές. Στον ίδιο πυλώνα δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο και στην κοινωνική οικονομία. Η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας είναι σε αρχικό ακόμα στάδιο και δεν έχουν αξιοποιηθεί οι δυνατότητες που προσφέρονται μέσω των νέων τεχνολογιών για ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων, οι οποίες θα εξασφαλίζουν τη δυνατότητα πρόσβασης και θα διευρύνουν τις επαγγελματικές ευκαιρίες των ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Για την ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και του ανθρώπινου δυναμικού στις νέες συνθήκες παραγωγής και οργάνωσης της εργασίας (πυλώνας III) προωθούνται θεσμικές ρυθμίσεις για τις ευέλικτες μορφές οργάνωσης της εργασίας και υλοποιούνται προγράμματα ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης εργαζομένων. Η εφαρμογή ευέλικτων συστημάτων παραγωγής και η υιοθέτηση νέων μορφών απασχόλησης δίνουν δυνατότητες -οι οποίες δεν έχουν αξιοποιηθεί ακόμα- α) μείωσης των εμποδίων πρόσβασης στη μάθηση των ατόμων που περιλαμβάνονται στις μειονεκτούσες ομάδες και β) διεύρυνσης των λύσεων για την ενσωμάτωσή τους στην παραγωγική διαδικασία. Η δια βίου μάθηση έχει αναγνωριστεί ως σημαντική προϋπόθεση για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, τη διατήρηση και αύξηση της απασχόλησης.

Σύμφωνα με τις υπάρχουσες ενδείξεις ωστόσο, η συμμετοχή των απασχολούμενων σε προγράμματα κατάρτισης στη χώρα μας, εμφανίζεται αρκετά χαμηλότερη, σε σύγκριση με τις χώρες της Ε.Ε. και όπου υπάρχει, δεν αφορά τον κύριο όγκο των εργαζομένων (μεγαλύτερης ηλικίας άτομα απασχολούμενα ως τεχνίτες ή εργάτες), αλλά κυρίως υψηλής εκπαίδευσης εργαζομένους. Βέβαια, τα δυο τελευταία χρόνια η επένδυση σε προγράμματα κατάρτισης αυξήθηκε σημαντικά, και με τη βοήθεια του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Παρ' όλα αυτά, θα χρειασθούν ακόμη πολυετείς προσπάθειες και μεγάλες επενδύσεις προκειμένου να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που προσφέρει η δια βίου μάθηση για υψηλότερη παραγωγικότητα, καλύτερο τελικό προϊόν και υψηλότερο διαθέσιμο εισόδημα.

Η προσέγγιση της ενσωμάτωσης της διάστασης «ισότητα των φύλων» λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα μέτρα πολιτικής για την απασχόληση, ωστόσο ο τέταρτος πυλώνας περιλαμβάνει μια σειρά συγκεκριμένων πολιτικών που επιδιώκουν τη μείωση των ανισοτήτων πρόσβασης στην αγορά εργασίας μεταξύ των δύο φύλων, καθώς και τη συμφιλίωση του επαγγελματικού και οικογενειακού βίου. Παρά τη βελτίωση των υποστηρικτικών μηχανισμών, την αύξηση του εκπαιδευτικού επιπέδου των γυναικών, τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας, την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση και τη βελτίωση της θέσης τους στην αγορά εργασίας, οι ανισότητες και διακρίσεις δεν έχουν αμβλυνθεί.

Συνοψίζοντας την ανάλυση που προηγήθηκε συμπεραίνεται ότι, παρά την υλοποίηση πληθώρας μέτρων για την αγορά εργασίας, η ανεργία και κυρίως οι διακρίσεις και ανισότητες στην αγορά εργασίας παραμένουν σε υψηλά επίπεδα. Βεβαίως το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρεί το γεγονός ότι στην απουσία αυτών των μέτρων τα προβλήματα θα ήταν ακόμη μεγαλύτερα και ιδιαίτερα για τις περισσότερο ευάλωτες ομάδες του εργατικού δυναμικού, προς τις οποίες οι επιχειρούμενες παρεμβάσεις δείχνουν ευαισθησία. Ωστόσο, τα μέτρα πολιτικής που εστιάζονται στη βελτίωση της θέσης σαφώς καθορισμένων δημογραφικών και κοινωνικών ομάδων και στη δημιουργία ξεχωριστών υποστηρικτικών δομών γι' αυτές τις ομάδες, οδηγούν μεν σε άμεσες λύσεις για την απασχόληση από μια πλευρά, από την άλλη όμως συχνά καταλήγουν στην ανάπτυξη πολλών παρόμοιων υπηρεσιών και κατασπατάληση πόρων, ενώ έμμεσα συντηρούν και τον στιγματισμό των ήδη περιθωριοποιημένων ευπαθών ομάδων. Ο προσανατολισμός της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL να στηρίζει μια οριζόντια προσέγγιση στις πολιτικές και τις υπηρεσίες, προς τις οποίες θα έχουν πρόσβαση πολλαπλές κατηγορίες αποκλεισμένων ή απειλούμενων από αποκλεισμό από την αγορά εργασίας ομάδων, αποτελεί μια εξέλιξη που θα δώσει τη δυνατότητα διερεύνησης νέων μεθόδων και ενεργειών για την άρση των εμποδίων πρόσβασης στην απασχόληση και καλύτερης προσέγγισης των ατόμων που απειλούνται από διακρίσεις και ανισότητες στην αγορά εργασίας. Εξ ορισμού, η Πρωτοβουλία EQUAL δεν αναμένεται να οδηγήσει σε ευρείας κλίμακας εφαρμογές, παρέχει όμως τη δυνατότητα ενός πεδίου δοκιμής νέων πολιτικών και ως εκ τούτου αναμένεται να προσφέρει καθαρή “προστιθέμενη αξία” στα μελλοντικά σχέδια και παρεμβάσεις.

6.3 Βασικά συμπεράσματα από την υλοποίηση των Πρωτοβουλιών ADAPT και ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ στην Ελλάδα

Την προηγούμενη πενταετία ένας σημαντικός αριθμός προγραμμάτων με καινοτομικά στοιχεία, υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της εφαρμογής των κοινοτικών πρωτοβουλιών ADAPT και ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ. Στην Ελλάδα μέσω της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ χρηματοδοτήθηκαν 280 σχέδια και μέσω της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ADAPT 224 σχέδια. Από άποψη περιεχομένου τα υλοποιηθέντα σχέδια της πρωτοβουλίας ADAPT επικεντρώθηκαν κυρίως στην υποστήριξη επιχειρήσεων και εργαζομένων προκειμένου να προσαρμοστούν στις τεχνολογικές εξελίξεις, ενώ η πρωτοβουλία ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ενθάρρυνε περισσότερο καινοτόμες πρακτικές καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας και βελτίωσης της απασχολησιμότητας συγκεκριμένων ομάδων στόχου. Όμως και οι τέσσερις θεματικοί άξονες-πυλώνες της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Απασχόλησης αντικατοπτρίζονται στις προτεραιότητες και τα αποτελέσματα των σχεδίων των δύο πρωτοβουλιών, οι οποίες και στην Ελλάδα είχαν αξιολογη συμβολή στον πειραματισμό καλών πρακτικών με ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία στο επίπεδο της καινοτομίας, της διακρατικής συνεργασίας, της ευρύτερης εφαρμογής και της ανάπτυξης εταιρικών σχέσεων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα κυριότερα σημεία της συμβολής και της σύνδεσης των Ελληνικών σχεδίων ADAPT και ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ με τα θεματικά πεδία της απασχολησιμότητας, επιχειρηματικότητας, προσαρμοστικότητας και ίσων ευκαιριών, καθώς και η λειτουργία τους σε ότι αφορά τις βασικές αρχές των κοινοτικών πρωτοβουλιών, όπως προκύπτουν από τις εκθέσεις των συμβούλων αξιολόγησης και των εθνικών και ευρωπαϊκών δομών στήριξης.

6.3.1 Απασχολησιμότητα

Η έννοια της απασχολησιμότητας υπήρξε προτεραιότητα των περισσότερων σχεδίων, ιδίως στην πρωτοβουλία ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, όπου μέσω και των τεσσάρων μέτρων της προωθήθηκαν παρεμβάσεις αποτελεσματικής ένταξης και επανένταξης στην αγορά εργασίας διαφόρων ομάδων στόχου. Σε ότι αφορά στα συστήματα, οι παρεμβάσεις

αυτές είχαν τη μορφή ολοκληρωμένων διαδικασιών υποστήριξης των ανέργων, οι οποίες συμπεριλάμβαναν συμβουλευτική και καθοδήγηση των ανέργων νέων (YOUTHSTART), ή των ατόμων από μειονεκτούσες ομάδες (HORIZON – INTEGRA). Η υποστήριξη αυτή στα περισσότερα σχέδια παρέχονταν μέσα από ειδικές δομές που δημιουργήθηκαν από τα σχέδια, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις δεν εξασφαλίστηκε η βιωσιμότητά τους. Ειδικά στον άξονα HORIZON πολλά σχέδια επικεντρώθηκαν στην προστατευόμενη απασχόληση (προστατευόμενα εργαστήρια) των ατόμων με ειδικές ανάγκες, χωρίς όμως να θιγεί ιδιαίτερα το ζήτημα των προσαρμογών του εργασιακού περιβάλλοντος και χωρίς να ξεπεραστούν πάντα δυσκολίες σχετικά με το νομικό πλαίσιο λειτουργίας των προστατευόμενων εργαστηρίων. Ιδιαίτερη αποτελεσματικότητα είχαν οι μηχανισμοί και τα δίκτυα υποστήριξης νέων, που αναπτύχθηκαν στον άξονα YOUTHSTART και που συνέδεσαν πρωτοποριακές υπηρεσίες προσανατολισμού, mentoring κλπ., με τις ενέργειες κατάρτισης σε ειδικότητες με ζήτηση στην αγορά εργασίας. Στον άξονα INTEGRA αξιοσημείωτη ήταν η εμπειρία από σχέδια που περιστράφηκαν γύρω από την προετοιμασία των αντίστοιχων ομάδων στόχου (προτεραιότητα στα ελληνικά σχέδια δόθηκε στους παλιννοστούντες) για την πλήρη, όχι μόνο την εργασιακή, ένταξή τους, μέσω της απόκτησης συμπληρωματικών «κοινωνικών» δεξιοτήτων, οι οποίες κρίνονται απαραίτητες για την μακροπρόθεσμη εξασφάλιση απασχόλησης στα άτομα αυτά. Τέλος στο NOW δημιουργήθηκαν και εκσυγχρονίσθηκαν αρκετές δομές συμβουλευτικής και προώθησης γυναικών στην απασχόληση, ενώ επίσης υποστηρίχθηκε η ανάπτυξη και λειτουργία μονάδων φύλαξης παιδιών.

Ιδιαίτερα θετική ήταν η συμβολή του μέτρου υποστήριξης της απασχόλησης, καθώς μέσω των επιδοτήσεων που συγχρηματοδοτήθηκαν και από τον ΟΑΕΔ, δόθηκε σε αρκετά άτομα η ευκαιρία κατ' αρχήν γνωριμίας με το εργασιακό περιβάλλον και στη συνέχεια απόκτησης πραγματικής εργασιακής εμπειρίας σε επιχειρήσεις, οι οποίες για πρώτη φορά απασχόλησαν άτομα που ανήκουν σε ειδικές ομάδες. Σε ότι αφορά την εκπαιδευτική υποδομή, η υλοποίηση της πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ έδωσε την ευκαιρία να αναπτυχθεί μια σειρά από προσαρμοσμένα εκπαιδευτικά εργαλεία και μεθόδους και να εκπαιδευτεί σημαντικός αριθμός εκπαιδευτών σε ειδικά θέματα κατάρτισης των ομάδων στόχου, με σκοπό η παρεχόμενη σε αυτές επαγγελματική κατάρτιση να είναι προσαρμοσμένη στις ιδιαίτερες ανάγκες τους και να συνδυάζεται αρμονικά με ολοκληρωμένες υποστηρικτικές παρεμβάσεις.

Στο πλαίσιο του μέτρου Διάδοση/Πληροφόρηση αποτιμάται θετικά η προώθηση σε όλους τους άξονες της πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ενεργειών ευαισθητοποίησης, που απευθύνθηκαν σε επιχειρήσεις, εργοδοτικούς φορείς και συνδικαλιστικά στελέχη με στόχο την άμβλυνση των αντιλήψεών τους για τις δυνατότητες ατόμων που ανήκουν σε ειδικές ομάδες και για την αναγκαιότητα συμβολής τους στην επαγγελματική ένταξη των ατόμων αυτών. Οι δράσεις αυτές, σε συνδυασμό με την προώθηση της δικτύωσης και συνεργασίας μεταξύ των μη κυβερνητικών οργανώσεων, που ασχολούνται με τα προβλήματα των ειδικών ομάδων, των επιχειρήσεων και των εμπλεκόμενων με την αγορά εργασίας φορέων, αφενός ανέδειξαν το σημαντικό ρόλο των εξειδικευμένων αυτών μη κυβερνητικών οργανώσεων στα θέματα επαγγελματικής ένταξης και αφετέρου συνέβαλαν στην αμφίδρομη μεταφορά εμπειριών και τεχνογνωσίας, προκειμένου οι παρεμβάσεις ενσωμάτωσης των ομάδων αυτών στην αγορά εργασίας να είναι προσαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητες τους, αλλά και στις πραγματικές ανάγκες των επιχειρήσεων. Από την άποψη αυτή οι επιτυχημένες συνεργασίες που αναπτύχθηκαν, μπορούν να αποτελέσουν αφετηρία για τη λειτουργία αποτελεσματικών αναπτυξιακών συμπράξεων στην εφαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, οι οποίες θα βασίζονται στις αρχές της ενδυνάμωσης και της ουσιαστικής εμπλοκής των ενδιαφερομένων στις παρεμβάσεις προετοιμασίας της επαγγελματικής τους ένταξης.

Η υλοποίηση της πρωτοβουλίας ADAPT αντίστοιχα, ανέδειξε τη σημασία των λεγόμενων «βασικών» δεξιοτήτων, τόσο για την περαιτέρω κατάρτιση, όσο και για αυτή καθ' εαυτή την επαγγελματική ενσωμάτωση των ανέργων και παρήγαγε αξιόλογα αποτελέσματα σε σχέση με τη διάγνωση των εκπαιδευτικών αναγκών στην αγορά εργασίας και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων της εξ αποστάσεως κατάρτισης και της αυτοδιδασκαλίας. Σε ότι αφορά τη διάγνωση των εκπαιδευτικών αναγκών, υπήρξε θετική η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στις αντίστοιχες διαδικασίες και μπορεί να αξιοποιηθεί για τον προσανατολισμό της κατάρτισης και της καθοδήγησης των ανέργων στην πρωτοβουλία EQUAL, ενώ η εμπειρία από την εφαρμογή εκπαιδευτικών εργαλείων και modules, που βασίζονται στις νέες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, έδειξε ότι η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται στις περισσότερες περιπτώσεις, από την παροχή τους σε συνδυασμό με εξατομικευμένη παρακολούθηση και καθοδήγηση.

6.3.2. Επιχειρηματικότητα

Η προώθηση της επιχειρηματικότητας και της ανάπτυξης του κοινωνικού τομέα της οικονομίας αποτελέσει προτεραιότητα για ένα μεγάλο αριθμό σχεδίων και στις δύο πρωτοβουλίες. Στην πρωτοβουλία ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ιδιαίτερο βάρος στο θέμα της επιχειρηματικότητας δόθηκε στα προγράμματα του άξονα NOW, όπου δημιουργήθηκαν δομές για την υποβοήθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας, ενώ η πλειοψηφία των δράσεων κατάρτισης και στήριξης της απασχόλησης στόχευαν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που σχετίζονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα και τη δημιουργία μικρομεσαίων επιχειρήσεων και συνεταιρισμών από γυναίκες. Επίσης και στον άξονα INTEGRA αρκετά προγράμματα προέβλεπαν και ενίσχυαν με αναλόγου περιεχομένου ενέργειες κατάρτισης και καθοδήγησης την ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης από παλιννοστούντες.

Ωστόσο η οικονομική βιωσιμότητα των επιχειρήσεων, οι οποίες δημιουργήθηκαν από τους επωφελούμενους, ήταν πολλές φορές αμφίβολη, κυρίως λόγω έλλειψης επιχειρηματικού πνεύματος και αντίστοιχης διάθεσης, από αρκετούς από τους συμμετέχοντες στα προγράμματα αυτά. Επίσης αποδείχθηκε ιδιαίτερα κρίσιμη για την επιτυχία του εγχειρήματος, η εξασφάλιση χρηματοπιστωτικής στήριξης των νέων επιχειρηματιών, σε συνδυασμό με την εκπόνηση συγκροτημένου αρχικού σχεδιασμού, ο οποίος να καλύπτει όλες τις παραμέτρους της δημιουργίας επιχείρησης, πέρα από την παροχή σχετικής κατάρτισης και επιδότησης της δημιουργίας της.

Στην πρωτοβουλία ADAPT το ζήτημα της επιχειρηματικότητας προσεγγίστηκε μέσω των προγραμμάτων που απευθύνονταν κυρίως σε υφιστάμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις και παρείχαν συμβουλευτική και τεχνογνωσία σε επιχειρηματίες για την υιοθέτηση νέων αποτελεσματικότερων τεχνικών παραγωγής ενώ παράλληλα προώθησαν την ανάπτυξη συνεργασιών σε τοπικό και κλαδικό επίπεδο για την παροχή κοινών υπηρεσιών στις επιχειρήσεις.

Η ανάπτυξη του κοινωνικού τομέα της οικονομίας και η αντίστοιχη καθοδήγηση όσων επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά, ήταν στο επίκεντρο προγραμμάτων που κατ' αρχήν επιχείρησαν να προσανατολίσουν σε αυτές τις δραστηριότητες άτομα αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας, τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις είχαν άμεση συνάφεια με τα αντικείμενα δραστηριότητας (π.χ. παροχή

υπηρεσιών ειδικής φροντίδας από ΑΜΕΑ). Στα περισσότερα σχέδια με ανάλογο περιεχόμενο, ήταν καθοριστική η συμμετοχή φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς οι δραστηριότητες της κοινωνικής οικονομίας είναι ακόμη περισσότερο συνυφασμένες με τον δημόσιο/κοινοφελή σκοπό και λιγότερο με την ιδιωτική – επιχειρηματική πρωτοβουλία. Στο πλαίσιο της EQUAL θα είναι χρήσιμο να προωθηθεί η σύνδεση αυτή και ανάδειξη των δυνατοτήτων της ιδιωτικής δραστηριοποίησης στον κοινωνικό τομέα, ως συμπληρωματικής των δημοσίων παρεμβάσεων.

6.3.3 Προσαρμοστικότητα

Όλα σχεδόν τα προγράμματα που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας ADAPT σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό ασχολήθηκαν με τα ζητήματα προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και του ανθρώπινου δυναμικού τους. Έτσι κατά κύριο λόγο προωθήθηκε η εισαγωγή και αξιοποίηση νέων τεχνολογιών και μεθόδων διοίκησης σε επιχειρήσεις, που στις περισσότερες περιπτώσεις συνδυάστηκε με την αναβάθμιση των προσόντων των εργαζομένων. Ορισμένα σχέδια πειραματίστηκαν με τις μεθόδους και την αξιολόγηση των συνεπειών υιοθέτησης ευέλικτων τρόπων παραγωγής, οι οποίες σε σημαντικό βαθμό αφορούσαν παραγωγικές μονάδες του κλάδου της κλωστοϋφαντουργίας. Επίσης αξιολογή ήταν η συμβολή αρκετών σχεδίων στην ανάπτυξη κουλτούρας εκπαίδευσης στις επιχειρήσεις και στην σύνδεση των παραγωγικών διαδικασιών και εξελίξεων με τη συνεχή κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού. Στην κατεύθυνση αυτή ιδιαίτερα χρήσιμη για τους συμμετέχοντες φορείς, αλλά και για τη νέα πρωτοβουλία, είναι η εμπειρία από τη διασύνδεση επιχειρήσεων και επαγγελματικών φορέων με οργανισμούς και δομές παρακολούθησης της αγοράς εργασίας, καθώς και η δικτύωση μεταξύ μικρομεσαίων επιχειρήσεων με σκοπό την αξιοποίηση πληροφόρησης και τεχνογνωσίας για διάφορα ζητήματα, ή την εφαρμογή τεχνικών benchmarking. Για την EQUAL θα είναι όμως κρίσιμο οι δικτύώσεις και συνεργασίες αυτές να αποκτήσουν μακρόπνοη πρακτική και να λειτουργήσουν όχι ως ευκαιριακές συνεργασίες, αλλά ως εργαλεία πρόβλεψης και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας για όλους τους συμμετέχοντες σε τοπικό ή κλαδικό επίπεδο.

Η ανάπτυξη μηχανισμών πρόβλεψης των εξελίξεων στην αγορά εργασίας και στην παραγωγή και η εξοικείωση των κοινωνικών εταίρων με αυτές, όπως υλοποιήθηκε

από αρκετά προγράμματα στο πλαίσιο του μέτρου 2 της πρωτοβουλίας ADAPT, αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για την διευκόλυνση εφαρμογής ενεργειών υποβοήθησης της προσαρμοστικότητας επιχειρήσεων και εργαζομένων μέσω της EQUAL. Επίσης το γεγονός ότι στον β' γύρο εφαρμογής, ένας αξιόλογος αριθμός προγραμμάτων πειραματίστηκε με το σχεδιασμό και την υιοθέτηση μεθόδων τηλεργασίας, από τις οποίες αντλήθηκαν χρήσιμα συμπεράσματα, μπορεί να λειτουργήσει προωθητικά για τη διεύρυνση και διάδοση περισσότερο εξελιγμένων εφαρμογών τηλεργασίας στην EQUAL.

Τέλος το ζήτημα της δια βίου εκπαίδευσης τέθηκε σε προγράμματα κυρίως της πρωτοβουλίας ADAPT αλλά και σε αρκετά σχέδια στο πλαίσιο της Κ.Π. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ. Τα κυριότερα συμπεράσματα προς αξιοποίηση από την EQUAL σχετίζονται με εξέλιξη καλών πρακτικών εναλλαγής κατάρτισης και απασχόλησης για ανέργους και εργαζομένους και με την εξάπλωση και υιοθέτηση των τεχνολογικά σύγχρονων τρόπων και εργαλείων εκπαίδευσης, που απευθύνονται σε επιχειρήσεις και μεμονωμένα άτομα και που αναπτύχθηκαν ευρέως από τα σχέδια της προηγούμενης γενιάς κοινοτικών πρωτοβουλιών.

6.3.4 Τρεις Ευκαιρίες για Γυναίκες και Άνδρες

Η ισότητα ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών αποτελούσε οριζόντιο κριτήριο και για τις δύο προηγούμενες πρωτοβουλίες του ΕΚΤ, ενώ ο άξονας NOW ήταν αφιερωμένος ολοκληρωτικά στην καταπολέμηση του αποκλεισμού των γυναικών από την αγορά εργασίας. Η κατεύθυνση όμως των περισσότερων σχεδίων στο NOW, σε όλα τα μέτρα ήταν προσανατολισμένη, είτε σε παραδοσιακά γυναικεία επαγγέλματα, είτε στη δημιουργία επιχειρήσεων και πολύ λιγότερο στην είσοδο γυναικών σε επαγγέλματα που κυριαρχούνται από άνδρες ή σε ειδικότητες συνδεδεμένες με την τεχνολογική ανάπτυξη, αντικείμενα που θα ήταν θεμιτό να προσεγγιστούν με μεγαλύτερη προσοχή στο πλαίσιο της EQUAL. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη λειτουργία υποστηρικτικών/συμβουλευτικών υπηρεσιών για άνεργες γυναίκες, που πλέον είναι ώριμες να υιοθετηθούν ως πρακτική ευρύτερης εφαρμογής -όπως έγινε με τις δομές φύλαξης παιδιών, που δοκιμάστηκαν μέσω σχεδίων του άξονα NOW- τόσο ως μηχανισμός άρσης εμποδίων για την επαγγελματική ένταξη των γυναικών, όσο και ως πηγή απασχόλησης στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας.

Επίσης τα περισσότερα σχέδια συμπεριέλαβαν δράσεις ευαισθητοποίησης εργοδοτών και κοινωνικών εταίρων στα θέματα ισότητας ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων και στα πλεονεκτήματα από την υιοθέτηση αναλόγων πρακτικών από τις επιχειρήσεις. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε, σε ορισμένα σχέδια της πρωτοβουλίας ADAPT, η διευκόλυνση της εργασιακής ένταξης των ανέργων γυναικών, ή προσαρμογής των ήδη εργαζομένων, μέσω της υιοθέτησης ευέλικτων τρόπων οργάνωσης της εργασίας, συμπεριλαμβανομένης και της τηλεργασίας, οι οποίες παράλληλα με την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας των επιχειρήσεων, είχαν θετικές συνέπειες και στη θέση των γυναικών εργαζομένων.

6.3.5 Καινοτομία

Η εκτίμηση του βαθμού καινοτομίας που επιτεύχθηκε από τα προγράμματα των πρωτοβουλιών ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ και ADAPT αποτελεί καθοριστικό κριτήριο για την εξακρίβωση της ακριβούς προστιθέμενης αξίας που είχαν οι χρηματοδοτηθείσες παρεμβάσεις. Σύμφωνα με τα πορίσματα των on-going αξιολογήσεων υπήρξε κατ' αρχήν μια μεθοδολογική / τεχνική δυσκολία που συνδέεται με την ίδια την ουσία της καινοτομίας στις παρεμβάσεις των διαρθρωτικών ταμείων. Ειδικότερα παρατηρήθηκε μια κατ' αρχήν διάσταση μεταξύ της καινοτομίας που προσδιορίστηκε από αντικειμενικά κριτήρια και κατευθύνσεις των εθνικών και ευρωπαϊκών αρχών και της έννοιας της καινοτομίας που υιοθέτησαν οι φορείς υλοποίησης και αποτυπώθηκε στις αξιολογικές έρευνες. Για παράδειγμα μεγάλος αριθμός φορέων υλοποίησης εντάσσει την ανταλλαγή τεχνογνωσίας με τους διακρατικούς φορείς στην καινοτομική διάσταση των σχεδίων, ενώ στην ουσία αποτελεί μέσο παραγωγής καινοτομίας. Επίσης σημαντικός αριθμός συντονιστών φορέων θεωρεί ως καινοτομική τη σύνθεση των εταιρικών σχέσεων, οι οποίες και σύμφωνα με αντικειμενικά αξιολογικά κριτήρια επιβεβαιώνουν σε αρκετές περιπτώσεις την άποψη αυτή, λόγω του πρωτοποριακού χαρακτήρα που έχει τις περισσότερες φορές η συνεργασία ευρέως φάσματος φορέων, συμπεριλαμβανομένων και αντιπροσωπευτικών οργανισμών των επωφελούμενων ομάδων.

Στην Κ.Π. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ η καινοτομία εκλαμβάνεται από τους φορείς υλοποίησης, κυρίως ως καινοτομία στην ανάπτυξη νέων προσεγγίσεων και τεχνικών ή στην πρόθεση δημιουργίας νέων προϊόντων. Αντίστοιχα στην ADAPT η καινοτομία συναρτάται με την εισαγωγή καινούργιων οργανωτικών και παραγωγικών

διαδικασιών στις επιχειρήσεις, τη χρήση νέων τεχνολογιών και την παραγωγή εκπαιδευτικών εργαλείων και μεθόδων αξιολόγησης. Από την τυποποίηση των απόψεων των φορέων υλοποίησης η αξιολογική έρευνα κατέληξε ότι από πλευράς δράσεων υψηλή καινοτομία εντοπίστηκε κατά σειρά στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Κίνητρα για ευέλικτες μορφές απασχόλησης
- Δίκτυα πρόβλεψης
- Διασύνδεση επιχειρήσεων, επιμελητηρίων, εργατικών κέντρων, δομών πρόβλεψης
- Προώθηση συνεργασιών ΜΜΕ, Πανεπιστημίων, Ερευνητικών Κέντρων
- Παροχή συμβουλών σε επιχειρήσεις
- Παροχή συμβουλών σε εργαζομένους

Για την πρωτοβουλία ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ η καινοτομία των σχεδίων εντοπίστηκε σε όλα τα δυνατά επίπεδα εμφάνισης (στόχοι, περιεχόμενο, μεθοδολογία, προϊόντα, εταιρική σχέση) με σημαντικότερα σημεία τα ακόλουθα:

- ◆ Ανάπτυξη εξειδικευμένων μεθόδων κατάρτισης που προσαρμόζονται στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των επωφελούμενων ειδικών ομάδων.
- ◆ Χρήση δικτύων πληροφορικής και τηλεματικής για την υλοποίηση επιμέρους σχεδίων των δράσεων.
- ◆ Δημιουργία νέων υποστηρικτικών δομών απασχόλησης που ανταποκρίνονται σε αντίστοιχες ανάγκες σε τοπικό επίπεδο.
- ◆ Συγκρότηση δικτύων κοινωνικών εταίρων για την προώθηση των δράσεων επαγγελματικής ένταξης των επωφελούμενων.
- ◆ Εισαγωγή τεχνικών στήριξης και συμβουλευτικής για την ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης και της επιχειρηματικότητας.

Σε γενικές γραμμές ο σχεδιασμός και η εφαρμογή καινοτόμων δράσεων εντοπίζεται σε ικανοποιητικό αριθμό προγραμμάτων, αν και σε αρκετές περιπτώσεις, είτε δημιουργήθηκε σύγχυση ως προς το περιεχόμενό της, είτε η ανάδειξή της και η συνειδητοποίησή της από τους ίδιους τους συμμετέχοντες και τις εθνικές αρχές δεν απετέλεσε προτεραιότητα των σχεδίων.

6.3.6 Διακρατικότητα

Βασικό συμπέρασμα από την υλοποίηση των πρωτοβουλιών του ΕΚΤ αποτελεί η εμπέδωση της αξίας των διακρατικών συνεργασιών για το σύνολο των φορέων υλοποίησης και κατ' επέκταση και για τα άμεσα επωφελούμενα άτομα και τις εθνικές αρχές. Παρ' όλο που από τις αξιολογικές έρευνες προκύπτει ότι η σύναψη και η εξέλιξη των διακρατικών συνεργασιών, ιδιαίτερα στον α' κύκλο εφαρμογής, αντιμετώπισε αρκετά προβλήματα και δεν ήταν πάντα ικανοποιητική, εν τούτοις για τους ίδιους τους συμμετέχοντες φορείς οι διακρατικές σχέσεις λειτούργησαν ως σημαντική ευκαιρία διεύρυνσης των εμπειριών και της τεχνογνωσίας τους, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή μη ωφελειών για το ίδιο το πρόγραμμα.

Από τη συγκριτική επισκόπηση των σχεδίων στις on going αξιολογήσεις προκύπτει, ότι στις περιπτώσεις που το περιεχόμενο του προγράμματος και της διακρατικής συνεργασίας, ειδικότερα, σχεδιάστηκε από κοινού απ' την αρχή και αφιερώθηκε σημαντικό μέρος του προϋπολογισμού σε διακρατικού χαρακτήρα δράσεις, η προστιθέμενη αξία της διακρατικότητας ήταν ιδιαίτερα αυξημένη, σε σχέση με τα προγράμματα που δεν διέθεταν αυτά τα στοιχεία.

Πάντως επισημάνθηκε αρνητικά στις αξιολογικές έρευνες, το ότι σε μεγάλο αριθμό σχεδίων οι διακρατικές ενέργειες εξαντλήθηκαν σε δράσεις αμοιβαίας ενημέρωσης για την υλοποίηση του εθνικού σκέλους των προγραμμάτων και σε συμμετοχή σε ημερίδες και άλλες δράσεις διάδοσης, ενώ παράλληλα στις διακρατικές δραστηριότητες συμμετείχαν κυρίως στελέχη των φορέων υλοποίησης και σε μικρότερο βαθμό επωφελούμενοι, εκπαιδευτές και άλλοι ειδικοί ερευνητές και σύμβουλοι. Το στοιχείο αυτό θα ληφθούν υπ' όψιν κατά την εφαρμογή της Κ.Π. EQUAL, ώστε να ενθαρρυνθεί η αύξηση των ενεργειών που περιλαμβάνουν διακρατικές δραστηριότητες, όπως η μεταφορά τεχνογνωσίας, η από κοινού ανάπτυξη προϊόντων, οι ανταλλαγές κ.ά., που κατά τεκμήριο ενδυναμώνουν τη συνεργασία μεταξύ των εταίρων και από τυπικής άποψης αντιστοιχούν σε πληρέστερα επίπεδα διακρατικότητας.

6.3.7. Ευρύτερη Εφαρμογή

Η επίτευξη ευρύτερης εφαρμογής των αξιολογών αποτελεσμάτων των προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν, αποτελεί τελικό στόχο των κοινοτικών πρωτοβουλιών και θεμελιώδες κριτήριο εφαρμογής και αξιολόγησης των συνεπειών τους. Η πλήρης εκτίμηση της ευρύτερης εφαρμογής θα είναι δυνατή μετά την ολοκλήρωση και των σχεδίων του β' κύκλου εφαρμογής των πρωτοβουλιών ADAPT και ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ και την πάροδο εύλογου χρονικού διαστήματος.

Πάντως οι μέχρι σήμερα αξιολογικές μελέτες έδειξαν την απουσία ευρύτερης εφαρμογής σε επίπεδο πολιτικών (κάθετο mainstreaming), καθώς πέρα από κάποιες αναφορές των αποτελεσμάτων των πρωτοβουλιών στο ΕΣΔΑ, δεν φάνηκε να υιοθετούνται κάποιες καλές πρακτικές από τις εθνικές πολιτικές για την επαγγελματική κατάρτιση και την αγορά εργασίας, παρ' όλο που η ύπαρξη καινοτομίας στους στόχους και το περιεχόμενο αρκετών προγραμμάτων δημιούργησε τις προϋποθέσεις ευρύτερης εφαρμογής.

Αντίθετα εντοπίστηκε ευρύτερη εφαρμογή σε κλαδικό, τοπικό και θεματικό επίπεδο (οριζόντιο mainstreaming), με τα μέσα διάδοσης των ιδίων των υλοποιηθέντων σχεδίων. Έτσι η από πλευράς εθνικών αρχών ενίσχυση των δικτύσεων και ομαδοποιήσεων των προγραμμάτων, η χρήση μέσων διάδοσης με μαζικότερο χαρακτήρα (Internet) και η αύξηση των προϋπολογισμών των προγραμμάτων κατά το β' κύκλο βοήθησε αρκετά σχέδια να επιτύχουν ευρύτερη διάδοση και εφαρμογή των αποτελεσμάτων τους σε άλλους φορείς του ίδιου κλάδου ή της ίδιας περιοχής. Πάντως σύμφωνα με τα πορίσματα των αξιολογήσεων επισημάνθηκε ένα έλλειμμα πληροφόρησης των φορέων υλοποίησης για τις εμπειρίες και τα αποτελέσματα από την υλοποίηση των δύο πρωτοβουλιών, ενώ αρνητικά επέδρασε και το κενό στη συγκέντρωση και αξιολόγηση των προϊόντων των σχεδίων σε κεντρικό επίπεδο, που αποτελεί προϋπόθεση για την εκκίνηση οποιωνδήποτε διαδικασιών ευρύτερης εφαρμογής.

6.3.9. Εταιρικές Σχέσεις

Η λειτουργία των εταιρικών σχέσεων στις πρωτοβουλίες ADAPT και ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ αποτελεί χρήσιμη εμπειρία για τη διαμόρφωση και διαχείριση των

αναπτυξιακών συμπράξεων που θα αναπτυχθούν στο πλαίσιο της EQUAL και που θα τυποποιήσουν πολλές από τις πρακτικές που χαρακτήρισαν την οργάνωση και τη λειτουργία των εταιρικών σχέσεων στην προηγούμενη γενιά πρωτοβουλιών.

Η υλοποίηση των σχεδίων μέσα από διευρυμένες εταιρικές σχέσεις ανέπτυξε κατ' αρχήν το πνεύμα συνεργασίας στους φορείς υλοποίησης, αύξησε τη διαθέσιμη τεχνογνωσία στα προγράμματα καθώς και τις δυνατότητες κατοχύρωσης και υιοθέτησης των αποτελεσμάτων τους σε οριζόντιο επίπεδο. Η εξέλιξη των πρωτοβουλιών στον β' κύκλο εφαρμογής κατέδειξε πως η συσσώρευση εμπειρίας στη διαχείριση εταιρικών σχημάτων μείωσε τα προβλήματα συνεργασίας που είχαν εντοπιστεί στην πρώτη περίοδο εφαρμογής. Σε ότι αφορά το μέγεθος των σχημάτων συνεργασίας, οι αξιολογικές έρευνες και για τις δύο πρωτοβουλίες έδειξαν να διαμορφώνεται μια τάση προτίμησης σε εταιρικές σχέσεις των έξι έως εννέα φορέων, γεγονός που αποτιμάται θετικά για την ποιότητα και τις προοπτικές των υλοποιούμενων σχεδίων.

Ενδιαφέρουσα επίσης είναι η επισήμανση της εξειδίκευσης υλοποίησης κατά τύπο φορέα, η οποία αντιστοιχεί σε μια κατανομή ρολών ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε φορέα. Στην πρωτοβουλία ADAPT βαρύνοντα ρόλο σε όλες τις δράσεις έχουν οι επιχειρήσεις, ενώ αποφασιστική συμβολή στο σχεδιασμό των προγραμμάτων έχουν συχνά εταιρείες συμβούλων, κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης και πανεπιστήμια. Οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και οι κοινωνικοί εταίροι έχουν έναν επικουρικό ρόλο, ο οποίος εκτιμάται ως ιδιαίτερα σημαντικός στις ενέργειες διάδοσης. Αντίστοιχα στην Κ.Π. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ η αυξημένη συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης και μη κυβερνητικών οργανώσεων ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά της πρωτοβουλίας και μεγιστοποιεί τις δυνατότητες διάδοσης και οριζόντιας ευρύτερης εφαρμογής σε τοπικό επίπεδο, στοιχείο που αναμένεται να αξιοποιηθεί και για το σχηματισμό αποτελεσματικών Αναπτυξιακών Συμπράξεων κατά την υλοποίηση της EQUAL.

6.4 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ EQUAL

6.4.1 Πλαίσιο πολιτικής

Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση αποσκοπεί στην επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης για όλες τις ομάδες του εργατικού δυναμικού. Προκειμένου να είναι πλήρως αποτελεσματική, όπως αναφέρεται στην Ανακοίνωση της Επιτροπής, η ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση πρέπει να εξειδικευτεί σε δράσεις σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, σε αστικές και αγροτικές περιοχές, δηλαδή σε επίπεδο περιοχών που είναι σε θέση να δημιουργήσουν τοπική συμφωνία. Αυτό απαιτεί νέες προσεγγίσεις στο σχεδιασμό των δράσεων και στους τρόπους διάδοσης των νέων πρακτικών. Επιπλέον, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων αποτελεί στόχο μιας ολοκληρωμένης κοινοτικής στρατηγικής η οποία υπερβαίνει το πεδίο της αγοράς εργασίας. Η Κοινοτική Πρωτοβουλία EQUAL, εστιάζοντας στην αγορά εργασίας, καλείται να διαδραματίσει καίριο ρόλο στη διασύνδεση των ενεργειών που υποστηρίζονται από την Ε.Ε. βάσει των άρθρων 13 και 137, των προγραμμάτων που υποστηρίζονται από το ΕΚΤ και των πολιτικών στόχων που επιδιώκονται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση.

Πρωταρχικός στόχος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL είναι η ανάπτυξη και η προώθηση νέων τρόπων και πρακτικών στον τομέα της απασχόλησης για την αντιμετώπιση κάθε μορφής διακρίσεων και ανισοτήτων που βιώνουν όσοι επιζητούν πρόσβαση στην αγορά εργασίας ή βρίσκονται ήδη σε αυτή, αξιοποιώντας τις εμπειρίες των Πρωτοβουλιών ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ και ADAPT. Η Πρωτοβουλία θα υλοποιηθεί μέσω Αναπτυξιακών Συμπράξεων που μπορεί να καθιερωθούν σε τοπικό, περιφερειακό ή και κλαδικό επίπεδο. Τα σχέδια των Αναπτυξιακών Συμπράξεων θα δράσουν σε ορισμένα θεματικά πεδία, τα οποία ορίζονται στα πλαίσια των τεσσάρων αξόνων της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση και θα επιλεγούν από κάθε κράτος μέλος ανάλογα με τις ανάγκες και προτεραιότητες των αγορών εργασίας.

Οι τέσσερις άξονες για την απασχόληση δίνουν έμφαση στα εξής πεδία παρέμβασης:

Στη βελτίωση της απασχολησιμότητας,

Στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος,

Στην ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των απασχολουμένων,

Στην ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες.

Ένα από τα κυρίαρχα στοιχεία της Πρωτοβουλίας αποτελεί η χρήση καινοτόμων προσεγγίσεων ως μέσο για την επίτευξη των στόχων των Αναπτυξιακών Συμπράξεων. Επιπλέον, ως κυριότερο στοιχείο κρίνεται η ανάπτυξη επιτυχών καινοτομιών, μέσω διακρατικής συνεργασίας, που να έχουν δυνατότητα ευρύτερης εφαρμογής και διάδοσής τους, προκειμένου να επιτευχθεί ο μέγιστος αντίκτυπος στην κεντρική πολιτική.

6.4.2. Γενικοί στόχοι του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL

Σύμφωνα με την εικόνα που παρουσιάζει η αγορά εργασίας, ένα ευρύ κοινωνικό σύνολο αποτελούμενο από διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες όσον αφορά στα “ιδιαίτερα” κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, αντιμετωπίζει μια σειρά δυσκολιών και προκαταλήψεων που εμποδίζουν την κοινωνική και κυρίως την επαγγελματική τους ένταξη/επανένταξη. Η ενσωμάτωση των μειονεκτούσων ομάδων δυσχεραίνεται ακόμα περισσότερο από τα υψηλά επίπεδα ανεργίας στη χώρα μας. Επισημαίνεται ότι οι ενέργειες της πολιτείας ως προς τις μειονεκτούσες αυτές ομάδες δεν αποτελούν απλώς μέσο επαγγελματικής αποκατάστασης, αλλά θα πρέπει να στοχεύουν στην ευρύτερη κοινωνική τους ένταξη και αποδοχή μέσω μιας ολοκληρωμένης και συνεχούς ενθάρρυνσης και στήριξης. Παρά τη δραστηριοποίηση διαφόρων φορέων και την εφαρμογή μιας σειράς πολιτικών και μέτρων επαγγελματικής κατάρτισης και προώθησης της απασχόλησης, οι διακρίσεις και ανισότητες στην αγορά εργασίας σε βάρος των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων δεν έχουν μειωθεί.

Στρατηγικός στόχος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, όπως σχεδιάστηκε και ανακοινώθηκε από την Επιτροπή, είναι να λειτουργήσει ως δοκιμαστικό έδαφος για την ανάπτυξη και τη διάδοση νέων τρόπων για την εφαρμογή πολιτικών στον τομέα της απασχόλησης, προκειμένου να αντιμετωπισθεί κάθε μορφή διακρίσεων και ανισοτήτων που βιώνουν όσοι επιζητούν πρόσβαση στην αγορά εργασίας ή βρίσκονται ήδη σε αυτή.

Η στρατηγική επίτευξης του πρωταρχικού στόχου αναπτύσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα βάσει θεματικών πεδίων προτεραιότητας, τα οποία ορίζονται στα πλαίσια των τεσσάρων αξόνων της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση και εξειδικεύονται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση (ΕΣΔΑ). Στην επιλογή των θεματικών πεδίων προτεραιότητας που ακολουθούν τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση, στα πλαίσια της ελληνικής προσέγγισης λαμβάνονται υπόψη η κατάσταση, οι εξελίξεις και οι ιδιαιτερότητες της αγοράς εργασίας στη χώρα. Επιπρόσθετα, προβλέπονται ειδικές ενέργειες που επικεντρώνονται στους αιτούντες άσυλο, καθώς και ενέργειες για την αποτελεσματική εφαρμογή και διαχείριση της πρωτοβουλίας. Στα πλαίσια των θεματικών πεδίων προβλέπεται να αναπτυχθούν καινοτόμες προσεγγίσεις και δράσεις που αλληλοσυνδέονται μεταξύ τους και συνάδουν με τους γενικούς στόχους της πρωτοβουλίας. Ειδικότερα, το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα στοχεύει:

- στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επιστροφής στην αγορά εργασίας των ατόμων που έχουν δυσκολίες ένταξης/επανένταξης στην απασχόληση και στην καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην αγορά εργασίας,
- στη βελτίωση της πρόσβασης στη διαδικασία δημιουργίας μιας επιχείρησης, μέσω της παροχής των αναγκαίων υποστηρικτικών μέσων, καθώς και στην ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας με επίκεντρο τη βελτίωση της ποιότητας των θέσεων εργασίας και την ενεργό συμμετοχή ατόμων που έχουν δυσκολίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας,
- στην προώθηση της δια βίου μάθησης και των εργασιακών πρακτικών ενσωμάτωσης, οι οποίες ενθαρρύνουν την πρόσληψη και την παραμονή αυτών που πλήττονται από διακρίσεις και ανισότητα στην αγορά εργασίας,
- στην υποστήριξη της προσαρμοστικότητας των εταιρειών και των εργαζομένων στις διαρθρωτικές οικονομικές αλλαγές και στη χρήση της τεχνολογίας της πληροφορίας και άλλων νέων τεχνολογιών,
- στην ενθάρρυνση της κατάργησης του επαγγελματικού διαχωρισμού, καθώς και στο συνδυασμό οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής,
- στην υποστήριξη της κοινωνικής ένταξης των αιτούντων άσυλο,
- στην αποτελεσματική εφαρμογή, διαχείριση και διάδοση της πρωτοβουλίας.

Τα κύρια στοιχεία προτεραιότητας για την επιτυχή υλοποίηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος και την επίτευξη των παραπάνω στόχων είναι τα εξής :

- ◆ η αξιοποίηση των υποδομών, εμπειριών και τεχνογνωσίας που αποκτήθηκαν από την εφαρμογή προηγούμενων σχεδίων (και ειδικότερα από τις Πρωτοβουλίες EMPLOYMENT και ADAPT),
- ◆ η επιδίωξη συντονισμού και συμπληρωματικότητας των πολιτικών και εμπλεκόμενων φορέων για την επίτευξη πολυδιάστατης και πολυεπίπεδης παρέμβασης με συγκεκριμένο και κοινό στόχο,
- ◆ η εξασφάλιση, σε επίπεδο σχεδιασμού, υλοποίησης και αξιοποίησης, αλληλοσυμπληρούμενων πολιτικών και δράσεων με σαφή καθορισμό στρατηγικής και συγκεκριμένων προτεραιοτήτων,
- ◆ η εξασφάλιση μιας οριζόντιας προσέγγισης στην ανάπτυξη των δράσεων, δηλαδή πλήρους πρόσβασης σε κάθε θεματικό πεδίο όλων των ομάδων που πλήττονται από διάφορες μορφές διακρίσεων. Σε αυτή την οριζόντια προσέγγιση δίδεται έμφαση στην προώθηση της ισότητας ανδρών και γυναικών που θα διαπερνά και τους τέσσερις άξονες της στρατηγικής για την απασχόληση, ενώ παράλληλα θα ενισχύεται μέσα από ειδικές ενέργειες στον τέταρτο άξονα,
- ◆ η προώθηση της εφαρμογής της πρωτοβουλίας σε όλες τις περιφέρειες της χώρας και η αντίστοιχη ενθάρρυνση των Αναπτυξιακών Συμπράξεων να επικεντρώσουν τα σχέδια τους στις περιοχές στις οποίες εμφανίζονται εντονότερα φαινόμενα αποκλεισμού και διακρίσεων σε βάρος συγκεκριμένων μειονεκτουσών ομάδων
- ◆ η εισαγωγή μηχανισμών αξιοποίησης και βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων υποστηρικτικών δομών και συστημάτων μέσω συντονισμού και δικτύωσης και μετεξέλιξή τους σε βιώσιμες δομές/υπηρεσίες που να απευθύνονται σε πολλαπλές κατηγορίες μειονεκτουσών και αποκλεισμένων ομάδων,
- ◆ η αναζήτηση καινοτόμων πρακτικών για την αντιμετώπιση κάθε μορφής διακρίσεων και η βελτίωση/ανάπτυξη μηχανισμών και μεθόδων ευρύτερης διάδοσής τους. Επιδίωξη της ενσωμάτωσης των καινοτόμων προσεγγίσεων στον κεντρικό κορμό των εθνικών πολιτικών για την απασχόληση,
- ◆ η προώθηση ποιοτικών θέσεων εργασίας με μελλοντικές προοπτικές.

Οι παραπάνω παράμετροι των στόχων της πρωτοβουλίας κυριαρχούν σε όλους τους άξονες, καθώς και στα θεματικά πεδία προτεραιότητας που επιλέγονται και αποτελούν τα επιμέρους μέτρα του κάθε άξονα.

Όπως αναφέρθηκε αρχικά, η Πρωτοβουλία EQUAL αποτελεί μέρος της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού και συμπληρώνει τις πολιτικές και τα μέσα που αναπτύσσονται για το σκοπό αυτό, εστιάζοντας στην αγορά εργασίας. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Πρωτοβουλίας, συνδέεται άμεσα και συμπληρώνει τις παρεμβάσεις που υποστηρίζονται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και έχει ως σκοπό την εφαρμογή μέτρων για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, την καταπολέμηση της ανεργίας και την προώθηση ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλες τις πληθυσμιακές ομάδες. Ειδικότερα, η Πρωτοβουλία κινείται στα πλαίσια της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση που καθορίζει το κοινό πλαίσιο των στόχων για την απασχόληση σε όλα τα κράτη μέλη. Η στρατηγική υλοποίησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Πρωτοβουλίας υιοθετεί τους τέσσερις άξονες και ακολουθεί της κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση, αποβλέποντας στο να συνεισφέρει στις πολιτικές που καθιερώνει και υποστηρίζει το ΕΣΔΑ. Συγκεκριμένα, μέσω της υλοποίησης των σχεδίων των Αναπτυξιακών Συμπράξεων η Πρωτοβουλία θα συμβάλει στην εξειδίκευση των στόχων και μέτρων του ΕΣΔΑ σε τοπικό, περιφερειακό ή και τομεακό επίπεδο και θα αναπτύξει καινοτόμες μεθόδους εφαρμογής της πολιτικής και των στόχων του ΕΣΔΑ. Οι καινοτόμες προσεγγίσεις και πρακτικές που θα αναπτυχθούν στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας, θα αποτελέσουν σημαντικά εργαλεία για την βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των επιμέρους πολιτικών του ΕΣΔΑ, μέσω των διαδικασιών διάδοσης και ενσωμάτωσής τους στις εθνικές πολιτικές.

6.4.3. Βασικές Αρχές Υλοποίησης

6.4.3.1 Καινοτομία

Η καινοτομία αποτελεί θεμελιώδη έννοια της EQUAL, όπως και των προηγούμενων πρωτοβουλιών του ΕΚΤ. Έτσι οι ενέργειες που θα χρηματοδοτηθούν θα χαρακτηρίζονται από την καινοτομική τους διάσταση, η οποία θα αποτελεί και ιδιαίτερα σημαντικό κριτήριο αξιολόγησης κατά την επιλογή των σχεδίων. Στην κατεύθυνση αυτή η καινοτομία ισχύει ως πρωταρχικό κριτήριο σχεδιασμού και υλοποίησης των μέτρων που εντάσσονται στο παρόν λειτουργικό πρόγραμμα και στη συνέχεια θα αποτελέσει και βασική παράμετρο αξιολόγησης των χρηματοδοτούμενων

παρεμβάσεων και της αποτελεσματικότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος εν γένει.

Παρά την παρατηρούμενη αρκετές φορές δυσκολία συγκεκριμενοποίησης της καινοτομίας σε επίπεδο υλοποιούμενων σχεδίων, για την εφαρμογή της EQUAL, η καινοτομία προσεγγίζεται με βάση αντικειμενικά και λειτουργικά κριτήρια. Η αφηρημένη αναφορά στο νεωτεριστικό χαρακτήρα μιας προτεινόμενης μεθόδου, ή ενός προϊόντος δεν θα επαρκεί για τον χαρακτηρισμό του σχεδίου ως καινοτομικού, εφ' όσον δεν συνδέεται με την αύξηση της αποτελεσματικότητας, ή την παροχή λύσεων σε συγκεκριμένα προβλήματα που αφορούν στα εμπόδια πρόσβασης στην αγορά εργασίας διαφόρων μειονεκτουσών ομάδων, στην άρση των ανισοτήτων, στην προσαρμογή στις νέες τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις, στη διεύρυνση της πρόσβασης στην επαγγελματική κατάρτιση και στην ανάπτυξη του κοινωνικού τομέα της οικονομίας. Από την άποψη αυτή θα πρέπει να είναι εμφανής η προστιθέμενη αξία κάθε στοιχείου που προβάλλεται ως καινοτομικό, είτε αναπτύσσεται για πρώτη φορά, είτε μεταφέρεται από κάποιο άλλο επίπεδο ή χώρο.

Ειδικότερα η ζητούμενη από τα σχέδια καινοτομία θα αναφέρεται i) στις προτεινόμενες διαδικασίες και μεθόδους, ii) στους ειδικούς στόχους των ενεργειών και iii) στο περιεχόμενο των ενεργειών, είτε ως προς τα προϊόντα και τα λοιπά αποτελέσματα, είτε ως προς το είδος των δράσεων και τη διάρθρωση της εταιρικής σχέσης. Παρ' όλο που τελικώς ζητούμενο από την πρωτοβουλία είναι η ανάδειξη πραγματικά νέων παρεμβάσεων και αντιλήψεων, δεν είναι αναγκαίο κάθε σχέδιο να προτείνει ριζικά νέες προσεγγίσεις για τα παραπάνω σημεία, καθώς σύμφωνα και με την τυπολογία της έννοιας της καινοτομίας εκτιμάται εξίσου θετικά και εάν απλώς επιχειρείται η μεταφορά και προσαρμογή της καινοτόμου παρέμβασης σε άλλες περιοχές, θεματικά αντικείμενα και ομάδες στόχου, από αυτά στα οποία ήδη εφαρμόζεται με επιτυχία. Η οριστική πάντως αποτίμηση της καινοτομίας θα γίνεται με βάση την υφιστάμενη κατάσταση στην αγορά εργασίας, τη λειτουργία των επιχειρήσεων και τα συστήματα επαγγελματικής κατάρτισης, αλλά και τη δυνατότητα των προτεινομένων παρεμβάσεων να επιφέρουν βελτιώσεις και καινοτομικές αλλαγές στις εθνικές πολιτικές για την απασχόληση.

6.4.3.2 Διακρατικότητα

Η σύναψη διακρατικών συνεργασιών, ως βασική αρχή και κριτήριο επιλογής της πρωτοβουλίας EQUAL, είναι το σημείο που τη διακρίνει από τις λοιπές παρεμβάσεις που χρηματοδοτούνται από το ΕΚΤ. Η εφαρμογή της αρχής της διακρατικότητας στην πρωτοβουλία, πρακτικά σημαίνει ότι κάθε σχέδιο θα πρέπει να υλοποιείται με τη συνεργασία αναπτυξιακών συμπράξεων από δύο τουλάχιστον κράτη μέλη, ενώ για πρώτη φορά δίνεται και η δυνατότητα συμπληρωματικής συνεργασίας και με σχέδια που υλοποιούνται από εταιίρους που βρίσκονται σε χώρες που είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση από τα προγράμματα Tacis, Phare και MEDA.

Η διακρατική συνεργασία, μέσω της ανταλλαγής εμπειριών και τεχνογνωσίας για τα θεματικά αντικείμενα της EQUAL, αποτελεί ένα ιδανικό εργαλείο για την επίτευξη καινοτομίας από τα σχέδια, καθώς ενθαρρύνει τη σύμπραξη δυνάμεων από διαφορετικές χώρες για την αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων, ή τη μεταφορά καινοτόμων προσεγγίσεων που έχουν δοκιμαστεί με επιτυχία. Με δεδομένη την ιδιαίτερα θετική εμπειρία των ελληνικών φορέων υλοποίησης και των εθνικών αρχών από τις διακρατικές συνεργασίες των προηγούμενων κοινοτικών πρωτοβουλιών, στην EQUAL θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη και υποστήριξη διακρατικών σχέσεων, οι οποίες θα καλύπτουν πλήρως τις ποιοτικές παραμέτρους της και θα προωθούν τους στόχους της.

Σε αυτό το πλαίσιο και με βάση τα συμπεράσματα από τη μέχρι σήμερα λειτουργία της διακρατικότητας, θα επιδιωχθεί τα σχέδια που θα υλοποιηθούν να ενσωματώνουν ουσιαστικές συνεργασίες με ενεργητικό περιεχόμενο και όχι συνεργασίες που απλώς τυπικά και συμβατικά θα καλύπτουν την απαίτηση της διακρατικότητας. Σύμφωνα με τα πορίσματα των αξιολογικών μελετών για τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες ADAPT και ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, αλλά και το πρότυπο μοντέλο διακρατικής συνεργασίας που μεγιστοποιεί τα αποτελέσματα της, μέσω της EQUAL θα ενθαρρυνθούν συνεργασίες, οι οποίες θα κατοχυρώνουν το μέγιστο βαθμό εμπλοκής των διακρατικών εταιίρων στην υλοποίηση των σχεδίων. Έτσι εκτός από το ευρύ μέγεθος της διακρατικής συνεργασίας θα επιδιωχθεί επίσης η ουσιαστική σύνδεση των επιμέρους εθνικών σχεδίων, μέσω δράσεων που θα αφορούν την από κοινού παραγωγή προϊόντων και υλοποίηση ενεργειών, τις ανταλλαγές στελεχών και επωφελομένων, τη μεταφορά τεχνογνωσίας και τον εξ αρχής κοινό σχεδιασμό των παρεμβάσεων. Με τον τρόπο

αυτό η αμοιβαία ανταλλαγή πληροφόρησης που στο παρελθόν αποτελούσε για αρκετά σχέδια την αποκλειστική διακρατική τους διάσταση, θα αντιμετωπίζεται στην EQUAL, ως σημείο αφετηρίας και τρόπος διαχείρισης της διακρατικότητας και όχι ως αποκλειστική έκφραση της.

6.4.3.3 Ενδυνάμωση – Ενεργός συμμετοχή

Η αρχή της ενδυνάμωσης είναι σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής βασικό κριτήριο επιλογής για όλα τα σχέδια που θα χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο της EQUAL. Για τις επωφελούμενες ομάδες η διαδικασία της ενδυνάμωσης ισοδυναμεί με την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των ατόμων αυτών, ώστε να έχουν αυξημένα κίνητρα και ευκαιρίες για ολοκληρωμένη κοινωνική ένταξη, πέρα από την επαγγελματική αποκατάσταση.

Σε επίπεδο σχεδιασμού η ενδυνάμωση μεταφράζεται ως συμμετοχή των ομάδων στόχου στην επιλογή και υλοποίηση των προτεινόμενων παρεμβάσεων, γεγονός που δημιουργεί διπλό όφελος για τα προγράμματα και τους συμμετέχοντες. Η προηγούμενη εμπειρία έχει αποδείξει ότι οι στόχοι των σχεδίων και άρα και οι λύσεις που προτείνουν είναι ικανοποιητικότερα προσανατολισμένες στις πραγματικές ανάγκες των ομάδων στόχου και των επιχειρήσεων που επωφελούνται από τα σχέδια, όταν λαμβάνονται εξ αρχής και συνεχώς υπόψη οι επισημάνσεις και οι απόψεις τους για τα προβλήματα και όταν τους ανατίθεται και η ευθύνη των σχετικών αποφάσεων. Από την άλλη πλευρά οι επωφελούμενοι έρχονται σε αμεσότερη επαφή με τις διαδικασίες υλοποίησης και τις θεωρητικές και πρακτικές προσεγγίσεις των συναφών θεμάτων και με αυτόν τον τρόπο αποκτούν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το πρόγραμμα και βελτιώνουν και τις δεξιότητες τους, που συνδέονται με την επικοινωνία και τη συνεργασία.

Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι μετά την ανακοίνωση της Επιτροπής για την Κοινωνική Πρωτοβουλία EQUAL, και στα πλαίσια της προετοιμασίας του σχετικού Επιχειρησιακού Προγράμματος, το Υπουργείο Εργασίας προγραμματίισε και πραγματοποίησε κύκλους ενημερωτικών συναντήσεων (έναν για κάθε άξονα και έναν ειδικά με μη κυβερνητικές οργανώσεις) με ευρύ φάσμα φορέων. Στις συναντήσεις αυτές υπήρξε προβληματισμός και ανταλλαγή απόψεων, ενώ οι περισσότεροι από τους φορείς που συμμετείχαν κατέθεσαν και γραπτά τις απόψεις τους για τις πολιτικές που θα εφαρμοσθούν.

Τέλος σε επίπεδο περιεχομένου των σχεδίων της EQUAL, η αρχή της ενδυνάμωσης θα εκφραστεί με την έμφαση στην ανάπτυξη, παράλληλα με τις εργασιακές δεξιότητες και των κοινωνικών δεξιοτήτων των ομάδων στόχου, την προώθηση πρακτικών διαμεσολάβησης και διαμεσολαβητών, οι οποίοι θα μπορούν να προέρχονται και από τους ίδιους τους επωφελούμενους και την γενικότερη ψυχολογική υποστήριξη των ατόμων που υφίστανται τον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

6.4.3.4 Αναπτυξιακές Συμπράξεις

Ως συνέχεια των εταιρικών σχέσεων που οργανώθηκαν με λιγότερο τυποποιημένο τρόπο σε παλαιότερες κοινοτικές πρωτοβουλίες, οι αναπτυξιακές συμπράξεις στην EQUAL, θα είναι το κύριο εργαλείο για την προώθηση συνθετικών και όσο το δυνατόν περισσότερο αντιπροσωπευτικών και ολοκληρωμένων προσεγγίσεων στα ζητήματα που τίθενται από τα επιμέρους θεματικά πεδία. Ενθαρρύνεται η συγκρότηση συμπράξεων που ανάλογα και με το θεματικό πεδίο του σχεδίου θα περιλαμβάνουν το ευρύτερο δυνατό φάσμα φορέων που σχετίζονται με το συγκεκριμένο αντικείμενο.

Οι αναπτυξιακές συμπράξεις ως ad hoc ενώσεις φορέων θα αποτελούν τους μοναδικούς δικαιούχους χρηματοδότησης από την EQUAL και σε αυτές θα μπορούν να συμμετέχουν δημόσιοι φορείς, οργανισμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης, επιχειρήσεις με ιδιαίτερη προτίμηση στις μικρομεσαίες, επαγγελματικές ενώσεις, κοινωνικοί εταίροι και μη κυβερνητικοί οργανισμοί. Η σύνθεση των συμπράξεων θα πρέπει να εξασφαλίζει εκτός από την ανάπτυξη καινοτόμων και αποτελεσματικών προσεγγίσεων στα προβλήματα που αναφέρονται σε κάθε θεματικό πεδίο και τη δυνατότητα ευρύτερης υιοθέτησης και ενσωμάτωσης των προτεινομένων λύσεων σε πολιτικές που θα εφαρμοστούν σε περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο.

Η εκπροσώπηση των φορέων στις αναπτυξιακές συμπράξεις και οι μηχανισμοί υλοποίησης των ενεργειών θα διασφαλίζουν την ενσωμάτωση των συνολικών στόχων του Σχεδίου καθώς και των επί μέρους στόχων των ενεργειών στη συνολική δραστηριότητα και τον προγραμματισμό του φορέα, κατά τη διάρκεια εξέλιξης του Σχεδίου. Και τούτο διότι, η δυναμική της αναπτυξιακής σύμπραξης αναπτύσσεται μόνον όταν, η επίδραση των στόχων στη συνολική πολιτική των φορέων που συμπράττουν, ξεκινάει από τη στιγμή του σχεδιασμού και όχι με την εκ των υστέρων

«βίατη» ενσωμάτωση των αποτελεσμάτων. Επίσης, και η καινοτομία ελέγχεται και αξιολογείται πιο αποτελεσματικά, όταν εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις ένταξής της στο θεσμικό, διοικητικό και διαχειριστικό πλαίσιο των φορέων εφαρμογής. Τελικά, το Σχέδιο στο σύνολό του, ως μία εκ των προτέρων συμφωνημένη διαδικασία βελτίωσης ή προώθησης νέων συστημάτων, θα είναι οργανικά ενταγμένο στον αντίστοιχο τομέα δραστηριότητας των φορέων που απαρτίζουν την αναπτυξιακή σύμπραξη.

Η εμπειρία και τα παραδείγματα από τη λειτουργία των εταιρικών σχέσεων στις προηγούμενες πρωτοβουλίες θα αξιοποιηθεί, ώστε όλες οι αναπτυξιακές συμπράξεις, που θα επιλεγούν για την εφαρμογή σχεδίων, να είναι βασισμένες σε ένα σαφές πρόγραμμα εργασίας και να επιλύουν με αποτελεσματικό τρόπο όλες τις διαχειριστικές/χρηματοοικονομικές απαιτήσεις υλοποίησης, οι οποίες αρκετές φορές, λόγω των δυσκολιών που παρουσίασαν, απέτελεσαν σοβαρό ανασταλτικό παράγοντα για την ομαλή εξέλιξη των σχεδίων. Προκειμένου να διασφαλιστεί η συγκρότηση αξιόπιστων και αντιπροσωπευτικών συμπράξεων, θα προηγηθεί της οριστικοποίησης του προγράμματος δράσης και του ειδικότερου περιεχόμενου του προτεινόμενου σχεδίου, η διαδικασία της σύστασης και επιλογής των αναπτυξιακών συμπράξεων που θα προχωρήσουν στη συνέχεια στο σχεδιασμό και εφαρμογή των παρεμβάσεων.

6.4.3.5 Mainstreaming και ίσες ευκαιρίες για άνδρες και γυναίκες

Η εισαγωγή της πολιτικής ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες σε όλα τα προγράμματα και δράσεις που υποστηρίζονται από τα διαρθρωτικά ταμεία της Κοινότητας, δεν αποτελεί απλώς μια επιλογή, αλλά μία υποχρέωση. Επιπλέον, η αναγκαιότητά της δεν υπαγορεύεται απλώς για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης ή δημοκρατίας, αλλά συνδέεται στενά με την επίτευξη των στόχων των διαρθρωτικών ταμείων. Οι στόχοι αυτοί -η ανάπτυξη, η ανταγωνιστικότητα και η απασχόληση- εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την πληρέστερη συμμετοχή όλου του ενεργού πληθυσμού στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Αδυναμία άρσης των παραγόντων που εμποδίζουν την πλήρη συμμετοχή ανδρών και γυναικών, συνεπάγεται μειωμένη αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων.

Η νέα προσέγγιση στις ίσες ευκαιρίες για άνδρες και γυναίκες το mainstreaming, ορίζει ότι η προώθηση του στόχου της ισότητας δεν θα πρέπει να εξαντλείται στην εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων, αλλά ότι αντίθετα όλες οι πολιτικές και μέτρα

πρέπει να κινητοποιούνται προκειμένου να επιτευχθεί η ισότητα⁷¹. Τούτο σημαίνει ότι τα θέματα ισότητας πρέπει να αποτελούν ενδογενή συστατικά στοιχεία του προγραμματισμού, από την αρχική ανάλυση και τη διαμόρφωση στρατηγικής έως την τελική αξιολόγηση, καθώς και ότι πρέπει να ενσωματωθούν στον σχεδιασμό και εφαρμογή όλων των μέτρων και προτεραιοτήτων κάθε παρέμβασης.

Η εφαρμογή του mainstreaming για τις ίσες ευκαιρίες στην Πρωτοβουλία EQUAL θα αφορά όλα τα στάδια της εφαρμογής του Προγράμματος, από τη διατύπωση προτεραιοτήτων και την έναρξη υλοποίησης, έως την καταγραφή και την τελική αξιολόγηση. Πριν από την επιλογή, τα σχέδια θα εξετασθούν συστηματικά, προκειμένου να διαπιστωθεί η δυνητική επίπτωσή τους σε θέματα ισότητας.

Τα σχέδια που θα επιλεγούν θα πρέπει αποδεδειγμένα να οδηγούν σε μείωση των ανισοτήτων ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες αναφορικά με την απασχόληση, την εκπαίδευση και κατάρτιση, τη δημιουργία επιχείρησης καθώς και τη συμφιλίωση της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή. Επίσης, οι φορείς (δημόσιοι και μη) που ασχολούνται με τις ίσες ευκαιρίες θα συμμετέχουν ενεργά στα όργανα διοίκησης του Προγράμματος (Επιτροπή Παρακολούθησης και Αναπτυξιακές Συμπράξεις), ενώ, θα ενθαρρυνθεί η ισόρροπη παρουσία ανδρών και γυναικών στα σχέδια. Τέλος, αντικείμενο προσοχής θα αποτελέσει και η διάσταση της αξιολόγησης των ίσων ευκαιριών ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες στα πλαίσια των αξιολογήσεων του Προγράμματος (αρχική, mid-term, τελική), ενώ όλοι οι δείκτες παρακολούθησης καθώς και το υπόλοιπο πληροφοριακό υλικό που θα συλλεχθεί, θα αναλύεται κατά φύλο, προκειμένου να διευκολυνθεί η αποτίμηση της επίπτωσης του Προγράμματος στις ίσες ευκαιρίες.

6.4.3.6 Ευρύτερη Εφαρμογή

Τελικός στόχος της EQUAL είναι οι καινοτόμες προσεγγίσεις που θα αναπτυχθούν από τα χρηματοδοτούμενα σχέδια να επηρεάσουν και να αποτελέσουν αντικείμενο των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών για την απασχόληση, την επαγγελματική κατάρτιση και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Επιδιώκεται επίσης οι καλές πρακτικές που θα προκύψουν, ακόμη και εάν δεν μετουσιωθούν σε πολιτικές ευρύτερης εφαρμογής, να υιοθετηθούν από ένα μεγαλύτερο κύκλο φορέων (επιχειρήσεων, κοινωνικών εταίρων, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης κλπ.), οι

⁷¹ Commission Communication on Mainstreaming (COM ((96) 67)

οποίοι, παρόλο που δεν θα έχουν συμμετάσχει στην EQUAL, θα μπορούν να επωφεληθούν από τα αξιολογικά αποτελέσματα της.

Με αυτό το πρίσμα η συνολική επιτυχία της πρωτοβουλίας θα κριθεί από τη δυνατότητα των αναπτυξιακών συμπράξεων και των εθνικών αρχών να προωθήσουν τα συμπεράσματα και τα προϊόντα των σχεδίων σε μεγαλύτερη κλίμακα και μέσω αυτών να επιφέρουν αλλαγές στις ακολουθούμενες πολιτικές και πρακτικές, βελτιώνοντας τις συνθήκες ένταξης και τη λειτουργία της αγοράς εργασίας. Από τη μια, τα σχέδια τα οποία θα επιλεγούν, θα πρέπει να εξασφαλίζουν ως προς το περιεχόμενο, τα χαρακτηριστικά των προϊόντων και τις διαδικασίες διάδοσης, όρους για την ευρύτερη υιοθέτηση των καινοτομιών που προβάλλουν και από την άλλη, οι εθνικές αρχές θα μεριμνήσουν ώστε να υπάρξει συγκροτημένη αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των σχεδίων και ουσιαστική ενημέρωση και κινητοποίηση για αυτά, όλων των υπευθύνων για τη χάραξη και εφαρμογή των συναφών πολιτικών στην Ελλάδα και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος, θα επιδιωχθεί να υπάρξει άμεση συνεργασία και ροή πληροφόρησης όσον αφορά στις προσεγγίσεις που θα αναπτυχθούν στο πλαίσιο των επιλεγέντων θεματικών πεδίων με τους κοινωνικούς εταίρους, τους αντιπροσωπευτικούς φορείς των ομάδων στόχου, καθώς και σύνδεση με τις διαδικασίες κατάρτισης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση.

6.5 Στρατηγική επίτευξης των στόχων: Υποπρογράμματα, θεματικά πεδία προτεραιότητας και κύριες δράσεις

Τα έξι Υποπρογράμματα και τα επιμέρους θεματικά πεδία (Μέτρα) που αποτελούν και κύριους στόχους της Πρωτοβουλίας είναι τα εξής:

Βελτίωση της απασχολησιμότητας

Διευκόλυνση της πρόσβασης και της επιστροφής στην αγορά εργασίας

Καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας σε σχέση με την αγορά εργασίας

Ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος

Πρόσβαση για όλους στη διαδικασία δημιουργίας μιας επιχείρησης

Ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας

Ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των απασχολουμένων

Προώθηση της δια βίου μάθησης και των εργασιακών πρακτικών ενσωμάτωσης, οι οποίες ενθαρρύνουν την πρόσληψη και τη διατήρηση αυτών που πλήττονται από διακρίσεις και ανισότητα στην αγορά εργασίας

Υποστήριξη της προσαρμοστικότητας των εταιριών και των εργαζομένων στις διαρθρωτικές οικονομικές αλλαγές και στη χρήση της τεχνολογίας της πληροφορίας και άλλων νέων τεχνολογιών

Ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες

Συνδυασμός οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής

Ενθάρρυνση της κατάργησης του επαγγελματικού διαχωρισμού

Αιτούντες άσυλο

Τεχνική βοήθεια

Τέλος σε ότι αφορά στη βαρύτητα των ενεργειών που θα χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο της EQUAL, η σύσταση των αναπτυξιακών συμπράξεων και των διακρατικών συνεργασιών θα απορροφήσει το 3% του συνολικού προϋπολογισμού, η υλοποίηση των σχεδίων των ΑΣ το 76%, ενώ 15% θα κατανεμηθεί στη θεματική δικτύωση και επίτευξη αντικτύπου στις εθνικές πολιτικές (ενέργεια 3) και 6% στην τεχνική βοήθεια για την υποστήριξη των ανωτέρω τριών ενεργειών.

6.5.1 Υποπρόγραμμα 1: Βελτίωση της Απασχολησιμότητας

Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, το ποσοστό της ανεργίας στην Ελληνική αγορά εργασίας ακολούθησε μια ελαφρά, σταθερά αυξητική τάση. Οι αυξανόμενες δυσκολίες και η πίεση στην απορροφητική ικανότητα της Οικονομίας αποτυπώνονται στους ρυθμούς ένταξης του εργατικού δυναμικού στην απασχόληση αλλά και στους ρυθμούς εισόδου στην ανεργία. Αρχίζοντας από την τελευταία, το Β' τρίμηνο του 1998, η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ κατέγραψε 478.535 ανέργους. Από αυτούς και ένα χρόνο πριν (1997), οι 91.190 (19,05% του συνόλου) ήταν απασχολούμενοι, οι 299.220 (62,53%) έψαχναν για δουλειά, οι 34.812 (7,27%) ήταν μαθητές ή σπουδαστές, οι 20.572 (4,3%) υπηρετούσαν τη στρατιωτική τους θητεία και οι 25,417 (5,31%) ήταν νοικοκυρές. Το σύνολο των εισερχομένων στην ανεργία συμπληρώνουν με μικρά ποσοστά οι προσωρινά ανίκανοι για εργασία και λοιπές περιπτώσεις. Συνολικά, οι «νέου» άνεργοι για το 1998 εκτιμήθηκαν σε 179.315 άτομα (37,47% του συνόλου των ανέργων το 1998), εκ των οποίων οι μισοί περίπου ήταν απασχολούμενοι που έχασαν τη δουλειά τους, ενώ οι υπόλοιποι ήταν νεοεισερχόμενοι ή επανακάμπτοντες μετά από διάστημα. Αντίστοιχα για τους απασχολούμενους, το

1998 εκτιμήθηκε ότι εργάζονταν 3.967.167 άτομα, εκ των οποίων η συντριπτική πλειοψηφία (94,62% του συνόλου) εργάζονταν και ένα χρόνο πριν (1997). Κατά συνέπεια στο διάστημα 1997-98, εισήλθαν στην απασχόληση 213.290 άτομα. Από αυτούς οι μισοί περίπου (112.443 άτομα, ποσοστό 52,7%) ήταν άνεργοι το 1997, ενώ οι υπόλοιποι προήλθαν από τις εκτός εργατικού δυναμικού κατηγορίες (39.042 μαθητές και σπουδαστές, 29,381 που υπηρετούσαν τη στρατιωτική τους θητεία, 18.711 νοικοκυρές, κλπ). Οι στατιστικές αυτές ενδείξεις καταδεικνύουν ανάγλυφα την ανάγκη διατύπωσης νέων πολιτικών για την αύξηση της ροής στην απασχόληση και για τη μείωση της ροής προς την ανεργία.

Η Κοινότητα, μέσω της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση θέσπισε τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση, εκ των οποίων τουλάχιστον τρεις (η 1, 2, και 9), καλούν τα κράτη-μέλη να πάρουν μέτρα για την πρόληψη της ανεργίας, την καταπολέμησή της και την προώθηση μιας αγοράς εργασίας ανοικτής για όλους.

Στα πλαίσια των παραπάνω κατευθυντήριων γραμμών, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση του 2000 αποδίδει έμφαση στην αναβάθμιση των υπηρεσιών απασχόλησης, καθώς και στη βελτίωση των προγραμμάτων ενίσχυσης της απασχολησιμότητας, τόσο μέσω της βελτίωσης των διαδικασιών υλοποίησής τους, όσο και μέσω της βελτίωσης του περιεχομένου τους και της σύνδεσής τους με τις ανάγκες των ανέργων και της αγοράς εργασίας. Με το μετασχηματισμό των γραφείων απασχόλησης του ΟΑΕΔ σε Κέντρα Προώθησης της Απασχόλησης, ανοίγει ο δρόμος για την εξατομικευμένη προσέγγιση των ανέργων από εξειδικευμένους συμβούλους, και γενικά διευκολύνεται ο στόχος της παροχής υψηλής ποιότητας υπηρεσιών στους ανέργους. Παράλληλα με προγράμματα, όπως το «Νέοι στην Ενεργό Ζωή», το πρόγραμμα εργασιακής εμπειρίας «Stage», αλλά και άλλα προγράμματα αρχικής και συνεχιζόμενης κατάρτισης, προσφέρεται ένα νέο ξεκίνημα στους νεαρούς ανέργους. Εξάλλου με προγράμματα, όπως το πρόγραμμα «Ξανά στη δουλειά», το πρόγραμμα φύλαξης σχολείων, το πρόγραμμα της ολοκληρωμένης παρέμβασης του ΟΑΕΔ (για τις ομαδικές απολύσεις) και το πρόγραμμα απασχόλησης ανέργων κοντά στο όριο της συνταξιοδότησης, επιχειρείται η πρόληψη και η αντιμετώπιση της μακροχρόνιας ανεργίας των «ενήλικων» ανέργων. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι προγράμματα κατάρτισης ή πρακτικής άσκησης υλοποιούν επίσης πολλά Υπουργεία και Οργανισμοί, με κυριότερα τα Υπουργεία Εργασίας, Παιδείας, Εμπορικής Ναυτιλίας, Ανάπτυξης, Γεωργίας και Υγείας.

Επίσης στα πλαίσια της Κατευθυντήριας Γραμμής 9 (Αγορά Εργασίας ανοικτή σε όλους) και μέσω του Ε.Π. «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά της Εργασίας», υλοποιήθηκαν 321 ολοκληρωμένα προγράμματα για άτομα με ειδικές ανάγκες, παλιννοστούντες, μετανάστες, πρόσφυγες και λοιπές ευπαθείς κοινωνικά ομάδες. Τα προγράμματα αυτά εκτός από κατάρτιση ή προκατάρτιση περιλάμβαναν δράσεις προώθησης στην απασχόληση και δράσεις παροχής συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών. Τέλος στα πλαίσια των αξόνων Horizon και Integra της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, υλοποιούνται 48 και 46 προγράμματα, αντίστοιχα, με στόχο τη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας και την απασχόληση ατόμων με ειδικές ανάγκες καθώς και ατόμων από τις υπόλοιπες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL στοχεύει μέσω του Υποπρογράμματος 1 στην πρόληψη της ανεργίας και τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας όσων συναντούν προβλήματα, ώστε όλοι να έχουν μια ευκαιρία για νέο ξεκίνημα, μέσω μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης η οποία ενσωματώνει τις ακόλουθες γενικά αρχές:

Σταδιακή προσέγγιση για την ένταξη
Ενεργό συμμετοχή των ομάδων – στόχου
Ενίσχυση του ρόλου των διαμεσολαβητών
Καλλιέργεια περιβάλλοντος εταιρικήςότητας

Ακολουθώντας μια σταδιακή διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης στην αγορά εργασίας προσφέρεται στους ανέργους, ένας συνδυασμός υπηρεσιών και φορέων που ασχολούνται με την προώθηση στην αγορά εργασίας. Η διαδικασία αυτή έχει στόχο τον κάθε άνεργο ατομικά και έτσι είναι προσαρμοσμένη στις ιδιαίτερες ανάγκες και δυσκολίες που αντιμετωπίζει, λόγω ενδεχομένως ιδιαιτεροτήτων που σχετίζονται με συγκεκριμένες μειονεκτικότητες. Η παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών στήριξης και παρακολούθησης συνίσταται στη συστηματική εφαρμογή ενεργειών πληροφόρησης, συμβουλευτικής, διάγνωσης δεξιοτήτων, εκπαίδευσης, προσαρμογής και ένταξης σε εργασιακό περιβάλλον.

Μέσω της ενεργού συμμετοχής των ίδιων των ενδιαφερομένων στον προγραμματισμό, σχεδιασμό και υλοποίηση των σχετικών παρεμβάσεων επιδιώκεται, πρώτον τα προγράμματα αυτά να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των ομάδων στόχου και κατά δεύτερο λόγο να προσφερθεί ένα επί πλέον κίνητρο στα άτομα αυτά με την ανάπτυξη αισθήματος ευθύνης για την λειτουργία και τα

αποτελέσματα των παρεμβάσεων. Έτσι ο σχεδιασμός ενσωματώνει όλη την προηγούμενη εμπειρία των συγκεκριμένων ομάδων και των φορέων που ασχολούνται με τα προβλήματά τους και οι υλοποιούμενες παρεμβάσεις γίνονται ελκυστικότερες για τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους.

Από την υπάρχουσα εμπειρία προκύπτει επίσης, ότι το μοντέλο της υποβοήθησης της ένταξης των μειονεκτούντων ατόμων από ειδικά εκπαιδευμένους (επαγγελματίες ή εθελοντές) συμβούλους, που διαμεσολαβούν μεταξύ των ενδιαφερομένων και της αγοράς εργασίας, έχει λειτουργήσει με ιδιαίτερη επιτυχία. Ο ρόλος τους σε αυτές τις περιπτώσεις αφορά τόσο στην καθοδήγηση, όσο και στην παρακολούθηση των ανέργων καθ' όλη την διάρκεια της διαδικασίας ένταξης. Γι' αυτό η εκπαίδευση και χρησιμοποίηση αυτού του τύπου διαμεσολαβητών αποτελεί μια σημαντική παράμετρο για την επιτυχία προγραμμάτων απασχόλησης και ένταξης των ατόμων από τις ομάδες-στόχο με δυσκολίες επαγγελματικής ένταξης.

Τέλος με την καλλιέργεια περιβάλλοντος εταιρικής επιτυχάνεται ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας των παρεμβάσεων που συνθέτουν και κινητοποιούν τη δυναμικότητα ενός όσο το δυνατόν μεγαλύτερου φάσματος φορέων, οι οποίοι σχετίζονται με την αντιμετώπιση των προβλημάτων των ομάδων στόχου. Έτσι η εμπλοκή τοπικών αρχών, αντιπροσωπευτικών οργανώσεων των ομάδων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, κοινωνικών εταίρων, μαζί με τους οργανισμούς απασχόλησης, τους δημόσιους φορείς και τους εξειδικευμένους οργανισμούς εκπαίδευσης και προσανατολισμού, αποσκοπεί στο να προσφέρει λύσεις για το σύνολο των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα μειονεκτούντα άτομα και τα οποία είναι αλληλένδετα και πολλές φορές καθοριστικά για την αδυναμία ένταξής τους στην αγορά εργασίας.

Ένας άλλος άξονας προτεραιότητας του παρόντος λειτουργικού προγράμματος είναι η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία αποτελούν πρόκληση για την πολιτική, καθώς αντιστρατεύονται αξίες όπως η αμοιβαία κατανόηση και σεβασμός ή η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, αξίες δηλαδή που αποτελούν τα θεμέλια για την οργάνωση της κοινωνίας μας. Κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις επανέφεραν το πρόβλημα αυτό στο προσκήνιο, καθιστώντας αναγκαία τη λήψη μέτρων για την καταπολέμησή του.

Σε μια από τις τελευταίες έρευνες του Ευρωβαρόμετρου που διεξάγονται για την Κοινότητα (Eurobarometer, Results 1997), 65% των ερωτηθέντων απάντησε ότι συμφωνεί με τη δήλωση ότι «η χώρα μας έφθασε στα όριά της και αν αυξηθούν τα

άτομα που ανήκουν σε μειονότητες θα υπάρξουν προβλήματα». Οι Έλληνες ερωτηθέντες συμφώνησαν με αυτή τη δήλωση σε ποσοστό 80% (το υψηλότερο ποσοστό που καταγράφηκε μαζί με το αντίστοιχο για το Βέλγιο). Μερικοί από τους παράγοντες που ερμηνεύουν αυτή την αρνητική στάση είναι η δυσαρέσκεια από τις συνθήκες ζωής, ο φόβος της ανεργίας και γενικότερα η ανασφάλεια για το μέλλον.

Η Κοινότητα αναπτύσσει και εφαρμόζει ένα σύνολο πολιτικών και μέτρων που έχουν ως στόχο την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξеноφοβίας καθώς και την ενσωμάτωση των εθνικών μειονοτήτων. Ανάμεσα σε αυτά αξίζει να αναφερθεί η καθιέρωση του 1997 ως Ευρωπαϊκού Έτους εναντίον του ρατσισμού (EYAR), η δημιουργία μιας κατευθυντηρίου γραμμής για την απασχόληση, αφιερωμένης στην προώθηση μιας αγοράς εργασίας ανοικτής σε όλους (Guideline 9), ο άξονας INTEGRA της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ και τέλος η υποστήριξη πιλοτικών προγραμμάτων καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξеноφοβίας (budget heading B3-2006).

Πιο συγκεκριμένα, στη χώρα μας και στα πλαίσια της Κατευθυντήριας Γραμμής 9, μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά της Εργασίας», υλοποιήθηκαν 321 ολοκληρωμένα προγράμματα που στόχευσαν στην αύξηση της απασχολησιμότητας ατόμων από τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, ενώ ταυτόχρονα αναβαθμίστηκαν οι παρεχόμενες στα άτομα αυτά, υπηρεσίες. Παράλληλα, υλοποιήθηκαν 46 προγράμματα στον άξονα Integra της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, με αντικείμενο τη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας των ευάλωτων (εκτός ΑΜΕΑ) κοινωνικών ομάδων. Ο στόχος των προγραμμάτων αυτών καθώς και άλλων παρόμοιων μέτρων που αναπτύσσονται και τα οποία περιγράφονται αναλυτικά στο ΕΣΔΑ 2000, είναι η καταπολέμηση των διακρίσεων στην πρόσβαση στην απασχόληση. Αν και η απασχολησιμότητα είναι ίσως το κλειδί για την ένταξη των ατόμων αυτών στην κοινωνία, είναι φανερό ότι απαιτούνται και ειδικότερες δράσεις, ανεξαρτήτως πεδίου πολιτικής, προκειμένου να καταπολεμηθούν τα αρνητικά στερεότυπα και οι προκαταλήψεις.

Στο παρόν Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ενσωματώνονται ενέργειες που προωθούν και διευρύνουν ποιοτικά τις σχετικές με την απασχολησιμότητα πολιτικές του ΕΣΔΑ. Σε σχέση με τις δομές υποστήριξης έμφαση θα δοθεί στην εισαγωγή των τεχνικών εξατομικευμένης προσέγγισης στους οργανισμούς απασχόλησης (δημόσιους, ιδιωτικούς και εθελοντικούς) συμπεριλαμβανομένων των ΚΠΑ. Έτσι

συμπληρωματικά με τις ενταγμένες στο ΕΣΔΑ παρεμβάσεις για τη δημιουργία των ΚΠΑ, θα επιδιωχθεί ο εκσυγχρονισμός όλων των δομών στήριξης της απασχόλησης και η συμπληρωματική εκπαίδευση του προσωπικού τους σε νέες ολιστικές μεθόδους καθοδήγησης των ανέργων, ενώ ταυτόχρονα θα γίνει προσπάθεια να δοκιμαστούν τρόποι διασύνδεσης τόσο μεταξύ τους, όσο και με επιχειρήσεις και άλλους κοινωνικούς φορείς, προκειμένου να διευκολυνθεί η προσπάθεια σταδιακής ένταξης των ανέργων στην αγορά εργασίας.

Σε ότι αφορά στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων των μειονεκτουσών ομάδων, η έμφαση θα δοθεί αφενός στις βασικές/κοινωνικές δεξιότητες και αφετέρου σε εξειδικευμένα προσόντα που σχετίζονται με τις υπηρεσίες και τις επιχειρήσεις του Internet και την παροχή υπηρεσιών στον κοινωνικό τομέα. Ειδικά για τις επιχειρήσεις, το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα επιδιώκει να βοηθήσει την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εργοδοτών για το ρόλο τους στην καταπολέμηση της ανεργίας και τις ευκαιρίες αξιοποίησης των συναφών μέτρων και να ενισχύσει νεωτεριστικές προσπάθειες επιχειρήσεων να συμβάλουν στην επαγγελματική ένταξη και την αύξηση των δεξιοτήτων ανέργων και ατόμων που αντιμετωπίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Στο σημείο αυτό θα αξιοποιηθεί η εμπειρία από τα προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας (STAGE) και «Νέοι στην Ενεργό Ζωή» που προβλέπονται στο ΕΣΔΑ, προκειμένου να εφαρμοστούν νέες προσεγγίσεις που, είτε θα καλύπτουν και άλλες αποκλεισμένες ομάδες, είτε θα εμπλουτίζουν το περιεχόμενο των τοποθετήσεων με διαδικασίες γενικότερης στήριξης και ενδυνάμωσης των επωφελούμενων. Στο πλαίσιο αυτό, οι συναφείς ενέργειες θα είναι εναρμονισμένες με τις σχετικές κατευθύνσεις του ΕΣΔΑ για πρόληψη της ανεργίας των νέων πριν συμπληρώσουν έξι μήνες ανεργίας καθώς επίσης και στην αντιμετώπιση του προβλήματος αυτών που βρίσκονται στην ανεργία για πάνω από 12 μήνες.

Τέλος, αναφορικά με την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, η EQUAL θα αντιμετωπίσει το θέμα σφαιρικά και όχι απλώς ως θέμα ευκαιριών πρόσβασης των μεταναστών στην αγορά εργασίας, θίγοντας ζητήματα κοινωνικών αντιλήψεων και στερεοτύπων στους χώρους εργασίας, των δημοσίων αρχών και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, με επιδίωξη να δημιουργήσει μια κρίσιμη μάζα ατόμων που θα μεταφέρουν αποτελεσματικά μηνύματα εξάλειψης της ξενοφοβίας σε όλα τα επίπεδα και τις κοινωνικές δραστηριότητες.

Το Υποπρόγραμμα 1 για τη βελτίωση της Απασχολησιμότητας εκτιμάται ότι θα απορροφήσει το 32% του συνολικού προϋπολογισμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

6.5.2 Υποπρόγραμμα 2: Ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος

Αναγνωρίζεται ότι οι επιχειρήσεις και ιδίως οι μικρομεσαίες, αποτελούν βασικούς συντελεστές των προσπαθειών τόνωσης της οικονομικής ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας και της δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πολυετές πρόγραμμα της Επιτροπής για τις επιχειρήσεις και το επιχειρηματικό πνεύμα (2001-2005) παρέχει το πλαίσιο για μια σειρά δράσεων, σκοπός των οποίων είναι να τονωθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα και να μεγιστοποιηθεί η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων στον ευρωπαϊκό χώρο⁷². Όπως τονίζεται στην ανακοίνωση, η πολιτική στον τομέα των επιχειρήσεων πρέπει να καλύψει σφαιρικά το επιχειρηματικό περιβάλλον, ώστε να δοθεί η δυνατότητα σε όλες τις επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, τον τομέα ή τον τόπο εγκατάστασής τους να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν κατά τρόπο σύμφωνο με το γενικότερο στόχο της Ε.Ε. για αειφόρο ανάπτυξη.

Η κοινωνική οικονομία χαρακτηρίζεται από δραστηριότητες που συνδυάζουν την οικονομική διάσταση και την επιχειρηματική προσέγγιση με την κοινωνική διάσταση και την αλληλεγγύη. Με τον τρόπο αυτό ο λεγόμενος τρίτος τομέας αντιμετωπίζει την αυξημένη ζήτηση για κοινωνικές υπηρεσίες, δημιουργώντας ταυτόχρονα νέες θέσεις απασχόλησης. Στο πλαίσιο της στρατηγικής που ορίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Έσσης οι τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης θεωρήθηκαν ως ένα από τα αποτελεσματικότερα μέσα για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, επειδή είναι σε θέση να εκτιμήσουν καλύτερα τις τοπικές ανάγκες, τις κοινωνικοοικονομικές ιδιαιτερότητες και τις δυνατότητες κάθε περιοχής. Ιδιαίτερα σημαντικός εμφανίζεται ο ρόλος του τρίτου τομέα για την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη/επανένταξη αλλά και αναβάθμιση της ποιότητας των θέσεων εργασίας των μειονεκτούντων πληθυσμιακών ομάδων. Η Επιτροπή έχει εντοπίσει 17 τομείς της κοινωνικής οικονομίας που έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν σημαντικές προοπτικές απασχόλησης. Οι τομείς αυτοί διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες που αφορούν:

⁷² Commission of the European Communities, COM (2000) 256 final/2, 11/5/2000, *Communication from the Commission, Challenges for enterprise policy in the knowledge-driven economy*. Proposal for a COUNCIL DECISION on a Multiannual Programme for Enterprise and Entrepreneurship (2000-2005).

στη βελτίωση της ποιότητας ζωής (κατ' οίκον παροχή υπηρεσιών, βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών κλπ.),

στην περιβαλλοντική ανάπτυξη (διαχείριση αποβλήτων και υδάτων, διατήρηση των φυσικών περιοχών κλπ),

στην πολιτιστική ανάπτυξη και στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών (διατήρηση πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπική πολιτιστική ανάπτυξη, νέες τεχνολογίες των πληροφοριών και της επικοινωνίας).

Στην Ελλάδα η ανάπτυξη της επιχειρηματικής δράσης στην κοινωνική οικονομία βρίσκεται σε αρχικό στάδιο, εάν και η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας γενικά αποτελεί στόχο τόσο της οικονομικής πολιτικής, όσο και της εθνικής πολιτικής για την απασχόληση. Στην Ελλάδα ιδρύονται 85.000 επιχειρήσεις κάθε χρόνο και ο αριθμός τους παρουσιάζει αυξητική τάση. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση (στο Πυλώνα II, κατευθυντήριες γραμμές 10 και 11), πληθώρα φορέων υλοποιούν μια σειρά από μέτρα για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας. Στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας του Υπουργείου Ανάπτυξης επιχορηγείται η δημιουργία νέων επιχειρήσεων από γυναίκες και νέους, επιχορηγούνται επιχειρήσεις για εφαρμογή νέων τεχνολογιών και δημιουργούνται δίκτυα επιχειρήσεων για ανταλλαγή πληροφοριών. Επίσης, έχει καθιερωθεί μια σειρά θεσμών για την πρόσβαση των επιχειρήσεων στην αγορά κεφαλαίου και την απλούστευση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος γενικά. Επιπλέον, με σκοπό τη βελτίωση της επιχειρηματικότητας ορισμένων πληθυσμιακών ομάδων εφαρμόζονται προγράμματα στα πλαίσια των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών (κυρίως LEADER και NOW). Από μεγάλο αριθμό φορέων έχουν δημιουργηθεί αξιόλογες υποστηρικτικές δομές, εργαλεία, κλπ. χωρίς ωστόσο διασύνδεση και ουσιαστικό συντονισμό των εφαρμογών τους.

Όσον αφορά στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας στα πλαίσια του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση (στο Πυλώνα II, κατευθυντήριες γραμμή 12 και 13) εφαρμόζονται πιλοτικά τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης που αποσκοπούν στην προώθηση της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο μέσω της ανάπτυξης κοινωνικών υπηρεσιών. Επιπλέον, η προώθηση της επιχειρηματικότητας στον κοινωνικό τομέα απέτελεσε αντικείμενο ενός μεγάλου αριθμού σχεδίων που έχουν προωθηθεί στα πλαίσια των προηγούμενων Πρωτοβουλιών. Ωστόσο, οι προσπάθειες που γίνονται σχετίζονται στην πλειοψηφία τους με τη δημιουργία παραδοσιακών

γυναικείων επαγγελμάτων και προσανατολίζονται σε παραδοσιακούς τομείς (παροχή κατ' οίκον υπηρεσιών).

Η υλοποίηση των ενεργειών στα πλαίσια του παρόντος Υποπρογράμματος αναμένεται να λειτουργήσει καταλυτικά στη διαμόρφωση πολιτικών που διατυπώνονται στις κατευθυντήριες γραμμές του ΕΣΔΑ και ειδικότερα στον άξονα που αφορά στην στήριξη της επιχειρηματικότητας, την ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος και την αξιοποίηση νέων πηγών απασχόλησης στον κοινωνικό τομέα. Η δικτύωση ευρέος φάσματος φορέων και υπηρεσιών για την ολιστική και πολυεπίπεδη προσέγγιση των θεμάτων που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη του κοινωνικού τομέα σε επιχειρηματική βάση, η αναζήτηση νέων μηχανισμών και μεθόδων στην εφαρμογή των μέτρων και πολιτικών για την προώθηση της επιχειρηματικότητας πολλαπλών κοινωνικών ομάδων και την αντιμετώπιση των διακρίσεων, η προώθηση νέων ποιοτικών θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο αποτελούν πρακτικές οι οποίες μπορεί να τυποποιηθούν και μέσω της διάδοσης και της ενσωμάτωσης σε κεντρικό επίπεδο να αποτελέσουν χρήσιμα εργαλεία στις εθνικές πολιτικές απασχόλησης.

Οι κύριοι στόχοι του Υποπρογράμματος αφορούν στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων παρεμβάσεων προσανατολισμένων προς:

τη βελτίωση της αποδοτικότητας των δομών και υπηρεσιών στήριξης της επιχειρηματικότητας και τη δημιουργία κατάλληλου επιχειρηματικού πλαισίου για την προώθηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στον κοινωνικό τομέα, την ανάπτυξη της επιχειρηματικής τεχνογνωσίας, την προώθηση του επιχειρησιακού πνεύματος προσανατολισμένου στον κοινωνικό τομέα και τη βελτίωση της απασχολησιμότητας γενικότερα, πολλαπλών μειονεκτουσών ομάδων, την εφαρμογή ολιστικής στήριξης για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, τη βελτίωση και ανάπτυξη των δομών διάδοσης νέων πρακτικών και προώθησης της ενσωμάτωσής τους στις πολιτικές απασχόλησης

Οι ειδικοί στόχοι του Υποπρογράμματος και τα μέσα παρέμβασης για την επίτευξη των παραπάνω γενικών στόχων διαμορφώνονται ως εξής:

διασύνδεση και ανάπτυξη δομών/υπηρεσιών πολυεπίπεδης στήριξης της επιχειρηματικότητας πολλαπλών κατηγοριών μειονεκτουσών και αποκλεισμένων ομάδων,

δημιουργία εκπαιδευτικών εργαλείων τόνωσης της επιχειρηματικότητας,

δημιουργία και λειτουργία σε πιλοτικό επίπεδο νέων επιχειρήσεων με προσανατολισμό σε νέους τομείς σε τοπικό επίπεδο, εφαρμογή καινοτόμων μέσων για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας και την ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας των νέων επιχειρήσεων, προώθηση ποιοτικών θέσεων εργασίας με μελλοντικές προοπτικές, ανάδειξη νέων επαγγελματιών σε τοπικό επίπεδο μέσω της εφαρμογής μεθόδων ελέγχου, αξιολόγησης και πιστοποίησης νέων επαγγελματιών σε τοπικό επίπεδο, δικτύωση και ενεργοποίηση φορέων για την τυποποίηση μηχανισμών πολυδιάστατης και πολυεπίπεδης στήριξης της επιχειρηματικότητας και διάδοσή τους σε περιφερειακό και κεντρικό επίπεδο

Το Υποπρόγραμμα 2 για την ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος, εκτιμάται ότι θα απορροφήσει το 25% του συνολικού προϋπολογισμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

6.5.3 Υποπρόγραμμα 3: Προσαρμοστικότητα

Οι ριζικές μεταβολές στις οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις σε συνδυασμό με την αλματώδη ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, ιδιαίτερα στα πεδία της πληροφορικής και των επικοινωνιών, έχουν επιφέρει μεγάλες ανατροπές στο μέχρι πρότινος κυρίαρχο μοντέλο παραγωγής και στο σύστημα της μισθωτής εργασίας. Έτσι η παγκοσμιοποίηση, η προώθηση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και η εισαγωγή του ΕΥΡΩ στην Ε.Ε., η διεύρυνση του τομέα των υπηρεσιών, η επιτάχυνση της τεχνολογικής εξέλιξης και οι μετασχηματισμοί της εργασίας και των εργασιακών σχέσεων, έχουν καταστήσει αδήριτη την ανάγκη αναδιοργάνωσης και προσαρμογής των επιχειρήσεων και των εργαζομένων στο νέο παραγωγικό μοντέλο. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης, όπως κατοχυρώθηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ και εξειδικεύτηκε στη Σύνοδο του Λουξεμβούργου για την Απασχόληση προβλέπει ως έναν από τους κύριους στόχους της την ενθάρρυνση μιας νέας προσέγγισης στην οργάνωση της εργασίας, ώστε οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές αλλαγές, παράλληλα με την προσπάθεια προστασίας των υφιστάμενων θέσεων εργασίας και δημιουργίας νέων. Σε αυτό το πλαίσιο οι κατευθυντήριες γραμμές 16 και 18 εξειδικεύουν περισσότερο τις αντίστοιχες πολιτικές που απετέλεσαν επίσης αντικείμενο ιδιαίτερης ανάλυσης στο Πράσινο Βιβλίο «Συνεταιρισμός για μια νέα οργάνωση της εργασίας» COM(97)128/16.4.97.

Παράλληλα με τις πολιτικές αυτές τα τελευταία χρόνια έχει ιδιαίτερα προβληθεί στην Ε.Ε. η έννοια της δια βίου μάθησης, που αναγνωρίζεται ως βασικό εργαλείο προσαρμογής των εργαζομένων στις αλλαγές και ως μια από τις προϋποθέσεις για την θεμελίωση του νέου αναπτυξιακού μοντέλου, το οποίο θα έχει τη δυνατότητα να παράγει απασχόληση. Έτσι μετά το 1993 και τη Λευκή Βίβλο για την «Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση» που αναγνώρισε πανηγυρικά το ρόλο αυτό στη δια βίου μάθηση, ακολούθησε το Λευκό Βιβλίο για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση και το Ευρωπαϊκό Έτος Δια Βίου Εκπαίδευσης, το 1996, που διέδωσαν σημαντικά την ανάγκη προσήλωσης και επένδυσης σε πολιτικές και μέτρα προώθησης της δια βίου εκπαίδευσης. Επίσης μέσω ειδικών προγραμμάτων όπως το Leonardo da Vinci για την επαγγελματική κατάρτιση χρηματοδοτήθηκαν καινοτόμες ενέργειες ανάπτυξης μεθόδων, εργαλείων και δικτύων για την βελτίωση των δομών, των διαδικασιών και της πρόσβασης στη δια βίου εκπαίδευση.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση σε εφαρμογή της κατευθυντήριας γραμμής 6 για την ανάπτυξη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και της κ.γ. 9 για την ένταξη στην αγορά εργασίας μειονεκτούσων ομάδων, προβλέπει για τη λήψη μέτρων και το σχεδιασμό προγραμμάτων ενίσχυσης της δια βίου μάθησης του εργατικού δυναμικού και προώθησης υποστηρικτικών ενεργειών επαγγελματικής ένταξης ομάδων που υφίστανται αποκλεισμό ή διακρίσεις στην αγορά εργασίας. Επίσης κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο στα Επιχειρησιακά Προγράμματα «Συνεχιζόμενη Κατάρτιση» και «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας» στο πλαίσιο του Β΄ ΚΠΣ, χρηματοδοτήθηκαν μια σειρά από δράσεις, οι οποίες στόχευαν τόσο στην ανάδειξη της δια βίου μάθησης, όσο και στην στήριξη και επαγγελματική ενδυνάμωση των ατόμων που περιλαμβάνονται στις μειονεκτούσες ομάδες.

Τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση προβλέπουν επιπλέον στο αντίστοιχο τμήμα (Πυλώνας III) μέτρα πολιτικής που προωθούν την ευελιξία στην αγορά εργασίας με κυριότερο στοιχείο την διευθέτηση του χρόνου εργασίας, ώστε να λαμβάνονται ταυτόχρονα υπόψη οι ανάγκες των επιχειρήσεων και η ποιότητα ζωής των εργαζομένων. Έτσι στο ΕΣΔΑ περιλαμβάνονται μέτρα για την ενίσχυση του διαλόγου που αφορά στην υιοθέτηση ευέλικτων σχημάτων ωραρίων, την ρύθμιση της μερικής απασχόλησης, ενώ σε ότι αφορά στις επιχειρήσεις αναφέρεται η ενίσχυση παρεμβάσεων εκσυγχρονισμού τους στο πλαίσιο των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης και η παροχή φορολογικών και άλλων κινήτρων για τη δημιουργία

θέσεων εργασίας. Στο σημείο αυτό ιδιαίτερα σημαντική ήταν η ψήφιση του Ν. 2639/98 για τη ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων με τον οποίο υιοθετήθηκαν διατάξεις που εισάγουν νέες μορφές απασχόλησης (τηλεργασία, φασόν, κατ' οίκον εργασία).

Το παρόν Επιχειρησιακό Πρόγραμμα αντιμετωπίζει τα ζητήματα αυτά με το Υποπρόγραμμα 3, επιχειρώντας να διευρύνει τόσο το πεδίο, όσο και το περιεχόμενο εφαρμογής των μέτρων για την προσαρμογή εργαζομένων και επιχειρήσεων. Έτσι σε σχέση κατ' αρχήν με τη δια βίου εκπαίδευση, η EQUAL επιδιώκει να διαμορφώσει μέσω καινοτόμων προσεγγίσεων ευνοϊκό περιβάλλον εκπαίδευσης μέσα στις ίδιες επιχειρήσεις, οι οποίες θα πρέπει να χειριστούν αποδοτικότερα και περισσότερο μακροπρόθεσμα το θέμα της κατάρτισης των εργαζομένων. Επεκτείνοντας λοιπόν τις πολιτικές για την ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση οι προτεινόμενες ενέργειες στοχεύουν να ενισχύσουν τις υποδομές και τις διαδικασίες εκπαίδευσης του προσωπικού, με τρόπο που να μπορούν να αξιοποιηθούν και οι δυνατότητες των νέων τεχνολογιών και να μετασχηματιστεί η επιχείρηση σε έναν παραγωγικό οργανισμό που διαρκώς μαθαίνει. Ακόμη η EQUAL θα επιδιώξει να επεκτείνει μηχανισμούς σύνδεσης της κατάρτισης με την απασχόληση, με τον πειραματισμό σε καινούργιες μεθόδους και θεσμικές συνεργασίες για την παροχή εργασιακής εμπειρίας σε ανέργους, ενώ προτεραιότητα θα αποτελέσει η ανάπτυξη των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού που σχετίζονται με το Internet και την αξιοποίησή του για παραγωγικούς σκοπούς.

Παράλληλα το Υποπρόγραμμα 3 θα συμβάλει στην επέκταση των πιλοτικών εφαρμογών τηλεργασίας, που προβλέπονται στο ΕΣΔΑ για τους κλάδους των τηλεπικοινωνιών και των τραπεζών, με πειραματική εφαρμογή νέων εργαλείων και μηχανισμών που βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα και την ελκυστικότητα του θεσμού για επιχειρήσεις και εργαζομένους. Ιδιαίτερη όμως αναμένεται να είναι η προστιθέμενη αξία της EQUAL στην προσπάθεια των επιχειρήσεων να αναδιοργανώσουν το παραγωγικό και εργασιακό τους περιβάλλον, εξειδικεύοντας σε αυτό το σημείο τις παρεμβάσεις εκσυγχρονισμού που περιλαμβάνονται στο ΕΣΔΑ. Μέσω των αντίστοιχων μέτρων θα τεθούν συγκεκριμένες προτάσεις για σύγχρονα μοντέλα οργάνωσης της εργασίας που συνδυάζονται με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και για σχήματα συνεργασίας με ερευνητικούς και επιχειρηματικούς φορείς που μπορούν να υποστηρίξουν αντίστοιχα σχέδια των μικρομεσαίων κυρίως επιχειρήσεων. Τέλος σε ότι αφορά στο ζήτημα της διευθέτησης

του χρόνου εργασίας, η πρωτοβουλία EQUAL θα επιχειρήσει να συμβάλει στον κοινωνικό διάλογο για το θέμα αυτό, προσφέροντας τη δυνατότητα πρακτικής και άμεσης διερεύνησης των συνεπειών εφαρμογής του 35ώρου ή άλλων μέτρων μειωμένου χρόνου εργασίας που θα ικανοποιούν εργοδότες και εργαζόμενους.

Το Υποπρόγραμμα 3 για την Προσαρμοστικότητα προβλέπεται να απορροφήσει το 25% του συνολικού προϋπολογισμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

6.5.4 Υποπρόγραμμα 4: Ίσες ευκαιρίες για γυναίκες και άνδρες

Η ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής οικονομίας και γενικότερα η οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξή της, συνδέεται στενά με την αξιοποίηση του διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού. Η επισκόπηση των ποσοστών συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό στο Κεφάλαιο 1, έδειξε ότι ενώ το ποσοστό συμμετοχής για τους άνδρες σταθεροποιήθηκε στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας σε σχετικά υψηλά επίπεδα, το ποσοστό για τις γυναίκες -αν και συνεχώς διευρυνόμενο- παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, τόσο σε σχέση με το αντίστοιχο για τους άνδρες, όσο και σε σχέση με τα αντίστοιχα ποσοστά στις υπόλοιπες χώρες της Κοινότητας. Πιο αναλυτικές στατιστικές ενδείξεις, φέρουν τις έγγαμες γυναίκες να έχουν χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής από τις άγαμες (41,3% σε σχέση με 47,8% για το 1998), ενώ ιδιαίτερα χαμηλά εμφανίζονται τα ποσοστά συμμετοχής για τις χαμηλής εκπαίδευσης γυναίκες (10% για όσες δεν πήγαν σχολείο, 14% για όσες διαθέτουν ενδεικτικό μιας τάξης Δημοτικού, 30% για κάτοχους απολυτηρίου Δημοτικού και 27% για όσες έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης). Προφανώς για πολλές γυναίκες χαμηλής εκπαίδευσης, τα χρήματα που θα κέρδιζαν αν εργάζονταν, δεν θα αρκούσαν να αντισταθμίσουν το κόστος που συνεπάγεται η φύλαξη των παιδιών και οι άλλες δουλειές του νοικοκυριού. Προϋπόθεση επίσης για την υψηλή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας αποτελούν και τα υψηλά επίπεδα απασχόλησης, ιδιαίτερα αν πάρουμε υπόψη μας το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν διαθέτει αξιόλογες πλουτοπαραγωγικές πηγές πέραν του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η εξέταση των ποσοστών απασχόλησης στον πληθυσμό ηλικίας 15 ετών και άνω για το 1998, εμφανίζει σοβαρές διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες (59,5% σε σχέση με 32,4% αντίστοιχα). Επιπλέον, τα ποσοστά της γυναικείας απασχόλησης ποικίλλουν έντονα ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο. Έτσι οι γυναίκες κάτοχοι υποχρεωτικής μόνον εκπαίδευσης απασχολούνται σε ποσοστό 20,5%, σε αντίθεση με τις γυναίκες πτυχιούχους ΑΕΙ, οι οποίες εμφανίζουν ποσοστό απασχόλησης της τάξης του 70%. Και όταν όμως

απασχολούνται οι γυναίκες, καταλήγουν να υποεκπροσωπούνται σε συγκεκριμένα επαγγέλματα (οριζόντιος επαγγελματικός διαχωρισμός), να μην φθάνουν στις ανώτερες θέσεις εντός ενός επαγγέλματος (κάθετος επαγγελματικός διαχωρισμός), να υπολείπονται στη συμμετοχή τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων και εν τέλει να αμείβονται λιγότερο από τους άνδρες για την εργασία τους. Ένα από τα κυριότερα ευρήματα πρόσφατης μελέτης της Κοινότητας για τις διαφορές στην αμοιβή της εργασίας ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες, ήταν και ότι οι γυναίκες αμείβονται κατά μέσο όρο λιγότερο από τους άνδρες, ακόμη και αν ληφθούν υπόψη διαφορές στην ηλικία και στην εκπαίδευση. Το σχετικό συνολικό χάσμα υπολογίστηκε σε 27,5% για το σύνολο των χωρών, ενώ για την Ελλάδα το χάσμα εκτιμήθηκε σε 32% (το υψηλότερο στην Κοινότητα μετά την Αγγλία).

Η Κοινότητα, μέσω της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση θέσπισε τις Κατευθυντήριες Γραμμές 20 και 21, μέσω των οποίων τα κράτη-μέλη καλούνται να «σχεδιάσουν, εφαρμόσουν και προάγουν πολιτικές φιλικές προς την οικογένεια, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικά και πρακτικά προσιτών, υψηλής ποιότητας υπηρεσιών φροντίδας για τα παιδιά και άλλα εξαρτώμενα άτομα καθώς και συστήματα γονικής και άλλης άδειας», καθώς και να «δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στις γυναίκες και τους άνδρες κατά την επιστροφή τους στο αμειβόμενο εργατικό δυναμικό ύστερα από κάποια απουσία και για το σκοπό αυτό θα εξετάσουν τα μέτρα της βαθμιαίας εξάλειψης των εμποδίων που συναντώνται στην πορεία αυτής της επιστροφής». Η ισότιμη συμμετοχή των ανδρών και γυναικών στην απασχόληση, η μείωση του ποσοστού ανεργίας των γυναικών και η αύξηση της γυναικείας απασχόλησης σε κλάδους και επαγγέλματα που υποεκπροσωπούνται, αποτελούν επίσης στόχους πολιτικής μέσω της Κατευθυντήριας Γραμμής 19.

Στα πλαίσια των κατευθυντήριων γραμμών 20 και 21, υλοποιούνται στη χώρα μας τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών, τα Ολοήμερα Νηπιαγωγεία και Δημοτικά Σχολεία, καθώς και οι Μονάδες Κοινωνικής Μέριμνας που έχουν ως αντικείμενο τη φροντίδα ηλικιωμένων ατόμων. Η επανένταξη των γυναικών στην αγορά της εργασίας αποτελεί επίσης το στόχο ειδικών προγραμμάτων που αναπτύσσονται από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας (μέσω του ΚΕΘΙ), από τον ΟΑΕΔ, καθώς και από το Υπουργείο Γεωργίας. Τέλος στα πλαίσια του άξονα NOW της Πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, επιδιώχθηκε η ανάπτυξη υποδομών φροντίδας με την κατάλληλη αρχική και συνεχιζόμενη κατάρτιση του προσωπικού. Ο στόχος όλων αυτών των πολιτικών είναι η μείωση των εμποδίων για τη συμμετοχή των

γυναικών στην αγορά της εργασίας κυρίως μέσω της αναβάθμισης της κοινωνικής υποδομής. Εξάλλου, στα πλαίσια της κατευθυντήριας γραμμής 19, εφαρμόζονται διάφορες δράσεις από το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (Γενική Γραμματεία Ισότητας), από τα Υπουργεία Παιδείας, Εργασίας και Γεωργίας καθώς και από τον ΟΑΕΔ. Αναφορά θα πρέπει επίσης να γίνει στη Μονάδα Πληροφόρησης και Συμβουλευτικής Γυναικών που λειτουργεί στο ΚΕΘΙ, καθώς και στο Πρόγραμμα Ενίσχυσης της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας του Υπουργείου Ανάπτυξης, μέσω του οποίου ενισχύεται η αυτοαπασχόληση και η επιχειρηματικότητα των γυναικών. Τέλος, στα πλαίσια του άξονα NOW της Πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, δημιουργήθηκαν δομές υποστήριξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας και αναβαθμίστηκαν οι ικανότητες και τα προσόντα σημαντικού αριθμού γυναικών ιδιαίτερα σε τομείς που εφαρμόζουν νέες τεχνολογίες.

Στόχος του Υποπρογράμματος 4 είναι η περισσότερο ισότιμη συμμετοχή των δύο φύλων στην απασχόληση, μέσα από ειδικές ενέργειες. Πιο συγκεκριμένα, θα επιχειρηθεί η συμφιλίωση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής μέσω της ανάπτυξης φιλικών προς την οικογένεια μορφών οργάνωσης της εργασίας καθώς η καταπολέμηση του επαγγελματικού διαχωρισμού βάσει του φύλου. Υπενθυμίζεται ότι η προώθηση της ισότητας ανδρών και γυναικών αποτελεί μια από τις βασικές αρχές του Προγράμματος και ως εκ τούτου περιλαμβάνεται σε όλα τα Υποπρογράμματα και Μέτρα. Το παρόν Υποπρόγραμμα στοχεύει σε ειδικές δράσεις προώθησης της ισότητας και κατά συνέπεια λειτουργεί συμπληρωματικά προς τις υπόλοιπες ενέργειες του Προγράμματος.

Ειδικότερους στόχους του Υποπρογράμματος αποτελούν η ανάπτυξη των λεγομένων «νέων μορφών» απασχόλησης (τηλε-εργασία, job sharing αλλά και ευελιξία στο χρόνο εργασίας), η βελτίωση της ποιότητας και η εισαγωγή ευελιξίας στις υπηρεσίες φροντίδας, η προώθηση της ενσωμάτωσης στην απασχόληση (μέσω της εκμετάλλευσης ευκαιριών απασχόλησης σε νέους, αναδυόμενους τομείς σε συνδυασμό με συνοδευτικά μέτρα) και τέλος η υποστήριξη αλλαγών στους χώρους δουλειάς και στην οργάνωση της εργασίας, έτσι ώστε το περιβάλλον της εργασίας να καταστεί φιλικότερο προς την οικογένεια και τις γυναίκες.

Από την εφαρμογή του Υποπρογράμματος αναμένεται «προστιθέμενη αξία» για τις εθνικές πολιτικές για τις «ίσες ευκαιρίες», δεδομένου ότι οι προτεινόμενες ενέργειες υπερβαίνουν το επίπεδο της απλής ευαισθητοποίησης στις ίσες ευκαιρίες καθώς και το επίπεδο της προετοιμασίας των γυναικών για επαγγελματική ένταξη μέσω της

κατάρτισης, ενέργειες που αποτελούσαν τον «κορμό», έως σήμερα, των επιχειρηρούμενων παρεμβάσεων. Το παρόν Υποπρόγραμμα προβλέπεται να υποστηρίξει ενέργειες που θα διερευνήσουν τις δυνατότητες για μια εναλλακτική οργάνωση της εργασίας, έτσι ώστε αυτή να επιτρέψει την περισσότερο ισότιμη συμμετοχή των δύο φύλων. Από την εφαρμογή αυτής της καινοτομίας εκτιμάται ότι θα εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα, τα οποία θα ενσωματωθούν, την κατάλληλη χρονική στιγμή, στην εθνική πολιτική για τις ίσες ευκαιρίες.

Το Υποπρόγραμμα 4 για τις ίσες ευκαιρίες εκτιμάται ότι θα απορροφήσει το 10 % του συνολικού προϋπολογισμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

6.5.5 Υποπρόγραμμα 5: Οι αιτούντες άσυλο

Το πρόβλημα των αιτούντων άσυλο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμφανίζεται με μεγάλη οξύτητα τα τελευταία χρόνια, λόγω των πολέμων στην Γιουγκοσλαβία, της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης και της έντασης των περιφερειακών συγκρούσεων σε άλλες περιοχές του πλανήτη. Μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ που αντιμετώπισε για πρώτη φορά το θέμα του ασύλου στο πλαίσιο του τρίτου πυλώνα, (δικαστικές και εσωτερικές υποθέσεις) η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) έθεσε τα θεμέλια για την εναρμόνιση της πολιτικής ασύλου στην κατεύθυνση της εξασφάλισης ελάχιστων θεσμικών εγγυήσεων για τις διαδικασίες παροχής ασύλου και την υποδοχή των προσφύγων. Επίσης με τη Σύμβαση του Δουβλίνου υιοθετήθηκαν κοινά κριτήρια για τον καθορισμό του κράτους μέλους που οφείλει να εξετάζει μια αίτηση ασύλου καθώς και για τις διαδικασίες εξέτασης των αιτήσεων.

Σε ότι αφορά τη βελτίωση των συνθηκών υποδοχής των προσφύγων, η Ε.Ε. αναγνωρίζοντας την ανάγκη υποστήριξης της υποδοχής ή/και του επαναπατρισμού των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο έλαβε διάφορα μέτρα για τη βοήθεια των ατόμων αυτών. Έτσι, εκτός από την υιοθέτηση από το Συμβούλιο της κοινής Δράσης της 26.4.1999 για τη λήψη μέτρων υποστήριξης των αιτούντων άσυλο, προσφύγων και ακουσίως μετακινήθέντων από το Κοσσυφοπέδιο, θεσπίστηκαν ειδικές ακτίνες (B7-6008, B5-8003) στον Κοινοτικό προϋπολογισμό και χρηματοδοτήθηκαν μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων προγράμματα για τη βελτίωση των συνθηκών προσωρινής διαμονής και τη στήριξη των αιτούντων άσυλο, ενώ με το Πρόγραμμα «Οδυσσέας» ενισχύεται η συνεργασία των κρατών μελών στα παραπάνω ζητήματα.

Από την άποψη των διαδικασιών απονομής ασύλου, η μεταχείριση των προσφύγων στην Ελλάδα σημείωσε μεγάλη πρόοδο τα τελευταία χρόνια, κυρίως με την πρόσφατη

υιοθέτηση του Προεδρικού Διατάγματος 61/99, το οποίο κατοχύρωσε την πλήρη εναρμόνιση με τις δημοκρατικές και ανθρωπιστικές εγγυήσεις που ισχύουν για την παροχή ασύλου στα υπόλοιπα Κράτη Μέλη της Ε.Ε. Παράλληλα, κατά την περίοδο εφαρμογής του Β΄ ΚΠΣ και στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος για την Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας, χρηματοδοτήθηκαν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης προσφύγων, που συνδυάστηκαν με συνοδευτικές υπηρεσίες υποστήριξής τους.

Οι ενέργειες που εντάσσονται στο παρόν Επιχειρησιακό Πρόγραμμα στοχεύουν να βελτιώσουν τις υποδομές των τριών κέντρων υποδοχής προσφύγων που λειτουργούν στην Ελλάδα. Με τη συμμετοχή σε αντίστοιχες αναπτυξιακές συμπράξεις, όλων των φορέων που ασχολούνται με τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο, θα εκσυγχρονισθούν οι υφιστάμενοι χώροι, ώστε να παρέχουν αξιοπρεπή προσωρινή διαμονή στους αιτούντες άσυλο. Παράλληλα θα εμπλουτιστούν οι ήδη παρεχόμενες, από διεθνείς οργανισμούς και μη κυβερνητικές οργανώσεις, υποστηρικτικές υπηρεσίες με μηχανισμούς και εξειδικευμένο προσωπικό για την ψυχολογική, νομική, εκπαιδευτική και επαγγελματική υποστήριξη των φιλοξενούμενων στους χώρους υποδοχής και των λοιπών αλλοδαπών με την ιδιότητα του πρόσφυγα ή του προστατευόμενου από απέλαση.

Το Υποπρόγραμμα 5 για τους αιτούντες άσυλο εκτιμάται ότι θα απορροφήσει το 2 % του συνολικού προϋπολογισμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

6.6. Συμπληρωματικότητα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL και λοιπών παρεμβάσεων

Όπως έχει επισημανθεί πολλές φορές στο παρελθόν από αρμόδιες ελεγκτικές αρχές σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο η ταυτόχρονη ύπαρξη πολλών κοινοτικών δράσεων, που επιδιώκουν ίδιας μορφής ενέργειες, απαιτεί την προσεκτική παρακολούθηση τους, ώστε να αποφεύγονται περιπτώσεις αλληλοεπικαλύψεων και διπλής χρηματοδότησης. Σε σχέση με την EQUAL, ο σύνθετος και πολυδιάστατος χαρακτήρας των προτεινόμενων ενεργειών, καθώς και η επιδίωξη συγκρότησης αναπτυξιακών συμπράξεων οι οποίες θα περιλαμβάνουν ευρύ φάσμα φορέων, δημιουργεί προϋποθέσεις για διασύνδεση και συμπληρωματικότητα, σε ότι αφορά στο περιεχόμενο, με όλο το φάσμα των κοινοτικά συγχρηματοδοτούμενων παρεμβάσεων και παράλληλα δημιουργεί την ανάγκη για έλεγχο της συμπληρωματικότητας των δράσεων.

Σε αυτό το πλαίσιο κατά τη διαχείριση της πρωτοβουλίας οι εθνικές αρχές θα διασφαλίσουν τη συμπληρωματικότητα των ενεργειών τόσο προληπτικά, όσο και κατά την εξέλιξη της υλοποίησης των σχεδίων. Ειδικότερα θα ζητηθεί από όλες τις αναπτυξιακές συμπράξεις που θα προεπιλεγούν για την υλοποίηση σχεδίων, να δηλώσουν τα έργα και τα προγράμματα που συγχρηματοδοτήθηκαν από ευρωπαϊκούς πόρους και στα οποία δικαιούχοι ήταν οι φορείς που συμμετέχουν στη σύμπραξη και κατά τις διαδικασίες επιλογής θα ελεγχθεί η συμπληρωματικότητα αυτών των παρεμβάσεων με τις προτεινόμενες. Επίσης οι εθνικές αρχές θα αξιοποιήσουν την τεχνική βοήθεια προκειμένου να υπάρξει προηγούμενη ενημέρωση από όλους τους αρμόδιους φορείς (Υπουργείο Ανάπτυξης, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Περιφέρειες, ΟΑΕΔ, φορείς συντονισμού των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης και του προγράμματος Leonardo da Vinci κ.ά.) για τους δικαιούχους φορείς και τα εγκεκριμένα προγράμματα ενίσχυσης της απασχόλησης και των επιχειρήσεων, προκειμένου να κατοχυρωθεί η ουσιαστική συμπληρωματικότητα του περιεχομένου και να αποφευχθούν διπλές χρηματοδοτήσεις. Η ενημέρωση αυτή θα είναι συνεχής και θα προβλεφθεί η διαρκής σύνδεση με τις σχετικές βάσεις δεδομένων για τα υλοποιούμενα προγράμματα του Γ'ΚΠΣ και των λοιπών ειδικών προγραμμάτων.

Ουσιαστικό ρόλο στη διασφάλιση της συμπληρωματικότητας αναμένεται να διαδραματίσει και η υπό σύσταση Επιτροπή Ανθρωπίνων Πόρων. Η επιτροπή αυτή, η ενεργοποίηση της οποίας αναμένεται σύντομα, θα συντονίζει και θα παρακολουθεί την εξέλιξη και την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων του ΕΚΤ καθώς και όλων των δράσεων που εντάσσονται στο Άξονα Προτεραιότητας του Γ'ΚΠΣ «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού», σε σχέση με τις ανάγκες της Ελληνικής αγοράς εργασίας, της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση και με το ΕΣΔΑ.

Τέλος σε επίπεδο θεσμικού ελέγχου στην επιτροπή παρακολούθησης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL θα εξασφαλιστεί η συμμετοχή όλων των αρμόδιων αρχών για τη διαχείριση προγραμμάτων ανάπτυξης των ανθρωπίνων πόρων και μέσω της λειτουργίας της θα προωθηθεί η σύνδεση των διαδικασιών επιλογής των προγραμμάτων, με αντίστοιχες διαδικασίες που ακολουθούνται στο πλαίσιο άλλων τομεακών ή ειδικών προγραμμάτων.

7.1 Ταυτότητα Ν. Κορινθίας

Τα κάτωθι οικονομικά στοιχεία είναι από την Περιφέρεια Πελοποννήσου:⁷³
Ο νομός συνορεύει δυτικά με το νομό Αχαΐας, νότια με τους νομούς Αργολίδας και Αρκαδίας, ανατολικά με το νομό Αττικής, ενώ ένα τμήμα του βρέχεται από το Σαρωνικό κόλπο. Βόρεια βρέχεται από τον Κορινθιακό κόλπο. Στο νομό Κορινθίας ανήκουν και οι νησίδες Αλκυονίδες (υπάγονται στο δήμο Λουτρακίου), καθώς και μερικές ακατοίκητες νησίδες στις ακτές του Σαρωνικού.

Με πρωτεύουσα την Κόρινθο, ο νομός Κορινθίας συγκεντρώνει **ποσοστό 1,4% του πληθυσμού της χώρας** και παράγει 1,8% του ακ. εγχώριου προϊόντος. Είναι ένας από τους 35 νομούς στους οποίους σημειώθηκε το 2001, αλλά και τα προηγούμενα έτη, **φυσική μείωση του πληθυσμού** (υπεροχή γεννήσεων/1.000 κατοίκους: -1), με 54 μαθητές Δημοτικού ανά 1.000 κατοίκους έναντι μέσου όρου Ελλάδας 59. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός του νομού αυξήθηκε 9%. Στη **γεωργία** αναλογεί 10% του προϊόντος του νομού και εκεί παράγεται 2,2% του συνολικού γεωργικού προϊόντος της χώρας. Στη μεταποίηση αναλογεί το 37% του προϊόντος του νομού (η 2η μεγαλύτερη συμμετοχή μετά τη Βοιωτία) και 5,5% της συνολικής μεταποιητικής παραγωγής της χώρας. Στις επιχειρήσεις του αναλογεί 6-9% των επενδύσεων των βιομηχανικών επιχειρήσεων της χώρας την περίοδο 1999-2000, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ετήσιας Βιομηχανικής Έρευνας της ΕΣΥΕ, οι οποίες αυξήθηκαν σημαντικά την ίδια περίοδο.

⁷³ http://www.peloponnisos.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=90&Itemid=62

Εικόνα 6: Χάρτης πολιτικός του νομού Κορινθίας

Με κατά κεφαλή προϊόν 5 εκατ. δρχ. κατατάσσεται 2ος με βάση το κριτήριο αυτό με 124% του μέσου όρου της χώρας το 2001. Ανά 100 κατοίκους του αναλογούν 16 αυτοκίνητα (μέσος χώρας 31 το 2001), 1 νέα κατοικία και 49 τηλεφωνικές συνδέσεις (μέσος όρος χώρας 1 το 2001 και 54 αντίστοιχα το 2000). Το 2002 οι πωλήσεις καινούργιων επιβατικών Ι.Χ. μειώθηκαν 4,8% στις 2,3 χιλ. και αντιστοιχούσαν στο 0,9% του συνόλου της χώρας. Με δηλωθέν εισόδημα 1,2 εκ. δρχ. ανά κάτοικο το 2001 (άνοδος 23% εξαιτίας και του μικρότερου πληθυσμού που προέκυψε από την απογραφή 2001, 72% του μέσου όρου της Ελλάδας) και καταθέσεις ανά κάτοικο 1,26 εκατ. δρχ. το 2000, οι κάτοικοί του πλήρωσαν το 2001 κατά μέσο όρο για φόρο εισοδήματος 81 χιλ. δρχ., έναντι μέσου όρου για τη χώρα 142 χιλ. δρχ. Σε αυτόν αναλογεί 1,2% των φορολογουμένων (άνοδος 2,5% το 2002), 1% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας (+9,6%) και 0,8% του φόρου εισοδήματος φυσικών

προσώπων (+6,2%). Ο νομός έχει σχετικά χαμηλή αναλογία μαθητών Ββάθμιας εκπαίδευσης ανά 1.000 κατοίκους (61 με μέσο χώρας 68). Είναι η 6η παραγωγός περιοχή εσπεριδοειδών με 5% της συνολικής παραγωγής το 2002. Ο νομός έχει την 6η υψηλότερη αναλογία τροχαίων ατυχημάτων ανά 1.000 κατοίκους (2,1 έναντι μέσου όρου χώρας 1,8 το 2001), σημειώθηκε όμως βελτίωση το 2002 με τη μείωση των ατυχημάτων κατά 18%.

Πίνακας 2: Βασικά Χαρακτηριστικά του νομού Κορινθίας

Βασικά Χαρακτηριστικά		
ΕΚΤΑΣΗ: 2.290 Km ²	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: 154 624	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ: Κόρινθος
Α.Ε.Π. 15 612,61€	(2001):	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ Α.Ε.Π. ΕΛΛΑΔΑΣ: 1,7%
ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ: 57 681		
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΑΕΠ / ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ (%):		
	ΑΕΠ	Απασχόληση
Πρωτογενής τομέας:	8,60%	32,31%
Δευτερογενής τομέας:	48,90%	18,85%
Τριτογενής τομέας:	42,50%	48,84%
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ - ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ:		
Πρωτογενής τομέας:	Εσπεριδοειδή, σιτάρι, τομάτες, ελαιόλαδο, αυγά	
Δευτερογενής τομέας:	Τρόφιμα & ποτά, προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά, μεταλλικά προϊόντα, κατασκευές	
Τριτογενής τομέας:	Τουρισμός (θαλασσιος, οικολογικός, ορεινός, συνεδριακά κέντρα)	

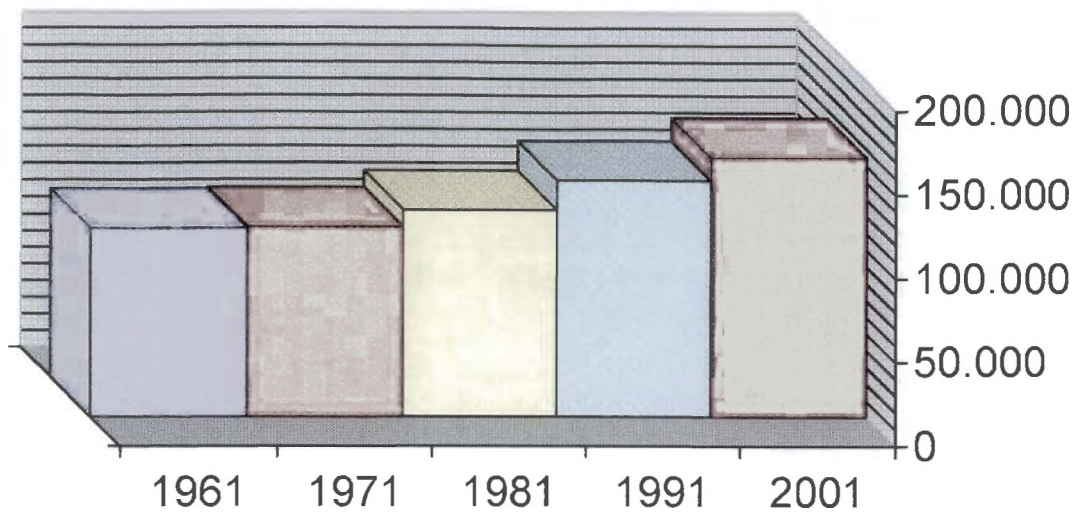
Πηγή: ΕΣΥΕ, <http://www.statistics.gr>

Πίνακας 3: Απογραφή πληθυσμού από το 1961 έως το 2001

Απογραφή	Σύνολο
1961	112.505
1971	113.115
1981	123.085
1991	140.759
2001	154624

Πηγή: ΕΣΥΕ, <http://www.statistics.gr>

Διάγραμμα 2: Απογραφή πληθυσμού του νομού Κορινθίας από το 1961 έως 2001

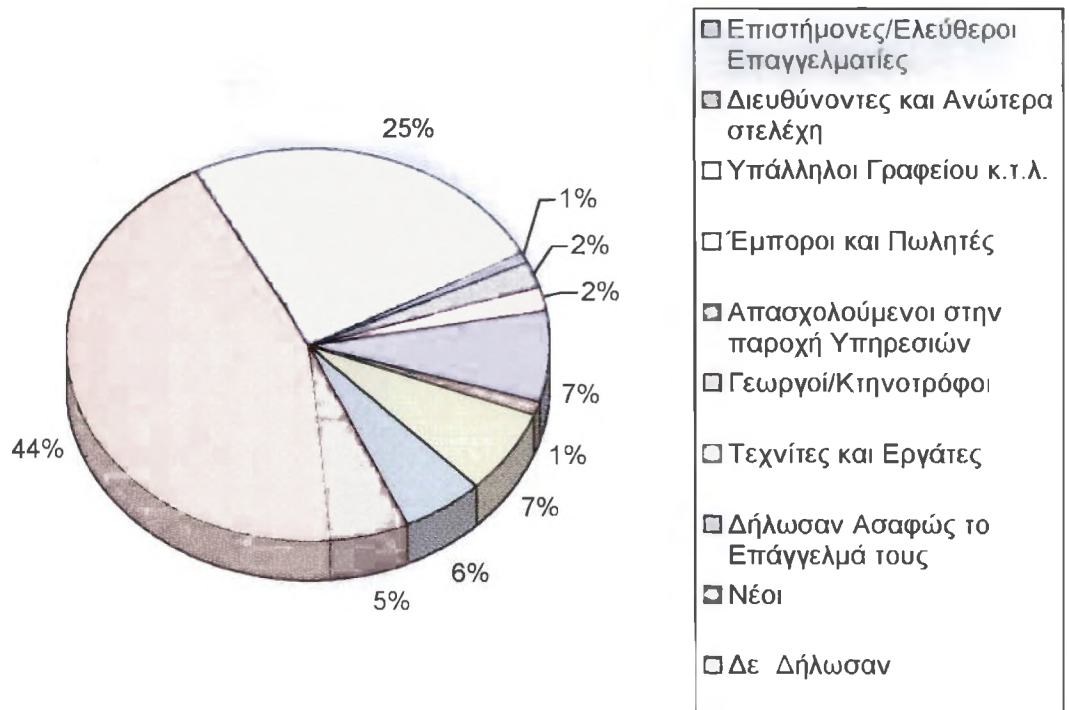

Πίνακας 4: Οικονομικά Ενεργός πληθυσμός κατά φύλλο και ομάδες Ατομικών Επαγγελμάτων το 1981 στο νομό Κορινθίας

Ατομικά Επαγγέλματα	Σύνολο	Αρένες	Θήλειες
Επιστήμονες/Ελεύθεροι Επαγγελματίες	3547	2219	1328
Διευθύνοντες και Ανώτερα στελέχη	526	486	40
Υπάλληλοι Γραφείου κ.τ.λ.	3290	2151	1139
Έμποροι και Πωλητές	2764	2151	613
Απασχολούμενοι στην παροχή Υπηρεσιών	2472	1684	788
Γεωργοί/Κτηνοτρόφοι	20814	15590	5224
Τεχνίτες και Εργάτες	11886	10265	1621
Δήλωσαν Ασαφώς το Επάγγελμά τους	440	320	120
Νέοι	961	541	420
Δε Δήλωσαν	962	621	341

Πηγή: ΕΣΥΕ, <http://www.statistics.gr>

Διάγραμμα 3: Οικονομικά Ενεργός πληθυσμός κατά φύλλο και ομάδες Ατομικών Επαγγελμάτων το 1981

ΚΥΡΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΝΟΜΟΥ

- Φυσικό κάλλος
- Ιστορικά μνημεία
- Υποδομές
- Διώρυγα Κορίνθου
- Στυμφαλία λίμνη

Πίνακας 5: Βασικά στοιχεία παραγωγής

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ			
Α.Ε.Π. Νομού (Έτος 2001):	15,612,61€	Συμμετοχή Ελλάδος:	στο ΑΕΠ 1,7 %
Διάρθρωση του Α.Ε.Π. ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας (έτος 2001)			
Τομέας	Επίπεδο Νομού	Επίπεδο χώρας	
Πρωτογενής τομέας	8,60%	7,00%	
Δευτερογενής τομέας	48,90%	22,20%	
Τριτογενής τομέας	42,50%	70,80%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	

Πηγή: ΕΣΥΕ, <http://www.statistics.gr>

Πίνακας 6: Ο Πρωτογενής τομέας

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ		
ΚΛΑΔΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ		
Έκταση αγροτικής γης: 844,6 χιλ. στρεμ.		
Από την συνολική έκταση του νομού:		
Πεδινή 18,32%	Ημιορεινή 22,49 %	Ορεινή 59,19%
Κύρια παραγόμενα προϊόντα πρωτογενούς τομέα (έτος 2002)		
Προϊόν	Ποσότητα (τόνοι)	
Εσπεριδοειδή	67,348	
Σιτάρι	16,456	
Τομάτες	11,353	
Ελαιόλαδο	9,576	

Πηγή: ΕΣΥΕ, <http://www.statistics.gr>

Παραγωγή προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας:

Έκταση γης: 9.256,7 στρέμ.

Βασικά είδη: Ελιά/Ελαιόλαδο, Αμπέλι/Οινοποίηση, Σιτάρι, Καρύδι, Εσπεριδοειδή

Πίνακας 7: Ο Δευτερογενής τομέας

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	
Κυριότερα ορυκτά: Λευκός Ασβεστόλιθος, Μάρμαρο	
Αριθμός βιομηχανικών - βιοτεχνικών καταστημάτων (έτος 2001): 930	
Κυριότεροι κλάδοι (έτος 2000)	
Κλάδος	Αξία Πωλήσεων (εκ. Ευρώ)
Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	138,71
Κατασκευές	53,20
Κατασκευή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά	12,32
Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, εκτός μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού	11,39

Πηγή: ΕΣΥΕ, <http://www.statistics.gr>

Πίνακας 8: Ο Τριτογενής τομέας

ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	
Κυριότεροι κλάδοι (έτος 2001)	
Κλάδος	Αριθμός επιχειρήσεων
Εμπόριο	3,620
Ξενοδοχεία (κλίνες) (έτος 2003)	118 (7.550)

Πηγή: ΕΣΥΕ, <http://www.statistics.gr>

Πίνακας 9: Βασικά στοιχεία υποδομής

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΠΟΔΟΜΗΣ					
ΟΛΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ					
Χιλιομετρική απόσταση πρωτεύουσας Νομού από:					
Αθήνα:	147 Km	Θεσσαλονίκη:	535 Km	Σύνορα (κατά περίπτωση)	---
ΣΤΑΘΕΡΟΔΡΟΜΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ					
Γραμμές – συχνότητα: Καθημερινά για Αθήνα, Τρίπολη, Πάτρα, Κιάτο					
ΛΟΙΠΗ ΥΠΟΔΟΜΗ					
Τουρισμός					
Αριθμός μονάδων - Πολυτ., Α', Β' και Γ' κατηγορία (έτος 2003):					118
Αριθμός κλινών:					7,550
Τράπεζες					
Αριθμός καταστημάτων:					29
Υγεία – Περίθαλψη					
Νοσοκομεία (αριθ. Κλινών):					1 (219)
Ιδιωτικές Κλινικές (αριθ. Κλινών)					2 (38)
Κέντρα υγείας:					5
Περιφερειακά ιατρεία (αριθ):					35

Πηγή: ΕΣΥΕ, <http://www.statistics.gr>

Πίνακας 10: Εκπαίδευση

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ
ΑΝΩΤΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ (ΑΕΙ)
Κυριότερες προσφερόμενες ειδικότητες: Κοινωνική & Εκπαιδευτική Πολιτική, Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων
ΕΝΣΤΗΜΟΥΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ (ΠΤΚ) - ΣΤΟΛΕΙΘΑΡΑ
Κυριότερες προσφερόμενες ειδικότητες: Τεχνικός Εφαρμογών Πληροφορικής, Υπεύθυνος Προμηθειών & Διαχείρισης Αποθήκης, Τεχνικός Ηλεκτρολόγος Ηλεκτρικών Οικιακών Συσκευών, Τεχνικός Τεχνολογίας Internet, Στέλεχος Τραπεζικών Εργασιών, Τεχνικός Εγκαταστάσεων Ψύξης Αερισμού & Κλιματισμού, Φύλακας Μουσείων & Αρχαιολογικών Χώρων, Ειδικός Μηχανογραφημένου Λογιστηρίου, Τεχνικός Εφαρμογών Πληροφορικής Δικτύων & Αυτοματισμού Γραφείων, Προσχολικής Αγωγής & Δραστηριοτήτων Δημιουργίας & Έκφρασης.
Πηγή: ΕΣΥΕ, http://www.statistics.gr

Πίνακας 11: Επιχορηγήσεις

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΙΝΗΤΡΩΝ (Ν. 2601/98)			
Κλάδος	Ποσοστό Επιχορήγησης	Ποσοστό Επιδότησης Χρηματοδοτικής Μίσθωσης	Ποσοστό Φορολογικής Απαλλαγής
Μεταποίηση	20-30%	20-30%	70%
Τουρισμός	15-45%	15-45%	40-100%
Προηγμένη Τεχνολογία Ανάπτυξη Προϊόντων	40%	40%	100%
Ενέργεια Περιβάλλον	30-40%	30-40%	70-100%
	Νέων		
	και		

Πηγή: ΕΣΥΕ, <http://www.statistics.gr>

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Πρωτογενής τομέας:

Υπάρχει ήδη μεγάλη δραστηριότητα σε καλλιέργεια ελιάς (για ελαιόλαδο), αμπελιών (για επιτραπέζια σταφύλια, για κορινθιακή σταφίδα, για σουλτανίνα, για κρασί), εσπεριδοειδών, δημητριακών και κηπευτικών. Οι επενδυτικές ευκαιρίες εντοπίζονται στην τυποποίηση αυτών ή/και στην βιολογική καλλιέργειά τους, και στην εξαγωγή τους εκμεταλλευόμενοι την έντονη εξαγωγική δραστηριότητα που υπάρχει για την σουλτανίνα.

Δευτερογενής τομέας

Κλάδοι με αναπτυξιακές δυνατότητες:

Οι ευκαιρίες είναι μεγάλες. Αφορούν τόσο την τυποποίηση και μεταποίηση τοπικά παραγόμενων αγροτικών προϊόντων, όσο οποιαδήποτε δραστηριότητα μπορεί να εκμεταλλευτεί την εγγύτητα με την Αθήνα σε συνδυασμό με την ύπαρξη επενδυτικών κινήτρων.

Τριτογενής τομέας

Κλάδοι με αναπτυξιακές δυνατότητες:

(α) Τουρισμός: Ο τουρισμός στον Νομό Κορινθίας βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο από πλευράς όγκου, σε χαμηλό όμως από πλευράς εξειδίκευσης και ποιότητας. Υπάρχουν ευκαιρίες για ανάπτυξη Ιαματικού τουρισμού, Συνεδριακού τουρισμού, Αγροτουρισμού, Τουρισμού άθλησης (θαλάσσιος – ορεινός), Πολιτιστικού και Περιηγητικού τουρισμού. (β) Διαμετακομιστικά κέντρα: η εγγύτητα με την Αθήνα και το λιμάνι της Πάτρας, η ΠΑΘΕ και η διώρυγα κάνουν τον Νομό έναν από τους προσφορότερους της χώρας για logistics.

Πέραν των εκτάσεων που είναι κατάλληλες για αξιοποίηση στον τομέα της βιολογικής γεωργίας-κτηνοτροφίας ή του τουρισμού και των τοπικών επιχειρήσεων που επιθυμούν επενδυτική συνεργασία με ξένες επιχειρήσεις στο Νομό υπάρχουν και οι εξής συγκεκριμένες επενδυτικές δυνατότητες:

Εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα λευκού ασβεστόλιθου και μαρμάρου

Πίνακας 12: Δείκτες Ευημερίας

	Σύνολο Περιφέρειας	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 νομούς
ΑΕΠ κατά κεφαλή 2001	5,03 εκατ. δρχ	5,03	2
Κατά αποταμιευτικές καταθέσεις 2000	1,20 εκατ. δρχ	1,70	34
Δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο 2001	1,22 εκατ. δρχ	1,69	28
Φόρος εισοδήματος ανά κάτοικο 2001	81,70 δρχ	142	22
Φυσική αύξηση πληθυσμού/ 1000 κάτοίκους 2001	-0,98	-0,01	20
Μαθητές διευτεροβάθμιας εκπαίδευσης/ 1000 κάτοίκους 2001	54	59	35
Μαθητές δημοτικού/ 1000 κάτοίκους 2001	54	59	38
Συμμετοχή στα συνολικά μεγέθη της χώρας			
ΑΕΠ	1,8 %		11
Φορολογούμενοι	1,3 %		21
Δηλωθέν στην εφορία εισόδημα	1,0 %		19
Φόρος εισοδήματος φ.π.	1,8 %		17
Αποταμιευτικές καταθέσεις	1,1 %		19

Πηγή Στοιχείων: "Οι Νομοί της Ελλάδος" www.economics.gr.

7.2 Η δυναμική ανάπτυξης της Κορινθίας σαν αγροτική περιοχή

7.2.1. Εισαγωγή

Είναι γενικά αποδεκτό⁷⁴ ότι οι αγροτικές περιοχές παρουσιάζουν έντονη διαφοροποίηση και ποικιλομορφία (rural diversity), που συχνά αποδίδονται στις διαφορές που παρουσιάζουν στα γεωγραφικά τους χαρακτηριστικά, στους φυσικούς τους πόρους, στις πληθυσμιακές εξελίξεις και την πληθυσμιακή τους πυκνότητα καθώς και στις γενικότερες κοινωνικό-οικονομικές τους εξελίξεις. Επιπλέον, στις

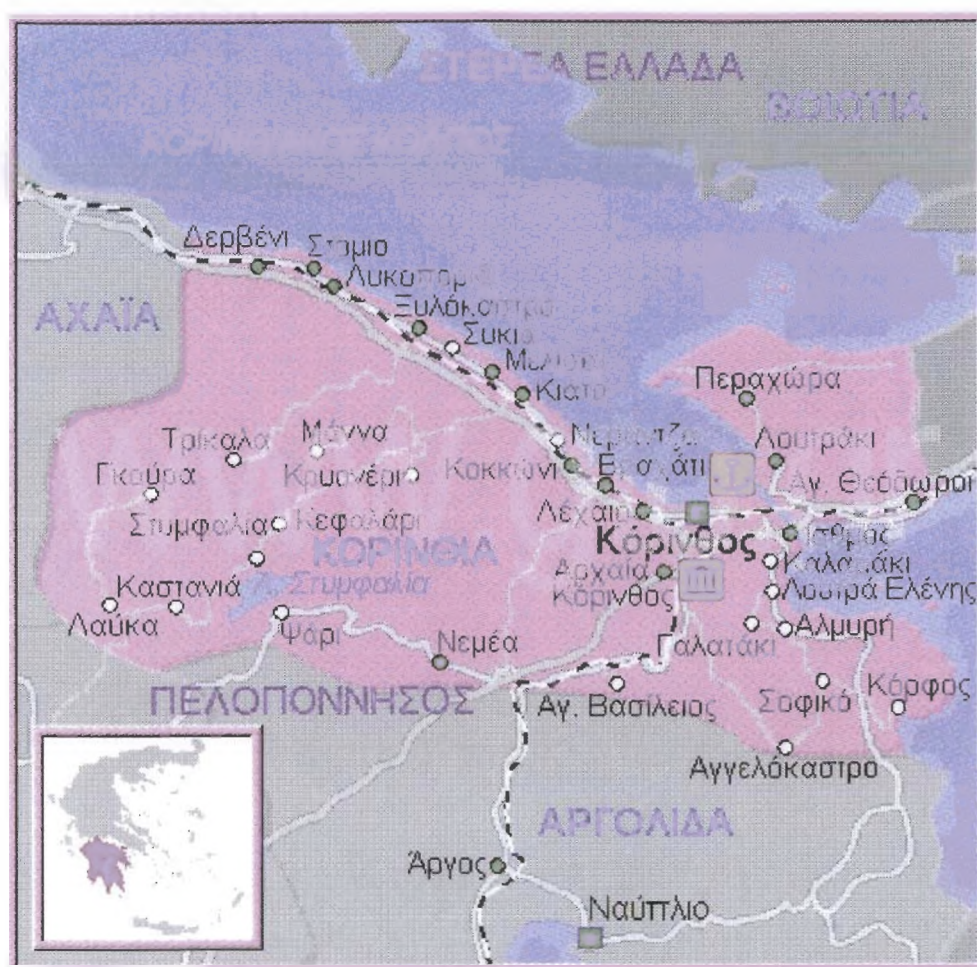
⁷⁴ Πρακτικά από το 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας (ΕΤΑΓΡΟ), Σ. Ευστράτογλου, Α. Παπαδόπουλος και Α. Ευστράτογλου, 16/7/2002.

τοπικές αγροτικές οικονομίες σημειώνονται σημαντικές μεταβολές που προέρχονται από τις τάσεις παγκοσμιοποίησης της διεθνούς οικονομίας και της φιλελευθεροποίησης του διεθνούς εμπορίου, καθώς και από την μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και την ενδυνάμωση του ρόλου των Διαρθρωτικών Πολιτικών. Οι μεταβολές αυτές, σε συνδυασμό με την έντονη ετερογένεια του αγροτικού χώρου, δεν επηρεάζουν όλες τις αγροτικές περιοχές με τον ίδιο τρόπο, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται έντονες διαφορές στις οικονομικές και γενικότερα αναπτυξιακές τους επιδόσεις.

Οι αναπτυξιακές επιδόσεις των αγροτικών περιοχών συχνά ταυτίζονται με την ικανότητα της τοπικής οικονομίας να συγκρατεί ή και να αυξάνει τον τοπικό της πληθυσμό, να εξασφαλίζει δυνατότητες απασχόλησης και να διατηρεί σε μακροχρόνια βάση την οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα της τοπικής κοινωνίας. Καθώς οι οικονομικές επιδόσεις των αγροτικών περιοχών διαφέρουν σημαντικά, ιδιαίτερα ως προς τις μεταβολές στην απασχόληση, *«η επίτευξη μιας περισσότερο ισόρροπης ανάπτυξης της απασχόλησης παραμένει μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση»* (European Commission, 2001).

Δεδομένου μάλιστα ότι η *διαφοροποίηση των οικονομικών επιδόσεων (ΔΟΕ)* σε μακροχρόνια βάση, αποτελεί αίτιο αλλά και αποτέλεσμα των τοπικών και περιφερειακών ανισοτήτων, η διερεύνηση και κατανόηση των παραγόντων που συντελούν στην ΔΟΕ αποτελεί προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής για την οικονομική και κοινωνική συνοχή (European Commission, 2001), αλλά και κλειδί για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή στρατηγικών βιώσιμης αγροτικής και περιφερειακής ανάπτυξης (European Commission, 2000).

Εικόνα 7: Χάρτης πολιτικός του νομού Κορινθίας

Η διεύρυνση των παραγόντων που επηρεάζουν την ΔΟΕ στις αγροτικές περιοχές έχει ακόμα μεγαλύτερη σημασία για την χώρα μας, εξαιτίας των έντονων διαφορών που χαρακτηρίζουν τις φυσικές και γεωγραφικές τους συνθήκες, αλλά και των σημαντικών οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων που σημειώνονται σ' αυτές, στα πλαίσια του μετασχηματισμού της ελληνικής υπαίθρου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, στη περίοδο 1981-1991, στις «κυρίως αγροτικές»⁷⁵ περιοχές της χώρας σε επίπεδο νομού, οι μεταβολές στην απασχόληση κυμάνθηκαν από +24% έως -27%, σε σύγκριση με 5% του μέσου όρου της χώρας (Κατοχίου and Τονικίδου, 2000). Από αυτό προκύπτει, ότι ορισμένες αγροτικές περιοχές επιτυγχάνουν να αυξήσουν τη συνολική τους απασχόληση και να ενδυναμώσουν

⁷⁵ Με βάση την μεθοδολογία του ΟΟΣΑ (OECD, 1994) «κυρίως αγροτικές» περιοχές (νομοί ή περιφέρειες) χαρακτηρίζονται εκείνες που το 50% και άνω του πληθυσμού τους κατοικούν σε αγροτικές περιοχές, δηλ. σε περιοχές πληθυσμιακής πυκνότητας κάτω των 150 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο (Ευστράτογλου κ.α., 1998).

γενικότερα την τοπική τους οικονομία, ενώ άλλες αδυνατούν να εξασφαλίσουν βιώσιμη ανάπτυξη, με αποτέλεσμα τη μείωση της απασχόλησης, την αύξηση της ανεργίας και πολύ συχνά την αδυναμία συγκράτησης του πληθυσμού τους. Οι περιοχές με τις υψηλότερες οικονομικά επιδόσεις συχνά αναφέρονται ως ηγετικές (leading region) ή επιτυχείς (successful) ή περιοχές με καλές επιδόσεις (well performing areas). Αντίθετα οι περιοχές με χαμηλότερες ή αρνητικές οικονομικές επιδόσεις χαρακτηρίζονται ως περιοχές με υστέρηση (lagging areas) ή μη επιτυχείς (unsuccessful) ή περιοχές με λιγότερο καλή επίδοση (less-well performing areas).

Προγενέστερες ερευνητικές εργασίες, διεθνώς (OECD, 1994), Ευρωπαϊκής Ένωσης (EC, 1995) το Ερευνητικό Πρόγραμμα RUREMPLO (Terluin, and Post, 1999) αλλά και στην χώρα μας (Ευστράτογλου κ.α., 1998) επεσήμαναν τις έντονες διαφορές στις οικονομικές επιδόσεις και στις δυναμικές ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών. Από τις μελέτες αυτές έχει προκύψει η πολύ ενδιαφέρουσα διαπίστωση ότι, η ΔΟΕ δεν παρατηρείται μόνο μεταξύ περιοχών με διαφορετικές φυσικές, γεωγραφικές και κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες (π.χ. ορεινές-πεδινές) αλλά και μεταξύ περιοχών με σχετικά ομοιογενείς συνθήκες. Εύλογα συνεπώς γεννάται το ερώτημα: *«Γιατί αγροτικές περιοχές, με ομοιογενείς συνθήκες και διαρθρώσεις, παρουσιάζουν σε μακροχρόνια βάση διαφορές στις οικονομικές τους επιδόσεις και στις αναπτυξιακές τους δυναμικές;»*

Το βασικό αυτό ερώτημα, αποτέλεσε αντικείμενο διερεύνησης του Ευρωπαϊκού Ερευνητικού Προγράμματος «Dynamics of Rural Areas» (DORA)⁷⁶, στόχοι του ερευνητικού αυτού προγράμματος ήταν πρώτον η διερεύνηση και ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν την ΔΟΕ των αγροτικών περιοχών, και δεύτερον η μελέτη των διασυνδέσεων και αλληλοεπιδράσεων των παραγόντων αυτών με τις αναπτυξιακές διαδικασίες και τις δυναμικές ανάπτυξης των τοπικών οικονομιών.

7.2.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις για την ερμηνεία της ΔΟΕ

Σύντομη επισκόπηση των θεωρητικών προσεγγίσεων

⁷⁶ Το Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Πρόγραμμα «Dynamics of Rural Areas» (DORA) FAIR6-CT98-4162 εκπονήθηκε από το Πανεπιστήμιο του Aberdeen (Σκωτία), από το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, από το FAL (Γερμανία) και το Nordregio (Σουηδία).

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις για την ερμηνεία των τοπικών και περιφερειακών ανισοτήτων στηρίζονται βασικά σε δύο ενότητες θεωριών:

(α) στις θεωρίες των αποκλίσεων Κέντρου – Περιφέρειας (Divergence theories on Core-Periphery), που συνδέονται κυρίως με την θεωρία της Συσσωρευτικής αιτιότητας ή του Γεωγραφικού Διαδικτύου του Myrdal (Myrdal, 1957) και των αποψιλωτικών (backwash effects) και διαχεομένων επιδράσεων (spread effects) του Hirschman (1954) και

(β) στις νεοκλασικές θεωρίες Σύγκλισης (Convergence theories), οι οποίες υποστηρίζουν την μακροχρόνια εξισορρόπηση και σύγκλιση των οικονομιών των αναπτυγμένων και καθυστερημένων περιοχών. Οι θεωρίες αυτές ερμηνεύουν περισσότερο τις διαφορές στο επίπεδο ανάπτυξης παρά τις διαφορές στις οικονομικές επιδόσεις .

Σε ένα αριθμό εργασιών, εμπνευσμένων από τις κλασικές θεωρητικές προσεγγίσεις (Camagni and Quevit 1999, Tondl 1999), οι παραδοσιακοί διαρθρωτικοί παράγοντες, που συνήθως αναφέρονται και ως **απτοί παράγοντες (tangible factors)**, χρησιμοποιούνται στην ερμηνεία των διαφορών στις οικονομικές επιδόσεις μεταξύ των περιφερειών. Όμως, οι παράγοντες αυτοί δεν φαίνεται να μπορούν να ερμηνεύσουν πλήρως τις διαφορές στις οικονομικές τους επιδόσεις, είναι δε χαρακτηριστικό το συμπέρασμα πρόσφατης μελέτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης που υποστηρίζει: *«Οι διαρθρωτικοί παράγοντες δεν μπορούν να ερμηνεύσουν στατιστικά τις οικονομικές επιδόσεις των περιοχών έτσι η ύπαρξη καλών υποδομών ή εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού δεν οδηγεί αυτόματα σε καλές οικονομικές επιδόσεις. Την ίδια στιγμή η μειονεκτική γεωγραφική θέση μίας περιοχής (peripheral location) ή η εξειδίκευση της στην γεωργία δεν αποτελεί αναγκαστικά περιοριστικό παράγοντα για τις οικονομικές της επιδόσεις* (European Commission, 1995, σελ. 13).

Άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις της ΔΟΕ δέχονται ότι άλλοι **λιγότεροι απτοί (less-tangible)** και μη-εύκολα μετρήσιμοι παράγοντες, μπορούν να εξηγήσουν τις διαφορές στις οικονομικές επιδόσεις των τοπικών οικονομιών (Doeringer and Tekla, 1990, Wong, 1998). Σ' αυτή τη κατηγορία των προσεγγίσεων μπορεί να ενταχθούν η θεωρία του «Καινοτόμου Περιβάλλοντος» (Innovative Milieu), που έχει υποστηριχθεί από τους Zachia (1986), Gamagni and Quevit (1995) και άλλους, η θεωρία του «Κοινωνικού Κεφαλαίου» (Putnam, 1993, Porter, 1998, Woodlock 1998, Coleman, 1988), ενώ και άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις που επισημαίνουν το ρόλο της

θεσμικής και πολιτικής οργάνωσης (Brox, 1996) και των τοπικών κοινωνικών δομών και σχέσεων εξουσίας (Saraceno, 1994, Hoggart, Buller & Black, 1995) συνδέονται στενά με τις ιδέες του Putnam.

Το θεωρητικό υπόδειγμα της μελέτης

Στα πλαίσια του αντικειμενικού σκοπού της έρευνας για την επισήμανση και ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν την ΔΟΕ στις αγροτικές περιοχές, η «ερμηνευτική λογική» και προσέγγιση που υιοθετήθηκε, ήταν διεπιστημονική (οικονομική, κοινωνιολογική, γεωγραφική, κλπ.). Η βασική ερευνητική υπόθεση της μελέτης ήταν: «Οι διαφορές στις οικονομικές επιδόσεις (*differential economic performance*) των αγροτικών περιοχών μπορούν να ερμηνευθούν από ένα συνδυασμό απτών (*tangible*) και λιγότερο απτών (*less tangible*) παραγόντων και από τον τρόπο με τον οποίο αυτοί αλληλεπιδρούν σε τοπικό / περιφερειακό επίπεδο. Οι παράγοντες αυτοί δεν προσδιορίζουν μόνον τις δυνατότητες και τους περιορισμούς της ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο, αλλά αναδεικνύουν την αποτελεσματικότητα του τοπικού/ περιφερειακού συστήματος να αξιοποιεί τις δυνατότητες και να άρει τους περιορισμούς» (Efstratoglou et al, 2001a, σελ 8).

Για την διερεύνηση της υπόθεσης αυτής, αναπτύχθηκε ένα θεωρητικό υπόδειγμα, αποτελούμενο από δέκα παράγοντες, πέντε απτούς (*tangible*) και πέντε λιγότερο απτούς (*less tangible*) παράγοντες. Οι παράγοντες αυτοί ήταν οι εξής:

Απτοί Παράγοντες Ανάπτυξης:

Φυσικοί Πόροι, Ανθρώπινο Δυναμικό, Υποδομές, Επένδυση και Οικονομικές Δομές & Οργάνωση

Ολιγότεροι Απτοί Παράγοντες Ανάπτυξης:

Θεσμοί (Institutions), Δίκτυα (Networks), Ποιότητα Ζωής, Τοπική Κοινωνία (Community) και Αγορές (Market Performance)

Οι «**απτοί παράγοντες**» αφορούν τους διαθέσιμους πόρους της τοπικής οικονομίας, οι οποίοι είναι ορατοί και μετρήσιμοι, συνήθως δε αναλύονται με ποσοτικά στοιχεία. Οι «**ολιγότερο απτοί**» παράγοντες αφορούν σχέσεις και δράσεις που προσδιορίζουν

την **ικανότητα (capability)** του τοπικού πληθυσμού να αναδεικνύει και να προωθεί διαδικασίες τοπικής ανάπτυξης που οδηγούν σε οικονομικές επιδόσεις.

Ενώ οι απτοί παράγοντες είναι αναντίρρητα σημαντικοί, με το υπόδειγμα αυτό υποστηρίζεται ότι οι λιγότερο απτοί είναι αυτοί που προσδιορίζουν τον τρόπο και το βαθμό αξιοποίησης των απτών παραγόντων σε τοπικό/ περιφερειακό επίπεδο.

Το υπόδειγμα των Δέκα Παραγόντων εξειδικεύτηκε περαιτέρω σε μεταβλητές, με τις οποίες διερευνήθηκε και αναλύθηκε κάθε παράγοντας ξεχωριστά. Η εξειδίκευση των μεταβλητών ανά παράγοντα, επέτρεψε στη συνέχεια την συγκριτική ανάλυση των παραγόντων μεταξύ των περιοχών της έρευνας. Βασική αρχή για την επιλογή των παραγόντων και των μεταβλητών ήταν ότι αυτοί εμπύπτουν στην ερμηνευτική λογική της ΔΟΕ, την οποία και προσδιορίζουν στα πλαίσια συγκεκριμένων σχέσεων που επηρεάζουν διαδικασίες τοπικής ανάπτυξης.

$X_i (1.....n) \longrightarrow \Delta ΟΕ$, όπου X οι δέκα παράγοντες (απτοί και λιγότερο απτοί) και $(1.....n)$ ο αριθμός των μεταβλητών που επιδρούν στην ΔΟΕ.

Συγκεκριμένα οι μεταβλητές ανά παράγοντα, ο ορισμός τους και οι δείκτες μέτρησης τους όπου αυτό ήταν εφικτό, παρουσιάζονται αναλυτικά στην τελική έκθεση του ερευνητικού προγράμματος (Efstratoglou et al, 2001a) και επιγραμματικά στη συνέχεια:

1. **Φυσικοί Πόροι:** Φυσικοί Πόροι της περιοχής έρευνας, Βαθμός Αξιοποίησης αυτών, Πλαίσιο Προστασίας Περιβάλλοντος και Προστατευόμενες Περιοχές.
2. **Ανθρώπινοι Πόροι:** Δημογραφικές Εξελίξεις, Εργατικό Δυναμικό, Ανθρώπινο Κεφάλαιο (Εκπαίδευση/ Επιδεξιότητες).
3. **Υποδομές:** Υποδομές Μεταφορών-Πρόσβαση, Οικονομικές Υποδομές, Κοινωνικές Υποδομές, Επικοινωνίες, Υποδομές Τουρισμού.
4. **Επενδύσεις:** Χρηματοδότηση Επενδύσεων (Δημόσιες - Ιδιωτικές), Διαθεσιμότητα Κεφαλαίου/ Κόστος Κεφαλαίου, Πολιτικές Περιφερειακής/ Τοπικής Ανάπτυξης.
5. **Οικονομικές Διαρθρώσεις & Οργάνωση:** Τομεακή Απασχόληση και Εξελίξεις, Κλάδοι Οικονομικής Δραστηριότητας, Διαφοροποίηση/

Εξειδίκευση της Παραγωγής, Βασικές Διασυνδέσεις, Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά Επιχειρήσεων, Κοινωνικός Καταμερισμός Εργασίας.

6. **Θεσμοί (Δημόσια Διοίκηση):** Θεσμική Αυτονομία-Αποκέντρωση, Συνεργασία Διοικητικών Φορέων, Ανταπόκριση Διοικητικών Φορέων, Αποτελεσματικότητα Διοίκησης
7. **Δίκτυα (Τυπικά-Άτυπα):** Τοπική Εμπέδωση, Άτυπες Συνεργασίες, Διεθνείς Επικοινωνίες, Τεχνολογίες Πληροφορικής & Επικοινωνιών
8. **Τοπική Κοινωνία:** Οργάνωση Τοπικής Κοινωνίας, Συνοχή, Τοπική Ταυτότητα, Συνοχή, Αξίες, Πεποιθήσεις, Νοοτροπίες
9. **Ποιότητα Ζωής:** Επίπεδο Διαβίωσης & Ασφάλεια, Περιβάλλον, Αναψυχή, Πολύ-πολιτισμικές διαστάσεις (θετικές – αρνητικές αντιλήψεις)
10. **Αγορές:** Κινητικότητα Αγοράς Εργασίας, Περιορισμοί Αγοράς Γης, Κόστος Κεφαλαίου, Αγορές Αγαθών και Υπηρεσιών (πρόσβαση, κόστος μεταφοράς).

Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που εφαρμόστηκε στηρίζεται σε έξι (6) βασικά μεθοδολογικά εργαλεία:

1. Επιλογή των περιοχών έρευνας βάσει κριτηρίων.
2. Ανάπτυξη του θεωρητικού υποδείγματος και εξειδίκευση των μεταβλητών.
3. Μελέτη πλαισίου (context study) των περιοχών έρευνας.
4. Εφαρμογή επιτόπιας έρευνας (field survey).
5. Ανάλυση των παραγόντων και μεταβλητών και συγκριτική ανάλυση μεταξύ των περιοχών έρευνας και τέλος
6. Συνεργασία με τοπικούς παράγοντες (steering group) στις περιοχές έρευνας

Για την ερμηνεία της ΔΟΕ μεταξύ αγροτικών περιοχών, κρίθηκε μεθοδολογικά αναγκαία η επιλογή δύο ζευγών «κυρίως αγροτικών» περιοχών επιπέδου NUTS III (νομοί). Οι νομοί ανά ζεύγος έπρεπε να παρουσιάζουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ομοιογένεια στα γεωγραφικά τους χαρακτηριστικά (θέση, ορεινότητα κ.α.) και στις διαρθρωτικές τους συνθήκες, αλλά να έχουν έντονες διαφορές στις οικονομικές τους

επιδόσεις (π.χ. θετικές-αρνητικές). Ως βασικό κριτήριο οικονομικής επίδοσης ορίστηκαν οι μεταβολές στη συνολική απασχόληση των νομών μακροχρόνια.

Στα πλαίσια αυτά επελέγησαν δύο ζεύγη νομών:

(α) Οι **Νομοί Κορινθίας και Φθιώτιδας**, ως νομοί, κυρίως πεδινόι, με πλεονεκτική θέση στο κύριο αναπτυξιακό και συγκοινωνιακό άξονα της χώρας (Θεσσαλονίκη - Αθήνα- Πάτρα), με εύκολη πρόσβαση στο Κέντρο, και ομοιότητες στα διαρθρωτικά τους χαρακτηριστικά (τομεακή απασχόληση), αλλά με έντονες διαφορές στις μεταβολές της απασχόλησης και του πληθυσμού σε μακροχρόνια βάση. Ο Νομός της Κορινθίας χαρακτηρίστηκε ως νομός με «καλές επιδόσεις» (well performing area) και ο Νομός της Φθιώτιδας ως νομός με «λιγότερο καλές επιδόσεις» (less well performing area).⁷⁷

Για κάθε νομό εκπονήθηκε **μελέτη-πλαίσιο (context study)**, που αποσκοπούσε στην ανάλυση του «περιβάλλοντος» κάθε περιοχής έρευνας και συγκεκριμένα στην ανάλυση των χαρακτηριστικών εκείνων κάθε περιοχής που πιθανώς επηρεάζουν την ανάπτυξη της, αλλά που το τοπικό σύστημα δεν μπορεί να επηρεάσει ή να ελέγξει (π.χ. γεωγραφική θέση, ορεινότητα-πεδινότητα, διοικητικές δομές, θεσμικό πλαίσιο, πολιτικές σε περιφερειακό /εθνικό/ Κοινοτικό επίπεδο). Οι μελέτες αυτές συνέβαλαν στην αποτύπωση των ευκαιριών και των περιορισμών που αντιμετωπίζουν οι περιοχές έρευνας, εντός των οποίων αναπτύσσονται οι δράσεις και οι λειτουργίες του τοπικού συστήματος.⁷⁸

⁷⁷ (β) Οι **Νομοί Τρικάλων και Αρκαδίας**, ορεινοί νομοί, χωρίς άμεση πρόσβαση στον κύριο συγκοινωνιακό και αναπτυξιακό άξονα της χώρας, με υψηλή εξάρτηση από τη γεωργία, με περιορισμένη βιομηχανική βάση, αλλά με έντονες διαφορές στις μεταβολές της απασχόλησης και του πληθυσμού τους. Αντίστοιχα, ο Νομός Τρικάλων χαρακτηρίστηκε ως νομός με «καλές επιδόσεις» και ο Νομός Αρκαδίας ως νομός με «λιγότερο καλές επιδόσεις».

⁷⁸ Για τις ανάγκες της έρευνας πραγματοποιήθηκε επίσης **επιτόπια έρευνα στους τέσσερις (4) νομούς** και συμπληρώθηκαν 40 περίπου ερωτηματολόγια σε κάθε νομό. Τα ερωτηματολόγια-συνεντεύξεις περιελάμβαναν κλειστές και ανοικτές ερωτήσεις. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από άτομα που προέρχονταν από 4 σημαντικές κατηγορίες του πληθυσμού. Οι κατηγορίες αυτές ήταν: στελέχη δημοσίων υπηρεσιών (5), ηγετικά στελέχη της τοπικής κοινωνίας (7), επιχειρήσεις (10), άτομα και κοινωνικοί φορείς (10). Οι απαντήσεις από τις συνεντεύξεις κωδικοποιήθηκαν και απετέλεσαν μέρος της βάσης δεδομένων για κάθε ένα νομό, στην οποία στηρίχθηκε η συγκριτική ανάλυση των παραγόντων και των μεταβλητών.

7.2.3. Συγκριτική Ανάλυση των Προσδιοριστικών Παραγόντων

Τα βασικά ευρήματα της έρευνας παρουσιάζονται εδώ με βάση τους παράγοντες και τις σχέσεις που εξηγούν την ΔΟΕ ανάμεσα στα δύο ζεύγη περιοχών, με σκοπό να εντοπιστούν οι διαφορές και οι ομοιότητες μεταξύ τους. Η παρουσίαση θα γίνει χωριστά για τους απτούς και για τους λιγότερο απτούς παράγοντες.

Η Ανάλυση των Απτών Παραγόντων

Α) Φυσικοί πόροι. Οι διαθέσιμοι φυσικοί πόροι φαίνεται να μην διαφέρουν μεταξύ των περιοχών. Όμως αυτό που διαφέρει και φαίνεται να εξηγεί την ΔΟΕ ανάμεσα στα δύο ζεύγη περιοχών, ανεξάρτητα από το «περιβάλλον» τους, είναι ο βαθμός εκμετάλλευσης και εμπορευματοποίησης των φυσικών πόρων. Η Κορινθία τείνει να εκμεταλλεύεται σχετικά καλύτερα τους πόρους σε σχέση με τη Φθιώτιδα. Η Κορινθία έστρεψε με επιτυχία τη γεωργία της σε υψηλής αξίας πολυετείς καλλιέργειες (αμπέλια, οπωροφόρα δένδρα και εσπεριδοειδή) και επιδίωξε την ενσωμάτωση στις εξωτερικές αγορές (Κασίμης κ.ά., 1998). Από την άλλη μεριά, η εξάρτηση της Φθιώτιδας από επιδοτούμενες καλλιέργειες όπως βαμβάκι, καπνός και δημητριακά, που περιορίζονται από τις αγορές και τα πλεονάσματα, έχουν οδηγήσει σε χαμηλότερη προστιθέμενη αξία ανά στρέμμα και σε χαμηλότερο γεωργικό εισόδημα, σε σχέση με την Κορινθία.⁷⁹

Οι «επιτυχημένες» περιοχές (Κορινθία και Τρίκαλα) τείνουν να έχουν υψηλότερο ποσοστό μεταποίησης αγροτικών προϊόντων σε σχέση με τις «λιγότερο επιτυχημένες» περιοχές (Φθιώτιδα και Αρκαδία). Αυτό οδηγεί σε σχετικά υψηλότερη ενσωμάτωση της γεωργίας στην τοπική οικονομία στις επιτυχημένες περιοχές από ότι στις λιγότερο επιτυχημένες περιοχές. Παρόμοια επιχειρήματα μπορούν να διατυπωθούν σχετικά με την εκμετάλλευση των τουριστικών πόρων και την εμπορευματοποίηση των δραστηριοτήτων που στηρίζονται στους φυσικούς πόρους (Efstratoglou and Efstratoglou, 2000).

⁷⁹ Αντίστοιχα, τα Τρίκαλα, με τη σειρά τους, τείνουν να εκμεταλλεύονται καλύτερα τους φυσικούς του πόρους σε σχέση με την Αρκαδία. Στα Τρίκαλα η προστιθέμενη αξία ανά στρέμμα γεωργική γης είναι υψηλότερη από την Αρκαδία, λόγω της διατήρησης της παραδοσιακής κτηνοτροφίας και της ποιότητας των κτηνοτροφικών της προϊόντων.

Τα ευρήματα αυτά οδηγούν στο συμπέρασμα ότι *δεν είναι τόσο η διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων, αλλά η εκμετάλλευσή τους από τον τοπικό πληθυσμό και ιδιαίτερα η πρόσληψη τους ως αναπτυξιακών πόρων (assets), που συνεισφέρει στις οικονομικές επιδόσεις σε κάθε πλαίσιο και εξηγεί την ΔΟΕ.*

B) Οικονομικές δομές και οργάνωση. Όλες οι περιοχές, ανεξαρτήτως πλαισίου, έχουν σημαντική εξάρτηση από τη γεωργία, μια μικρή παρουσία του δευτερογενούς τομέα και ένα διευρυμένο τομέα υπηρεσιών που είναι και ο κυρίαρχος τομέας.

Οι πεδινές περιοχές έχουν μεγαλύτερη βιομηχανική βάση από ότι οι ορεινές περιοχές. Η Κορινθία έχει μια μεγαλύτερη βιομηχανική βάση, συγκρινόμενη με τη Φθιώτιδα, η οποία δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα των διαχεόμενων επιδράσεων (spill-over effects) από τη βιομηχανική ανάπτυξη της Αττικής. Αλλά και οι δύο επιτυχημένες περιοχές έχουν ισχυρότερες κάθετες και οριζόντιες συνδέσεις όπως και επιχειρήσεις που εγκαθίστανται στην περιοχή (προερχόμενες από αλλού) λόγω της γεωγραφικής θέσης της συγκεκριμένης περιοχής (Efstratoglou et al, 1998b).⁸⁰

Η παράκτια τουριστική δραστηριότητα είναι υψηλότερη στην Κορινθία από ότι στην Φθιώτιδα λόγω μιας «τουριστικής στρατηγικής», όπως και των προσπαθειών για αναβάθμιση των τουριστικών θέρετρων, κάτι που λείπει από την Φθιώτιδα (Efstratoglou κ.ά., 1998α).⁸¹

Παρά το ότι οι ΜΜΕ κυριαρχούν σε όλες τις περιοχές, οι περισσότερες μεγάλες επιχειρήσεις, που προέρχονται εκτός των περιοχών, χωροθετούνται στις πλεονεκτικές περιοχές. Οι περισσότερες από αυτές τις επιχειρήσεις προσελκύνονται από την Κορινθία, εξαιτίας της εγγύτητάς της στο πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας. Η έλλειψη βιομηχανικής περιοχής στην Κορινθία και οι πιέσεις στις χρήσεις γης, έχουν αρχίσει να ασκούν πιέσεις στις νέες επιχειρήσεις. Ωστόσο, στην Φθιώτιδα την

⁸⁰ Τα Τρίκαλα και η Αρκαδία έχουν ισχνότερη βιομηχανική βάση. Η επενδυτική δραστηριότητα στις δύο περιοχές εκπορεύεται από το εσωτερικό τους, ενώ αρκετά πρόσφατα έχουν αναληφθεί εξωγενείς επενδυτικές πρωτοβουλίες με στόχο την αξιοποίηση των τοπικών τους πόρων (π.χ. μεταποίηση τυριού και κρέατος στα Τρίκαλα και αγροτουριστικές επιχειρήσεις και οινοποιεία στην Αρκαδία).

⁸¹ Με την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού κατά την τελευταία δεκαετία, τα Τρίκαλα παρουσιάζονται πιο επιτυχημένα στην τουριστική τους δραστηριότητα από ότι η Αρκαδία. Κατόρθωσαν κατά τη δεκαετία του 1990 να προωθήσουν τον τοπικό τουρισμό και να αυξήσουν σημαντικά τις διανυκτερεύσεις τουριστών. Σε αυτό βοήθησε τόσο η στήριξη των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων μέσα από το LEADER όσο και οι πρωτοβουλίες της τοπικής αναπτυξιακής εταιρείας.

τελευταία δεκαετία έχουν γίνει σημαντικές εξωγενείς επενδύσεις λόγω της πολιτικής κινήτρων μέσω των Αναπτυξιακών Νόμων.

Η δυναμική της απασχόλησης, κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, είναι παρόμοια στην Κορινθία και τα Τρίκαλα. Και οι δύο περιοχές παρουσίασαν μειωμένη έξοδο από τη γεωργία, λόγω του δυναμικού χαρακτήρα και των υψηλών εισοδημάτων. Επίσης, πέτυχαν να διατηρήσουν την απασχόληση στον δευτερογενή τομέα και η απασχόληση στον τουρισμό και τις λοιπές υπηρεσίες αυξήθηκε ραγδαία⁸². Συμπερασματικά, οι «επιτυχημένες» περιοχές τείνουν να έχουν πιο ευνοϊκά διαρθρωμένη γεωργία, πιο σταθερή βιομηχανική βάση και πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες υπηρεσίες. Στην τοπική οικονομία αυτές οι δυνατότητες συνεισφέρουν στην αύξηση ή τη διατήρηση του πληθυσμού, γεγονός που εννοεί παραπέρα την ενδογενή ανάπτυξη. Αντίστροφα, οι «λιγότερο επιτυχημένες» περιοχές έχουν μεγαλύτερους ρυθμούς εξόδου από τη γεωργία, φθίνουσα βιομηχανική δραστηριότητα και χαμηλότερη ανάπτυξη των υπηρεσιών. Αυτές οι εξελίξεις οδηγούν σε μειωμένο πληθυσμιακό δυναμισμό ή αποπληθυσμό, που περιορίζει τις οικονομικές επιδόσεις.

Γ) Υποδομές. Η Κορινθία και η Φθιώτιδα έχουν καλύτερη γεωγραφική θέση και εγγύτητα στο πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας, αλλά και καλύτερες υποδομές, τόσο επιχειρηματικές όσο και καταναλωτικές. Αντίθετα, τα Τρίκαλα και η Αρκαδία έχουν μικρότερη πρόσβαση, μεγαλύτερες αποστάσεις από τις βασικές αγορές και φτωχότερες υποδομές. Με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι υποδομές αποτελούν έναν παράγοντα που εξηγεί την ΔΟΕ ανάμεσα στα δύο ζεύγη περιοχών (πεδινών-ορεινών).

Όμως, λόγω του ότι η Κορινθία και η Φθιώτιδα βρίσκονται πάνω στους βασικούς άξονες ανάπτυξης και μεταφορών της χώρας και λόγω του ότι δεν υπάρχουν βασικές διαφορές στην επιχειρηματική, την καταναλωτική και την τουριστική υποδομή μεταξύ των δύο περιοχών, αυτός ο παράγοντας από μόνος του δεν μπορεί να εξηγήσει την ΔΟΕ τους. Επιπλέον, στην αρχή της δεκαετίας του 1990 η Αρκαδία βελτίωσε σημαντικά την προσπελασιμότητά της με την κατασκευή του νέου αυτοκινητόδρομου Αθήνας - Καλαμάτας και τη θεσμοθέτηση βιομηχανικής ζώνης (Τρίπολη), αλλά αυτό

⁸² Στη Φθιώτιδα και την Αρκαδία, η έξοδος από τη γεωργία οδήγησε σε σημαντική μείωση της απασχόλησης, η βιομηχανική δραστηριότητα μειώθηκε πιο γρήγορα από τον εθνικό μέσο όρο, και οι υπηρεσίες αυξήθηκαν με αργό ρυθμό.

δεν είχε σημαντικές επιπτώσεις στην αύξηση των επενδύσεων, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα.

Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι υποδομές είναι ένας αναγκαίος αλλά μη επαρκής παράγοντας που οδηγεί σε οικονομικές επιδόσεις. Επίσης, οι ορεινές περιοχές, εξαιτίας της χαμηλής τους προσπελασιμότητας, δεν μπορούν να προσελκύσουν εξωγενείς επενδύσεις και εξαρτώνται περισσότερο από την αξιοποίηση των ενδογενών τους πόρων και των τοπικών πρωτοβουλιών.

Δ) Ανθρώπινοι πόροι. Οι ανθρώπινοι πόροι παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στις περιοχές όσον αφορά στα ποσοτικά αλλά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Οι περισσότερες διαφορές εντοπίζονται στην πληθυσμιακή δυναμική, τους δημογραφικούς δείκτες, την ικανότητα κινητοποίησης, ενώ δεν φαίνονται να υπάρχουν σημαντικές διαφορές στο ανθρώπινο κεφάλαιο.

Η Κορινθία χαρακτηρίζεται από σημαντική πληθυσμιακή αύξηση και από σημαντική εισροή πληθυσμού από άλλες περιοχές εξαιτίας των καλύτερων οικονομικών και κοινωνικών δυνατοτήτων που προσέφερε. Η Φθιώτιδα έχει σημειώσει μικρότερη πληθυσμιακή αύξηση και χαμηλότερη πληθυσμιακή εισροή. Η Κορινθία έχει ευνοϊκότερη δημογραφική διάρθρωση όπως επίσης υψηλότερη συμμετοχή, αύξηση του εργατικού δυναμικού και αύξηση της απασχόλησης σε σχέση με την Φθιώτιδα⁸³.

Κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, οι πληθυσμιακές αλλαγές είναι η αιτία αλλά και το αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης. Η πληθυσμιακή αύξηση στις περιοχές έρευνας συνδέεται με τις ευνοϊκές οικονομικές και κοινωνικές δυνατότητες, ενώ η μείωση του πληθυσμού οφείλεται κυρίως στις ισχνές οικονομικές δυνατότητες και τις συνθήκες διαβίωσης.

Η πληθυσμιακή δυναμική έχει οδηγήσει σε υψηλότερη κινητοποίηση των ανθρώπινων πόρων (υψηλότερη ανταπόκριση στα κίνητρα, καλύτερες συνεργασίες). Μπορούμε να καταλήξουμε ότι οι διαφορές στην πληθυσμιακή δυναμική και τη κινητοποίηση των ανθρωπίνων πόρων αποτελούν παράγοντες που ερμηνεύουν τη ΔΟΕ.

⁸³ Τα Τρίκαλα πέτυχαν να αντιστρέψουν τις τάσεις πληθυσμιακής εξόδου και να αυξήσουν τον πληθυσμό τους από τη δεκαετία του 1970, ενώ η Αρκαδία έχει υποστεί μακρόχρονη μείωση του πληθυσμού και εξόδου, γεγονός που οδήγησε σε οξύ πρόβλημα πληθυσμιακής γήρανσης.

Καθώς το εκπαιδευτικό επίπεδο και οι υφιστάμενες δεξιότητες συνιστούν τους βασικούς παράγοντες του ανθρώπινου κεφαλαίου, η σχεδόν ομοιόμορφη παρουσία τους ανάμεσα στους πληθυσμούς των περιοχών δεν επιτρέπει την ανάδειξη του ανθρώπινου κεφαλαίου ως σημαντικού ερμηνευτικού παράγοντα της ΔΟΕ. Ωστόσο, τέτοιου είδους διαπιστώσεις πρέπει να γίνουν αποδεκτές με ιδιαίτερη προσοχή, λόγω ακριβώς της συνθετότητας των παραγόντων αυτών.

***Ε) Επιχειρηματική ικανότητα και επενδύσεις.** Η επιχειρηματική ικανότητα και οι επενδύσεις αποτελούν έναν σημαντικότατο παράγοντα που εξηγεί την ΔΟΕ μεταξύ των επιτυχημένων και των λιγότερο επιτυχημένων περιοχών.*

Η Κορινθία έχει μια ισχυρή επιχειρηματική ικανότητα, που ενδεχόμενα να έχει εξωγενή αρχική προέλευση αλλά που στη συνέχεια ενδυναμώθηκε τοπικά. Αυτή η επιχειρηματική ικανότητα αντανακλάται στις καλές επιδόσεις σε όλους τους τομείς. Στη γεωργία, οι επιχειρηματίες-αγρότες είναι πιο δεκτικοί στα κίνητρα. Στον τουρισμό, μια «στρατηγική ποιοτικού τουρισμού» έχει αναπτυχθεί και έχει οδηγήσει σε αύξηση των τουριστικών δραστηριοτήτων και σε συνολικά υψηλότερο επίπεδο ιδιωτικών επενδύσεων. Η αποτελεσματικότητα της επιχειρηματικής ικανότητας στην Κορινθία φαίνεται μέσα από την καλύτερη δικτύωση και την ενσωμάτωση της παραγωγής τους στις εξαγωγικές αγορές⁸⁴ (βλέπε Efstratoglou et al, 2001a).

Η Ανάλυση των Λιγότερο Απλών Παραγόντων

Α) Θεσμοί (δημόσια διοίκηση). Οι θεσμοί και οι διοικητικές δομές (δημόσιοι φορείς) είναι κοινοί σε όλες τις περιοχές έρευνας και θεωρούνται ως ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς. Όμως, οι αυξανόμενες δυνατότητες που υπάρχουν και η πίεση που ασκείται (από το ΚΠΣ και την ΕΕ) για ένα σύστημα περιφερειακού σχεδιασμού κάνει

⁸⁴ Στην Φθιώτιδα η επιχειρηματική ικανότητα βρίσκεται σε αρκετά χαμηλότερο επίπεδο, λόγω της έλλειψης επιχειρηματικής παράδοσης και της κυριαρχίας μιας κρατικοδίαιτης νοοτροπίας και συμπεριφοράς. Επίσης, αυτό βρίσκεται σε συμφωνία με το εύρημα ότι η οικονομική δραστηριότητα είναι και ενδογενής και εξωγενής (ενώ στην Κορινθία αναγνωρίζεται ως ενδογενής), όπως επίσης και με το σχετικά χαμηλό επίπεδο ιδιωτικών επενδύσεων και τις σημαντικές δημόσιες επενδύσεις στην περιοχή. Τα Τρίκαλα παρουσιάζουν υψηλότερο επίπεδο περιφερειακών δαπανών σε σχέση με την Αρκαδία, όπως επίσης υψηλότερο επίπεδο ιδιωτικών επενδύσεων αντανακλώντας μια βελτιωμένη επιχειρηματική ικανότητα. Όμως, η πιο σημαντική διαφορά ανάμεσα στα Τρίκαλα και την Αρκαδία είναι η κινητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και η ανταπόκρισή του στα προγράμματα LEADER I και II και σε άλλα προγράμματα που υλοποιήθηκαν από την τοπική αναπτυξιακή εταιρεία. Αντίθετα, στην Αρκαδία που έγινε μια σύμπραξη για την αξιοποίηση του LEADER II είχε περιορισμένες επιπτώσεις στην περιοχή.

όλο και πιο σημαντικό το ρόλο των φορέων στο τοπικό και το περιφερειακό επίπεδο. Οι κύριες πλευρές που εξετάζονται είναι η θεσμική αυτονομία, η ανταπόκριση των διοικητικών φορέων και η αποτελεσματικότητα της διοίκησης.

Η θεσμική αυτονομία της τοπικής αυτοδιοίκησης αμφισβητείται έντονα, παρά τον πρόσφατο νόμο (νόμος «Καποδίστρια») που ενδυναμώνει την αυτονομία τους και την μεταφορά αρμοδιοτήτων. Αυτή η έλλειψη αυτονομίας διαπιστώνεται και για τα τρία επίπεδα διοίκησης, σχεδιασμός, υλοποίηση και χρηματοδότηση. Όμως, η έλλειψη αυτή είναι πιο αισθητή στην Κορινθία και τα Τρίκαλα και λιγότερο στην Φθιώτιδα και την Αρκαδία. Η άποψη που κυριαρχεί είναι ότι η μεταφορά εξουσίας και αρμοδιοτήτων στην τοπική αυτοδιοίκηση είναι αναγκαία, *«αφού η τοπική αυτοδιοίκηση γνωρίζει καλύτερα τα τοπικά προβλήματα»*. Αυτή η άποψη είναι ευρύτερα αποδεκτή στις επιτυχημένες περιοχές και αντανακλά τη σχετικά υψηλότερη συμμετοχή τους στην αναπτυξιακή διαδικασία

Όσον αφορά στην συνεργασία και την ανταπόκριση των διοικητικών φορέων, σε συμφωνία με τα παραπάνω, αυτά τα χαρακτηριστικά αναγνωρίζονται ως πιο σημαντικά στις επιτυχημένες περιοχές.

Ένα κοινό σε όλες τις περιοχές εύρημα είναι ότι *«οι πολίτες δεν λαμβάνονται υπόψη»* και ότι *«τα προσωπικά δίκτυα λειτουργούν στη δημόσια διοίκηση»*. Ένα τέτοιο εύρημα όμως αντανακλά την αρκετά χαμηλή αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης στην αντιμετώπιση των καθημερινών αναγκών των πολιτών, αφού η κρατούσα άποψη σε όλες τις περιοχές έρευνας είναι ότι υπάρχει ανάγκη για *«αύξηση των προσωπικού και της εκπαίδευσής του»* αλλά και για *«λιγότερη γραφειοκρατία»*.

Σχετικά με την αποτελεσματικότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης στη διαχείριση των οικονομικών πόρων, αυτή αναγνωρίζεται ως χαμηλή αν και γενικά θεωρείται ότι θα μπορούσαν να γίνουν περισσότερα. Όμως, η μεγάλη πλειοψηφία στις επιτυχημένες περιοχές αναγνωρίζει τη συνεισφορά της τοπικής αυτοδιοίκησης στην τοπική οικονομική ανάπτυξη σε σύγκριση με αυτούς στις λιγότερο επιτυχημένες περιοχές.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση είναι ότι, παρά το χαμηλό βαθμό αυτονομίας της τοπικής αυτοδιοίκησης, η ικανότητά της διαφέρει από περιοχή

σε περιοχή και σχετίζεται με την ικανότητα των τοπικών φορέων που τείνει να είναι υψηλότερη στις επιτυχημένες περιοχές σε σύγκριση με τις λιγότερο επιτυχημένες.

B) Δίκτυα. Διερευνώντας το ρόλο των δικτύων σαν ερμηνευτικού παράγοντα της ΔΟΕ, εξετάστηκε η αποτελεσματικότητα τόσο των προσωπικών (άτυπων) όσο και των επίσημων (τυπικών) δικτύων. Σε όλες τις περιοχές τα προσωπικά δίκτυα θεωρούνται πιο αποτελεσματικά από τα επίσημα δίκτυα, και αναγνωρίστηκαν ως πιο σημαντικά για την επίλυση διαφορετικών προβλημάτων (προσωπικών, διοικητικών, οικονομικών και επαγγελματικών).

Στις πεδινές περιοχές αναγνωρίστηκε μια υψηλότερη αποτελεσματικότητα στα επίσημα δίκτυα σε σχέση με τις ορεινές, αντανakλώντας τις διαφορές στο επίπεδο ανάπτυξής τους. Παρόλα αυτά, στην Κορινθία υπήρχε μια πιο κριτική στάση απέναντι στην αποτελεσματικότητα των επίσημων δικτύων σε σχέση με τη Φθιώτιδα, αν και παρατηρήθηκε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των φορέων της Κορινθίας στη δημιουργία εταιρικών σχέσεων για την προώθηση τοπικών πρωτοβουλιών. Και στις δύο επιτυχημένες περιοχές (Κορινθία και Τρίκαλα) αναγνωρίστηκε η αποτελεσματικότητα των τοπικών αναπτυξιακών εταιρειών και των πολιτιστικών οργανώσεων, γεγονός που καταδειχνει τη σημασία των τοπικών πρωτοβουλιών για την ενδογενή ανάπτυξη.

Στις πεδινές περιοχές, όπου σημειώνεται και μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη, τα πολιτικά κόμματα (και το πελατειακό σύστημα) θεωρούνται ως λιγότερο αποτελεσματικά, ενώ υπάρχει μεγαλύτερη αναγνώριση της αποτελεσματικότητάς τους στις ορεινές περιοχές.

Με βάση τα προηγούμενα συγκριτικά ευρήματα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η αποτελεσματικότητα των δικτύων διαφέρει και μπορεί να θεωρηθεί ως ερμηνευτικός παράγοντας της ΔΟΕ. Τα προσωπικά δίκτυα θεωρούνται πιο αποτελεσματικά σε σύγκριση με τα τυπικά δίκτυα και, μεταξύ των τυπικών δικτύων τα παραδοσιακά δίκτυα φαίνεται να είναι λιγότερο αποτελεσματικά σε σχέση με τα νέα δίκτυα που στηρίζονται σε συνεργασίες, εταιρικές σχέσεις και μη-κυβερνητικές πρωτοβουλίες.

Γ) Τοπική κοινωνία (κοινότητα). Σε όλες τις περιοχές υπάρχει ένα πλούσιο πολιτισμικό υπόβαθρο και σημαντική τοπική ιστορία, όπως επίσης και σημαντική συμφωνία σχετικά με τη σημασία του πολιτισμού για την ανάπτυξή τους.

Οι επιτυχημένες περιοχές εμφανίζονται να είναι πιο «χαλαρές» κοινωνίες συγκρινόμενες με τις λιγότερο επιτυχημένες περιοχές, οι οποίες θεωρούνται πιο «συνεκτικές». Όμως, η αίσθηση του ανήκειν είναι πιο ανεπτυγμένη στις ορεινές περιοχές, γεγονός που εξηγείται από το ότι είναι απομακρυσμένες και περιφερειακές κοινωνίες. Αντίστροφα, οι πεδινές περιοχές έχουν λιγότερο ανεπτυγμένη αίσθηση του ανήκειν, αφού έχουν βιώσει εισροή πληθυσμού από τις γειτονικές περιοχές και έχουν πιο έντονη παρουσία οικονομικών μεταναστών (κατά τη δεκαετία του 1990).

Έτσι, η οικονομική ανάπτυξη και η επίδοση μεταφέρει ένα κόστος στην τοπική κοινωνία που τείνει πια να γίνει πιο ανοικτή, πιο ανταγωνιστική και πιο εξωστρεφής με χαρακτηριστική την περίπτωση της Κορινθίας, σε σύγκριση με την Φθιώτιδα.

Επιπλέον, παρουσιάζονται διαφορές ανάμεσα στις τοπικές ταυτότητες των περιοχών έρευνας. Η τοπική ταυτότητα συνδέεται στενά με τη ικανότητα των τοπικών φορέων να την προάγουν. Οι επιτυχημένες περιοχές (Κορινθία και Τρίκαλα) έχουν καταφέρει να προωθήσουν αρκετά αποτελεσματικά την τοπική τους ταυτότητα (τοπικά προϊόντα, ποιοτικά προϊόντα, τουριστική ταυτότητα κτλ.). Οι λιγότερο επιτυχημένες περιοχές αν και είναι πλούσιες σε πολιτισμό, ιστορία και φυσικούς πόρους δεν έχουν καταφέρει να προωθήσουν μια, σχετικά ενιαία, τοπική ταυτότητα. Παράλληλα, οι επιτυχημένες περιοχές χαρακτηρίζονται από νοοτροπία μεγαλύτερης εμπιστοσύνης στις ίδιες δυνάμεις (self-reliant) σε σχέση με τις λιγότερο επιτυχημένες περιοχές που παρουσιάζουν νοοτροπία εξάρτησης από το κράτος (state-dependence).

Αυτές οι διαφορές στην τοπική κοινωνία και την κοινότητα που παρατηρούνται ανάμεσα στα δύο ζεύγη περιοχών και ανάμεσα στις επιτυχημένες και λιγότερο επιτυχημένες περιοχές μπορούν να θεωρηθούν ως ερμηνευτικοί παράγοντες της ΔΟΕ.

Δ) Αγορές. Όσον αφορά και στις τέσσερις κατηγορίες αγορών, την αγορά εργασίας, την αγορά γης, την αγορά κεφαλαίου και την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών, φαίνεται ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές τόσο ανάμεσα στα δύο ζεύγη

περιοχών όσο και μεταξύ επιτυχημένων και λιγότερο επιτυχημένων περιοχών ώστε να ερμηνεύουν την ΔΟΕ.

Ε) Ποιότητα ζωής. Η ποιότητα ζωής περισσότερο αντανακλά το επίπεδο διαβίωσης αν και ενσωματώνει και μια σειρά άλλων χαρακτηριστικών όπως υγεία, ασφάλεια και ποιότητα περιβάλλοντος. Αν και οι πεδινές περιοχές έχουν καλύτερο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με τις ορεινές, αυτό που μετράει περισσότερο είναι η πρόσληψη του επιπέδου διαβίωσης από τα άτομα κάθε περιοχής. Έτσι, η κρατούσα άποψη στις επιτυχημένες περιοχές υποστηρίζει ότι αυτές έχουν καλύτερο επίπεδο διαβίωσης από τις άλλες περιοχές στην ίδια περιφέρεια, ενώ μια τέτοια άποψη δεν είναι ευρέως αποδεκτή από τα άτομα που διαμένουν στις λιγότερο επιτυχημένες περιοχές.

Η ποιότητα ζωής δεν ορίζεται με τον ίδιο τρόπο ούτε έχει το ίδιο περιεχόμενο για τα άτομα που διαμένουν στις διαφορετικές περιοχές. Στις επιτυχημένες περιοχές η ποιότητα ζωής συνδέεται περισσότερο με την ποιότητα του περιβάλλοντος και τις οικονομικές ευκαιρίες, ενώ στις λιγότερο επιτυχημένες περιοχές συνδέεται με την ποιότητα του περιβάλλοντος, την υγεία και την ασφάλεια. Σε κάθε περίπτωση, η ποιότητα ζωής είναι ένας πολυσυλλεκτικός παράγοντας και δεν φαίνεται ότι μπορεί από μόνος του να ερμηνεύσει την ΔΟΕ.

4.2.4 Βασικές διαπιστώσεις και συμπεράσματα

Η ανάλυση που προηγήθηκε επιτρέπει τη συναγωγή μίας σειράς διαπιστώσεων και συμπερασμάτων, που μπορούν να ενταχθούν σε τρεις βασικές ενότητες. Στην πρώτη εντάσσονται οι διαπιστώσεις που συνδέονται με την ανάδειξη των παραγόντων που συμβάλλουν πιο αποφασιστικά στην ερμηνεία της ΔΟΕ. Στην δεύτερη οι διαπιστώσεις που αφορούν στην ιστορικότητα των παραγόντων και στην ανάδειξη της αναπτυξιακής διαδρομής των περιοχών και στην τρίτη οι διαπιστώσεις που συνδέονται με κοινές τάσεις, διαδικασίες και συμπεριφορές, που εμφανίζουν οι επιτυχημένες περιοχές ανεξαρτήτως πλαισίου και ευρύτερων χαρακτηριστικών.

Α. Κύριο συμπέρασμα της ανάλυσης αποτελεί ότι τόσο στις πεδινές όσο και στις ορεινές περιοχές ένας συνδυασμός απτών και λιγότερο απτών παραγόντων μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στην ερμηνεία της ΔΟΕ. Ο συνδυασμός αυτός δεν είναι κοινός και στις

δύο κατηγορίες περιοχών (δεν απαρτίζεται δηλαδή από τους ίδιους παράγοντες) και εμφανίζει ομοιότητες και διαφορές⁸⁵.

Αναλυτικότερα, **στις πεδινές περιοχές** (Κορινθία-Φθιώτιδα), οι παράγοντες που συμβάλλουν πιο αποφασιστικά στην ερμηνεία της ΔΟΕ είναι **οι ανθρώπινοι πόροι, οι οικονομικές δομές και η επιχειρηματική ικανότητα, οι θεσμοί, τα δίκτυα και η κοινότητα**. Αντίθετα οι φυσικοί πόροι και οι υποδομές, μολονότι έχουν συμβάλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη των δύο περιοχών, δεν φαίνεται να αποτελούν σημαντικούς ερμηνευτικούς παράγοντες. Αυτό που φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικότερο ρόλο και να διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στις δύο περιοχές είναι η αξιοποίηση των φυσικών πόρων και η αντίληψη του τοπικού πληθυσμού για την συμβολή τους στην ανάπτυξη.

Στις ορεινές περιοχές οι παράγοντες αυτοί είναι **οι ανθρώπινοι και φυσικοί πόροι, η οικονομικές δομές, οι θεσμοί και τα δίκτυα**. Η διατήρηση του ανθρώπινου δυναμικού στα Τρίκαλα, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, μπορεί να θεωρηθεί αποφασιστικής σημασίας παράγοντας λαμβάνοντας υπόψη τις συνεχείς και ισχυρές τάσεις μείωσης του πληθυσμού στις περισσότερες ορεινές περιοχές της χώρας. Ταυτόχρονα, ένας υψηλότερος βαθμός κινητοποίησης των ανθρωπίνων πόρων, με τη μορφή της μεγαλύτερης επιχειρηματικότητας και της ανάληψης τοπικών πρωτοβουλιών παρατηρείται στα Τρίκαλα. Οι φυσικοί πόροι συνεχίζουν και σήμερα να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και στις δύο περιοχές, ωστόσο η αξιοποίησή τους και οι αντιλήψεις του πληθυσμού σχετικά μ' αυτούς διαφοροποιούνται σημαντικά υπέρ των Τρικάλων. Οι οικονομικές δομές των περιοχών φαίνεται να συνιστούν ένα τρίτο σημαντικό ερμηνευτικό παράγοντα, καθώς τα Τρίκαλα εμφανίζουν μεγαλύτερη οργανική σύνδεση πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη, καθώς και μια ευνοϊκότερη σύνθεση βιομηχανικών κλάδων. Επιπρόσθετα, τα Τρίκαλα εμφανίζουν μια πιο αποτελεσματική λειτουργία των θεσμών αλλά και των τοπικών δικτύων. Τα τελευταία συνέβαλαν, σε μεγαλύτερο βαθμό, στην ανάπτυξη μιας «εκ των κάτω προς τα άνω» στρατηγικής, που κατάφερε, μέχρι ενός σημείου, να κινητοποιήσει τις τοπικές παραγωγικές δυνάμεις.

⁸⁵ Πέραν όμως της διαφοροποίησης αυτής καθ' αυτής της παρουσίας των παραγόντων, διαφορές εμφανίζονται και στους τρόπους με τους οποίους οι (κοινοί) παράγοντες αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν το τελικό αποτέλεσμα ανάμεσα στις δύο περιοχές.

B. Στη δεύτερη ενότητα εντάσσονται οι διαπιστώσεις που συνδέονται με την αναζήτηση της επίδρασης των παραγόντων μέσα σ' ένα συγκεκριμένο ιστορικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο, η οποία επέτρεψε ταυτοχρόνως την ανάδειξη της αναπτυξιακής πορείας (διαδρομής) της κάθε περιοχής.

Στις πεδινές περιοχές και ειδικότερα στην Κορινθία, η αναπτυξιακή της πορεία συνδέεται με την παρουσία σημαντικών επενδύσεων στις δεκαετίες του 60 και 70 (λόγω της εγγύτητας με την Αθήνα), τη δημιουργία οικονομικών ευκαιριών και την προσέλκυση πληθυσμού από γειτονικές περιοχές. Τούτο δημιούργησε περαιτέρω οικονομική δραστηριότητα και οδήγησε σταδιακά στη διαμόρφωση οικονομικών υποδομών και στην ανάληψη τοπικών επενδυτικών δραστηριοτήτων. Οι ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού, που καταδεικνύονται μέσα από την ανάπτυξη τοπικής επιχειρηματικότητας, από την αποτελεσματικότερη λειτουργία των θεσμών και κυρίως από την ανάπτυξη τοπικών δικτύων, ανεδείχθησαν ιδιαίτερα σημαντικές⁸⁶.

Στις ορεινές περιοχές, η διατήρηση του πληθυσμού στα Τρίκαλα και η αξιοποίηση των φυσικών πόρων συνέβαλαν στη σχετική συγκράτηση της αποδυνάμωσης των κοινωνικό-οικονομικών δομών και στην, ως ένα βαθμό, κινητοποίηση του τοπικού παραγωγικού δυναμικού. Η ανάληψη μιας σειράς πρωτοβουλιών, η καλύτερη συνεργασία των θεσμών (οι φορείς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας αυτοδιοίκησης, οι τοπικοί φορείς του κράτους) και η αποτελεσματικότερη λειτουργία δικτύων συνέβαλαν στην ανάδειξη μιας προσπάθειας ενδογενούς ανάπτυξης. Αντίθετα στην Αρκαδία, η συνεχιζόμενη μείωση του πληθυσμού και οι περιορισμένοι αγροτικοί πόροι συνέβαλαν στην αποδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού και στην επιδείνωση των κοινωνικό-οικονομικών δομών. Η αδύναμη οικονομική δομή, που καταδεικνύεται από την εξαιρετικά περιορισμένη παρουσία βιομηχανικών κλάδων, την απουσία τουριστικής δραστηριότητας και την έλλειψη επιχειρηματικότητας, σε

⁸⁶ Η Φθιώτιδα ακολούθησε μια παρεμφερή διαδρομή αναφορικά με τις επενδύσεις αλλά κατά μια δεκαετία αργότερα. Η επενδυτική αυτή δραστηριότητα, αποτέλεσμα τόσο της γεωγραφικής της θέσης όσο όμως και της ύπαρξης περιφερειακών κινήτρων, αντέστρεψε την τάση εξόδου του πληθυσμού και οδήγησε στην ανάπτυξη μιας οικονομικής δομής, η οποία όμως δεν κατάφερε, κατά τις πρόσφατες περιόδους, να αντεπεξέλθει στο άνοιγμα του ανταγωνισμού. Ταυτόχρονα, το ανθρώπινο της δυναμικό ανέπτυξε, ως ένα βαθμό, μια νοοτροπία εξάρτησης από τις κρατικές επιδοτήσεις και ενισχύσεις. Τούτο συνέβαλε στη χαμηλή ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, που σε συνδυασμό με μια λιγότερο ικανοποιητική λειτουργία των θεσμών και των δικτύων δεν κατόρθωσε να αναπτύξει στρατηγικές και να εκμεταλλευτεί ευκαιρίες με αποτέλεσμα την ύπαρξη χαμηλών οικονομικών επιδόσεων.

συνδυασμό με την έλλειψη εμπιστοσύνης στους τοπικούς θεσμούς και στα δίκτυα συνέβαλαν αποφασιστικά στις χαμηλές οικονομικές επιδόσεις της περιοχής.

Γ. Τέλος, στην τρίτη ενότητα εντάσσονται οι διαπιστώσεις που συνδέονται με την ανάδειξη μιας σειράς κοινών χαρακτηριστικών, διαδικασιών και προτύπων συμπεριφοράς που εντοπίζονται στις πετυχημένες περιοχές ανεξαρτήτως του πλαισίου τους.

Έτσι, Κορινθία και Τρίκαλα, παρά το γεγονός ότι διαφέρουν σημαντικά ως προς το ευρύτερο κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο και τα γεωγραφικά τους χαρακτηριστικά, φαίνεται να παρουσιάζουν: Καλύτερες δημογραφικές εξελίξεις σε σχέση με τις λιγότερες επιτυχημένες περιοχές (Φθιώτιδα-Αρκαδία), που συνδέονται με οικονομικές ευκαιρίες και ενδυνάμωση του ενδογενούς τους δυναμικού. Καλύτερη αξιοποίηση των φυσικών τους πόρων και του ευρύτερου φυσικού τους περιβάλλοντος, που συνδέεται άμεσα με τις αντιλήψεις του πληθυσμού τους. Περισσότερο προσαρμοστικές οικονομικές δομές (βελτιωμένη γεωργία, ισχυρότερη βιομηχανική υποδομή, δυναμικότερο τομέα υπηρεσιών και ανάπτυξη του τουρισμού). Υψηλότερη επιχειρηματική ικανότητα, με δυνατότητες αξιοποίησης των κινήτρων, που καταλήγει στην ανάληψη περισσότερων επενδυτικών πρωτοβουλιών. Αποτελεσματικότερη συνεργασία και ανταπόκριση των θεσμών στις σύγχρονες απαιτήσεις. Τάσεις μείωσης των παραδοσιακών δικτύων και ανάδειξης νέων που στηρίζονται σε συνεργασίες και εταιρικές σχέσεις, που προσανατολίζονται σε τοπικές αναπτυξιακές δράσεις. Εμφάνιση τοπικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, που αποσκοπούν στην μεγαλύτερη κινητοποίηση του τοπικού δυναμικού. Εμφάνιση στάσεων και συμπεριφορών, απαγκιστρωμένων από τα παραδοσιακά πρότυπα και προσανατολισμένων σε αναπτυξιακές διαδικασίες.

7.3 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΔΗΜΟΙ της ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Παλαιότερα, ο νομός Κορινθίας ήταν ενωμένος με την Αργολίδα και συναποτελούσαν το νομό Αργολιδοκορινθίας. Με νόμο του 1949 αυτονομείται. Από την 1η Ιανουαρίου του 1999, σύμφωνα με το νόμο 2539/1997, γνωστότερο ως "Καποδίστριας", περί της συνένωσης των δήμων και κοινοτήτων της Ελλάδας, ο νομός Κορινθίας αποτελείται από τους εξής δεκαπέντε δήμους: Αγίων Θεοδώρων, Άσσου - Λεχαίου, Βέλου, Βόχας, Ευρωστίνης, Κορινθίων, Λουτρακίου, Νεμέας, Ευλοκάστρου, Σαρωνικού, Σικυνίων, Σολυγείας, Στυμφαλίας, Τενέας και Φενεού. Αναλυτικά η κατάσταση των δήμων σήμερα έχει ως εξής:

Δήμος Αγίων Θεοδώρων

Περιλαμβάνει την πρώην κοινότητα Αγίων Θεοδώρων. Βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού και στο γεωγραφικό συγκρότημα της Στερεάς Ελλάδας.

Έχει έκταση 98.000 στρέμματα και πληθυσμό 5.084 κατοίκους. Ο δήμος των Αγίων Θεοδώρων βρίσκεται φωλιασμένος ανάμεσα στα Γεράνεια όρη και στον κόλπο του Σαρωνικού, στη θέση του αρχαίου Κρομμύνα. Παρουσιάζει αξιόλογη τουριστική κίνηση, αφού προσφέρεται για ειδυλλιακές πολυήμερες διακοπές αλλά και εξορμήσεις Σαββατοκύριακου, μιας και βρίσκεται πολύ κοντά στην Αθήνα. Μια πλειάδα ξενοδοχείων, εστιατορίων και κέντρων διασκέδασης καλύπτουν τις ανάγκες των επισκεπτών της. Η οικονομία του δήμου στηρίζεται αρκετά στον τουρισμό αλλά και στην ύπαρξη βιομηχανικών επιχειρήσεων στα όριά του.

Δήμος Άσσου – Λεχαίου

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Άσσου, Κάτω Άσσου, Λεχαίου και Περιγιαλίου. Έδρα του δήμου είναι το Περιγιαλί, εκτείνεται σε 25.490 στρέμματα και έχει πληθυσμό 6.470 κατοίκους. Το Λέχαιο αποτελούσε το ένα από τα δύο λιμάνια της Αρχαίας Κορίνθου. Η οικονομία της περιοχής βασίζεται κυρίως στον τουρισμό. Ξενοδοχεία, εστιατόρια και κέντρα διασκέδασης καλύπτουν τις ανάγκες των πολυάριθμων επισκεπτών και παραθεριστών της περιοχής.

Δήμος Βέλου

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Κοκκωνίου, Κρηνών, Πουλίσσας, Ταρσινών, Ελληνοχωρίου, Στιμάγκας και τον πρώην δήμο Βέλου - Νεράντζας. Έδρα του δήμου είναι το Βέλο. Η έκτασή του είναι 76.952 στρέμματα και έχει πληθυσμό 8.200 κατοίκους. Οι βόρειες περιοχές του δήμου είναι παραλιακές και λούζονται από τα νερά του Κορινθιακού. Οι παραλίες της Νεράντζας και του Κοκκωνίου είναι άρτια οργανωμένες τουριστικά, παρουσιάζουν αξιόλογη τουριστική κίνηση, έχουν μάλιστα βραβευθεί με γαλάζιες σημαίες από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι νοτιότεροι οικισμοί, όπως οι Κρήνες, τα Ταρσινά, το Ελληνοχώρι και η Πουλίσσα βασίζουν την οικονομία τους κυρίως στην αγροτική εκμετάλλευση.

Δήμος Βόχας

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Βραχατίου, Βοχαϊκού, Μπολατίου, Ευαγγελίστριας, Ζευγολατειού, Σουληναρίου και Χαλκειού. Έδρα του δήμου είναι το Ζευγολατειό. Η έκτασή του είναι 87.895 στρέμματα και ο πληθυσμός του 8.865 κάτοικοι. Η οικονομία του Δήμου Βόχας, επίσης, στηρίζεται αφενός μεν στον τουρισμό των παραλιακών οικισμών (με εξέχον το Βραχάτι, το οποίο διαθέτει αξιόλογη παραλία, βραβευμένη από την Ευρωπαϊκή Ένωση με Γαλάζια Σημαία) και αφετέρου στη γεωργία που αναπτύσσεται στα ενδότερα του δήμου, στους νότιους οικισμούς του, με κορυφαίο την έδρα του δήμου, το Ζευγολατειό, όπου υπάρχουν αρκετές μονάδες μεταποίησης, συσκευασίας και συντήρησης αγροτικών προϊόντων. Στον ημιορεινό όγκο ο Δήμος διαθέτει αξιόλογα θρησκευτικά μνημεία όπως η Μονή Ζωοδόχου Πηγής στο Φωκά, η διατηρητέα βυζαντινή εκκλησία του Αγίου Νικολάου στην Ευαγγελίστρια, αλλά και της Αγίας Τριάδας στο Ζευγολατειό, τα οποία ενισχύουν την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Δήμος Ευρωστίνης

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Σαραντάπηχου, Ευρωστίνης - Ροζενών, Χελυδορίου, Καλλιθέας, Πύργου, Ελληνικού, Δερβενίου, Λυγιάς, Στομίου και Λυκοποριάς.

Έδρα του δήμου είναι το Δερβένι. Έχει έκταση 101.415 στρέμματα και πληθυσμό 5.688 κατοίκους. Όπως όλοι οι βόρειοι δήμοι του νομού, περιλαμβάνει στα όριά του παραλιακή ζώνη από τη Λυκοποριά ως τα Μαύρα Λιθάρια, ημιορεινή, και ορεινή ως το Σαραντάπηχο. Διαθέτει αξιόλογα μνημεία, κυρίως θρησκευτικά, όπως οι εκκλησίες του Αγίου Γεωργίου και της Παναγίας των Καταφυγίων στην Ευρωστίνη αλλά και του Προφήτη Ηλία στο Χελυδόρι. Εξάλλου, στο βόρειο τμήμα του δήμου κοντά στα Μαύρα Λιθάρια έχει εντοπιστεί αρχαίο λιμάνι, το οποίο ήταν το επίνειο της Αιγείρας. Τέλος, πανέμορφα δάση εκτείνονται στο οροπέδιο της Ζάχολης, αλλά κυρίως στο Σαραντάπηχο, ονομαστό για τα περίφημα δάση ελάτης και μαύρης πεύκης που διαθέτει. Η οικονομία της περιοχής είναι σύμμικτη, όπως και στους άλλους βόρειους δήμους του νομού. Έτσι, η παραλιακή ζώνη έχει έντονη τουριστική και εμπορική ανάπτυξη, ενώ οι νοτιότεροι οικισμοί στηρίζουν την οικονομία τους κυρίως στην αγροτική εκμετάλλευση, με εξαίρεση την Ευρωστίνη, η οποία τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει τουριστική άνθιση.

Δήμος Κορινθίων

Περιλαμβάνει τον πρώην δήμο Κορίνθου καθώς και τις πρώην κοινότητες Αρχαίας Κορίνθου, Εξαμιλίων, Ευλοκέρizas και Σολομού. Έδρα του είναι η Κόρινθος που είναι και πρωτεύουσα του νομού. Έχει έκταση 102.187 στρέμματα και πληθυσμό 33.435 κατοίκους. Ο δήμος αυτός παρουσιάζει μεγάλο αρχαιολογικό ενδιαφέρον και ελκύει πολλούς περιηγητές Έλληνες και ξένους όλο το χρόνο, αφού στα όριά του βρίσκεται αφενός μεν ο αρχαιότερος οικισμός της Κορινθίας, η περιοχή Κοράκου, όπου έχει ανακαλυφθεί προϊστορικός οικισμός του 5.000 π.Χ., αφετέρου δε η πόλη της Αρχαίας Κορίνθου, με πλήθος ναών και κτιρίων της ρωμαϊκής, κυρίως, εποχής, αφού η αρχαιότερη ελληνική πόλη καταστράφηκε εκ θεμελίων το 146 π.Χ., από τον Ρωμαίο Μόμμιο. Στο νοτιότερο άκρο του δήμου υψώνεται ο βράχος του Ακροκορίνθου με το περίφημο κάστρο, που χρησιμοποιήθηκε ανελλιπώς από την αρχαιότητα μέχρι και την επανάσταση του 1821 και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ελληνική ιστορία. Η πόλη της Κορίνθου είναι το μεγαλύτερο αστικό κέντρο του νομού και παρουσιάζει έντονη εμπορική κίνηση, τόσο λόγω των καταστημάτων και των επιχειρήσεων που εδρεύουν σ' αυτήν, όσο και λόγω του λιμανιού της, που αποτελεί κόμβο για τη διακίνηση των αγροτικών προϊόντων της ευρύτερης περιοχής.

Δήμος Λουτρακίου – Περαχώρας

Περιλαμβάνει τον πρώην δήμο Λουτρακίου Περαχώρας καθώς και τις πρώην κοινότητες Πισίων και Ισθμίας. Έδρα του είναι η πόλη του Λουτρακίου. Έχει έκταση 196.870 στρέμματα και πληθυσμό 14.084 κατοίκους. Είναι ο πιο αναπτυγμένος τουριστικά δήμος του νομού και οπωσδήποτε ένας από τους μεγαλύτερους σε τουριστική κίνηση πανελλαδικά. Η πόλη του Λουτρακίου, ονομαστή από την αρχαιότητα για τα ιαματικά της λουτρά, συνεχίζει να προσελκύει επισκέπτες, καθώς παρέχει άρτια τουριστική υποδομή. Καλαίσθητα ξενοδοχεία, εστιατόρια και κέντρα διασκέδασης συνθέτουν την εικόνα της πρώτης λουτρόπολης της Ελλάδας και μιας από τις πλέον κοσμοπολίτικες περιοχές της χώρας μας. Ο δήμος περιλαμβάνει επίσης την περιοχή της Ισθμίας στις ακτές του Σαρωνικού, ονομαστή από την αρχαιότητα για το ιερό του Ποσειδώνα και τους περίφημους αγώνες του, τα Ίσθμια. Στο ΒΔ άκρο του δήμου, η λίμνη της Βουλιαγμένης, το ακρωτήριο Μελαγκάβι ή Ηραίο με το ναό της Ήρας, σπουδαίο λατρευτικό κέντρο των Γεωμετρικών και αρχαϊκών χρόνων, με τον ομορφοφτιαγμένο πέτρινο φάρο του, προσελκύουν επίσης πλήθος επισκεπτών. Καθαρές ακρογιαλιές στο βόρειο τμήμα του δήμου, η Μυλοκοπή, ο Σχοίνος, η Σκαλωσιά αλλά και ο ορεινός όγκος των Γερανείων αποτελούν πόλο έλξης για τους φυσιολάτρεις. Έντονος είναι και ο θρησκευτικός τουρισμός στην περιοχή, αφού το "περιβόλι της Παναγιάς" στα περίχωρα του Λουτρακίου, περιοχή η οποία ονομάστηκε έτσι από το πλήθος των εκκλησιών της αλλά και η μονή του Οσίου Παταπίου, με το σκηνωμά του, συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον μεγάλου πλήθους πιστών καθόλη τη διάρκεια του χρόνου. Τέλος, μεγάλη ώθηση στην τουριστική κίνηση του δήμου δίνει η λειτουργία του καζίνο Λουτρακίου, αφού είναι πόλος έλξης για πλήθος επισκεπτών από όλες τις περιοχές της χώρας και το εξωτερικό.

Δήμος Νεμέας

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Νεμέας, Αρχαίας Νεμέας, Γαλατά, Αηδονίων, Κουτσίου, Πετρίου, Αρχαίων Κλεωνών, Λεοντίου, Δάφνης και Καστρακίου. Έδρα του δήμου είναι η Νεμέα. Έχει έκταση 192.538 στρέμματα και

πληθυσμό 7.317 κατοίκους. Ο δήμος της Νεμέας παρουσιάζει έντονο αρχαιολογικό ενδιαφέρον, μιας και από την αρχαιότητα ήταν ένας από τους ιερότερους χώρους της ελληνικής γης. Εκεί τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια τα Νέμεια, γιορτή αφιερωμένη στον ήρωα Οφέλτη, γιο του βασιλιά του τόπου, Λυκούργου. Πρόσφατα, χάρη στις προσπάθειες τόσο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης όσο και της Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής, η γιορτή αναβίωσε. Ενδιαφέρον παρουσιάζει όλη η περιοχή της Αρχαίας Νεμέας λόγω του αρχαιολογικού της πλούτου, αλλά ξεχωρίζουν ο ναός του Δία, που πρόσφατα ξεκίνησε προσπάθεια αναστήλωσής του, και το αρχαιολογικό Μουσείο. Η οικονομία του δήμου Νεμέας είναι κυρίως αγροτική, δίνεται δε ιδιαίτερο βάρος στην αμπελοκαλλιέργεια και την οινοποιία. Τα κρασιά της Νεμέας ήταν ονομαστά από την αρχαιότητα και οι σύγχρονοι κάτοικοι της περιοχής φροντίζουν με ζήλο να διατηρήσουν την ποιότητα και τη φήμη των προϊόντων τους.

Δήμος Ξυλοκάστρου

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Άνω Συνοικίας Τρικάλων, Μέσης Συνοικίας Τρικάλων, Κάτω Συνοικίας Τρικάλων, Καρυάς, Μάννας, Παναριτίου, Στυλίων, Ρεθίου, Γελληνίου, Ξανθοχωρίου, Δενδρού, Ζεμενού, Βρυσουλών, Κορφιώτισσας, Θροφαρίου, Ρίζας, Γελληνιάτικων, Θαλερού, Μελισσίου, Συκιάς, Καμαρίου, Λουτρού, Πιτσών, Πελλήνης, Καρυώτικων και τον πρώην δήμο Ξυλοκάστρου. Έδρα του δήμου είναι η πόλη του Ξυλοκάστρου. Έχει έκταση 310.252 στρέμματα και πληθυσμό 16.799 κατοίκους. Ο δήμος Ξυλοκάστρου είναι ένας από τους μεγαλύτερους δήμους της Ελλάδας σε έκταση. Στα όριά του συνυπάρχουν οι δαντελένιες ακτές του Κορινθιακού, βόρεια και η Κυλλήνη, το ψηλότερο βουνό του νομού νότια. Ένα πλήθος γραφικών χωριών, ορεινών, ημιορεινών και παραθαλάσσιων, παραδοσιακές εκκλησίες και μοναστήρια, πανέμορφα δάση, μαγευτικές ακρογιαλιές χαρίζουν στο δήμο μια σπάνια ποικιλομορφία. Η οικονομία της περιοχής είναι πολύμορφη. Η βόρεια ζώνη του δήμου, με κυρίαρχη την πόλη του Ξυλοκάστρου, παρουσιάζει έντονη τουριστική και εμπορική δραστηριότητα, ενώ στα νοτιότερα τμήματα οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με αγροτικές καλλιέργειες. Τα Τρικαλοχώρια και το όρος της Κυλλήνης παρουσιάζουν επίσης μεγάλο τουριστικό ενδιαφέρον.

Δήμος Σαρωνικού

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Κατακαλίου, Γαλατακίου, Αγίου Ιωάννη και Αθικίων. Έδρα του δήμου είναι τα Αθίκια. Καταλαμβάνει το ανατολικό άκρο του νομού με συνολική έκταση 136.578 στρέμματα και πληθυσμό 4.141 κατοίκους. Κυρίαρχο στοιχείο εδώ είναι οι μεγάλες πευκόφυτες εκτάσεις και οι μαγευτικές ακρογιαλιές του. Το Κατακάλι, ένα γραφικότατο χωριό ξεχωρίζει στο ανατολικό άκρο του δήμου κοντά στα νερά του Σαρωνικού. Η οικονομία του δήμου είναι σύνθετη και βασίζεται τόσο στην αγροτική εκμετάλλευση όσο και στον τουρισμό.

Δήμος Σικυωνίων

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Μικρού Βάλτου, Μεγάλου Βάλτου, Λαλιωτίου, Διμηνίου, Κάτω Διμηνίου, Πασίου, Σουλίου, Βελίνας, Κλημεντίου, Κρουνερίου, Παραδεισίου, Γοννούσας, Τιτάνης, Μποζικών, Μουλκίου, Σικυώνος και τον πρώην δήμο Κιάτου. Έδρα είναι η πόλη του Κιάτου. Έχει έκταση 171.268 στρέμματα και πληθυσμό 18.316 κατοίκους. Στα όρια του δήμου περιλαμβάνεται μία από τις σημαντικότερες πόλεις της αρχαιότητας, η Σικυώνα. Για το λόγο αυτό ο δήμος Σικυωνίων παρουσιάζει έντονο αρχαιολογικό ενδιαφέρον, με το αρχαίο θέατρο, και τα άλλα θαυμαστά ερείπια ελληνιστικής και ρωμαϊκής περιόδου, της αρχαίας πολιτείας. Το Κιάτο αποτελεί το δεύτερο μεγάλο αστικό κέντρο του νομού, παρουσιάζει έντονη τουριστική και εμπορική κίνηση, και σημαντικό λιμάνι, που αποτελεί κόμβο για τη διακίνηση των αγροτικών, κυρίως, προϊόντων της ευρύτερης περιοχής. Η οικονομία του δήμου είναι σύνθετη, καθώς στα όρια του αναπτύσσεται τόσο ο τουρισμός όσο και η γεωργία.

Δήμος Σολυγείας

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Σοφικού, Κόρφου και Αγγελόκαστρου. Έδρα του δήμου είναι το Σοφικό. Έχει έκταση 179.461 στρέμματα και πληθυσμό 2.779 κατοίκους. Καταλαμβάνει τμήμα της πευκόφυτης ενδοχώρας της ανατολικής Κορινθίας αλλά και ένα μεγάλο μέρος από τις ακτές του Σαρωνικού.

Μαγευτικοί όρμοι, δαντελένιες παραλίες διαγράφουν τα ανατολικά όρια του δήμου, με κυρίαρχο τον όρμο του Κόρφου, που παρουσιάζει έντονη τουριστική κίνηση. Η οικονομία της περιοχής βασίζεται κυρίως στην αγροτική εκμετάλλευση (ρητινοκαλλιέργειες, ελαιοκαλλιέργειες και κτηνοτροφία) όσο και στη διαρκώς αυξανόμενη τουριστική κίνηση.

Δήμος Στυμφαλίας

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Καστανιάς, Λαύκας, Δροσοπηγής, Στυμφαλίας, Κυλλήνης, Καλλιάνων, Ψαρίου, Ασπρόκαμπου, Κεφαλαρίου και Καισαρίου. Έδρα του δήμου είναι οι Καλλιάνοι. Έχει έκταση 205.072 στρέμματα και πληθυσμό 3.026 κατοίκους. Στα όριά του περιλαμβάνει μία από τις μαγευτικότερες λίμνες του ελλαδικού χώρου, τη Στυμφαλία, καθώς και την ομώνυμη αρχαία πόλη. Συγκεντρώνει μεγάλο τουριστικό ενδιαφέρον, ειδικά τα τελευταία χρόνια, αλλά η οικονομία της περιοχής βασίζεται, κυρίως, στην αγροτική και κτηνοτροφική εκμετάλλευση.

Δήμος Τενέας

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Αγίου Βασιλείου, Χιλιομοδίου, Κλένιας, Στεφανίου, Αγιονορίου και Κουταλά. Έδρα του δήμου είναι το Χιλιομόδι, το οποίο κοσμεύεται προς τα ανατολικά από πυκνό πευκοδάσος και την Παλαιά και νέα Μονή Φανερωμένης. Έχει έκταση 167.575 στρέμματα και πληθυσμό 5.245 κατοίκους. Εντός των ορίων του βρίσκεται η αρχαία Τενέα. Αρχαιολογικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το κάστρο του Αγιονορίου και τα γύρω βυζαντινά ναΐδρια, καθώς και το κάστρο του Αγίου Βασιλείου, ενώ στα όρια του Δήμου περιλαμβάνονται και νεότεροι ιστορικοί τόποι, τα Δερβενάκια και η Κλεισούρα του Αγιονορίου. Ένα μεγάλο πλήθος βυζαντινών ναών και μοναστηριών, μεγάλου ιστορικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος, δικαιολογούν την προσδοκία για τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Η οικονομία του δήμου είναι κατ'εξοχήν αγροτική και κτηνοτροφική.

Δήμος Φενεού

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Μοσιάς, Μεσινού, Ματίου, Αρχαίας Φενεού (Καλυβίων), Γκούρας, Στενού, Φενεού (Συβίστας), Πανοράματος και Ταρσού. Έδρα του δήμου είναι η Γκούρα. Έχει έκταση 226.201 στρεμματα και πληθυσμό 2.197 κατοίκους. Εκτός από την ομώνυμη αρχαία πόλη, στα όρια του δήμου βρίσκεται και το ιστορικό μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου το οποίο δεσπόζει πάνω από την πρόσφατα κατασκευασθείσα τεχνητή λίμνη "Δόξα", στα νερά της οποίας καθρεφτίζονται οι ψηλές κορφές των Αροαίων και της Κυλλήνης, στη μέση δε της λίμνης υπάρχει το "Παλιομονάστηρο" που είναι το "Ποντικονήσι της Κορινθίας". Ο δήμος είναι ορεινός και ως εκ τούτου, η οικονομία του είναι κυρίως αγροτική, χάρη στον πλούσιο κάμπο που διαθέτει, αλλά και κτηνοτροφική. Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει συνεχώς αυξανόμενο τουριστικό ενδιαφέρον.

8.1 Μυθολογία

Η Κόρινθος, ο Ισθμός, η Σικυώνα, η Νεμέα, η Στυμφαλία, ο Φενεός, η Ευρωστίνη κρατούν, κάτω από την αρχαία γη τους, μύθους και παραδόσεις, που μοιάζουν με αρχαίες ρίζες, με πλοκάμια αιώνιου δέντρου, που δένουν το παρόν με το παρελθόν και διαγράφουν το μέλλον.

Στην πρώιμη αρχαιότητα ονομαζόταν Εφύρα, πρωτοκατοικήθηκε από το Σίσυφο, ο οποίος καταγράφεται στη μυθολογία μας ως ο μοναδικός άνθρωπος που κατάφερε δύο φορές να ξεγελάσει το θάνατο. Γι' αυτή του την ύβρη, τιμωρήθηκε στον Άδη να κυλά διαρκώς μία πέτρα προς την κορυφή ενός λόφου, που έμοιαζε με τον Ακροκόρινθο, μα πάντα λίγο πριν φτάσει στην κορυφή, ο βράχος να φεύγει από τα χέρια του και να καταλήγει πάλι στους πρόποδες. Ο μύθος θέλει το Σίσυφο να λύνει, τρόπον τινά, το πρόβλημα λειψυδρίας της περιοχής της Κορίνθου χάρη σε μία συμφωνία που συνήψε με τον ποταμό Ασωπό. Ο πονηρός βασιλιάς της Εφύρας αποκάλυψε στον ποτάμιο θεό τον κλέφτη της κόρης του Αίγινας, που δεν ήταν άλλος από το Δία, και ως αντάλλαγμα πήρε μια πηγή πάνω στο βράχο του Ακροκορίνθου.

Εγγονός του Σίσυφου είναι ο περίφημος Βελλερεφόντης, ο οποίος κατάφερε να δαμάσει το φτερωτό άλογο Πήγασο και να σκοτώσει με τη βοήθεια των θεών τη Χίμαιρα, το αλλόκοτο πλάσμα με κεφάλι λιονταριού, κορμί κατσίκας και ουρά φιδιού. Ο Βελλεροφόντης, όμως, τιμωρήθηκε από τους θεούς με τραγικό θάνατο όταν, φτάνοντας στην ύβρη, όπως ακριβώς ο παππούς του, θέλησε με τον Πήγασο ν' ανέβει στον Όλυμπο και να συμβιώσει με τους θεούς.

Στην Κόρινθο, σύμφωνα πάντα με τους μύθους, έφτασε κυνηγημένο το βασιλικό ζευγάρι Ιάσων και Μήδεια, εκεί λέει η μία εκδοχή του μύθου, συντελέστηκε το στυγερό έγκλημα της παιδοκτονίας από την πριγκίπισσα της Κολχίδας. Δηλαδή, όταν ο Ιάσων με προτροπή του βασιλιά της Κορίνθου Κρέοντα, αποφάσισε να παντρευτεί την κόρη του Γλαύκη, η απατημένη και προδομένη Μήδεια, εκδικούμενη τον άνδρα της, έσφαξε τα δύο ανήλικα παιδιά της με τα ίδια της τα χέρια. Κατόπιν, η παιδοκτόνος, κατέφυγε στο Ηραίο της Περαχώρας για να κρυφτεί.

Στην Κόρινθο, επίσης, κυνηγημένος κατά μία έννοια κι από την ίδια του την τραγική μοίρα έφτασε μωρό ακόμη ο Οιδίποδας, ο οποίος υιοθετήθηκε από τη βασιλική οικογένεια της πόλης και ανατράφηκε ως βασιλόπουλο στην Τενέα. Μεγαλώνοντας ο Οιδίποδας, προκειμένου να διασκεδάσει τις αμφιβολίες του για το αν είναι πραγματικός γόνος του Πολύβου και της Μερόπης, ζήτησε χρησμό από το μαντείο των Δελφών. Η Πυθία του επεσήμανε ότι μία μέρα θα σκοτώσει τον πατέρα του και θα παντρευτεί τη μητέρα του, χωρίς να του αποκαλύψει την αλήθεια για την καταγωγή του. Πικραμένος εκείνος αποφάσισε να μη γυρίσει στην Κόρινθο, να πορευτεί προς τη Θήβα, όπου και συνάντησε τον αληθινό του πατέρα Λάιο, τον οποίο σκότωσε, ενώ στην είσοδο της πόλης έλυσε το περίφημο αίνιγμα της Σφίγγας και παντρεύτηκε τη μητέρα του Ιοκάστη.

Σύμφωνα με το μύθο, το όνομά της η πόλη της Κορίνθου, το οφείλει στον ομώνυμο ήρωα Κόρινθο, ο οποίος ήταν γιος του Μαραθώνα και μακρινός απόγονος του θεού Ερμή.

Η αρχαία πόλη της Τενέας, οικίστηκε σύμφωνα με το μύθο από Τενέδιους που μετέφερε με τη βία, ο Αγαμέμνων από την Τένεδο, έτσι άλλωστε δικαιολογείται η ονοματολογική συγγένεια των δύο περιοχών, αλλά και οι ομοιότητές τους στη λατρεία του Απόλλωνα.

Ο Ισθμός, το στενό κομμάτι γης, που ενώνει την Πελοπόννησο με τη Στερεά Ελλάδα, αποτέλεσε σημείο τριβής μαζί με την Κόρινθο, μεταξύ του Ποσειδώνα και του Ήλιου. Οι υπόλοιποι θεοί που έκριναν τη διαμάχη αποφάσισαν ο Ήλιος να κρατήσει την περιοχή της Κορίνθου, ενώ ο Ποσειδώνας να κυριαρχήσει στην περιοχή του Ισθμού. Εκεί, σύμφωνα με το μύθο, η θάλασσα ξέβρασε το πτώμα του Μελικέρτη στην πλάτη ενός δελφινιού. Ο Μελικέρτης, γιος της Ινούς, της μητριάς του Φρίξου και της Έλλης, από τον Ορχομενό της Βοιωτίας, πνίγηκε στα νερά του Αιγαίου, όταν η μητέρα του αλλόφρων έπεσε στη θάλασσα κρατώντας τον στην αγκαλιά της. Οι κάτοικοι της περιοχής συνέλεξαν το πτώμα του άτυχου παιδιού, τον ονόμασαν Παλαίμονα και τον λάτρεψαν σαν θεότητα, καθιερώντας αγώνες προς τιμήν του, τα περίφημα Ισθμια.

Εικόνα 8: Η αρχαία Τριήρης -όπως ανακατασκευάστηκε σύμφωνα με τις αρχαίες μαρτυρίες- διασχίζοντας τον Ισθμό της Κορίνθου

Η Σικυώνα, διαθέτει μία από τις πλουσιότερες μυθολογικές παραδόσεις στη χώρα μας. Απαντάται για πρώτη φορά στην ελληνική μυθολογία με το όνομα Μυκώνη. Σ' αυτή την περιοχή, λοιπόν, λέγεται ότι συγκεντρώθηκαν οι θεοί και οι άνθρωποι μετά την Τιτανομαχία, προκειμένου να χωρίσουν τα αγαθά του κόσμου. Κριτής ήταν ο Τιτάνας Προμηθέας. Ο Προμηθέας, άκρως φιλόανθρωπος και προνοητικός, κατάφερε να ξεγελάσει τους θεούς, να τους αναγκάσει να αποδεχτούν τα κόκκαλα και όχι τα κρέατα των σφαγείων ως θυσία στους βωμούς τους, αλλά και να κλέψει το ουράνιο πυρ για χατίρι των ανθρώπων. Γι' αυτή του την πράξη τιμωρήθηκε από τους Ολύμπιους να μένει για πάντα αλυσσοδεμένος στο όρος Καύκασος, όπου ο αϊτός του Δία κάθε πρωί κατασπάραζε το συκώτι του, το οποίο, όμως, ξαναγεννιόταν τη νύχτα, με αποτέλεσμα το μαρτύριό του να συνεχίζεται εσαεί.

Κατόπιν, οι άνθρωποι ονόμασαν την περιοχή τους Αιγιαλεία, δηλαδή "η παράλια". Εδώ έφτασαν κυνηγημένοι ο Απόλλων και Άρτεμις μετά την Πυθοκτονία στους Δελφούς, ζητώντας εξαγνισμό. Επειδή, όμως, κανείς δεν μπορούσε να τους εξαγνίσει, έφυγαν ζητώντας λύτρωση στο νησί της Κρήτης.

Τέλος, η πόλη ονομάστηκε Σικυώνα, από τον ομώνυμο ήρωα, γιο του Μαραθώνα και αδελφό του Κόρινθου, που αναφέραμε νωρίτερα.

Λίγο νοτιότερα από τη Σικυώνα, στις όχθες του Ασωπού ποταμού, υπάρχει η ακρόπολη της Τιτάνης, η οποία, σύμφωνα με τη μυθολογία, ήταν η πρώτη κατοικία των Τιτάνων και ιδιαιτέρως του θεού Ήλιου. Στην περιοχή αυτή έφτασε κάποτε ο γιος του Απόλλωνα, ο θεός της Ιατρικής, ο Ασκληπιός, ο οποίος ίδρυσε εκεί Ασκληπιείο, ένα από τα αρχαιότερα στον ελληνικό χώρο.

Η Νεμέα, πολλαπλά συνδεδεμένη με μύθους και παραδόσεις, έγινε περισσότερο γνωστή από τον περίφημο άθλο του Ηρακλή, την εξόντωση δηλαδή του φοβερού λιονταριού που λυμαινόταν την περιοχή. Το Λιοντάρι της Νεμέας ήταν ένα τρομερό σε δύναμη, οργή και όγκο ζώο το οποίο ζούσε σε μία σπηλιά με δύο εξόδους, στο όρος Τρητόν. Ο ημίθεος ήρωας, έφραξε τη μία έξοδο της σπηλιάς εγκλωβίζοντας, έτσι, το ζώο μέσα και κατόπιν το κατέβαλε χτυπώντας το με το ρόπαλό του, ενώ, τέλος, το έπνιξε με τα χέρια του. Στην Νεμέα εξάλλου, στάθμευσαν κατά την διάρκεια της εκστρατείας τους προς τη Θήβα οι επτά Αργείοι στρατηγοί, ζήτησαν λέει ο μύθος νερό από μια παραμάνα, η οποία φυλούσε το γιο του βασιλιά της πόλης, Οφέλτη. Η νεαρή γυναίκα άφησε το βρέφος για να πάει να φέρει νερό στους στρατηγούς και τότε ένα φίδι δάγκωσε θανάσιμα το μικρό Οφέλτη. Από τότε οι Αργείοι τιμούσαν με αγώνες νεκρικούς το βρέφος, οι οποίοι ονομάστηκαν Νέμεια.

Στη γη της Νεμέας, βασίλευσε σύμφωνα με το μύθο, ο Φλίας γιος του θεού Διόνυσου, ο οποίος ίδρυσε πόλη που έφερε το όνομά του, τη Φλιασία. Εκεί, σύμφωνα με μία εκδοχή, καλλιεργήθηκε για πρώτη φορά η άμπελος και παράχθηκε οίνος, ο περιώνυμος φλιάσιος οίνος, το δε κλήμα θεωρείται πως ήταν δώρο του θεού προς το θνητό γιο του.

Βόρεια του νεμεατικού πεδίου δεσπόζει το όρος του Φωκά, το οποίο κατά την αρχαιότητα ονομαζόταν Απεσάς. Το όνομά του, σύμφωνα με το μύθο, το οφείλει στον Περσέα, ο οποίος πρώτος θυσίασε στην κορυφή του στον Απεσάντιο (αυτόν που βρίσκεται μακριά) Δία, μετά το πέρας της εκστρατείας του στα νησιά του Ωκεανού και το φόνο της Μέδουσας.

Το όνομά της η Νεμέα το οφείλει σε ομώνυμη νύμφη, κόρη του ποταμού Ασωπού.

Η Στυμφαλία, έχει στενά δεμένη τη μυθολογική της παράδοση με την ομώνυμη λίμνη, η οποία σχηματιζόταν το χειμώνα από τις πλημμύρες του ποταμού Στύμφαλου. Σ' αυτό το χώρο έφτασε ο Ηρακλής προκειμένου να εκτελέσει έναν από τους άθλους του, την εξόντωση των Στυμφαλίδων όρνιθων οι οποίες λυμαινόταν την περιοχή. Οι

Στυμφαλίδες όρνιθες ήταν πουλιά μεγάλου μεγέθους με σιδερένια νύχια οι οποίες φώλιαζαν στα νερά του ποταμού κι από κει εξαπέλυαν επιθέσεις καταστρέφοντας τις εσοδείες των ανθρώπων και σκοτώνοντας ζώα και παιδιά. Ο Ηρακλής κατάφερε, χτυπώντας σιδερένια κρόταλα, να τις αναγκάσει να εμφανιστούν κι έτσι τις σκότωσε με τα δηλητηριασμένα βέλη του.

Τη γη της Στυμφαλίας ζώνει κι ένας άλλος θρύλος, αυτός του τάφου του βασιλιά Αίπυτου. Ο Αίπυτος, που σύμφωνα με το μύθο ήταν από τους πρώτους οικιστές της περιοχής, λάτρης του κυνηγιού, πέθανε από το δάγκωμα του φιδιού Σαπίτης. Τάφηκε, σύμφωνα με το μύθο, με πολλές τιμές και άφθονα πλούτη σε μια περιοχή του Γεροντίου όρους, η οποία αναζητάται ακόμη και σήμερα από αρχαιολόγους και τυχοδιώκτες.

Η Στυμφαλία το όνομά της το οφείλει στον ομώνυμο ήρωα Στύμφαλο ή Στύμφηλο.

Ο Φενεός, ή η Φενεός, κρατά καλά κρυμμένους στα σπλάχνα της γης της πολυδαίδαλους μύθους, που μπλέκουν στα ξόμπλια τους θεούς, ημίθεους και θνητούς. Η εύφορη πεδιάδα του μετατρεπόταν ανέκαθεν σε λίμνη, το χειμώνα, μιας και τα όμβρια ύδατα, που μετέφεραν οι ποταμοί Όλβιος και Δόξας, δεν έβρισκαν διέξοδο προς τη θάλασσα. Η πεδιάδα αποσυμφοριζόταν πάντα μέσω των καταβοθρών, που υπάρχουν στους πρόποδες του βουνού Σαϊτάς. Ο μύθος, λοιπόν, λέει γι' αυτές τις καταβόθρες, πως είναι έργα του ημίθεου Ηρακλή, ο οποίος έχοντας δεσμούς αίματος με την περιοχή (η Λαονόμη, η προμαμή του ήταν Φενεάτισσα), αποφάσισε να λυτρώσει από το έλος, που σχηματιζόταν και να αποδώσει στους κατοίκους της, το εύφορο έδαφος. Κατασκεύασε λοιπόν μεγάλα κανάλια, τα οποία ακόμη και σήμερα λειτουργούν ικανοποιητικά, προκειμένου τα νερά να διοχετεύονται στις καταβόθρες. Από αυτά τα χάσματα, ένας άλλος μύθος, που ισχυρίζεται πως ήταν είσοδοι για το βασίλειο του Άδη, αναφέρει ότι κατέβηκε η Δήμητρα στον Κάτω Κόσμο, αναζητώντας την μονάκριβη κόρη της, την Περσεφόνη. Σ' αυτό το μύθο, ίσως οφείλεται η λατρεία της Κιδαρίας Δήμητρας στην ευρύτερη περιοχή, η οποία λατρεία, σύμφωνα με τον Πausανία, έμοιαζε με αυτή των Ελευσίνιων Μυστηρίων.

Τέλος, στη Φενεό, έφτασε ο Ηρακλής μαινόμενος, μετά την αρπαγή του τρίποδα των Δελφών, προκειμένου να χτίσει δικό του Μαντείο, μιας και η Πυθία, κατ' εντολή του Φοίβου, δεν του έδινε χρησμό. Εκεί, τον πρόλαβε ο Απόλλων. Θεός και ήρωας πιάστηκαν στα χέρια, μα ένας κεραυνός από το χέρι του Διός απέτρεψε την αιματηρή μάχη μεταξύ των ετεροθαλών αδελφών και απεκατέστησε την τάξη, αφού ο Απόλλων πήρε πίσω τον τρίποδά του και ο Ηρακλής τον επιθυμητό χρησμό.

Το όρος της Κυλλήνης, έχει στενά δεμένη την ιστορία του με το θεό Ερμή, ο οποίος εξάλλου λατρευόταν και στην περιοχή της Ευρωστίνης. Σ' ένα σπήλαιο της Κυλλήνης, λέει ο ομηρικός ύμνος, που είναι αφιερωμένος στον Αργεϊφόντη, η αρχαία νύμφη, η Μαία, έφερε στον κόσμο τον καρπό του έρωτά της με τον πατέρα των Θεών και των Ανθρώπων, το Δία. Ο μικρός Ερμής, το πρώτο βράδυ της γέννησής του, δραπέτευσε από το λίκνο του και έφτασε στη Θεσσαλία, όπου έκλεψε τα βόδια του Απόλλωνα. Κατόπιν, φτάνοντας το άλλο πρωί στην Κυλλήνη, θέλησε να περιηγηθεί στη γύρω περιοχή κι έτσι έφτασε στο τραπεζοειδές όρος που βρίσκεται δυτικότερα, πάνω από την σημερινή περιοχή της Ευρωστίνης. Εκεί ανακάλυψε μια χελώνα. Χρησιμοποιώντας το καβούκι της και τα νεύρα από ένα βόδι, έφτιαξε μία λύρα, το πρώτο κατά το μύθο μουσικό όργανο που κατασκευάστηκε στον κόσμο. Αυτή η λύρα του φάνηκε χρήσιμη αργότερα, προκειμένου να εξευμενίσει τον Απόλλωνα, που έφτασε οργισμένος στην Κυλλήνη, αναζητώντας το κοπάδι του. Ο νεαρός θεός προσέφερε στον αδελφό του τη λύρα ως αντάλλαγμα για τα βόδια του και ο Φοίβος, μαγεμένος από την ανακάλυψη της μελωδίας που παρήγαγε, ξέχασε το θυμό του και έφυγε ευχαριστημένος.

8.2 Αρχαιότητα

Η αρχαία κορινθιακή χώρα, κομμάτι της αργολικής, όπως επισημαίνει ο Πausανίας στα "Κορινθιακά", συμπίπτει με το σημερινό νομό Κορινθίας, μόνο ως προς τα ανατολικά όρια της, ενώ διαφέρει σημαντικά κατά τα υπόλοιπα. Έτσι, τα δυτικά σύνορα της αρχαίας γης ακολουθούσαν την κοιλάδα του ποταμού Σύθα στο σημερινό Ευλόκαστρο, αφήνοντας απέξω τα Τρίκαλα και το όρος της Κυλλήνης. Εν συνεχεία, νοτίως, οι περιοχές της Στυμφαλίας και του Φενεού ανήκαν στην Αρκαδία, ενώ μετά τη Νεμέα, η Κορινθία ενωνόταν με την Αργολίδα κι εκτεινόταν μέχρι την παραλία του σημερινού Τυρού. Η αναφορά μας, στην πολυτάραχη ιστορία της, θα ακολουθήσει τα σημερινά όρια του νομού.

Τα πρώτα σημάδια οίκησης κατά την προϊστορική εποχή από Πελασγούς, σύμφωνα με τις παραδόσεις τα βρίσκουμε στις περιοχές του Φενεού, της Στυμφαλίας, της Νεμέας, της λίμνης Βουλιαγμένης του Λουτρακίου, αλλά κυρίως στον οικισμό του Κοράκου, στην δυτική έξοδο της σημερινής πόλης της Κορίνθου. Οι ανασκαφές απέδειξαν ότι κατοικείτο ήδη από την 5η π.Χ. χιλιετία και γνώρισε μεγάλη άνθιση μέχρι τις αρχές της 2ης π.Χ. χιλιετίας, όταν διαπιστώνεται καταστροφή του. Το 1900

π.Χ. η παραλιακή Κορινθία εποίκίζεται από Ίωνες, ενώ η νότια (Φενεός, Στύμφηλος) από Αρκάδες. Το 1500 π.Χ. εμφανίζονται, σε όλη την Κορινθία, Αχαιοί και δημιουργούνται μυκηναϊκά κέντρα, τα οποία μνημονεύονται στον Κατάλογο των Νηών της Ιλιάδας: Κόρινθος, Κλεωναί, Σικυών, Γονόεσσα (σημ. Πύργος;) Πελλήνη, Φενεός και Στύμφηλος. Το 1200 π.Χ. οι Δωριείς ή Ηρακλειδείς όπως είναι γνωστοί στην αρχαιότητα, εισέβαλλαν στην Πελοπόννησο. Ένα από τα τέσσερα τμήματα στα οποία χωρίστηκαν κατέλαβε το Σολύγειο λόφο κι εν συνεχεία κυριεύσε όλη την Κορινθία πλην των Αρκαδικών πόλεων, Φενεού και Στύμφηλου.

Από τα μέσα του 9^{ου} π.Χ. αιώνα οι Κορίνθιοι αρχίζουν τις εξαγωγές αγγείων στην Δυτική Ελλάδα κι εν συνεχεία ιδρύουν αποικίες στην Ιθάκη και την Κέρκυρα, ενώ το 734 π.Χ. Τενεάτες με αρχηγό τον Αρχία ιδρύουν την πόλη των Συρακουσών στη Σικελία. Το 704 π.Χ. ο Αμεινοκλής, κατά διαταγή των Κορινθίων, κατασκευάζει τις πρώτες τριήρεις, ανοίγοντας νέους δρόμους στην ναυπηγική ιστορία του τόπου μας. Την ίδια εποχή, τα κορινθιακά κεραμικά εργαστήρια παρουσιάζουν μεγάλη άνθιση και υιοθετούν μια νέα τεχνική διακόσμησης των αγγείων, που ονομάζεται μελανόμορφη και φέρνει επανάσταση στην ελληνική τέχνη.

Το 660 π.Χ. η Κόρινθος εμπλέκεται με τους Κερκυραίους, στην αρχαιότερη παλαιάτατη σύμφωνα με το Θουκυδίδη ναυμαχία μεταξύ ελληνικών πόλεων και λίγα χρόνια αργότερα, τύραννος της πόλης αναλαμβάνει ο Περίανδρος, ο οποίος χαρακτηρίστηκε ως ένας από τους επτά σοφούς της Αρχαίας Ελλάδας. Ο διάσημος αυτός άντρας συνέλαβε κι επιχείρησε μεγάλα τεχνικά έργα, όπως τη διάνοιξη του Ισθμού, την κατασκευή του διόλκου, ενώ ακολουθώντας την πολιτική του πατέρα του Κύπελλου ο οποίος είχε ιδρύσει αποικίες στην Λευκάδα, το Ανακτόριο και την Αμβρακία έκτισε την Απολλωνία στην Ιλλυρία και την Ποτίδαια στην Χαλκιδική.

Το 582 π.Χ. και το 573 π.Χ. τα Ισθμια και τα Νέμεια αντίστοιχα, αναδιοργανώνονται και αποκτούν πανελλήνιο χαρακτήρα. Τελούνται αμφότεροι σαν τριετηρικοί αγώνες, οι πρώτοι κατά την άνοιξη στο δεύτερο και τέταρτο έτος των Ολυμπιάδων και οι δεύτεροι τον Ιούλιο του πρώτου και τρίτου έτους. Την ίδια εποχή, τόσο στην Κόρινθο όσο και στη Σικυώνα συναντούμε τα πρώτα σπέρματα του θεάτρου και της τραγωδίας. Έτσι, στην αυλή του Περίανδρου ο Λέσβιος Αρίων εξελίσσει τον διθύραμβο σε αυτόνομο ποιητικό-μουσικό είδος, μεταμφιέζοντας παράλληλα τους χορευτές του κι αυτό κάνει το Σόλωνά να χαρακτηρίσει αυτές τις συνθέσεις ως "δράμα τραγωδίας". Παράλληλα, στη γειτονική Σικυώνα οι "τραγικοί χοροί" με τους οποίους τιμούσαν τον Αργείο Άδραστο λόγω της αντιαργείας πολιτικής του

Κλεισθένη αποδόθηκαν στο Διόνυσο κι εκεί ανάγονται τα χαρακτηριστικά κατάλοιπα του θρηνητικού στοιχείου, που θεωρείται ένα από τα βασικά συστατικά της τραγωδίας. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, πρώτος τραγικός ποιητής, θεωρείται ο Σικυώνιος Επιγένης.

Εκείνη την εποχή στη Σικυώνα κυβερνά ο τύραννος Κλεισθένης, απόγονος του Ορθαγόρα και συνεχιστής της ομώνυμης δυναστείας, ο οποίος ακολούθησε κατ' εξοχήν αντιδωρική πολιτική, κυρίως εναντίον του Άργους, από το οποίο απέσπασε τις Κλεωνές και την Πελλήνη, ενώ έλαβε μέρος στον Α΄ Ιερό Πόλεμο αποσπώντας σημαντικά λάφυρα. Η κόρη του, Αγαρίστη, παντρεύτηκε μεταξύ του 580 και 575 π.Χ. τον Αθηναίο Μεγακλή κι έγινε μητέρα του Κλεισθένη του Αθηναίου, του εμπνευστή του πολιτεύματος της Δημοκρατίας.

Το 481 π.Χ., στο ιερό του Ποσειδώνα στην Ισθμία, οι Έλληνες για πρώτη φορά μετά τα Τρωϊκά ενώνονται, για να αντιμετωπίσουν τον περσικό κίνδυνο. Από τότε το Ιερό του Ποσειδώνα απετέλεσε το κέντρο του ενωμένου ελληνισμού, όπου συγκαλούνταν κατ' εξοχήν τα Πανελλήνια Συνέδρια. Κορίνθιοι, Φλιάσιοι και Σικυώνιοι συμμετείχαν τόσο στη μάχη των Θερμοπυλών όσο και στον Πλαταιών.

Το 460 π.Χ., με αφορμή προσχώρηση των Μεγαρέων στην Αθήνα, αναπτύσσεται σφοδρό μίσος μεταξύ Κορινθίων και Αθηναίων, που οδηγεί στον πρώτο Πελοποννησιακό πόλεμο, στον οποίο κανείς δεν βρέθηκε νικητής, όταν έληξε μετά την επέμβαση των Σπαρτιατών.

Το 433 π.Χ., όμως, το υποβόσκον μίσος μεταξύ των δύο ελληνικών πόλεων και μια σειρά συγκρούσεων και αντεκδικήσεων μεταξύ των αποικιών τους, οδήγησε στον Β΄ Πελοποννησιακό Πόλεμο, ο οποίος εξάντλησε οικονομικά τις ελληνικές πόλεις. Έτσι το 429 π.Χ. ο κορινθιακός στόλος απέτυχε να νικήσει τον αθηναϊκό σε ναυμαχία ΒΔ της Πάτρας, ενώ το 425 π.Χ. μεγάλη απόβαση του αθηναϊκού στρατού στην περιοχή της Σολυγείας οδήγησε σε ήττα των Κορινθίων, οι οποίοι όμως το επόμενο έτος κατάφεραν να αποσπάσουν τα Μέγαρα από τους Αθηναίους. Το 421 π.Χ. οι Κορίνθιοι εναντιούμενοι στην "Ειρήνη του Νικία" που συνετάγη μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών, προχώρησαν σε αντισπαρτιατική συμμαχία με το Άργος, η οποία σύντομα διαλύθηκε, αφού κατάφεραν να πείσουν τελικώς τους Σπαρτιάτες να αναμειχθούν και πάλι στον πόλεμο. Έτσι, το 414 π.Χ. οι Αθηναίοι ξεκινούν μεγάλη εκστρατεία στην κορινθιακή αποικία των Συρακουσών, η οποία έμελε να λήξει με παταγώδη και τραγική ήττα των Αθηνών. Εν συνεχεία, ο πόλεμος μεταφέρθηκε στην ανατολική όχθη του Αιγαίου, όπου ο κορινθιακός στόλος ακολούθησε τους

Σπαρτιάτες, καταφέροντας, τελικά, μεγάλη νίκη εναντίον των Αθηναίων το 404 π.Χ., στη μάχη στους Αιγός ποταμούς, μάχη η οποία σήμανε και το τέλος του πολέμου.

Μερικά χρόνια αργότερα, η κουρασμένη κι εξαντλημένη Κόρινθος αντιστάθηκε στην Σπαρτιατική ηγεμονία, συμμάχησε με τους Αθηναίους, αλλά, τελικώς, σε μάχη στο Νέμεο ποταμό (σημ. Ζαπάντης) υπέστη συντριπτική ήττα από τους Λακεδαιμονίους.

Το 370 π.Χ. ιδρύθηκε το Αρκαδικό Κοινό, το οποίο περιελάμβανε τις πόλεις Φενεό και Στύμφηλο, ενώ ένα χρόνο αργότερα οι Βοιωτοί που στο μεταξύ είχαν ιδρύσει το Βοιωτικό Κοινό εξεστράτευσαν εναντίον της Κορινθίας αλλά και όλης της Πελοποννήσου. Σε δεινή θέση περιήλθαν η Κόρινθος, η Σικυώνα, αλλά και ο Φλειούντας. Το 366 π.Χ. οι Κορίνθιοι και οι Φλειάσιοι συνήψαν ειρήνη με τους Θηβαίους κι εγκατέλειψαν την πολεμική προσπάθεια.

Εν τω μέσω οξύτατων οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, αποτόκων του πολέμου, το 345 π.Χ. η Κόρινθος ενεπλάκη σε νέα πολεμική επιχείρηση, στη Σικελία αυτή τη φορά, βοηθώντας τις Συρακούσες να αντιμετωπίσουν τον καρχηδονιακό κίνδυνο. Στη διάρκεια αυτής της εκστρατείας αναδείχθηκε ως άνδρας εξαιρετού ήθους και υψηλού φρονήματος, ο Τιμολέων, ο οποίος ήταν ο επικεφαλής του εκστρατευτικού σώματος. Κατάφερε να ελευθερώσει όλες τις πόλεις της Σικελίας και να εγκαθιδρύσει δημοκρατικά πολιτεύματα, έγινε έτσι ιδιαίτερα αγαπητός στο λαό και τάφηκε με μεγάλες τιμές στην γη των Συρακουσών.

Το 337 π.Χ. μετά τη μάχη της Χαιρώνειας, στο ιερό του Ποσειδώνα στην Ισθμία, συνεκλήθη υπό το Φίλιππο τον Β', το δεύτερο Πανελλήνιο Συνέδριο, όπου συστάθηκε το "Κοινό των Ελλήνων" και αποφασίστηκε η εκστρατεία στην Περσία. Ένα, μόλις, χρόνο αργότερα και μετά τη δολοφονία του Φιλίππου και την ανακήρυξη του Αλεξάνδρου, ως βασιλιά της Μακεδονίας, το συνέδριο επαναλήφθηκε πλην Λακεδαιμονίων κι ο νεαρός βασιλιάς αναγορεύτηκε "στρατηγός αυτοκράτωρ".

Μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η Κόρινθος και η Σικυώνα περιήλθαν στην κατοχή του Αλεξάνδρου γιου του Πολυπέρχοντος, ενώ η Στύμφηλος και οι Κεχρεές βρέθηκαν υπό τον Κάσσανδρο, με τον οποίο, όμως, συμμάχησε ο Αλέξανδρος, στη συνέχεια. Ωστόσο, η γυναίκα του Αλεξάνδρου, η οποία τον διαδέχτηκε μετά τη δολοφονία του, παρέδωσε το 308 π.Χ. τις δύο πόλεις στον Πτολεμαίο, ο οποίος δεν κατάφερε να τις διατηρήσει, αφού δύο χρόνια αργότερα η Κόρινθος πέρασε στην κυριαρχία του Κασσάνδρου και η Σικυώνα τρία χρόνια

αργότερα "ελευθερώθηκε" από τον Δημήτριο τον Πολιορκητή, τον οποίο δέχτηκαν στη συνέχεια και οι Κορίνθιοι, ως ελευθερωτή.

Το 302 π.Χ. ο Δημήτριος συνεκάλεσε στην Κόρινθο συνέδριο και επανίδρυσε τη "Συμμαχία της Κορίνθου".

Το 251 π.Χ. κι ενώ η Σικυώνα έχει περάσει στα χέρια διαφόρων τυράννων, κάνει την εμφάνισή του στην πολιτική και στρατιωτική σκηνή της εποχής ένας νέος άντρας, ο Άρατος, ο οποίος καταφέρνει να εκδιώξει τον τύραννο Νικοκλή, να εγκαθιδρύσει δημοκρατία και να εντάξει την πόλη στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, όπου εκλέγεται στρατηγός λίγο αργότερα. Το 243 π.Χ. κυριεύει για λογαριασμό της Συμπολιτείας την Κόρινθο και το Λέχαιο, όμως το 225 π.Χ. αναγκάζεται, προκειμένου να αντιμετωπίσει τον σπαρτιατικό κίνδυνο, να συμμαχήσει με τους Μακεδόνες και να παραδώσει σ' αυτούς την Κόρινθο, καταστέλλοντας ταυτόχρονα εξέγερση στη Σικυώνα. Ο λαμπρός Σικυώνιος στρατηγός πέθανε το χειμώνα του 214/3 π.Χ., σε ηλικία 57 χρονών.

Την άνοιξη του 196 π.Χ., οι Ρωμαίοι, που βρίσκονται σε πόλεμο με τους Μακεδόνες, συγκαλούν στην Κόρινθο συνέδριο για την τύχη των ελληνικών πόλεων, όπου αποφασίζουν, αφ' ενός μεν την εγκαθίδρυση ρωμαϊκής φρουράς στον Ακροκόρινθο, αφ' ετέρου δε το αφρούρητο και αφορολόγητο των ελληνικών πόλεων, ενώ δύο χρόνια αργότερα αποχωρεί και η φρουρά από την ακρόπολη της Κορίνθου και η πόλη γίνεται έδρα της Αχαϊκής Συμπολιτείας, γεγονός που πλήρωσε πολύ ακριβά 50 χρόνια αργότερα.

Το Μάιο του 146 π.Χ. η τακτική συνέλευση της Αχαϊκής συμπολιτείας στην Κόρινθο αποφασίζει την κήρυξη του πολέμου τυπικά εναντίον των Σπαρτιατών, ουσιαστικά, όμως, εναντίον των Ρωμαίων. Ο ύπατος Λεύκιος Μόμμιος αποστέλλεται από τη Σύγκλητο να αντιμετωπίσει την κατάσταση με σαφείς οδηγίες: Η τιμωρία των Αχαιών να είναι παραδειγματική, ώστε να καταπτοηθούν όλοι οι Έλληνες. Μετά από μία σειρά λάθος χειρισμούς, από πλευράς των στρατηγών της Αχαϊκής Συμπολιτείας, οι Ρωμαίοι κυριεύσαν την πόλη της Κορίνθου και επιδόθηκαν στην υλοποίηση της απόφασης της Συγκλήτου, με υπερβολικό ζήλο. Έτσι, έσφαξαν όλους τους άνδρες, πούλησαν ως δούλους τις γυναίκες, τα παιδιά και τους απελεύθερους δούλους, λεηλάτησαν την πόλη και τέλος την πυρπόλησαν. Η Κόρινθος ερημώθηκε κυριολεκτικά. Ένα τμήμα της χώρας δημεύτηκε από τη Ρώμη ως δημόσια γη, ενώ το υπόλοιπο υπήχθη στη Σικυώνα, η οποία ανέλαβε και την οργάνωση των Ισθμίων.

Το 44 π.Χ. ο Ιούλιος Καίσαρ επαναποίκισε την Κόρινθο με απελεύθερους και βετεράνους Ρωμαίους, που εξελληνίστηκαν πολύ γρήγορα και την ονόμασε Laus Iulia Corinthus. Η νέα Κόρινθος παρουσίασε πολύ μεγάλη άνθιση, έτσι που σύντομα έγινε η πλουσιότερη και σημαντικότερη πόλη της Πελοποννήσου, επισκιάζοντας ακόμη και την Αθήνα. Η οικονομική της ευημερία διήρκεσε σε όλη την πρώιμη αυτοκρατορική περίοδο.

Έτσι, κατά τη δεύτερη περιοδεία του ο Απόστολος Παύλος βρίσκει στην Κόρινθο μια ανθηρή οικονομικά κοινωνία και παραμένει ενάμισι χρόνο στην πόλη κοντά στους Ακύλα και Πρίσκιλλα, οι οποίοι ίδρυσαν την πρώτη χριστιανική κοινότητα στην περιοχή. Ο Παύλος διατήρησε θερμές σχέσεις με την Εκκλησία της Κορίνθου, μάλιστα επισκέφτηκε άλλες δύο φορές την πόλη.

Κατά τον 3ο μ.Χ. αιώνα, η οικονομική και εμπορική ευημερία της Κορίνθου κλονίστηκε βαθύτατα από την επιδρομή των Ερούλων, την πρώτη μεγάλη γοτθική επιδρομή. Είναι γνωστό ότι μετά το 267 μ.Χ. ορδές Ερούλων κατέλαβαν και κατέστρεψαν τόσο την Κόρινθο όσο και τη Σικυώνα, αλλά και όλες τις πόλεις της Πελοποννήσου.

Τέλος, το 346 μ.Χ. κατά την επιδρομή του Βησιγόθου Αλάρικου και των ορδών του, η Κόρινθος, όπως και όλες οι αρχαίες πόλεις της σημερινής Κορινθίας, εγκαταλελειμμένες από το νεοσύστατο ανατολικό ρωμαϊκό κράτος, υπέστησαν τις σοβαρότερες καταστροφές, λεηλατήθηκαν οικιρά, ενώ πολλοί κάτοικοί τους εξανδραποδίστηκαν. Μετά την επιδρομή αυτή σβήνει η αίγλη των αρχαίων χρόνων και αρχίζει οριστικά η βυζαντινή περίοδος.

8.3 Βυζαντινή περίοδος

Η εξαιρετικής στρατηγικής σημασίας θέση του νομού Κορινθίας αποτέλεσε και κατά τη βυζαντινή περίοδο το λόγο για τον οποίο η περιοχή έγινε σημείο τριβών, προστριβών και αντεκδικήσεων μεταξύ Βυζαντινών, Φράγκων και Τούρκων.

Έτσι, λοιπόν, μετά την τελευταία επιδρομή του Αλάρικου στη Νότια Ελλάδα (346 π.Χ.), η Κορινθία παρουσίαζε εικόνα ερήμωσης, ενώ ταυτόχρονα μαστιζόταν από συνεχείς επιδρομές. Το γεγονός αυτό ανάγκασε τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Ιουστινιανό, να οχυρώσει την πόλη της Κορίνθου, η οποία κατά τη διαίρεση του κράτους σε θέματα, έγινε έδρα του Βυζαντινού θέματος της Πελοποννήσου.

Κατά το τέλος της πρώτης χιλιετηρίδας μ.Χ., η Κόρινθος γνώρισε μεγάλη βιοτεχνική ακμή, γεγονός που της απέφερε μεγάλο πλούτο, ο οποίος έγινε η αφορμή για τη λεηλασία της από τους Νορμανδούς, κατά το έτος 1146.

Το 1190 τα κορινθιακά παράλια ήταν εξαιρετικά επικίνδυνα λόγω πειρατείας. Την εποχή αυτή, ο αυτοκράτορας Αλέξιος Γ' Άγγελος ανέθεσε στον άρχοντα του Ναυπλίου Θεόδωρο Σγουρό, να ναυπηγήσει στόλο κατά των πειρατών. Ο Λέων Σγουρός, που διαδέχτηκε το Θεόδωρο στην αρχοντία, μεγάλωσε την κυριαρχία του καταλαμβάνοντας το Άργος, την Κόρινθο, περιοχή των Αθηνών κι έφτασε μέχρι τη Λάρισα. Εκεί, συγκρούστηκε με τους Φράγκους, που προέλαυναν στη νότια Ελλάδα και μετά από διαδοχικές υποχωρήσεις οχυρώθηκε, τελικά, στον Ακροκόρινθο. Η πολιορκία του κάστρου διήρκεσε τέσσερα χρόνια, εν τω μεταξύ ο Λέων Σγουρός πέθανε (1208) κατά μία πηγή κατακρημνισθείς από τα τείχη του Ακροκορίνθου και τον διαδέχθηκε ο Μιχαήλ Άγγελος της Ηπείρου. Τελικά, το κάστρο παραδόθηκε το 1209 ή στις αρχές του 1210. Μετά από αυτή την εξέλιξη, η Κορινθία πέρασε και τυπικά στη Φραγκική κατοχή και υπήχθη στο πριγκηπάτο της Αχαΐας.

Το 1289 πρίγκηπας της Αχαΐας έγινε ο Φλαμανδός Φλοράνς ντ' Αβέσν Αινώ. Εκείνη την εποχή, οι συγκρούσεις μεταξύ Φράγκων και Βυζαντινών συνεχίζονταν αδιαλείπτως, τελικά, όμως, δόθηκε λύση χάρη στη διπλωματικότητα του Φλωρεντίου κι έτσι πολλοί Βυζαντινοί εγκαταστάθηκαν στην Κορινθία. Δυστυχώς, όμως, η ειρηνική συμβίωση Φράγκων και Βυζαντινών διήρκεσε λίγο και οι εχθροπραξίες ξανάρχισαν.

Από το 1290 έως το 1358, οπότε ανέλαβε την καστελλανία της Κορίνθου ο Νικόλαος Ατζιαϊούλι, η Κορινθία υπέφερε από την πειρατεία Τούρκων και Καταλανών. Την εποχή εκείνη, λοιπόν, με δαπάνες του Ατζιαϊούλι επισκευάστηκε ο Ακροκόρινθος, απαλλάχτηκαν οι Κορίνθιοι από χρηματικές οφειλές προς το βασιλικό ταμείο, αλλά και από τις φεουδαλικές υποχρεώσεις τους, πλην εκείνων που κατοικούσαν στα σύνορα της Κορινθίας. Τέλος, μαρτυρείται ότι μέχρι το 1358 η Κόρινθος ήταν έδρα του Λατίνου αρχιεπισκόπου, ενώ άλλες μαρτυρίες της εποχής μιλούν για την τέλεση ιππικών αγώνων στο χώρο της αρχαίας Ισθμίας, στους οποίους ελάμβαναν μέρος περισσότεροι από 1000 ιππότες και βαρώνοι.

Μετά το θάνατο του Ατζιαϊούλι η Κορινθία πέρασε στην κυριαρχία του θετού του γιου, Νέριου, ο οποίος απέβη βικάριος (επίτροπος) της Κορίνθου και των Βασιλικών (Αρχαία Σικυών). Η διοίκησή του περιελάμβανε τα κορινθιακά παράλια έως και τον Ισθμό. Κατά το έτος 1367, έγινε κυρίαρχος και στην καστελλανία της Κορίνθου

αποσπώντας την ως αντίτιμο λόγω ανεξόφλητου δανείου από τον Άγγελο, πραγματικό γιο του Νικολάου. Κατά την εποχή αυτή, πραγματοποιήθηκαν πλείστοι εποικισμοί Αλβανών στην περιοχή της Κορινθίας, σύμφωνα με την επιθυμία του Νέριου.

Το 1394 ο Νέριος πέθανε και με τη διαθήκη του άφηνε τα κάστρα των Βασιλικών (Αρχαία Σικυών) και της Κορίνθου στην κόρη του Φραντσέσκα, σύζυγο του Καρόλου Τόκκου, παρά το γεγονός ότι τα είχε υποσχεθεί στο σύζυγο της δεύτερης κόρης του, Θεόδωρο Παλαιολόγο. Ο τελευταίος, μη αποδεχθείς τη διαθήκη, κατέλαβε με ισχυρό στρατό τα φρούρια της βαρωνείας της Κορίνθου, πλην του Ακροκορίνθου, του οποίου το φρούριο κατείχαν οι εκτελεστές της διαθήκης. Ο Τόκκος κατάφερε με δόλιο τρόπο να αποκτήσει την κυριαρχία του Ακροκορίνθου, ο Θεόδωρος τότε επιτέθηκε ξανά και πιθανόν η διαμάχη να συνεχιζόταν, εάν η τουρκική απειλή δεν τους ανάγκαζε να συμβιβαστούν. Έτσι, το 1395 ο Ακροκόρινθος περιήλθε στην κυριότητα του Θεόδωρου.

Το 1400, ο Θεόδωρος Παλαιολόγος, αντιλαμβανόμενος ότι οι δυνάμεις του δεν ήταν δυνατόν να αναχαιτίσουν την τουρκική προέλαση, πούλησε θεωρώντας ότι έτσι προστάτευε την Κόρινθο μαζί με άλλες περιοχές στους Ιωαννίτες, ιππότες της Ρόδου. Η σθεναρή αντίσταση, όμως, των κατοίκων στην κυριαρχία των ιπποτών, ανάγκασε τον Θεόδωρο να ακυρώσει την πώληση, το 1404.

Την ίδια εποχή συστήνεται το δεσποτάτο του Μυστρά, με άρχοντα τον Θεόδωρο Α΄ Παλαιολόγο και η Κορινθία ανήκει πλέον σ' αυτό. Το 1407, ο Θεόδωρος πεθαίνει και ο τότε αυτοκράτορας του Βυζαντίου Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος καθιστά δεσπότη τον ανήλικο γιο του, Θεόδωρο Β΄. Το νεαρό δεσπότη συνοδεύει ο Μεγαδούκας Μανουήλ Φραγκόπουλος, ο οποίος αποβιβάζεται, το Μάρτιο του 1415, στις Κεχρεές και διατάσσει την ανέγερση του Εξαμίλιου τείχους. Οι εργασίες διήρκεσαν 25 μέρες, ενώ για τη συντήρησή του διατάζει φόρο, το "Φλωριάτικον". Το τείχος καταστράφηκε μερικά χρόνια αργότερα, το 1423, από τους Τούρκους, κατά την επιδρομή του Τουραχάν στην Πελοπόννησο.

Από το 1427 έως το 1430, μέσα από διάφορες συγκρούσεις με τους τελευταίους Φράγκους της Πελοποννήσου, αλλά και τον κίνδυνο της τουρκικής εισβολής ή επιδρομής, το δεσποτάτο του Μυστρά βρίσκεται με τρεις άρχοντες, τους αδελφούς Θεόδωρο Β΄, Κωνσταντίνο και Θωμά Παλαιολόγο. Το 1443 ο Θεόδωρος αποχωρεί και στη μοιρασιά μεταξύ Κωνσταντίνου και Θωμά, η Κορινθία περιέρχεται στη δεσποτεία του πρώτου.

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, διορατικός και δραστήριος όπως ήταν, φρόντισε αμέσως να επισκευάσει τα μισοκατεστραμμένα τείχη του Ισθμού (1444) και εν συνεχεία εξεστράτευσε προς τη Στερεά Ελλάδα, πετυχαίνοντας απανωτές νίκες, πράγμα που ανησύχησε τους Τούρκους και το σουλτάνο, Μουράτ το Β΄. Έτσι, το φθινόπωρο του 1446, ο Μουράτ έφτασε στα Μεγάλα Δερβένια των Γερανείων, με 60.000 στρατό, έτοιμος να χτυπηθεί με τον Κωνσταντίνο, που είχε οχυρωθεί πίσω από τον καλοτειχισμένο Ισθμό. Παρά τη σθεναρή και ηρωική αντίσταση του Κωνσταντίνου, ο Μουράτ κατάφερε, στις 7 Δεκεμβρίου, να καταστρέψει τα τείχη του Ισθμού και να προελάσει στην Κορινθία, καταστρέφοντας και λεηλατώντας την Κόρινθο και τη Σικυώνα, ενώ οι γενίτσαροι προέβαιναν σε σφαγή του πληθυσμού. Ο Παλαιολόγος, μαζί με τον αδελφό του Θωμά, ίσα που πρόλαβαν να διαφύγουν στη Σολυγεία, για να σωθούν. Ήταν η πρώτη φορά, που η Κορινθία ερχόταν αντιμέτωπη με το τουρκικό γαταγάνι. Τελικώς, τον ίδιο χειμώνα ο Μουράτ έκλεισε ειρήνη με τον Κωνσταντίνο, αφού τον υποχρέωσε να πληρώνει φόρους, και εγκατέλειψε την Πελοπόννησο καταστρέφοντας το Εξαμίλιο τείχος.

Μετά το θάνατο του Ιωάννη Η΄ Παλαιολόγου, ο Κωνσταντίνος τον διαδέχθηκε στην αυτοκρατορία, ως Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος και η Κορινθία περιήλθε, πλέον, στη δεσποτεία του αδελφού του, Δημητρίου. Το 1452, σε δεύτερη προέλαση των Τούρκων στην Πελοπόννησο, υπό τον Τουραχάν και τους γιους του Αχμέτ και Αμάρ και κατά την επιστροφή τους προς τον Ισθμό, ο φρούραρχος του Ακροκορίνθου Ματθαίος Ασάνης παρέταξε στρατεύματα στα Δερβενάκια και πέτυχε μεγάλη νίκη, αιχμαλωτίζοντας, μάλιστα, το γιο του Τουραχάν, Αχμέτ. Το Μάιο του 1453, όμως, η Βασιλεύουσα έπεσε στα χέρια του Μωάμεθ Β΄ του Πορθητή.

Στις 15 Μαΐου του 1458, ο Μωάμεθ ο Β΄, με πρόφαση τη μη έγκαιρη πληρωμή φόρων από το Θωμά Παλαιολόγο, εισέβαλε στην Πελοπόννησο και πολιορκήσε την Κόρινθο. Με έκπληξη, διαπίστωσε πως δεν είναι εύκολη η κατάληψη του κάστρου του Ακροκορίνθου και αφήνοντας στο πόδι του τον Μαχμούτ Πασά προχώρησε στο εσωτερικό του Μοριά. Αξιομνημόνευτη είναι η αντίσταση που συνάντησε στον Ταρσό του Φενεού, αλλά και στο οχυρό του Πολυφεγγίου της Νεμέας. Το καλοκαίρι του ιδίου έτους, επέστρεψε στον Ακροκόρινθο, όπου η πολιορκία συνεχιζόταν. Ο Μωάμεθ, διαπιστώνοντας ότι δεν μπορούσε να καταβάλει με τα όπλα τους εγκλείστους, άφησε το λιμό και την έλλειψη τροφών να του "παραδώσουν" το φρούριο. Έτσι, ο φρούραρχος Ασάνης συνθηκολόγησε την παράδοσή του, την 6η

Αυγούστου 1458. Έκτοτε, η Κορινθία, όπως και όλη η Πελοπόννησος, περιήλθε σε τουρκική κατοχή.

Παρόλα αυτά οι Βενετοί, που πάντα έβλεπαν με καλό μάτι την κατοχή του Μοριά, βρίσκονταν σε διαρκή διαμάχη με τους Τούρκους παρά τις διαρκείς υπογραφές ειρήνης. Στα πλαίσια αυτών των διενέξεων, τον Αύγουστο του 1463 Ενετοί, Έλληνες και Αλβανοί κατέλαβαν τον Άγιο Βασίλειο, ενώ ο Ενετικός στόλος κατέπλεε στις Κεχρεές, και στη συνέχεια οχύρωσαν τον Ισθμό, με σκοπό να αποκλείσουν τους Τούρκους της Κορίνθου, από πιθανή βοήθεια. Στις 20 Οκτωβρίου δόθηκε μάχη κάτω από τον Ακροκόρινθο, αλλά λίγες μέρες αργότερα, φοβούμενοι τα ισχυρά τουρκικά στρατεύματα, που κατευθύνονταν εναντίον τους, έλυσαν την πολιορκία και αποσύρθηκαν στο Ναύπλιο. Το Δεκέμβριο του 1481, ο Μέξας Μπουζίκης εισέβαλε στην Κόρινθο, έσφαξε τον βοεβόδα και αποκόμισε λάφυρα.

Στις 7 Αυγούστου του 1687, ο Ενετός αρχιστράτηγος Μοροζίνης κατέλαβε την Κόρινθο μισοκατεστραμμένη, ενώ το καλοκαίρι του 1692 οι Τούρκοι προήλασαν στον Ισθμό και κατέκαψαν την πόλη και πολιορκήσαν χωρίς επιτυχία τον Ακροκόρινθο. Τελικώς, μετά και τον τρίτο Βενετοτουρκικό πόλεμο με τη συνθήκη του Κάρλοτς (1699), η Πελοπόννησος αποδόθηκε στους Βενετούς κι έτσι και στην Κορινθία, όπως και σε όλο το Μοριά, άρχισε η δεύτερη Ενετοκρατία, που κράτησε μέχρι το 1715, όταν στις 10 Ιουνίου ο Σερασκέρης Μεγάλος Βεζύρης στρατοπέδευσε, με πλήθος στρατού, στο Σολύγειο λόφο και πολιορκήσε τον Ακροκόρινθο. Το κάστρο παραδόθηκε πολύ γρήγορα, με συνθηκολόγηση την 20η Ιουλίου κι έκτοτε η Κορινθία περιήλθε και πάλι στα χέρια των Τούρκων.

8.4 Νεώτεροι Χρόνοι (1821 και εξής)

Λίγο πριν ξεσπάσει επίσημα η επανάσταση του '21, αρχές του έτους, η οικογένεια των προκρίτων Νοταράδων, που διατηρούσε στενές σχέσεις με τον Τούρκο διοικητή της πόλεως Χουσεϊν Κιαμίλμπεη, αντιδρούσε έντονα στην ιδέα της Επαναστάσεως. Έτσι, ο Σωτηράκης Νοταράς, παρά το γεγονός ότι είχε ειδοποιηθεί από τον ηγούμενο του Αγίου Γεωργίου του Φενεού, Ναθαναήλ, να μην υπακούσει στην πρόσκληση των Τούρκων και να μην πάει στην Τριπολιτσά, ξεκινά για την πόλη, ενώ ο Ανδρικός Νοταράς, αφού έστειλε επιστολή στο Ναθαναήλ, όπου τον συμβούλευε να εμποδίσει κάθε εκδήλωση επαναστάσεως, δέχθηκε να πάει ως όμηρος στον πύργο του Κιαμίλ Μπέη.

Εν τω μεταξύ, από την αρχή του έτους, στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου στο Φενεό, έχει συσταθεί το αρχηγείο της Φιλικής Εταιρείας, υπό τον ηγούμενο Ναθαναήλ, με τη συνδρομή των ηγουμένων της Παναγίας του Βράχου Νεμέας Δανιήλ Παμπούκη και των Ταξιαρχών Αμβρόσιο Σιναίτη. Στις συσκέψεις, που σκοπό είχαν την οργάνωση της επανάστασης, πήραν μέρος οι οπλαρχηγοί της Κορινθίας, Γκολφίνος Πετμεζάς, Αναγνώστης Κορδής, Χρήστος Ζαχολίτης, Αναγνώστης Μπελίτσης, Αναγνώστης Μπισμίκης, οι κλεφτοκαπεταναίοι σύντροφοι του Κ. Κολοκοτρώνη, Αναγνώστης Οικονομόπουλος, Παπα - Γεώργιος Νίκας αρχηγός της Καστανιάς, Παπα - Θανάσης Πιτσούνης αρχηγός της Βόχας, καπετάν Γιώργος Δανόπουλος της Νεμέας, Παναγιωτάκης Γεραρής της Ζάχολης, ο ηγούμενος του μοναστηριού του Προφήτη Ηλία, Γερμανός και άλλοι φιλικοί, όπως οι Οικονομαίοι της Γκούρας, ο Σακελλάριος από τα Καλύβια, ο Γεωργάκης Μιχαήλ από τη Σολυγεία. Στις 14 Μαρτίου του 1821, στον Άγιο Γεώργιο της Ζάχολης έγινε πανηγυρική δοξολογία και υψώθηκε η σημαία της Επανάστασης, με τα χαρακτηριστικά σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας. Την επομένη, ο Γ. Δανόπουλος, οπλαρχηγός της Νεμέας, σκότωσε στα Δερβενάκια τον τάταρη της Κορίνθου, ενώ, ταυτόχρονα, ο Γκολφίνος Πετμεζάς σκότωσε στο Λιόντι τον εισπράκτορα του Κιαμίλμπεη. Την ίδια μέρα, συγκεντρώθηκαν στην Περαχώρα οι Φιλικοί πρόκριτοι, στα Δερβενοχώρια αποφασίστηκε η επανάσταση και η συγκέντρωση οπλοφόρων στα Μεγάλα Δερβένια των Γερανείων. Εν τω μεταξύ, στην ορεινή Κορινθία (Φενεό και Ζάχολη) επικρατούσε αναβρασμός και τα επαναστατικά επεισόδια πύκνωναν.

Οι Κορίνθιοι ζήτησαν, τότε, από τους Καλαβρυτινούς αγωνιστές να στείλουν αρχηγό, αφού ο Πανούτσος Νοταράς είχε αρνηθεί να ηγηθεί της Επανάστασης. Έτσι, στην Κορινθία κατέφθασαν οι Πετμεζαίοι και ο Παπανίκας και, αφού συγκέντρωσαν όλους τους αποφασισμένους άντρες, ξεσήκωσαν την περιοχή. Στις 27 του μηνός άρχισε η πολιορκία των Τούρκων του Ακροκορίνθου, των οποίων όμηρος παρέμενε ο Ανδρικός Νοταράς.

Εν τω μεταξύ, οι Περαχωρίτες, που από τις 23 Μαρτίου είχαν επαναστατήσει υπό το Γιάννη Χατζή Μελέτη και είχαν στήσει στρατόπεδο στην Περαχώρα, ήλθαν προς ενίσχυση των πολιορκούντων, ενώ οι Δερβενοχωρίτες στρατοπέδευαν στο Εξαμίλι, κλείνοντας έτσι τον Ισθμό και καθιστώντας την πολιορκία του κάστρου ακόμη ισχυρότερη.

Στις 22 Απριλίου, ο Κεχαγιάμπεης πέρασε την έρημη από κατοίκους Βόχα, στρατοπέδευσε στο Λέχαιο, ενώ στρατιωτικά του τμήματα πέρασαν στις Κεχρές για

να κυκλώσουν την Κόρινθο. Η Νουρή Χανούμ, μητέρα του Κιαμίλ, διέταξε το θάνατο του Ανδρικού Νοταρά και η εντολή της εκτελέστηκε αμέσως. Ο Κεχαγιάμπης κατάφερε, τελικά, να λύσει την πολιορκία, ανέβηκε στο κάστρο στις 23 Απριλίου, άφησε ενισχύσεις, έκαψε την Κόρινθο και προχώρησε προς τον αργολικό κάμπο.

Η πολιορκία επανασυστήθηκε, αλλά μέχρι το φθινόπωρο παρέμεινε χαλαρή και οι Τούρκοι πέτυχαν με επιθετικές εξόδους την εύρεση τροφής. Στις 8 Οκτωβρίου, ο Νικόλαος Χριστοδούλου Σολιώτης διορίστηκε νέος αρχηγός της πολιορκίας και η πρώτη του επιχείρηση ήταν η κατάληψη του οχυρού του Πεντεσκουφίου, από όπου μόνο μπορούσε να προσβληθεί ο Ακροκόρινθος, ενώ ταυτόχρονα απέκοψε τις ανεφοδιαστικές οδούς των Τούρκων. Έτσι, η απελπισμένη προσπάθεια της 14ης Νοεμβρίου για ανεφοδιασμό των έγκλειστων απέτυχε οικτρά, στοίχισε μάλιστα στους Τούρκους πολλά θύματα και βύθισε τους πολιορκούμενους στην απελπισία. Η έλλειψη τροφίμων, οι επιδημίες που άρχισαν να τη συνοδεύουν, αλλά και η ψυχολογική επίδραση της πτώσης της Τριπολιτσάς και της αιχμαλωσίας του Κιαμίλμπεη, ανάγκασαν τη Νουρή Χανούμ να ζητήσει από τους Έλληνες να φέρουν το γιο της στο στρατόπεδο, για να συνεννοηθεί μαζί του την παράδοση του φρουρίου. Έτσι, όταν, ο Υψηλάντης έλαβε την πρόσκληση των Κορινθίων για να μεταβεί με τον μπέη στην Κόρινθο, συγκάλεσε στις 10 Δεκεμβρίου του 1821 συμβούλιο με τα μέλη της Γερουσίας, όπου αποφασίστηκαν οι βασικοί όροι παράδοσης του φρουρίου.

Στις 12 Δεκεμβρίου, ο Υψηλάντης με τους Πετρόμπεη, Κρεββατά, Αναγνωσταρά, Παπαφλέσσα, Χριστόπουλο και Κορίνθου Κύριλλο έφτασε στην Κόρινθο, όπου ενώθηκε με τον Κολοκοτρώνη, που ήταν ήδη εκεί από τις 9 Δεκεμβρίου, ενώ στις 14 Δεκεμβρίου έφτασε και ο Κιαμίλμπεης, ο οποίος φαινόταν, πια, μάλλον απρόθυμος να παραδώσει το κάστρο, ενώ παράλληλα αρνούσαν να αποκαλύψει πού ήταν κρυμμένοι οι θησαυροί του.

Αρχές Ιανουαρίου του 1822, η πείνα και οι κακουχίες είχαν εξαντλήσει τους Τούρκους. Έτσι, στις 10 του μηνός, Αλβανοί και Λαλαίοι έγκλειστοι συμφωνούν να παραδώσουν τα όπλα τους και να φύγουν για τη Ρούμελη ασφαλείς. Μετά από αυτό, στις 14 Ιανουαρίου, ο Κιαμίλμπεης αναγκάστηκε να παραδώσει το φρούριο, χωρίς, όμως, να αποκαλύψει πού είχε κρυμμένους τους θησαυρούς του, μυστικό που φύλαξε μέχρι το θάνατό του, τον Ιούλιο του ίδιου έτους.

Μετά την παράδοση του Κάστρου, στην Κόρινθο εγκαταστάθηκαν τα γραφεία της "Προσωρινής Διοικήσεως" και η "Εθνική βουλή" στο μέγαρο του πρόκριτου και

Γερουσιαστή Θεοχάρη Ρέντη, ενώ στο ίδιο μέγαρο έγιναν οι εγκαταστάσεις του πρώτου Νομισματοκοπείου και του πρώτου Τυπογραφείου, που τύπωσε το Πρώτο Σύνταγμα και την περίφημη "Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας".

Τον Ιούνιο του 1822, ο πασάς της Λάρισας Δράμαλης, ανέλαβε να καταστείλει την επανάσταση. Έτσι, αφού, κατάφερε να συγκεντρώσει 25.000 άνδρες, στις 6 Ιουλίου, χωρίς να συναντήσει ιδιαίτερη αντίσταση έφτασε στην Κόρινθο και εκμεταλλευόμενος τους κακούς χειρισμούς των Ελλήνων, στις 8 Ιουλίου έγινε κύριος του Ακροκορίνθου, ενώ στις 12 Ιουλίου, αφού άφησε λίγους άνδρες στο κάστρο, έφτασε έξω από το Άργος, προελαύνοντας προς την Αργολίδα. Οι Έλληνες περιήλθαν σε δεινή θέση και η Επανάσταση σε μία κρίσιμη φάση.

Τέλος του ίδιου μήνα, ο Δράμαλης, κουρασμένος από την πολιορκία του Άργους, αποφάσισε να γυρίσει στην Κόρινθο, προσπάθησε, ωστόσο, να παραπλανήσει τους Έλληνες πως πήγαινε προς την Τριπολιτσά. Ο Κολοκοτρώνης, όμως, δεν έπεσε στην παγίδα και οχύρωσε τα Δερβενάκια, σίγουρος ότι ο τουρκικός στρατός θα περνούσε από κει. Εν τω μεταξύ, στο Αγιονόρι είχε στρατοπεδεύσει εκείνες τις ημέρες ο Νικηταράς και οι Φλεσσαίοι. Την άλλη μέρα το πρωί, οι σκοπιές των γύρω λόφων ειδοποίησαν πως οι Τούρκοι κατευθύνονταν προς το Δερβενάκι. Ήταν το μεσημέρι της ίδιας μέρας (26 Ιουλίου), όταν η εμπροσθοφυλακή της στρατιάς του Δράμαλη έφτασε στο Παληόχανο και, αφού ο Κολοκοτρώνης περίμενε να μαζευτεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερος όγκος του στρατεύματος στα στενά, διέταξε, μετά από μιάμιση ώρα, γενική επίθεση. Πανικόβλητοι οι Τούρκοι προσπάθησαν να ξεφύγουν προς την περιοχή του Αγίου Σώστη, όμως, εκεί βρέθηκαν οικτρά εγκλωβισμένοι ανάμεσα στα πυρά των Ελλήνων, αφού τους περίμενε ο Νικηταράς και, σύμφωνα με τις μαρτυρίες, έγινε αληθινή σφαγή. Η τρομερή καταστροφή ανάγκασε το Δράμαλη να αποσυρθεί στην Τίρυνθα, ενώ ο Νικηταράς με τον Παπαφλέσσα πήγαν στο Αγιονόρι.

Τη νύχτα της 27ης προς 28η Ιουλίου, ο Δράμαλης αποφάσισε, μέσω της οδού του Αγιονορίου και κατόπιν μέσω Κλένιας, να φτάσει στην Κόρινθο. Το σχέδιο του, όμως, διαφοροποιήθηκε και κινήθηκε προς το Στεφάνι κι από κει προς τον Άγιο Βασίλειο, για να χτυπήσει το Νικηταρά, που ήταν περισσότερο απομονωμένος. Ταυτόχρονα, στο δρόμο του Αγιονορίου έστειλε μικρή δύναμη του στρατού, για να απασχολήσει τους Φλεσσαίους να μην προστρέξουν σε βοήθεια του Νικηταρά. Μετά από μικρή υποχώρηση του ελληνικού στρατού, ο Δράμαλης στράφηκε προς το στενό, που από το Στεφάνι οδηγούσε στο Αγιονόρι. Τότε, συνέβη η μεγαλύτερη καταστροφή των Τούρκων, αφού ο Νικηταράς τους πρόλαβε και η στρατιά του Δράμαλη βρέθηκε

ανάμεσα σε δύο πυρά. Εν τω μεταξύ, όπως αναφέρεται, οι γυναίκες του Αγιονορίου, οχυρωμένες στο κάστρο, έριχναν πέτρες προς τους Τούρκους, που έφευγαν πανικόβλητοι, προκειμένου να βοηθήσουν τους Έλληνες πολεμιστές. Ο Δράμαλης μόλις που κατάφερε να διαφύγει στην Κόρινθο.

Ο Κολοκοτρώνης με τους άλλους οπλαρχηγούς αποφάσισαν, στις 30 Ιουλίου, να πολιορκήσουν το Δράμαλη στην Κόρινθο και να αποκόψουν κάθε έξοδό του, προς τη δυτική Πελοπόννησο ή προς τη Στερεά. Η κατάληψη επίκαιρων σημείων στο Σούλι και στο Βασιλικό, στον Άγιο Σώστη και στον Άγιο Βασίλειο, στην Κλένια και στα Μεγάλα Δερβένια των Γερανείων, οργανώθηκε συστηματικά. Στις 7 και 12 Αυγούστου ο Δράμαλης, μετά τη μερική ανασύνταξη των δυνάμεων του, δοκίμασε να σπάσει τον κλοιό, κατευθύνθηκε προς το Κιάτο και το Βασιλικό και στις 20 Αυγούστου συγκρούστηκε με τους Έλληνες, λίγο έξω από το Κιάτο. Η προσπάθειά του απέτυχε, παρά τις απώλειες που υπέστησαν οι Έλληνες, αφού τότε φονεύθηκε ο Αναγνώστης Πετμεζάς και ο δεκαεπτάχρονος γιος του, Σωτήρης. Νέα επιχείρηση, του απελπισμένου πια Δράμαλη, προς την Κλένια απέτυχε επίσης, ενώ γύρω στα τέλη Σεπτεμβρίου, η τελευταία του προσπάθεια, προς τη Μεγαρίδα, απέτυχε από ξηράς και θαλάσσης, ταυτόχρονα. Τέλη Οκτωβρίου ή Νοεμβρίου ο τούρκος Πασάς πέθανε από τη λύπη του, εγκλωβισμένος στο κάστρο του Ακροκορίνθου.

Τα υπολείμματα της μεγάλης στρατιάς του Δράμαλη (3.500 - 4.000 άτομα) με επικεφαλής το Ντελή Αχμέτ, πήραν τον παραλιακό δρόμο Κορίνθου - Βόστιτσας για να φθάσουν στην Πάτρα. Στις 4 Ιανουαρίου 1823 την πορεία τους παρεκώλυσαν συστηματικά οι Ζαχολίτες με τον οπλαρχηγό Π. Γεραρή στη θέση "Μαύρα Λιθάρια" και τελικά, συνεργαζόμενοι με τους καλαβρυτινούς οπλαρχηγούς, εγκλωβίσανε και εξουδετερώσανε ολοσχερώς τους Τούρκους. Μόλις 800 άνδρες περισώθηκαν στα πλοία του Γιουσούφ Πασά.

Αρχές Ιουλίου του 1823, η πολιορκία του Ακροκορίνθου συνεχίζεται υπό τον Ιωάννη Νοταρά, μέχρι τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, οπότε οι έγκλειστοι ζητούν τον Κολοκοτρώνη, για να διαπραγματευτούν την παράδοσή τους. Ο Ακροκόρινθος παραδόθηκε οριστικά στους Έλληνες το μεσημέρι της 26ης Οκτωβρίου 1823 κι έκτοτε έμεινε ελληνικός.

Το πρώτο εξάμηνο του 1824, η πολιτική κρίση που υπέβασκε από την αρχή του Αγώνα, εξελίχθηκε σε εμφύλιο πόλεμο, με αντιμαχόμενους από τη μία τους σημαντικότερους στρατιωτικούς της Πελοποννήσου, με επικεφαλής τον Κολοκοτρώνη και από την άλλη τον κύκλο του Μαυροκορδάτου. Έτσι, το Μάρτιο

του ίδιου έτους, οι Νοταραίοι, Πανούτσος και Ιωάννης, πολιορκήσαν μαζί με άλλους οπλαρχηγούς τον Ακροκόρινθο. Ο Γενναίος Κολοκοτρώνης, που έτρεξε σε βοήθεια του φρούραρχου Χελιώτη, δεν κατάφερε να προσφέρει τα αναμενόμενα, αφού οι περισσότεροι οπλαρχηγοί του βρίσκονταν σε μυστικές συνεννοήσεις με τους Κουντουριωτικούς και έτσι αναγκάστηκε να επιστρέψει στο Κλημέντι, όπου είχε το στρατόπεδό του. Στις 19 Μαρτίου, μετά από τις ασφυκτικές πιέσεις των πολιορκητών, ο Χελιώτης παρέδωσε το Κάστρο στους Νοταραίους, οι οποίοι όρισαν φρούραρχο τον Γ. Κίτσο. Στο τέλος του ίδιου χρόνου, Ρουμελιώτες, που υπό τον Γκούρα κατέβηκαν μετά από πρόσκληση του Κωλέττη στην Πελοπόννησο, διέπραξαν αγριότητες και λεηλασίες στην Κορινθία, κυρίως στα Τρίκαλα, σαν να ήταν εχθρική χώρα.

Εν τω μεταξύ, μεσούσης της διχόνοιας και του αλληλοσπαραγμού, στις 12 Φεβρουαρίου του 1825, ο Ιμπραήμ Πασάς φτάνει με τον Αιγυπτιακό στόλο στη Μεθώνη και κάνει απόβαση. Ληλατώντας και καταστρέφοντας, προελαύνει στην Πελοπόννησο και αναγκάζει επιτέλους τους Έλληνες να μονοιάσουν, για να αντιμετωπίσουν τον καινούριο κίνδυνο. Ο Κολοκοτρώνης ελευθερώνεται από τη φυλακή κι αναλαμβάνει "Γενικός Αρχιστράτηγος της Πελοποννήσου".

Ο Γέρος του Μοριά, με το σύνθημα "Τσεκούρι και φωτιά στους προσκυνημένους", αντιδρά δυναμικά και εγκαθιστά το κινητό Στρατηγείο του σε διάφορα σημεία της Κορινθίας (στον Άγιο Γεώργιο της Νεμέας, στο Ζευγολατιό της Βόχας, στο Κλημεντοκαίσαρι, στην Καστανιά, στον Άγιο Γεώργιο του Φενεού και στη Ζάχολη) εφαρμόζοντας κλεφτοπόλεμο. Τα κορινθιακά στρατεύματα έχουν οχυρώσει τα Δερβενάκια, ενώ ο Ακροκόρινθος παραμένει στα ελληνικά χέρια. Ο Ιμπραήμ, ωστόσο, πέρασε με τις στρατιές του από τη Στυμφαλία, το Φενεό και τη Ζάχολη προκαλώντας μεγάλες καταστροφές. Μάλιστα, το 1826, άντρες του Ιμπραήμ προερχόμενοι από το Φενεό και κατευθυνόμενοι προς το Δερβένι, πυρπόλησαν τη Ζάχολη.

Τελικά, μετά τη ναυμαχία του Ναυαρίνου, τον Οκτώβριο του 1827, η στρατιά του Ιμπραήμ διαλύθηκε και η Πελοπόννησος, μαζί και η Κορινθία, απελευθερώθηκαν οριστικά και αποτέλεσαν τον πυρήνα του πρώτου ελληνικού κράτους, του οποίου η απόλυτη ανεξαρτησία αναγνωρίστηκε, επίσημα, στις 22 Ιανουαρίου του 1830, με το πρωτόκολλο του Λονδίνου.

8.5 Το ιστορικό της διόρυξης του Ισθμού Κορίνθου

Ο Ισθμός αποτελεί από την αρχαιότητα το κατεξοχήν στρατηγικό σημείο του ελλαδικού χώρου κι ένα από τα σημαντικότερα της Ανατολικής Μεσογείου. Η διάνοιξή του αποτέλεσε από την αρχαιότητα μείζον θέμα καθώς η δημιουργία της διώρυγας θα έλυνε πολλά προβλήματα και θα διευκόλυνε τη ναυσιπλοΐα και το εμπόριο.

Έτσι, πρώτος συνέλαβε το έργο της διάνοιξης του Ισθμού ο τύραννος της Κορίνθου Περίανδρος, περί το 602 π.Χ., ο οποίος τελικά αρκέστηκε στη δημιουργία της διόλου, αφού κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής δεν τον άφησαν να υλοποιήσει το όραμά του. Εν συνέχεια ο Δημήτριος ο Πολιορκητής, ο Ιούλιος Καίσαρ, ο Καλιγούλας και ο Νέρων διαδοχικά μελέτησαν και επιχειρήσαν τη διάνοιξη, όμως χωρίς επιτυχία. Μάλιστα ο τελευταίος, κατά το 67 μ.Χ., άρχισε εργασίες εκσκαφής χρησιμοποιώντας χιλιάδες εργάτες και προχωρώντας σε μήκος 3.300 μέτρων. Ο Ηρώδης ο Αττικός, οι Βυζαντινοί στη συνέχεια και οι Ενετοί τέλος ήταν οι "διάδοχοι" του Νέρωνα στο όραμα της διάνοιξης του Ισθμού, αφού επιχειρήσαν με τη σειρά τους το μεγαλόπνοο έργο, αλλά εγκατέλειψαν την προσπάθεια για διάφορους λόγους.

Τελικά, μετά την Τουρκοκρατία το νεοσύστατο ελληνικό κράτος εξέτασε σοβαρά την περίπτωση της διάνοιξης και πάλι. Το 1852 ο Λ. Λυγούνης, ο οποίος είχε διατελέσει διευθυντής των έργων του Νείλου, επεξεργάστηκε σχέδιο τομής του Ισθμού και κατέθεσε την πρότασή του στην Ελληνική Κυβέρνηση, ενώ δέκα χρόνια αργότερα ο Γάλλος μηχανικός Grimant De Caux κατέθεσε τις δικές του προτάσεις στην ελληνική βουλή. Αμφότερες όμως, κρίθηκαν από το ελληνικό κράτος ανεδαφικές. Όταν, όμως, το 1869 πραγματοποιήθηκε η διάνοιξη της Διώρυγας του Σουέζ, η τότε Κυβέρνηση του Θρ. Ζαΐμη έλαβε επιτέλους την απόφαση τομής του Ισθμού κι ένα χρόνο αργότερα υπέγραψε σχετική σύμβαση με Γάλλους μηχανικούς, η οποία ωστόσο δεν είχε τύχη, ατόνησε και έτσι το 1881 το έργο κατακυρώθηκε στο στρατηγό Στέφανο Τυρρ μαζί με το προνόμιο εκμετάλλευσης της γέφυρας για 99 χρόνια.

Οι εργασίες άρχισαν στις 23-4/5-5 του επομένου έτους με μεγάλη επισημότητα, παρόντος του βασιλιά και της βασιλικής οικογένειας, ενώ προκρίθηκε ως οικονομικότερη και σωστότερη η χάραξη που είχε εφαρμόσει ο Νέρων με συνολικό μήκος 6.300 μέτρα. Στις 25-7/7-8 του 1893 - κι αφού το έργο είχε αναλάβει πια η ελληνική εταιρεία με την επωνυμία "Εταιρεία της διώρυγας της Κορίνθου" υπό τον

Α. Συγγρό - εν μέσω κανονιοβολισμών η Βασίλισσα Όλγα έκοψε με χρυσό ψαλίδι την κορδέλα των εγκαινίων της Διώρυγος, ενώ το πρώτο πλοίο τη διέπλεε επισήμως. Η Διώρυγα, για τη δημιουργία της οποίας είχαν χρησιμοποιηθεί 2.500 εργάτες και τα τελειότερα μηχανήματα της εποχής, ήταν συνολικού μήκους 6.343 μέτρων, πλάτους στην επιφάνεια της θάλασσας 24,6 μέτρων και στο βυθό της 21,3 με ωφέλιμο βάθος 7,5 έως 8 μέτρα και είχαν εξορυχθεί 12 εκατομμύρια κυβικά μέτρα χωμάτων για την κατασκευή της, ενώ σε όλο το μήκος της είχαν κατασκευαστεί κρηπιδότοιχοι μέχρι ύψους 2 μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας.

Η "Εταιρεία της Διώρυγος της Κορίνθου" εκμεταλλεύτηκε τη Διώρυγα μέχρι το 1906, οπότε την ανέλαβε η Εθνική Τράπεζα μέσω της "Νέας Ανωνύμου Εταιρείας της Διώρυγος της Κορίνθου". Τέλος, από την 1η Νοεμβρίου του 1980 η εκμετάλλευση της Διώρυγας περιήλθε στο Ελληνικό Δημόσιο το οποίο με το Ν. 1067/80 συνέστησε την "Ανώνυμο Εταιρεία Διώρυγος Κορίνθου" η οποία εκμεταλλευόταν μέχρι πρόσφατα τη Διώρυγα.

Στα 107 χρόνια της λειτουργίας της η Διώρυγα έχει κατά καιρούς κλείσει, κυρίως λόγω των καταπτώσεων των πρανών της, εξαιτίας της ιδιόμορφης γεωλογικής σύστασης της περιοχής. Έτσι μέχρι το 1940 παρέμεινε κλειστή συνολικά 4 χρόνια λόγω καταπτώσεων με αποκορύφωμα το 1923 (2 χρόνια). Το 1944, κατά την αποχώρησή τους οι Γερμανοί προκάλεσαν την πτώση 60.000 κυβικών μέτρων χωμάτων και οι εργασίες εκφράξεως κράτησαν 5 χρόνια.

Στη Διώρυγα λειτουργούν σήμερα δύο βυθιζόμενες γέφυρες. Μία στην Ποσειδωνία και μία στην Ισθμία, που εξυπηρετούν την επικοινωνία μεταξύ Στερεάς και Πελοποννήσου, ενώ κάθε χρόνο το πιο διάσημο κανάλι του ελλαδικού χώρου διαπλέεται από 15.000 περίπου πλοία, 50 τουλάχιστον διαφορετικών εθνικοτήτων, αποτελώντας αυτή τη στιγμή τον αδιαμφισβήτητο θαλασσινό "ομφάλιο λώρο" μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Μεσογείου.

8.6 Αρχαία Μνημεία

ΗΡΑΙΟΝ

Στην περιοχή του Ηραίου Περαιχώρας αποκαλύφθηκαν τα πιο σημαντικά λείψανα του πρώιμου κορινθιακού πολιτισμού. Κέντρο ήταν το ιερό της Ήρας, στο λιμανάκι κάτω από το εμφανές μικρό χτίσμα του σημερινού φάρου.

Η Περαχώρα, κατά τα προρωμαϊκά χρόνια, αποτελούσε ζωτικό τμήμα της κορινθιακής γης. Η κορινθιακή τέχνη, των γεωμετρικών και των αρχαϊκών χρόνων, θα ήταν ατελέστατα γνωστή, χωρίς τα ευρήματα της Περαχώρας. Με τις ανασκαφές, που πραγματοποιήθηκαν κατά τα έτη 1930- 1933, μελετήθηκε η περιοχή του Ηραίου και τα γειτονικά ιερά Ήρας Ακραίας και Λιμενίας. Η έρευνα επεκτάθηκε ως τη λιμνοθάλασσα της Βουλιαγμένης, όπου βεβαιώθηκαν κατάλοιπα από εγκαταστάσεις νεολιθικής, πρώιμης ελλαδικής αλλά και μυκηναϊκής εποχής, ενώ εικάζεται ότι υπήρχε μια σημαντική πόλη με το όνομα Ηραίον. Σύμφωνα με λείψανα που έχουν βρεθεί στην ευρύτερη περιοχή της Περαίας χώρας, εκτιμάται ότι η γνωστή από διάφορες φιλολογικές πηγές πόλη Οινόη βρισκόταν στην περιοχή του σημερινού Σχοίνου, ενώ σύμφωνα με ευρήματα, που ήρθαν στο φως το 1972, μέσα στην πόλη του Λουτρακίου, τοποθετείται ο συνοικισμός Θερμά.

ΙΣΘΜΟΣ - ΔΙΟΛΚΟΣ - ΙΣΘΜΙΑ

Ο Ισθμός, το στενό αυτό κομμάτι γης, που ενώνει τη Στερεά Ελλάδα με την Πελοπόννησο, αποτέλεσε από την αρχαιότητα μείζον ζήτημα για τους κατοίκους της Κορίνθου, αφού χώριζε το Σαρωνικό από τον Κορινθιακό κόλπο και κατ' επέκταση το Αιγαίο από το Ιόνιο πέλαγος και καθιστούσε τη μετάβαση από τη μία θάλασσα στην άλλη επικίνδυνη, κουραστική και χρονοβόρα. Έτσι, λοιπόν, στους χρόνους του Περίανδρου κατασκευάστηκε ο δίορκος, ένας δρόμος λιθόστρωτος, από την παραλία του Σχοινούντα (Καλαμάκι) έως του δυτικού πέρατος του καναλιού. Ο δρόμος αυτός, ο οποίος κατά ένα μεγάλο μέρος αποκαλύφθηκε από τη σκαπάνη του Νικ. Βερδελή, δεν είχε χαραχθεί σε ευθεία γραμμή, με σκοπό να αποφευχθούν οι απότομες ανηφοριές και κατηφοριές, έχει πλάτος 3,5 - 5 μέτρα και είναι στρωμένος με κανονικούς πώρινους κυβόλιθους. Δεξιά και αριστερά φαίνεται πως είχαν ισοπεδωθεί χωματόδρομοι, χρήσιμοι επίσης στο έργο της μεταφοράς των σκαφών. Στη μέση του λίθινου καταστρώματος υπάρχουν δυο βαθιές παράλληλες αυλακίες, που απέχουν 1,50 μέτρα η μία από την άλλη. Στις αυλακίες αυτές κινούνταν οι τροχοί μιας μεγάλου μήκους κατασκευής, η οποία έφερε πάνω της το σκάφος και η οποία ονομαζόταν ολκός. Η πολύ κουραστική αυτή διαδικασία χρησιμοποιούνταν μόνο για ελαφρά πλοία και κυρίως πολεμικά, όταν ήταν πραγματικά ανάγκη να βρεθούν γρήγορα από τη μία θάλασσα στην άλλη.

Υπολείμματα υστερομυκηναϊκού τείχους, ή κατά άλλους ερευνητές αναλημματικού τοίχου, βρίσκονται σήμερα κοντά στο χώρο της αρχαίας Ισθμίας. Πρόκειται για ένα

τείχος ακανόνιστου σχήματος, κατασκευασμένο με ογκόλιθους και εσωτερικό παραγέμισμα από μικρές πέτρες και χώματα (πάχους από 2 έως 3,5 μέτρα). Η χρονολογία κατασκευής του προσδιορίζεται στον 12ο π.Χ. αιώνα.

Στην περιοχή της αρχαίας Ισθμίας τα πλέον αξιοθέατα είναι το θέατρο και το στάδιο. Στα 1883 έγινε η πρώτη συστηματική αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή, από τη Γαλλική αρχαιολογική Σχολή των Αθηνών. Ωστόσο, η προσπάθεια αυτή απέτυχε να προσδιορίσει τους δύο κύριους ναούς του ιερού: του Ποσειδώνα και του Παλαίμονα. Τη σωστή τους θέση ανακάλυψε στα 1952 ο καθηγητής Oscar Broneer, στις ανασκαφές της Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής. Τα πορίσματα δημοσιεύτηκαν έναν χρόνο αργότερα και σε γενικές γραμμές είναι τα εξής: Το τέμενος του Ισθμίου Ποσειδώνα, όπως φαίνεται από αναθήματα, υπήρχε κατά τον 7ο π.Χ. αιώνα. Κατά τα μέσα του ίδιου αιώνα ιδρύθηκε ο αρχαϊκός ναός, ο οποίος καταστράφηκε από φωτιά στις αρχές του 5ου αιώνα. Ξαναχτίστηκε ως δωρικός περίπτερος με τοπικό παρόλθο, είχε πτερό 6X13 κίωνων και διαστάσεις του στυλοβάτη περίπου 54X23 μέτρων. Καταστράφηκε, όμως, μετά από 70 χρόνια την άνοιξη του 390 π.Χ., επισκευάστηκε και συνέχισε να ακμάζει ως το 146 π.Χ., οπότε ο Μόμμιος κατέστρεψε ολοσχερώς την Κόρινθο. Μετά το 44 π.Χ., με τον επανουικισμό της Κορίνθου, ο ναός ανοικοδομήθηκε, ενώ τον 2ο μ.Χ. αιώνα πιστεύεται πως έγινε ο τελευταίος πιο ευρύχωρος περίβολος με τις στοές και πρόπυλο παρά τη ΝΑ γωνία.

Από το θέατρο της αρχαίας Ισθμίας δε σώζονται παρά ελάχιστα λείψανα, διότι ήταν το πλησιέστερο από τα χτίσματα προς το μεσαιωνικό οχυρό και κυριολεκτικά ξεθεμελιώθηκε για να προμηθεύσει οικοδομικό υλικό στο οχυρό. Έχουν βρεθεί θεμέλια της σκηνης και του κοίλου, μερικά από τα θεμέλια της δυτικής παρόδου, η θεμελίωση του προσκηνίου και μερικοί λίθοι από τη θεμελίωση δύο βάθρων μεγάλων πλαστικών εικόνων.

Το Παλαιμόνιο, ο ναός δηλαδή που ήταν αφιερωμένος στη θαλασσινή θεότητα με το όνομα Παλαίμονας, ρωμαϊκής εποχής, ανασκάφηκε από τον O. Broneer. Έχει προσανατολισμό ίδιο με αυτόν του ναού του Ποσειδώνα, το κρηπίδωμά του έχει μήκος 8,30 μέτρα και πλάτος 7,70 και ύψος 1,85 μέτρα. Ο ναός είχε ιδιαίτερο περίβολο, ενώ στα ανατολικά του σημειώνονται τρεις λάκκοι θυσιών.

Το στάδιο της Ισθμίας ήταν γνωστό και προ των ανασκαφών, πως βρισκόταν 300 μέτρα περίπου ΝΑ του ιερού του Ποσειδώνα. Στην ΝΑ γωνία, όμως, του ιερού ανακαλύφθηκε η αφετηρία του αρχαιότερου σταδίου, όπου διακρίνονται τα ίχνη 16

συνολικά βαλβίδων εκκίνησης. Το νεότερο στάδιο διαμορφώθηκε σε φυσική κοιλότητα και το μήκος του ήταν περίπου 181,15 μέτρα.

ΑΡΧΑΙΟ ΛΙΜΑΝΙ ΚΕΓΧΡΕΩΝ

Οι Κεγχρεές ήταν το ανατολικό λιμάνι της Κορίνθου, που κατείχε τον πρώτο, προς νότον της Ισθμίας, φυσικό όρμο. Περισώζονται εκεί ερείπια σε στεριά και θάλασσα από τους αντικριστούς μώλους του λιμανιού, που τα άκρα τους είχαν μεταξύ τους απόσταση μόλις 200 μέτρα. Μέσα στο νερό, στα όρια του βόρειου λιμενοβραχίονα, φαίνονται ερείπια μικρών ναϊσκόμορφων χτισμάτων, τα οποία ήταν αφιερωμένα, μάλλον, στον Ποσειδώνα και την Ίσιδα.

ΑΡΧΑΙΟ ΛΙΜΑΝΙ ΛΕΧΑΙΟΥ

Το Λέχαιο ήταν το δυτικό επίνειο της Κορίνθου και το σημαντικότερο λόγω της εγγύτητάς του στην πόλη. Μακρά τείχη συνέδεαν την οχυρωμένη πόλη με το λιμάνι και τον πολεμικό ναύσταθμο που είχαν διαμορφώσει οι Κορίνθιοι εκεί. Θεμέλια των μακρών τειχών και ιδίως του δυτικού τείχους έχουν αποκαλυφθεί ήδη από το 1892 στα πλαίσια της ανασκαφικής έρευνας.

Την ασφάλεια και τη χωρητικότητα του λιμανιού οι Κορίνθιοι την είχαν αυξήσει με σημαντικά τεχνικά έργα που παρουσιάζουν το λιμάνι ως ένα τεχνικό κατόρθωμα. Τα πρώτα τεχνικά έργα φαίνεται πως έγιναν τα πρώιμα αρχαϊκά χρόνια, όταν ένα λιμάνι στα δυτικά ήταν απαραίτητο για να εξυπηρετηθεί η αποικιακή εξόρμηση της Κορίνθου στη Δύση. Στο λιμάνι των ρωμαϊκών χρόνων υπήρχαν μώλοι, χτισμένοι με ογκώδεις, ορθογώνιους παρόλιθους.

Σήμερα μια λιμνοθάλασσα υποδηλώνει τη θέση του λιμανιού του Λεχαίου.

ΑΡΧΑΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Τα ίχνη της ολβίας Κορίνθου είναι πολλά και ενδιαφέροντα. Σταχυολογούμε: Ο περίφημος και επιβλητικός, ακόμη και σήμερα, αρχαϊκός ναός του Απόλλωνα, με τους μονολιθικούς δωρικούς κίονες από τους οποίους εφτά παραμένουν όρθιοι σε περίοπτη θέση πάνω από τα ερείπια της αγοράς. Οι δωρικοί κίονες του πτερού ήταν 6 στις στενές πλευρές και 15 στις μακρές. Για τη στήριξη της οροφής υπήρχαν και εσωτερικές κιονοστοιχίες κατά μήκος του αρκετά επιμήκους σηκού, ο οποίος ήταν χωρισμένος σε δύο δωμάτια και επιπλέον σε πρόναο και οπισθόδομο που είχαν στην πρόσοψή τους ανά δύο κίονες ανάμεσα σε παραστάδες. Ο ναός χτίστηκε περί το 530

π.Χ. Η αγορά είχε μορφή ορθογωνίου και διαστάσεις 160 μέτρα μήκος και 70 πλάτος. Τα κυριότερα κτίσματα που την περιβάλλουν είναι η νότια στοά, που σχηματίζεται από σειρά ομοιόμορφων καταστημάτων, καθένα από τα οποία ήταν χωρισμένο σε δύο δωμάτια. Μπροστά στα καταστήματα υπάρχει διπλή σειρά κιονοστοιχίας. Η εξωτερική ήταν δωρική, ενώ η εσωτερική ιωνική. Ανάμεσα σ' αυτή τη στοά παρεμβάλλεται το βουλευτήριο. Άλλη σειρά καταστημάτων της αγοράς είναι τα κεντρικά καταστήματα με το "βήμα του Αποστόλου Παύλου" ανάμεσά τους και μία άλλη σειρά είναι τα βορειοδυτικά καταστήματα, που περιλαμβάνουν το χαρακτηριστικό τοξωτό οικοδόμημα ανάμεσά τους.

Αφήνοντας την αγορά και κατεβαίνοντας τα μνημειακά σκαλοπάτια των προπυλαίων, προσεγγίζουμε την οδό Λεχαιίου. Κοντά της βρίσκεται η Πειρήνη κρήνη με τα έξι ανοίγματα (τους χώρους που μοιάζουν σα σπηλιές), όπως μας λέει ο Πausanias. Ενδιαφέρουσα είναι και η κρήνη Γλαύκη, σκαλισμένη σε βράχο.

Έξω από τον κυρίως αρχαιολογικό χώρο επισκέψιμα είναι τα εξής μνημεία: Το Ωδείο, το οποίο κατασκευάστηκε στο τέλος του 1ου αιώνα μ.Χ., ανακαινίστηκε από τον Ηρώδη τον Αττικό και δημιουργήθηκε τότε η αυλή του με στοές γύρω, η οποία έφερε το ωδείο πλησιέστερα στο θέατρο. Αυτό βρίσκεται λίγο χαμηλότερα. Βεβαιώθηκαν ίχνη ενός παλιότερου θεάτρου του τέλους του 5ου π.Χ. αιώνα με ξύλινη σκηνή. Τον 3ο π.Χ. αιώνα το θέατρο αποκτά χτιστή σκηνή. Το κοίλο του (κερκίδες) υπολογίζεται πως ήταν χωρητικότητας 18.000 θεατών. Στην αρχή του 3ου μ.Χ. αιώνα η ορχήστρα μετατράπηκε σε ρωμαϊκή αρένα για θηριομαχίες. Βόρεια του θεάτρου εντοπίζονται λείψανα του γυμνασίου. Τέλος, το Ασκληπιείο κοντά στην πηγή Λέρνα. Η ανασκαφή έδειξε πως το Ασκληπιείο είναι σκαλισμένο κατά το μεγαλύτερο μέρος στο βράχο. Ο ναός είχε διαστάσεις 14,93X8,32 μέτρα με σηκό και πρόναο με τέσσερις δωρικούς κίονες μπροστά.

Στον Ακροκόρινθο, το κάστρο της Κορίνθου, οι ανασκαφές ξεκίνησαν το 1961 από την Αμερικανική αρχαιολογική Σχολή. Τα σημαντικότερα κτίσματα που ήρθαν στο φως είναι τα εξής: Ο ναΐσκος της Αφροδίτης, οι μικροί ναοί που ήταν αφιερωμένοι στη Δήμητρα και την Κόρη, βωμοί του Ήλιου, η κρήνη της "επάνω Πειρήνης". Επειδή το κάστρο ήταν σε διαρκή χρήση από την πρώιμη αρχαιότητα μέχρι και πρόσφατα, τα κατά καιρούς κτίσματα έχουν αποδομηθεί και αναδομηθεί διαφορετικά πολλές φορές, ενώ το οικοδομικό υλικό έχει χρησιμοποιηθεί πολλές φορές για να καλύψει τις ανάγκες των εποχών. Έτσι, τα ευρήματα της αρχαιότητας είναι

πραγματικά πενιχρά, παρά το γεγονός ότι το οικοδομικό υλικό αυτής της εποχής είναι διάσπαρτο στο χώρο και ξαναχρησιμοποιημένο σε νεότερα κτίρια.

ΑΡΧΑΙΑ ΤΕΝΕΑ

Η Τενέα ήταν η κυριότερη πολίχνη της τενεατικής πεδιάδας, η οποία αναπτύσσεται ανάμεσα στα χωριά Χίλιομόδι και Κλένια και εντοπίζεται η θέση της με ακρίβεια από τις πηγές (Ξενοφώντας, Πausανίας, Στέφανος Βυζάντιος). Λίγα λείψανα της αρχαίας πόλης είναι γνωστά μεταξύ Χίλιομοδίου και Κλένιας. Έχει ανασκαφεί στην περιοχή εργαστήριο ρωμαϊκών χρόνων ενώ έχουν επισημανθεί θεμέλια οικοδομημάτων, ίχνη αρχαίου τείχους, ορθογώνιοι ογκόλιθοι και κίονες από πωρόλιθο. Επίσης, στην απότομη πλαγιά της Νυφίτσας στην Πάνω Κλένια ανακαλύφθηκε το σημαντικότερο ίσως ιερό σε σπηλιά της αρχαίας Κορινθίας. Τα ευρήματα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η ανθρώπινη παρουσία εκεί διαρκεί από τη νεολιθική ως και τη ρωμαϊκή εποχή. Τα όστρακα που βρέθηκαν είναι κυρίως μεσοελλαδικής (2000-1600 π.Χ.) και κλασικής εποχής. Ίχνη προϊστορικού οικισμού βρέθηκαν και στο λόφο των Αγίων Ασωμάτων Κλένιας, όπου συνελέγησαν όστρακα της εποχής και κομμάτια οψιδιανού.

Επισκέψιμος αρχαιολογικός χώρος, δείγμα της αρχαίας ελληνικής τεχνολογίας είναι το αρχαίο Λατομείο, που βρίσκεται παρά τη νέα Εθνική οδό στον Άγιο Βασίλειο, στο ύψος των Δερβενακίων. Τα κεραμικά και τα νομίσματα, που βρέθηκαν κατά τις ανασκαφές τοποθετούν τη χρήση του λατομείου από τον 5ο έως τον 3ο π.Χ. αιώνα. Τέλος, κοντά στον Άγιο Βασίλειο, στα πρανή πλησίον του ναΐσκου της Ζωοδόχου Πηγής, σώζονται κατάλοιπα του Αδριάνειου Υδραγωγείου.

ΑΡΧΑΙΕΣ ΚΛΕΩΝΕΣ

Τα λείψανα των Αρχαίων Κλεωνών κοντά στα χωριά Άγιο Βασίλειο και Κοντόσταυλο δυστυχώς είναι ελάχιστα: μόνο μερικά κομμάτια καλοχτισμένου πολυγωνικού τείχους και σε καλύτερη κατάσταση τα θεμέλια του ηρακλείου, όπου βεβαιώθηκε η ύπαρξη αρχαιότερου ναού πριν να χτιστεί ο σωζόμενος, σήμερα, ναός των ελληνοιστικών χρόνων.

ΑΡΧΑΙΑ ΝΕΜΕΑ

Αναμφίβολα τα σημαντικότερα αξιοθέατα της Νεμέας είναι ο ναός του Δία και το Στάδιο. Η θεμελίωση του ναού έχει μήκος περίπου 44,5 μέτρα και πλάτος περίπου 22

μέτρα. Οι κίονες έχουν ύψος περίπου 10 μέτρα και στέκουν ακόμη επιβλητικοί στο νεμεατικό πεδίο. Ο ναός έχει χτιστεί με πωρόλιθο τον 4ο π.Χ. αιώνα στη θέση πιθανόν αρχαϊκού ναού. Αποτελείται από επιμήκη σηκό με πρόναο και άδυτο. Οι κίονες του πετρού ήταν δωρικοί, έξι στις πλευρές ανατολική και δυτική και δώδεκα στις πλευρές βόρεια και νότια. Σώζεται η θεμελίωση στενόμακρου βωμού ανατολικά του ναού. Το στάδιο έχει απόσταση περίπου 180 μέτρων κι έχει χτιστεί στο καλύτερο σημείο της κοιλάδας, αφού έχει καταπληκτική θέα.

Λίγα χιλιόμετρα δυτικότερα της Νεμέας, κοντά στο μικρό χωριό των Αηδονίων, ανασκάφηκαν μεταξύ 1978 - 1980 μυκηναϊκοί τάφοι, συλημένοι κατά το πλείστον, που ανήκαν στη μυκηναϊκή πόλη Αραιθυρέα, την οποία ο Όμηρος αποκαλεί "ερατεινή", δηλαδή θελκτική. Το Απρίλιο του 1993 μια μεγάλη συλλογή μυκηναϊκών σφραγίδων και κοσμημάτων - σύνολο 312 αντικείμενα - εκτέθηκε με σκοπό να δημοπρατηθεί στη Νέα Υόρκη. Καθώς ήταν ολοφάνερο ότι τα αντικείμενα αποτελούσαν ένα ενιαίο σύνολο, οι Έλληνες αρχαιολόγοι δεν άργησαν να διαπιστώσουν ότι αποτελούσαν το προϊόν της συλήσεως των μυκηναϊκών τάφων των Αηδονίων. Έτσι, μετά από δικαστική μάχη τελικά η συλλογή, η οποία είναι ευρέως γνωστή ως θησαυρός των Αηδονίων, επεστράφη στα πάτρια εδάφη. Ο θησαυρός αποτελείται από δύο χρυσά δαχτυλίδια - σφραγίδες, με παράσταση άρματος το ένα και δύο γυναικών που κρατούν άνθη το άλλο, τρία ακόμη δαχτυλίδια, δύο χρυσά κι ένα από ήλεκτρο, τρεις σφραγιδόλιθους από στεατίτη, αμέθυστο και αχάτη, χρυσά κοσμήματα ενδυμασίας και χρυσές χάντρες καθώς κι ένα μεγάλο αριθμό άλλων χαντρών από διάφορες ύλες. Τα αντικείμενα χρονολογούνται κυρίως στα 1500-1400 π.Χ.

ΑΡΧΑΙΑ ΦΛΙΑΣΙΑ

Η θέση του αρχαίου Φλιούντα απέχει από τη σημερινή Νεμέα 3,5 χλμ ΒΔ. Σε διαδοχικές ανασκαφές που έγιναν από το 1924 έως το 1970 αποκαλύφθηκαν τα χαμηλότερα εδώλια του θεάτρου, τα θεμέλια της σκηνής, τα σχεδόν συνεχόμενα προς το νότο θεμέλια του λεγόμενου παλατιού και ένα κομμάτι αναλημματικού τοίχου ισοδομικά χτισμένου με μεγάλες ορθογώνιες πέτρες. Ψηλότερα στο λόφο διατηρήθηκαν σπόνδυλοι κιόνων και αρχαίο οικοδομικό υλικό.

ΑΡΧΑΙΑ ΣΙΚΥΩΝΑ

Βρίσκεται στο ύψωμα του Βασιλικού, που είναι χωριό περίπου 4 χιλιόμετρα ΝΑ του Κιάτου. Το θέατρο και το ρωμαϊκό λουτρό είναι τα επιβλητικότερα από τα ερείπια της αρχαίας Σικυώνας. Στο ανώτερο υψίπεδο, καθ' υπόδειξη του Δημητρίου του Πολιορκητή, κτίστηκε η ελληνιστική Σικυώνα. Εκεί, κατασκευάστηκε το θέατρο στα πρώτα μετά την ίδρυση της πόλης χρόνια περί το 303 π.Χ. στο προσφορότερο κοίλο, για την κατασκευή του, μέρος, ενώ ένα μέρος των κερκίδων λαξεύτηκαν σε βράχο. Παραπλεύρως του θεάτρου (ΒΔ) κατασκευάστηκε το στάδιο (το μήκος του στίβου είναι 207 περίπου μέτρα) από το οποίο σώζεται σε αρκετό ύψος ο αναλημματικός τοίχος της σφενδόνης. Από το θέατρο έχει ανασκαφεί η σκηνή, η ορχήστρα, μέρος των εδωλίων, καθώς επίσης και οι δύο καμαροσκεπείς δίοδοι που οδηγούν προς το άνω διάζωμα. Αυτές διατηρούνται αρκετά καλά κι έχουν μήκος 16 μέτρων και μεγαλύτερο ύψος 2.60 μέτρα. Το πλινθόχτιστο ρωμαϊκό βαλλανείο διατηρείται πολύ καλά και έχει μετατραπεί στο μεγαλύτερο μέρος του, μετά την επισκευή του, σε Μουσείο. Επίσης έχουν αποκαλυφθεί τα θεμέλια του βουλευτηρίου της ελληνιστικής Σικυώνας, το οποίο ήταν ένα ευρύχωρο τετράγωνο οικοδόμημα 40,5X41,15 μέτρων, με τέσσερις σειρές από τέσσερις κίονες στο εσωτερικό. Τέλος το Γυμνάσιο, όπως αποκαλύφθηκε από τις τελευταίες ανασκαφές, είναι ένα μεγάλο τετράγωνο που χωρίζεται από τη φύση του εδάφους και την τεχνητή διαμόρφωσή του σε δύο επίπεδα. Το ανατολικό μέρος θεωρείται το κυρίως γυμνάσιο και έγινε από τον πατέρα του Αράτου, Κλεινία γύρω στα 280 π.Χ. Το πάνω μέρος (μήκους 70 μέτρων και πλάτους 32,50) θεωρείται μεταγενέστερη προσθήκη των ρωμαϊκών χρόνων. άλλο αξιόλογο μνημείο είναι τα ερείπια του αρχαϊκού ναού, του 7ου αιώνα, στον περίβολο της αγοράς, ο οποίος ήταν αφιερωμένος στην Αρτέμιδα ή τον Απόλλωνα.

ΠΕΛΛΗΝΗ

Η αρχαία Πελλήνη τοποθετείται ανάμεσα στο Ξυλόκαστρο και τα Τρίκαλα, στην περιοχή του χωριού Ζούγρα το οποίο μετονομάστηκε σε Πελλήνη. Εκεί έγιναν ανασκαφές το 1931- 32 από τον καθηγητή Αναστάσιο Ορλάνδο και επιγραφικά ευρήματα επιβεβαίωσαν τη θέση της αρχαίας πόλης. Επίσης, αποκαλύφθηκαν τάφοι, θεμέλια αρχαίων οικοδομημάτων, κρηπίδωμα ναού και ίχνος θεάτρου, όλα της κλασικής εποχής, ενώ κάποια νομίσματα που βρέθηκαν ήταν της ρωμαϊκής εποχής. Επίγειο της Πελλήνης ήταν οι Αριστοναύτες, λιμάνι το οποίο βρισκόταν στη θέση

του σημερινού Ευλοκάστρου, ενώ νοτιότερα στην περιοχή των σημερινών συνοικισμών των Τρικάλων τοποθετείται το Μύσαιο, όπου υπήρχε λατρεία της Δήμητρας παρόμοια με αυτή των Θεσμοφορίων.

ΛΙΜΑΝΙ ΜΑΥΡΩΝ ΛΙΘΑΡΙΩΝ

Η περιοχή των Μαύρων Λιθαρίων είναι το δυτικό σύνορο της σημερινής Κορινθίας, ενώ κατά την αρχαιότητα αποτελούσε το επίνειο της αχαιϊκής πόλης Αιγείρας. Εκεί έχουν επισημανθεί λείψανα αρχαίου μώλου με τετράπλευρους ογκόλιθους, ενώ κατά το έτος 1916 τα μέλη της αυστριακής αποστολής επεσήμαναν και μία σειρά τάφων σκαλισμένων στους βράχους του υπερκείμενου βουνού. Νοτίως του Δερβενίου, στο ημιορεινό χωριό Πύργος τοποθετείται η ομηρική πόλη Δονούσα, όπου σώζονται ερείπια από μικρό ναό των προρωμαϊκών χρόνων.

ΑΡΧΑΙΑ ΦΕΝΕΟΣ

Η ακρόπολη της Αρχαίας Φενεού τοποθετείται κοντά στο σημερινό χωριό Καλύβια, στα βορειοδυτικά κράσπεδα της φενεατικής πεδιάδας. Ανασκάφηκε ανάμεσα στα 1958 - 1961 από την έφορο κ. Ε. Δειλάκη. Αποκαλύφθηκε ναός αφιερωμένος - σύμφωνα με τις επιγραφές - στον Ασκληπιό, οι διαστάσεις του οποίου είναι 10Χ6,10 μέτρα και ορθογώνιο βάθρο πάνω στο οποίο βρέθηκαν δύο πελώρια μαρμάρινα πόδια με σανδάλια μήκους 80 εκατοστών το καθένα, ενώ πίσω από το βάθρο βρέθηκε γυναικείο μαρμάρινο κεφάλι ύψους 80 εκατοστών με οφθαλμό από αλάβαστρο. Παριστάνουν τον Ασκληπιό και την Υγεία και χρονολογούνται στα 150 π.Χ.

ΣΤΥΜΦΑΛΙΑ

Την αρχαία Στυμφαλία ανέσκαψε κατά τα έτη 1924-1930 ο Αναστάσιος Ορλάνδος και αποκάλυψε τον περίβολο της αγοράς, όπου βρέθηκαν τα θεμέλια ενός μεγάλου οικοδομήματος με κυκλικό τοίχο, ναός του οποίου διατηρείται η θεμελίωση, ένα μεγάλο τετράγωνο κτίσμα με διαστάσεις 33,5Χ30,20 μέτρων, το οποίο εκτιμάται ότι ήταν παλαίστρα, μία κρήνη, εξέδρες και βωμοί. Εξάλλου στη λίμνη της Στυμφαλίας διατηρούνται ίχνη του Αδριάνειου υδραγωγείου που μετέφερε τα νερά της περιοχής στην Κόρινθο. Τέλος, η φράγκικη εκκλησία, που τα ερείπιά της δεσπόζουν τώρα στην περιοχή, έχει δομηθεί κατά μεγάλο μέρος με αρχαίο υλικό, πιθανότατα από το ναό της Αρτέμιδας, που εκτιμάται ότι βρισκόταν στην ίδια θέση.

ΤΙΤΑΝΗ

Άμεσα εξαρτώμενη από την Αρχαία Σικυώνα, είναι η αρχαία Τιτάνη, όπου και το ομώνυμο σήμερα Δημοτικό Διαμέρισμα του Δήμου Σικυωνίων. Εκεί αναπτύχθηκε από την αρχαιότητα ονομαστό Ασκληπιείο, ένα από τα αρχαιότερα στον ελληνικό χώρο. Ο επισκέπτης εντυπωσιάζεται από τα υψηλά τείχη της οχυρωμένης ακρόπολης των ελληνοιστικών χρόνων, πάνω στην κορυφή του απόκρημνου βράχου. Εντοιχισμένη στο εκκλησάκι του Αγίου Τρύφωνα βρίσκεται μαρμάρινη πλάκα, ψήφισμα της Βουλής της Τιτάνης: "Ζωτ]ικός Ευκαίρου Ασκληπιώι Τειτανίωι χαριστήριον. Ψ(ηφίσματι) Β(ουλής)".

9.1. Γενικά

Ο Νομός Κορινθίας έφθασε να παρουσιάζει ένα θαυμάσιο και ιδιαίτερης οικολογικής αξίας φυσικό περιβάλλον, που διαμόρφωσε, μαζί με τη μοναδική γεωγραφική του θέση, θαυμάσιες συνθήκες ζωής κι ευημερίας.

Όποιοι ιδιαίτερο τόπο και να επισκεφθείς στην Κορινθία δεν θα είναι ένα απλό ταξίδι σε ένα γνωστό ή άγνωστο τόπο, αλλά συγχρόνως και ένα ταξίδι στο χρόνο, στην ιστορία των λαών και του πολιτισμού.

Η Κορινθία είναι ένας χαρακτηριστικός ημιορεινός νομός με μια χαρακτηριστική γεωγραφική ιδιαιτερότητα, τον Ισθμό της Κορίνθου. Ήταν και είναι ο μοναδικός χερσαίος δρόμος για να πας από τη Στερεά Ελλάδα, τη Ρούμελη, στην Πελοπόννησο, το Μοριά. Όπου τα διοικητικά του όρια δεν βυθίζονται στη θάλασσα, συμπίπτουν με δασοσκεπείς ορεινούς χαρακτηριστικούς όγκους. Προς τα βορειοανατολικά με το νομό Αττικής, οριοθετείται από τον ορεινό όγκο των "Γερανείων". Δυτικά με το Νομό Αχαΐας, με τον ορεινό όγκο του "Χελμού". Νότια με τους νομούς Αρκαδίας και Αργολίδας, με τον ορεινό όγκο του "Ολίγυρτου" και της "Τραπεζώνας". Στο εσωτερικό του νομού το ανάγλυφο διαμορφώνεται έντονο. Στο δυτικό ορίζοντα του νομού δεσπόζει χαρακτηριστικά ο ορεινός όγκος της Ζήρειας ή Κυλλήνης και του Μαύρου Όρους και χαμηλότερα της Κορφιώτισσας. Στην κεντρική Κορινθία χαρακτηριστικοί είναι οι μικρότεροι ορεινοί όγκοι της Λέχωβας, του Προφήτη Ηλία, της Ευαγγελίστριας, του Φουκά, του Ακροκορίνθου και άλλοι. Και στον ανατολικό ορίζοντα αναγνωρίζονται εύκολα οι ορεινοί όγκοι των Ονείων ορέων και της Τζάλικας, που είναι η ψηλότερη κορυφή της χερσονήσου της Σολυγείας.

9.2 Δασικά οικοσυστήματα

Σημαντική οικολογική παράμετρο αποτελούν για το νομό τα δασικά φυσικά οικοσυστήματά του, που καλύπτουν το 54% της συνολικής έκτασής του. Πρόκειται για αμιγή δάση κεφαλληνιακής ελάτης, που αναπτύσσονται στους ορεινούς όγκους του Ολίγυρτου, του Χελμού, της Λέχωβας, στους βόρειους πρόποδες της Ζήρειας και

την κορυφή των Γερανείων. Αμιγή δάση χαλεπίου πεύκης καλύπτουν το 32% των ορεινών όγκων και αναπτύσσονται στους ορεινούς όγκους των Γερανείων, της χερσονήσου της Σολυγείας, τις περιοχές του Χίλιομοδίου, Αθικίων και στην ημιορεινή παράλληλη ζώνη της κεντρικής και δυτικής Κορινθίας. Αμιγή δάση μαύρης πεύκης καλύπτουν το 2% των ορεινών όγκων και αναπτύσσονται στους βόρειους πρόποδες της Ζήρειας, το Μαύρο όρος και τον Χελμό. Μικτά δάση αείφυλλων πλατύφυλλων καλύπτουν το 44% των ορεινών όγκων και αναπτύσσονται κυρίως στις ημιορεινές περιοχές της ανατολικής Κορινθίας. Υπάρχουν και δύο αμιγή δάση δρυός (βελανιδιάς) στο Νομό, του Σπαρτιά και του Μουγγοστού, που έχει κηρυχθεί και Αισθητικό Δάσος. Αισθητικό έχει χαρακτηριστεί επίσης και ο Πευκιάς του Ξυλοκάστρου.

Αισθητικό Δάσος Μουγγοστού. Η συνολική έκταση του δάσους είναι 7.185 στρέμματα. Κηρύχθηκε Αισθητικό με το από 5-5-1977 Π.Δ., που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 175 τ. Δ' 2-6-1977. Βρίσκεται νοτιοδυτικά από το χωριό Σούλι του Νομού Κορινθίας. Ανήκει στους Δήμους Κιάτου, Ξυλοκάστρου και Στυμφαλίας. Είναι ένα φυσικό πρεμνοφυές δρυοδάσος, δηλαδή ένα δάσος με βελανιδιές που φύτεψε μόνο του, ακολουθώντας τη φυσική εξέλιξη, δηλαδή την οικολογική διαδοχή. Αναπτύσσεται σε μια ελαφρώς επικλινή έκταση - με κλίση από 3% έως και 20% - με έκθεση ανατολική στους πρόποδες του όρους Κυλλήνη (Ζήρεια). Ανήκει στην Παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης. Τα κυριότερα δέντρα που συναντούμε είναι η πλατύφυλλος βελανιδιά (δρυς), η χαλέπιος πεύκη, η μαύρη πεύκη σε μεμονωμένα άτομα, η κεφαλληνιακή ελάτη, το πουρνάρι, το φυλίκι, ο άρκευθος, η κουτσουπιά και οι χαρακτηριστικές κουμαριές και γλυστροκουμαριές. Τον Αύγουστο του 1998 εγκαταστάθηκε στο δάσος ο πρώτος και μοναδικός στην ελληνική επικράτεια πρότυπος μετεωρολογικός πυλώνας σταθμός, ύψους 32 μ. στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος MEDEFU (Ροές Μεσογείου). Λειτουργεί με την ευθύνη του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Το αισθητικό δάσος του Πευκιά. Είναι μια στενή λωρίδα φυσικού δάσους με πεύκα, ανάμεσα στους οικισμούς του Δήμου Ξυλοκάστρου και της κοινότητας Συκιάς του Νομού Κορινθίας. Έχει μήκος 1.760 μέτρα παράλληλα με τον Κορινθιακό κόλπο και πλάτος 80 έως 220 μέτρα. Η έκτασή του είναι 243,500 στρέμματα. Η φυσική βλάστησή του, δηλαδή αυτή που εγκαταστάθηκε και αναπτύχθηκε μόνη της χωρίς

την παρέμβαση του ανθρώπου, αποτελείται από τα είδη: χαλέπιος πεύκη, σχίνος, μυρτιά, λυγαριά, κέδρος, φοινικικό πουρνάρι, αλμυρίκι, αρκουδόβατο, αγριοκάλαμο, κουνούκλα, θυμάρι, αφάνα και από άλλα 17 φυτά που έχουν αναπτυχθεί στην υφάλμυρη ζώνη. Εκτός από αυτά, κατά καιρούς φυτεύθηκαν στον Πευκιά και άλλα είδη, τα κυριότερα των οποίων είναι τα εξής: τραχεία πεύκη, κουκουναριά (πεύκο ήμερο), ευκάλυπτος (δύο είδη), σφενδάμι, λεύκη λευκή, κυπαρίσσι ορθόκλαδο, κυπαρίσσι γλαυκό, κουτσουπιά, βαγιά, κουμαριά, πικροδάφνη, ξυλοκερατιά, πλατάνι, μηδική δενδρώδης, ράμνος, αγριελιά, σπάρτο, μοσχοϊτιά, θαλάσσια πεύκη. Δηλαδή μπορεί να δει κανείς στον Πευκιά περίπου 20 είδη δέντρων, περίπου 17 είδη θάμνων, περίπου 46 είδη ποώδους βλάστησης. Συνολικά 83 διαφορετικά είδη της ελληνικής χλωρίδας. Είναι δηλαδή ο Πευκιάς ένας πολύ καλός βοτανικός κήπος ή ARBORETUM και φυσικά μπορεί ακόμη να εμπλουτιστεί και με άλλα είδη.

Σύμφωνα με την υπάρχουσα νομοθεσία (Ν.Δ. 996/1971 κλπ.) τα αισθητικά δάση και η περιφερειακή ζώνη των Εθνικών Δρυμών έχουν αυξημένη προστασία αλλά επιτρέπονται ορισμένες δραστηριότητες που αποβλέπουν στην προστασία και τη βελτίωση της χλωρίδας (βλάστησης) και της πανίδας (άγριων ζώων) καθώς και η αναψυχή.

9.3 Υγρότοποι

Στο νομό δεν υπάρχουν ποταμοί. Μόνο χειμαρροπόταμοι και ρέματα. Το μοναδικό ρέμα που έχει καταγραφεί ως ποταμός είναι ο Ασωπός, που συγκεντρώνει τα νερά από τον ορεινό όγκο του Φαρμακά στην Αργολίδα, διασχίζει τον κάμπο της Νεμέας και εκβάλλει στη Νεράντζα, ανατολικά του Κιάτου στον Κορινθιακό. Σε διάφορα τμήματα των χειμαρροποτάμων που διέρχονται κυρίως ανάμεσα από φυσικές διαπλάσεις αναγνωρίζεται χαρακτηριστική υδροφυτική βλάστηση που προσομοιάζει με ποτάμια.

Αν και ο νομός στερείται συνεχούς ροής, διαθέτει και τους τρεις τύπους υγροτόπων. Έναν φυσικό, τη λίμνη Στυμφαλία, γνωστή από το μύθο των Στυμφαλίδων ορνίθων με τον μυθικό ήρωα Ηρακλή. Έναν παράκτιο, το έλος του Λεχαιού στη θέση του Αρχαίου Λιμανιού του Λεχαιού και έναν τεχνητό, την τεχνητή λίμνη του αρδευτικού φράγματος Δόξα Φενεού, εμπρός από την ιστορική Ιερά Μονή του Αγίου Γεωργίου Φενεού. Η στενή επαφή του νομού με το νερό ολοκληρώνεται στην "ίσαλο γραμμή

της" που σχηματίζεται με τα 165 χιλιόμετρα ακτογραμμής στον Κορινθιακό και Σαρωνικό κόλπο.

Στο υδατογράφημα του νομού έχουν καταγραφεί επίσημα από το ΕΚΒΥ οι παρακάτω υγροτοπικές περιοχές: Η περιοχή της Λίμνης Στυμφαλίας, το έλος του Λεχαίου, η πόλγη Δασίου, πάνω από τα Τρίκαλα, το δέλτα των εκβολών του ποταμού Ασωπού και το έλος του Κόρφου. Οι δύο τελευταίοι έχουν αλλοιωθεί έντονα. Δεν έχουν καταγραφεί και πρέπει και να μελετηθούν τα επόμενα χρόνια η περιοχή του ταμιευτήρα του αρδευτικού φράγματος Δόξα Φενεού και το έλος με τις υφάλμυρες πηγές στο Κοκκώσι, στον Μύλο Κάτω Αλμυρής.

Στο Νομό Κορινθίας αναπτύσσεται ένας από τους σημαντικότερους υγροβιότοπους της χώρας μας. Πρόκειται φυσικά για την περιοχή της λίμνης Στυμφαλίας. Σχηματίζεται στο χαμηλότερο σημείο (600 μ. υψόμ.) του ομώνυμου λεκανοπεδίου και εκτός των νερών των πηγών και απορροών του λεκανοπεδίου, δέχεται και τα νερά που αποστραγγίζουν από το λεκανοπέδιο της αποξηραθείσας λίμνης της Πελλήνης. Έχει αναγνωριστεί και συμπεριληφθεί στον ειδικό κατάλογο, γνωστού ως "Natura 2000", της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αφορά τη διατήρηση της άγριας πανίδας και χλωρίδας σημαντικών οικοτόπων. Επίσης συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των Σημαντικών Περιοχών για τα πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΕΕ) της Ορνιθολογικής Εταιρείας. Η έκταση του υγροτόπου είναι 3.650 στρέμματα, ενώ η έκταση της ενταγμένης στο δίκτυο Natura περιοχής είναι ευρύτερη και ανέρχεται σε 13.090 στρέμματα. Η Στυμφαλία είναι μια σπάνια λίμνη όχι μόνο για την Πελοπόννησο, αλλά και για ολόκληρη την Ελλάδα, με μεγάλη οικολογική ποικιλότητα, αφού συνολικά φιλοξενεί περισσότερα από 160 είδη ορνιθοπανίδας. Σ' αυτά περιλαμβάνονται ο μικροτσικνιάς, ο πορφυροτσικνιάς, ο σφηκιάρης, ο καλαμόκιρκος, η πετροπέρδικα και οι φαλαρίδες, οι οποίες, μετά την απαγόρευση του κυνηγιού (1997) έχουν καταμετρηθεί σε 4.000 πουλιά. Επίσης, η λίμνη είναι σημαντικός σταθμός για αποδημητικά πουλιά, όπως αρκετά είδη ερωδιού, τις χαλκόκοτες, το γερογλάρονο, το μαυρογλάρονο, τον νυκτοκόρακα και τον βαλτόκιρκο. Στα νερά της απαντάται το σπάνιο ενδημικό είδος ψαριού *Phoxinellus stymphalicus* αλλά και το μικρότερο ψάρι της Βαλκανικής, το τσιρώνι, το οποίο συμπεριλαμβάνεται στο Κόκκινο Βιβλίο των απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών. Οι πλαγιές των ορέων της Κυλλήνης και του Ολίγυρτου, που περιβάλλουν και οριοθετούν το οροπέδιο της

Στυμφαλίας, καλύπτονται από βλάστηση τύπου Magnopotamion ή Hydrocharition, φρύγανα, δάση σκληρόφυλλων και παρόχθια δάση. Η οικολογική σπουδαιότητα της ευρύτερης περιοχής του υγροτόπου είναι ακόμη μεγαλύτερη, γιατί σήμερα αποτελεί την περιοχή με τα πλουσιότερα υδάτινα αποθέματα γλυκού νερού, που τροφοδοτούν την πεδιάδα της Βόχας και της Σκοτεινής Αργολίδας.

Από το 1998 στο Οροπέδιο Φενεού σχηματίστηκε, πίσω από το αρδευτικό φράγμα του ομώνυμου χειμάρρου που κατασκεύασε η ΥΕΒ, ένας νέος υγρότοπος. Το οροπέδιο του Φενεού είναι ένα μεγάλο τριγωνικό επίπεδο οροπέδιο περιτριγυρισμένο από δασωμένα βουνά, που συνορεύει με τους νομούς Αχαΐας προς τα δυτικά και της Αρκαδίας προς τα νότια. Είναι το νοτιοδυτικότερο οροπέδιο της Κορινθίας. Ένα απέραντο μωσαϊκό με χρώματα. Πέρα από την αισθητική παρέμβαση, που μάλλον φαίνεται να διαμορφώνεται θετική για την περιοχή, η Πελοπόννησος, και η Κορινθία ιδιαίτερα, απέκτησαν ένα ανοικτό τεχνητό υδρολογικό μικρό πάρκο που περιτριγυρίζεται από θαυμάσια τοπιακά και ιδιαίτερου οικολογικού ενδιαφέροντος φυσικά δασικά οικοσυστήματα. Τα δάση αυτά έχουν συμπεριληφθεί στην περιοχή NATURA 2000 του Χελμού.

Άλλος σημαντικός υγροβιότοπος του νομού είναι το έλος του Αρχαίου λιμανιού του Λεχαίου, δυτικά της Κορίνθου. Οι ρηχές λίμνες του, που προέκυψαν από την τεχνητή διευθέτηση του αρχαίου λιμανιού, φιλοξενούν τα τελευταία χρόνια κατά τους χειμερινούς μήνες αρκετούς βουβόκυκνους, χαλκόκοτες, φαλαρίδες, χήνες και άλλα υδρόβια.

Τέλος, αξιόλογος αισθητικά είναι ο υγρότοπος της πόλγης (ρηχής λίμνης) Δασίου Τρικάλων. Στην ευρύτερη περιοχή της Ζήρειας, την άνοιξη απαντώνται σπάνια αγριολούλουδα και βότανα.

9.4 Περιοχές Natura 2000

Στο δίκτυο Natura 2000, εκτός από την προαναφερθείσα λίμνη της Στυμφαλίας, έχουν ενταχθεί κι άλλες πέντε περιοχές, οι οποίες είτε ολόκληρες είτε κατά σημαντικά τμήματά τους βρίσκονται στα διοικητικά όρια του Νομού Κορινθίας. Τέτοιες περιοχές είναι:

1. Οι κορυφές του όρους Κυλλήνη (ή Ζήρεια) και η χαράδρα της Φλαμπουρίτσας. Η ενταγμένη περιοχή έχει συνολική έκταση 234.220 στρέμματα και χαρακτηρίζεται από ορεινά μεσογειακά χέρσα εδάφη με ακανθώδεις θάμνους, λιθώνες της βαλκανικής χερσονήσου, ευμεσογειακά απόκρημνα βράχια της βαλκανικής χερσονήσου, σπήλαια, δάση πλατάνου και κωνοφόρων, ενώ διαθέτει εξαιρετικά πλούσια χλωρίδα, αφού απαντώνται 100 είδη φυτών, εκ των οποίων τα 122 είναι ενδημικά και 4 φύονται αποκλειστικά στο όρος.

2. Ακροκόρινθος. Ο γνωστός ιστορικός λόφος ανήκει στις αρχαίες περιοχές της Πελοποννήσου, σε κατηγορία ανάλογη με τα όρη του Πάρωνα και του Ταΰγετου. Οι πλαγιές του καλύπτονται από φρύγανα και θαμνώδεις σχηματισμούς αλλά και δάση σκληρόφυλλων που χρησιμοποιούνται ως βοσκή.

3. Το μεγαλύτερο τμήμα του όρους του Ολίγυρτου, συνολικής έκτασης 40.000 στρεμμάτων. Η υψηλότερη ζώνη του βουνού περιλαμβάνει απόκρημνα και βραχώδη πρανή και ακανθώδεις θάμνους και φρύγανα δάση σκληρόφυλλων. Στο βόρειο τμήμα του αναπτύσσονται δάση κεφαλληνιακής ελάτης, ενώ στο νότιο, όπου παρατηρείται υπερβόσκηση, συναντώνται σκόρπια άτομα δρυός και υπολείμματα μακίας βλάστησης ή παλαιότερων δασών. Βορειοδυτικά του όρους βρίσκεται η λίμνη Στυμφαλία. Το όρος, εκτός των άλλων, χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μεγάλων πηγών κατά μήκος του νοτίου ορίου του. Σημαντική πηγή αναβλύζει στην περιοχή της Λαύκας βορειοανατολικά του βουνού.

4. Τα Γεράνεια όρη. Συναντώνται χαρακτηριστικοί τύποι οικοτόπων για τα μεσογειακού τύπου οικοσυστήματα. Καλύπτονται με δάση σκληρόφυλλων, αειφύλλων και πυκνά δάση χαλεπίου πεύκης. Συστάδες κεφαλληνιακής ελάτης βρίσκονται σε άριστο επίπεδο διατήρησης στην κορυφή του βουνού (1.351 μ.), ενώ οι πλαγιές του όρους αυλακώνονται από χειμαρροπόταμους με παροδική ροή.

5. Τμήμα του όρους του Χελμού συνολικής έκτασης 55.000 στρεμμάτων. Το τμήμα του όρους, που βρίσκεται εντός των ορίων του νομού, καλύπτεται από δάση ιδιαίτερα καλής δομής πλατάνου της ανατολής, αριάς και μαύρης πεύκης. Χαρακτηριστικό είναι ότι συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό (124) τάξεων (ειδών φυτών). Οι έντονοι γεωμορφολογικοί σχηματισμοί και η χλωρίδα αναδεικνύουν το βουνό σε ιδιαίτερης

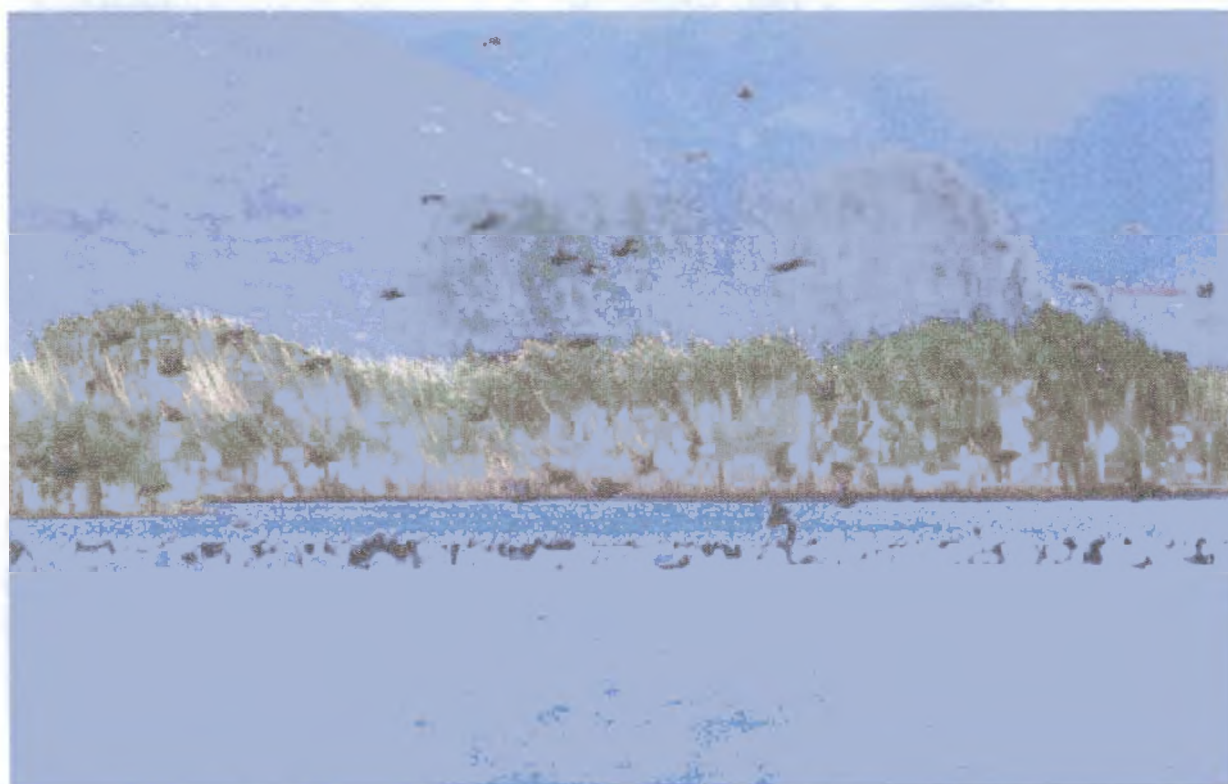
οικολογικής αξίας και ενδιαφέροντος οικότοπο, ενώ η δημιουργία του φράγματος Δόξα Φενεού στις ανατολικές υπώρειες δημιουργεί πρόσθετο οικολογικό ενδιαφέρον. Τέλος, η περιοχή της λίμνης Βουλιαγμένης του Λουτρακίου, που περιβάλλεται από φυσικό πευκοδάσος έχει χαρακτηριστεί ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

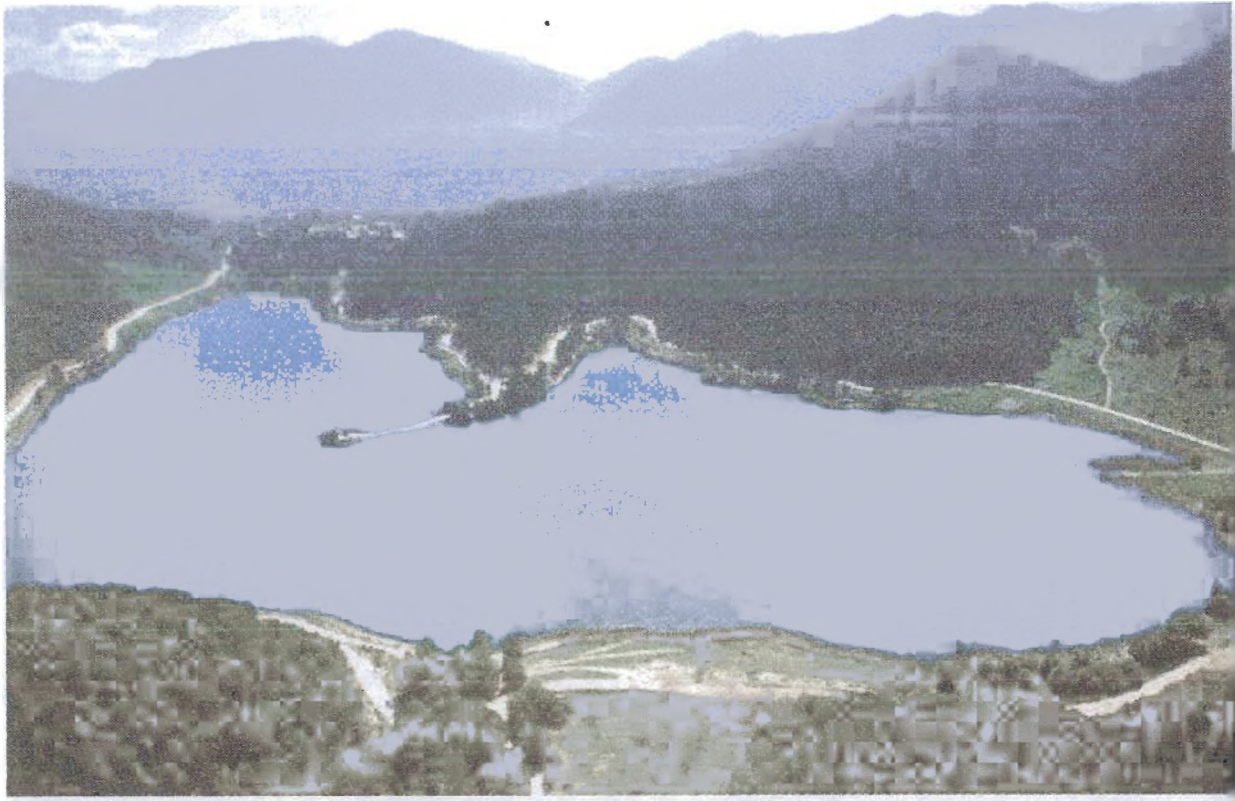
Εικόνα 9:Φλαμπουρίτσα

Εικόνα 10: Λίμνη στυμφαλία

Εικόνα 11: Από το βιότοπο της λίμνης Στυμφαλίας

Εικόνα 12: Το φράγμα της Δόξας

Εικόνα 13: Το εκκλησάκι του Αγίου Φανουρίου μέσα στο φράγμα της Δόξας

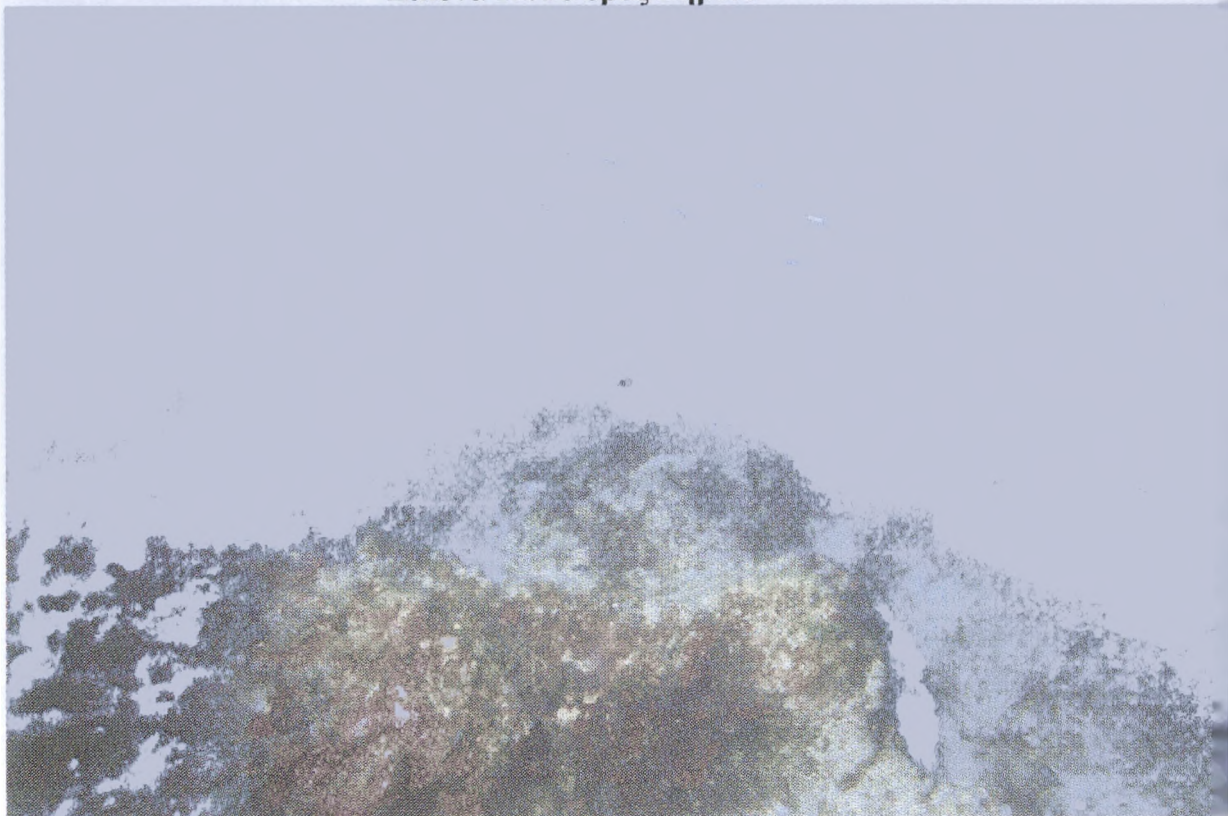
Εικόνα 14:Τοπίο στα Αθήκια

Εικόνα 15:Η λίμνη της Βουλιαγμένης γνωστή στην αρχαιότητα ως «Εσχατιώτις»

Εικόνα 16: Το όρος Ζήρεια

Εικόνα 17: Κορινθιακός Βυθός

Εικόνα 18:Είσοδος του κάστρου της Ακροκορίνθου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

10.1 Νεμέα

Εικόνα 19: Οι σωζόμενοι κίονες από το ναό του Διός στη Νεμέα (330 π.Χ.)
Οι δύο εμπρόσθιοι αναστηλώθηκαν μεταξύ του 1999-2002.

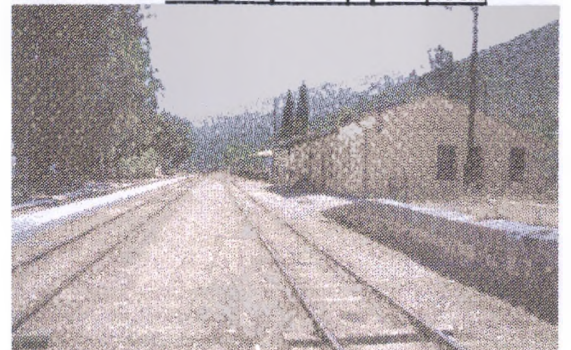
Εικόνα 20: Οι σωζόμενοι κίονες από το ναό του Διός στη Νεμέα (330 π.Χ.)
Οι δύο εμπρόσθιοι αναστηλώθηκαν μεταξύ του 1999-2002.

Εικόνα 21: Ο ναός του Δία στη Νεμέα

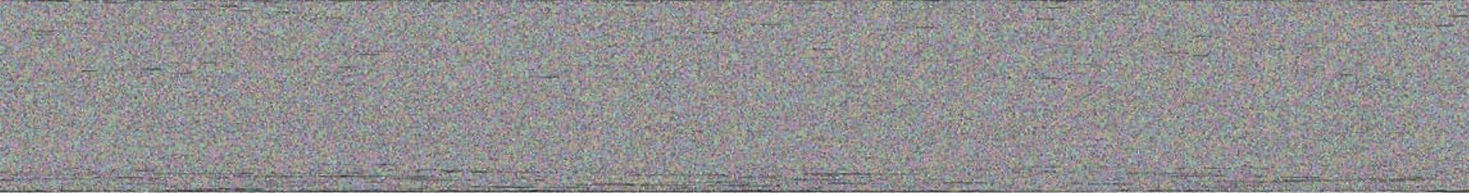

Εικόνα 22: Μερική άποψη Νεμέας

Εικόνα 23: Ο σιδηροδρομικός σταθμός στα Δερβενάκια

μεγάλη έκταση στους γύρω λόφους, η αμπελοκαλλιέργεια έχει παράδοση χιλιετιών, με σημείο αναφοράς το αγιωργίτικο σταφύλι που ευδοκιμεί εδώ και δανείστηκε το όνομά του από τον οικισμό Άγιο Γεώργιο, όπως λεγόταν η Νεμέα μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα.

Τα νεμεάτικα κρασιά με ένα έντονο, βαθύ ρουμπινί χρώμα, το άρωμα που παραπέμπει σε ευγενή μπαχαρικά και τη λεπτή φινετσάτη γεύση, θεωρούνται από τα καλύτερα της Πελοποννήσου.

Κάθε χρόνο στη Νεμέα την «Αμπελόεσσα» διοργανώνεται γιορτή κρασιού με τη συμμετοχή τοπικών οινοπαραγωγών. Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να δει και να απολαύσει πλούσια πολιτιστικά προγράμματα, γευόμενος όλες τις εμφιαλωμένες ποικιλίες.

Η οικονομία του Δήμου Νεμέας είναι κυρίως αγροτική, με ιδιαίτερη βαρύτητα στην αμπελοκαλλιέργεια και την οινοποιία.

Σημαντική και η κοινωνική και πολιτιστική υποδομή του τόπου, με ταυτόχρονη φροντίδα των πολλών τοπικών και πολιτιστικών συλλόγων για τη διατήρηση της μακραίωνης παράδοσης, ενώ από το 1997 στη Νεμέα λειτουργεί η Γεωργική Τεχνική - Επαγγελματική Σχολή με σύγχρονο σύστημα αγροτικής εκπαίδευσης πάνω

στην αμπελουργία και την οινοτεχνία, παρέχοντας τη δυνατότητα φοίτησης και σταδιοδρομίας σε νέους κυρίως αγροτικών οικογενειών, αποφοίτους Γυμνασίου.

Η Νεμέα, που έλαβε το όνομά της από την ομώνυμη Νύμφη, κόρη του ποταμού Ασωπού, θεωρείται ένας από τους ιερότερους χώρους της ελληνικής γης. Η ιστορία της χάνεται στα βάθη των αιώνων, αφού ευρήματα που έχουν έρθει στο φως δείχνουν ότι η περιοχή της Νεμέας κατοικείται από τα προϊστορικά χρόνια.

Υπήρξε πανελλήνιο κέντρο θρησκευτικών και αθλητικών εκδηλώσεων, των Νέμεων ή Νέμειων, που τελούνταν κάθε δύο χρόνια, τον Ιούλιο ή τον Αύγουστο, προς τιμήν του Οφέλτη, γιου του βασιλιά της περιοχής Λυκούργου.

Το καλοκαίρι του 1996, χάρη στις προσπάθειες τόσο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης όσο και της Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής, οι αγώνες αναβίωσαν ύστερα από 2.300 χρόνια. Θεωρείται παγκόσμια αθλητική γιορτή που επιχειρεί να αποκαταστήσει αυθεντικά τη σύνδεση του σήμερα με το αρχαίο ελληνικό αθλητικό ιδεώδες. Άτομα από 12-88 χρονών, ανεξάρτητα από φύλο, χρώμα, πεποιθήσεις, επιδόσεις, απαλλαγμένα από το άγχος της πρωτιάς ή της

διάκρισης, έρχονται στα Νέμεα ως θεατές, αθλητές, για να νιώσουν τη χαρά της συμμετοχής, την αίσθηση της συναδέλφωσης λαών και ανθρώπων, το μεγαλείο της ευγενούς άμιλλας. Όλα γίνονται λιτά, αυστηρά, τελετουργικά χωρίς ακρότητες. Τα Νέμεα είναι πρόκληση και πρόσκληση για τον άνθρωπο του σήμερα που βιώνει μια προσωπική αγωνία να αισθανθεί κοινωνικός-ενεργός άνθρωπος.

Η Νεμέα έγινε γνωστή από τον περίφημο άθλο του Ηρακλή: την εξόντωση του φοβερού λιονταριού που λυμαινόταν την περιοχή. Σήμερα, οι αγωνιζόμενοι στα Νέμεα ακολουθούν τα ίδια βήματα του μυθικού ήρωα, από τις Κλεωνές, που ήταν η βάση των επιχειρήσεων του για την εξόντωση του μυθικού τέρατος, μέχρι τη Νεμέα, μέσα από μια υπέροχη διαδρομή με ελαιώνες και αμπελώνες.

Στο χαμηλό λόφο στα νότια του σημερινού κάμπου της Νεμέας, κοντά στις πηγές του Ασωπού, ο βασιλιάς Άρας έχτισε μια πόλη για τους υπηκόους του, έναν τόπο ευλογημένο, μ' ένα ποτάμι να ποτίζει τον εύφορο κάμπο, που ονομάστηκε Φλιασία, αφού εδώ βασίλευσε, σύμφωνα με το μύθο, ο Φλίας, ο γιος του θεού Διονύσου. Εκεί, όπως λένε, καλλιεργήθηκε για πρώτη φορά το

αμπέλι και παράχθηκε κρασί, ο περίφημος φλιάσιος οίνος, περιζήτητο κρασί που συνόδευε τα πιο πλούσια συμπόσια. Η Αρχαία Φλιασία βρίσκεται 5 χλμ. δυτικά της Αρχαίας Νεμέας και θεωρείτο σημαντικό φιλοσοφικό κέντρο της αρχαιότητας. Εδώ βρίσκονται τα ιερά της Ήβης, της Δήμητρας και της Περσεφόνης, ο ναός του Ασκληπιού, στη θέση του οποίου χτίστηκε η Εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής, καθώς και κλασσικό οικοδόμημα που οι ντόπιοι αποκαλούν «Παλάτι». Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να δει και τα χαμηλότερα εδώλια θεάτρου και τα θεμέλια σκηνης, όπου δίνονταν παραστάσεις αρχαίου δράματος, μέρος της τελετουργίας στις γιορτές του Διονύσου.

Ο Φλιούντας κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στην πνευματική ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, αφού το όνομά του συνδέεται με τη σχολή των Πυθαγορείων που άκμασε σ' αυτή κατά το 400 π.Χ. Στο βόρειο μέρος του νεμεατικού πεδίου δεσπόζει το όρος του Φωκά, το οποίο κατά την αρχαιότητα ονομαζόταν Απεσάς. Το όνομά του το οφείλει στον Περσέα, ο οποίος πρώτος θυσιάσε στην κορυφή του στον Απεσάντιο (αυτόν που βρίσκεται μακριά) Δία, μετά το πέρας της εκστρατείας του στα νησιά του

Ωκεανού και το φόνο της Μέδουσας. Δυτικότερα της Φλιασίας, συναντώνται τα χωριά Πετρί και Αηδόνια, πλαισιωμένα από πλατάνια και τρεχούμενα νερά.

Το χωριό Αηδόνια έγινε διάσημο λόγω του μυκηναϊκού θησαυρού του «θησαυρός των Αηδονιών». Εδώ, ανασκάφηκαν μυκηναϊκοί τάφοι - κατά μεγάλο ποσοστό συλημένοι. Από το σύμπλεγμα των λαξευτών αυτών μυκηναϊκών τάφων σε ύψωμα πλησίον του χωριού προέρχεται ο περίφημος θησαυρός των Αηδονιών. Τα πολύτιμα αντικείμενα των Αηδονιών μαρτυρούν ότι κατά τον 16ο και 15ο αι. π.Χ. ένας σπουδαίος οικισμός αναπτύχθηκε στην περιοχή αυτή, ίσως η ομηρική Αραιθυρέα.

Ανατολικά της Νεμέας βρίσκονται οι Αρχαίες Κλεωνές, ένα γραφικό μικρό χωριό, που οφείλει το όνομά του στην Κλεώνη, κόρη του Ασωπού ή του Πέλοπα. Τα ερείπια της αρχαίας πόλης βρίσκονται κοντά στο χωριό Κοντόσταβλος, ενώ το 1926, έπειτα από ανασκαφές, ήρθαν στο φως σπουδαία ευρήματα, ερείπια δωρικού ναού του Ηρακλή, του ναού της Αθηνάς και των τειχών.

Ο επισκέπτης, για να φτάσει στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Νεμέας, θ' απολαύσει μια υπέροχη διαδρομή μέσα από αμπέλια, ελιές,

πέυκα και κυπαρίσσια, περνώντας από τα χωριά Σουληνάρι και Χαλκί. Ο δρόμος καταλήγει στη δυτική άκρη του χωριού Αρχαία Νεμέα, χτισμένη στους ανατολικούς πρόποδες των αρκαδικών βουνών, σε υψόμετρο 330 μ. Εδώ βρίσκεται το ιερό του Δία, το πιο σημαντικό οικοδόμημα του αρχαιολογικού χώρου, τόσο στην αρχαιότητα όσο και σήμερα.

Θεμελιωμένος τον 4ο π.Χ. αιώνα, με τους δωρικού ρυθμού κίονές του να στέκουν ακόμη επιβλητικοί στο νεμεάτικο πεδίο, περιστοιχίζεται από τον εντυπωσιακό βωμό του Δία, θεμέλια ξενώνα, ερείπια λουτρών και ερείπια σπιτιών της Πρωτοχριστιανικής και Βυζαντινής περιόδου. Ορατά είναι και τα ερείπια τρίκλιτης Βασιλικής, εντυπωσιακού μεγέθους, πάνω από το λόφο του σταδίου, οικοδομημένης τον 5ο μ.Χ. αιώνα από το υλικό του βωμού του Δία, πάνω στα ερείπια του ελληνιστικού ξενώνα, από μια μικρή χριστιανική αγροτική κοινότητα που εγκαταστάθηκε εδώ.

Το στάδιο, νοτιοανατολικά από το ναό του Δία, είναι χτισμένο στους βόρειους πρόποδες του λόφου Ευαγγελίστρια, στο καλύτερο σημείο της κοιλάδας, απ' όπου η θέα είναι καταπληκτική.

Μέσα στον αρχαιολογικό χώρο της Νεμέας ορθώνεται ένα θαυμάσιο

αρχαιολογικό μουσείο με ευρήματα της περιοχής και με πλούσιο φωτογραφικό υλικό και σχέδια που αποκαλύπτουν όλη την ιστορία της. Σημαντικό αξιοθέατο της Νεμέας είναι το Βυζαντινό Μοναστήρι της Παναγίας του Βράχου, χτισμένο τουλάχιστον το 1633 στο λόφο του Πολυφέγγους, 2,5 χλμ. νοτιοδυτικά της Νεμέας, με θαυμάσιες τοιχογραφίες του 14ου αιώνα. Ιδιαίτερα ξεχωρίζουν η Γέννηση της Θεοτόκου, η Υπαπαντή του Κυρίου και ο Άγιος Γεώργιος. Η είσοδος της Μονής είναι λιθόκτιστη, καμαρωτή με τη δυτική πλευρά της να αγγίζει το βράχο και την αριστερή να στηρίζεται σε τοίχο. Αξίζει επίσης να αναφερθεί το ασκηταριό του Πολυφέγγους, που βρίσκεται σφηνωμένο μέσα σε σπηλιά της κορυφής του προβούνου. Στον Άγιο Νικόλαο, μονή που χτίστηκε το 1700, σώζεται σήμερα το ανακαινισμένο εκκλησάκι και η παλιά εικόνα του Αγίου Νικολάου. Στον οικισμό του Κουτσομοδίου της Αρχαίας Νεμέας συναντάται το εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου, άμεσα συνδεδεμένο με την εκκλησιαστική ιστορία της περιοχής. Μονόχωρο, με κεραμοσκεπή, με ξύλινο τέμπλο και θαυμάσιες εικόνες, φιλοτεχνημένες το 1931, είναι το στολίδι και το καμάρι του οικισμού.

Τελειώνοντας την περιπλάνηση ο επισκέπτης, διασχίζοντας τους πλούσιους αμπελώνες της Νεμέας φτάνει στο χωριό Λεόντιο, το ιδανικότερο τόπο για το αγιωργίτικο (330 μ. υψόμετρο), ένα κρασί που σκλαβώνει τις αισθήσεις με την πρώτη δοκιμή. Το Λεόντιο είναι η περιοχή που δίνει περισσότερο από το ? της Νεμεάτικης παραγωγής, ενώ, αν αποφασίσετε να διανυκτερεύσετε εδώ, μια καλή επιλογή είναι ο ξενώνας, δωρεά του Γιώργου Μπεκιάρη. Συνεχίζοντας το οδοιπορικό μας και διασχίζοντας τον αυχένα Μαυροβουνίου - Γεροντίου, έχοντας μια πανοραμική άποψη του κάμπου της Νεμέας, εισερχόμαστε στο δήμο Στυμφαλίας. Το μεθυστικό άρωμα της φύσης και τα πρασινοκίτρινα χρώματα που χαϊδεύουν και αγκαλιάζουν το ειδυλλιακό τοπίο του Δήμου Νεμέας παραμένουν και σήμερα το ίδιο θεϊκά και μαγικά με εκείνα που γέμισαν την ψυχή του μυθικού ήρωα Ηρακλή με το δώρο της Αθανασίας.

10.2 Ανατολική Κορινθία προς Επίδαυρο

Εικόνα 30: Λουτρά Ωραίας Ελένης

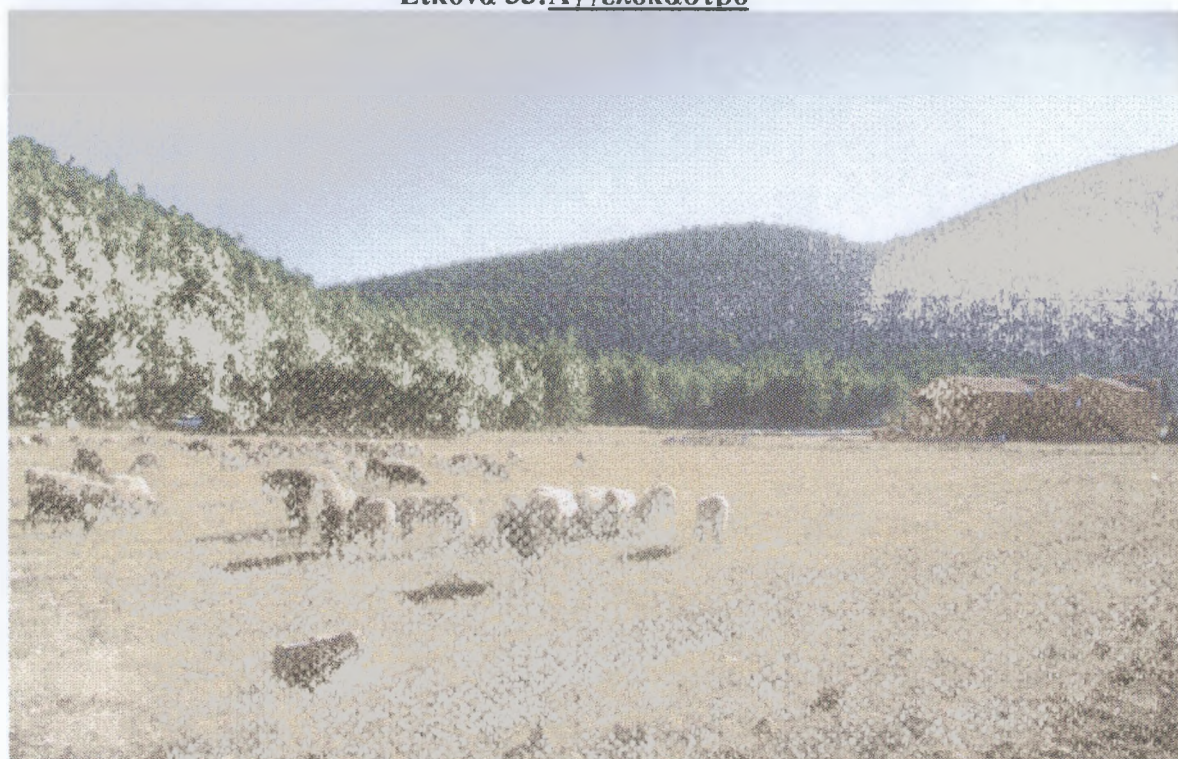
Εικόνα 31: Καπνοπαραγωγός στο Αγγελόκαστρο

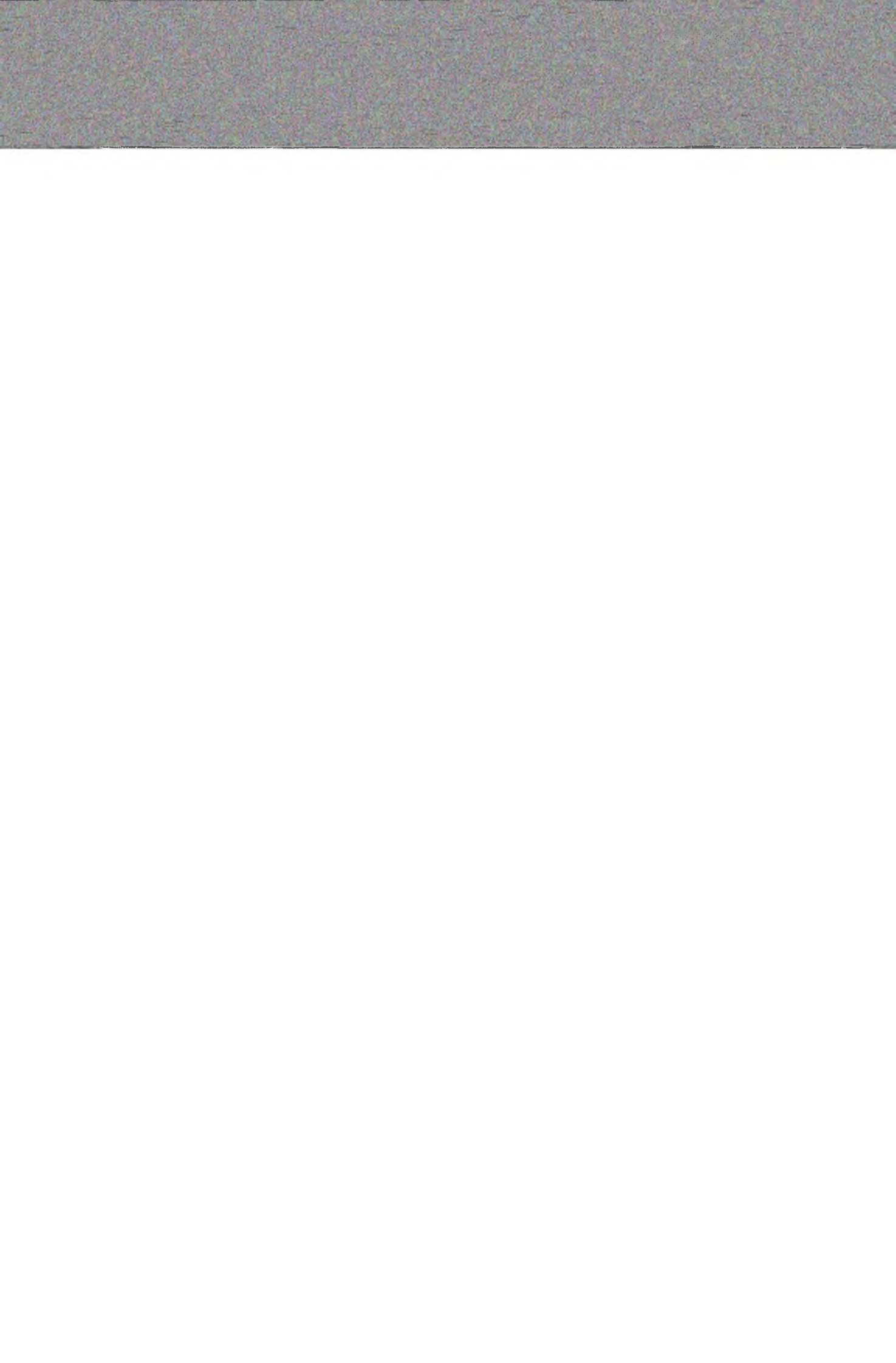
Εικόνα 32: Συλλογή ρητίνης στο Σοφικό

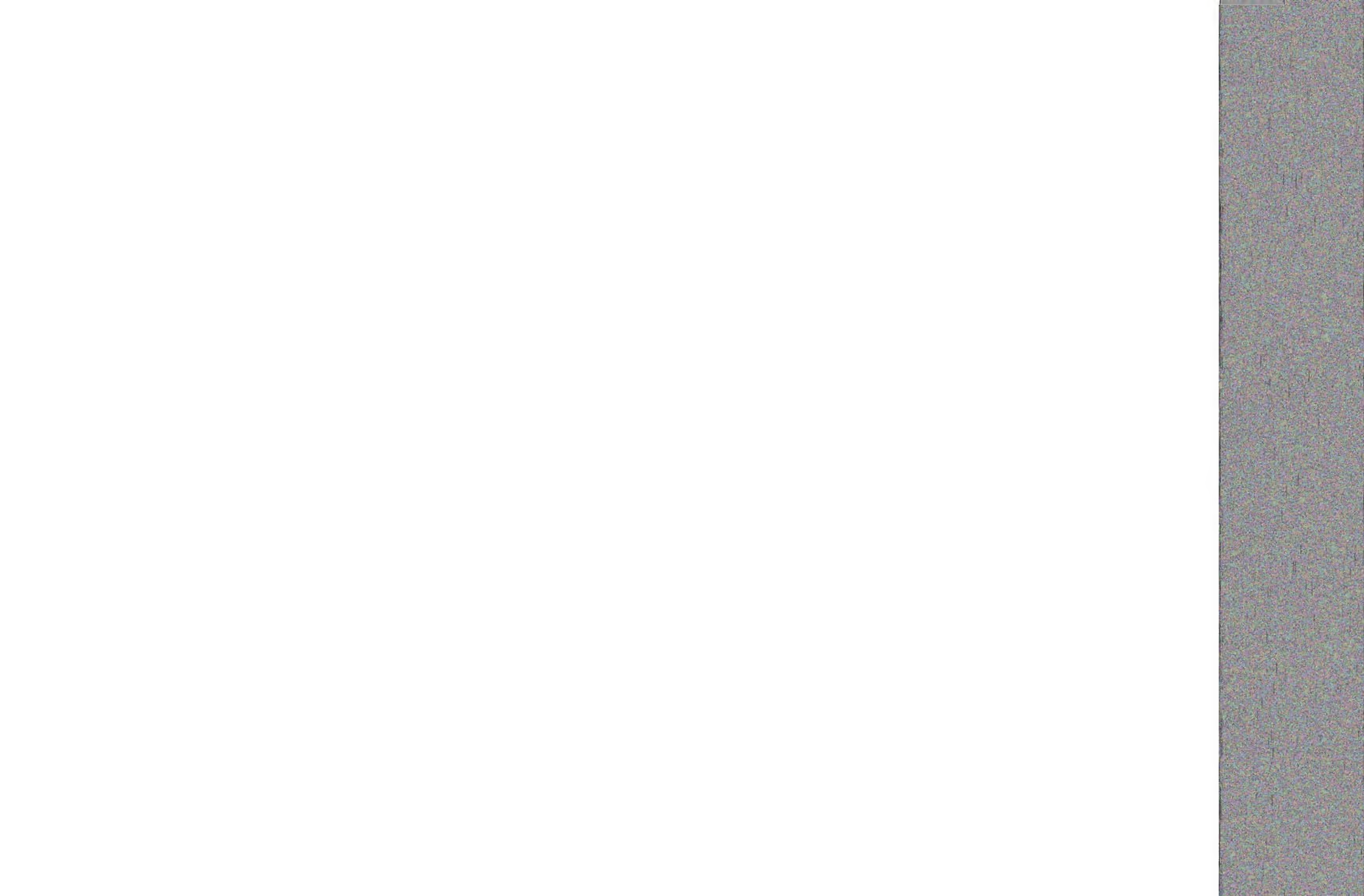

Εικόνα 33: Αγγελόκαστρο

Εικόνα 34: Δάσος στο Σοφικό

Σημείο αναφοράς αποτελεί το λιμάνι των Κεγχρεών, ένα από τα γνωστότερα λιμάνια του αρχαίου κόσμου, απ' όπου μεταφέρονταν εμπορεύματα από και προς την Ανατολική Μεσόγειο, ενώ τους δύο μόλους του κοσμούσαν ναοί της Αφροδίτης και της Ίσιδας. Εδώ επιβιβάστηκε σε πλοίο ο Απόστολος Παύλος, την άνοιξη του έτους 53 μ.Χ., για να ταξιδέψει με τη συνοδεία του στην Έφεσο και εδώ είχε αναπτυχθεί μια από τις πρώτες χριστιανικές κοινότητες της Ελλάδας, με διάκονο μια ενάρετη γυναίκα, τη Φοίβη, την οποία μνημονεύει ο Απόστολος Παύλος στην προς Ρωμαίους επιστολή του. Στη Βόρεια άκρη του αμμουδερού ορμίσκου, ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει υπέροχες καλοκαιρινές στιγμές, ξαπλωμένος σε βότσαλα ανάμικτα με θραύσματα αρχαίων αγγείων! Στη σημερινή βοτσαλένια ακτή υπήρξε ένας πλακοστρωμένος μόλος με αποθήκες για τα εμπορεύματα, ναοί και ένας μικρός οικισμός που φιλοξενούσε τη μικρή κοινότητα που εργαζόταν στο λιμάνι. "Απαντικρύ Κεγχρεών", όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Παισανίας, ή λίγα μόλις χιλιόμετρα νοτιότερα, όπως θα λέγαμε εμείς σήμερα, συναντάμε τα Λουτρά της Ελένης, έναν μικρό οικισμό που οφείλει το όνομά του στις πηγές γλυκού νερού

που υπάρχουν δίπλα στη θάλασσα και όπου πιστευόταν ότι έκανε τα μάνια της η όμορφη βασίλισσα της Σπάρτης. Στη συνέχεια της διαδρομής, συναντάται η Αλμυρή, ένα παραθαλάσσιο χωριουδάκι με μια υπέροχη βοτσαλένια παραλία. Οι ψαροταβέρνες του χωριού προσφέρουν νοστιμότατο φρέσκο ψάρι, ενώ υπάρχουν και δυο μικρά κάμπινγκ, για όσους προτιμούν αυτού του είδους τη διαμονή. Αν σας ενδιαφέρει μια ήσυχη παραθαλάσσια διαδρομή, από την παραλία της Αλμυρής ο δρόμος συνεχίζει μέσα από ένα πολύ ωραίο πευκόδασος προς το Κατακάλι, ένα γραφικό χωριουδάκι με παραδοσιακά πετρόκτιστα σπίτια. Στην περιοχή της Αλμυρής και του Κατακαλίου υπάρχουν ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια, ταβέρνες και εστιατόρια, πλάι στο κύμα του Σαρωνικού, καθιστώντας την ευρύτερη περιοχή τουριστικό θέρετρο. Στη συνέχεια ο δρόμος ξετυλίγεται μέσα σε πευκόφυτες πλαγιές, συναντά τους όρμους του Σιδερώνα και του Φραγκολίμανου και, αφήνοντας πίσω του τη θαλασσινή αύρα, διασχίζει την ενδοχώρα της Ανατολικής Κορινθίας, πλησιάζοντας προς το κεφαλοχώρι Σοφικό. Το Σοφικό, έδρα του Δήμου Σολυγείας, είναι χτισμένο στην

περιοχή της Αρχαίας Σολυγείας, όπου διαδραματίστηκε μια από τις σφοδρότερες μάχες του Πελοποννησιακού πολέμου το 425 π.Χ. Η περιοχή έχει να επιδείξει πληθώρα ιστορικών εκκλησιών και μονών, με αξιοθαύμαστη και σπάνια αρχιτεκτονική και αγιογράφιση. Στην κοιλάδα του Λαρισίου ο ναός των Ταξιαρχών, 12ου αιώνα, κεντρίζει το ενδιαφέρον του επισκέπτη με τις περίσσιας ομορφιάς τοιχογραφίες του 16ου αιώνα, έργα αυστηρής κρητικής τέχνης. Το χωριό κοσμούν επίσης ο ναός του Αγίου Γεωργίου (1700), ο πρόσφατα ανακαινισμένος ναός της Ευαγγελίστριας στη συνοικία "Κοκκινιά" και ο ναός της Αγίας Τριάδας στη θέση "Λαρίσι". Στην κορυφή του λόφου δεσπόζει η ιστορική μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου, γυναικείο μοναστήρι του 12ου αιώνα, χτισμένο με υλικά μεγάλου αρχαιοελληνικού ναού της Αφροδίτης, τα οποία εξακολουθούν να υπάρχουν σκορπισμένα στον περίβολο του μοναστηριού. Σε κοντινή απόσταση βρίσκεται ο ναός της Αγίας Παρασκευής, χτισμένος το 1617, διακοσμημένος από τοιχογραφίες σημαντικής λαογραφικής αξίας. Το τοπίο των εκκλησιών συμπληρώνεται από τους δυο ναούς, αφιερωμένους στους Αγίους Νικόλαο

και Δημήτριο, με εξαιρετικές τοιχογραφίες, εμπνευσμένες από την καθημερινή ζωή των Σοφικιτών του 18ου αιώνα. Στις παραλίες του Σοφικού το ταξίδι της φύσης μαγεύει την όραση συναντώντας όλες τις αποχρώσεις του πράσινου, του καφέ και του γκρίζου, των πεύκων, των θάμνων και των βράχων, του μπλε, του θαλασσί, της θάλασσας και του ουρανού! Το ενδιαφέρον κεντρίζουν οι πραγματικά όμορφοι και γαλήνιοι όρμοι του Αμονίου και το Καλογερολίμανο. Με τα πεύκα να φτάνουν μέχρι την άμμο, είναι ιδανικός τόπος για τον λάτρη του ελεύθερου κάμπινγκ, που μπορεί άνετα να στήσει τη σκηνή του στη σκιά τους. Στις παραλίες του Σοφικού φτάνει ο επισκέπτης από την κεντρική οδική αρτηρία Ισθμού - Κορίνθου. Στη φυσική κοιλάδα του πανέμορφου δάσους του Σοφικού, στις παρυφές του όρους "Τζάλικα", λειτουργούν οι παιδικές κατασκηνώσεις "Ranch Skouras", με εγκαταστάσεις πρωτότυπες και με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, απόλυτα εναρμονισμένη με το φυσικό περιβάλλον. Αφήνοντας τον κύριο δρόμο με κατεύθυνση ανατολικά, μέσα από μια απολαυστική διαδρομή λόφων, σκεπασμένων με ένα θαυμάσιο πυκνό πευκόδασος, το ταξίδι

καταλήγει στο παραθαλάσσιο χωριουδάκι Κόρφος, ένα μικρό θαλασσινό κόλπο, προστατευμένο απ' όλους τους καιρούς, με μια μικρή αμμουδερή παραλία και καταγάλανα νερά.

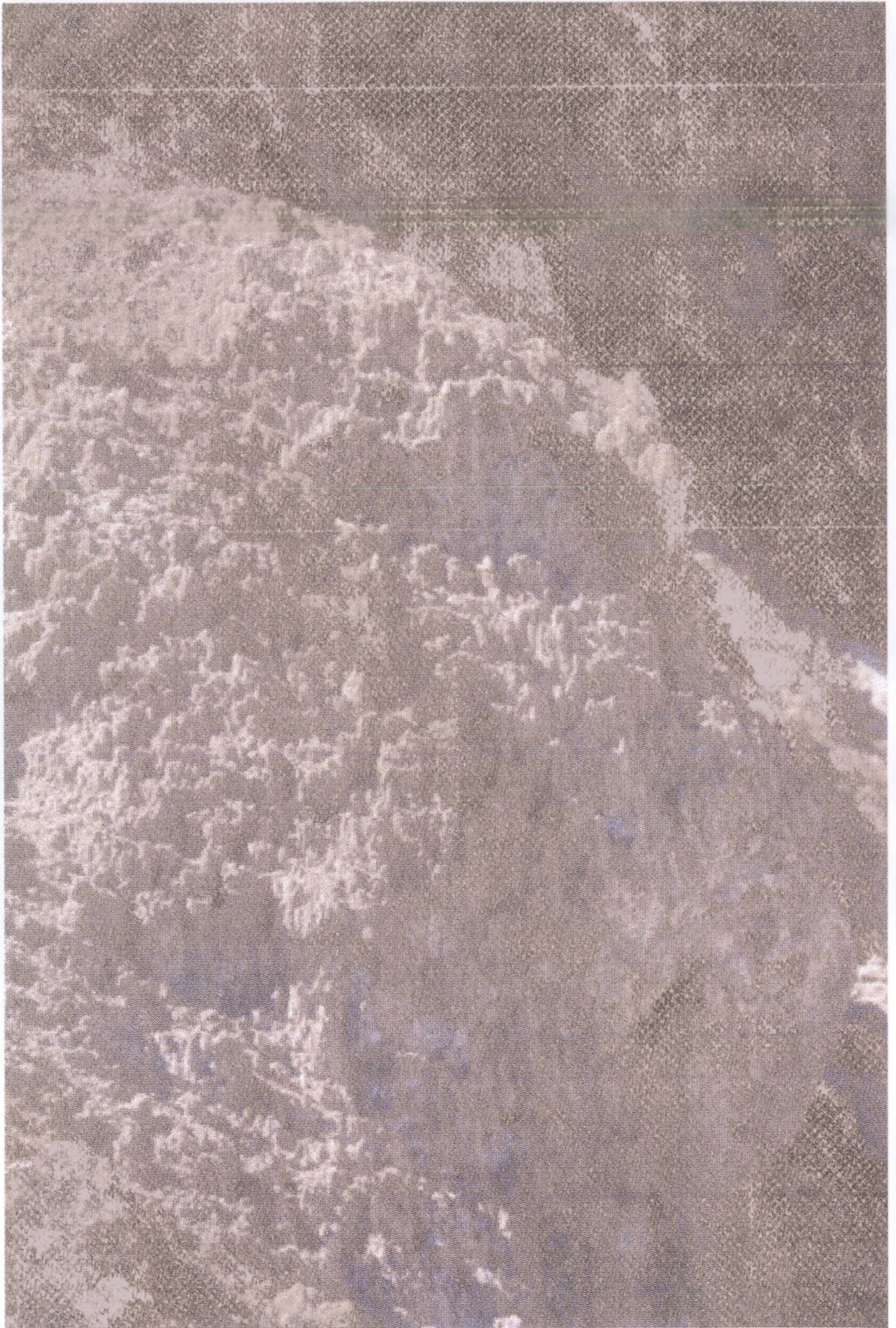
Το κλίμα υπέροχο, ιδανικό για ήσυχες διακοπές πάνω στο κύμα, με πολλά μικρά ξενοδοχεία με υπέροχη θέα, ενδείκνυται και για χειμωνιάτικη διαμονή. Λίγα χιλιόμετρα Βόρεια του Κόρφου συναντάται το παμπάλαιο ξωκλήσι της Παναγίας του Στείρι, κάποτε ναός ενός μοναστηριού, πιθανότατα του 11ου αιώνα, με περίσσια ομορφιάς αγιογραφίες του 1668, έργα του αγιογράφου Θεόδουλου Κακκαβά. Υπάρχουν ακόμα εκεί, τα ερείπια των κελιών του μοναστηριού, όπου ασκήτευσε για ένα διάστημα και ο όσιος Λουκάς ο Στειριώτης. Για τους λάτρεις του ελεύθερου κάμπινγκ, το ερημικό αυτό μέρος είναι ιδανικό. Νοτιότερα του Κόρφου, ο κεντρικός δρόμος οδηγεί στα εντυπωσιακά κάθετα βράχια του φημισμένου όρμου Σελόντα και στην αμμουδερή παραλία στο μυχό του. Κοντά στο Σοφικό βρίσκεται το Αγγελόκαστρο, ένα απομονωμένο χωριό κτηνοτρόφων, με ωραία πέτρινα σπίτια και αρκετούς κατοίκους. Οι πολλές εκκλησίες που υπάρχουν στην περιοχή αποτυπώνουν την ευσέβεια

των κατοίκων και την εκκλησιαστική πορεία της μικρής αυτής χριστιανικής κοινωνίας. Χαρακτηριστικότερος όλων των ναών, ο ναός του Αγίου Νικολάου, με θαυμάσιες βυζαντινές τοιχογραφίες, που για πολλούς αιώνες ήταν το κέντρο της θρησκευτικής ζωής της περιοχής και σήμερα έχει κηρυχθεί διατηρητέος. Στην κορυφή του παρακείμενου υψώματος του χωριού βρίσκεται φρούριο, που χρησιμοποιήθηκε για την ασφαλή διέλευση ανθρώπων και αγαθών από την Πιάδα ως τον Ακροκόρινθο. Συνεχίζοντας μέσα από μια πυκνά πευκόφυτη διαδρομή 30 χιλιομέτρων προς την ίδια πλευρά του Νομού, ο επισκέπτης φτάνει στην Αρχαία Επίδαυρο.

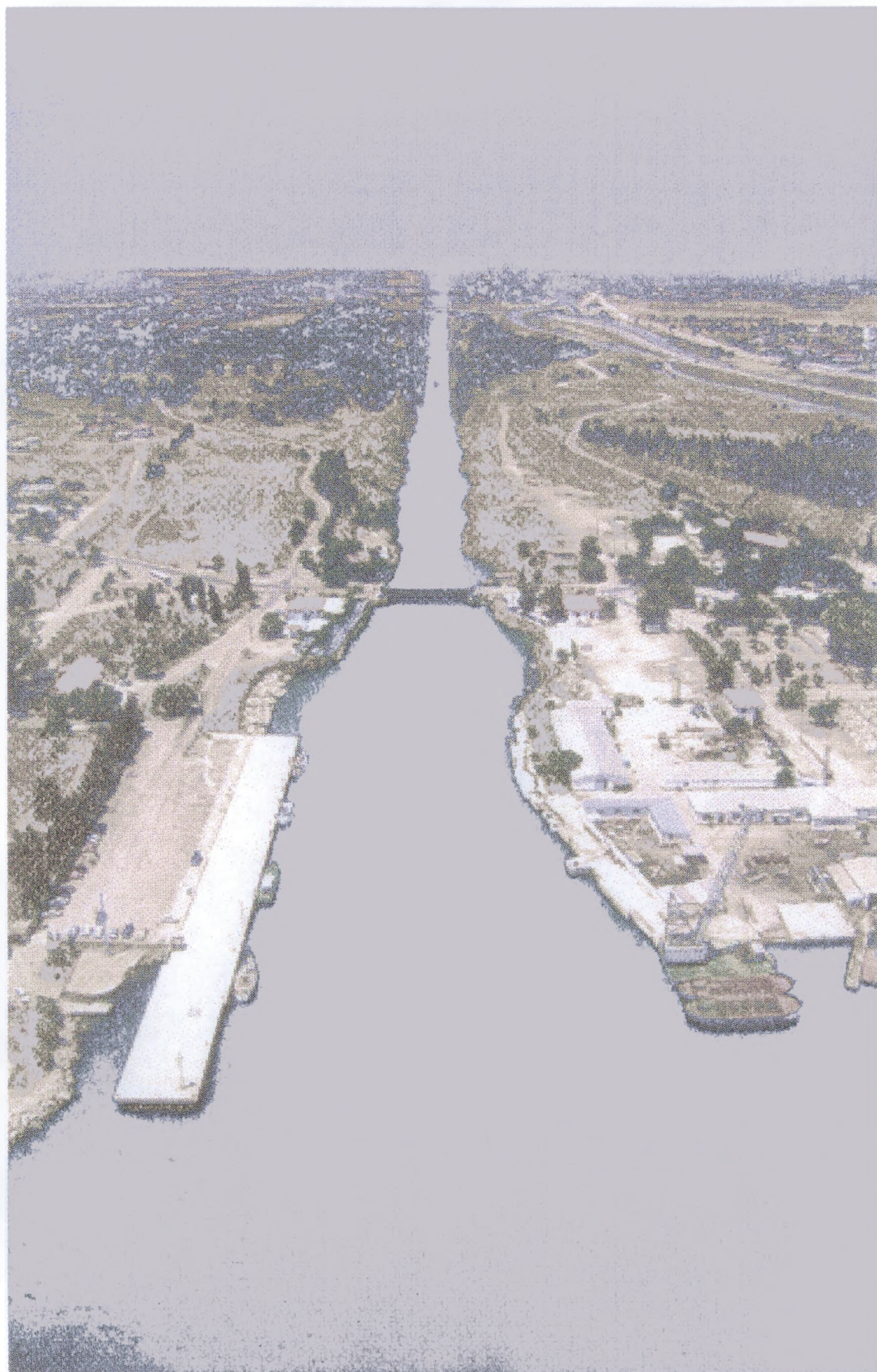
10.3 Άγιοι Θεόδωροι, Ισθμός

Εικόνα 42: Άγ. Θεόδωροι.

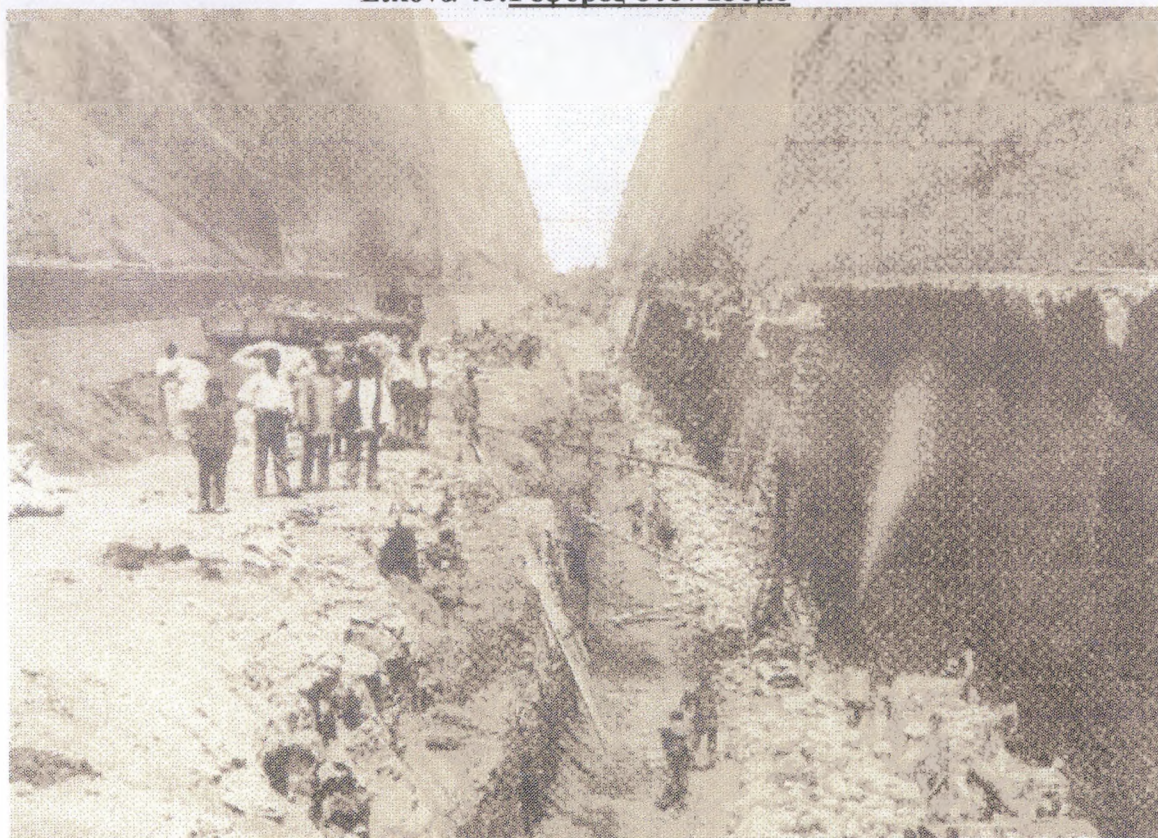
Εικόνα 43: Από το ανενεργό ηφαίστειο του Σουσακίου.

Εικόνα 44: Διώρυγα Ισθμού

Εικόνα 45: Γέφυρες στον Ισθμό

Εικόνα 46: Από την διάνοιξη της διώρυγας το 1886

Εικόνα 47: Ο Αργαίος Δίολκος

Εικόνα 48: Από το μουσείο της Ισθμίας: Μεταλλικά ζωόμορφα ειδώλια.

Εικόνα 49: Από το μουσείο της Ισθμίας: Τμήμα μαρμαρίνης υδροροής από το ναό του Ποσειδώνα.

Εικόνα 50: Αρχαιολογικός χώρος Ισθμίας

Εικόνα 51: Μουσείο της Ισθμίας: Αθλητής με στεφάνια ως έπαθλο.

Εικόνα 52: Υαλοθετήματα στην Αρχαία Ισθμία (Μουσείο)

Εικόνα 53: Η αρχαία Τριήρης, Αντίγραφο της καθώς διέρχεται τον Ισθμό

Εικόνα 54: Ο αρχαιολογικός χώρος του Ιερού του Ποσειδώνα της Ισθμίας.

Εικόνα 55: Ο αρχαιολογικός χώρος των Ισθμίων από τα δυτικά με το ναό του Ποσειδώνα στο κέντρο. Εναέρια άποψη.

Εικόνα 56: Αρχαιολογικός χώρος Ισθμίας. Αποψη των ρωμαϊκών λουτρών από Βαρειοδυτικά. Εναέρια άποψη.

Ο πρώτος δήμος που συναντά ο επισκέπτης μπαίνοντας στο Νομό από την εθνική οδό Αθηνών - Πατρών, είναι οι Άγιοι Θεόδωροι.

Η πόλη είναι χτισμένη Βορειοανατολικά στην περιοχή της αρχαίας Κρομμυωνίας, η οποία ανήκε στη Μεγαρίδα μέχρι τον 6ο π.Χ. αιώνα, πριν περιέλθει στην Κόρινθο.

Ο Στράβωνας στα "Γεωγραφικά" του, αλλά και ο Πausανίας, αναφέρουν ότι εδώ ζούσε η Φαία, ο τρομερός αγριόχοιρος που λυμαινόταν την περιοχή και κατέστρεφε τα σπαρτά και τις καλλιέργειες. Ο μυθικός ήρωας Θησέας, εκτελώντας έναν ακόμα άθλο του, φόνευσε τη Φαία, στο πέρασμά του από την Τροιζήνα προς την Αθήνα.

Η αρχαιολογική σκαπάνη, το 1961, έφερε στο φως τα ερείπια της αρχαίας Κρομμυώνας και πολλά σημαντικά ευρήματα, όπως το άγαλμα του θεού Απόλλωνα, μελανόμορφα αγγεία, γεωμετρικούς και λακκοειδείς τάφους. Σημαντικό, επίσης, εύρημα είναι ένας μικρός κυκλικός χώρος, ο οποίος δεν έχει προσδιοριστεί εάν είναι λατρευτικός χώρος ή μικρή ορχήστρα θεάτρου.

Τα μεγαλοπρεπή Γεράνεια όρη υψώνονται ασάλευτα, επιβλητικά, πάνω από τους Αγίους Θεοδώρους, με χειμαρροπόταμους ν' αυλακώνουν τις πλαγιές τους. Στην καρδιά του βουνού, σε υψόμετρο 1150 μέτρων, σε μια ειδυλλιακή τοποθεσία "πνιγμένη" στα πεύκα, βρίσκεται χτισμένη η ιστορική μονή Πραθίου, ένα πλούσιο κοινοβιακό μοναστήρι με αξιόλογη δράση από την ίδρυσή του μέχρι και το 1821.

Χρονολογείται από τον 11ο αιώνα και αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά και παλαιότερα μοναστήρια της περιοχής. Σώζονται ερείπια των κελιών και των αποθηκών και το καθολικό της μονής. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το μωσαϊκό του αλλά και οι λιγιστές αλλά παμπάλαιες βυζαντινές αγιογραφίες του 1466.

Η πόλη των Αγίων Θεοδώρων οφείλει την ονομασία της στο παραδοσιακό εκκλησάκι των Αγίων Θεοδώρων, κτισμένο στη θέση παλαιοχριστιανικής εκκλησίας.

Μεγάλη ιστορική σημασία έχει η πλατιά λίθινη πλάκα που φέρει χαραγμένο επίγραμμα των ύστερων ρωμαϊκών χρόνων και βρίσκεται δεξιά της εισόδου της εκκλησίας. Το επίγραμμα αυτό προέρχεται από τον τάφο ενός δεκαπεντάχρονου κοριτσιού και το περιεχόμενό του θα μπορούσε να συγκριθεί με τα σημαντικότερα της αρχαιότητας.

Η Φιλοστράτα πληροφορεί η ίδια τους διαβάτες πως στο τέλος του 14ου έτους της ηλικίας της λύθηκε ο "δεσμός της" με τη ζωή και πως η ίδια επανήλθε στον (πνευματικό) κόσμο, από τον οποίο είχε προέλθει.

Σημαντικό τουριστικό παραθαλάσσιο θέρετρο, μόλις 65 χλμ. από την Αθήνα και 20 χλμ. από την Κόρινθο, οι Άγιοι Θεόδωροι συνδυάζουν αρμονικά βουνό και θάλασσα και αποτελούν πόλο έλξης Ελλήνων και ξένων επισκεπτών, ενώ είναι ιδανικό μέρος για μικρές αποδράσεις λίγων ωρών από τον ασφυκτικό κλοιό της μεγαλόπολης. Οι πολυάριθμες ταβερνούλες προσφέρουν γαστρονομικές παραδοσιακές γεύσεις και ολόφρεσκο ψάρι, ενώ στα γραφικά καφεενεδάκια ο επισκέπτης απολαμβάνει τον καφέ του δίπλα στη θάλασσα, με θέα τον πανέμορφο Σαρωνικό.

Από την πόλη των Αγίων Θεοδώρων, ο δρόμος οδηγεί στον Ισθμό, τον αδιαμφισβήτητο θαλασσινό "ομφάλιο λώρο" μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Μεσογείου. Αυτός ο ιδιόμορφος "λαιμός" γης, από την αρχαιότητα ακόμα, ήταν το κατεξοχήν στρατηγικό σημείο του ελλαδικού χώρου και ένα από τα σημαντικότερα της Ανατολικής Μεσογείου. Η διάνοιξη του αποτέλεσε από την αρχαιότητα μείζον θέμα, καθώς η δημιουργία της διώρυγας θα έλυne πολλά προβλήματα και θα διευκόλυνε τη ναυσιπλοΐα και το εμπόριο.

Ο αρχαίος Διόλκος εξυπηρετούσε καθ' όλη την αρχαιότητα την από ξηρά διίσθμιση των πλοίων. Επρόκειτο για λιθόστρωτο δρόμο πάνω στον οποίο κινούνταν η ολκός, μεγάλου μήκους συσκευή η οποία έφερε πάνω της το σκάφος.

Πρώτος συνέλαβε το έργο της διάνοιξης του Ισθμού ο τύραννος της Κορίνθου Περίανδρος, ο οποίος τελικά αρκέστηκε στη δημιουργία του διόλκου. Στη συνέχεια ο

Δημήτριος ο Πολιορκητής, ο Ιούλιος Καίσαρας, ο Καλιγούλας και ο Νέρωνας διαδοχικά, μελέτησαν και επιχειρήσαν τη διάνοιξη, χωρίς όμως επιτυχία. Ο Ηρώδης ο Αττικός, οι Βυζαντινοί και οι Ενετοί, τέλος, ήταν οι "διάδοχοι" του Νέρωνα στο όραμα της διάνοιξης του Ισθμού, αφού επιχειρήσαν με τη σειρά τους το μεγαλόπνοο έργο, αλλά εγκατέλειψαν την προσπάθεια.

Η διάνοιξη συνεχίστηκε απ' αυτό το σημείο πολλούς αιώνες αργότερα από τον Καποδίστρια, αλλά ελλείπει χρημάτων δεν προχώρησε και πολύ. Το 1881 ανατέθηκε το έργο στον Ούγγρο επιχειρηματία Στέφανο Τίερ, μαζί με το προνόμιο εκμετάλλευσης της γέφυρας για 99 χρόνια. Την επόμενη χρονιά το έργο συνεχίστηκε από μια ελληνική εταιρεία, που τη χρηματοδότησε ο μεγάλος εθνικός ευεργέτης Ανδρέας Συγγρός. Οι Έλληνες εργάτες έσκαβαν ασταμάτητα για δέκα και πλέον χρόνια, ώσπου στις 25 Ιουλίου του 1893 το έργο ολοκληρώθηκε και το πρώτο πλοίο πέρασε σφυρίζοντας πανηγυρικά μέσα από τη διώρυγα!

Στα 108 χρόνια της λειτουργίας της η Διώρυγα έχει κατά καιρούς κλείσει. Σήμερα λειτουργούν δύο βυθιζόμενες γέφυρες, μία στην Ποσειδωνία και μία στην Ισθμία, που εξυπηρετούν την επικοινωνία μεταξύ Στερεάς και Πελοποννήσου, ενώ κάθε χρόνο το πιο διάσημο κανάλι του Ελλαδικού χώρου διαπλέεται από 15.000 περίπου πλοία, πενήντα τουλάχιστον διαφορετικών εθνικοτήτων.

Ανατολικά της Διώρυγας βρίσκεται η Ισθμία, περιοχή που κατά τη μυθολογία πήρε υπό την προστασία του ο Ποσειδώνας, με μεγάλη ακμή κατά την αρχαιότητα λόγω της εξαιρετης γεωγραφικής της θέσης. Εδώ είχε αναπτυχθεί η λατρεία των θεοτήτων της θάλασσας. Σήμερα, είναι ορατά τα ερείπια των ναών του Ποσειδώνα και του Μελικέρτη Παλαίμονα, το ρωμαϊκό θέατρο και το στάδιο, ενώ το Μουσείο της Ισθμίας προσφέρει όλο τον όγκο των ευρημάτων, καθώς και ένα σύνολο μοναδικό γυάλινων πινάκων του 375 μ.Χ.

Το ιερό του Ποσειδώνα βρισκόταν στο ανατολικό άκρο του Ισθμού και τραβούσε την προσοχή οποιουδήποτε ταξίδευε από και προς τον Ισθμό, ενώ αποτέλεσε χώρο σημαντικών συνεδρίων και συγκεντρώσεων όλων των Ελλήνων.

Σήμερα σώζονται μόνο τα θεμέλια του ναού, γιατί τον 6ο αιώνα μ.Χ. ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Ιουστινιανός χρησιμοποίησε τα υλικά του ναού και έχτισε ένα πολύ ισχυρό αμυντικό τείχος για να προστατέψει την Πελοπόννησο από τους εκ Βορρά επιτιθέμενους βαρβάρους, σε τέτοια έκταση που στα νεότερα χρόνια θεωρούσαν το τείχος αυτό έργο της κλασικής αρχαιότητας.

Έξω από τον περίβολο του ναού του Ποσειδώνα χτίστηκε, τον 1ο αιώνα μ.Χ., το

Παλαιμόνιο, προς τιμή του Μελικέρτη Παλαίμονα. Η τοπική λατρεία του παιδιού-θεού Παλαίμονα στην Ισθμία είχε καθιερωθεί ήδη από τον Σίσυφο, ιδρυτή και βασιλιά της Κορίνθου (τότε Εφύρας), όταν ο τελευταίος βρήκε το άψυχο κορμάκι του ανιψιού του Μελικέρτη, γιου της Ινώς, πάνω στη ράχη ενός δελφινιού. Ο Μελικέρτης έγινε δεκτός στο βασίλειο του Ποσειδώνα και απέκτησε το θεϊκό όνομα Παλαίμων, όπως και η μητέρα του Ινώ, που πήρε το όνομα Λευκοθέα, δηλαδή θεά των αφρών της θάλασσας.

Το Παλαιμόνιο το αποτελούσαν ένας μικρός ναός και περίβολος έξω από τη Νοτιοανατολική γωνία του ναού του Ποσειδώνα και πάνω στο παλαιό στάδιο. Μια πύλη συνέδεε το ιερό αυτό με το ιερό του Ποσειδώνα.

Ο ναός του Παλαίμονα ήταν ένα περίπτερο, δηλαδή ένα στρογγυλό κτίσμα με κίονες γύρω-γύρω και μέσα σ' αυτό φαίνεται να υπήρχε ένα δελφίни και πάνω στη ράχη του ξαπλωμένος ο νεκρός Παλαίμονας. Το Παλαιμόνιο υπήρξε ένα από τα ομορφότερα στολίσια του ιερού του Ποσειδώνα και γενικά των Ισθμίων και αποτελεί ένα σπουδαίο μνημείο του πολιτισμού της αρχαίας Ελλάδας.

Προς τιμή του παιδιού-θεού Παλαίμονα καθιερώθηκαν ταφικοί αγώνες, τα περίφημα Ίσθμια, που αργότερα -τον 6ο π.Χ. αιώνα, επί τυραννίας των Κυψελιδών- εξελίχθηκαν σε μια από τις τέσσερις μεγαλύτερες πανελλήνιες αθλητικές διοργανώσεις. Αν τα βήματά σας, σας φέρουν ως εδώ, έχετε μαζί σας κι ένα κλαδάκι πεύκο για να το αφήσετε στο χώρο που για αιώνες λάτρευαν οι αρχαίοι Έλληνες το αδικοχαμένο παιδί.

Οι αγώνες, αργότερα καθιερώθηκαν από τον ήρωα Θησέα προς τιμή του Ποσειδώνα και είχαν ως σκοπό, σύμφωνα με τον ιστορικό Πλούταρχο, την ανάπτυξη της σωματικής δύναμης των αθλητών και τη σύσφιγξη των σχέσεων των Πελοποννησίων με τους πάνω από τον Ισθμό Έλληνες.

Στους αγώνες, αρχικά, έπαιρναν μέρος μόνο άνδρες. Αργότερα συμμετείχαν και "αλένετοι άνδρες", έφηβοι και στους μουσικούς αγώνες και γυναίκες.

Τελούνταν κάθε τρία χρόνια, στο ναό του Ποσειδώνα, στο στάδιο της Ισθμίας, σε μήκος διαδρομής 181 μ., κατασκευασμένο στα ανατολικά του ναού.

Την ύπαρξη μουσικών αγώνων και αγώνων απαγγελίας, που είχαν προστεθεί στο πρόγραμμα των Ισθμίων, μαρτυρεί η ύπαρξη του θεάτρου της Ισθμίας στα Βορειοανατολικά του ναού του Ποσειδώνα, χωρητικότητας 500 ατόμων. Σήμερα, ελάχιστα ίχνη μαρτυρούν την ύπαρξή του.

Στα μέσα του 2ου μ.Χ. αιώνα, στα πλαίσια ενός αξιοσημείωτου οικοδομικού

προγράμματος των Ρωμαίων στην Ισθμία, κτίζεται στη Βόρεια γωνία του ιερού ένα λουτρό, πάνω στα ερείπια ενός ελληνικού λουτρού του 4ου π.Χ. αιώνα με μια ασυνήθιστα μεγάλη πισίνα.

Το ρωμαϊκό λουτρό της Ισθμίας, όπως και όλα τα δημόσια λουτρά της εποχής του, προσέφερε στους επισκέπτες τη δυνατότητα να κάνουν θερμό και ψυχρό μπάνιο, να ασκηθούν ελαφρά και να λάβουν μέρος σε κοινωνικές και τελετουργικές συναθροίσεις.

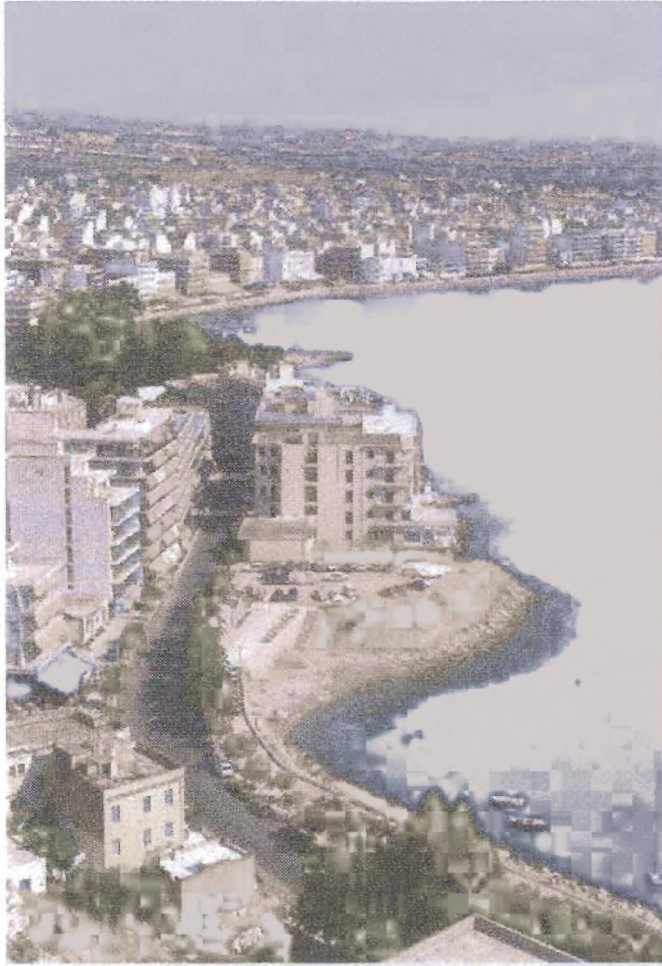
Το μουσείο της Ισθμίας στεγάζει σπουδαία ευρήματα, ενώ υπάρχουν πολλά κατατοπιστικά σχεδιαγράμματα και πολλά παράθυρα που βλέπουν προς τον αρχαιολογικό χώρο. Εδώ εκτίθενται αντικείμενα από τους αγώνες των Ισθμίων που γίνονταν στο στάδιο, όπως λίθινοι και μολύβδινοι αλτήρες, αρύβαλλοι (δοχεία λαδιού με το οποίο άλειφαν τα σώματά τους οι αθλητές), και το εντυπωσιακότερο έκθεμα - μοναδικό στην Ελλάδα - 87 καλλιτεχνικοί πίνακες Opus Sectilae (ψηφιδωτά από ελεφαντόδοντο και γυαλί), έργα του 4ου μ.Χ. αιώνα. Τα Υαλοθετήματα αυτά ήρθαν με πλοίο από την Ιταλία ή την Αίγυπτο και ξεφορτώθηκαν στην αυλή του ιερού της Ίσιδος, το καλοκαίρι του 375 μ.Χ. Ένας τρομερός σεισμός εκείνο το καλοκαίρι βύθισε το λιμάνι των Κεγχρεών και κατέστρεψε τα περισσότερα κτίρια, παρασύροντας στο βυθό και τα κιβώτια με τους πολύτιμους πίνακες. Παρέμειναν στον υγρό τάφο τους για πολλούς αιώνες, μέχρι που τα ανακάλυψαν οι αρχαιολόγοι στις ανασκαφές του 1976.

Όλα τα ευρήματα που εκτίθενται στο μουσείο της Ισθμίας μαρτυρούν τον πλούτο και την αίγλη των Ισθμίων κατά τα χρόνια της ακμής τους.

10.4 Λουτράκι, Λίμνη Βουλιαγμένης, Περαχώρα

Εικόνα 57: Το Ηραίο της Περαχώρας

Εικόνα 58: Το Λουτράκι

Εικόνα 59: Το Λουτράκι

Εικόνα 60: Παραλία Λουτρακίου

Εικόνα 61: Αργαίο αγγείο από το Ηραίο

Εικόνα 62: Το Ηραίο της Περαχώρας. Διακρίνονται τα θεμέλια του ναού της Ηρας Λιμενείας.

Εικόνα 63: Μαυρολίμνη

Εικόνα 64: Οι Αλκωνίδες νήσοι

Εικόνα 65: Σγίρος

Εικόνα 66: Η λίμνη της Βουλιαγμένης, γνωστή στην αρχαιότητα, ως "Εσγατιώτις".

Εικόνα 67: Ψευδόστομος αμφορέας από το Ηραίο Περαγώρας Μυκηναϊκής περιόδου (13ος αι. π.Χ.)

Εικόνα 68: Τριφυλλόστομη οινογόη (Γεωμετρική περίοδος). Από το Ηραίο Περαγώρας.

Δυτικά του Ισθμού, σε απόσταση περίπου 4 χλμ., εκτείνεται η περιοχή του Λουτρακίου, η πιο φημισμένη και τουριστική περιοχή του Νομού Κορινθίας, κατεξοχήν κοσμοπολίτικη πόλη, η οποία έχει αναγνωριστεί από το 1925 ως λουτρόπολη.

Το κατεξοχήν θρησκευτικό κέντρο του Λουτρακίου είναι η Μονή του Οσίου

Παταπίου, καρφίτσωμένη στο βουνό των Γερανείων, του 11ου αιώνα, με σημείο αναφοράς τις τρεις ολόσωμες τοιχογραφίες στο σπήλαιο όπου βρέθηκε το σκηνώμα του Οσίου Παταπίου: του Οσίου Παταπίου, της Αγίας Υπομονής και του Οσίου Νίκωνος.

Το 1345, ο αυτοκράτορας Ιωάννης Στ΄ Κατακουζηνός, σε ανάμνηση του διωγμού του Αγίου Ανδρέα, έκτισε ομώνυμο ναό, ο οποίος διατηρεί αυτούσια τα βυζαντινά χαρακτηριστικά του.

Το 1886 οικοδομείται η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, τρίκλιτη βασιλική, με εξαιρετικές αγιογραφίες. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η επιβλητική τοιχογραφία της Πλατυτέρας.

Η πόλη του Λουτρακίου προσελκύει κάθε χρόνο χιλιάδες επισκέπτες, καθώς παρέχει πολύ καλή τουριστική υποδομή: ξενοδοχεία, εστιατόρια και κέντρα διασκέδασης συνθέτουν την εικόνα μιας από τις πλέον κοσμοπολίτικες περιοχές της χώρας μας. Τα περίφημα ιαματικά λουτρά της (αρχαίες Θέρμες) την καθιστούν διεθνώς γνωστή, ενώ οι τεχνητοί καταρράκτες, ένας εξαιρετικού κάλλους διαμορφωμένος χώρος με τρεχούμενα νερά, εντυπωσιάζουν τον επισκέπτη.

Το 1928 λειτούργησε εκεί το πρώτο Καζίνο της χώρας μας. Πριν από μερικά χρόνια το Καζίνο επαναλειτούργησε σε ένα πολυτελές περιβάλλον αποτελώντας πόλο έλξης τουριστών τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό. Η μεγάλη, φροντισμένη, ωραία πλαζ της πόλης συγκεντρώνει πλήθος τουριστών κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, προσφέροντας θαλάσσια σπορ.

Στην Περαία γη φωλιάζει και μια από τις ομορφότερες λιμνοθάλασσες του ελλαδικού χώρου, η λίμνη της Βουλιαγμένης ή Εσχατιώτις, όπως ήταν γνωστή στην αρχαιότητα, τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, που περιβάλλεται από φυσικό πευκόδασος. Εκεί θα ανακαλύψετε τη χάρη της αρχαίας Μάγισσας, της ήρεμης λίμνης. Σ' αυτή την περιοχή ανακαλύφθηκαν Πρωτοελλαδικοί οικισμοί που μαρτυρούν ότι κατοικείται τουλάχιστον από το 3000 π.Χ.

Υπάρχουν πολλά ξενοδοχειακά συγκροτήματα ενώ, παράλληλα, λειτουργεί και οργανωμένο κάμπινγκ για όσους επιθυμούν τέτοιου είδους διαμονή. Εστιατόρια και ψαροταβέρνες προσφέρουν φρέσκο ψάρι, από τον πλούσιο ψαρότοπο της περιοχής και θαυμάσιους ντόπιους μεζέδες.

Δυτικότερα της λίμνης δεσπόζει το ακρωτήριο του Ηραίου της Περαχώρας ή Μελαγκάβι, όπου βρίσκεται ένας από τους μεγαλύτερους φάρους του Κορινθιακού. Εδώ αποκαλύφθηκαν τα πιο σημαντικά λείψανα του πρώιμου Κορινθιακού

πολιτισμού των Ιστορικών χρόνων. Κέντρο ήταν το ιερό της θεάς Ήρας, που βρισκόταν στο βάθος του λιμανιού, κοντά στους βράχους πάνω στους οποίους είναι χτισμένος ο σημερινός φάρος.

Η Περαχώρα, κατά τα προ-ρωμαϊκά χρόνια, αποτελούσε ζωτικό τμήμα της Κορινθιακής γης. Οι ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν κατά τα έτη 1928-1934 από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή των Αθηνών έφεραν στο φως πολύ σημαντικά ευρήματα και δύο ιερά της θεάς Ήρας. Κοντά στο ναό σώζονται και τα ερείπια αρχαίας αγοράς.

Ιδιαίτερο αρχαιολογικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και το περίπλοκο αρδευτικό υδραυλικό σύστημα της Περαχώρας, έργο του 300 π.Χ., που επινοήθηκε ίσως από το Δημήτριο τον Πολιορκητή και αποτελεί ένα μοναδικό υδραυλικό σύστημα.

Από το Ηραίο η θέα των νότιων ακτών του Κορινθιακού, με τους ορεινούς όγκους που ξεχωρίζουν επιβλητικά στο τοπίο, είναι μαγευτική και το ηλιοβασίλεμα στον Κορινθιακό είναι από τα ωραιότερα των ελληνικών παραλιών.

Στη θέση Μαλαγάρι της Περαχώρας, δεσπόζει η Μονή του Αγίου Νικολάου του Νέου, χτισμένη τον 11ο αιώνα, με θαυμάσιες τοιχογραφίες που έχουν χαρακτηριστεί από τους ειδικούς ως ιστορικά κειμήλια.

Στο Ηραίο χτίζεται το 18ο αιώνα η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, σε φυσική ακρόπολη, ανατολικά από το λιμάνι, στο ρυθμό της μονόκλιτης βασιλικής με θόλο, της οποίας η μεσαία κόγχη είναι τοποθετημένη σε πελώριο βράχο. Την ίδια εποχή (1767) χτίζεται ο ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, ο οποίος το 1832 έγινε η έδρα της Συνέλευσης των Συνταγματικών όταν οι πληρεξούσιοι της αντικαποδιστριακής παράταξης εγκατέλειψαν το Άργος. Επίσης, κοντά στην Περαχώρα, σε ρυθμό μονόκλιτης βασιλικής, οικοδομείται ναός αφιερωμένος στον Άγιο Δημήτριο.

Το χωριό της Περαχώρας - που διατηρεί την αρχαία ονομασία - μπορεί να αποτελέσει αφετηρία για εξορμήσεις στις υπέροχες παραλίες: της περιοχής της Μικρής και Μεγάλης Μυλοκοπής, που πήρε την ονομασία της από την πληθώρα των μυλόπετρων και είναι ίσως η καλύτερη περιοχή του Κορινθιακού για αυτόνομη κατάδυση, αφού συνδυάζει ρηχές, βαθιές, απότομες και περιπετειώδεις βουτιές. Το λιμάνι της Μυλοκοπής είναι το ασφαλέστερο για όλους τους καιρούς, ενώ ο χώρος κοντά σ' αυτήν είναι ο πλέον κατάλληλος και πρόσφορος για υποβρύχια φωτογράφιση, με την τεράστια χρωματική ποικιλία του βυθού. Εξίσου εντυπωσιακές είναι και οι παραλίες της Στέρνας, της Σκαλωσιάς και των Στραβών.

Σε απόσταση μισού μιλίου από τη Μικρή Μυλοκοπή συναντάται μια υπέροχη

ακρογιαλιά με κροκάλες.

Λίγα μίλια αργότερα δεσπόζει το ακρωτήριο του Σχοίνου, με μια μαγευτική, πεντακάθαρη παραλία. Σύμφωνα με λείψανα που έχουν βρεθεί στην ευρύτερη περιοχή, εκτιμάται ότι η γνωστή από διάφορες φιλολογικές πηγές πόλη Οινόη βρισκόταν στην περιοχή του σημερινού Σχοίνου.

Στο χωριό ξεχωρίζει ο σταυρεπίστεγος ναός της Μεταμορφώσεως, οικοδομημένος τον 11ο αιώνα.

Στα Πίσια διάσπαρτες είναι οι εκκλησίες: σε φυσικό σπήλαιο είναι χτισμένος ναός αφιερωμένος στον Άγιο Γεώργιο, από τον οποίο σώζεται στο τέμπλο τμήμα μιας τοιχογραφίας του Αγίου Γεωργίου, που χρονολογείται περί το 1400. Τον 15ο αιώνα χτίζεται ο ναός του Αγίου Αθανασίου, ο οποίος φέρει ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες του 1638, έργα του ιερομονάχου Σεραφείμ Κουλούρη.

Τέλος, τον 18ο αιώνα πρωτοοικοδομήθηκε η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, μητρόπολη των Πισίων, η οποία ανήκει στο ρυθμό της τρίκλιτης βασιλικής.

Δικαίως η ευρύτερη περιοχή του Λουτρακίου έχει ονομαστεί "το περιβόλι της Παναγιάς", αφού οι πολλές εκκλησίες και μονές που συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον μεγάλου πλήθους πιστών αποτελούν ένα "θρησκευτικό περιδέραιο" του Χριστιανικού πολιτισμού.

Περιδιαβείτε, λοιπόν, στα μονοπάτια του Μύθου και της Ιστορίας της Περαιάς γης και περιπλανηθείτε ανάμεσα στον ήλιο και τη θάλασσα, στις φυσικές ομορφιές, στα φιλόξενα χαμόγελα των μονίμων κατοίκων της.

10.5 Κόρινθος

Εικόνα 69: Νυχτερινή άποψη της διώρυγας

Εικόνα 70: Αμφορέας με πώμα. Από Κορινθιακό εργαστήριο γύρω στο 600 π.Χ.

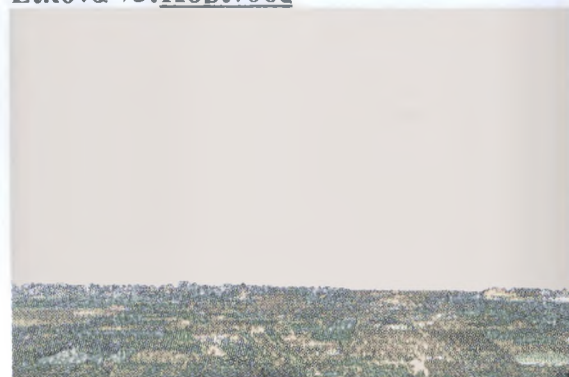
Εικόνα 71: Η Παλαιοχριστιανική Βασιλική Λεγαίου από την οποία σώζονται μόνο τα θεμέλια.

Εικόνα 72: Είσοδος του κάστρου του Ακροκορίνθου

Εικόνα 73: Κόρινθος

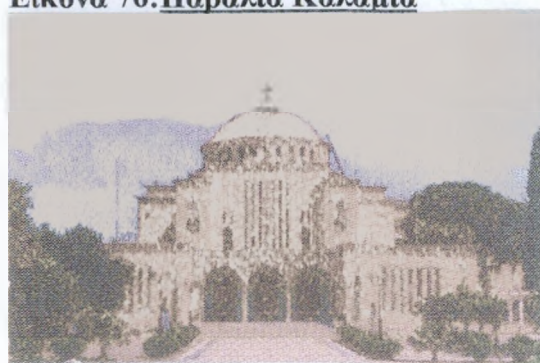
Εικόνα 74: Αποψη από τον Ακροκόρινθο. Στο βάθος το Ηραίο

Εικόνα 75: Το δικαστικό Μέγαρο

Εικόνα 76: Παραλία Καλίμια

Εικόνα 77: Ο Ναός του Αποστόλου Παύλου στην Κόρινθο

Εικόνα 78: Κόρινθος

Εικόνα 79: Παραλία Καλάμια

"Ου παντός πλειν ες Κόρινθον". Και πράγματι, δεν ήταν εύκολο για τον καθένα να αγκυροβολήσει σε αυτή την αρχοντούπολη, που η φήμη της στην αρχαιότητα είχε φτάσει στα πέρατα του τότε γνωστού κόσμου για τον πλούτο και την ευημερία της, για τα εξαιρετικά προϊόντα των κεραμικών εργαστηρίων της, για τους ναούς και τα ιερά της και -ίσως το πιο ζηλευτό απ' όλα- για τις ιέρειες της Αφροδίτης που υπηρετούσαν στους πολυάριθμους ναούς της μέσα στην ίδια την πόλη, αλλά κυρίως στην ακρόπολή της, τον επιβλητικό Ακροκόρινθο.

Ο Ήλιος και ο Ποσειδώνας ήταν οι δύο θεοί που διεκδίκησαν αυτή τη γωνιά

της Πελοποννήσου. Η διαφορά λύθηκε με συμβιβασμό και ο μεν Ποσειδώνας πήρε την περιοχή του Ισθμού, ο δε Ήλιος τον βράχο του Ακροκόρινθου και την πεδιάδα που απλώνεται από κάτω. Αργότερα ο Ήλιος παραχώρησε τα δικαιώματά του στη θεά του έρωτα και της ομορφιάς Αφροδίτη, η οποία και λατρεύτηκε εκεί σε ναό που έφερε το όνομά της.

Με την Κόρινθο συνδέονται και τα μυθικά πρόσωπα Ιάσων και Μήδεια, που έζησαν για αρκετά χρόνια εδώ, μέχρι το τραγικό τέλος των δύο παιδιών τους και τη φυγή της Μήδειας. Η πρώτη εγκατάσταση ανθρώπων στο χώρο της Αρχαίας Κορίνθου χρονολογείται περίπου στα νεολιθικά χρόνια. Οι πρώτοι κάτοικοι της πόλης διάλεξαν αυτή την τοποθεσία για την εγκατάστασή τους λόγω των ευνοϊκών συνθηκών που επικρατούσαν στην περιοχή. Οι κάτοικοι επέλεξαν με επιτυχία αυτή τη θέση γιατί μπορούσαν κάλλιστα να ελέγχουν το χερσαίο δρόμο επικοινωνίας, αλλά και τους θαλάσσιους δρόμους, χάρη στον Ισθμό (βλ. Διαδρομή 2), ενώ τα δύο πλούσια λιμάνια της, το Λέχαιο στον Κορινθιακό κόλπο και οι Κεγχρεές στο Σαρωνικό, την κατέστησαν σπουδαίο εμπορικό κέντρο.

Κατά τη μυθολογία, ο Λέχης και ο Κεγχρίας, που έδωσαν τα ονόματά

τους στα λιμάνια της πόλης, ήταν γιοι του θεού της θάλασσας Ποσειδώνα και της ξακουστής πηγής Πειρήνης, που ήταν κόρη του ποτάμιου θεού Αχελώου.

Σημαντικότερο στους αρχαίους και κλασικούς χρόνους ήταν το λιμάνι του Λεχαιού, λόγω της εγγύτητάς του με την πόλη και του εμπορικού προσανατολισμού της Αρχαίας Κορίνθου, που ήταν κυρίως δυτικός. Η όλη σύλληψη και κατασκευή του ήταν ένα τεχνολογικό θαύμα της εποχής εκείνης, που αντιγράφηκε αργότερα από τους Ρωμαίους και εφαρμόστηκε σε πολλά λιμάνια

Το λιμάνι συνδέει με την πόλη μακρά τείχη μήκους 12 σταδίων (2.200 μ.), τα οποία περιέκλειαν την περίφημη οδό Λεχαιού.

Σήμερα, το λιμάνι εντοπίζεται 1 χλμ. δυτικά της νέας Κορίνθου, δίπλα στην παλιά εθνική οδό, διακρίνεται από δύο παραλιακούς λόφους και το έλος του Λεχαιού, καταλαμβάνει έκταση 500 στρ. περίπου και είναι γνωστό με το τοπωνύμιο "Βουναλάκια".

Δυτικά του λιμανιού, ανασκαφές έφεραν στο φως τη μεγαλύτερη σε διαστάσεις παλαιοχριστιανική Βασιλική της Ελλάδας, τη Βασιλική Λεχαιού, που ανεγέρθηκε τον 5ο αιώνα προς τιμή του μάρτυρα Λεωνίδα και των Επτά Παρθένων, που

μαρτύρησαν για την πίστη τους.

Σήμερα, σώζεται μεγάλο μέρος του μαρμάρινου δαπέδου της, θεμέλια τοίχων και πολλά μαρμάρινα κιονόκρανα με ανάγλυφες διακοσμήσεις.

Αν θέλετε να ταξιδέψετε πίσω σε μια ακόμα παλιότερη εποχή, στρίψτε αριστερά προς την Κόρινθο και, μετά από 1,7 χλμ. περίπου, θα δείτε δεξιά πλάι στο δρόμο, πάνω σ' ένα χαμηλό λόφο, τα απομεινάρια του σημαντικότερου μυκηναϊκού οικισμού της Κορινθίας, γνωστού με το όνομα Κοράκου. Γνώρισε μεγάλη άνθηση πολύ πριν τη μυκηναϊκή περίοδο, τη χιλιετία 3000 π.Χ. - 2000 π.Χ. Μια καταστροφική πυρκαγιά ερήμωσε τον οικισμό γύρω στο 2000 π.Χ., αλλά η ζωή ξαναβλάστησε και η ευημερία συνεχίστηκε όλη τη μυκηναϊκή περίοδο. Γύρω στο 1100 π.Χ. καταστράφηκε για δεύτερη φορά από πυρκαγιά και η ζωή στον οικισμό έσβησε οριστικά γύρω στο 1000 π.Χ. Λίγα χιλιόμετρα νοτιότερα από τη σημερινή πόλη της Κορίνθου βρίσκεται το χωριό της Αρχαίας Κορίνθου, χτισμένο στην άκρη (και εν πολλοίς από πάνω) των ερειπίων της Αρχαίας Κορίνθου. Τα ίχνη της ολβίας Κορίνθου μοναδικά: η Αγορά, το κέντρο της πόλης, από τις πιο αντιπροσωπευτικές της αρχαιότητας,

ορθογώνιου σχήματος, μήκους 200 μ. και πλάτους 100 μ. στη δυτική πλευρά και 70 μ. στην ανατολική. Ο κεντρικός ελεύθερος χώρος, από τους μεγαλύτερους των ρωμαϊκών χρόνων, περιβάλλεται από δημόσια κτίρια και στοές με καταστήματα στις τρεις πλευρές, η σημαντικότερη από τις οποίες είναι η Νότια Στοά, χτισμένη τον 4ο π.Χ. αιώνα για να στεγάσει το Συνέδριο της Κορίνθου. Ανάμεσα στα κεντρικά καταστήματα δεσπόζει το θεαματικό κτίριο των δημοσίων αγορεύσεων, το Βήμα. Από εδώ ο Απόστολος Παύλος ευαγγελιζόταν το νέο "Θεό της Αγάπης", θέτοντας τα θεμέλια της πρώτης χριστιανικής εκκλησίας στην Κόρινθο. Μοναδικής ομορφιάς ο περίφημος και επιβλητικός, ακόμη και σήμερα, αρχαϊκός ναός του Απόλλωνα, με τους μονολιθικούς κίονες, χτισμένος γύρω στο 540 π.Χ. Ελάχιστα μέτρα Βόρεια από αυτό το ναό βρίσκονται τα θεμέλια ενός παλαιότερου ναού του Απόλλωνα, του 7ου π.Χ. αιώνα, της εποχής δηλαδή που κυβερνούσε την πόλη ο τύραννος Περίανδρος. Αν έχετε λίγο χρόνο, ανοίξτε το τρίτο βιβλίο της ιστορίας του Ηρόδοτου και διαβάστε τα καμώματα αυτού του ηγεμόνα, που δοξάστηκε ως ένας από τους επτά σοφούς της αρχαίας Ελλάδας. Αφήνοντας την Αγορά και

κατεβαίνοντας τα μνημειακά σκαλοπάτια των Προπυλαίων, σταθείτε για λίγο στην Κρήνη Πειρήνη, να δείτε τις λυγερόκορμες Κορίνθιες να γεμίζουν τα σταμνιά τους νερό.

Ο ιερός περίβολος και ο μικρός ναός που διακρίνεται δυτικά από το ναό του Απόλλωνα, ήταν ο χώρος όπου λάτρευαν οι Κορίνθιοι την Αθηνά Χαλινίτιδα, τη θεά που βοήθησε τον Βελλεροφόντη να περάσει χαλινάρι και να δαμάσει το φτερωτό άλογο Πήγασο.

Εδώ κοντά, ακόμα και σήμερα, ακούγονται από το Θέατρο οι ιαχές και τα χειροκροτήματα των Ρωμαίων πολιτών που παρακολουθούν τις θηριομαχίες. Το θέατρο, χωρητικότητας 15.000 θεατών, είχε χτιστή μαρμάρινη σκηνή με κίονες στην πρόσοψή της και η λαμπρή του κατασκευή πρέπει να έγινε στην αρχή του 1ου μ.Χ. αιώνα, ενώ η αρχική του κατασκευή ανάγεται στον 5ο π.Χ. αιώνα. Στις αρχές του 3ου μ.Χ. αιώνα η ορχήστρα μετατράπηκε σε ρωμαϊκή αρένα.

Ανηφορίζοντας τα σκαλοπάτια προσπεράστε και το Ωδείο, λαξευμένο τον 1ο μ.Χ. αιώνα στο βράχο, χωρητικότητα 3.000 περίπου θεατών. Το 20 μ.Χ. καταστράφηκε από πυρκαγιά και ανακαινίστηκε από τον

Ηρώδη τον Αττικό.

Σε απόσταση 500 περίπου μέτρων Βόρεια από την Αγορά, εντός των τειχών, αλλά αρκετά μακριά από το κέντρο της πόλης, σώζεται το ιερό του Ασκληπιού, το οποίο γειτονεύει άμεσα στα δυτικά με την πηγή Λέρνα, ενώ νοτιότερα του Ασκληπιείου βρισκόταν το γυμνάσιο της Κορίνθου, χώρος σωματικής άσκησης.

Μέσα στο καταπράσινο και μεθυστικό τοπίο της Αρχαίας Κορίνθου και κοντά στους πρόποδες του θρυλικού Ακροκόρινθου, βρίσκεται το Αρχαιολογικό Μουσείο, ένα από τα σημαντικότερα μουσεία της επαρχίας σε όλη την Ελλάδα. Συγκεντρώνει πλήθος επισκεπτών απ' όλο τον κόσμο, για να δουν και να θαυμάσουν τα κορινθιακά και τα ρωμαϊκά αριστουργήματα τέχνης που φιλοξενούνται στις τρεις ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες και σε υπόστεγα γύρω από την κεντρική αυλή. Μέσα από τα αναρίθμητα εκθέματά τους, ο επισκέπτης μπορεί να φανταστεί τη μακραίωνη ιστορία της λαμπρής αυτής πόλης και να παρακολουθήσει τη σταδιακή της εξέλιξη από τα νεολιθικά χρόνια ως τον Μεσαίωνα, τις περιόδους της ακμής, του πλούτου, έως και τις περιόδους της παρακμής και της τελικής πτώσης, που οδήγησαν στην

ανοικοδόμηση μιας νέας σύγχρονης πόλης, της νέας Κορίνθου.

Στα νότια του οικισμού της Αρχαίας Κορίνθου δεσπόζει ο επιβλητικός όγκος του Ακροκορίνθου. Η ομορφιά του τοπίου και η σπουδαία γεωγραφική του θέση, έκανε δύο θεούς να φιλονικήσουν για την κυριότητά του. Ο Ποσειδώνας, θεός της θάλασσας, και ο Ήλιος αντιδίκησαν για το ποιος θα πάρει στην κατοχή του τον τόπο του Ακροκορίνθου. Με τη συμβιβαστική μεσολάβηση του δικαστή Βριάρεω, ο Ποσειδώνας πήρε τον Ισθμό και ο Ήλιος τον Ακροκόρινθο. Αργότερα, ο Ήλιος παραχώρησε στο γιο του τον Αιήτη τα κτήματα κάτω από τον Ακροκόρινθο, αλλά τον ίδιο τον Ακροκόρινο τον χάρισε στην Αφροδίτη.

Το κάστρο του Ακροκορίνθου λειτούργησε από την αρχαιότητα ως "οφθαλμός" όλης της Πελοποννήσου. Εδραιώθηκε την εποχή του μυθικού βασιλιά Σίσυφου, ο οποίος έλυσε το πρόβλημα λειψυδρίας του λόφου, όταν ζήτησε από τον ποτάμιο θεό Ασωπό να κάνει να αναβλύσει μια πηγή, ως αντάλλαγμα για να του αποκαλύψει πού βρισκόταν η κόρη του Αίγινα, η οποία είχε απαχθεί από τον Δία. Έτσι ο Ακροκόρινθος απέκτησε πηγή νερού, την Πειρήνη, που έδωσε ζωή στο μέρος.

Ο Πausanias μας πληροφορεί ότι ο βράχος αποτελούσε σπουδαίο λατρευτικό κέντρο της αρχαιότητας, με χτισμένα πάνω του τεμένη αφιερωμένα στην Ίσιδα και τον Σάραπι, Βωμό του Ήλιου, ιερό της Ανάγκης και της Βίας, ναό και θρόνο της Μητέρας των θεών, ναό των Μοιρών, της Δήμητρας και της Κόρης, ιερό της Βουναίας Ήρας και ναό της Αφροδίτης.

Τα τείχη του Ακροκόρινθου ενισχύθηκαν σε διάφορες εποχές, ενώ μάχες και πολιορκίες φοβερές διαδραματίστηκαν κάτω από τις επάλξεις του, με ιστορικότερη αυτή του 1821, κατά την οποία ο Κιαμήλ-μπέης αναγκάστηκε, τον Ιανουάριο του 1822, να παραδώσει το φρούριο, χωρίς όμως να αποκαλύψει πού είχε κρυμμένους τους θησαυρούς του, μυστικό που φύλαξε μέχρι το θάνατό του, τον Ιούλιο του ίδιου έτους.

Περπατήστε μέχρι την ψηλότερη κορφή του λόφου, ακολουθώντας τα αρχαία βήματα, και αφήστε το βλέμμα σας να ξεμακρύνει και να αγκαλιάσει τον βαθυγάλανο κόλπο, την πολύχρωμη στενόμακρη πεδιάδα και τα γύρω βουνά, που συνθέτουν, με μια φυσική μεγαλοπρέπεια, την πιο μαγευτική εικόνα, αυτή που ατενίζουν οι άνθρωποι χιλιάδες χρόνια τώρα. Η σημερινή πόλη της Κορίνθου χτίστηκε σ' αυτή τη θέση το 1858,

όταν η παλιά Κόρινθος (το σημερινό χωριό της Αρχαίας Κορίνθου) ισοπεδώθηκε από έναν τρομακτικό σεισμό. Το 1928 χτυπήθηκε εκ νέου από τη μανία του εγκέλαδου, οπότε ξαναχτίστηκε με ένα θαυμάσιο ρυμοτομικό σχέδιο. Αν μπείτε στην Κόρινθο και επισκεφθείτε το κέντρο της, θα δείτε μια σωστά δομημένη πόλη, με φαρδιούς κεντρικούς δρόμους, πάρκα και πλατείες, που δίνουν μια αρχοντιά σ' αυτή την πόλη των 30.000 κατοίκων.

Στολίδι της ο μητροπολιτικός ναός του Αποστόλου Παύλου, που τιμάται πανηγυρικά κάθε χρόνο στις 29 Ιουνίου. Στην είσοδό του είναι χαραγμένο σε μαρμάρινη πλάκα το εκπληκτικό απόσπασμα της Α' προς Κορινθίους επιστολής του Αποστόλου Παύλου, που μιλάει για την αγάπη. Καθίστε σ' ένα παγκάκι στη μεγάλη πλατεία που περιβάλλει το ναό, με τις μεθυστικές μυρωδιές από τις νεραντζιές και τις δάφνες και προσπαθήστε να νιώσετε την αγάπη που ευαγγελίζεται ο Κύριος δια στόματος του πλέον ένθερμου αποστόλου Του, του Παύλου. Εάν επισκεφθείτε την Κόρινθο, ξεκινήστε τη μέρα σας με έναν καφέ σε κάποιο από τα πολυάριθμα καφέ του πεζόδρομου Πυλαρινού Ζωγράφου. Στην παραθαλάσσια

πλατεία Ελευθερίου Βενιζέλου βρίσκεται ένα μικρό γραφικό ψαρολίμανο, με ψαρόβαρκες και λιγοστά τουριστικά σκάφη, ενώ δίπλα του ορθώνεται το πιο σημαντικό αξιοθέατο της πόλης, το Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου. Χτισμένο με σχέδιο του αρχιτέκτονα Κυδωνιάτη, διασώζει στους τρεις ορόφους του έναν σπάνιο θησαυρό που σκιαγραφεί την καθημερινή ζωή στην Ελλάδα τα τελευταία τριακόσια χρόνια. Επίτευγμα μοναδικό μιας σπάνιας Ελληνίδας από την Κόρινθο, της Αλκμήνης Πετροπούλου-Γαρταγάνη, που αφιέρωσε τη ζωή της για να συγκεντρώσει παραδοσιακές φορεσιές απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας, θαυμάσια συντηρημένες. Τα εκθέματα αποτελούν ένα ελάχιστο μέρος της συνολικής συλλογής που φυλάσσεται, υπό ιδανικές συνθήκες, στο υπόγειο του μουσείου.

Μετά το Μουσείο, μπορείτε να περπατήσετε μέχρι την παραλία Καλάμια, μια φαρδιά, άρτια φροντισμένη βοτσαλένια παραλία, με πολυάριθμα καφέ και ουζερί που σερβίρουν πεντανόστιμους θαλασσινούς μεζέδες.

Το σημερινό χωριό της Αρχαίας Κορίνθου είναι ένα αρκετά τουριστικό μέρος, με δεκάδες εστιατόρια και ενοικιαζόμενα δωμάτια, που

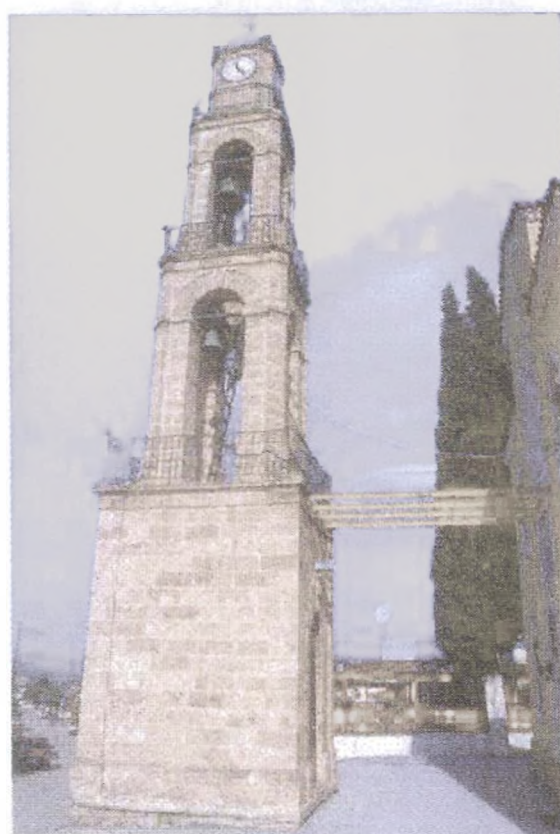
προσελκύει πλήθος επισκεπτών κάθε χρόνο. Απολαύστε, λοιπόν, τον καφέ σας σ' ένα από τα πολυάριθμα καφέ και επισκεφθείτε τον αρχαιολογικό χώρο και το μουσείο, περιδιαβαίνοντας τα μονοπάτια του μύθου και της ιστορίας αυτής της ξακουστής αρχοντούπολης.

Ιδανική για επίσκεψη, ιδιαίτερα την άνοιξη, που τα λιβάδια γεμίζουν με κίτρινα αγριολούλουδα και παπαρούνες, είναι η ενδοχώρα του Δήμου Κορινθίων: Εξαμίλια, Ξυλοκέριζα, Σολομός. Χωριά μικρά, γραφικά, με ιδιαίτερο χρώμα, απ' όπου μπορείτε να απολαύσετε μια θέα μοναδική προς το βράχο του Ακροκορίνθου, αλλά και ν' ανηφορίσετε στα Όνειρα όρη, απολαμβάνοντας μια θαυμάσια διαδρομή μέσα από το πευκόδασος.

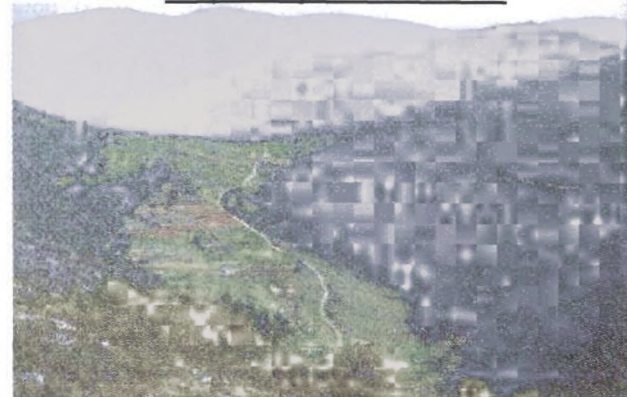
10.6 Αθήκια, Χιλιομόδι, Άγιος Βασίλειος

Εικόνα 80: Πεζούλες στα Αθήκια

Εικόνα 81: Καμπαναριό στα Αθήκια

Εικόνα 82: Τοπίο στα Αθήκια

Εικόνα 83: Το χωριό Αθήκια

Εικόνα 84: Ο σιδηροδρομικός σταθμός στο Χιλιομόδι

Εικόνα 85: Το Δημαρχείο στο Χιλιομόδι

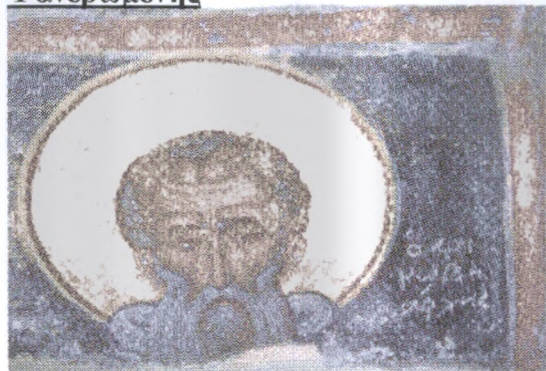
Εικόνα 86: Η παλαιά Μονή της Φανερωμένης

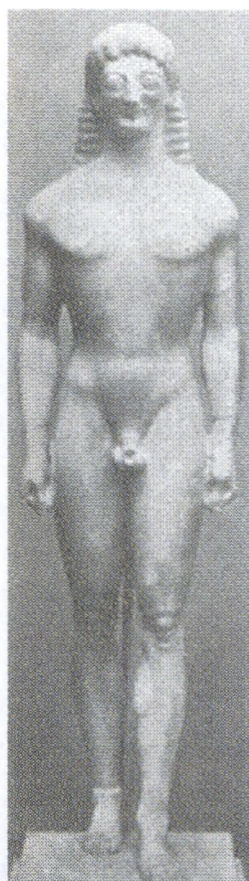
Εικόνα 87: Η νέα Μονή της Φανερωμένης

Εικόνα 88: Παλιό Μοναστήρι Φανερωμένης

Εικόνα 89: Αγιογραφία από το παλιό μοναστήρι Φανερωμένης

Εικόνα 90: Ο Κούρος της Τενέας, Αρχαϊκή Περίοδος

Εικόνα 91: Λεπτομέρεια από καμπαναριό στα Αθήκια

Ακολουθώντας την παλιά εθνική οδό Κορίνθου - Άργους, 20 χιλιόμετρα νοτιότερα της Κορίνθου, συναντάται το Χιλιομόδι, έδρα του νέου δήμου Τενέας. Πριν προσεγγίσουμε το Χιλιομόδι, αξίζει να κάνουμε μια παράκαμψη και να επισκεφθούμε το χωριό Αθήκια, έδρα του δήμου

Σαρωνικού.

Χτισμένο στις λοφοειδείς απολήξεις του βουνού Σκαρούμπαλο, απλώνει τα πόδια του στην εύφορη κοιλάδα που το περιβάλλει. Ολόγυρα "προστατεύεται" από τα δασοσκεπή βουνά. Τα βουνά αυτά αποτελούν μέρος της οροσειράς του αρχαίου Τρητού και είναι κατάφυτα από πυκνά δάση.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όλη η κοιλάδα των Αθικίων σκεπαζόταν από ένα απέραντο δάσος από αιωνόβια δέντρα. Η παράδοση λέει ότι από αυτό το δάσος προμηθευόταν την ξυλεία του ο Κιαμήλ-μπέης της Κορίνθου.

Μέσα στο χωριό υψώνονται κυπαρίσσια, φυτεμένα τα περισσότερα τον 19ο αιώνα, όταν άρχισαν να χτίζονται τα πρώτα σπίτια, δημιουργώντας εικόνες "ανείπωτης ομορφιάς".

Πλούσιος σε λαογραφικά στοιχεία ο τόπος τούτος, προσφέρει άφθονο υλικό για καταγραφή και διαφύλαξη σ' όποιον ασχοληθεί μαζί του.

Σήμερα, σε αίθουσα του Δημοτικού Σχολείου στεγάζεται λαογραφική συλλογή, που περιλαμβάνει οικιακά σκεύη, γεωργικά εργαλεία, ενδυμασίες, είδη σιδηρουργίας, βυζαντινές εικόνες, κειμήλια, αριστεία ανδρών, έγγραφα και πλούσιο φωτογραφικό υλικό.

Τα περισσότερα σπίτια στα Αθίκια

είναι καινούργια, με κόκκινες στέγες, που φαντάζουν από ψηλά "σαν παπαρούνες σε πράσινο λιβάδι". Οι κήποι τους μοσχοβολούν όλες τις εποχές του χρόνου από το άρωμα των λουλουδιών. Ανάμεσά τους σώζονται μερικά παλιά σπίτια με κεραμιδένιες στέγες, ξύλινα χαγιάτια, ασβεστομένους τοίχους και αυλές με φρεσκοβαμμένες γλάστρες, προσφέροντας μια σπάνια "αρχιτεκτονική ομορφιά". Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν η οικία Κόλλια, που έχει κηρυχθεί διατηρητέο κτίσμα, ο Μύλος και του Τσιπουράδικου του Μάνου, δύο εντυπωσιακά κτίρια - βιομηχανίες ιδιόρρυθμης αρχιτεκτονικής στα Πηγάδια. Ο Μύλος έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Είναι ένα μνημείο λεπτής τέχνης και γούστου και παρουσιάζει σπουδαίο καλλιτεχνικό ενδιαφέρον. Η Ευαγγελίστρια φημίζεται για το μοναδικό "αρχιτεκτονικής ωραιότητας" καμπαναριό της, χτισμένο το 1923 από τον Μικρασιάτη μάστορα Γ. Σιδέρη και έχει κηρυχθεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Στα Αθίκια, τα ζωκλήσια είναι διάσπαρτα, "κυκλωμένα" από αιωνόβια πουρνάρια, που φαντάζουν από μακριά σαν λευκά περιστέρια, μέσα στον ασημοπράσινους ελαιώνες.

Με αφετηρία το χωριό, ο περιηγητής μπορεί ν' ακολουθήσει υπέροχες διαδρομές, συναντώντας σπάνιες φυσικές καλλονές, άγνωστους αρχαιολογικούς χώρους και αξιόλογα ιστορικά μνημεία.

Σε μικρή απόσταση από το χωριό, 1,5 χλμ. δυτικά, στο δρόμο για την Ιερά Μονή Φανερωμένης, συναντάται ο αρχαιολογικός χώρος "Ματράγκα". Πάνω από μια ρεματιά με πανύψηλες λεύκες και πολλά πηγάδια, στους πρόποδες του λόφου Βουκίνα, σώζονται τα ερείπια του ναού της Αναστάσεως του Χριστού, χτισμένου με υλικό αρχαιότερων ναών. Στη θέση του υπήρχε μεγάλος χριστιανικός ναός της Οσίας Ματρώνας, του 14ου αιώνα μ.Χ., ανοικοδομημένος στα θεμέλια παλαιοχριστιανικής Βασιλικής, αφιερωμένης στη Θεοτόκο. Δεν αποκλείεται, στη θέση του ναού αυτού να υπήρχε ναός του θεού του Φωτός, του Απόλλωνα, αφού κοντά στην πηγή αφθονεί η δάφνη, το αγαπημένο σύμβολο του θεού αυτού, και οι χριστιανοί μετέτρεψαν και αφιέρωσαν το χώρο στο θεό του Φωτός, στο Χριστό.

Κατά τη διάρκεια δοκιμαστικών ανασκαφών ήρθαν στο φως ο περίβολος του ναού, υπόγειο υδραγωγείο μάλλον των ρωμαϊκών χρόνων και, όχι πολύ μακριά,

βυζαντινοί τάφοι.

Η χαράδρα της Βουκίνας, αυτό το τοπίο απaráμιλλης φυσικής ομορφιάς, που με τόση επιμέλεια μαστόρεψε η φύση, σχηματίζεται ανάμεσα στα βουνά Πίρθι και Βουκίνα και διασχίζεται από το χείμαρρο Ξηριά. Η καλύτερη εποχή για επίσκεψη είναι η άνοιξη, με "χρώματα και αρώματα", που αιχμαλωτίζουν τις αισθήσεις. Συνεχίζοντας το δρόμο για τη Φανερωμένη, συναντάμε πάνω στους λόφους τις θέσεις Κοκλιάτι και Μαύρανη. Από εδώ αρχίζει η λοφοσειρά του Αϊ-Θανάση. Λόφοι ομαλοί, γεμάτοι ελιές, αμπέλια, βερικοκιές, ρεματιές με κυπαρίσσια, λεύκες, πλατάνια και τρεχούμενα νερά, συνθέτουν έναν εύφορο και συνάμα μαγευτικό τόπο.

Σε υψόμετρο 800 μ. είναι χτισμένο το γραφικό ξωκλήσι του Αϊ-Δημήτρη, με εξαιρετικές τοιχογραφίες να κοσμούν το εσωτερικό του.

Από τα Αθήκια πάλι, ο δρόμος οδηγεί στην Ιερά Μονή Αγίων Ταξιαρχών, μέσα από μια υπέροχη διαδρομή με πεύκα και πολύχρωμους θάμνους. Στα Αθήκια υπάρχουν ενοικιαζόμενα δωμάτια σε λογικές τιμές, ενώ ξενώνες υπάρχουν στις μονές Αγίων Ταξιαρχών και Ευαγγελίστρια και χρησιμοποιούνται κυρίως από τους προσκυνητές. Υπάρχουν επίσης

αρκετές ταβέρνες που προσφέρουν νοστιμιές της σουβλας, γλυκό κόκκινο κρασί και τη σπεσιαλιτέ του τόπου, την "γκιόσα" (γίδα ή προβατίνα ψητή σε χωριάτικο φούρνο που σφραγίζεται με λάσπη).

Συνεχίζοντας δυτικά προς Χίλιομόδι, διασχίζουμε το περίφημο πευκόδασος του Χίλιομοδίου, ένα θαυμάσιο αυτοφυές δασικό οικοσύστημα, απομεινάρι μεγαλύτερου και αρχαιότερου δάσους στην περιοχή.

Είναι ένα περιβαλλοντικά ενδιαφέρον και σημαντικό πευκόδασος από όπου ξεχωρίζει η χαρακτηριστική μυρωδιά του πεύκου και του ρετσινιού.

Η ιδιαιτερότητά του είναι ότι σήμερα είναι το πιο συμπαγές συγκροτημένο και ενδιαφέρον υψηλό δάσος του δήμου Τενέας, ενώ το θαυμάσιο δασικό περιβάλλον μαζί με το υγιεινό ξηρό κλίμα αλλά και η οδική και σιδηροδρομική σύνδεση της περιοχής με τα αστικά και επαρχιακά κέντρα και τέλος η φιλοξενία των κατοίκων έκαναν το δάσος περιζήτητο και γνωστό έξω από τα όρια του Νομού.

Η περιοχή παρουσιάζει αξιόλογο θρησκευτικό ενδιαφέρον: 2,5 χιλιόμετρα έξω από το Χίλιομόδι βρίσκεται η Νέα Ι. Μ. Παναγίας Φανερωμένης, κτίσμα του 1896, όπου ο προσκυνητής έχει την ευκαιρία να

θαυμάσει τη βυζαντινή εικόνα της Παναγίας, τοποθετημένη σε ξυλόγλυπτο τέμπλο σπάνιας τέχνης. Ανηφορικός δρόμος σε απόσταση 3 χιλιομέτρων νότια οδηγεί στην παλαιά Ι. Μ. Φανερωμένης. Ιδρύθηκε τον 11ο αιώνα, στην είσοδο της σχισμής ενός βράχου, όπου "φανερώθηκε" η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, ενώ αναφέρεται ότι από όλες τις μονές της "Φανερωμένης" σε ολόκληρη την Ελλάδα, η Κορινθιακή είναι η σημαντικότερη, παλαιότερη και επισημότερη.

Από το Χίλιομόδι έχουμε τη δυνατότητα ν' ακολουθήσουμε δύο διαφορετικές αλλά εξίσου ενδιαφέρουσες διαδρομές: η πρώτη διασχίζει δυτικά το Τενεάτικο πεδίο και καταλήγει στον Άγιο Βασίλειο. Εκεί δεσπόζει το κάστρο του Αγίου Βασιλείου, σε ύψος 500 μ., με μια καταπληκτική θέα στον εύφορο κάμπο. Μετά τον Άγιο Βασίλειο συναντάται ο ιστορικός οικισμός των Δερβενακίων, εκεί όπου κατατροπώθηκε, σε μια ιστορική μάχη του 1822, η στρατιά του Δράμαλη από τους Έλληνες αγωνιστές, με μπροστάρηδες το Νικηταρά και τον Κολοκοτρώνη. Η δεύτερη διαδρομή, με αφετηρία το Χίλιομόδι, οδηγεί μέσα από έναν πολύ όμορφο δρόμο, νότια προς το χωριό Κλένια. Ο δρόμος ανηφορίζει ελαφρά

μέσα από τον εύφορο κάμπο όπου κάποτε βρισκόταν και η αρχαία πόλη Τενέα. Εδώ ανατράφηκε ο Οιδίποδας από το βασιλιά της περιοχής Πόλυβο. Ελάχιστα ερείπια της αρχαίας πόλης σώζονται σ' ένα μικρό ύψωμα νότια από το χωριό Κλένια, στα αριστερά του δρόμου από το Χίλιομοδι.

Μετά την Κλένια ο δρόμος συνεχίζει στη δυτική πλευρά της χαράδρας του ρέματος της Κλεισούρας και αμέσως μετά συναντάται το μεγάλο χωριό του Αγιονορίου, σημαντική κώμη κατά τη βυζαντινή περίοδο. Το βυζαντινό φρούριο του χωριού -η οχύρωση της διόδου της Κοντοπορείας- ορθώνει ακόμα και σήμερα το ανάστημά του. Ξεκίνησε από την ιδέα μοναχών να μετακινήσουν το Χριστιανισμό και έτσι αναζήτησαν οχυρό τόπο στην ανατολική πλευρά της Πελοποννήσου. Χτισμένο πάνω σε κωνοειδή λόφο, το βυζαντινό φρουριακό συγκρότημα ήταν το μοναδικό στρατηγικό οχυρό της περιοχής και λειτουργούσε και ως ενδιάμεσος σταθμός των κάστρων Άργους και Ακροκορίνθου. Το σωζόμενο σήμερα φρούριο είναι μικρό και πολυγωνικό, ενώ μέσα στο κάστρο δεσπόζει ο σταυρεπίστεγος ναός των Αγίων Αναργύρων.

Θαυμασμό προκαλεί η οικοδόμηση ενός πλήθους ναών μέσα και γύρω από το κάστρο του Αγιονορίου, αντίστοιχο

του οποίου συναντάμε στη Λακωνία, στο Μυστρά.

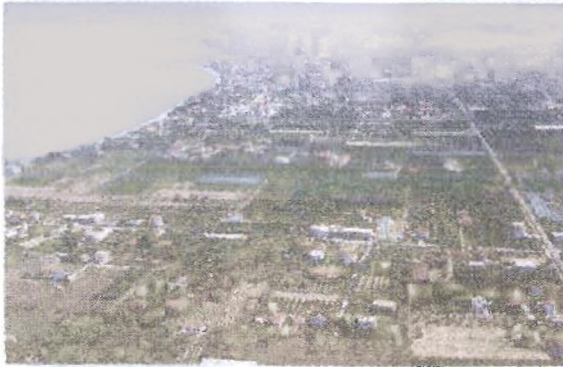
Η πιο ένδοξη στιγμή της ιστορίας αυτού του κάστρου ήταν η 28η Ιουλίου 1822: οι Έλληνες οπλαρχηγοί Νικηταράς και Νικήτας Φλέσσας, με τους λιγοστούς αλλά ψυχωμένους άντρες τους, που ήταν ταμπουρωμένοι εδώ, διέλυσαν τα απομεινάρια της στρατιάς του Δράμαλη.

Κατηφορίζοντας από το Αγιονόρι συναντάμε το γραφικό Στεφάνι, με το δεύτερο αστεροσκοπείο της Κορινθίας στις παρυφές του, με βυζαντινές εκκλησίες και μονές: Παλαιά Μονή Ταξιαρχών, Νέα Μονή Αγίου Δημητρίου, που ήταν μετόχι της παλαιάς μονής των Ταξιαρχών.

Απογυμνωμένο σήμερα το μοναστήρι από τα ιερά κειμήλια, έπειτα από αλλεπάλληλες αρπαγές και λεηλασίες, συνεχίζει τον προορισμό του, με δείγμα αναγνώρισης ένα αξιόλογο γραφείο, που βρίσκεται στ' αρχονταρίκι, κειμήλιο του αείμνηστου Ελευθερίου Βενιζέλου.

Ο δρόμος συνεχίζει προς την αργολική γη και καταλήγει, μέσα από μια μαγευτική διαδρομή, στις Μυκήνες. Μοναδική στιγμή της διαδρομής: όταν από τις πλαγιές του όρους Χαρβάτι προβαίνει ο αργολικός κάμπος με τα τείχη των πολύχρυσων Μυκηνών.

10.7 Λέχαιο, Βέλο (παραλία, ενδοχώρα)

Εικόνα 92: Η παραλία της Βόγας

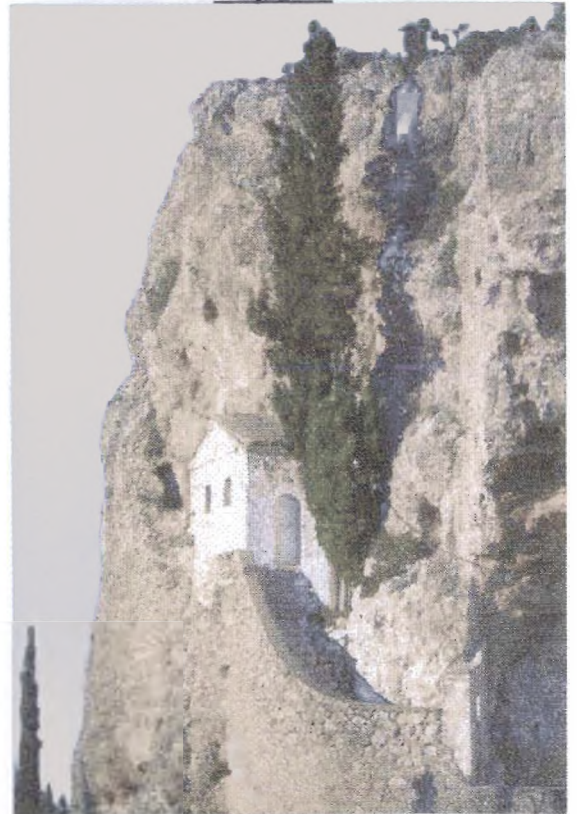
Εικόνα 93: Το Βέλο

Εικόνα 94: Αμπελώνες στο γωριό Στιμάγκα

Εικόνα 95: Ο δικιόνιος ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στα Ταρσινά

Εικόνα 96: Φωκάς - Μοναστήρι

Εικόνα 97: Το σταφύλι σουλτανίνα

Εδώ, που το πράσινο και το γαλάζιο δένονται με το δικό τους μοναδικό τρόπο, εκατοντάδες επισκέπτες περνούν αξέχαστες και ανέμελες στιγμές καλοκαιρινών διακοπών. Η πεντακάθαρη θάλασσα και το παρθένο πράσινο που πλαισιώνουν τις χρυσαφένιες αμμουδιές και η αμέριστη φιλοξενία των κατοίκων προσφέρουν αξέχαστες στιγμές, στον κάθε επισκέπτη.

Το Βόρειο τμήμα της Κορινθίας αποτελείται από μια σειρά ατελείωτων παραλιών που αλληλοσυνδέονται από εύφορους κάμπους εσπεριδοειδών, σταφυλιών και ελιών, που διακόπτονται από πεδινά και ημιορεινά

χωριά.

Μετά την Κόρινθο και με κατεύθυνση προς Δερβένι, συναντάται πρώτος ο Δήμος Άσσου - Λεχαιού, με τις κοινότητες Άσσου, Κάτω Άσσου, Λεχαιού και Περιγιαλίου, που είναι και η έδρα του.

Το Λέχαιο πήρε τ' όνομά του από τον μυθικό Λέχη, γιο του θεού της θάλασσας Ποσειδώνα και της ξακουστής πηγής Πειρήνης, που ήταν κόρη του ποτάμιου θεού Αχελώου.

Ήταν το σημαντικότερο λιμάνι στους αρχαίους και κλασικούς χρόνους, λόγω της εγγύτητάς του με την πόλη και του εμπορικού προσανατολισμού της αρχαίας Κορίνθου, που ήταν κυρίως δυτικός. Η όλη σύλληψη και κατασκευή του ήταν ένα τεχνολογικό θαύμα της εποχής εκείνης, που αντιγράφηκε αργότερα από τους Ρωμαίους και εφαρμόστηκε σε πολλά λιμάνια.

Σήμερα, αυτός ο εξαιρετικού αρχαιολογικού ενδιαφέροντος χώρος ανήκει στο Δήμο Κορινθίων, ενώ το Λέχαιο, με το μυθικό όνομά του, αποτελεί δημοφιλές τουριστικό θέρετρο. Στην παραλία του βρίσκεται και ένα κάμπινγκ, για όσους προτιμούν αυτού του είδους τη διαμονή, δίπλα στη θάλασσα, σε ήσυχο σημείο, με τεράστιες λεύκες για σκιά.

Μετά το Λέχαιο ο δρόμος οδηγεί στο

Περιγιάλι, ένα πανέμορφο θαλασσινό χωριουδάκι με κρυστάλλινη παραλία, ιδανική για ξεκούραση και κολύμπι.

Το οδοιπορικό συνεχίζεται στον Κάτω Άσσο, που προσφέρεται για όμορφες διακοπές και ήρεμες περιηγήσεις, αφού συνδυάζει τη φύση με την καταπληκτική, φροντισμένη παραλία και την ήρεμη διασκέδαση, ενώ τα ταβερνάκια προσφέρουν νόστιμους μεζέδες της παραδοσιακής ελληνικής κουζίνας.

Στο χωριό του Άσσου, στην ενδοχώρα, ξεχωρίζει ο περικαλλής ναός των Ταξιαρχών. Πρόκειται για μονόχωρη μεγάλων διαστάσεων Βασιλική, με δίριχτη κεραμοσκεπή στέγη, τρίπλευρη αψίδα ιερού, εισόδους στη δυτική και νότια πλευρά, με τοξωτά υπέρθυρα και αγιογραφίες μεγάλου καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.

Οικοδομήθηκε το 1822, σε ανάμνηση της φυγής των Τούρκων την ημέρα της γιορτής των Ταξιαρχών.

Μετά τον Άσσο ακολουθεί το Βραχάτι, πόλος έλξης σημαντικής παραθεριστικής κίνησης, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες.

Πολλά ταβερνάκια και εστιατόρια κατά μήκος της, προσφέρουν μοναδικές στιγμές απόδρασης στους επισκέπτες, που μπορούν και να καταλύσουν στα ξενοδοχεία και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια που αφθονούν

στην περιοχή.

Το Βραχάτι οφείλει, εν μέρει, την ονομασία του στη θεά Άτη, τη θεά της καταστροφής. Η θεά Άτη, προκαλώντας τη θεομηνία, έφερνε τα βρόχινα λασπόνερα μέσω των χειμάρρων και πλημμύριζε το βαθύπεδο της περιοχής, προξενώντας ζημιές στις καλλιέργειες, τα ζώα και τους κατοίκους.

Κοντά στο Βραχάτι το χωριό της Ευαγγελίστριας, όπου αξίζει να επισκεφθείτε τη διατηρητέα βυζαντινή εκκλησία του Αγίου Νικολάου.

Ο Δήμος Βόχας, ένα εξαιρετο μίγμα χρωμάτων, ανάμεσα στο μπλε της θάλασσας και το πράσινο της εύφορης γης του, περιλαμβάνει επτά κοινότητες: το Βραχάτι, το Βοχαϊκό, το Μπολάτι, την Ευαγγελίστρια, το Ζευγολατιό, που είναι και η έδρα του, το Σουληνάρι και το Χαλκί. Η λέξη Βόχα είναι αρχαιοελληνική και η ρίζα της σημαίνει έκταση γης πλούσια σε βοσκή και κατάλληλη για την εκτροφή βοών.

Η οικονομία του Δήμου Βόχας στηρίζεται, αφενός μεν στον τουρισμό των παραλιακών οικισμών και αφετέρου στη γεωργία που αναπτύσσεται στα ενδότερα του δήμου.

Από το Βραχάτι ο δρόμος, διασχίζει τα αγροκτήματα νότια από το Βοχαϊκό

και ανηφορίζει στην αγροτική ενδοχώρα, δίπλα στο χείμαρρο Ζαπάντη, ο οποίος στην αρχαιότητα ήταν το σύνορο ανάμεσα στη χώρα των Κορινθίων και των Σικυωνίων. Ο κάμπος δεξιά ήταν το περίφημο "Σικυώνιον Πεδίον" των αρχαίων, ένας από τους ευφορότερους κάμπους της Ελλάδας. Σήμερα είναι γεμάτος αμπέλια και ελιές, ενώ συστάδες πεύκων και κυπαρισσιών προσθέτουν ξεχωριστή πινελιά στο τοπίο. Προχωρώντας προς την αγροτική ενδοχώρα του Δήμου Βόχας συναντάται η έδρα του Δήμου, το Ζευγολατιό, μια καθαρά αγροτική περιοχή, όπου υπάρχουν αρκετές μονάδες μεταποίησης, συσκευασίας και συντήρησης αγροτικών προϊόντων. Αξίζει εδώ να κάνετε μια στάση για να επισκεφθείτε την περιοχή της Αγίας Τριάδας με το ομώνυμο γραφικό ξωκλήσι, χτισμένο μέσα σε ένα μοναδικής ομορφιάς πλατανόδασος. Από το Βραχάτι, και με νότια κατεύθυνση, ο δρόμος περνά μέσα από αγροκτήματα, ανηφορίζοντας προς την αγροτική περιοχή της ενδοχώρας, δίπλα από το χείμαρρο Ζαπάντη, σύνορο της Αρχαίας Χώρας των Κορινθίων και των Σικυωνίων. Το «Σικυώνιο Πεδίον» που καταλαμβάνει τη δεξιά πλευρά του κάμπου, υπήρξε από τους πιο

εύφορους κάμπους της Αρχαίας Ελλάδας.

Βρίθει από πεύκα και κυπαρίσσια κοσμώντας τη σημερινή περιοχή. Έδρα του Δήμου Βόχας είναι το Ζευγολατιό, κέντρο μεταποίησης, συσκευασίας και συντήρησης των αγροτικών προϊόντων.

Το ομώνυμο με την περιοχή γραφικό ξωκλήσι της Αγίας Τριάδας, κτισμένο μέσα σ' ένα πανέμορφο δάσος από πλατάνια προσφέρεται για στάση και περισυλλογή.

Τα καλοκαίρια στο Ζευγολατιό συγκεντρώνεται πλήθος κόσμου για να χαρεί το Διεθνές Φεστιβάλ παραδοσιακών χορών και τραγουδιών. Συνεχίζοντας μέσα από μια όμορφη «Βακχική» διαδρομή, γεμάτη από αμπελώνες, φτάνουμε στα χωριά Σουληνάρι και Χαλκί.

Η ήρεμη κοιλάδα Ζαπάντη είναι κατάφυτη από αμπέλια με την περίφημη Κορινθιακή σουλτανίνα, αλλά και με ποικιλίες εσπεριδοειδών και ελαιώνων.

Οι πλαγιές της περιοχής, απότομες και κάθετες κοσμούνται από πυκνά πευκοδάση, ενώ οι δυτικά απότομες και κάθετες πλαγιές, σχηματίζουν «ρίπες» από τις κατολισθήσεις. Το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται και στις όχθες του ρέματος Ζάστανο στο Σουληνάρι και σχηματίζοντας τον

«Άσπρο Βράχο», ρίπα που οφείλει την ονομασία της στο λευκό χρώμα που κυριαρχεί σε όλη την κοιλάδα.

Ο οικισμός της Νεράντζας, μετά το Βραχάτι, διαθέτει μια άρτια οργανωμένη παραλία και παρουσιάζει αξιόλογη τουριστική κίνηση, έχει μάλιστα βραβευτεί με γαλάζια σημαία από την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως και αυτή του Κοκκωνίου. Ανηφορίζοντας από τη Νεράντζα, σε απόσταση 2 χιλιομέτρων περίπου, συναντάται το Βέλο, έδρα του ομώνυμου δήμου, με τη εκκλησία του Αγίου Φανουρίου να δεσπόζει στην μια από τις πλατείες του.

10.8 Ενδοχώρα Σικυώνος

Εικόνα 98: Η Ακρόπολη της αργαίας Τιτάνης.

Εικόνα 99: Το χωριό Βελίνα

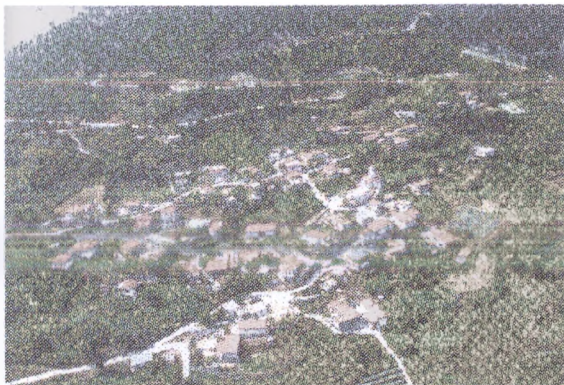
Εικόνα 100: Το χωριό Κλημέντι

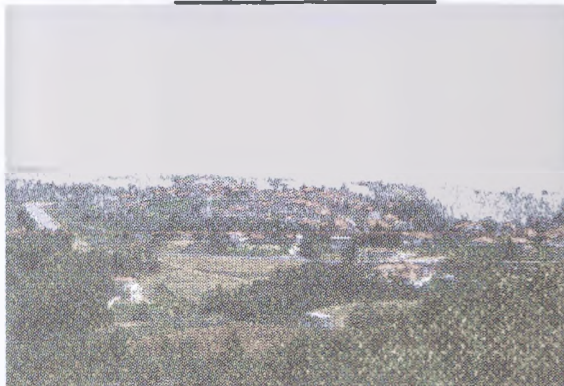
Εικόνα 101: Κιάτο

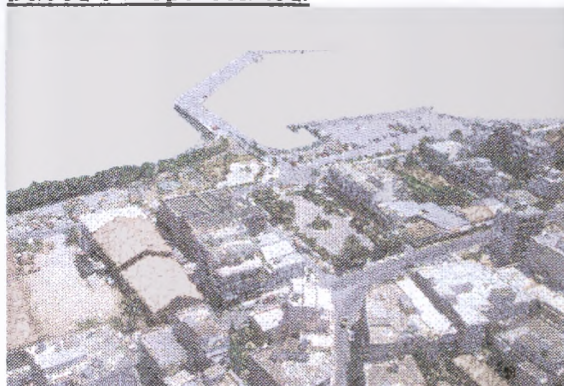
Εικόνα 102: Κιάτο

Εικόνα 103: Το χωριό Μποζικά

Εικόνα 104: Το χωριό Σούλι. Στο βάθος ο Κορινθιακός.

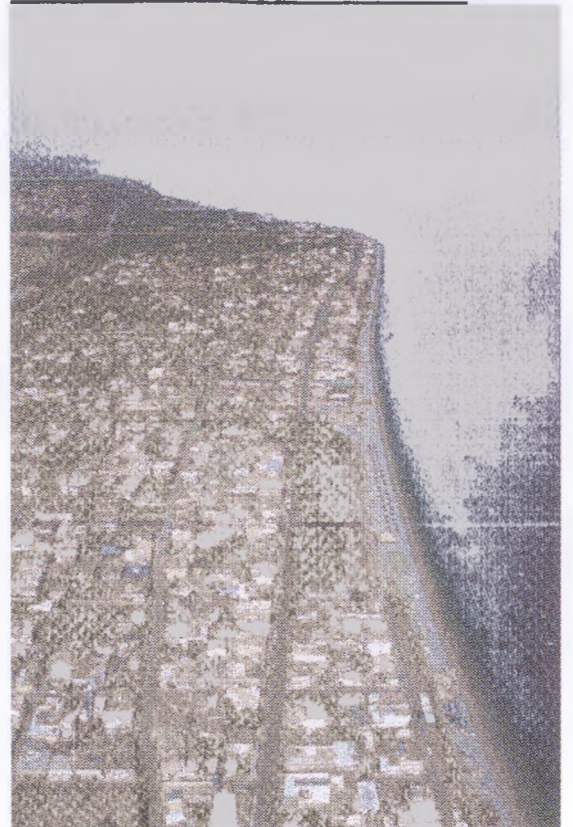
Εικόνα 105: Κιάτο, κεντρική πλατεία.

Εικόνα 106: Κιάτο, Μεταμόρφωση του Σωτήρος

Εικόνα 107: Το Αρχαίο Θέατρο Σικυώνος στην Αρχαία Σικυώνα

Εικόνα 108: Κάτω Λιμνιό

10.9 Κιάτο

Δυτικά της Κορίνθου και σε απόσταση 22 χιλιομέτρων, βρίσκεται η πόλη του Κιάτου, το δεύτερο μεγαλύτερο αστικό κέντρο του Νομού.

Το Κιάτο, έδρα του Δήμου Σικωνίων, διασχίζεται από τους ποταμούς Ελισσώνα και Κύριλλο, αποτελώντας το μεγαλύτερο μέρος του παραλιακού

τιμήματος του Δήμου.

Το Κιάτο και οι τρεις οικισμοί του (Νεάπολη, Τραγανά και Άγιος Ιωάννης) είναι ο πυρήνας της μεγάλης εμπορικής κίνησης του Δήμου. Το σημερινό Κιάτο κατοικείται από 11.000 κατοίκους.

Η Μητρόπολη του Κιάτου βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, αφιερωμένη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος.

Κατά τους αρχαίους χρόνους, κοντά στον οικισμό του Αγίου Ιωάννη, βρισκόταν το λιμάνι της Αρχαίας Σικυώνας, που συντηρήθηκε μέχρι και τα βυζαντινά χρόνια.

Σήμερα σώζονται δύο πευκόφυτοι πλέον λόφοι που είχαν γίνει από τη διάνοιξή του, γνωστοί ως Μαγούλα και Παναγίτσα. Στο λόφο της Παναγίτσας, που σήμερα είναι χτισμένος σταυροειδής λαμπρός ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου, βρίσκονται ερείπια παλαιάς Χριστιανικής Βασιλικής του 5ου αιώνα.

Πολύ κοντά στις σιδηροδρομικές γραμμές, υπάρχει διατηρητέα η οικία "Θεοχάρη", κτισμένη από τον περίφημο αρχιτέκτονα Τσίλλερ το 1853. Το Κιάτο θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα εμπορικά κέντρα της Πελοποννήσου.

Παίρνοντας την παλαιά Εθνική Οδό Αθηνών - Πατρών με αφετηρία την πόλη του Κιάτου και περνώντας τις

Γέφυρες του Ελισσώνα και του Κυρίλλου ποταμού, φτάνουμε στη διασταύρωση που μας οδηγεί στο Πάσιο, χωριό χτισμένο στο λόφο μετά το 1720.

Νότια του Διμηνιού, που χαρακτηρίζεται από το παραλιακό μικρό όμορφο πευκοδάσος του, ο ανηφορικός δρόμος μας οδηγεί στο Λαλιώτη και αμέσως μετά 4 χιλιόμετρα προς τη νότια πλευρά στο Μεγάλο Βάλτο ή «Βάλτσα», χτισμένο στα 540 μ. Η περιοχή είναι κατάφυτη από τεράστια πλατάνια και τρεχούμενα νερά, που έχουν αξιοποιηθεί με αναπλάσεις, συγκεντρώνοντας πολύ κόσμο ιδιαίτερα το καλοκαίρι για φαγητό στις ψησταριές και τα εστιατόρια του Σιέ.

Στην έξοδο του χωριού υπάρχει διασταύρωση που οδηγεί στο Πάσιο και το Σούλι. Εξίσου θελκτικά αντικρίζει κανείς το Μικρό Βάλτο, δυτικά του Μεγ. Βάλτου χωριό κτισμένο ανάμεσα σ' αμπελώνες και οπωροφόρα δένδρα και θέα στον Κορινθιακό Κόλπο.

ΣΟΥΛΙ - ΚΡΥΟΝΕΡΙ

Μετά τη γέφυρα του Ελισσώνα, ακολουθούμε νότια διαδρομή, διασχίζουμε πρώτα την αερογέφυρα της Νέας Εθνικής οδού - αφήνοντας αριστερά και δεξιά μας τις εξόδους προς αυτήν - έπειτα την περιοχή

Αρκούδα και μετά από 12 συνολικά χιλιόμετρα φτάνουμε στο χωριό Σούλι. Χτισμένο σε υψόμετρο 620 μ. προσφέρει μια από τις ωραιότερες θέες προς τον Κορινθιακό κόλπο. Ξεχωρίζει η εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου που χτίστηκε το 1906, στο κέντρο μιας όμορφης πλακόστρωτης πλατείας.

Συνεχίζοντας νότια η αριστερή διασταύρωση μάς οδηγεί στο χωριό Κρυονέρι, το οποίο είναι χτισμένο σε υψόμετρο 740 μ. Στο χωριό αυτό ξεχωρίζει - κυρίως για το μαρμάρινο τέμπλο της - η κεντρική του εκκλησία, αφιερωμένη στην Αγία Τριάδα, χτισμένη τον 19ο αιώνα. Νότια του χωριού αναπτύσσεται ο ορεινός ελατόφυτος όγκος της Βέσεζας, με το βυζαντινό μοναστήρι της Λέχωβας, κτίσμα του 11ου αι. μ.Χ. Το δάπεδο του καθολικού της Μονής είναι στρωμένο με μάρμαρα διαφόρων χρωμάτων που σχηματίζουν ψηφιδωτές παραστάσεις γεωμετρικών σχημάτων. Πλησίον της Μονής διασώζεται λατρευτικό σπήλαιο από την Αρχαιότητα.

Συνεχίζοντας από το Κρυονέρι με δυτική κατεύθυνση μετά από 2 περίπου χλμ. συναντάμε την περιοχή Ραψωμάτι, όπου βρίσκεται χτισμένο το Αστεροσκοπείο Κρυονερίου.

ΠΑΡΑΔΕΙΣΙ - ΓΟΝΟΥΣΑ -

ΤΙΤΑΝΗ - ΜΠΟΖΙΚΑ

Νότια του Κρυονερίου, μετά από μερικά χλμ. βρίσκεται το Παραδείσι, ένα μικρό χωριό που οφείλει το όνομά του στο ειδυλλιακό τοπίο που παρουσιάζει. Δύο χλμ. νοτιότερα του Παραδεισίου συναντάμε τη Γονούσσα ή Λιόπεσι, η οποία αναφέρεται στον Κατάλογο των Νηών της Ιλιάδας με το όνομα Γονόεσσα.

Τρία χιλιόμετρα νοτιότερα συναντάμε την Τιτάνη ή Βοϊβοντά, όπου βρισκόταν χτισμένο στην αρχαιότητα φημισμένο Ασκληπιείο, άμεσα συνδεδεμένο με την αρχαία Σικυώνα. Ορατή στα βορειοδυτικά του χωριού η τειχισμένη ακρόπολη της αρχαίας Τιτάνης και εντός αυτής η εκκλησία του Αγίου Τρύφωνα.

Μετά την Τιτάνη ο δρόμος οδηγεί στο νοτιότερο Δ.Δ. του Δήμου, το χωριό Μποζικά, το όνομα του οποίου προέρχεται από το βυζαντινό επίθετο Βοζίκης. Στα δυτικά του η «Αναβάρα», μια όαση από τρεχούμενα νερά και πλατάνια σε θέση ειδυλλιακή, αιχμαλωτίζει για μια στάση.

ΧΟΥΝΗ - ΔΑΣΟΣ ΜΟΥΓΚΟΣΤΟΥ

Από το Κρυονέρι, οδηγώντας προς τα δυτικά, φτάνουμε στην περιοχή Χούνη, ένα φαράγγι στο οποίο διασταυρώνονται οι δρόμοι που έρχονται από το δήμο Ευλοκάστρου

και τα χωριά Στύλια - Θροφαρί, με αυτούς που οδηγούν στο Σούλι, το Κλημέντι, αλλά και τη Στυμφαλία, ενώ στο οροπέδιο που βρίσκεται βορειοανατολικά του απλώνεται το μοναδικό δάσος βελανιδιών του δήμου, ο περίφημος «Μουγκοστός».

ΚΛΗΜΕΝΤΙ - ΒΕΛΙΝΑ

Νότια της Χούνης, γύρω στα 4 χλμ., βρίσκεται το Κλημέντι, ένα από τα παλαιότερα χωριά της περιοχής, χτισμένο το 1400. Στην επανάσταση του 1821 το χωριό έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο, αφού ήταν το στρατιωτικό και διοικητικό κέντρο του Θεόδωρου και του Γενναίου Κολοκοτρώνη. Από την εποχή του Όθωνα και μέχρι το 1912 το Κλημέντι ήταν η έδρα του Δήμου Πελλήνης. Η κεντρική εκκλησία του χωριού, ο Άγιος Γεώργιος, χτίστηκε το 1904 και διαθέτει ξυλόγλυπτο τέμπλο.

Πριν το Κλημέντι ο δρόμος δεξιά οδηγεί μετά από 5 χλμ. στη Βελίνα, σε υψόμετρο 930 μ., που ξεχωρίζει για το δάσος μαύρης πεύκης που βρίσκεται μεταξύ αυτής και του Κλημεντίου. Μνημείο του χωριού η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου που διαθέτει ξυλόγλυπτο τέμπλο και εικόνες των αρχών του 1900.

ΜΟΥΛΚΙ - ΒΑΣΙΛΙΚΟ (ΑΡΧΑΙΑ ΣΙΚΥΩΝΑ)

Από το κέντρο του Κιάτου ακολουθούμε την οδό Σικυώνος και προσπερνώντας τον οικισμό Τραγάνα ανηφορίζουμε στο Μούλκι. Δυτικά του χωριού, στις όχθες του ποταμού Ελισσώνα, βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Στεφάνου, που είναι Μετόχι της Μονής Λέχωβας, ενώ τέσσερα χιλιόμετρα νοτιοανατολικά του Μουλκίου βρίσκουμε το Βασιλικό (Αρχαία Σικυών) όπου δεσπόζει η κεντρική εκκλησία του, πετρόχτιστη βυζαντινή, αφιερωμένη στην Αγία Τριάδα, χτισμένη τον 12ο αιώνα. Δυτικά του χωριού βρίσκονται τα ερείπια της Αρχαίας Σικυώνας. Το θέατρο και το ρωμαϊκό λουτρό είναι τα επιβλητικότερα. Παραπλεύρως του θεάτρου (ΒΔ) κατασκευάστηκε το στάδιο (το μήκος του στίβου είναι 207 περίπου μέτρα), ενώ το πλινθόχτιστο ρωμαϊκό λουτρό που διατηρείται πολύ καλά, λειτουργεί σήμερα ως ένα σύγχρονο αρχαιολογικό μουσείο. Στην αγορά έχουν επίσης αποκαλυφθεί τα θεμέλια του Βουλευτηρίου της ελληνιστικής Σικυώνας, ένα ευρύχωρο τετράγωνο οικοδόμημα, με τέσσερις σειρές τεσσάρων κιόνων στο εσωτερικό, μιας Στοάς και ενός Ναού. Άξιο προσοχής το Γυμνάσιο, το επονομαζόμενο του Κλεινία, πατέρα

του Αράτου, χτίστηκε γύρω στο 280 π.Χ. και χωρίζεται από τη φύση του εδάφους σε δύο επίπεδα, με τρεις κλίμακες επικοινωνίας μεταξύ τους.

10.10 Στυμφαλία

Εικόνα 109: Η πεδιάδα της Στυμφαλίας καλλιεργείται εντατικά, ακόμη και στα μέρη που αποσύρονται τα νερά το καλοκαίρι.

Εικόνα 110: Το ρέμα της Καστανιάς

Εικόνα 111: Λεύκες αργυρόφυλλες, φυτεμένες σε συστάδες γύρω από τη λίμνη της Στυμφαλίας

Εικόνα 112: Λίμνη Στυμφαλία

Εικόνα 113: Κτηνοτροφία στη Στυμφαλία

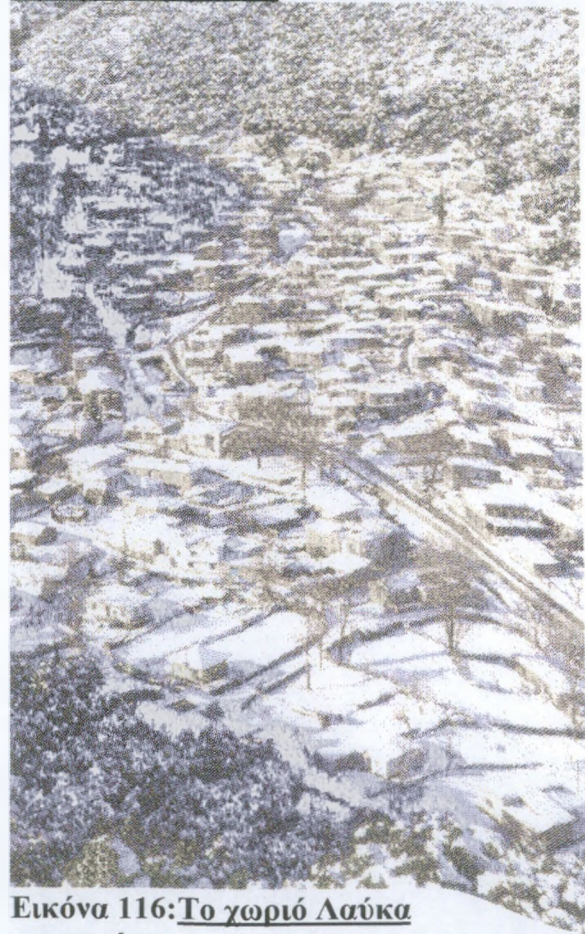

Εικόνα 114: Η ανθρώπινη παρουσία σε απόλυτη αρμονία με το φυσικό

περιβάλλον, στα ορεινά χωριά της Κορινθίας.

Εικόνα 115: Από το βιότοπο της λίμνης Στυμφαλίας

Εικόνα 116: Το χωριό Λαύκα χιονισμένο

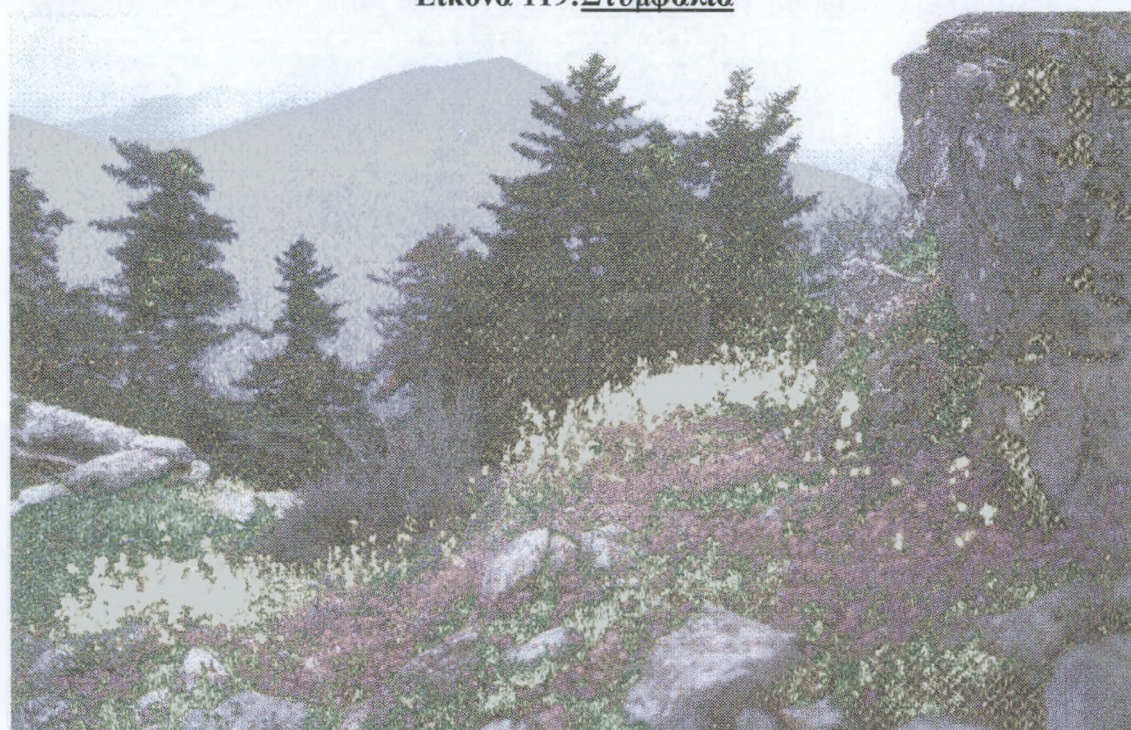
Εικόνα 117: Παλιός νερόμυλος στους Καλλιάνους

Εικόνα 118: Ψάρεμα στη Λίμνη

Εικόνα 119: Στυμφαλία

Εικόνα 120: Απομεινάρια αρχαίου βωμού στη Λαύκα

Εικόνα 121: Τα ερείπια του καθολικού της Μονής Ζαρακά, τυλιγμένα στην ομίγη της Στυμφαλίας

Εικόνα 122: Λίμνη Στυμφαλία

Για να φτάσει ο επισκέπτης στη Στυμφαλία μπορεί να ξεκινήσει από τη Νεμέα ή από το Κιάτο. Η Στυμφαλία μοιάζει με ομφάλιο λώρο που συνδέεται άρρηκτα με χώρους μυθολογικής φαντασίας και ιστορικής πραγματικότητας.

Σικυώνα, Νεμέα, Φενεός, Ναύπλιο αλλά και Αρχαία Ολυμπία, παλλόμενοι ζωντανοί

ιστοί της μητρικής ελληνικότητας, ενώνονται και συναντώνται σ' αυτό το σημείο αναφοράς, γεμάτο από θεϊκές παρουσίες και ανθρωπογενή χαρακτηριστικά που δεν αλλοιώθηκαν στο πέρασμα του χρόνου, όπως όλοι οι τόποι δύναμης και λατρείας. Την άνοιξη και το φθινόπωρο ο ζωικός μαγνητισμός της λίμνης γίνεται μοναδική προσφορά στον άνθρωπο.

Αρδεύει, προσφέροντας τα υδάτινα σπλάχνα της, ετοιμάζοντας την ανθρώπινη τροφή. Τους χειμωνιάτικους μήνες το τοπίο γίνεται μυστηριακά αινιγματικό. Οι "κουρτίνες της ομίχλης" προκαλούν τον επισκέπτη, που βρίσκεται σε δίλημμα. Να μείνει και να προσπαθήσει να διαπεράσει αυτά τα πέπλα του μυστηρίου, για να έρθει σε επαφή με το παρελθόν, ή να επισκεφθεί τις κορυφές των βουνών που την περιβάλλουν για να ζήσει και να χαρεί τη σημερινή πραγματικότητα.

Η γοητεία της λίμνης οφείλεται στη διχασμένη της προσωπικότητα: από τη μια μεριά προσφέρει τη γοητεία του άγνωστου παρελθόντος που βασίζεται στο μύθο και τη φαντασία, συλλέγοντας μνήμες, προσφορά σε κάθε ρομαντικό επισκέπτη, κι από την άλλη αποτελεί ένα ζωντανό οργανισμό, έναν σπάνιο υδροβιότοπο που συνεχίζει να δίνει εικόνες ομορφιάς και ζωής, εμπλουτίζοντας το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής της.

Ενώ περιβάλλεται από χωριά, κρατά αυτή την ιδιαίτερη αρχοντική μοναχικότητα, που την ξεχωρίζει από το υπόλοιπο τοπίο, με μια παρουσία πλούσια σε υλικό ιστορίας, φαντασίας και πραγματικότητας. "Αρχοντοκρατεί" όλα όσα την περιβάλλουν, αλλά τα αφήνει να διατηρούν την αίγλη και την ομορφιά τους. Αναμφίβολα είναι η "Αρχόντισσα" της περιοχής. Έχει μια παρουσία άκρως θηλυκή, σαν την πρωταρχική μητέρα.

Μπορεί ανά τους αιώνες να αλλάζει μορφή αλλά πάντα θα είναι εκεί για να προστατεύει το ανθρώπινο γένος. Ελκύει και γητεύει τον κάθε επισκέπτη μ' αυτό το "ανεξήγητο" που τροφοδοτεί με πλούτη την κάθε ανθρώπινη φαντασία.

Μπορεί σήμερα να μην υπάρχουν εμφανή τα σημάδια της ιστορίας της, όμως το αποτύπωμα έχει μείνει, φτάνει να διαβάσεις λίγο τις γραμμές του για να ξαναβρεθείς στον ίδιο χωρόχρονο.

Σ' αυτόν τον μυστηριακό υδροβιότοπο ο χρόνος χάνεται και μένει ο γενεσιουργός ήχος των νερών της αρχαίας κρήνης που αναβλύζουν από τις αρχαίες κολόνες, που καταποντίζονται στις καταβόθρες, που γίνονται μικροί χείμαρροι, που προστατεύουν και ξεκουράζουν τ' αποδημητικά πουλιά χωρίς το φόβο της επίθεσης από τις Στυμφαλίδες Όρνιθες.

Είναι η μόνη ορεινή υδάτινη πολιτεία στην Πελοπόννησο με την αρχαία πόλη και ακρόπολη στο λόφο της. Τριγύρω της βουνά, νότια ο Ολίγυρτος και δυτικά ο τόπος γέννησης του φτερωτού Ερμή, το όρος Κυλλήνη.

"Σκαρφαλωμένος" ανάμεσα στις πλαγιές της Κυλλήνης, του Απέλλαυρου και του Ολίγυρτου, ο Δήμος Στυμφαλίας, μαζί με τα χωριά του Καστανιά (με τους οικισμούς Καρτέρι, Μικρό Μαχαλά και Καστανιά), Λαύκα, Δροσοπηγή, Στυμφαλία (με τους οικισμούς Στυμφαλία, Κιόνια και Μάτσιζα), Κυλλήνη, Καλλιάνους, Ψάρι, Ασπρόκαμπο, Κεφαλάρι και Καίσαρι, εκπέμπει αίγλη, αρχοντιά και ομορφιά, ξυπνώντας μνήμες, αλλά και συναισθήματα ευφορίας στον περιηγητή.

Κάθε χωριό έχει μοναδικότητα και όλα μαζί ενώνονται σε μια πλούσια προσφορά της ιστορίας και της φύσης που απλόχερα προσφέρεται, μέσα από ένα αυτόχθονο περιβάλλον που κρατά την αυθεντική του ταυτότητα.

Η ιστορία της Στυμφαλίας, που "δανείστηκε" το όνομά της από το μυθικό ήρωα Στύμφαλο (ή Στύμφηλο), τον πρώτο οικιστή της περιοχής, χάνεται στα βάθη των αιώνων και αποτελεί ιερό χώρο στις σελίδες της ελληνικής γης.

Η Στυμφαλία είναι "ζωσμένη" από μύθους και θρύλους: στους πυκνούς καλαμιώνες που ακόμα και σήμερα σκεπάζουν τις όχθες της λίμνης, ο μυθικός ήρωας-λυτρωτής Ηρακλής πραγματοποίησε τον πέμπτο άθλο του: με τα τόξα και τα δηλητηριώδη βέλη του εξόντωσε τις Στυμφαλίδες όρνιθες που λυμαινόνταν τον τόπο, αυτά τα παράξενα και φοβερά πουλιά με τις χάλκινες φτερούγες, που κούρνιαζαν μέσα στα έλη και όταν ξεσηκώνονταν σκορπούσαν την καταστροφή.

Ο τάφος του βασιλιά Αίπυτου, αδελφού του Στύμφαλου, κρατά μέχρι και σήμερα ζωντανό το μεγαλύτερο θρύλο της περιοχής: λάτρης του κυνηγιού, ο βασιλιάς πέθανε από το δάγκωμα φιδιού και θάφτηκε με πολλές τιμές και άφθονα πλούτη σε μια περιοχή του Γεροντίου όρους, η οποία αναζητάται ακόμα και σήμερα από αρχαιολόγους.

Σε κάθε χωριό του Δήμου, μνημεία της ελληνικής ιστορίας, μοναστήρια και εκκλησίες συνθέτουν τον πολιτιστικό πλούτο της περιοχής και προ(σ)καλούν τον γοητευμένο από τις μυρωδιές της φύσης επισκέπτη.

ΚΑΙΣΑΡΙ

Πρώτο χωριό του Δήμου το Καίσαρι, στολίδι του υπέροχου κάμπου. Στο χωριό δεσπόζει η εκκλησία της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, ενώ σε λόφο κοντά στο χωριό

διακρίνεται ένας μεσαιωνικός κυκλικός πύργος με το τουρκικό όνομα "Γουλάς", χτισμένος πιθανόν από υλικό αρχαίου ναού της ελληνιστικής εποχής που υπήρχε εκεί, προσφέροντας απλόχερα στον επισκέπτη μία πανοραμική θέα του κάμπου. Άξιο επίσκεψης είναι και το μοναστήρι της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, απέναντι από το χωριό.

ΚΕΦΑΛΑΡΙ

Επόμενος σταθμός του οδοιπορικού το Κεφαλάρι, ένα χωριό μοναχικό, χτισμένο αμφιθεατρικά στις ανατολικές παρυφές της Ζήρειας. Το τεράστιο πλατάνι, που στέκει ολόρθο εδώ και τρεις αιώνες και σκεπάζει τη μικρή πλατεία του χωριού έχει τη δική του ιστορία, γραμμένη σε μια πινακιδούλα καρφωμένη πάνω του και συνεχίζει να δροσίζει ακόμα και σήμερα με την πανώρια παρουσία του κάθε ανθρώπινη ψυχή. Από τον γερο-πλάτανο ξεκινάει περιβαλλοντικό μονοπάτι που οδηγεί σε ένα πλούσιο ελατόφυτο δάσος. Μέσα στο χωριό ξεχωρίζει το παλιό πέτρινο Δημοτικό Σχολείο, χτισμένο στις αρχές του προηγούμενου αιώνα.

Το Κεφαλάρι οφείλει το όνομά του στην πηγή που προσφέρει τα γάργαρα νερά της στο μικρό ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου, που είναι χτισμένο κοντά της. Τα κρυστάλλινα νερά της πηγής, που ξεδιψούσαν τον Μακρυγιάννη, συνεχίζουν την ατέλειωτη ροή τους στις επόμενες γενιές!

Ο οδοιπόρος και ο προσκυνητής θα ξεδιψάσουν από τα καθάρια νερά της και ύστερα, μαγεμένοι θα απολαύσουν την υπέροχη θέα που απλώνεται μπροστά τους.

ΑΣΠΡΟΚΑΜΠΙΟΣ

Διασχίζοντας τον κάμπο, προς την πλευρά της Νεμέας, φανερώνεται στον επισκέπτη ένα απλό όμορφο χωριό, με το λόφο Γαβριά να ορθώνεται ασάλευτος και επιβλητικός πάνω από το χωριό. Ο λόφος θα ανταμείψει τον επισκέπτη με την υπέροχη θέα από τα δύο μεσαιωνικά φρούριά του, που απενίζουν τα χωριά του Δήμου Νεμέας, την περιοχή της Σκοτεινής και της Κανδήλας και την υπέροχη κοιλάδα της Στυμφαλίας.

ΨΑΡΙ

Επόμενος σταθμός του οδοιπορικού το χωριό Ψάρι, με τις εκκλησίες του Αγίου Νικολάου του νεομάρτυρα, η κάρα του οποίου βρίσκεται στο Μεγάλο Μετέωρο, της Κοίμησης της Θεοτόκου και του Αγίου Γεωργίου, χτισμένης το 19ο αιώνα, να δεσπόζουν αγέρωχες στο τοπίο του χωριού. Νοτιότερα βρίσκονται τα ερείπια της μονής των Αγίων Θεοδώρων, που ήταν ένα από τα αρχαιότερα και πλουσιότερα

μοναστήρια, ενώ σε απόσταση 3 χλμ. βόρεια του Ψαρίου ορθώνεται το ερημοκλήσι της Αγίας Παρασκευής.

Το Ψάρι είναι ένας τόπος που προσφέρει στον επισκέπτη σπάνιες στιγμές γαλήνης και αρμονίας, ενώ τα εκκλησάκια του τον μαγεύουν με την απέριτη ομορφιά τους και την ευλαβικότητα που εκπέμπουν.

ΚΑΛΛΙΑΝΟΙ

Κατηφορίζοντας από το Ψάρι και ακολουθώντας μία μαγευτική διαδρομή που διασχίζει τον κάμπο, σε ένα καταπληκτικό τοπίο με ψηλά δέντρα, καλονοικοκυρεμένα χωράφια και με θέα στο βάθος τη λίμνη, συναντάται το χωριό των Καλλιάνων, έδρα του Δήμου Στυμφαλίας. Οι Καλλιάνοι είναι ένα χαρακτηριστικό χωριό της ορεινής Κορινθίας, με το αρχοντικό του Οικονομόπουλου, που σήμερα στεγάζει το Ειρηνοδικείο, να δεσπόζει στο κέντρο του. Σε απόσταση 20 λεπτών με τα πόδια από το χωριό, "κρυμμένο" μέσα σε μία χαράδρα βρίσκεται το επιβλητικό μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής, χτισμένο στις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Η ομορφιά του τόπου, αυτόχθονη και ανέγγιχτη από τα σημάδια του χρόνου και εναρμονισμένη με την ιερή μοναχικότητα της μονής, προξενεί "Θείο Δέος", ανυψώνοντας την ανθρώπινη συνείδηση προς το μεγαλείο της ευλαβικότητας.

ΚΥΛΛΗΝΗ (ΜΠΟΥΖΙ)

Από τους Καλλιάνους, ακολουθώντας το δρόμο που οδηγεί στο όρος Κυλλήνη, συναντάται το ομώνυμο ορεινό χωριό, με τους νερόμυλους και τη νεροτριβή του, εξαιρετικά δείγματα της παραδοσιακής ζωής των κατοίκων του. Αφού ο οδοιπόρος ξεδιψάσει με το παγωμένο νερό των πηγών μπορεί να συνεχίσει, ακολουθώντας μία εντυπωσιακή διαδρομή μέσα από ένα καταπληκτικό τοπίο κι ένα πλούσιο ελατόδασος, για να καταλήξει στο βουνό Ζήρεια, γενέτειρα του φτερωτού Ερμή και των Πλειάδων και λημέρι του Πάνα και των Νυμφών.

ΣΤΥΜΦΑΛΙΑ (ΚΙΟΝΙΑ, ΜΑΤΣΙΖΑ)

Βόρεια της λίμνης βρίσκεται το χωριό Στυμφαλία, χτισμένο μέσα σε ένα υπέροχο φυσικό περιβάλλον, περικυκλωμένο από πηγές με γάργαρα νερά. Από την παραλίμνια περιοχή της Στυμφαλίας ξεκινούν δύο περιβαλλοντικά μονοπάτια, δεξιά και αριστερά της λίμνης. Κάθε χρόνο, στα μέσα του Σεπτεμβρη, διεξάγεται στο χωριό μεγάλη εμποροπανήγυρη, που συγκεντρώνει κόσμο απ' όλα τα μέρη της Κορινθίας.

Τα Κιόνια είναι ένας πέτρινος παραδοσιακός οικισμός της Στυμφαλίας, χτισμένος αμφιθεατρικά στις παρυφές του όρους Κυλλήνη. Κοντά στα Κιόνια βρίσκονται τα ερείπια της "Αρχαίας Πόλης", που οι αρχαιολογικές σκαπάνες έφεραν στο φως το 1930. Κατά την εποχή της Φραγκοκρατίας, με υλικά από το ναό της Αρτέμιδας, που τα ερείπιά του σώζονται κοντά στο χωριό, χτίστηκε τρίκλιτη βασιλική εκκλησία, που, παρ' όλες τις φθορές της διατηρεί σήμερα ακέραια τμήματα.

ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ (ΜΠΑΣΙ)

Συνεχίζοντας στον επαρχιακό δρόμο, συναντάται στα δεξιά η Δροσοπηγή ή Μπάσι. Τόπος ιστορικών μνημείων, διατηρεί το αρχοντικό των Νοταράδων, έναν πύργο της Τουρκοκρατίας και δύο εξαιρετικού ενδιαφέροντος Ναούς, τη Μονή της Αγίας Τριάδας και την εκκλησία της Αγίας Κυριακής, ενώ οι δύο πέτρινες βρύσες μέσα στο χωριό περιμένουν να ξεδιψάσουν τον επισκέπτη αυτού του όμορφου χωριού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το "μονοπάτι του Πausανία", που ξεκινάει από τα Κιόνια, συνεχίζει στη Δροσοπηγή, περνάει βόρεια από το Καρτέρι και καταλήγει στην Καστανιά. Ο επισκέπτης βαδίζει "στα χνάρια του Πausανία", περνώντας από ένα υπέροχο τοπίο με πλούσια και ποικιλόμορφη βλάστηση.

ΚΑΡΤΕΡΙ

Φτάνοντας στο Καρτέρι ο επισκέπτης εντυπωσιάζεται από την πετρόχτιστη εκκλησία του Αγίου Ευσταθίου στο κέντρο του χωριού, αλλά και από την αμέριστη φιλοξενία των κατοίκων του. Πολύ κοντά στο χωριό, ενάμισι χιλιόμετρο περίπου, η φυσική ομορφιά της περιοχής προσφέρεται απλόχερα στην μεγάλη ρεματιά που σε προκαλεί να την ακολουθήσεις επιλέγοντας ένα από τα δύο περιβαλλοντικά μονοπάτια που την ακολουθούν δεξιά και αριστερά της. Μια διαδρομή "στεφανωμένη" από πηγές, που "οδηγούν" τη ρεματιά μέχρι τη Ζήρεια, μέσα από χρώματα και αρώματα της πλούσιας φύσης!

ΛΑΥΚΑ

Από το Καρτέρι αξίζει μία επίσκεψη στη Λαύκα, που εκτός από τη φυσική της ωραιότητα, στολίζεται με το ναό του Αγίου Αθανασίου στον οποίο δεσπόζει το τέμπλο, έργο του Λυκούργου. Το Λαογραφικό Μουσείο του χωριού διαθέτει εξαιρετικά δείγματα λαϊκής τέχνης, με παλαιά οικιακά σκεύη και σπάνια αγροτικά εργαλεία. Στο κέντρο του χωριού ορθώνεται επιβλητικό το μνημείο "των υπέρ

πατρίδος πεσόντων", φιλοτεχνημένο από τον Λαυκιώτη γλύπτη Φάνη Σακελλαρίου. Από τη Λαύκα ξεκινά ένα μονοπάτι που η ελατοσκεπασμένη διαδρομή του οδηγεί στο πανέμορφο ξωκλήσι της Αγίας Σωτήρος. Η πηγή με τα κρυστάλλινα νερά και ο περιβάλλον χώρος στο εκκλησάκι προσφέρουν τις ιδανικές συνθήκες αναψυχής. Για τους οδοιπόρους και τους περιπατητές, η Λαύκα αποτελεί την αφετηρία για διαδρομές στην επιβλητική οροσειρά Μαύρη Κορφή - Ολίγυρτο - Μαυροβούνι μέσα από ένα βατό δασικό δρόμο, κατάλληλο και για κάθε αυτοκίνητο!

ΚΑΣΤΑΝΙΑ

Χειμώνα καλοκαίρι, άλλοτε χιονισμένες και άλλοτε βαθυπράσινες, οι δασώδεις πλαγιές του Ολίγυρτου και του Γεροντίου όρους φαντάζουν "μαγικές εικόνες" στα μάτια του επισκέπτη, στην Καστανιά. Γνωστή στο πανελλήνιο και όχι μόνο, η Καστανιά αποτελεί ένα θέρετρο για κάθε εποχή. Από το περίφημο "Ξενία" της έως και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, η φιλοξενία είναι αμέριστη και η διαμονή αξέχαστη. Η παραδοσιακή "βρύση του Καλού" σε υποδέχεται στην είσοδο του χωριού και ο ανδριάντας του οπλαρχηγού Παπά-Γιώργη Νίκα σε μεταφέρει στην εποχή της Τουρκοκρατίας, που το αρχιτεκτονικό εκκλησιαστικό της στίγμα προσδιορίζει ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου, δίπλα στη Μητρόπολη.

Η πηγή "Τρίκρηνα" κοντά στο "Ξενία" πισωγυρίζει το χρόνο, τότε που οι Νύμφες έλουζαν τον μικρό θεό Ερμή στα κρυσταλλένια νερά της και του έδειχναν την μέχρι σήμερα απέραντη Μαγική Θέα του αλησμόνητου τοπίου της ωραιότητας της Καστανιάς.

Η κτηνοτροφία και η γεωργία είναι η οικονομική δύναμη του Δήμου Στυμφαλίας. Η σουλτανίνα στα χαμηλότερα επίπεδα και το φρουτώδες άρωμα του "Αγιωργίτικου", ιδιαίτερα στα υψίπεδα του Ασπρόκαμπου, συνθέτουν μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα αμπελουργική ζώνη.

Η Στυμφαλία παρουσιάζει στον επισκέπτη ένα ονειρικό τοπίο, που ξεδιπλώνεται μέσα από το άκουσμα των πουλιών και τις εικόνες από τις απότομες δυνατές πλαγιές της Ζήρειας, υφαίνοντας ανά τους αιώνες τον ιστό του μεγάλου μύθου, της Ηράκλειας δύναμης, που κυριάρχησε στην εύφορη υγρή κοιλάδα.

118 είδη πουλιών ζούν προστατευμένα στις υγροτοπικές δασικές εκτάσεις, συμβάλλοντας στη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας της ευρύτερης περιοχής.

Άρρηκτα δεμένα με την ιστορία, την παράδοση και την ομορφιά τους, τα χωριά του Δήμου Στυμφαλίας προσφέρονται για κάθε είδους εναλλακτικό τουρισμό. Τοποθεσίες μαγικές, μυστηριακές, γεμάτες άγρια ομορφιά, που αιχμαλωτίζουν τις αισθήσεις και ανυψώνουν την ανθρώπινη συνείδηση προς τον Υπερβατικό "Θείο" χώρο τους, που ενώνει και συνδέει το παρελθόν με το παρόν, οικοδομώντας ένα θαυμαστό μέλλον, για τον ξεχωριστό τούτο Ελληνικό Τόπο!

Ανηφορίζοντας στην Καστανιά φτάνουμε στο περίφημο Διάσελο από όπου απλώνεται μπροστά μας το οροπέδιο του Φενεού.

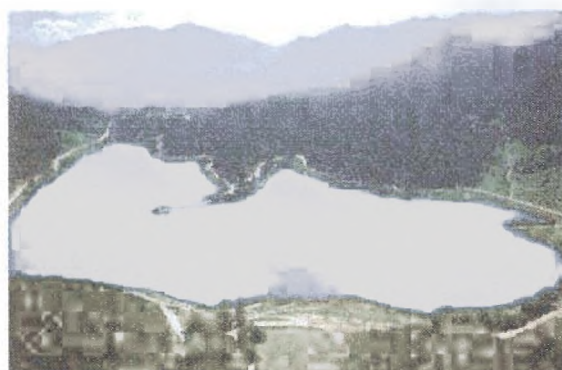
10.11 Φενεός

Εικόνα 123: Το χωριό Μάτι και στο βάθος ο κάμπος του Φενεού

Εικόνα 124: Αγιος Γεώργιος Φενεού

Εικόνα 125: Το φράγμα "Δόξα"

Εικόνα 126: Το χωριό Γκούρα

Εικόνα 127: Το χωριό Αρχαία Φενεός και στο βάθος το φράγμα Δόξα

Εικόνα 128: Το εκκλησάκι του Αγίου Φανουρίου μέσα στο φράγμα "Δόξα"

Ένας από τους πιο όμορφους ορεινούς δήμους του Νομού Κορινθίας, με έδρα την Γκούρα, ο Δήμος Φενεού δικαίως έχει χαρακτηριστεί «Κορινθιακή Ελβετία» για τη μοναδικής ωραιότητας θέση του.

Περιλαμβάνει τις πρώην κοινότητες Μοσιάς, Μεσινού, Ματίου, Αρχαίας Φενεού (Καλυβίων), Στενού, Φενεού

(Συβίστας), Πανοράματος και Ανω-Κάτω Ταρσού.

Στα κρυστάλλινα νερά της τεχνητής λίμνης Δόξας καθρεφτίζονται οι πανέμορφες κορυφές των Αροανίων και της Κυλλήνης, ενώ το «Παλιομονάστηρο» στο κέντρο της λίμνης είναι το «Ποντικονήσι» της Κορινθίας.

Η περιοχή του Φενεού εκτείνεται σε ένα μεγάλο οροπέδιο σε σχήμα τριγωνικό, «στεφανωμένο» από πυκνά δασοβουνά, γειτονεύοντας δυτικά με το Νομό Αχαΐας και το Νομό Αρκαδίας νότια.

Το μέγιστης αισθητικής και οικολογικής αξίας οροπέδιο του Φενεού «κουβαλάει» στη γη το μεγάλο κομμάτι της Ελληνικής Μυθολογίας. Οι ποταμοί Ολβιος και Δόξα μετέφεραν τους χειμώνες τα νερά τους στην πεδιάδα, καθώς δεν είχαν έξοδο προς τη θάλασσα, μετατρέποντας την πεδιάδα σε λίμνη, ενώ οι καταβόθρες που συνεχίζουν να βρίσκονται στους πρόποδες του όρους Σαϊτάς «ρουφούσαν» τα νερά της λίμνης.

Ο Ηρακλής φέρεται ως ο κατασκευαστής των καταβόθρων, ενώ άλλες μυθικές εκδοχές τις παρουσιάζουν σαν εισόδους προς τον Άδη.

Σύμφωνα με ιστορικά στοιχεία, ο πρώτος οικισμός στο Φενεό

δημιουργήθηκε από τους Πελασγούς και αργότερα, το 1900 π.Χ., κατοικήθηκε από Αρκάδες. Το Μυκηναϊκό κέντρο του Φενεού δημιουργήσαν οι Αχαιοί το 1500 π.Χ., οι οποίοι υπό την αρχηγία του βασιλικά των Αρκάδων Αγαθήνορα έλαβαν μέρος με 60 πολεμιστές στον Τρωικό Πόλεμο. Στα βορειοδυτικά κράσπεδα της πεδιάδας του Φενεού και κοντά στα σημερινά Καλυβάκια βρισκόταν η Ακρόπολη του Φενεού. Στις ανασκαφές των ετών 1958-1961 ανακαλύφθηκε Ναός αφιερωμένος στο Θεό Ασκληπιό. Σε δεσπόζουσα θέση στη λίμνη «Δόξα» βρίσκεται το ιστορικό μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου του «φονιά», που είναι ονομαστική παραφθορά του Φενεού. Η Μονή ιδρύθηκε τον 14ο αιώνα και κατά τους χρόνους της Επανάστασης του '21 είχε λειτουργήσει σαν Αρχηγείο της Φιλικής Εταιρείας, υπό την αρχηγία του Ηγούμενου της Μονής Ναθαναήλ και τη βοήθεια πολλών άλλων ηγουμένων από γειτονικές μονές. Με επικεφαλής τον Θ. Κολοκοτρώνη έγιναν πολλές συνεδριάσεις οπλαρχηγών από την Αρκαδία και την Κορινθία, ενώ πολλοί πλούσιοι κάτοικοι βοήθησαν σημαντικά με μεγάλες χρηματικές προσφορές το

Μοναστήρι, καθιστώντας το σπουδαία οικονομική δύναμη στην περιοχή. Η Μονή ανακαινίστηκε το 1754. Είναι τριώροφη με εσωτερική κεντρική αυλή που στεγάζει το Ναό του Αγίου Γεωργίου, ρυθμού Βασιλικής με τρούλο και εξαιρετικές τοιχογραφίες. Σημείο αναφοράς του Ναού το ξύλινο σκαλιστό - επιχρυσωμένο τέμπλο, γεμάτο παραστάσεις από την Παλαιά Διαθήκη. Η θέα από το μπαλκόνι της Μονής είναι επιβλητική προσφέροντας στα μάτια του επισκέπτη «άγρια» και παρθένα ομορφιά. Η φιλοξενία στη Μονή είναι απaráμιλλη.

ΓΚΟΥΡΑ - ΣΤΕΝΟ - ΤΑΡΣΟΣ - ΦΕΝΕΟΣ - ΠΑΝΟΡΑΜΑ

Από τη Μονή του Αγίου Γεωργίου ο δρόμος οδηγεί στη Συβίστα, το Στενό (από χωματόδρομο) και στην Γκούρα, την έδρα του Δήμου Φενεού. Η επιφανής πετρόκτιστη εκκλησία της στην πολύ όμορφη πλατεία ξεχωρίζει, όπως και τα αρχοντικά του 19ου αιώνα που ανήκα στον Οπλαρχηγό της Επανάστασης Νικόλαο Οικονόμου Γκούρα, αλλά και των Σάρλη και Μούρτη. Συνεχίζοντας το οδοιπορικό, συναντάται το Στενό με σημείο αναφοράς του τη βρύση που βρίσκεται μέσα στο μεγάλο πλάτανο της

πλατείας του χωριού και ξεδιψά κάθε επισκέπτη.

Ο δρόμος συνεχίζει προς βορρά ακολουθώντας την κοίτη του ποταμού Όλβιου μέσα από ένα πανέμορφο ελαιοδάσος. Η παράκαμψη δυτικά του δρόμου προς τον Ταρσό οδηγεί στο Φενεό, με τα παραδοσιακά πετρόκτιστα σπίτια και το σπουδαίας αξίας Λαογραφικό Μουσείο του. Στα χωριά του Άνω & Κάτω Ταρσού συναντάται το εγκαταλειμμένο Μοναστήρι της Παναγίας του Βράχου, χτισμένο στη σχισμή ενός μεγάλου βράχου, με εκπληκτική θέα προς τη Ζήρεια.

Νότια της Γκούρας βρίσκεται το Μεσινό και πολύ κοντά, λίγο δυτικότερα, υπάρχουν τα ερείπια της Αρχαίας Φενεού.

Στα 1.000 μ. υψόμετρο στο βόρειο μέρος υπάρχει το Πανόραμα, ένα ενδιαφέρον χωριό με αξιοθέατο το Βυζαντινό Ναό του Αγίου Δημητρίου, χτισμένο τον 13ο αιώνα. Οι δύο ταβέρνες του χωριού προσφέρουν παραδοσιακή κουζίνα και καλό κρασί. Οι κάτοικοι του Δήμου Φενεού ζουν στην πλειοψηφία τους από τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Αυτή η ορεινή γη με τις παρθένες ομορφιές της και την απaráμιλλη φιλοξενία των κατοίκων της, αφήνει στον επισκέπτη την αίσθηση πως οι

ομορφιές της ζωής ξεδιπλώνονται μέσα από τη φύση, ενώ την προσφέρει απλόχερα σε κάθε «μάτι» και «αυτί» που θέλει να ακούσει και να δει.

10.12 Ξυλόκαστρο, Ζήρεια

Εικόνα 129: Ξυλόκαστρο: Μαρίνα

Εικόνα 130: Ο πευκιάς

Εικόνα 131: Η Παναγία η Κορφιώτισσα

Εικόνα 132: Άγιος Βλάσιος Ξυλοκάστρου

Εικόνα 133: Φλαμπουρίτσα

Εικόνα 134: Ζήρεια

Εικόνα 135: Το όρος Ζήρεια

Εικόνα 136: Το όρος Ζήρεια

Εικόνα 137: Το όρος Ζήρεια

Εικόνα 138: Φλαμπουρίτσα

Εικόνα 139: Το χωριό Τρίκαλα

Νότια του Κορινθιακού κόλπου δεσπόζει με τη παρουσία της μία από τις ομορφότερες και σημαντικότερες πόλεις της Πελοποννήσου, το Ξυλόκαστρο, έδρα του ομώνυμου

Δήμου.

Η πόλη, που το 1919 ορίστηκε ως τόπος θερινής διαμονής των ξένων φιλοξενούμενων της τότε κυβέρνησης, είναι σήμερα τουριστικός προορισμός για χιλιάδες επισκέπτες που έρχονται για να χαρούν τις βραβευμένες με "Γαλάζιες Σημαίες" ακτές αλλά και να απολαύσουν το φημισμένο "Πευκιά", το μοναδικό προστατευόμενο παραλιακό πευκοδάσος. Η άριστη τουριστική υποδομή αλλά και οι πολλές σημαντικές εκδηλώσεις, όπως το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Beach Volley, καθιστούν το Ξυλόκαστρο ιδιαίτερα ελκυστικό, για Έλληνες και ξένους επισκέπτες.

Από τους μεγαλύτερους σε έκταση Δήμους της Ελλάδας, στα όριά του συνυπάρχουν τα δαντελένια ακρογιάλια του Κορινθιακού βόρεια και το υψηλότερο βουνό του Νομού, η Κυλλήνη, νότια. Είναι χαρακτηριστική η σπάνια ποικιλομορφία του Δήμου που του χαρίζουν τα ορεινά, ημιορεινά και παραθαλάσσια γραφικά χωριά, οι παραδοσιακές εκκλησίες και μονές, τα πανέμορφα δάση και οι μαγευτικές ακρογιαλιές. Η οικονομία της περιοχής είναι ποικιλόμορφη. Η βόρεια ζώνη του Δήμου με κέντρο το Ξυλόκαστρο παρουσιάζει έντονη τουριστική και εμπορική δραστηριότητα, ενώ στη νότια ζώνη οι κάτοικοι ασχολούνται

κυρίως με αγροτικές καλλιέργειες. Τα Τρικάλοχώρια και το όρος της Κυλλήνης προσθέτουν τουριστικό ενδιαφέρον.

ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟ

Ανατρέχοντας στις αρχαίες πηγές μαθαίνουμε ότι ανάμεσα στο Ευλόκαστρο και τα Τρίκαλα βρισκόταν η αρχαία Πελλήνη, στην περιοχή που και σήμερα βρίσκεται το ομώνυμο χωριό. Το κάστρο που δέσποζε στη δυτική Κορινθία ήταν αναμφίβολα του Ευλοκάστρου. Σήμερα υπάρχει μόνο ως ανάμνηση στο όνομα της σημερινής πόλης. Το κάστρο χτίστηκε την εποχή της Φραγκοκρατίας, περίπου το 1260, ανατολικά του ποταμού Σύθα, πιθανόν στην περιοχή Τσούκα στο Ζεμενό. Είχε οπτική επαφή με τον Ακροκόρινθο και το κάστρο της Πελλήνης, δέσποζε σε ολόκληρη την περιοχή με ορατότητα μεγάλη στον Κορινθιακό κόλπο, προστάτευε την πολίχνη Ζεμενό όπου υπήρχε λατινική επισκοπή και τους γύρω οικισμούς Ville - douce (Βλαντούσια), Στύλια, είχε άμεση σχέση με τη μονή των Κιστερσιανών μοναχών στο Ζάρακα της Στυμφαλίας και κρατούσε σε καταστολή το έντονο σλαβικό στοιχείο που υπήρχε στην περιοχή και ήταν εχθρικό προς τους κατακτητές

Φράγκους. Το 1402 καταστράφηκε από σεισμό. Στη συνέχεια το βρίσκουμε στους Ενετικούς καταλόγους των φρουρίων με τις ονομασίες Scilo - castro και Solo - castro, πάντα ανατολικά του Σύθα, έως το 1640. Οι επόμενοι χάρτες (1791) αναφέρουν το Xilo - castro, δυτικά του ποταμού Σύθα, διότι η ονομασία Ευλόκαστρο περιλάμβανε τους σημερινούς οικισμούς Υψηλά Αλώνια, Μερτικέϊκα, Γεωργαντέϊκα και το χωριό Ρίζα.

Κοντά στο Ευλόκαστρο, ανάμεσα στα χωριά Καμάρι και Λουτρό εκβάλλει ο χειμάρρος Φόνισσα με το περίφημο φαράγγι της που συγκεντρώνει το ενδιαφέρον ορειβατών και περιπατητών, αφού αποτελεί ένα από τα πιο δύσκολα πεδία διάσχισης του ελλαδικού χώρου. Η κατάβαση του φαραγγιού ξεκινά από το χωριό Κορφιώτισσα και διασχίζει εντυπωσιακούς καταρράκτες και σπηλιές.

Ο Δήμος προσφέρει στον επισκέπτη μοναδικές στιγμές με παραθαλάσσιες και ορεινές διαδρομές μοναδικής ωραιότητας.

ΠΕΥΚΙΑΣ

Ακολουθώντας την παλιά εθνική οδό ανάμεσα στους οικισμούς του Ευλοκάστρου και της Συκιάς,

εκτείνεται ένα φυσικό πευκοδάσος κατά μήκος του Κορινθιακού. Χαλέπιος πεύκη, σχίνο, μυρτιά, λυγαριά, κέδρος, φοινικικό πουρνάρι, αλμυρίκι, αρκουδόβατο, αγριοκάλαμο, κουνούκλα, θυμάρι, αφάνα και άλλα 17 φυτά έχουν αναπτυχθεί στην υφάλμυρη αυτή ζώνη. Συνολικά περιέχονται 83 διαφορετικά είδη χαρακτηρίζοντας τον Πευκιά ένα πολύ καλό βοτανικό κήπο, χαρακτηρισμένο ως Αισθητικό Δάσος.

"Το πράσινο ακρογιάλι της πατρίδας" του Κώστα Καρυωτάκη και πηγή έμπνευσης του Άγγελου Σικελιανού, που το θαυμάσιο σπίτι του ακόμη σώζεται, σχεδόν μέσα στα πεύκα της Συκιάς, θα είναι πάντα η ψυχή του Ευλοκάστρου.

ΤΡΙΚΑΛΑ

Η πιο ενδιαφέρουσα όμως διαδρομή είναι αυτή που ξεκινά από το Ευλόκαστρο και ακολουθώντας νότια κατεύθυνση διασχίζει μετά από λίγα χιλιόμετρα το χωριό Ρίζα και αφήνοντας δεξιά τις διασταυρώσεις για Πελλήνη, συναντά μετά από 22 χλμ. τα Κάτω Τρίκαλα.

Τα Τρίκαλα, κεφαλοχώρι της Κυλλήνης, χτισμένα στα ερείπια του αρχαίου Μυσαίου σήμερα αποτελούνται από τρεις συνοικίες: την Κάτω, τη Μέση και την Άνω. Τα

τελευταία χρόνια παρουσιάζουν μεγάλη τουριστική κίνηση χάρις στο θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον που προσφέρει το βουνό και τα χωριά του. Υπήρξαν η πατρίδα της οικογένειας των Νοταραίων, των προκρίτων της Κορινθίας, που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στα Ορλωφικά (1770), στην Επανάσταση του 1821 αλλά και στον μετέπειτα εμφύλιο πόλεμο.

Ο Ναός του Αγίου Δημητρίου αξίζει μια επίσκεψη. Χτισμένος το 1697, ξυλόστεγος, με ουρανια και γυναικωνίτη, εντυπωσιάζει με τις εξπρεσιονιστικού χαρακτήρα τοιχογραφίες 18ου αιώνα.

Στα Άνω Τρίκαλα βρίσκεται ο Άγιος Νικόλαος, 19ου αιώνα, μητρόπολη του χωριού, με τοιχογραφίες του Ν.

Σαντοριναίου και αξιόλογες φορητές εικόνες.

Η Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου στα Μεσαία Τρίκαλα, που χτίστηκε το 1700, είναι εγκαταλελειμμένη σήμερα. Συνεχίζοντας τη διαδρομή από τα Άνω Τρίκαλα, ο δρόμος βγάζει στο ιστορικό μοναστήρι του Αγίου Βλασίου, που η παράδοση το θέλει να χτίζεται γύρω στο 1400, όταν βρέθηκε σε κοντινή Σπηλιά η θαυματουργή εικόνα του Αγίου. Η αυλή της μονής κοσμείται από λουλούδια και δέντρα, ενώ η θέα στην κοιλάδα του Σύθα ποταμού και στα αντικρινά χωριά των Τρικάλων

(Μάννα, Στύλια, Παναρίτι) μαγεύει τον επισκέπτη.

ΟΡΟΣ ΚΥΛΛΗΝΗ (ΖΗΡΕΙΑ)

Ο ανηφορικός ασφαλτόδρομος αφήνει πίσω τα χωριά και οικισμούς και οδηγεί στην καρδιά του δεύτερου ψηλότερου βουνού της Πελοποννήσου, στο μεγάλο οροπέδιο της Κυλλήνης ή Ζήρειας και στη χαράδρα της Φλαμπουρίτσας. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από ορεινά μεσογειακά χέρσα εδάφη με ακανθώδεις θάμνους, απόκρημνα βράχια, σπήλαια, δάση πλατάνου και κωνοφόρων και εξαιρετικά πλούσια χλωρίδα με 100 είδη φυτών μερικά από τα οποία ενδημούν στο βουνό. Αριστερά προς το οροπέδιο βρίσκεται το μεγάλο ορειβατικό καταφύγιο του βουνού και λίγο πιο νότια ένα μικρότερο. Ο χώρος είναι ιδανικός για τους λάτρεις της πεζοπορίας, αφού ένα μεγάλο δίκτυο μονοπατιών οδηγεί είτε προς την κοιλάδα της Φλαμπουρίτσας, ένα μοναδικό βιότοπο, που αποτελεί τον πυρήνα της ευρύτερης περιοχής, ενταγμένης στο δίκτυο NATURA 2000, είτε προς τη λίμνη του Δασίου με τα υπέροχα λιβάδια με αγριολούλουδα, είτε προς την Ψηλή Κορφή του βουνού στα 2.374 μ. από όπου η θέα είναι ορατή από τον Ταύγετο μέχρι τον Όλυμπο. Από το

καταφύγιο, ένα άλλο μονοπάτι οδηγεί στο σπήλαιο του Ερμή, δυτικά της Φλαμπουρίτσας, που ξεχωρίζει για το βάθος του και για τους θαλάμους με πολλούς και πολύχρωμους σταλακτίτες. Εδώ, σύμφωνα με τη μυθολογία, γεννήθηκε ο ψυχοπομπός Ερμής από τη Νύμφη Μαία. Η κατάβαση στο σπήλαιο απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και ο ειδικός εξοπλισμός θεωρείται χρήσιμος. Οι πλαγιές που αναπτύσσονται πάνω από το μικρό καταφύγιο και μέχρι την κορυφή του βουνού προσφέρονται για ορειβατικό σκι, κάτι που εκμεταλλεύονται οι κατά καιρούς επισκέπτες - ορειβάτες, απολαμβάνοντας το χιόνι μέχρι το τέλος του Απριλίου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ανάβαση από το χωριό Μάννα προς τις απόκρημνες κορυφές της Μικρής Ζήρειας στα 2.127 μ.

Οι πολλοί δασικοί δρόμοι στο βουνό δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να γνωρίσει κάθε σημείο, με εξέχουσα τη διαδρομή που διασχίζει το οροπέδιο και οδηγεί στη Γκούρα, μέσα από ένα πλούσιο ελατοδάσος, στα λιβάδια του οποίου ζουν ημιάγρια άλογα.

Τα χωριά του Ξυλοκάστρου προσφέρουν όλα όσα θέλει να χαρεί το ανθρώπινο μάτι: Ποικιλόμορφα τοπία, Ιστορικά μνημεία, αλλά και αμέριστη

φιλοξενία όλων των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής.

10.13 Ευρωστίνη

Εικόνα 140: Λιμάνι Μαύρων
Λιθαριών

Εικόνα 141: Ο πύργος του Κορδή,
στο σημερινό χωριό Πύργος της
Ευρωστίνης.

Εικόνα 142: Το χωριό Ροζενά

Εικόνα 143: Ζάχολη: Το ρέμα των
Μύλων

Αφήνοντας πίσω το Δερβένι, ενδιαφέρον παρουσιάζει μια βόλτα προς την πεδιάδα του Φενεού, αλλά και ένα οδοιπορικό στα χωριά Ροζενά, Άνω Αιγιαλό, Ευρωστίνη ή Ζάχολη, Χελυδόρι, Πύργο, Άνω Καλλιθέα και Ελληνικό, που κρατούν ακόμη πολλά στοιχεία της παλιάς μορφής του χωριού, με τις βρύσες, τα αλώνια και τα ξωκλήσια, όπου συγκεντρώνεται ο κόσμος τα καλοκαίρια, γλεντώντας στα παραδοσιακά πανηγύρια.

POZENA

Τα Ροζενά, χτισμένα σε μια πλαγιά του βουνού με μεγάλη κλίση, απέχουν 63 χλμ. από την Κόρινθο. Στην είσοδο του χωριού δεσπόζει η μεγάλη πετρόχτιστη με τρούλο εκκλησία της Υπαπαντής του Κυρίου, χτισμένη το 1928, ενώ υπάρχουν και τα γραφικά ξωκλήσια του Αγίου Τρύφωνα και του Αγίου Χαραλάμπους. Η ιστορία του χωριού είναι απόλυτα συνδεδεμένη με την ιστορία της Ζάχολης, αφού οι Ροζενιώτες έχουν δύο κατοικίες: το χειμώνα μένουν στα Ροζενά και το καλοκαίρι, πολλοί απ' αυτούς, στη Ζάχολη.

ΕΥΡΩΣΤΙΝΗ (ΖΑΧΟΛΗ)

Μετά από μία διαδρομή ανάμεσα στους ελαιώνες και σε πευκοδάσος εμφανίζεται το οροπέδιο της

Ευρωστίνης ή Ζάχολης, εκεί που βρίσκεται ο ομώνυμος οικισμός. Από τα δύο βουνά που δεσπόζουν πάνω από το χωριό, το Μαύρο Όρος ή Μαυριόρος και την Ευρωστίνα, το πρώτο έχει άμεση μυθολογική σχέση με τη Ζήρεια, μια και στο Μαυριόρος κατασκευάστηκε η πρώτη λύρα του κόσμου από τον Ερμή, μόλις αυτός γεννήθηκε.

Η θέα προς τον Κορινθιακό είναι μαγευτική, αλλά και μία περιπλάνηση στο ρέμα των Μύλων - μια φυσική ρεματιά με λιμνούλες γεμάτες πέστροφες, καταρράκτες και ξύλινα γεφυράκια, ή στο οροπέδιο της Ζάχολης με το πυκνό δάσος μαύρης πεύκης, προσφέρει στον επισκέπτη μοναδικές στιγμές ηρεμίας και απόλαυσης. Στην είσοδο του χωριού δεσπόζει ο μεγαλοπρεπής Ναός του Αγίου Γεωργίου, ακριβό κειμήλιο και καμάρι όλης της περιοχής, χτισμένος το 1811, με τους δεκαεφτά τρούλους, τις παραδοσιακές βρύσες και τα επτά κυπαρίσσια που στολίζουν την αυλή του. Μια μαρμάρινη ομορφοσκαλισμένη πινακίδα στον περίβολο του ναού αποκαλύπτει στον επισκέπτη την ιστορία των 7 κυπαρισσιών, που εντοπίζεται στα χρόνια λίγο πριν την Επανάσταση του '21.

Οι πρόσφατα αναπαλαιωμένες

εκκλησίες της Παναγίας των Καταφυγίων και της Αγίας Παρασκευής, βυζαντινού ρυθμού, με το εξαιρετικής τέχνης λιθόχτιστο καμπαναριό, εντυπωσιάζουν με την αρχιτεκτονική δομή τους.

Η Ευρωστίνη είναι μια μεγάλη αγκαλιά για κάθε φυσιολάτρη, για κάθε ρομαντικό οδοιπόρο. Ο επισκέπτης μπορεί να συνεχίσει προς Χελυδόρι ή προς Σαραντάπηχο.

ΧΕΛΥΔΟΡΙ

Από την Ευρωστίνη, παίρνοντας την αριστερή διασταύρωση με κατεύθυνση το βορρά, φτάνουμε στο Χελυδόρι με το περίφημο μετόχι της μονής του Προφήτη Ηλία, βυζαντινού ρυθμού που αναστηλώθηκε μετά από κατάρρευση το 1740, μοναστήρι με σχέδιο βασιλικής με ξυλόγλυπτο τέμπλο και με εικόνες φιλοτεχνημένες από Κρητικό διάκονο το 1758. Πολλά και εδώ τα ξωκλήσια, όπως η Κοίμηση της Θεοτόκου, ο Άγιος Δημήτριος, ο Άγιος Ιωάννης, ο Άγιος Προκόπιος.

ΠΥΡΓΟΣ

Επόμενος σταθμός του οδοιπορικού ο Πύργος, ένα κεφαλοχώρι σε υψόμετρο 600 μ., που οφείλει το όνομά του στον εκεί υπάρχοντα πύργο της οικογένειας Μαμωνά, γνωστό ως πύργο Κορδή, που πολλές φορές στέγασε το αρχηγείο

του Κολοκοτρώνη και έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Πρόκειται για ένα μοναδικής επιβλητικότητας κτίσμα, ενώ την αυλή κοσμούν αιωνόβιες καρυδιές και μια πετρόχτιστη κρήνη. Τα θεμέλια μικρών σηκών και οι σπόνδυλοι δωρικών κιόνων από μικρό ναό προρωμαϊκών χρόνων που έχουν έρθει στο φως, υποψιάζουν ότι εδώ βρισκόταν η αρχαία Δονούσσα που αναφέρεται στον κατάλογο των πλοίων της Ιλιάδας.

ΚΑΛΛΙΘΕΑ

Η Καλλιθέα (που παλιά ονομαζόταν Σκούπα ή Σκουπαίικα) είναι ένα μεγάλο χωριό με λιγοστούς μόνιμους κατοίκους, χτισμένο σε υψόμετρο 850 μ. Τα σπίτια, πετρόχιστα και τσιμεντένια, είναι χτισμένα δεξιά και αριστερά του κεντρικού δρόμου. Ο λίθινος ναός του Αγίου Χαραλάμπους και η Αγία Μαρίνα, στη γιορτή της οποίας πανηγυρίζει ολόκληρο το χωριό, είναι τα σημεία αναφοράς του χωριού.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ (ΛΟΥΖΙ)

Οι άσπροι μαλακοί βράχοι και το Πιτσαδέικο βουνό χαρακτηρίζουν και περιβάλλουν το Ελληνικό. Το χωριό διακρίνεται για τα στενά δρομάκια του, φτιαγμένα από πλάκες σε μορφή

καλντεριμιού. Νότια του χωριού είναι χτισμένος ο ναός των Αγίων Θεοδώρων, του 1817, ενώ ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η Κοίμηση της Θεοτόκου, με το καμπαναριό της κατασκευασμένο από τις κολόνες αρχαίου ναού.

ΣΑΡΑΝΤΑΠΗΧΟ

Ξεκινώντας από τη Ζάχολη και ανεβαίνοντας προς τα ψηλά βουνά του, πολύ πριν φτάσουμε στο χωριό έχουμε ήδη εισέλθει μέσα σε υπέροχα δάση από πανύψηλα μαυρόπευκα και έλατα, ενώ το κλίμα αλλάζει. Ο τόπος αυτός αποτελεί έναν από τους πλουσιότερους και σπανιότερους βιότοπους της Πελοποννήσου και συναρπάζει τον επισκέπτη. Παλιές αναφορές ορειβατών μιλούν για την ύπαρξη λίγκα μέσα στα πυκνά του δάση, ενώ είναι γνωστό ότι εκεί ήταν το

καταφύγιο των τελευταίων λύκων της Πελοποννήσου.

Τα χρόνια πέρασαν, το μέρος έχει αλλάξει ριζικά, αλλά στα άγρια μονοπάτια του Σαραντάπηχου συνεχίζουν να φωλιάζουν πέρδικες, αγριόγατοι, μπούφοι, νυφίτσες, αλεπούδες, λαγοί, κουνάβια. Μοναδικές οι ομορφιές της περιοχής για τον επισκέπτη. Την άνοιξη υπέροχα και σπάνια λουλούδια που φυτρώνουν στα ξέφωτα του δάσους σε μεθούν με το άρωμα από αγιόκλημα και αγριοτριανταφυλλιές. Πολλές πηγές αναβλύζουν σ' αυτό το μικρό παράδεισο, με σημαντικότερη αυτή που αναφαίνεται σαν κοίτη υπόγειου ποταμού κοντά στο μοναστήρι των Αποστόλων.

Εικόνα 144:Χάρτης γεωφυσικός του νομού Κορινθίας

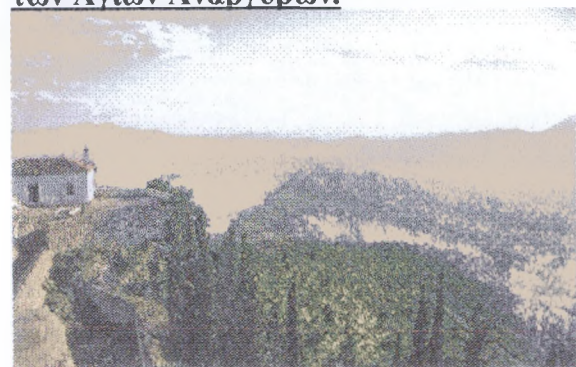
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

ΆΛΛΑ ΔΕΙΘΕΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

11.1 Φρούρια

Εικόνα 145: Το κάστρο του Αγιονορίου και η μικρή εκκλησία των Αγίων Αναργύρων.

Εικόνα 146: Το φρούριο του Φωκά αποκαθιστούσε την οπτική σύνδεση μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Κορινθίας αλλά και μεταξύ Στερεάς Ελλάδας και Πελοποννήσου.

Εικόνα 147: Ο πύργος του Κορδή, στο σημερινό χωριό Πύργος της Ευρωστίνης.

Εικόνα 148: Είσοδος του κάστρου του Ακροκορίνθου

Η οχύρωση πόλεων και διαβάσεων στην Κορινθία θεωρήθηκε αναγκαία σε όλο το διάστημα της μακραίωνης ιστορίας της. Έτσι έχουμε φρούρια και οχυρωματικά έργα από την αρχαιότητα, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν αδιαλείπτως μέχρι το μεσαίωνα. Λόγω της διαρκούς χρήσης τους υπέστησαν προσθήκες και αναδομήσεις ενώ χτίστηκαν και νέα για την καλύτερη προστασία της ευρύτερης περιοχής.

Η πόλη της Κορίνθου λόγω της καίριας γεωγραφικής της θέσης στον ελλαδικό χώρο, αφού βρίσκεται στην πύλη τη μοναδικής χερσαίας εισόδου για την Πελοπόννησο, οχυρώθηκε

πολύ νωρίς και έγινε το κέντρο ελέγχου όλων των διαβάσεων για την Αργολίδα, την Αρκαδία και την Αχαΐα. Τα βορειανατολικά όρια του σημερινού νομού κάλυπταν από την αρχαιότητα δύο φρούρια: της Οινόης (σημ. Σχίνος) και του αρχαίου Πείραιου, του οποίου η θέση αποκαθιστούσε την οπτική σύνδεση της ευρύτερης περιοχής με τον Ακροκόρινθο. Παράλληλα, κατά μήκος του Ισθμού αναπτυσσόταν το περίφημο Εξαμίλιο τείχος, το οποίο πρωτοανεγέρθηκε στα ύστερα Μυκηναϊκά χρόνια, ενισχύθηκε κατά την εποχή των Περσικών πολέμων, ανεγέρθηκε εκ νέου κατά την εποχή των Γαλατικών επιδρομών ενώ ανοικοδομήθηκε, ενισχύθηκε και επεκτάθηκε καλύπτοντας όλο το μήκος του Ισθμού από τον Σαρωνικό έως τον Κορινθιακό κόλπο κατά την εποχή του Ιουστινιανού, γι' αυτό άλλωστε ονομάστηκε και Ιουστινιάνειο τείχος. Το κάστρο του Ακροκορίνθου, το μεγαλύτερο του Μοριά, ακρόπολη των Κορινθίων, λειτούργησε από την αρχαιότητα ως "οφθαλμός" επιβλέπων όλη την Πελοπόννησο. Εδραιώθηκε την εποχή του μυθικού βασιλιά Σισύφου ως θέση άμυνας των Κορινθίων, ενώ αναγνωρίζονται εργασίες οικοδομής των τειχών που έγιναν σε διαφορετικές εποχές: α)

Μυκηναϊκή, όπως προκύπτει από την πολυγωνική όψη τμήματος του τείχους προς οριζοντίωση της βραχώδους μηκοτομής, β) κλασική, γ) Μεσαιωνική, η οποία αναλύεται σε δύο περιόδους: την βυζαντινή 6-13ο αιώνα και τη φραγκική 13-15ο αιώνα, δ) τουρκική και ε) Βενετική έως το 1821. Περιλαμβάνει μεγάλη ανισοϋψή αυλή και καταλαμβάνει έκταση 250 στρεμμάτων. Τα τείχη ακολουθούν πολυγωνική διαδρομή και ενισχύονται από πύργους και προμαχώνες. Γενικώς το πάχος των τειχών είναι 2 μέτρα, το πάχος του στηθαίου κυμαίνεται ανάμεσα στους 60 και 70 πόντους με διαδοχικά ανοίγματα ύψους περί το 1,65. Θεωρείται ότι ήταν το πρώτο αμυντικό έργο της πόλης της Κορίνθου. Κατά τα βυζαντινά χρόνια η άμυνά του και η οπτική του σύνδεση με άλλα φρούρια ενισχύθηκαν με το χτίσιμο πύργου δύο χλμ νοτιοανατολικά του αλλά και με τη χρήση φυσικού φρουρίου δυτικά του, μεταξύ Αρχαίας Κορίνθου και ρέματος Ραϊζάνι. Η πόλη της Κορίνθου ήταν τειχισμένη από την αρχαιότητα, ενώ μακρά τείχη προστάτευαν την οδό που τη συνέδεε με το λιμάνι του Λεχαιού, το οποίο οχύρωσαν οι Βενετοί με τη δημιουργία αφενός τεσσάρων γαιωδών οχυρών δυτικά και αφετέρου δύο τεχνητών

λόφων και πύργου -ο οποίος αποκαθιστούσε την οπτική επαφή με τον Ακροκόρινθο- στα ανατολικά. Την ασφάλεια των οδών που οδηγούσαν προς την ανατολική Κορινθία και τις ακτές του Σαρωνικού κάλυπταν δύο φρούρια: Το Καστράκι δυτικά των Λουτρών της Ελένης επί των Ονείων Ορών και τα Φορτίκια δύο χιλιόμετρα ΒΑ του χωριού Σολομός, κτισμένα αμφότερα την εποχή της Βενετοκρατίας.

Ο έλεγχος στις ακτές του Σαρωνικού επιτυγχανόταν μέσω των φρουρίων της νήσου Οβριού, της Κακής Ράχης του Φραγκολίμανου, του Προφήτη Ηλία νοτιοανατολικά του Σοφικού, της Γενέσεως Θεοτόκου Τσάλικας Σοφικού και της Αγίας Παρασκευής Σοφικού, τα οποία οπτικώς συνδέονταν μεταξύ τους και η οικοδόμησή τους εντοπίζεται -κατά το πλείστον- στην εποχή του Σγουρού.

Την οδό Κορίνθου - Άργους - Ναυπλίου προστάτευε μια πλειάδα φρουρίων τα οποία ήλεγχαν όλες τις πιθανές διαβάσεις και συνδέονταν οπτικώς με τον Ακροκόρινθο. Έτσι, στην περιοχή του Αγγελοκάστρου έχουμε το ομώνυμο φρούριο, έργο διαφόρων εποχών, του οποίου το οπτικό πεδίο προς την οδό Πιάδας - Ακροκορίνθου ενισχύθηκε με την κτίση έτερου στο ύψωμα του Προφήτη

Ηλία κατά τα μεσαιωνικά χρόνια. Νοτίως των Αθικίων και ανατολικά του Αγίου Ιωάννη, σε πετρώδη γυμνό λόφο εκτείνεται το Μούντ Εσκουβέ, το οποίο αναφέρεται εκτενώς στο Χρονικό του Μορέως. Αποτελείται από αυλή και μικρή ακρόπολη, ενώ το ιδιαίτερο γνώρισμά του είναι ότι η αυλή του περιλαμβάνει μικρούς περιφραγμένους χώρους στατικής άμυνας. Για τον έλεγχο της οδού Πιάδας - Ακροκορίνθου χρησιμοποιήθηκε και το φρούριο της Αλαταργιάς κοντά στην Παλαιά Μονή της Φανερωμένης, το οποίο συνδεόταν οπτικά με τον Ακροκόρινθο μέσω πύργου (Ελευθερόπυργος) κατασκευασμένου πλησίον του. Το φρούριο της Αμπιδίτσας, υπεράνω του χωριού Κλένια, τα συνέδεε με το φρούριο του Αγιονορίου, το οποίο ήλεγχε την κοιλάδα της Κοντοπορείας και ήταν ένα από τα σημαντικότερα της περιοχής. Είναι χτισμένο κοντά στο ομώνυμο χωριό, έχει έκταση 850 τ.μ., αποτελείται από αυλή χωρίς ακρόπολη, ενώ πέντε πύργοι κατέχουν τις κορυφές του πενταγωνικού τείχους. Το οπτικό του πεδίο είναι εξαιρετικά ευρύ και περιλαμβάνει τον Ακροκόρινθο, τη Λάρισα του Άργους και το Αρμενόκαστρο του Καπαρελίου Αργολίδας. Το φρούριο του Αγίου Βασιλείου, που βρίσκεται νοτίως του

ομώνυμου χωριού, είχε διαφορετικό προορισμό από τα υπόλοιπα, αφού εδώ φυλάσσονταν οι φορολογικές πρόσοδοι. Μάλιστα θεωρείται ότι η ακρόπολη ήταν το θησαυροφυλάκιο, ενώ εκτιμάται ότι λειτούργησε και ως φυλακή για τους δύστροπους φορολογούμενους. Οι Φράγκοι οδηγήθηκαν στην κατασκευή του φρουρίου αυτού λόγω της επίκαιρης θέσης του και της φυσικής οχυρότητας του λόφου, ενώ κατατάσσεται στα μεγάλα φράγκικα φρούρια. Τέλος, στην περιοχή της Νεμέας, δύο φρούρια, του Πολυφέγγους και του Κουτσίου, κι ένας πύργος, ο Παλαιόπυργος των Ηλιοπουλαϊκών Νεμέας κάλυπταν την ασφαλή διεκπεραίωση, τόσο προς την Αργολίδα όσο και προς την περιοχή της Στυμφαλίας και της δυτικής Κορινθίας.

Η κεντρική Κορινθία και η περιοχή της Βόχας ελέγχονταν κυρίως από το φρούριο του Φωκά, το οποίο μάλλον κτίστηκε από τους Φράγκους. Η σπουδαία στρατηγική του θέση, εκτός από το γεγονός ότι δεσπόζει στον κάμπο της Βόχας αλλά και της Νεμέας, έγκειται αφενός μεν στην οπτική του σύνδεση με τα όρη της νοτίου Στερεάς, τα Γεράνεια και το όρος της Κυλλήνης και αφετέρου στη χρήση του ως σημείο οπτικής σύνδεσης του

Ακροκορίνθου με τα φρούρια της κοιλάδας του Ασωπού, της περιοχής της Στυμφαλίας και γενικότερα της δυτικής Κορινθίας. Το οπτικό του πεδίο συμπλήρωναν το φρούριο της αρχαίας Θυαμίας και ο πύργος της Ευαγγελίστριας στη Στιμάγκα, αλλά και τα φρούρια του Ξεροκαστελλίου και του Βασιλικού στην αρχαία Σικυώνα, τα οποία λειτουργούσαν από την αρχαιότητα.

Την κοιλάδα του Ασωπού και κατά συνέπεια την οδό Σικυώνος - Νεμέας - Άργους προστάτευαν από την αρχαιότητα τα φρούρια της Γοννούσας, της Τιτάνης και των Μποζικών αλλά και ο Πύργος του Λιμικού στο Καστράκι, ο οποίος κατασκευάστηκε επίσης κατά τον 5ο - 4ο π.Χ. αιώνα αλλά χρησιμοποιήθηκε κυρίως το μεσαίωνα.

Η περιοχή της Στυμφαλίας και οι οδοί που τη συνέδεαν με τη Νεμέα, την Αργολίδα, την Αρκαδία, αλλά και τον Φενεό ελέγχονταν από μία πλειάδα φρουρίων και πύργων που χτίστηκαν κοντά στα χωριά της κοιλάδας. Έτσι έχουμε το φρούριο του Ψαρίου, το Άνω και Κάτω φρούριο του Γαβριά και το φρούριο του Κοκκινόβραχου κοντά στο χωριό του Ασπρόκαμπου, ενώ μέσα στο χωριό βρίσκεται χτισμένος ο μεσαιωνικός πύργος στη θέση και με το υλικό αρχαίου

οικοδομήματος.

Στη δυτική όχθη της κοιλάδας έχουμε το Γουλά στο χωριό Καίσαρι, του οποίου ο πύργος -διαμέτρου 18 μέτρων- διατηρείται ικανοποιητικά, ενώ κι εδώ απαντάται αρχαίο δομικό υλικό πιθανόν ελληνιστικής εποχής. Νοτιότερα στο χωριό της Δροσοπηγής βρίσκεται επίσης πύργος διώροφος, κυκλικός διαμέτρου 11 μέτρων της εποχής της Τουρκοκρατίας, ενώ τέλος, ως οχυρό χρησιμοποιήθηκε και η Μονή Κιστερκιανών στη βόρεια παρυφή της λίμνης Στυμφαλίας. Το κάστρο που δέσποζε στη δυτική Κορινθία ήταν αναμφίβολα του Ξυλοκάστρου, το οποίο δεν διασώζεται παρά μόνο ως ανάμνηση στο όνομα της σημερινής πόλης. Το ξύλινο κάστρο, λοιπόν, που ήταν σε χρήση από την νεολιθική εποχή και καταστράφηκε το 1402 από σεισμό, είχε οπτική σύνδεση με τον Ακροκόρινθο και αποτελούσε την είσοδο για την κοιλάδα του Σύθα, την οποία προστάτευαν τα οχυρά της Τσούκας, του Ζεμενού και το Πύργουθι των Στυλίων αλλά και το Παλαιόκαστρο των Τρικάλων. Τέλος, στη δυτική Κορινθία βρίσκουμε τον πύργο του Κορδή, στο σημερινό χωριό Πύργος, τον οποίο χρησιμοποίησε ως κατοικία ο Αλβανός Πέπελι αγάς. Είναι κατασκευή

τριώροφη, αποτελούμενη από: το ισόγειο, το οποίο στερείται κουφωμάτων αλλά διαθέτει τουφεκίστρες, τον όροφο που έχει συνολικά τρία παράθυρα, τουφεκίστρες και την κύρια είσοδο, τη λίθινη κλίμακα που φτάνει σε απόσταση μικρή της εισόδου και διέθετε κινητή ξύλινη γέφυρα που επέτρεπε ή απέτρεπε την είσοδο, και τέλος τον τρίτο όροφο ο οποίος χρησίμευε ως κατοικία. Η κοιλάδα του Όλβιου που συνέδεε την Ευρωστίνη με τον Φενεό ελεγχόταν από το φρούριο του Ταρσού -γνωστό ως Κάστρο των Σφυρών ή Κάστρο της Ωριάς- ενώ το οροπέδιο του Φενεού κατόπτευαν τα φρούρια της Αρχαίας Φενεού και του Πανοράματος. Από το τελευταίο ελέγχονταν και οι δύο διαβάσεις από την κοιλάδα του Φενεού προς την κοιλάδα του Λάδωνα και προς το διάσελο του Κυνηγού που οδηγούσαν αμφότερες στην Αχαΐα.

11.2 Εκκλησίες – Μοναστήρια

Εικόνα 149: Αγ. Αντώνιος στη Σολυνεία

Εικόνα 150: Ο Ναός του Αποστόλου Παύλου στην Κόρινθο

Εικόνα 151: Ο δικιόνιος ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στα Ταρσινά

Εικόνα 152: Άγιος Γεώργιος Φενεού

Τα πρώτα σπέρματα της Χριστιανικής πίστης έπεσαν στο χώμα της κορινθιακής γης το 53 μ.Χ., όταν ο Απόστολος Παύλος έφτασε στην αρχαία πόλη της Κορίνθου και από το βήμα της αγοράς μίλησε στους

κατοίκους της για τη νέα θρησκεία που άνοιγε τα φτερά της πάνω από τον παρηκμασμένο αρχαίο κόσμο. Σταδιακά δημιουργήθηκε στην Κόρινθο μια αξιόλογη χριστιανική κοινότητα, η οποία είναι ο αποδέκτης μιας σειράς επιστολών του Αποστόλου Παύλου, των οποίων το περιεχόμενο περιλαμβάνεται στις “Πράξεις Αποστόλων”. Την εποχή εκείνη, η οποία κλείνει με την ειρήνευση της εκκλησίας και το διάταγμα των Μεδιολάνων από τον Μ. Κωνσταντίνο (313 μ.Χ.), επικρατούσαν ως λατρευτικοί χώροι οι ιδιωτικοί ναοί και τα “μαρτύρια”. Την ανοχή στη νέα θρησκεία, που επέβαλε η πολιτική του Κωνσταντίνου, ακολούθησε σύντομα η ανοικτή υποστήριξη, που σήμαινε ότι η χριστιανική εκκλησία έγινε τελικά η επίσημη εκκλησία του κράτους. Έτσι, σταδιακά, άρχισαν να κτίζονται ναοί, οι οποίοι ικανοποιούσαν τις λατρευτικές ανάγκες των πιστών. Ο τύπος κτιρίου που επικράτησε στους πρώτους ναούς είναι γνωστός με το όνομα “βασιλική”. Ήταν κατά κανόνα μια ορθογώνια αίθουσα με μήκος διπλάσιο περίπου από το πλάτος της, χωρισμένη σε τρία ή περισσότερα μέρη, τα “κλίτη”. Το μεσαίο κλίτος κάλυπτε δίρριχτη ξύλινη στέγη, ενώ σειρά παραθύρων στους διαχωριστικούς τοίχους επέτρεπε τον

άπλετο φωτισμό του κτιρίου. Η οικοδομική δραστηριότητα που αναπτύχθηκε κατά την περίοδο εκείνη περιελάμβανε γενικά τρεις κατηγορίες: α) εκκλησίες που δημιουργήθηκαν από τη μετασκευή σημαντικών ειδωλολατρικών ναών, β) εκκλησίες που χτίστηκαν κοντά ή στη θέση γνωστών ειδωλολατρικών κέντρων, και γ) εκκλησίες που οικοδομήθηκαν σε “μαρτύρια” δηλαδή σε τάφους μαρτύρων. Στις δύο τελευταίες κατηγορίες μπορεί να ενταχθεί η παλαιοχριστιανική βασιλική που έχει ανασκαφεί στην περιοχή του λιμανιού του αρχαίου Λεχαιού. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη σε διαστάσεις εκκλησία αυτού του τύπου στον ελλαδικό χώρο (μήκος 220 μέτρα, εμβαδό 11 στρεμμάτων), η οποία ανεγέρθηκε το 450 μ.Χ. προς τιμήν του μάρτυρα Λεωνίδα και των επτά παρθένων που μαρτύρησαν για την πίστη τους. Ήταν τρίκλιτη, με εγκάρσιο κλίτος και ξύλινη στέγη, διέθετε δύο συνεχόμενα αίθρια και βαπτιστήριο, ενώ θεωρείται πιθανόν ότι θεμελιώθηκε πάνω στο ναό του Ποσειδώνα. Την ίδια εποχή οικοδομείται στο ανατολικό επίγειο της Κορίνθου, τις Κεγχρεές, άλλος ναός του ίδιου τύπου, μικρότερος σε μέγεθος, του οποίου διατηρείται καλά το πλακόστρωτο κεντρικό κλίτος και η αψίδα του ιερού καθώς και

αρράβδωτοι μονολιθικοί κίονες. Παράλληλα χτίζεται στον Ακροκόρινθο μια άλλη μικρή βασιλική, με το υλικό του αρχαίου ναού της Αφροδίτης, η οποία με τις διαδοχικές μετασκευές που υπέστη (πύργος, μουσουλμανικό τέμενος, πλακόστρωτη εξέδρα) δεν ήταν δυνατό να διασωθεί. Οικοδομική δραστηριότητα την ίδια περίοδο παρουσιάζεται και στην Σικυώνα, όπου στο κέντρο του οικισμού χτίζεται εκκλησία στη θέση με το οικοδομικό υλικό αρχαιοελληνικού ναού, η οποία όμως καταστρέφεται από σεισμό το 543 και το 551 μ.Χ. και σήμερα σώζονται μόνο τα θεμέλια της και κάποια ερείπια. Στους αιώνες που ακολούθησαν η περιοχή μαστιζόταν από επιδρομές και διεισδύσεις Σλάβων και άλλων, έτσι που δεν ήταν δυνατή η οικοδόμηση ναών. Μετά το πέρας και της Εικονομαχίας, η διοικητική αναδιοργάνωση με την εφαρμογή της νέας διοικητικής μονάδας του Θέματος, ακολουθείται από την εκκλησιαστική αναδιοργάνωση με μητροπόλεις και επισκοπές. Έτσι, μετά το β' μισό του 10ου αιώνα παρουσιάζονται σημάδια άνθησης στη ναοδομία, στον αριθμό των κατασκευών και στην ποιότητα εργασίας και υλικών. Έργο της εποχής εκείνης είναι η Μονή Κοιμήσεως

Θεοτόκου νοτιοανατολικά του δρόμου της Επιδαύρου κοντά στο Σοφικό. Ο κυρίως ναός που βρίσκεται στο μέσο του περιβόλου της μονής είναι σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο στηριζόμενο σε δύο κίονες, τύπος ο οποίος απαντάται αποκλειστικά στην Κορινθία. Προς το βόρειο μέρος του καθολικού βρίσκεται προσκολλημένο ορθογώνιο κτίριο, το οποίο πιθανόν αποτελούσε την τράπεζα της Μονής. Οι δύο κίονες που βαστούν τον οκταγωνικό τρούλο είναι από μαύρο μάρμαρο χωρίς ραβδώσεις και φέρουν ιωνικά κιονόκρανα. Ο ναός φέρει αγιογραφίες καλής τέχνης του τέλους του 16ου αιώνα, ενώ το ξυλόγλυπτο, επιχρυσωμένο τέμπλο του ναού φιλοτεχνήθηκε το 1801 σύμφωνα με την επιγραφή που φέρει. Άλλο μνημείο της ίδιας εποχής είναι η Μονή του Αγίου Νικολάου του Νέου στη θέση Μαλαγάρι της Περαχώρας, της οποίας οι τοιχογραφίες έχουν χαρακτηριστεί από τους ειδικούς ως ιστορικά κειμήλια. Από τον 11ο έως τον 13ο αιώνα κυριαρχεί στην αρχιτεκτονική των ναών ο τύπος του σταυροειδούς εγγεγραμμένου με οκταγωνικό τρούλο. Έτσι, στη θέση παλαιοχριστιανικού ναού στο ακρωτήριο Στείρι χτίζεται ναός αφιερωμένος στην Παναγία, τυπικό δείγμα του αρχιτεκτονικού τύπου της εποχής. Ο οκταγωνικός

τρούλος φέρει στις ακμές του μαρμάρινους κίονες και έχει οκτώ μαρμάρινα τοξωτά γείσα. Οι τοίχοι του ναού, που διατηρείται ικανοποιητικά, καλύπτονται από τοιχογραφίες μέτριας τέχνης του 1668, έργο του ιερομόναχου Θεοδούλου Κακαβά. Την ίδια εποχή (11ος αιώνας) χτίζονται τρεις μονές: Η Παναγία Πραθίου στα Γεράνεια, ο Άγιος Κωνσταντίνος στο Γελλήνι και η Παναγία η Λέχωβα κοντά στο Κρυονέρι. Η Παναγία του Πραθίου, χτισμένη σε υψόμετρο 1150 μέτρων, ήταν ένα πλούσιο κοινοβιακό μοναστήρι με αξιόλογη δράση από την ίδρυσή του μέχρι και το 1821. Σήμερα, σώζονται ερείπια των κελλιών και των αποθηκών ενώ σε καλύτερη κατάσταση σώζεται το καθολικό της Μονής με τοιχογραφίες του 1466. Ο Άγιος Κωνσταντίνος χτίστηκε το 1011 σε κοίλωμα βράχου κοντά στο χωριό Γελλήνι του Δήμου Ξυλοκάστρου, ενώ ανέπτυξε μεγάλη δράση κατά την Τουρκοκρατία, όπως μαρτυρείται από τις πολεμίστρες που υπάρχουν σε αυτό. Αργότερα το κοίλωμα χωρίστηκε σε τρία μέρη: τον πρόναο, τον κυρίως ναό και το παρεκκλήσι. Τέλος, η Παναγία η Λέχωβα φωλιασμένη στο ύψωμα Βέσσεζα κοντά στο Κρυονέρι, αποτελεί ένα από πιο καλά διατηρημένα και ανθηρά μοναστήρια της Κορινθίας. Το καθολικό της,

αφιερωμένο στην Παναγία, ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του δικιόνιου σταυροειδούς με οκταγωνικό τρούλο. Το δάπεδο είναι στρωμένο με μάρμαρα διαφόρων χρωμάτων που σχηματίζουν ψηφιδωτές παραστάσεις γεωμετρικών σχημάτων. Στο κέντρο του δαπέδου είναι οι πέντε κύκλοι που συμβολίζουν τους πέντε Άρτους του Ευαγγελίου, ενώ σε εντοιχισμένα προσκυνητάρια σώζονται τοιχογραφίες, σημαντικότερες των οποίων θεωρούνται αυτή της Αγίας Τριάδας και αυτή που απεικονίζει την Παναγία την Τριχερούσα. Τέλος, υπάρχουν και πολλές φορητές μεταβυζαντινές εικόνες, από τις οποίες ξεχωρίζει αυτή της Παναγίας, ιστορημένη το 1659. Τον 12ο αιώνα έχουμε την ίδρυση της Μονής της Ζωοδόχου Πηγής στο ομώνυμο νησί του συμπλέγματος των Αλκονιδών, της οποίας το καθολικό, αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου, ανήκει στο σταυροειδή με τρούλο αρχιτεκτονικό τύπο. Την ίδια εποχή χτίζεται η Αγία Τριάδα στο Βασιλικό (Αρχαία Σικυών) η οποία εξακολουθεί και σήμερα να λειτουργεί ως μητρόπολη του χωριού, ενώ στην κοιλάδα του Λαρισίου στη Σολυγεία χτίζεται ναός των Ταξιαρχών πανομοιότυπος με αυτόν του 10ου αιώνα της Κοιμήσεως Θεοτόκου. Οι δύο κίονες που στηρίζουν τον τρούλο

είναι ιωνικού ρυθμού, τα δε επιθήματα των κοινοκράνων κοσμούνται από ανάγλυφα φύλλα καλάμου και ακάνθου. Το εξέχον γεγονός, όμως, της εποχής είναι η οικοδόμηση ενός πλήθους ναών μέσα και γύρω από το κάστρο του Αγιονορίου, αντίστοιχο του οποίου συναντούμε στη Λακωνία, στο Μυστρά. Μεταξύ του οικισμού Ενόριο και του οικισμού περίξ του κάστρου του Αγιονορίου -ο οποίος απαντάται τον 12ο αιώνα στο Χρονικό του Μορέως με το όνομα Άγιον Όρος- αναπτύσσεται ένα πλήθος θρησκευτικών μνημείων. Έτσι, κοντά στο φρούριο διατηρείται ο ναός των Αγίων Αναργύρων, ο οποίος ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο σταυρεπίστεγος, που παρουσιάστηκε στις αρχές του 13ου αιώνα. Διατηρούνται τμήματα του ναού - κυρίως στο Ιερό- αγιογραφημένα από άγνωστο ζωγράφο της εποχής. Στη βόρεια πλευρά του κάστρου υπάρχουν τα ερείπια ναού της εποχής των Κομνηνών (11ος αιώνας) και κοντά σ' αυτόν είναι ο καμαροσκέπαστος ναός του Αγίου Μάρκου, ο οποίος αν και ερειπωμένος διατηρείται σε καλή κατάσταση. Εγγύς του ανατολικού πύργου του κάστρου βρίσκεται ο ερειπωμένος ναός του Αγίου Γεωργίου, που αποτελεί συνέχεια των Αγίων Αναργύρων και είναι

μονόχωρος με θολωτή κατασκευή, ενώ επί της βόρειας πλευράς, σε θέση πιο χαμηλή από την πρώτη ζώνη του κάστρου, βρίσκεται ο ερειπωμένος ναός του Προδρόμου, επίσης μονόχωρος, που διατηρεί όρθιες μονολιθικές παραστάδες. Επίσης, ερειπωμένος είναι ο ναός του Ιωάννου του Θεολόγου στη βόρεια πλευρά του κάστρου, σύγχρονος με τον προηγούμενο, χτισμένος με μεγάλες πέτρες χωρίς συνδετικό κονίαμα. Ο κοιμητηριακός ναός του Αγίου Αθανασίου διαθέτει αγιογράφιση του 17ου αιώνα, ενώ, τέλος, αξιομνημόνευτος είναι ο ναός της Κοιμήσεως Θεοτόκου, εντός του σημερινού χωριού, ο οποίος είναι μονόχωρος, τρουλλαίος, με νάρθηκα, κτιστό τέμπλο και αγιογράφιση του 18ου αιώνα. Γύρω από το Αγιονόρι η περιοχή είναι κατάσπαρτη από χριστιανικούς ναούς, που σήμερα από όσους δεν έχουν ανοικοδομηθεί έχουν απομείνει ερείπια ή εκφραστικά αγιωνύμια. Έτσι στην κοιλάδα και σε ακτίνα δύο περίπου χιλιομέτρων γύρω κι επάνω στα υψώματα καταγράφεται λατρεία των αγίων: Βλασίου, Δημητρίου, Βαρβάρας, Νικολάου, Στεφάνου, Μάμαντος, Βασιλείου, Γεωργίου, Μαρίνας, Προφήτη Ηλία, Ιωάννου και Παναγίας. Εξέχοντα είναι το παλαιό Μοναστήρι της Παναγίας

της Φανερωμένης ένα χιλιόμετρο ανατολικά, η Μονή Ταξιαρχών και το μετόχι της -μετέπειτα Μονή Αγίου Δημητρίου- στο Στεφάνι δυτικά. Η παλαιά Μονή της Παναγίας της Φανερωμένης είναι η παλαιότερη και η σημαντικότερη από όλες τις Μονές “Φανερωμένης” στην Ελλάδα. Το καθολικό της ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο και στην είσοδό του υπάρχουν δύο κίονες με ιωνικά κιονόκρανα, ενώ εσωτερικά φέρει δύο στρώματα τοιχογραφιών. ένα μεταβυζαντινό (αρχές του 17ου αιώνα), κάτω από το οποίο εμφανίζονται αγιογραφίες αξιόλογες του 13ου αιώνα. Η Μονή Ταξιαρχών οικοδομήθηκε τον 11ο αιώνα και ανοικοδομήθηκε, σύμφωνα με επιγραφή που διατηρείται, το 1565 από τον ιερομόναχο Συμεών, ενώ αγιογραφήθηκε από τον Θεοδόσιο Κακαβά. Τέλος, στην ίδια περίοδο ανήκουν ο σταυρεπίστεγος ναός του Αγίου Νικολάου στην Κλένια, ο επίσης σταυρεπίστεγος ναός της Μεταμορφώσεως στο Σχοίνο, αλλά και οι τοιχογραφίες στο σπήλαιο που βρέθηκε το σκήνωμα του Οσίου Παταπίου στο Λουτράκι, από τις οποίες εξέχουσες θεωρούνται τρεις ολόσωμες: του Οσίου Παταπίου, της Αγίας Υπομονής και του Οσίου

Νίκωνος. Στα τέλη του 13ου αιώνα οικοδομείται στα Ταρσινά του δήμου Βέλου, ο δικιόνιος ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, ο οποίος ανήκει στο ρυθμό του σταυροειδούς με οκταγωνικό τρούλο. Πλίθινα πλαίσια και οδοντωτές ταινίες στεφανώνουν τα δίλοβα παράθυρα και τα κομψά πινάκια του ναού που σήμερα είναι νεκροταφειακός. Το 1345 στο Λουτράκι, ο αυτοκράτορας Ιωάννης Στ΄ Κατακουζηνός σε ανάμνηση του διωγμού του Αγίου Ανδρέα έκτισε ομώνυμο ναό, ο οποίος διατηρεί αυτούσια τα βυζαντινά χαρακτηριστικά του. Ο ρυθμός του είναι τρίκλιτη βασιλική με τρούλο σε κυλινδρικό τύμπανο και διαθέτει τριμερές ιερό κι ένα ενδιαφέρον κτιστό τέμπλο, ενώ στη βόρεια πλευρά του 3-4 σκαλοπάτια οδηγούν στο στόμιο μιας σπηλιάς όπου κρύφτηκε ο Άγιος Ανδρέας καταδιωκόμενος από τους Ρωμαίους στρατιώτες. Την ίδια εποχή, στη Νεμέα χτίζεται στο λόφο του Πολυφέγγους μονή αφιερωμένη στην Παναγία, γνωστή ως “Παναγία του Βράχου”. Στο ναό που είναι αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου σώζονται θαυμάσιες τοιχογραφίες του 14ου αιώνα, από τις οποίες ξεχωρίζουν η Γέννηση της Θεοτόκου, η Υπαπαντή του Κυρίου και ο Άγιος Γεώργιος. Αξίζει επίσης να

αναφερθεί το ασκηταριό του Πολυφέγγους, ναΐδριο του 11ου αιώνα το οποίο βρίσκεται σφηνωμένο μέσα σε σπηλιά της κορυφής του προβούνου. Μέσα σε ένα φυσικό σπήλαιο στα Πίσια του Λουτρακίου, χτίζεται ναός αφιερωμένος στον Άγιο Γεώργιο, από τον οποίο σώζεται στο τέμπλο τμήμα μιας τοιχογραφίας του Αγίου Γεωργίου που χρονολογείται περί το 1400. Στη συνοικία του Σοφικού “Κοκκινιά” στα ρίζα ενός βράχου χτίζεται ναός των Ταξιαρχών στο ρυθμό της μονοκάμαρης βασιλικής, ο οποίος φέρει τοιχογραφίες του 16ου αιώνα -έργα αυστηρής κρητικής τέχνης- κάτω από τις οποίες υπάρχει παλαιότερο στρώμα. Τέλος, στη θέση δύο παλαιοχριστιανικών εκκλησιών, στο λόφο Βουκίνα του δήμου Σαρωνικού και στους Αγίους Θεοδώρους του ομώνυμου σημερινού δήμου, οικοδομούνται νέοι ναοί, αφιερωμένοι ο πρώτος στην Οσία Ματρώνα (ανοικοδομήθηκε πάλι στα 1801, αφιερώθηκε στην Ανάσταση του Χριστού και σώζεται ερειπωμένος), ενώ ο δεύτερος που διατηρείται ως σήμερα, αφιερώθηκε και πάλι στους Αγίους Θεοδώρους. Τέλος, στην περιοχή της Στυμφαλίας διατηρούνται τα ερείπια του μοναδικού φράγκικου θρησκευτικού μνημείου της Κορινθίας.

Πρόκειται για εκκλησία και μονή του τάγματος των Κιστερκιανών, που χτίστηκε με το οικοδομικό υλικό και στη θέση του αρχαίου ναού της Αρτέμιδας. Η εκκλησία είναι τρίκλιτος βασιλική με υπερυψωμένο το μεσαίο κλίτος, θολοσκεπής από οξυκόρυφα σταυροθόλια. Ο βόρειος εξωτερικός τοίχος ενισχύεται με αντιρίδες, ενώ στη ΒΑ γωνία της εξοχής του ναού υπάρχει κωδωνοστάσιο. Η Μονή έχει υποστεί μεγαλύτερες φθορές και σώζεται ο πυλώνας ύψους έως το θόλο 4 μέτρων. Τα χρόνια που ακολούθησαν, οπότε ο ελληνισμός της Κορινθίας βρισκόταν κάτω από ξένη κατοχή κατά το πλείστον τουρκική, οικοδομήθηκαν αρκετές εκκλησίες αλλά και μονές κυρίως σε δυσπρόσιτα, ορεινά μέρη και κατεξοχήν στην ενδοχώρα του νομού. Εκκλησία εκείνης της εποχής (15ος αιώνας) σώζεται στα Πίσια του Λουτρακίου. Είναι ο ναός του Αγίου Αθανασίου, ο οποίος φέρει ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες του 1638, έργα του ιερομονάχου Σεραφείμ Κουλούρη. Κοινός ναός των Αγίων Νικολάου και Παντελεήμονος χτίζεται στην Κλένια στο ύψωμα “Νυφίτσα”, όπου την ιστορία έχουν κάνει οι παλαιότεροι εκπρόσωποι της οικογένειας Κακαβά, Μαρίνος και Δήμος το 1593. Την ίδια εποχή μεταφέρεται στη σημερινή του

θέση το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου στο Φενεό, αφού το παλαιό μοναστήρι του 14ου αιώνα βρέθηκε πλημμυρισμένο από τα νερά της λίμνης που εκείνη την εποχή είχαν κατακλύσει τον κάμπο. Η νέα Μονή, εξαρχής σταυροπηγιακή, ανακαινίστηκε εκ θεμελίων το 1754, είναι τριώροφη με εσωτερική αυλή στο κέντρο της οποίας βρίσκεται ο ναός του Αγίου Γεωργίου, χτισμένος σύμφωνα με τον αρχιτεκτονικό ρυθμό της βασιλικής με τρούλο και εικονογραφημένος με τοιχογραφίες σπάνιας τέχνης του ζωγράφου Παναγιώτη από τα Ιωάννινα (σύμφωνα με επιγραφή) τα έτη 1762-1768. Άξιος μνείας ο μεγάλος ξύλινος χορός (πολυέλαιος) ο οποίος φέρει μικρές εικόνες εξαιρετικής τέχνης και είναι αγιορείτικης τεχνοτροπίας. Το σκαλιστό επιχρυσωμένο τέμπλο του ναού φιλοτεχνήθηκε το 1762 και φέρει παραστάσεις από την Παλαιά Διαθήκη. Μετά τα Ορλωφικά (1770) αλληπάλληλες δωρεές πλούσιων κατοίκων της περιοχής κατέστησαν το μοναστήρι παραμονές της Επανάστασης του ‘21 μία από τις μεγαλύτερες οικονομικές δυνάμεις της Πελοποννήσου, πράγμα που βοήθησε σημαντικά στη συνέχεια τον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων. Την ίδια εποχή οικοδομείται στον

Ταρσό, πάνω σε βράχους που μοιάζουν με τα Μετέωρα, Μονή αφιερωμένη στην Παναγία, γνωστή με το όνομα “Παναγία του Βράχου”. Κοντά στο σημερινό χωριό Αθίκια σε ύψωμα λόφου οικοδομείται ο ναός του Αγίου Δημητρίου -το έτος 1611- σύμφωνα με τον αρχιτεκτονικό ρυθμό της σταυρεπίστεγης βασιλικής με δύο εγκάρσια κλίτη και τρούλο που κάθεται πάνω στην τομή του σταυρού. Ο ναός που σώζεται σε καλή κατάσταση περιλαμβάνει ένα πλήθος σπάνιων αγιογραφιών που φιλοτεγήθηκαν από τον Δημήτριο Κακαβά. Το 1617 στην κορυφή του λόφου όπου είναι χτισμένη η μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου του 10ου αιώνα κοντά στο Σοφικό, χτίζεται ναός μικρών διαστάσεων αφιερωμένος στην Αγία Παρασκευή. Ο ρυθμός του είναι μονοκάμαρη βασιλική και όλη η εσωτερική του επιφάνεια είναι κατάγραφο από τοιχογραφίες που έγιναν το έτος της κτίσης του σύμφωνα με την σχετική επιγραφή. Από τις πολλές σκηνές που εικονίζονται μία προξενεί εντύπωση, αφού παριστάνει χορό νεαρών γυναικών σε τοπίο της περιοχής του Σοφικού. Ίσως πρόκειται για το χορό Γεμ που χορεύεται το Πάσχα. Εξάλλου σημαντικές από λαογραφικής απόψεως είναι όλες οι τοιχογραφίες του. Στο Ξυλόκαστρο

τέσσερα χρόνια αργότερα, η οικογένεια των Νοταραίων χτίζει εκκλησία μονόκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με προστώο στη δυτική και βόρεια πλευρά, αφιερωμένη στον άγιο Γεράσιμο το Νοταρά. Ο ναός που αναικαινίστηκε το 1954 φέρει στο υπέρθυρο της πύλης ψηφιδωτή εικόνα του Αγίου Γερασίμου, αντίγραφο εικόνας του Φ. Κόντογλου και έργο του Μανώλη Νουκάκη, ενώ όλος ο ναός διακοσμείται με εντοίχια ψηφιδωτά κατασκευασμένα σύμφωνα με τη βυζαντινή τεχνική. Τα σήμαντρα του ναού είναι σε ένα κυκλικό με έξι κίονες κεραμοσκεπές κουβούκλιο. Στο ανατολικό μέρος, υπάρχουν κελιά με στοά η οποία στηρίζεται σε κίονες συνδεδεμένους με τόξα. Τέλος, εξαιρετικής ομορφιάς είναι το χαμηλό μαρμάρινο τέμπλο, έργο του Μ. Νουκάκη, ενώ οι εικόνες που το στολίζουν είναι έργα του Φ. Κόντογλου. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1697, χτίζεται ο ναός του Αγίου Δημητρίου, στην Κάτω Συνοικία Τρικάλων και είναι ξυλόστεγος με ουρανία και γυναικωνίτη. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εξπρεσιονιστικού χαρακτήρα τοιχογραφίες του ναού (18ου αιώνα) με κορυφαία την Άκρα Ταπεινώση, όπου χαρακτηριστικές είναι οι τριγωνικές σκιές κάτω από τα μάτια

δηλωτικές του πάθους που διακατέχει τα θεία πρόσωπα. Μέχρι και τα τέλη του 17ου αιώνα έχουμε έναν ναοδομικό οργανισμό στο νομό μας, που αρχίζει από την οικοδόμηση Μονής της Ζωοδόχου Πηγής στο όρος του Φωκά στην περιοχή της Βόχας, όπου όλη η εκκλησία είναι χτισμένη μέσα στο βράχο. Στην περιοχή των Δερβενακίων χτίζεται ο Άγιος Σώστης, το μικρό εκκλησάκι που θα μείνει στην ιστορία λόγω της μάχης των Δερβενακίων το 1822, ενώ στην Καστανιά της Στυμφαλίας χτίζεται η μητρόπολη του χωριού αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου -τυπικό δείγμα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής των χρόνων της τουρκοκρατίας. Στο Σοφικό χτίζονται περί το 1700 δύο εκκλησίες -μία μέσα στο χωριό και μία στους πρόποδες του όρους Τσάλικα- με τον ίδιο αρχιτεκτονικό ρυθμό. Πρόκειται για το ναό του Αγίου Γεωργίου και το ναό της Υπαπαντής, μονοκάμαρες βασιλικές με συνεσταλμένο τρούλο και οι δύο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η στήριξη του τρούλου σε δύο κάθετα χαμηλωμένα τόξα, ενώ ο Άγιος Γεώργιος φέρει τοιχογραφίες μέτριας τέχνης. Τέλος, στα δυτικά όρια του δήμου, χτίζεται στην Καρυά ναός αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου, μονόχωρος,

καμαροσκέπαστος, ο οποίος διακοσμείται από τοιχογραφίες πιστές στη βυζαντινή εικονογραφία, ενώ παράλληλα, δύο σπουδαίες Μονές που εξακολουθούν να βρίσκονται σε μεγάλη ακμή στις μέρες μας ιδρύονται εκείνη την εποχή. Πρόκειται για τη Μονή του Αγίου Βλασίου στα Άνω Τρίκαλα και τη Μονή της Παναγίας της Κορυφής στο Καμάρι. Η πρώτη, σταυροπηγιακή, χτίστηκε μετά την ανακάλυψη εικόνας του αγίου σε σπηλιά της περιοχής, το καθολικό της είναι μικρό μονόχωρο, καμαροσκέπαστο και φέρει δύο τυφλά τόξα δεξιά. Είναι διακοσμημένο με λίγες τοιχογραφίες, έργα του Ν. Σαντοριναίου, ενώ άξιο θαυμασμού είναι το ξυλόγλυπτο τέμπλο, έργο του Σκορδίλη. Η δεύτερη, χτισμένη στο λόφο Κορφιώτισσα, διαθέτει ναό αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου, ο οποίος ανήκει στον αρχιτεκτονικό ρυθμό της βασιλικής, ενώ το τέμπλο του είναι ξυλόγλυπτο. Οι τοιχογραφίες του είναι των αρχών του αιώνα μας. Στις αρχές του 18ου αιώνα, 500 μέτρα ανατολικά του δρόμου Αγιάνη - Αθικίων χτίζεται ναός αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου, γνωστός σήμερα με το όνομα "Παληοπαναγιά". Ο ναός ανήκει αρχιτεκτονικά στον τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου με

προσθήκη εσωνάρθηκα και άνευ τρούλου. Την ίδια εποχή γίνεται και η ιστόρησή του από τον Ασημάκη Καπετανόπουλο. Στην άλλη άκρη της Κορινθίας, κοντά στο σημερινό Χελυδóri του δήμου Ευρωστίνης, επανιδρύεται και ανοικοδομείται την εποχή εκείνη η Μονή του 14ου αιώνα, που ήταν αφιερωμένη στον Προφήτη Ηλία. Η Μονή χτίστηκε κατ' αρχήν τετράπλευρος και στις τέσσερις πλευρές της έγιναν κελιά βυζαντινού ρυθμού ενώ το καθολικό της, αφιερωμένο στον Προφήτη Ηλία του Θεοστίτου, ήταν επίσης βυζαντινού ρυθμού. Η Μονή κατέρρευσε το 1740 μετά από βαρυχειμωνιά και αφού είχε υποστεί εκτεταμένες φθορές στο σεισμό του 1720. Το νέο μοναστήρι - που διατηρείται ικανοποιητικά και σήμερα - κτίστηκε στο σχέδιο της βασιλικής, το δε καθολικό του διέθετε ξυλόγλυπτο τέμπλο, ενώ οι εικόνες των δεσποτικών φιλοτεχνήθηκαν το 1758 από έναν Κρητικό διάκονο ονόματι Αθανάσιο. Μονή χτίζεται επίσης εκείνη την εποχή (1784) στη Μέση Συνοικία Τρικάλων και είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Σήμερα είναι εγκαταλελειμμένη και αποτελείται από μικρό συγκρότημα διώροφων κελιών με χτιστή σκάλα ανόδου και ξύλινο εξώστη. Το καθολικό της μονής είναι

λιθόχτιστο και ανήκει στον τύπο της μονόχωρης βασιλικής με κεραμοσκεπή στέγη και ημικυκλική κόγχη Ιερού. Παράλληλα, στην περιοχή του σημερινού δήμου Σολυγείας χτίζεται ναός αφιερωμένος από κοινού στους αγίους Νικόλαο και Δημήτριο, στο ρυθμό της καμαροσκεπάστης βασιλικής, όπου ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα θέματα του αγιογράφου, του οποίου η έμπνευση προέρχεται από σκηνές του καθημερινού βίου των Σοφικιτών του 18ου αιώνα. Τέλος, κατά τον 18ο αιώνα, στην περιοχή του Λουτρακίου οικοδομούνται συνολικά τέσσερις εκκλησίες. Έτσι χτίζεται ο Άγιος Νικόλαος του Ηραίου σε φυσική ακρόπολη, ανατολικά από το λιμάνι, στο ρυθμό της μονόκλιτης βασιλικής με θόλο, της οποίας η μεσαία κόγχη είναι τοποθετημένη σε πελώριο βράχο. Η Αγία Παρασκευή, μητρόπολη των Πισίων, ανήκει στο ρυθμό της τρίκλιτης βασιλικής και πρωτοοικοδομήθηκε επίσης τον 18ο αιώνα. Την ίδια εποχή (1767) χτίζεται ο ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών στην Περαχώρα, ο οποίος το 1832 έγινε η έδρα της Συνέλευσης των Συνταγματικών όταν οι πληρεξούσιοι της αντικαποδιαστριακής παράταξης εγκατέλειψαν το Άργος. Επίσης κοντά στην Περαχώρα σε ρυθμό μονόκλιτης

βασιλικής οικοδομείται ναός αφιερωμένος στον Άγιο Δημήτριο. Στις αρχές του 19ου αιώνα χτίζεται ο Άγιος Νικόλαος στην Άνω Συνοικία Τρικάλων, από τον Πανούτσο Νοταρά. Ο ναός αυτός, μητρόπολη του χωριού, είναι τρίκογχος, ανήκει δηλαδή σε έναν τύπο ναού που συνηθιζόταν τον 10ο αιώνα στο Άγιο Όρος. Η στέγη του ήταν καταρχήν μολυβοσκέπαστη, μα αργότερα σκεπάστηκε με κεραμίδια, ενώ ο τρούλος είναι μεταγενέστερη προσθήκη. Ο ναός έχει τοιχογραφίες του Ν. Σαντοριναίου δυτικότροπης τεχνικής και αξιόλογες φορητές εικόνες. Την ίδια χρονική περίοδο οικοδομείται ο ναός του “Αγίου Νικολάου του Νεομάρτυρος εν Βουνένη Καρδίτσης” ενδεχομένως στη θέση παλαιοχριστιανικής εκκλησίας, όπως μαρτυρεί κομμάτι κιονόκρανου που βρίσκεται εντοιχισμένο στο βόρειο τοίχο της εκκλησίας. Η σημαντικότερη όμως εκκλησία, τόσο για την ιστορία της, όσο και για τον αρχιτεκτονικό της ρυθμό, που χτίστηκε την εποχή εκείνη, είναι αδιαμφισβήτητα ο ναός του Αγίου Γεωργίου στην Ευρωστίνη ή Ζάχολη. Ο ναός χτίστηκε το 1811 εντός 39 ημερών, μετά από υπεράνθρωπες προσπάθειες των κατοίκων του χωριού, αφού η προθεσμία για την ανέγερσή του είχε οριστεί από τον Τούρκο διοικητή το

μέγιστο 40 ημέρες. Το σχέδιο στο οποίο οικοδομήθηκε ο ναός ήταν βασιλική βυζαντινού ρυθμού με 17 τρούλους, έξι σε κάθε πλευρά του ναού να συμβολίζουν τους 12 Αποστόλους, τέσσερις μεγαλύτεροι σε κάθε γωνία συμβολίζοντας τους 4 Ευαγγελιστές κι ένας κεντρικός μεγαλύτερος όλων συμβολίζων τον Παντοκράτορα. Η σκεπή στηρίχτηκε σε 36 κολώνες με κιονόκρανα βυζαντινού ρυθμού, ενώ το τέμπλο κατασκευάστηκε από την ξυλεία ενός και μόνο θρυλικού κυπαρισσιού και πάνω του σκαλίστηκαν εικόνες από την Παλαιά Διαθήκη, αλλά και η σκηνή της κοπής του κυπαρισσιού. Τέλος, ο ναός που πρόσφατα κρίθηκε διατηρητέος, είναι τριωπόστατος έχει δηλαδή τρεις άγιες Τράπεζες, την αριστερή αφιερωμένη στους Αγίους Κωσταντίνο και Ελένη, τη μεσαία αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο και τη δεξιά αφιερωμένη στον Άγιο Δημήτριο. Μετά την απελευθέρωση το 1830 στην ίδια περιοχή και σε απόκρημνο βράχο στη θέση “Καταφύγια” χτίζεται ναός επ’ ονόματι της Κοιμήσεως Θεοτόκου, ενώ στα Ροζενά οικοδομείται μικρός ναός, ο οποίος ανοικοδομήθηκε μεγαλύτερος το 1928, αφιερωμένος στην Υπαπαντή του Κυρίου. Την ίδια εποχή επίσης στην Ευρωστίνη χτίζεται η Αγία

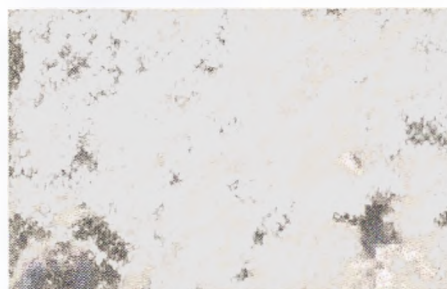
Παρασκευή, λασπόκτιστος κατ' αρχήν η οποία ανοικοδομήθηκε εκ θεμελίων το 1963. Ξεχωρίζει το καμπαναριό της, το οποίο είναι λιθόχτιστο εξαιρετικής τέχνης, οικοδομημένο σύμφωνα με το βυζαντινό ρυθμό το έτος 1880 από ηπειρώτες τεχνίτες. Στον Άσσο από το 1822 οικοδομείται περικαλλής ναός αφιερωμένος στους Ταξιάρχες, σε ανάμνηση της φυγής των Τούρκων την ημέρα της γιορτής των Ταξιαρχών. Πρόκειται για μονόχωρη μεγάλων διαστάσεων βασιλική, με δίρρικτη κεραμοσκεπή στέγη, τρίπλευρη αψίδα ιερού, εισόδους στη δυτική και νότια πλευρά, με τοξωτά υπέρθυρα και αγιογραφίες μεγάλου καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος. Το 1837 στα Αθήκια χτίζεται η μητρόπολη του χωριού αφιερωμένη στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Ο αρχιτεκτονικός της ρυθμός είναι βυζαντινός, διαθέτει οκταγωνικό τρούλο που στηρίζεται στην τομή των δύο κεραιών του εξωτερικού σταυρού. Η εκκλησία όμως φημίζεται κυρίως για το μοναδικό της καμπαναριό, που οικοδομήθηκε το 1923 από το μικρασιάτη τεχνίτη Γ. Σιδέρη, έχει ύψος 24 μέτρα, αποτελείται από 3 ορόφους και είναι κατασκευασμένο από σκαλιστά αγκωνάρια πωρόλιθου που συνδέονται μεταξύ τους με χυτό μολύβι. Σχεδόν ταυτόχρονα από το

1886 έως το 1889 οικοδομούνται τρεις εκκλησίες. Πρόκειται για τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο του Λουτρακίου, τον Άγιο Αθανάσιο Λαύκας και τη Μεταμόρφωση Σωτήρος Ζεμενού. Ο πρώτος, τρίκλιτη βασιλική που ανοικοδομήθηκε το 1933, είναι εξαιρετικά αγιογραφημένος, προκαλεί δε ιδιαίτερη εντύπωση η επιβλητική τοιχογραφία της Πλατυτέρας. Ο δεύτερος, μητρόπολη του χωριού, είναι βασιλική με πελεκητή λιθοδομή ενώ το εσωτερικό του παρουσιάζει ενδιαφέρον αφ' ενός για το διάκοσμο του τέμπλου, αφ' ετέρου για τις αγιορείτικες εικόνες του και τον κρυστάλλινο πολυέλαιό του. Τέλος, ο τρίτος χτίστηκε στο μέρος όπου μόνασε 10 χρόνια ο Όσιος Λουκάς ο Σπειριώτης, έχει σχήμα σταυρού, είναι μονόκλιτος με κεραμοσκεπή στέγη, οι τοίχοι του έχουν κατασκευαστεί με λαξευτό πωρόλιθο, τα παράθυρα είναι μονόλοβα τοξωτά, το τέμπλο του ξυλόγλυπτο επιπεδόγλυφης τεχνικής ενώ βόρεια του ναού σώζεται ένα αυτόνομο, διώροφο, πώρινο καμπαναριό με χρονολογία 1889. Μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα, χτίζονται άλλες τρεις εκκλησίες. Είναι οι Άγιοι Απόστολοι Μπολατίου, που ανοικοδομήθηκε εκ θεμελίων το 1961, η Αγία Τριάδα Κρουνερίου η οποία

ξεχωρίζει για το μαρμάρινο τέμπλο της και τέλος ο Άγιος Δημήτριος Βελίνας με το ιδιαίτερο ξυλόγλυπτο τέμπλο του. Αρχές του αιώνα μας, οικοδομείται ο Άγιος Γεώργιος Κλημεντίου, μητροπολιτική εκκλησία με εξαιρετικής τέχνης τέμπλο, αλλά και η επιβλητική μητρόπολη του Ευλοκάστρου ο Άγιος Βλάσιος. Η τελευταία χτίστηκε στα θεμέλια παλαιότερου ναΐσκου, που είχαν χτίσει οι Νοταράδες. Αποτελεί ενδιαφέρον δείγμα κλασικίζουσας εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής με θαυμάσιες τοιχογραφίες βυζαντινής παλαιολόγιας τεχνικής. Ο ρυθμός της είναι δρομική βασιλική με τρούλο οκτάπλευρο, ψηλό με κυλινδρικές οροφές και επιβλητικούς κιονίσκους. Στη διάρκεια του αιώνα μας, χτίστηκαν εκκλησίες και Μονές σε όλο το νομό, από τις οποίες μπορούμε να ξεχωρίσουμε, κυρίως λόγω της αθρόας προσέλευσης πιστών, την Παναγία τη Γιάτρισσα στο Λουτράκι, που χτίστηκε προς τιμήν της θαυματουργής εικόνας, τον Όσιο Πατάπιο, επίσης στο Λουτράκι, τη Μονή του Αγίου Αθανασίου στην Πουλίτσα, τη Μονή Παναγία Πάντων Χαρά στο Ζευγολατειό αλλά και τη Μονή του Αγίου Δημητρίου στο Στεφάνι και των Παμμεγίστων Ταξιαρχών στο Σούλι. Η θρησκευτική παράδοση στην Κορινθία

διατηρείται ανά τους αιώνες και η οικοδόμηση λατρευτικών χώρων θα συνεχίζεται όσο η ανάγκη των κατοίκων και των επισκεπτών της, για προσέγγιση του Θείου, θα εξακολουθήσει να εκφράζεται με αυτόν τον τρόπο.

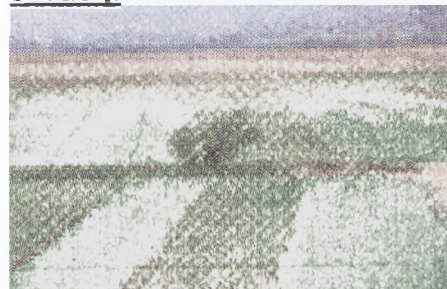
11.3 Γεωλογία

Εικόνα 153: Ηφαιστειογενή πετρώματα, στο μοναδικό ηφαιστειο του Νομού μας, το Σουσάκι.

Εικόνα 154: Τα ημιορεινά εδάφη της Κορινθίας καλλιεργούνται σε μεγάλη έκταση.

Εικόνα 155: Η πεδιάδα της Στυμφαλίας καλλιεργείται εντατικά, ακόμη και στα μέρη που αποσύρονται τα νερά το καλοκαίρι. Γεωλογικώς η Κορινθία ανήκει στο ευρύτερο γεωλογικό σύνολο, που προέκυψε από τη σύγκλιση και τελική

σύγκρουση των ηπειρωτικών πλακών της Αφρικής και της Ευρασίας. Έτσι, με βάση τη χρονολόγηση των πετρωμάτων του Νομού, προκύπτει ότι τα παλαιότερα πετρώματα είναι οι ασβεστόλιθοι, που εμφανίζονται στο δρόμο Λουτρακίου - Περαχώρας, μετά τη διασταύρωση προς Άγιο Πατάπιο. Οι ασβεστόλιθοι αυτοί καλύπτουν μικρή έκταση επιφανειακά, έχουν μικρό πάχος (3-4 μέτρα) και διασχίζονται από ηφαιστειακά πετρώματα. Η ηλικία τους είναι Περμίου δηλ. 230-285 εκατομμύρια χρόνια, από σήμερα. Επίσης, παρόμοια πετρώματα ίδιας ηλικίας εμφανίζονται στην εθνική οδό Κορίνθου - Αθηνών, μετά τους Αγίους Θεοδώρους, στη θέση Παλαιά Μονή βόρεια του Αγιονορίου και στη θέση Προφήτης Ηλίας βόρεια του Στεφανίου. Τριαδικής ηλικίας πετρώματα (195-225 εκατομμύρια χρόνια από σήμερα) εμφανίζονται στην ευρύτερη περιοχή ΒΑ του Σοφικού καλύπτοντας μεγάλη έκταση, στην Περαχώρα, στο παράκτιο τμήμα της Μυλοκοπής, έως τον όρμο Μικρά Στραβά και είναι ασβεστόλιθοι. Ιουρασικής ηλικίας πετρώματα (135-195 εκατομμύρια χρόνια από σήμερα) εμφανίζονται, κυρίως, στις περιοχές νοτιώς του Σοφικού και του Αγίου Βασιλείου, βόρεια του Λουτρακίου και είναι ασβεστόλιθοι. Ίδιας ηλικίας είναι

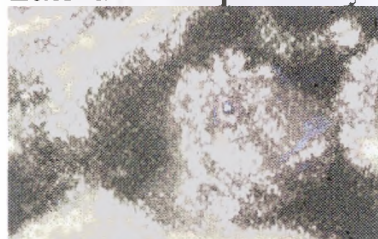
και ο ασβεστόλιθος του Ακροκορίνθου. Επίσης, οι οφιόλιθοι που εμφανίζονται κυρίως στα Γεράνεια όρη και στο Μαυροβούνι είναι της ίδιας ηλικίας. Κρητιδικής περιόδου (65-135 εκατομμύρια χρόνια από σήμερα) είναι οι ασβεστόλιθοι της περιοχής νότια του Λουτρού και του λόφου της Κορφιώτισσας και η φλύσχη της περιοχής της Περαχώρας. Νεώτερα πετρώματα είναι οι γνωστές "ασπριές", που η ηλικία τους είναι πλειοκαινική (τέλος Τριτογενούς) και καλύπτουν την ημιλοφώδη ζώνη του νομού. Τέλος, οι ηλικιακά νεότεροι γεωλογικοί σχηματισμοί είναι οι τεταρτογενείς (2 εκατομμύρια χρόνια από σήμερα), που καλύπτουν κυρίως την παράκτια ζώνη και τις κλειστές εσωτερικές λίμνες (Νεμέας, Κλεωνών, Κεφαλαρίου). Ο νομός Κορινθίας διασχίζεται από μεγάλο αριθμό ποταμοχειμάρρων παροδικής ροής (Φόνισσα, Σκουπέικος, Σύθας, Ελισσώνας, Ράχιανης, Ζαπάντης, Ξηριάς, κ.ά.) Ο ποταμός Ασωπός είναι ο μόνος με συνεχή παροχή και βασική πηγή αρδευτικού ύδατος και εμπλουτισμού του υπόγειου υδροφορέα της παράκτιας ζώνης. Έχει συνολικό μήκος 40 χλμ, πηγάζει από τα όρη Φαρμακά και Τραχύ και εκβάλλει στην περιοχή μεταξύ Βέλου και Κιάτου. Στο νομό εξάλλου,

υπάρχουν και πολλές καρστικές πηγές (Στυμφαλίας, Κεφαλαρίου, κ.ά.), ενώ οι παράκτιες και υποθαλάσσιες καρστικές πηγές (Ωρ. Ελένης, Αλμυρής, Κόρφου, Σελόντας) είναι υφάλμυρες. Πρέπει να σημειωθεί ότι στο διαθέσιμο νερό του νομού προστίθονται και τα αποθέματα της λίμνης Στυμφαλίας (έκταση 3.545 στρεμμάτων, μέσο βάθος 1,2 μέτρα), η οποία τροφοδοτείται από τα νερά της πεδιάδας της Πελλήνης, από τις πηγές της Στυμφαλίας και του Κεφαλαρίου αλλά και από τις επιφανειακές απορροές της υδρολογικής λεκάνης. Ένα μεγάλο μέρος των υδάτων της λίμνης κατευθύνεται στο Βοχαϊκό Χάνδακα και μέσω της σήραγγας του Αδριάνειου υδραγωγείου και του Ασωπού ποταμού μεταφέρονται στη λεκάνη της Βόχας.

11.4 Βυθός

Εικόνα 156:Κορινθιακός Βυθός

Εικόνα 157:Κορινθιακός Βυθός

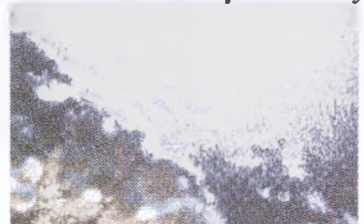
Εικόνα 158:Κορινθιακός Βυθός

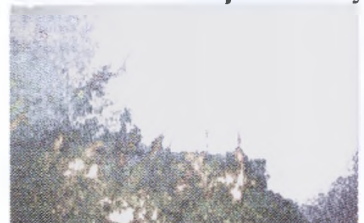
Εικόνα 159:Κορινθιακός Βυθός

Εικόνα 160:Κορινθιακός Βυθός

Εικόνα 161:Κορινθιακός Βυθός

Εικόνα 162:Κορινθιακός Βυθός

Ο Κορινθιακός κόλπος ανήκει στις κλειστές θάλασσες, έχει δύο ανοίγματα όπου μπορεί να ανακυκλώνει τα νερά

του όπου αυτό γίνεται ακολουθώντας τη διαδικασία της κίνησης της σελήνης όπως στον Εύριπο (Χαλκίδα). Καθότι βρισκόμαστε στην εύκρατη περιοχή θα έπρεπε η θερμοκρασία του νερού να κυμαίνεται από 7οC έως 24οC το καλοκαίρι στην επιφάνεια της θάλασσας, όπου συνεπάγεται ανάπτυξη ευρίθερων ζώων. Από το μήνα Δεκέμβριο έως και το Μάιο έχουμε τις χαμηλότερες θερμοκρασίες. Ενώ από τους μήνες Ιούνιο έως τον Νοέμβριο έχουμε τις υψηλότερες θερμοκρασίες.

Τα τελευταία χρόνια λόγω του φαινομένου του θερμοκηπίου παρατηρείται μια αύξηση γύρω στους 4-5οC. Ένας άλλος λόγος που συνέβαλε στην αύξηση της θερμοκρασίας του νερού είναι η μη εισροή νερού σε μεγάλες ποσότητες από ποτάμια και βροχοπτώσεις, λόγω της ξηρασίας των τελευταίων χρόνων. Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται στον Κορινθιακό κόλπο πανίδα που συνήθως συναντούμε σε τροπικές περιοχές (όπως γουρουνόψαρα). Η πανίδα αυτή μεταφέρεται στον κόλπο μέσω των υφάλων των πλοίων και των ρευμάτων του Ισθμού και καταφέρνει να επιβιώσει και να πολλαπλασιαστεί χάρη στις υψηλές θερμοκρασίες. Έτσι λόγω της αύξησης της θερμοκρασίας παρατηρούμε αφθονία χλωρίδας και

πανίδας

Λόγω της σεισμικότητας που παρουσιάζει η περιοχή παρατηρούμε υπόγειες πηγές, όπως αυτή ανοιχτά στο Μελίσσι. Από τη μελέτη που έκανα η πηγή βρίσκεται σε βάθος 42 μέτρων και αναβλύζει θερμό γλυκό νερό.

Υπάρχουν επίσης και άλλα συμπλέγματα από πηγές τα οποία είναι αναξιοποίητα. Στα βόρεια του κόλπου παρατηρούμε καταβόθρες οι οποίες απορροφούν τα νερά. Είναι και αυτός ένας τρόπος ανακύκλωσης του νερού.

Άλλη πηγή εισροής νερού στον κόλπο είναι τα ποτάμια, και δεν αναφερόμαστε μόνο σε αυτά που βρίσκονται στις αραιοκατοικημένες περιοχές, όσο σε αυτά που διαρρέουν τις πυκνοκατοικημένες περιοχές. Λίγα μέτρα πιο κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας αρχίζει ο πραγματικός παράδεισος του Κορινθιακού, όπου η χλωρίδα με την ιδιαίτερη ομορφιά της έρχεται να συμπληρώσει μια τροφική αλυσίδα με τους ποικιλόμορφους κρίκους πανίδας σ' ένα ταξίδεμα ζωής γεμάτης μεγαλείο που πολύ λίγοι δυστυχώς γνωρίζουν και απολαμβάνουν.

Από την πλευρά της Στερεάς Ελλάδας ο βυθός είναι βραχώδης με αποτέλεσμα να έχουμε καλή

ορατότητα και παράλληλα ανάπτυξη χλωρίδας και συνεπώς ανάπτυξη πανίδας. Από την πλευρά της Πελοποννήσου η υφή του βυθού είναι αμμώδης και κατά το πλείστον λασπώδης. Για το λόγο αυτό δεν μπορεί να αναπτυχθεί η χλωρίδα στο βαθμό που θα μπορούσε να διατηρήσει μια μόνιμη πανίδα. Έτσι στην περιοχή αυτή έχουμε πληθυσμούς μετακινούμενους ή εποχιακούς. Στη μέση περίπου του Κορινθιακού υπάρχουν δύο μεγάλα επιφανειακά ρεύματα που μεταφέρουν διάφορα είδη ψαριών όπως ξιφίες, τόνους, παλαμιδες, δελφίνια και άλλα. Η ταχύτητα των ρευμάτων στον Ισθμό της Κορίνθου φθάνει τους 2,5 κόμβους, με αποκορύφωμα τους 3 κόμβους σε περίπτωση που πνέουν άνεμοι ίδιας διεύθυνσεως. Η παλιρροιακή μορφή των ρευμάτων οφείλεται στη διαφορά στάθμης μεταξύ του Κορινθιακού και Σαρωνικού κόλπου.

Έχει παρατηρηθεί, τα τελευταία 8 έτη, ότι ο Κορινθιακός κόλπος φιλοξενεί 4 κοπάδια δελφινιών, των οποίων το παιχνίδισμα μπορεί ο καθένας να απολαύσει, αφού αφιερώσει κάποιο χρόνο προκειμένου να προσαρμοσθεί.

Εικόνα 163: Κορινθιακός Βυθός

Ελάτε να σας γνωρίσω τον υπέροχο σιωπηλό κόσμο του βυθού.

Ένα εντυπωσιακό πέπλο εξωτικής χροιάς απλώνεται μπροστά μας, μιλάμε για τις ποσειδώνιες (posidonia) τις κοινώς γνωστές «φυκιάδες». Ένα είδος με τη δική του βιολογική ιστορία. Απόγονοι της αυστραλιανής ποσειδώνιας παλαιοενδημικό είδος (αρχαία και τροπική προέλευση) που κατάφερε να επιβιώσει, στις περιβαλλοντικές συνθήκες της Μεσογείου γενικότερα. Δεν έχει επιβεβαιωθεί ο τρόπος μετοίκησης τους αφού μιλάμε για ένα φυτό με ήπια και αργή εξάπλωση.

Ο Κορινθιακός φιλοξενεί σπόγγους.

Προσκολλόμενοι σε βράχους σχηματίζουν ένα εντυπωσιακό χαλί από ποικίλους χρωματισμούς (κίτρινοι, κόκκινοι, ροζ, λευκοί, καφέ, κ.ά.).

Είναι ζωντανοί οργανισμοί με πολύ καλό υδροκυκλοφοριακό σύστημα και στέρεο πόστο που τους επιτρέπει να

ρουφούν κυριολεκτικά το νερό που μεταφέρεται διυλίζοντας την τροφή τους κι έτσι αποκομίζουν τα τροφικά στοιχεία που χρειάζονται.

Οι σπόγγοι ποικίλουν στο χρώμα, στο μέγεθος και στο σχήμα.

Εικόνα 164: Κορινθιακός Βυθός

Εικόνα 165: Κορινθιακός Βυθός

Εικόνα 166: Κορινθιακός Βυθός

Εικόνα 167: Κορινθιακός Βυθός

Εδώ διαπιστώνουμε ότι σημαντικό ρόλο στο υδρόβιο οικοσύστημα παίζει η θερμοκρασία, τα ρεύματα, οι σεισμοί, άνεμοι, και κατά συνέπεια οι κυματισμοί που δημιουργούνται (διάβρωση ακτών, κ.ά.). Τη μεγαλύτερη δε ευθύνη στην ισορροπία

του οικοσυστήματος κατέχει η ρύπανση (καταστροφές πανίδας, χλωρίδας). Ο άνθρωπος καλείται να προστατέψει αυτή την τόσο μεγαλειώδη κληρονομιά που έχει δανειστεί από τις επόμενες γενεές και υποχρεούται να τη διαφυλάξει είτε με συλλογικές είτε με ατομικές προσπάθειες.

Η μοναδική ελπίδα για το μέλλον είναι να αξιοποιήσουμε αυτά που μας παρέχει η θάλασσα, με ήπιες μορφές εκμετάλλευσης, συμβατές με την προστασία του περιβάλλοντος. Όπου συνδυάστηκε η προστασία με σωστά σχεδιασμένο οικοτουρισμό (φυσιολατρικές περιηγήσεις, θαλάσσια πάρκα, καταδύσεις, ελεγχόμενη αλιεία, σωστή ανάπτυξη υδατοκαλλιεργειών) οι κάτοικοι διαπίστωσαν ότι τα εισοδήματα αυξήθηκαν, η παραγωγή βελτιώθηκε σημαντικά και φωτίστηκε η αισθητική και πνευματική πλευρά του τόπου και όχι μόνο. Πρέπει να αποδεχτούμε και να σεβαστούμε τη θάλασσα, διαφορετικά οι ελπίδες επιβίωσης του Κορινθιακού και γενικότερα της Μεσογείου θα λιγοστεύουν. Όταν οι κάτοικοι δε γνωρίζουν τη βιολογική ιστορία της θαλάσσιας ύπαρξης, δεν μπορούν συνεπώς να εκτιμήσουν, να σεβαστούν και να απαιτήσουν ή να συμβάλουν στην προστασία της.

Πρέπει να δεχτούμε ως αξίωμα το
γεγονός ότι δεν είναι δυνατόν να
προσδοκούμε την ύπαρξη του
ανθρώπου πάνω στον πλανήτη, όταν
έχουμε ήδη αρχίσει να καταστρέφουμε
τις διατροφικές και ζωτικές πηγές μας.

Ταξινομούμε ανάλογα με το είδος των δραστηριοτήτων τους τις υπάρχουσες μορφές κοινωνικής οικονομίας στο νομό Κορινθίας.

12.1 Πολιτιστικές

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ & ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

<http://www.stephanion.gr>
200 08 Στεφάνι Κορινθίας
Τηλ. : 27410 25806

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΟΥΛΗΝΑΡΙΟΥ «Ο ΖΑΠΑΝΤΗΣ»

Τηλ. : 27410 59222

ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΤΕΓΗ» ΖΕΥΓΟΛΑΤΕΙΟΥ

Ζευγολατιό
Τηλ. : 27410 53838

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ Ο ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Χαλκείο
Τηλ. : 27410 59455

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΓΙΑΛΙΟΥ

Τηλ. : 27410 86330

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΟΦΙΚΟΥ

Τηλ. : 27410 93169

ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΣΣΟΥ «Η ΡΕΑ»

Άσσος
Τηλ. : 27410 87122

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ & ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΕΩΝ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ

Κρυονέρι
Τηλ. : 27420 51011

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΡΟΖΕΝΩΝ ΕΒΡΟΣΤΙΝΗΣ

Ροζενά
Τηλ. : 27430 32269

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ & ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ

Κολοκοτρώνη 17, Λουτράκι
Τηλ. : 27440 64929

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Λ. Κορίνθου 59, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 28131

12.2 Οικολογικές

ΕΝΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ «Ε.Π.Ε.Κ.»
Κόρινθος

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ «ΕΥ ΖΗΝ»

<http://users.forthnet.gr/egi/vasot>
Ευρωστίνη Κορινθίας
Τηλ. : 27430 32493

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ Κ. ΔΙΜΗΝΙΟΥ

Τηλ. : 27420 27377

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Αγ. Βλασίου 16, Ευλόκαστρο
Τηλ. : 27430 25835

12.3 Κοινωνικές

ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΠΡΩ.ΠΑ.Κ»

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ

<http://www.propak.gr>
Απ. Παύλου 57, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 84974, 80550, 27171
fax : 27410 84974

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ & ΝΕΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

<http://skofne.knk.gr>
Κολιάτσου 112, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 75152
fax : 27410 75153

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΙΤΟΛΟΑΚΑΡΝΑΝΩΝ «Ο ΑΓ. ΚΟΣΜΑΣ»

Εθν. Αντίστασης 28, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 85984

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΡΚΑΔΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Νοταρά 87, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 22868

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΓ. ΘΕΟΔΩΡΩΝ

Αγ. Θεόδωροι
Τηλ. : 27410 62202

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΕΧΡΙΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κεχριές
Τηλ. : 27410 37515

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ «Η ΠΗΛΔΟΣ»

Γραφείο Κύπρου 71, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 72230

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Εθν. Αντίστασης 28, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 71857

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΥΠΡΙΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ «Ο ΕΥΑΓΟΡΑΣ»

Κολιάτσου 49-51, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 71844

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ «Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ»

Απ. Παύλου 36, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 24874

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

Λεωφ. Κορίνθου & Αρεως, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 28769

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΟΝΤΙΩΝ Ν.ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολοκοτρώνη 56, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 25753

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΩΝ ΝΕΜΕΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Τηλ. : 27460 24125

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΠΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ «Ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ»

Λαλιώτης
Τηλ. : 27420 41099, 41222

ΦΙΛΟΠΡΟΔΟΣ & ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ»

Α. Διμηνιό
Τηλ. : 27420 26280

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΠΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ «Ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ»

Ελληνικό
Τηλ. : 27430 51943, 51873

ΦΙΛΟΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΡΥΑΣ

Καρυά

Τηλ. : 27430 91194

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΒΑΠΤΙΣΤΗΣ»

Περαχώρα

Τηλ. : 27440 79110

ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Κολιάτσου 49, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 25116

ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΕΜΕΑΣ

Τηλ. : 27460 22044

ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΙΑΤΟΥ

Σόλωνος 8Α, Κιάτο

Τηλ. : 27420 23712

ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Π. Τσαλδάρη, Ευλόκαστρο

Τηλ. : 27430 22111

ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΤΑ ΓΕΡΑΝΕΙΑ»

Λ. Κατσώνη 4, Λουτράκι

Τηλ. : 27440 65388

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΣΧΟΝΤΩΝ ΑΠΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΑΝΑΙΜΙΑ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολιάτσου 76-78, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 85977

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΟΛΥΤΕΚΝΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολιάτσου 67, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 28503

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΑΙΜΟΔΟΤΩΝ ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Αγ. Βλασίου 16, Ευλόκαστρο

Τηλ. : 27430 22158

ΕΝΩΣΗ ΑΝΑΠΗΡΩΝ & ΘΥΜΑΤΩΝ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολοκοτρώνη 71α, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 24560

ΕΝΩΣΗ ΜΕΣΣΗΝΙΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολιάτσου 85, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 72332

ΕΝΩΣΗ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ Τ.Ε. ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Δαμασκηνού 56, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 81380

**ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ
(Π.Ε.Α.Ε.Α.)**

Παράρτημα Κορίνθου
Εθν. Αντίστασης 5, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 26608

12.4 Επαγγελματικές

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΔΑΣΚΑΛΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολοκοτρώνη 52, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 26327

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Δικ. Μέγαρο, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 22155, 80400-2, 80410

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Πρόεδρος
Δικ. Μέγαρο, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 29624

ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Ερμού 2, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 28555

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΛΟΓΙΣΤΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Απ. Παύλου 36, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 25285

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΔΟΥ ΑΡΓΟΛΙΔΟΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Απ. Παύλου 36, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 28781

ΙΑΤΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολοκοτρώνη 2, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 23024

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΤΑΞΙ «ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ»

Ισθμός
Τηλ. : 27410 49100

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΤΑΞΙ & ΑΓΟΡΑΙΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Θράκης 1 Καλλιθέα, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 24844

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΤΑΞΙ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ

Ελ. Βενιζέλου (ΟΣΕ), Λουτράκι

Τηλ. : 27440 22600, 22555

Ελ. Βενιζέλου (ΚΤΕΛ), Λουτράκι

Τηλ. : 27440 65000

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Αράτου 62, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 72228

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟΥΧΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ «ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

Κολιάτσου 30, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 22613

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Δαμασκηνού 60-62, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 20439

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κύπρου 90, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 24010

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΙΣΤΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολοκοτρώνη 56, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 81489

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολιάτσου 36, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 25140

ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Απ. Παύλου 20-24, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 29778, 72780

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΣΙΚΥΩΝΟΣ

Περιάνδρου 10, Κιάτο

Τηλ. : 27420 23329

ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΙΑΤΟΥ

Κινηταρά 19, Κιάτο

Τηλ. : 27420 26795

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΑΓ. ΚΩΝ/ΤΙΝΟΣ»

Λέχαιο

Τηλ. : 27410 88456

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ «Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ»

Ερμού 105, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 85700

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Πρόεδρος

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 21029

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Διεύθυνση

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 21545

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Λογιστήριο

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 22036

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Τμήμα Εφοδίων

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 80509

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Ομάδα Παραγωγών

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 80509

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Ασφαλιστικές Εργασίες

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 24955

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κεντρικές Αποθήκες Σταθμός ΣΕΚ

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 24885

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Πρατήριο Γεωργικών Φαρμάκων

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 24885

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Αποθήκη Λιπασμάτων

Χίλιομόδι

Τηλ. : 27410 98266

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Ζωοτροφές - Ζάχαρη
5ο χλμ. Κορίνθου - Αργούς, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 26558

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Τυποποιητήριο Ελαιολάδου
5ο χλμ. Κορίνθου - Αργούς, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 81258

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Επιδότησεις
Δημοκρατίας 2, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 24778
fax : 27410 23778

ΕΝΩΣΗ ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΑΞ/ΚΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ

Πυλαρινού 55, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 23568

ΕΝΩΣΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Ερμού 51, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 25602

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Αποθήκες - Συσκευαστήρια Σταθμός ΣΕΚ
Τηλ. : 27410 24885

**ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ
ΑΠΟΘΗΚΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΧΙΛΙΟΜΟΔΙΟΥ**

Τηλ. : 27410 98266

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΒΟΧΑΣ

Πρόεδρος
Βραχάτι
Τηλ. : 27410 55212

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΒΟΧΑΣ

Γραφεία
Βραχάτι
Τηλ. : 27410 55214

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΒΟΧΑΣ

Γεωρ. Φάρμακα
Βραχάτι
Τηλ. : 27410 53331

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΒΟΧΑΣ

Σούπερ Μάρκετ

Βραχάτι
Τηλ. : 27410 53332

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΒΟΧΑΣ

Αποθήκη Λιπασμάτων
Βραχάτι
Τηλ. : 27410 55157

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΣΥΝ.Π.Ε.

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 22036

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΣΥΝ.Π.Ε.

Πρατήριο Γεωργικών Φαρμάκων & Μηχανημάτων
Τηλ. : 27410 24778

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Αποθήκες Ελαιολάδου - Κριθής - Αραβοσίτου
Οδός Κορίνθου - Αργούς Διασταύρωσις Εξαμιλίων
Τηλ. : 27410 26558

ΕΝΩΣΗ ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Αθήκια
Τηλ. : 27410 39335

ΕΝΩΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΡΑΔΙΟΤΑΞΙ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Θράκης 1, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 73300

ΕΝΩΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΡΑΔΙΟ ΤΑΞΙ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Θράκης 1, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 73000

ΕΝΩΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

(Ε.Λ.Μ.Ε.Κ.)
Κροκίδα 11, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 26860

ΕΝΩΣΗ ΠΑΝΤΟΠΩΛΩΝ MARKET ΕΛΛΑΣ ΕΠΕ

Ποσειδωνίας 12, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 84937-8

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Πρόεδρος
Δημοκρατίας 2, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 21545

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΡΗΤΙΝΟΣΥΛΛΕΚΤΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Δημοκρατίας 2, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 24955

ΕΝΩΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ (ΕΤΕ) Δ.Ε.Η.

Τμήμα Κορίνθου
Δερβενακίων 2, Κόρινθος
Τηλ. : 0741026585

ΤΟΠΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ & ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (Τ.Ε.Δ.Κ) Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Περιάνδρου 56, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 27989, 85889, 28674, 81360-1

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΙΑΤΟΥ

Πρόεδρος - Διευθυντής
Σικυώνος 30, Κιάτο
Τηλ. : 27420 22210

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΙΑΤΟΥ

Λογιστήριο - Ασφάλειες
Σικυώνος 30, Κιάτο
Τηλ. : 27420 22229

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΙΑΤΟΥ

Επιδοτήσεις
Σικυώνος 30, Κιάτο
Τηλ. : 27420 25266

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΙΑΤΟΥ

Πρατήρια - Γεωπόννοι
Σικυώνος 30, Κιάτο
Τηλ. : 27420 22234

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΙΑΤΟΥ

Λιπάσματα - Ζωοτροφές
Σικυώνος 30, Κιάτο
Τηλ. : 27420 22878

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΙΑΤΟΥ

Οργάνωση Παραγωγής
Σικυώνος 39, Κιάτο
Τηλ. : 27420 22455
fax : 27410 22455

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΙΑΤΟΥ

Κέντρο Διανομής Αγροτικών Εφοδίων
Κρυονέρι
Τηλ. : 27420 51055

**ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΙΑΤΟΥ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΜΕΣΣΙΝΟΥ**

Κέντρο Διανομής Αγροτικών Εφοδίων

Μεσσινό

Τηλ. : 27470 41333

**ΕΝΩΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ Β
(Ε.Λ.Μ.Ε.Κ. Β)**

Αριστοτέλους 49, Κιάτο

Τηλ. : 27420 22621

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΩΝ ΙΚΑ ΚΙΑΤΟΥ & ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ

Κροκιδά 32, Κιάτο

Τηλ. : 27420 25781

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΔΕΡΒΕΝΙΟΥ

Δερβένι

Τηλ. : 27430 31331

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Αποθήκη Λιπασμάτων

Π. Τσαλδάρη 29, Ξυλόκαστρο

Τηλ. : 27430 22245

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Γραφεία

Π. Τσαλδάρη 29, Ξυλόκαστρο

Τηλ. : 27430 22432

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Πρατήριο

Κολοκοτρώνη 18, Ξυλόκαστρο

Τηλ. : 27430 22821

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Πρατήριο

Σ. Παπαγεωργίου 11, Ξυλόκαστρο

Τηλ. : 27430 28768

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΝΕΜΕΑΣ

Διεθυντής

Νεμέα

Τηλ. : 27460 23309, 22236

ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΝΕΜΕΑΣ

Σούπερ Μάρκετ

Νεμέα

Τηλ. : 27460 23104

**ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΝ. ΕΡΓΟΛ. ΥΔΡΑΥΛ. Ν.
ΚΟΡΙΝΘ. Σ.Π.Ε.**

Πατρών 134, Κόρινθος
Τηλ. : 0741084150

**ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΝΑΛ. ΕΡΓΟΛΑΒΩΝ
ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ**

4ο χλμ. Κορίνθου - Πατρών
Τηλ. : 0741073210, 73220

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΕΩΠΟΝΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολιάτσου 36, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 84505

**ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΡΓΟΛΗΠΤΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ Ν.
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ**

Ερμού 4, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 26836

**ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΦΕΔΡΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΑΝΘΥΠΑΣΠΙΣΤΩΝ ΝΟΜΟΥ
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ**

Πυλαρινού 45, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 23760

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Αράτου 36, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 28322

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΓ. ΘΕΟΔΩΡΩΝ

Τηλ. : 27410 68333

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΣΣΟΥ

Τηλ. : 27410 87584

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΒΡΑΧΑΤΙΟΥ

Τηλ. : 27410 53833

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΖΩ-Ι ΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Χάνια Αγ. Βασιλείου
Τηλ. : 27410 97085

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΖΩ-Ι ΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Χίλιομόδι
Τηλ. : 27410 99107

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΛΕΝΤΖΙΟΥ

Τηλ. : 27410 58330

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΛΕΝΙΑΣ

Γραφείο

Τηλ. : 27410 98488

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΛΕΝΙΑΣ

Ελαιοτριβείο

Τηλ. : 27410 98024

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Πεδίο Βολής

Τηλ. : 27410 83244

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Κροκίδα 102, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 24545, 26884

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΟΥΤΑΛΑΣ

Τηλ. : 27410 98957

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΛΕΧΑΙΟΥ

Τηλ. : 27410 88797

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΞΥΛΟΚΕΡΙΖΑΣ

Τηλ. : 27410 36700, 36760

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΟΥΛΛΙΤΣΑΣ

Τηλ. : 27410 51966, 52166

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ «Η ΠΙΝΔΟΣ»

Δέλτα, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 27703, 27969

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΧΑΛΚΕΙΟΥ

Τηλ. : 27410 59380

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΧΙΛΙΟΜΟΔΙΟΥ

ΒΕΡΥΚΟΚΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ

Τηλ. : 27410 98397

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΧΙΛΙΟΜΟΔΙΟΥ

ΒΕΡΥΚΟΚΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ

Ζυγαριά

Περιοχή Λούτσα

Τηλ. : 27410 98620

ΑΓΡΟΤΟΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΓΓΕΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Τηλ. : 27410 92298

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ «Ο ΕΡΜΗΣ»

Πυλαρινού 72, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 83971, 85906

ΑΡΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ «Ο ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ»

Ζευγολατιό
Τηλ. : 27410 51360

ΑΡΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΓΙΑΛΙΟΥ «Ο ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ»

Τηλ. : 27410 86969

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΒΟΧΑΪΚΟΥ Α' «Η ΖΩΟΔΟΧΟΣ ΠΗΓΗ»

Τηλ. : 27410 55722

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΒΟΧΑΪΚΟΥ Β' «Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ»

Τηλ. : 27410 55681

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΒΟΧΑΪΚΟΥ Γ' «Η ΠΡΟΟΔΟΣ»

Τηλ. : 27410 55226, 54534

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΘΙΚΙΩΝ

Τηλ. : 27410 39166, 39866

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΞΑΜΙΛΙΩΝ

Τηλ. : 27410 36366

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΖΕΥΓΟΛΑΤΕΙΟΥ «Ο ΣΑΜΨΩΝ»

Ζυγιστήριο - Συσκευαστήριο
Τηλ. : 27410 54768

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΘΙΚΙΩΝ

Τηλ. : 27410 39572

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΛΕΝΙΑΣ

Τηλ. : 27410 98940

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΥΛΟΚΕΡΙΖΑΣ

Τηλ. : 27410 36462

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΣΟΥΛΗΝΑΡΙΟΥ

Τηλ. : 27410 59223

ΔΑΣΙΚΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΧΙΛΙΟΜΟΔΙΟΥ

Τηλ. : 27410 98262

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τηλ. : 27410 97276

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Γραφείο
Χάνια Αγ. Βασιλείου
Τηλ. : 27410 97287

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΘΙΚΙΩΝ

Τηλ. : 27410 39296

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΣΟΛΟΜΟΥ

Τηλ. : 27410 31337

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΣΠΑΘΟΒΟΥΝΙΟΥ

Τηλ. : 27410 99156

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΠΩΛΗΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ**

Γραφείο Πουλλίτσας
Τηλ. : 27410 55837

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΠΩΛΗΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ**

Γραφεία Λεχαίου
Τηλ. : 27410 86202, 86639

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΠΩΛΗΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ**

Γραφεία Άσσου
Τηλ. : 27410 87977

**ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ
ΕΡΓΟΛΗΠΤΩΝ & ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ ΝΟΜΟΥ
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ**

Κολιάτσου 85, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 26646, 27803

**ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΙΚΟΣ & ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ
ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΥΠΕΡΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ ΚΤΕΛ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
Ε.Π.Ε.**

Κολιάτσου 20, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 72390

**ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΙΚΟΣ & ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ
ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ & ΦΟΡΤΗΓΩΝ Δ.Χ.**

Γεφυράκι, Κόρινθος
Τηλ. : 27410 72720

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΒΟΧΑΪΚΟΥ

Τηλ. : 27410 55633

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΑΣΣΟΥ

Τηλ. : 27410 86489

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΑΣΣΟΥ

Συσκευαστήριο

Τηλ. : 27410 86125

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ & ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ**

Γλυφάδα

Τηλ. : 27410 25472

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΡΗΤΙΝΗΣ

Σοφικό

Τηλ. : 27410 93243

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΣΟΥΛΤΑΝΙΝΑΣ & ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ

Γραφείο

Αρχαία Κόρινθος

Τηλ. : 27410 31272

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Πουρνέρι

Τηλ. : 27410 71325, 72132

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΟΛΑΒΩΝ - ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Πατρών 134, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 28150

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΟΛΑΒΩΝ - ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Πατρών 130, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 20323

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΟΛΑΒΩΝ - ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

4ο χλμ. Κορίνθου - Πατρών

Τηλ. : 27410 20377

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ

Τηλ. : 27410 54750

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΦΕΚΟΠΤΩΝ & ΠΑΝΤΟΠΩΛΩΝ ΝΟΜΟΥ
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ**

Άσσος

Τηλ. : 27410 87153

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΣΟΦΙΚΟΥ

Τηλ. : 27410 93335

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ «Ο ΑΠΕΣΣΑΣ»

Γραφείο
Ζευγολατιό
Τηλ. : 27410 51717

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ «Ο ΑΠΕΣΣΑΣ»

Συσκευαστήριο
Ζευγολατιό
Τηλ. : 27410 54429

**ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΑΓΡΟΤ. ΤΡΑΠΕΖΑΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΥΝ Π.Ε.**

Τμήμα Ισθμίας
Δυτική Ισθμία
Τηλ. : 27410 37282

**ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

Αμόνι
Τηλ. : 27410 96295

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΓΙΑΛΙΟΥ Α «Η ΠΡΟΟΔΟΣ»

Τηλ. : 27410 86655

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΓΙΑΛΙΟΥ Β «Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΩΤΗΡΟΣ»

Τηλ. : 27410 86780

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ

Τουρκογέφυρα
Τηλ. : 27420 27138

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΒΕΛΟΥ «Η ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ»

Τηλ. : 27420 33370

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΛΤΟΥ

Ελαιοτριβείο
Τηλ. : 27420 41100

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΟΥΛΚΙΟΥ

Ζυγιστήριο
Τηλ. : 27420 26908

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΑΣΙΟΥ

Τηλ. : 27420 24699

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΣΤΙΜΑΓΚΑΣ

Τηλ. : 27420 61278, 61279
fax : 27420 61488

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΤΡΑΓΑΝΑΣ

Τηλ. : 27420 26499

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΒΕΛΟΥ

Γραφείο

Αγ. Μαρίνα

Τηλ. : 27420 32870

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΔΙΜΗΝΙΟΥ

Τηλ. : 27420 24187

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΔΙΜΗΝΙΟΥ

Ζυγιστήριο – Συσκευαστήριο

Τηλ. : 27420 25487

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΟΧΩΡΙΟΥ

Τηλ. : 27420 33566

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ «Η ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ»

Γραφείο

Πεσόντων 4, Βέλο

Τηλ. : 27420 33120

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΙΑΤΟΥ

Ζυγιστήριο

Τηλ. : 27420 24547

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΟΥΔΑΚΙΟΥ

Τηλ. : 27420 24409

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΤΡΑΓΑΝΑΣ

Τηλ. : 27420 23499

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ

Τηλ. : 27420 51441

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΛΤΟΥ

Τηλ. : 27420 41359

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ

Τηλ. : 27420 51001

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΣΟΥΛΙΟΥ

Τηλ. : 27420 51020, 51387

ΕΞΑΓΩΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΒΕΛΟΥ

Αγ. Φανούριος, Βέλο

Τηλ. : 27420 32272

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΟΛΑΒΩΝ ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ

Κιάτο

Τηλ. : 27420 28570

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΙΑΤΟΥ**

Νικηταρά 25, Κιάτο

Τηλ. : 27420 24007

ΛΑΤΟΜΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Αράτου 21, Κιάτο

Τηλ. : 27420 21370

ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Αριστοτέλους 76, Κιάτο

Τηλ. : 27420 23610

ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ & ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΙΚΡΟΥ ΒΑΛΤΟΥ

Τηλ. : 27420 41287

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΠΑΣΙΟΥ

Τηλ. : 27420 24773

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΙΚΥΩΝΟΣ

Σικυών

Τηλ. : 27420 28919, 23919

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ & ΑΡΔΕΥΣΗΣ
ΚΡΗΝΩΝ Β ΣΥΝ.Π.Ε.**

Κρήνες

Τηλ. : 27420 33267

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΙΑΤΟΥ**

25ης Μαρτίου & Περιάνδρου, Κιάτο

Τηλ. : 27420 27091

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΥΔΡΑΥΛΙΚΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΙΑΤΟΥ**

25ης Μαρτίου & Αριστοτέλους, Κιάτο

Τηλ. : 27420 27092

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΡΟΖΕΝΩΝ ΕΒΡΟΣΤΙΝΗΣ

Γραφείο

Τηλ. : 27430 32307

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΡΟΖΕΝΩΝ ΕΒΡΟΣΤΙΝΗΣ

Γεφυροπλάστιγκα

Τηλ. : 27430 31330

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΖΕΜΕΝΟΥ

Τηλ. : 27430 94214

**ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΚΑΡΙΩΤΙΚΩΝ**

Τηλ. : 27430 22323

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Καριώτικα

Τηλ. : 27430 24740

**ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΦΡΟΥΤΩΝ & ΛΟΠΙΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΜΑΝΝΑΣ**

Τηλ. : 27430 92308

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ

Τηλ. : 27430 95366

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΠΩΛΗΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΜΑΡΙΟΥ**

Τηλ. : 27430 25460

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΓΕΛΙΝΙΑΤΙΚΩΝ

Ζυγιστήριο

Τηλ. : 27430 23977

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Υψηλών Αλωνιών Τέρμα

Τηλ. : 27430 24554

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΜΕΛΙΣΣΙΟΥ

Τηλ. : 0743061313

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΜΕΛΙΣΣΙΟΥ

Συσκευαστήριο

Τηλ. : 27430 61394

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΣΥΚΙΑΣ

Τηλ. : 27430 24551

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΘΑΛΕΡΟΥ

Τηλ. : 27430 61097

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΡΙΖΑΣ

Τηλ. : 27430 71243

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΓΕΛΙΝΙΑΤΙΚΩΝ

Τηλ. : 27430 23715

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ & ΔΕΝΔΡΥΛΛΙΩΝ
ΚΑΜΑΡΙΟΥ**

Τηλ. : 27430 28265

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΔΕΡΒΕΝΙΟΥ

Τηλ. : 27430 32340

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ & ΔΕΝΔΡΥΛΛΙΩΝ Κ.
ΛΟΥΤΡΟΥ**

Τηλ. : 27430 41061

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ & ΔΕΝΔΡΥΛΛΙΩΝ
ΠΙΤΣΩΝ**

Τηλ. : 27430 41630

**ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ & ΔΕΝΔΡΥΛΛΙΩΝ
ΛΥΚΟΠΟΡΙΑΣ**

Τηλ. : 27430 51494

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΚΑΡΥΑΣ

Καριώτικα

Τηλ. : 27430 28175

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΩΛΗΣΗΣ ΣΤΑΦΙΔΟΚΑΡΠΟΥ ΠΑΝΑΡΙΤΙΟΥ

Τηλ. : 27430 92231

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΛΕΩΝΩΝ

Τηλ. : 27460 31311

ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΕΤΡΙΟΥ

Τηλ. : 27460 41455

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΠΟΖΙΚΑ

Τηλ. : 27460 51329

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΤΡΑΝΣ ΝΕΜΕΑΣ

Τηλ. : 27460 23501

ΟΙΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟΣ & ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΝΕΜΕΑΣ

Τηλεφωνικό Κέντρο

Τηλ. : 27460 22210, 22845, 23059

ΟΙΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟΣ & ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΝΕΜΕΑΣ

Διεύθυνση

Τηλ. : 27460 22896

fax : 27460 23052

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Κλεφτόραχη

Τηλ. : 27440 23015

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ

Υψηλάντου 29, Λουτράκι

Τηλ. : 27440 63343

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΧΟΡΤΟΝΟΜΗΣ

Γραφείο

Περαχώρα

Τηλ. : 27440 79444

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΧΟΡΤΟΝΟΜΗΣ

Ελαιουργείο

Περαχώρα

Τηλ. : 27440 79445

ΔΑΣΙΚΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ

Τηλ. : 27440 79183

**ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ Ν.
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ**

Αδειμάντου 28, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 72452

**ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ - ΒΙΟΤΕΧΝΩΝ & ΕΜΠΟΡΩΝ Ν.
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ**

Ερμού 2, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 81436

12.5 Αθλητικές

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΘΛΗΤΩΝ ΣΚΟΠΕΥΤΩΝ Ν. ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Εθν. Αντίστασης 5, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 81430

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΦΙΛΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥ (Π.Ε.Φ.Ο.)

Παράρτημα Κορίνθου

Εθν. Αντίστασης 18, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 25500

ΕΝΩΣΗ ΠΕΤΟΣΦΑΙΡΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Εθν. Αντίστασης 28, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 85933

ΕΝΩΣΗ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Πατρών & Νοταρά, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 22258

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΔΙΑΓΗΤΩΝ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΑΡΓΟΛΙΔΟΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολιάτσου 64, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 23076

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΔΙΑΙΤΗΤΩΝ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολιάτσου 64, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 22615

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΠΡΟΠΟΝΗΤΩΝ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κολιάτσου 76-78, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 84777

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΑΘΛΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Περιάνδρου 3, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 80595

ΟΜΙΛΟΣ ΑΝΤΙΣΦΑΙΡΙΣΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Περιάνδρου 46, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 81378

ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ «ΑΛΑΚ»

<http://www.alak.gr>

Κροκιδά 11, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 84994

ΝΑΥΤΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ «ΑΡΙΩΝ» ΙΣΤΙΟΠΛΟΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Κύπρου 152, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 81871

ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Εθν. Αντίστασης 17, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 28630

ΟΜΙΛΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΣΚΟΠΟΒΟΛΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Εθν. Αντίστασης 28, Κόρινθος

Τηλ. : 27410 81443

ΝΑΥΤΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ

Υψηλάντου 11, Λουτράκι

Τηλ. : 27440 61987

ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ

Μαρίνα Ευλοκάστρου

Τηλ. : 27430 25620

ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΙΑΤΟΥ

Σωτ. Πούλου 3, Κιάτο

Τηλ. : 27420 26546

12.6 Εξωραιοτικές

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΝΩ ΚΑΛΥΒΙΖΕΣ «ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ»

Ρ. Φεραίου Αγ. Θεόδωροι

Τηλ. : 27410 62784

ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΑΛΚΥΩΝ»

Κυρά Βρύση

Τηλ. : 27410 38088

ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ & ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΚΛΑΡΑ ΕΛΙΑΣ»

Ισθμια

Τηλ. : 27410 48592

ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ & ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΟΥΤΡΟΥ ΕΛΕΝΗΣ

Λουτρό Ελένης

Τηλ. : 27410 33092

ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΛΑΜΑΚΙΟΥ «ΑΓ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ»

Τηλ. : 27410 49258

ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟ ΛΙΘΑΡΙ

Αγ. Θεόδωροι

Τηλ. : 27410 69191

ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ Α. ΣΟΥΣΑΚΙΟΥ

Ισθμια

Τηλ. : 27410 48009

ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΑΜΟΝΙ»

Τηλ. : 27410 96394

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΛΥΒΙΖΕΣ

Καλύβιζες, Αγ. Θεόδωροι

Τηλ. : 27410 62677

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΣΕΠΙ ΣΚΥΡΩΝΙΑΔΑΣ

Τηλ. : 27410 62074

ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΤΗΜΑΤΟΣ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ

Κατουνίστρα

Τηλ. : 27440 62090

ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «Ν. ΛΟΥΤΡΑΚΙ»

Παναγιάς Γιάτρισσας 36, Λουτράκι

Τηλ. : 27440 65859

**ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΟΙΚΙΣΤΩΝ ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΩΝ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ «Ο ΑΓ.
ΑΝΔΡΕΑΣ»**

Λ. Κατσώνη 4, Λουτράκι
Τηλ. : 27440 26393

**ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΟΙΚΙΣΤΩΝ ΑΓ.
ΘΕΟΔΩΡΩΝ**

ΠΕΟΑΚ Αγ. Θεόδωροι
Τηλ. : 27410 62695

12.7 Ιδρύματα

ΙΔΡΥΜΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Κροκιά 44, Κιάτο
Τηλ. : 27420 22280

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΔΑΜΙΑΝΟΥ

Σχίνος Λουτρακίου
Τηλ. : 27440 57070, 57224

12.8 Δραστηριότητες κοινωνικής οικονομίας ΜΚΟ της Κορινθίας

Ενδεικτικά παραθέτουμε τις δραστηριότητες κάποιων ΜΚΟ:

**12.8.1 ΕΥ ΖΗΝ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΔΗΜΟΥ
ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ**

Η εξασφάλιση, διαφύλαξη και εξύψωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων του Δήμου Ευρωστίνης Κορινθίας όπως αυτή διαμορφώνεται μέσα από:

την υγεία

την οικονομική κατάσταση

το περιβάλλον

την διασκέδαση

τη μόρφωση

Η καταγραφή των θεμάτων που απασχολούν την τοπική κοινωνία, η διοργάνωση συζητήσεων, η προσπάθεια για λύσεις με κάθε νόμιμο μέσο.

Τα θέματα που μας απασχολούν τώρα είναι:

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Συνενώσεις σχολείων, Αναγκαστικές ξένες γλώσσες κλπ)

ΤΟΠΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ (Βιολογικές καλλιέργειες - Επιδότησεις κλπ)

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΥΓΕΙΑ (Μεταλλαγμένα - Ολιστική Ιατρική κλπ) Σχολικές Διατροφικές Συνήθειες

ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΝΕΡΟΥ

ΣΥΝΘΕΣΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ.

Ο ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΜΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ ΜΕ ΝΙΚΗΤΕΣ ΚΑΙ ΝΙΚΗΜΕΝΟΥΣ ,ΜΙΑ ΦΥΣΗ ΚΑΤΕΣΤΡΑΜΕΝΗ ΚΑΙ ΕΝΑΝ ΠΛΑΝΗΤΗ ΛΗΛΑΤΗΜΕΝΟ. ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΑΚΟΜΗ ΣΕ ΕΝΑΝ ΣΚΕΠΤΟΜΕΝΟ ΤΟΥΡΙΣΤΑ ΠΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΖΕΤΑΙ ΜΕ ΑΥΤΟΝ ΠΟΥ ΤΟΝ ΦΙΛΟΞΕΝΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΜΙΑΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ , ΜΙΑΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΤΟΥ.

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ Ο ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΡΧΕΤΑΙ ΝΑ ΒΑΛΕΙ *ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ* ΣΑΝ ΜΕΓΕΘΟΣ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑΚΟ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΒΙΩΜΑΤΙΚΟ.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ Ο ΕΚΤΡΟΧΙΑΣΜΕΝΟΣ ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ , ΕΧΕΙ ΓΙΝΕΙ ΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ, ΜΙΑ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΠΛΗΞΗΣ , ΜΙΑ ΣΦΑΙΡΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΘΕΑΜΑΤΟΣ , ΠΑΘΗΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΚΝΗΡΙΑΣ ΟΠΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΕΙ ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΗΣ ΚΟΝΤΑΚ «ΕΣΕΙΣ ΠΑΤΗΣΤΕ ΤΟ ΚΟΥΜΠΙ , ΕΜΕΙΣ ΘΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ» .

ΟΠΩΣΔΗΠΟΤΕ, ΟΠΩΣ ΟΛΑ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ , Η ΣΤΡΟΦΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΖΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΔΕΚΤΙΚΗ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΑΠΟ ΚΑΠΟΙΟΥΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΒΛΕΠΟΥΝ ΑΠΛΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΜΙΑΣ ΝΕΑΣ ΑΓΟΡΑΣ.

ΑΚΟΜΗ , ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΑΝΤΑ Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΩΣ ΕΜΠΡΟΣΘΟΦΥΛΑΚΗΣ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.

ΔΕΝ ΕΧΟΥΜΕ ΟΜΩΣ ΤΙΠΟΤΕ ΝΑ ΦΟΒΗΘΟΥΜΕ ,ΚΑΘΩΣ Ο ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ ΣΙΓΑ-ΣΙΓΑ ΑΠΟ «ΕΝΣΤΑΒΛΙΣΜΕΝΟ» ΜΕ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΓΝΩΡΙΣΜΑ ΤΟΝ ΦΟΒΟ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ , ΣΕ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΤΑ ΠΟΥ ΑΠΟΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΑ ΡΙΣΚΑ ΠΟΥ ΑΥΤΗ ΣΥΝΕΠΑΓΕΤΑΙ.

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΥΤΗ ΕΠΕΡΧΕΤΑΙ ΚΑΘΩΣ ΟΙ «ΙΘΑΓΕΝΕΙΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΔΕΝ ΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΕ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΜΕΝΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΑΛΛΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ.

ΔΕΝ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΑΙ ΔΗΛΑΔΗ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΑ ΝΕΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΑΝΑΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΖΕΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΑ ΣΕ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΟΝ ΠΑΡΟΕΥΣΜΟ ΤΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΘΗΡΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΕ ΨΥΧΙΚΗ ΕΝΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΔΙΑΦΕΡΕΙ ΣΕ ΤΙΠΟΤΑ ΑΠΟ ΑΥΤΗΝ ΤΟΥ ΥΠΟΛΟΠΙΟΥ ΧΡΟΝΟΥ.

ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΣ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΩΤΕΡΑ ΟΙ ΟΡΕΙΝΟΙ ΟΓΚΟΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΕΛΜΟ ΩΣ ΤΗΝ ΖΗΡΙΑ,
Ο ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΙΣ ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΦΑΙΝΟΝΤΑΙ
ΣΑΝ ΤΗΝ ΜΟΝΗ ΛΥΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΧΩΡΙΣ ΓΥΡΙΣΜΟ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ
ΣΥΜΒΑΤΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ.

ΕΙΤΕ ΜΕ ΤΟ LEADER+ ΕΙΤΕ ΧΩΡΙΣ ΑΥΤΟ , ΟΝΕΙΡΕΥΟΜΑΣΤΕ ΕΝΑ ΔΙΚΤΥΟ ΑΠΟ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑΤΑ ΜΕ ΞΕΝΩΝΕΣ, ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΜΕ ΝΤΟΠΙΟΥΣ ΣΠΟΡΟΥΣ, ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΓΝΩΡΙΜΙΑΣ ΜΕ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΛΟΓΑ , ΑΛΛΕΣ ΓΙΑ ΠΟΔΗΛΑΤΟ ΒΟΥΝΟΥ, ΜΙΚΡΑ ΚΕΝΤΡΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ.

ΤΕΛΟΣ, ΕΝΑ ΔΙΚΤΥΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙΩΝ ΠΟΥ ΘΑ ΞΑΠΛΩΝΕΤΑΙ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΓΥΡΩ ΔΗΜΟΥΣ ΑΙΓΕΙΡΑΣ , ΑΚΡΑΤΑΣ , ΦΕΝΕΟΥ ΚΑΙ ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ.

ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΑΥΤΑ ,ΕΧΟΥΜΕ ΗΔΗ ΚΑΝΕΙ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΔΡΑΣΗΣ «ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ Α.Ε.» - ΚΥΡΙΟΛΕΚΤΙΚΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΤΙΓΜΗ- ΩΣΤΕ ΝΑ

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΦΘΟΥΝ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΣ. (LEADER+)

ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΑΣ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΑΣ ΠΡΟΧΩΡΗΣΕ ΣΕ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΕΝΑ ΣΥΣΚΕΥΑΣΤΗΡΙΟ ΛΑΔΙΟΥ.

(Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΑΣ ΠΡΟΧΩΡΗΣΕ ΣΕ ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΔΙΚΟΥ ΤΟΥ ΦΑΚΕΛΛΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΜΑΣ. ΕΧΕΙ ΕΓΚΡΙΘΕΙ ΕΝΑ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ.)

12.8.2 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΤΩ ΔΙΜΗΝΙΟΥ & ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ

Ιδρύθηκε το 1990 στο Κάτω ΔΙΜΗΝΙΟ Κορινθίας⁸⁷ και έχει στους σκοπούς του την προστασία του Φυσικού Περιβάλλοντος, τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής, την προστασία του Κορινθιακού Κόλπου, την ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών μνημείων και την αναπτυξιακή βοήθεια σε τρίτες χώρες.

Έχει εγγεγραμμένα 352 μέλη από όλες τις πόλεις του Κορινθιακού Κόλπου και διοικείται από 7 μέλες Διοικητικό Συμβούλιο που εκλέγεται σύμφωνα με το Καταστατικό κάθε δύο χρόνια.

Από της ιδρύσεώς του ανέδειξε όλα τα προβλήματα ρύπανσης από βιομηχανικά και αστικά απόβλητα, με ιδιαίτερη έμφαση τα απόβλητα των ελαιοτριβείων. Με συνεχείς παρεμβάσεις σε όλα τα κέντρα εξουσίας από την Πρωτοβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση μέχρι την Κυβέρνηση, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αλλά και άλλες Κυβερνήσεις π.χ. Καναδά, έχουμε καταφέρει σε αρκετά προβλήματα να δώσουμε λύσεις, αλλά και να αναδείξουμε και να δημιουργήσουμε προϋπόθεση διαφορετικής αντιμετώπισης, π.χ. με τις καταγγελίες μας και τη δημοσιοποίηση τους, έχουμε καταφέρει να πιέσουμε Δημοτικές Αρχές και παρεμβαίνουν άμεσα σε παράνομες χωματερές, πολλοί ελαιοτριβείς έχουν συμμορφωθεί μετά από μηνύσεις και καταδίκες.

* Έχουμε αναδείξει καταπατήσεις ακτών και δασικών ζωνών (τους έχουμε παραπέμψει στη Δικαιοσύνη).

⁸⁷ <http://pandoiko.gr/modules/smartpartner/partner.php?id=46>

Διαμαρτυρηθήκαμε έντονα με συνοδεία 8500 υπογραφών προς την Ε.Ε. για να μην αυξηθούν τα όρια χημικής ρύπανσης στο πόσιμο νερό, όπως ζητούσαν οι ευρωπαίοι βιομήχανοι χημικών προϊόντων (φυτοφαρμάκων και χημικών λιπασμάτων) με αποτέλεσμα όχι μόνο να μην αυξηθούν αλλά να μειωθούν τα όρια αυτά σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

* Στείλαμε 272 επιστολές έντονης διαμαρτυρίας στον Πρωθυπουργό του Καναδά ζητώντας να μην πουλήσει πυρηνική τεχνολογία για το ΑΚΟΥΥ της Τουρκίας όπου επρόκειτο να κατασκευασθεί πυρηνικό εργοστάσιο και μετά τη θύελλα που ξεσηκώθηκε από χιλιάδες πολίτες, η Τουρκική Κυβέρνηση ανέστειλε για είκοσι χρόνια την κατασκευή του.

* Έχουμε προβεί σε δενδροφυτεύσεις όλα τα προηγούμενα χρόνια με καλλωπιστικά φυτά, έχουμε φυτέψει πάνω από 4000 φυτά, και έχουμε κάνει ανάπλαση μιάς ακτής που ήταν παλαιότερα χωματερή.

* Έχουμε δενδροφυτέψει όλη την παραλία του χωριού μας.

* Έχουμε αναδείξει την καταστροφή που η ΠΕΣΙΝΕ προκαλεί στο Κορινθιακό Κόλπο με την κόκκινη λάσπη που περιέχει βαρέα μέταλλα.

* Έχουμε δώσει ιδιαίτερη έμφαση στον Κορινθιακό Κόλπο και συντηρούμε το πρόβλημα στη δημοσιότητα.

* Έχουμε συμμετάσχει για προφανείς λόγους σε δενδροφυτεύσεις άλλων τοπικών διαμερισμάτων με ομάδες μας και έχουμε συνεισφέρει ώστε να βελτιώσουμε την ποιότητα της ζωής μας.

* Αναδείξαμε από το 1995 το πρόβλημα της διάβρωσης των ακτών του Κορινθιακού Κόλπου με επιστημονικές ημερίδες.

Συμμετέχουμε σε επιστημονικά συνέδρια, πραγματοποιούμε ομιλίες, συνεντεύξεις, εκπομπές σε όλα τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ, δημοσιεύουμε όλες μας τις παρεμβάσεις στον έντυπο τύπο και καταφέρνουμε να γινόμαστε πολύ ενοχλητικοί σε κέντρα αποφάσεων, σε επιχειρήσεις και βιομηχανίες που ρυπαίνουν σε καταπατητές ακτών και δασικών εκτάσεων κ.λ.π.

Οι πόροι μας προέρχονται από τις συνδρομές των μελών μας και από δωρεές φίλων που στηρίζουν τη δράση του Συλλόγου.

Είμαστε πιστοποιημένη Μη Κυβερνητική, Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση και έχουμε αριθμό Μητρώου 193 του Υπουργείου Εξωτερικών.

Στον πολιτιστικό τομέα, έχουμε πραγματοποιήσει πολλές εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις με την συνεργασία της Σικυώνειας Σκηνης, μουσικές εκδηλώσεις με τη

συνεργασία των Μοντεσσοριανών Σχολείων, έχουμε φιλοξενήσει την Παγκόσμια Αφίσσα της UNICEF για δύο μήνες.

Οι παρεμβάσεις μας σε βιομηχανίες ή βιοτεχνίες είναι καταλυτικές και έχουμε πολλές φορές πολύ θετικά αποτελέσματα.

Ο Σύλλογος είναι Ιδρυτικό Μέλος:

α) στο Πανελλήνιο Δίκτυο Οικολογικών Οργανώσεων, ΠΑΝΔΟΙΚΟ,

β) στην Ομοσπονδία Εθελοντικών ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ και

γ) στην Ομοσπονδία “ΑΛΚΥΩΝΗ” των Οικολογικών Οργανώσεων Προστασίας του Κορινθιακού Κόλπου.

Ως μέλος της Ομοσπονδίας Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων της Ελλάδος, υιοθετήσαμε το 1999 ένα καταυλισμό σεισμοπαθών στα Ανω Λιόσια παρέχοντας καθαρά ρούχα, τρόφιμα και κοινωνική ψυχολογική υποστήριξη με ειδικούς επιστήμονες για 45 ημέρες.

* Ενημερώνουμε όλα τα σχολεία της περιοχής του Δήμου Σικυωνείων και Ευλοκάστρου για τα προβλήματα του περιβάλλοντος.

* Εχουμε μόνιμη εκπομπή από έτους στον Ρ/Σ PRISMA F/M του Ευλοκάστρου κάθε Δευτέρα και ώρα 09.00 με τίτλο “ΟΙΚΟΕΝΗΜΕΡΩΣΗ” στην οποία προβάλλουμε όλα τα προβλήματα.

* Εχουμε ζητήσει από τα αρμόδια όργανα την ίδρυση “Περιβαλλοντικού Κέντρου Εκπαίδευσης” πού λείπει από την Κορινθία.

* Εχουμε πραγματοποιήσει εκστρατείες συλλογής ρούχων και τροφίμων με άριστα αποτελέσματα τα οποία σε συνεργασία με τους “ΓΙΑΤΡΟΥΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ” προωθήσαμε στον λαό της Βοσνίας, στους Παλαιστίνιους και στους Κούρδους πρόσφυγες του καταυλισμού της Πεντέλης.

Τα αναφερθέντα αποτελούν πολύ συνοπτικά, ελάχιστα από το έργο που καθημερινά πραγματοποιούμε ως οργάνωση μη Κυβερνητική, Μη Κερδοσκοπική.

12.8.3 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ "ΟΙΚΟΣΥΛΚΟ"

Στοιχεία Οργάνωσης

Η Οργάνωση⁸⁸ είναι μέλος των: 1. ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ "Η ΑΛΚΥΩΝ", 2. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ

88 webpage: www.oikosylko/korithiakos.gr

ΔΙΚΤΥΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ, 3. ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΩΝ
ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

Έδρα

ΚΑΤΩ ΔΙΜΗΝΙΟ Τ.Κ.: 202 00 Οδός:

Τηλ.: 27420-22414, 27420-27377 Φαξ: 210-3213850, 27420-20392

Υπεύθυνος Επικοινωνίας: ΚΕΛΛΑΡΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ Τηλ.: 210-6823853, 6977 668776

Γλώσσες: Αγγλικά

Νομική Μορφή

Η Οργάνωση είναι Σύλλογος - Σωματείο από το 1990

Σκοποί

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ/ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ
ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Μέλη και Φίλοι

Με δικαίωμα ψήφου: 335 Εκ των οποίων ταμειακώς εντάξει: 200

Υλικοτεχνική Υποδομή

Γραφείο: Παραχωρημένο, Μέρες Λειτουργίας: 3 ΦΟΡΕΣ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑ, Ώρες
Λειτουργίας: ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΕΣ

Υπάρχει αρχείο σε Κλασσική μορφή και η δομή του είναι ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΑ-
ΕΞΕΡΧΟΜΕΝΑ/ΕΝΤΥΠΙΟ ΥΛΙΚΟ/ΤΥΠΟΣ

(ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ)/ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΤΗΣ UNICEF/ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΠΑΙΔΙΟΥ

Αίθουσα Εκδηλώσεων: 350 ΠΕΡΙΠΙΟΥ ΑΤΟΜΑ

Διοικητικό Συμβούλιο

ΚΕΛΛΑΡΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ	ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΧΟΥΣΕΛΑΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ	ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΘΑΣΣΟΥ ΜΑΡΙΑ	ΤΑΜΙΑΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΜΕΛΟΣ
ΜΠΟΥΡΑ ΜΑΡΙΑ	ΜΕΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΩΤΗΡΗΣ	ΜΕΛΟΣ

Δραστηριότητες (ΚΕΦ. ΙΙ)

Θεματικός Άξονας: ΔΙΛΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ

Αντικείμενο: ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΕΣ ΧΩΜΑΤΕΡΕΣ

Η Δραστηριότητα έγινε το 2000

Εμβέλεια Τοπική

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΠΙΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΕΣ ΧΩΜΑΤΕΡΕΣ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑ. ΜΕ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΟΝ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟ ΤΟΥΣ.

Θεματικός Άξονας: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Αντικείμενο: ΠΑΡΟΧΗ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΕ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΟΥΣ

Η Δραστηριότητα έγινε το 1999

Εμβέλεια Εθνική

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΩΣ ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΩΝ ΜΚΟ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΟΥΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΔΡΟΣΟΥΠΟΛΗΣ ΑΝΩ ΛΙΟΣΙΩΝ ΤΟΣΟ ΣΕ ΥΛΙΚΑ ΟΣΟ ΚΑΙ ΣΕ "ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ"

ΕΛΛΑΔΑΣ Θεματικός Άξονας: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Αντικείμενο: ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ-ΕΚΔΡΟΜΕΣ

Από το 1989 Έως και το 1996

Εμβέλεια Περιφερειακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΩΝ MONTESSORI

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΥΟ ΠΟΔΗΛΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΠΙΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΡΟΜΩΝ ΣΤΟΥΣ ΔΕΛΦΟΥΣ, ΣΤΑ ΣΠΗΛΑΙΑ ΛΙΜΝΩΝ, ΣΤΗ

ΒΙΤΕΝΑ, ΣΤΗ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ (1994-1995). ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΡΟΜΗΣ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑ.

ΕΚΘΕΣΗ ΑΦΙΣΑΣ ΤΗΣ UNICEF (1989)

Θεματικός Άξονας: ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Αντικείμενο: ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ-ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ

Από το 1990 Έως και το 1998

Εμβέλεια Περιφερειακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΟΜΙΛΙΕΣ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΚΟΛΠΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΙΔΡΥΣΗΣ

ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΗΣ

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ "ΑΛΚΥΩΝ" ΤΗΣ ΟΠΟΙΑΣ Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΕΙΝΑΙ ΙΔΡΥΤΙΚΟ ΜΕΛΟΣ [ΤΕΛΕΙΩΣΕ ΜΕ ΠΟΛΥ ΘΕΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ]
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΤΩΝ Μ.Μ.Ε. ΚΑΙ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΟΝ
ΤΥΠΟ, ΤΟΠΙΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ, ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ/ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΛΑΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΒΟΛΗ 2 ΔΙΑΔΟΧΙΚΩΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΑΡΧΕΣ/ΟΜΙΛΙΕΣ ΣΕ
ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΙΑΤΟΥ, ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ,
ΒΡΑΧΑΤΙΟΥ ΓΙΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ-ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ "ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ S.O.S." ΚΑΙ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΟΥ
ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕ ΤΟ Τ.Ε.Ε. ΔΥΤΙΚΗΣ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΤΟ ΡΙΟ ΠΑΤΡΑΣ [ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ]

Αντικείμενο: ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ-ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ

Η Δραστηριότητα έγινε το 2000

Εμβέλεια Τοπική

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΕΠΑΦΕΣ ΣΕ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΕ ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΣΙΚΥΩΝΟΣ ΓΙΑ
ΤΙΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΠΟΤΑΜΟΥΣ ΚΑΙ
ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ - ΗΜΕΡΙΔΕΣ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ
ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΜΕ
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΜΜΕ ΓΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ -
ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΟΙΝΟΥ.

Αντικείμενο: ΗΧΟΡΥΠΑΝΣΗ

Από το 1990 Έως και το 1998

Εμβέλεια Τοπική

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΛΙΜΕΝΑΡΧΕΙΟ ΓΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ
ΗΧΟΡΥΠΑΝΣΗΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑΧΥΠΛΟΑ
ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΡΟΧΑΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΓΙΑ ΗΧΟΡΥΠΑΝΣΗ
ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ

ΜΟΤΟΠΟΔΗΛΑΤΑ ΣΕ ΩΡΕΣ ΚΟΙΝΗΣ ΗΣΥΧΙΑΣ

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΓΙΑ ΗΧΟΥΡΥΠΑΝΣΗ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΕΩΝ

Αντικείμενο: ΚΑΤΑΠΑΤΗΣΕΙΣ ΑΚΤΩΝ-ΔΙΑΒΡΩΣΗ

Από το 1990 Έως και το 1998

Εμβέλεια Περιφερειακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ ΣΤΟ ΚΙΑΤΟ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΗΣ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ Τ.Ε.Δ.Κ. ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΒΡΩΣΗ

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ ΣΤΟΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ ΓΙΑ ΚΑΤΑΠΑΤΗΣΕΙΣ ΑΚΤΩΝ ΑΠΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ ΟΙΚΟΠΕΔΩΝ

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ Δ.Ο.Υ. ΚΙΑΤΟΥ ΓΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΣΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ ΑΠΟ ΙΔΙΩΤΗ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ(ΕΠΙΤΥΧΗΣ)/ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Δ.Ο.Υ. ΚΙΑΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ

ΑΙΓΙΑΛΕΪΤΙΔΑΣ ΖΩΝΗΣ (ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ)

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ ΠΕΡΙΦΡΑΞΕΩΝ ΣΕ ΠΑΡΑΛΙΕΣ (ΕΠΙΤΥΧΗΣ) ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

ΓΙΑ ΠΑΡΑΝΟΜΕΣ ΠΕΡΙΦΡΑΞΕΙΣ ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ (ΑΝΕΠΙΤΥΧΗΣ)

Αντικείμενο: ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

Από το 1999 Έως και το 2000

Εμβέλεια Νομαρχιακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΠΙΕΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΣΕ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟ ΚΛΙΜΑΚΕΙΟ ΓΙΑ ΚΑΤΑΠΑΤΗΣΕΙΣ, ΓΙΑ ΤΑ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ (ΛΑΣΠΗ ΑΠΟ ΡΕΧΙΝΕ) ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ Ν.Ε.Ο.

Αντικείμενο: ΠΑΝΙΔΑ

Από το 1995 Έως και το 1998

Εμβέλεια Τοπική

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΕΝΟΥ ΑΕΤΟΥ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΤΗΝΩΝ ΣΤΗ
ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΙΔΙΩΤΗ ΠΟΥ ΑΙΧΜΑΛΩΤΙΖΕ ΜΕ ΠΑΡΑΝΟΜΟΥΣ
ΤΡΟΠΟΥΣ ΩΔΙΚΑ ΠΤΗΝΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΣΤΗ
ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΕΜΠΟΡΕΥΟΤΑΝ [ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ Η ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ]
ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ(1994-1996) ΓΙΑ ΠΑΡΑΝΟΜΕΣ ΑΛΙΕΥΤΙΚΕΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ(ΕΠΙΤΥΧΗΣ)

Αντικείμενο: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΡΓΑ

Από το 1990 Έως και το 1999 Εμβέλεια Περιφερειακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΤΩ ΔΙΜΗΝΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΝΟΙΞΗ
ΟΧΕΤΟΥ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΟΜΒΡΙΩΝ ΥΔΑΤΩΝ
ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΣΤΗ ΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΔΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ
ΠΛΗΜΜΥΡΕΣ(ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ)
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΚΟΠΗ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ
ΧΩΜΑΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΛΗΜΕΝΤΕΙΚΑ(ΘΕΤΙΚΟ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ) [ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ ΜΕ
ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟ
"ΑΡΙΩΝ" ΚΑΙ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ΓΙΑ ΤΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΖΟΝΤΑΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ
ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ Β' ΠΑΚΕΤΟ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΟΧΕΤΟΥ ΟΜΒΡΙΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΣΤΗ Π.Ε.Ο. ΑΘΗΝΩΝ -
ΠΑΤΡΩΝ.

Αντικείμενο: ΠΡΑΣΙΝΟ-ΔΑΣΗ

Από το 1990 Έως και το 2000 Εμβέλεια Νομαρχιακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΔΕΝΔΡΟΦΥΤΕΥΣΕΙΣ (ΚΑΛΛΩΠΙΣΤΙΚΑ ΦΥΤΑ) ΣΕ ΑΚΤΕΣ, ΟΧΘΕΣ
ΠΟΤΑΜΩΝ ΚΑΙ ΣΕ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ.
ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ-ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΝΟΜΕΣ ΕΚΧΕΡΣΩΣΕΙΣ ΔΑΣΙΚΩΝ
ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ.
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΑΙ, ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥΣ
ΣΤΑΘΜΟΥΣ ΔΑΣΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ, Η ΠΕΡΙΟΧΗ

ΓΙΑ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΠΑΡΑΝΟΜΙΩΝ ΣΤΑ ΔΑΣΗ

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ-ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

Από το 1990 Έως και το 1996

Εμβέλεια Νομαρχιακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΣ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΣΕ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΚΗ
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ

ΡΥΠΑΝΣΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ
[ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ ΜΕ ΘΕΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ]

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ Ο
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΤΑΙ

ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΠΟΥ ΘΑ ΔΕΧΘΟΥΝ ΤΟΞΙΚΑ ΚΑΙ ΡΑΔΙΟΕΝΕΡΓΑ
ΑΠΟΒΛΗΤΑ ΜΕΣΩ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΩΝ ΣΤΑ Μ.Μ.Ε.

ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ Τ.Ε.Δ.Κ. ΓΙΑ ΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ(ΘΕΤΙΚΟ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ) [ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ ΜΕ

ΠΑΓΩΜΑ ΤΗΣ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ]

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΣΤΗ Δ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΝΑΥΠΛΙΟΥ ΓΙΑ ΧΡΗΣΗ
ΤΟΞΙΚΩΝ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ

ΑΠΟΞΗΡΑΝΣΗ ΧΟΡΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΣΕ ΕΠΟΧΗ ΜΑΘΗΤΙΚΩΝ

ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ(ΕΠΙΤΥΧΗΣ)/ΕΓΓΡΑΦΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑ
ΤΟΝ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΠΕΥΚΙΑ

[ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ ΜΕ ΘΕΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ]

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ-ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

Από το 1990 Έως και το 2000

Εμβέλεια Εθνική

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΥΠΟΔΕΙΞΗ ΠΡΟΣ ΤΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΡΟΠΟΥ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ "ΑΛΕΥΡΩΔΟΥΣ" ΠΟΥ

ΕΦΑΡΜΟΣΘΗΚΕ ΜΕ ΕΠΙΤΥΧΙΑ [ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ ΕΠΙΣΗΣ ΜΕ ΕΠΙΤΥΧΙΑ]

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ ΤΟΥ ΑΡΜΟΔΙΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΓΙΑ ΤΟ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΩΣ

"ΠΤΑΙΣΜΑ".ΕΠΕΤΕΥΧΘΗ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΥ
"ΠΛΗΜΜΕΛΗΜΑ" Η "ΚΑΚΟΥΡΓΗΜΑ"

[ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ ΜΕ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΩΣ "ΚΑΚΟΥΡΓΗΜΑ" ΤΟΥ
ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ]

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ - ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ ΚΑΙ
ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ ΓΙΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ ΡΥΠΑΝΣΗ

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΩΝ ΧΕΙΜΑΡΩΝ - ΡΕΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΜΕΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ -
ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΥΟ.

ΠΡΕΣΕΙΣ ΜΕ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΣΤΗ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ
ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΕΣ ΧΩΜΑΤΕΡΕΣ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ

ΚΟΡΙΝΘΙΑ ΜΕ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΟΝ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟ ΤΟΥΣ.

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ ΥΔΑΤΩΝ

Από το 1990 Έως και το 1998

Εμβέλεια Διεθνής

Δρόσεις - Αποτελέσματα:

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΣΤΑ Μ.Μ.Ε. ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ
ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΜΑΜΙΔΑΚΗ ΓΙΑ ΤΗ

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΔΕΞΑΜΕΝΩΝ-ΑΠΟΘΗΚΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΣΑΡΩΝΙΚΟ
ΣΤΟΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ-ΕΡΩΤΗΣΗ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ

ΜΕΣΩ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΕ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΝΑ ΜΗΝ
ΠΡΟΧΩΡΗΣΕΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟ
ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΠΟΤΑΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ

ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ ΑΠΟ ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΑ-ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΓΓΡΑΦΟΥ
ΣΤΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΓΙΑ ΝΑ ΕΞΕΤΑΣΘΕΙ ΤΟ

ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΑΔΕΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΩΝ

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ "ΑΡΙΩΝ" ΓΙΑ

ΤΗ ΣΩΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΑΣΤΙΚΩΝ
ΛΥΜΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΔΙΟΧΕΤΕΥΟΝΤΑΙ ΣΤΟΝ

ΕΠΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ
ΚΟΚΚΙΝΗΣ ΛΑΣΠΗΣ (ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

PECHINE/ΔΕΝ ΥΠΗΡΞΕ ΑΠΑΝΤΗΣΗ)-ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΓΙΑ ΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ ΚΑΙ
ΓΙΑ ΤΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ ΤΩΝ ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΩΝ

ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ(ΜΕΣΩ ΕΥΡΩΒ. Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗ,
ΕΣΤΑΛΗΣΑΝ ΕΛΕΓΚΤΕΣ)

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ ΥΔΑΤΩΝ

Από το 1990 Έως και το 1998

Εμβέλεια Περιφερειακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΕΝΤΟΝΗ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΤΡΟΠΟ ΠΕΡ/ΝΤΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε. Γ. ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΠΙΕΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΥΣ ΓΙΑ ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΧΗΜΙΚΩΝ ΡΥΠΑΝΤΩΝ ΣΤΟ ΠΟΣΙΜΟ ΝΕΡΟ(ΕΠΕΤΕΥΧΘΗ ΜΕΙΩΣΗ ΚΑΤΩ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ ΟΡΙΩΝ). [ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ ΜΕ ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ] ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ,ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑΣ ΚΑΤΩ ΔΙΜΗΝΙΟΥ ΓΙΑ ΠΑΡΟΧΗ ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥ ΠΡΟΣ ΠΟΣΗ ΝΕΡΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΒΡΥΣΕΣ- ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ Μ.Μ.Ε. ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΗ ΤΑΦΗ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΞΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΝΟΜΑΡΧΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΓΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΡΜΟΔΙΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΥΠΟΔΕΙΞΗ ΜΕΣΩ Μ.Μ.Ε. ΠΡΟΣ ΟΣΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΡΥΠΑΙΝΟΥΝ ΤΑ ΠΟΤΑΜΙΑ ΝΑ ΣΥΜΜΟΡΦΩΘΟΥΝ ΜΕ ΤΙΣ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ-ΨΗΦΙΣΜΑ-ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΠΡΟΣ ΝΟΜΑΡΧΙΕΣ,ΑΡΜΟΔΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ,ΒΟΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΕΞΑΜΕΝΩΝ-ΑΠΟΘΗΚΩΝ ΥΓΡΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΣΤΙΣ ΑΚΤΕΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ ΥΔΑΤΩΝ

Από το 1990 Έως και το 1998

Εμβέλεια Νομαρχιακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΕΠΙΣΤΟΛΗ-ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ Γ.Ε.Ν. ΓΙΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΑΠΟ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΠΛΟΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΧΩΡΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΕΝΤΙΝΟΝΕΡΩΝ ΣΤΗ ΔΙΩΡΥΓΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ. ΜΕ ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΟ

ΤΑΧΥΠΛΟΟ ΣΚΑΦΟΣ Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙ, ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΛΙΜΕΝΑΡΧΕΙΑ, ΤΑ ΔΙΕΡΧΟΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΚΟΛΠΟ ΠΛΟΙΑ ΠΟΥ ΤΥΧΟΝ ΡΥΠΑΙΝΟΥΝ ΜΕ ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΣΕΝΤΙΝΟΝΕΡΩΝ. ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΤΑ 8 ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΩΝ ΠΟΥ ΡΥΠΑΙΝΑΝ ΠΟΤΑΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΚΟΛΠΟ, ΕΠΙΤΟΠΕΣ ΑΥΤΟΨΙΕΣ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ, ΥΠΟΒΟΛΗ ΜΗΝΥΣΕΩΝ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ ΓΙΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΑΠΟ ΙΔΙΩΤΕΣ(ΕΜΠΟΡΟΙ ΚΑΜΜΕΝΩΝ ΛΑΔΙΩΝ ΠΟΥ ΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΥΜΜΟΡΦΩΘΗΚΑΝ) ΣΤΟΝ ΠΕΥΚΙΑ/ΜΗΝΥΣΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΑΡΧΗ ΔΙΜΗΝΙΟΥ ΓΙΑ ΑΝΟΧΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΤΗΣ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΕΛΙΣΣΩΝΑ [ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ ΜΕ ΘΕΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΑ ΔΥΟ ΘΕΜΑΤΑ]

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ ΥΔΑΤΩΝ

Από το 1999 Έως και το 2000

Εμβέλεια Τοπική

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΩΝ ΚΑΙ ΟΡΝΙΘΟΤΡΟΦΟΥ ΓΙΑ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΚΟΙΤΗΣ ΠΟΤΑΜΟΥ ΣΕ ΧΑΒΟΥΖΑ. ΜΕ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΝ ΡΥΠΑΝΣΗ ΠΟΤΑΜΩΝ - ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ: Ο ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ.

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ(ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗ-ΠΡΟΛΗΨΗ)

Από το 1994 Έως και το 1998

Εμβέλεια Νομαρχιακή

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΛΙΜΕΝΑΡΧΕΙΟ ΚΙΑΤΟΥ ΒΛΑΒΗΣ ΠΟΥ ΥΠΕΣΤΗ Ο ΦΑΡΟΣ ΤΟΥ ΗΡΑΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙΤΗΣΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΚΙΑΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΜΕΝΙΚΟ ΣΩΜΑ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ(ΑΝΕΠΙΤΥΧΗΣ) ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΔΗΜΟ ΣΙΚΥΩΝΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ. ΑΥΤΟΨΙΕΣ ΓΙΑ

ΡΥΠΑΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΑΤΗΣΕΙΣ ΑΚΤΩΝ.
ΑΣΚΗΣΗ ΠΙΕΣΗΣ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ ΓΙΑ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ ΤΟΥ
ΥΠΟΛΙΜΕΝΑΡΧΕΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΚΙΑΤΟΥ ΜΕ ΤΑΧΥΠΛΟΑ ΣΚΑΦΗ. ΥΠΟΣΧΕΣΗ
ΤΟΥ ΑΡΜΟΔΙΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΓΙΑ ΣΥΝΤΟΜΟ

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ(ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗ-ΠΡΟΛΗΨΗ)

Η Δραστηριότητα έγινε το 2000 Εμβέλεια Διεθνής

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗ 170 ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ ΤΟΥ ΚΑΝΑΔΑ ΓΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΜΗ
ΠΑΡΟΧΗΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ, ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑΣ
ΓΙΑ ΠΥΡΗΝΙΚΟΥΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΕΣ.

Αντικείμενο: ΥΔΡΟΒΙΟΤΟΠΟΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ

Η Δραστηριότητα έγινε το 1994 Εμβέλεια Εθνική

Δράσεις - Αποτελέσματα:

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΡΜΟΔΙΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΕΧΩΔΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ
ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΣΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΤΩΝ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ Ε.Ε. ENVIREG ΠΕΡΙΟΧΩΝ
[ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΔΙΟΤΙ ΕΙΧΕ ΕΝΤΑΧΘΕΙ ΣΕ ΆΛΛΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ]

Πληροφόρηση

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ, ΑΥΤΟΨΙΕΣ, ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ
ΠΟΛΙΤΩΝ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΙΔΕΣ, ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Πηγή: ΕΝ ΑΙΘΡΙΑ

Αντικείμενο: ΠΕΡ/ΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1/1994- ΑΝΑ ΔΙΜΗΝΟ Εμείς Πολύ

Χρον.Περίοδος Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

Πηγή: ΚΑΛΗΜΕΡΑ ΚΥΡΑ-ΓΗ

Αντικείμενο: ΠΕΡ/ΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Χρον.Περίοδος Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

1/1994- ΑΝΑ ΔΙΜΗΝΟ Εμείς Πολύ

Πηγή: ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Αντικείμενο: ΠΕΡ/ΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Χρον.Περίοδος	Συχνότητα	Πρωτοβουλία	Βαθμός Ικανοποίησης
1/1992-	ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΑ	Εμείς	Πολύ

Πηγή: *E.K.B.Y.*

Αντικείμενο: ΠΕΡ/ΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Χρον.Περίοδος	Συχνότητα	Πρωτοβουλία	Βαθμός Ικανοποίησης
1/1995-	ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΑ	Εκείνοι	Πολύ

Πηγή: *WWF*

Αντικείμενο: ΠΕΡ/ΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Χρον.Περίοδος	Συχνότητα	Πρωτοβουλία	Βαθμός Ικανοποίησης
1/1995-	ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΑ	Εκείνοι	Πολύ

Πηγή: *GREENPEACE*

Αντικείμενο: ΠΕΡ/ΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Χρον.Περίοδος	Συχνότητα	Πρωτοβουλία	Βαθμός Ικανοποίησης
1/1992-	ΣΕ ΜΗΝΙΑΙΑ ΒΑΣΗ	Εμείς	Πολύ

Πηγή: *ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΧΕΛΩΝΑΣ*

Αντικείμενο: ΠΕΡ/ΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Χρον.Περίοδος	Συχνότητα	Πρωτοβουλία	Βαθμός Ικανοποίησης
1/1994-	ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΑ	Εκείνοι	Πολύ

Πηγή: *ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ*

Αντικείμενο: ΠΕΡ/ΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Χρον.Περίοδος	Συχνότητα	Πρωτοβουλία	Βαθμός Ικανοποίησης
1/1994-	ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΑ	Εκείνοι	Πολύ

Πηγή: *ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ*

Αντικείμενο: ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ Ε.Ε.

Χρον.Περίοδος	Συχνότητα	Πρωτοβουλία	Βαθμός Ικανοποίησης
1/1994-	ΚΑΘΕ ΕΞΑΜΗΝΟ	Εμείς	Πολύ

Σχέσεις με Τύπο

Τίτλος: *ΓΝΩΜΗ ΚΙΑΤΟΥ*

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος	Κυκλοφορί	Χρον. Συχνότητα	Πρωτοβουλία	Βαθμός
-------	-----------	-----------------	-------------	--------

Εφημερίδα	Τοπική	1/1992-	ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ	Εμείς	Πολύ
-----------	--------	---------	-----------	-------	------

Τίτλος: *ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ*

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Κυκλοφορί Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός
Εφημερίδα Τοπική 1/1992- ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ Εμείς Πολύ

Τίτλος: ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Κυκλοφορί Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός
Εφημερίδα Τοπική 1/1991- ΑΝΑ ΔΙΜΗΝΟ Εμείς Πολύ

Τίτλος: ΠΑΝΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Κυκλοφορί Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός
Εφημερίδα Τοπική 1/1995- ΑΝΑ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ Εμείς Πολύ

Τίτλος: ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Κυκλοφορί Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός
Περιοδικό Τοπική 1/1994- ΚΑΘΕ ΔΥΟ ΜΗΝΕΣ Εκείνοι Πολύ

Τίτλος: ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Κυκλοφορί Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός
Εφημερίδα Εθνική 1/1991- 2 ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΜΗΝΑ Εμείς Πολύ

Τίτλος: ΥΓΕΙΑ-ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Θεματολογία: ΤΟΞΙΚΑ, ΚΑΤΑΛΥΤΕΣ, ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΙΚΗ ΡΥΠΑΝΣΗ ΑΘΗΝΑΣ

Είδος Κυκλοφορί Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός
Περιοδικό Εθνική 1/1993- 2 ΦΟΡΕΣ Εμείς Μέτρια

Σχέσεις με ΜΜΕ

Τίτλος: TOP CHANNEL

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Εμβέλεια Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης
Τηλ/ση Τοπική 1/1991- 4 ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ Εκείνοι Πολύ

Τίτλος: ΗΛΕΚΤΡΑ

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Εμβέλεια Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης
Τηλ/ση Τοπική 1/1991- 3 ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ Εκείνοι Πολύ

Τίτλος: ΚΕΝΤΡΟ

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Εμβέλεια Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

Τηλ/ση Τοπική 1/1994- 1 ΦΟΡΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ Εκείνοι Πολύ

Τίτλος: TV SUPER

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Εμβέλεια Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

Τηλ/ση Τοπική 1/1990- 4 ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ Εκείνοι Πολύ

Τίτλος: F 1

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Εμβέλεια Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

Ράδιο Τοπική 1/1990- 2 ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ Εκείνοι Πολύ

Τίτλος: ZENITH

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Εμβέλεια Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

Ράδιο Τοπική 1/1990- 5 ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ Εκείνοι Πολύ

Τίτλος: ΗΛΕΚΤΡΑ

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Εμβέλεια Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

Ράδιο Τοπική 1/1991- 2 ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ Εκείνοι Πολύ

Τίτλος: ΠΡΙΣΜΑ

Θεματολογία: ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Είδος Εμβέλεια Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

Ράδιο Τοπική 1/1991- 3 ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ Εκείνοι Πολύ

Τίτλος: SKY 100,4 FM

Θεματολογία: ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΓΙΑ ΚΑΤΑΠΑΤΗΣΕΙΣ-ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ ΝΟΜΑΡΧΗ-
ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ

Είδος Εμβέλεια Χρον. Συχνότητα Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

Ράδιο Εθνική 1/1994- 2 ΦΟΡΕΣ Εμείς Πολύ

Σχέσεις με άλλες Π.Ο

Επωνυμία: GREENPEACE

Αντικείμενο: ΠΕΡ/ΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Όχι 1/1991- Εμείς Αρκετά

Εντοπιότητα Χρον. Πρωτοβουλία Βαθμός Ικανοποίησης

Μελλοντικός Προγραμματισμός

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ "ΑΛΚΥΩΝ"/ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΔΙΚΤΥΟ Π.Ο.-ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Σχέσεις με Φορείς

Επωνυμία: ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ(ΔΗΜΟΣ ΚΙΑΤΟΥ ΚΑΙ ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ)

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ ΥΔΑΤΩΝ-ΚΑΤΑΠΙΑΤΗΣΕΙΣ

Χρον. Περίοδος Πρωτοβουλία Βαθμός

1/1990-7/1996 Κοινή Πολύ

Επωνυμία: ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Αντικείμενο: ΡΥΠΑΝΣΗ ΥΔΑΤΩΝ-ΚΑΤΑΠΙΑΤΗΣΕΙΣ

Χρον. Περίοδος Πρωτοβουλία Βαθμός

1/1995-7/1996 Εμείς Πολύ

Έντυπα της Οργάνωσης

Τίτλος: Η ΕΞΑΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Σχόλια: ΕΥΜΕΝΗΣ ΑΠΗΧΗΣΗ

Είδος Χρον. Συχνότητα Τρόπος Έκδοσης

Ενημερωτικό Έντυπο 1/1995- 1 ΦΟΡΑ Αυτόνομα

Τίτλος: ΑΦΙΣΕΣ ΓΙΑ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Είδος Χρον. Συχνότητα Τρόπος Έκδοσης

Ημ/γιο, Αφίσα, Χάρτης 1/1994- 1 ΦΟΡΑ Αυτόνομα

Τίτλος: ΟΙΚΟΣΥΛΚΟ-ΑΥΤΟΚΟΛΛΗΤΑ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Είδος Χρον. Συχνότητα Τρόπος Έκδοσης

Ημ/γιο, Αφίσα, Χάρτης 1/1994- 1 ΦΟΡΑ Αυτόνομα

12.8.4 Ένωση⁸⁹ Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κορινθίας

Σκοποί της εταιρείας είναι:

- Προστασία του περιβάλλοντος μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και της ενημέρωσης.
- Η αναζήτηση, ο εντοπισμός, η ανακάλυψη, η μελέτη, η έρευνα, η διαφύλαξη, η ανάδειξη, η προβολή και η προστασία των οικολογικών και περιβαλλοντικών αξιών και πόρων, της φυσικής και πολιτιστικής

⁸⁹ http://volunteers.neagenia.gr/show_mko.asp?Id=108

κληρονομιάς, της ποιότητας ζωής και των αρχαιοτήτων στην Κορινθία και όλη τη χώρα.

- Η εκπαίδευση και η ενημέρωση με στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού στα ζητήματα αυτά.
- Η παρέμβαση υπέρ των ζητημάτων αυτών με κάθε νόμιμο μέσο.

Στοιχεία ΜΚΟ

Ετος ίδρυσης:

1997

Νομική Μορφή:

Αρ.Πρωτοδικείου:

Στοιχεία επικοινωνίας

Διεύθυνση:

ΚΟΡΑΗ 15

Πόλη:

Κορινθίων

ΤΚ:

20100

Χώρα:

Ελλάδα

Τηλέφωνο:

27410-72386

Fax:

27410-72386

Email:

epekorin@hotmail.com

Url:

<http://www.korinthorama.gr/epek>

Περιγραφή-Δράσεις ΜΚΟ

Περιγραφή δράσεων:

- Οργάνωση και στήριξη του προγράμματος περιβ. εκπαίδευσης "Ανακύκλωση" στο 3ο γυμνάσιο Κορίνθου τα έτη 1991-1994 όπου οι μαθητές συνέλεξαν χαρτί και αλουμίνιο και τα πουλούσαν σε βιομηχανίες της περιοχής. Επίσης είχαν εκδοθεί σχετικό φυλλάδιο και αφίσα.
- Διοργάνωση του "Οικολογικού Μαθητικού Παζαριού" την 22η Μαΐου 1994 στον Πεζόδρομο της Κορίνθου όπου οι μαθητές πούλησαν παλιά αλλά χρήσιμα αντικείμενα που είχαν μαζέψει όλη τη χρονιά μετά από δημόσια πρόσκληση στην Κόρινθο, έκαναν επίδειξη κατασκευής χαρτιού από

ανακυκλωμένο χαρτί, ενώ λειτούργησε και έκθεση βιβλίου. Εκδόθηκε σχετική αφίσα και φυλλάδιο.

- Τον Αύγουστο του 1993 η ομάδα μας προσεκλήθη από το Υπ. Παιδείας και συμμετείχε στην ομάδα εργασίας που εργάστηκε για να οργανώσει το πρώτο κέντρο περιβ. εκπαίδευσης στην Κλειτορία, που λειτούργησε στη χώρα.
- Η ΕΠΕΚ δραστηριοποιείται στην Ομοσπονδία Οικολογικών Οργανώσεων Κορινθιακού Κόλπου "Αλκυόνη" με κύριο στόχο την από κοινού δράση οικολογικών οργανώσεων και ΟΤΑ για την προστασία του κορινθιακού κόλπου.
- Λειτουργία από το 1992 ως το 1997 του άτυπου κέντρου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης Στυμφαλίας όπου φιλοξενήθηκαν μαθητές και ενήλικες από την Κορινθία και άλλα μέρη της Ελλάδας και ανέπτυξαν δραστηριότητες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης .
- Έκδοση έντυπου υλικού για τη Στυμφαλία, το Φένεο και το αρχαίο λιμάνι Λεχαιού.
- Διοργάνωση της γιορτής των πουλιών στη Στυμφαλία από το 1995 ως το 2001 που είναι εκδήλωση της Birdlife International και συντονίζεται από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία.
- Παραλαβή και αποστολή στο Ελληνικό Κέντρο Περιθαλψής Άγριων Ζώων στην Αίγινα τραυματισμένων άγριων πουλιών.
- Διοργάνωση της εκδήλωσης καθαρισμού των ακτών το 1995, 1997, 2002 σε συνεργασία με το νομαρχιακό συμβούλιο νεολαίας Κορινθίας. Το συντονισμό αυτών των εκδηλώσεων σε όλη τη Μεσόγειο έχει αναλάβει η Legambiente.
- Διοργάνωση της 5ης πανελλήνιας συνάντησης ορειβατών και οικολόγων στο Φενεο Κορινθίας 29-30-31 Αυγούστου 2003.
- Μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος του αρχαίου λιμανιού Λεχαιού στην Κόρινθο και υποβολή προτάσεων για τον χαρακτηρισμό του ως αρχαιολογικό και οικολογικό πάρκο. Το έργο έχει εγκριθεί από την Νομαρχία Κορινθίας και την αρχαιολογική υπηρεσία και βρίσκεται στο στάδιο έγκρισης της προμελέτης του.
- Υλοποίηση του τοπικού προγράμματος "Ακροκόρινθος 2003" για την εγκατάσταση περίφραξης και πινακίδων στο αρχαίο λιμάνι Λεχαιου και στον Ακροκόρινθο, και έκδοση σχετικού έντυπου υλικού, στα πλαίσια του

προγράμματος του ΥΠΕΧΩΔΕ "Προστασία του Περιβάλλοντος και Βιώσιμη Ανάπτυξη"

- Συμμετοχή στο πρόγραμμα "Ευρωπαϊκή Περιβαλλοντική Πολιτική-Περιβαλλοντικές Οργανώσεις - Τοπική Αυτοδιοίκηση" που οργανώθηκε το 1996 από το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Γουλιανδρή και υλοποιήθηκε στη Στυμφαλία και το Φενεο σε συνεργασία με τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κορινθίας, τους αναπτυξιακούς συνδέσμους Στυμφαλίας και Φενεου και την ΤΕΔΚ Κορινθίας.
- Υλοποίηση του ευρωπαϊκού προγράμματος νεολαίας "Παυσανίας-ευρωπαϊκή εθελοντική υπηρεσία από το 2001 ως σήμερα" με στόχο την ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Κορίνθου σε συνεργασία με το Δήμο Κορινθίων.
- Μέτοχος στην αναπτυξιακή εταιρεία Βόρειας Πελοποννήσου που χειρίζεται το leader.

Περιοχές δράσης:

-Τοπική

-Περιφερειακή

-Πανελλήνια:

-Ευρωπαϊκή:

-Διεθνής:

Δράση:

επίπεδο

ΟΧΙ
νομού:

Περιλαμβάνει δράσεις για νέους:

ΝΑΙ

Απασχολεί εθελοντές:

ΝΑΙ

Αριθμός μελών που απασχολεί:

1

Τομείς Δράσης:

Αθλητισμός

Εκπαίδευση

Παιδιά

Περιβάλλον

Τέχνες και πολιτισμός

12.8.5 Νομαρχιακό Συμβούλιο⁹⁰ Νεολαίας ν. Κορινθίας

- Η προώθηση πολιτικών που αφορούν τη νεολαία και η παρέμβαση σε Υπηρεσίες και φορείς που έχουν σχέση με νέους.

⁹⁰ http://volunteers.neagenia.gr/show_mko.asp?Id=108

- Ο συντονισμός και η υποστήριξη φορέων και πρωτοβουλιών νέων που επιδιώκουν παρόμοιους σκοπούς.
- Ο συντονισμός και η υποστήριξη φορέων και ομάδων νέων του νομού μας.
- Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νέων μέσω κοινωνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Η συμμετοχή σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα για νέους.

Στοιχεία ΜΚΟ

Έτος ίδρυσης:

1997

Νομική Μορφή:

Αρ.Πρωτοδικείου:

1066

Στοιχεία επικοινωνίας

Διεύθυνση:

ΚΟΛΙΑΤΣΟΥ 112

Πόλη:

Κόρινθος

ΤΚ:

20100

Χώρα:

Ελλάδα

Τηλέφωνο:

27410 73454, 27410 29980

Fax:

27410 74480

Email:

nosykor@otenet.gr, kpnkorin@otenet.gr

Url:

Περιγραφή-Δράσεις ΜΚΟ

Περιγραφή δράσεων:

Εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα για νέους πχ "ΝΕΟΛΑΙΑ"

Περιοχές δράσης:

-Τοπική

Δράση:

OXI

-Περιφερειακή

σε

επίπεδο

νομού:

-Πανελλήνια:

-Ευρωπαϊκή:

-Διεθνής:

Περιλαμβάνει δράσεις για νέους:

ΝΑΙ

Απασχολεί εθελοντές:

ΝΑΙ

Αριθμός μελών που απασχολεί:

7

Τομείς Δράσης:

Παιδιά

Περιβάλλον

Τέχνες και πολιτισμός

12.8.6 Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών Κορινθίας

Στον νομό δραστηριοποιούνται⁹¹ και πολλοί συνεταιρισμοί αγροτικοί, οι οποίοι δεν είναι το αντικείμενο της παρούσης εργασίας και γι' αυτό απλά αναφερόμαστε πολύ συνοπτικά.

Πίνακας 13: Ε.Α.Σ. Βόχας

Ε.Α.Σ. Βόχας			
Πρόεδρος	Παπαλέκας Ιωάννης	Έτος ίδρυσης	1948
Διευθυντής	Μπιτσάκος Γεώργιος	Αριθμός Μελών Συνεταιρισμοί	16
Διεύθυνση	Κορίνθου - Πατρών 91, 200 06 Βραχάτι		
Τηλ. Κέντρο	(+3) (27410) 55214	Φυσικά Μέλη	1.000
Fax	(+3) (27410) 55212	Αριθμός Μεριδών	33
Web site		Αξία Μεριδας	73,00 ευρώ
e-mail	easboxas@hol.gr	Συνεταιρικό Κεφάλαιο	2.421 ευρώ
Δραστηριότητες			
☒	Εμπορία ειδών βιοτικής ανάγκης (Super Market)		
☒	Εμπορία λιπασμάτων, φαρμάκων		
☒	Λειτουργία Ομάδας Παραγωγών Ελαιολάδου		
☒	Πρακτόρευση ασφαλιστικών εγασίων		
Βασικά Οικονομικά Μεγέθη (2003)		Απασχολούμενο Προσωπικό	
	ΕΥΡΩ	Κατηγορία Προσωπικού	Ατομα
Κύκλος Εργασιών	1.233.730	Μόνιμο	11
Πωλήσεις προϊόντων		Έκτακτο - εποχιακό	0
Εμπορεύματα	1.233.730	Σύνολο	11
Υπηρεσίες		Πτυχιούχοι ΑΕΙ-ΤΕΙ	3

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ <http://www.paseges.gr>

⁹¹ Οι περισσότεροι συνεταιρισμοί είναι ανενεργοί ή υπολειπущών σε έσχατο σημείο στο νομό Κορινθίας αλλά και στην Ελλάδα γενικότερα.

⁹² Από την ΠΑΣΕΓΕΣ <http://www.paseges.gr>

Πίνακας 14: Ε.Α.Σ. Δερβενίου

Ε.Α.Σ. Δερβενίου			
Πρόεδρος	Λάλος Χρήστος	Έτος ίδρυσης	1966
Διευθυντής	Μπούζας Δημήτριος	Αριθμός Μελών Συνεταιρισμοί	21
Διεύθυνση	Κων. Αδαμοπούλου 145, 200 09 Δερβέني Κορινθίας		
Τηλ. Κέντρο	(+30) (27430) 31331	Φυσικά Μέλη	1.236
Fax	(+30) (27430) 32240	Αριθμός Μεριδών	189
Web site		Αξία Μεριδας	73,00 ευρώ
e-mail		Συνεταιρικό Κεφάλαιο	13.867 ευρώ
Δραστηριότητες			
☒	Εμπορία λιπασμάτων, ζωοτροφών, φυτοφαρμάκων, γεωργικών ειδών		
☒	Πρακτόρευση ασφαλιστικών εργασιών		
☒	Λειτουργία Ομάδος Παραγωγών ελαιολάδου		
☒	Εργασίες εξυπηρέτησης των Συνεταιρισμών – μελών της		
Βασικά Οικονομικά Μεγέθη (2002)		Απασχολούμενο Προσωπικό	
	ΕΥΡΩ	Κατηγορία Προσωπικού	Ατομα
Κύκλος Εργασιών	220.129	Μόνιμο	5
Πωλήσεις προϊόντων		Έκτακτο - εποχιακό	0
Εμπορεύματα	161.428	Σύνολο	5
Υπηρεσίες	58.701	Πτυχιούχοι ΓΕΙ	2
		ΑΕΙ	

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ <http://www.paseges.gr>

Πίνακας 15: Ε.Α.Σ. Κορινθίας

Ε.Α.Σ. Κορινθίας					
Πρόεδρος	Μπαρλιάς Χρήστος	Έτος ίδρυσης	1919		
Διευθυντής	Μικρός Κωνσταντίνος	Αριθμός Μελών Συνεταιρισμοί	48		
Διεύθυνση	Δημοκρατίας 2, 201 00 Κόρινθος				
Τηλ. Κέντρο	(+30) (27410) 21545, 80509	Φυσικά Μέλη	6.254		
Fax	(+30) (27410) 23778	Αριθμός Μεριδών	56		
Web site		Αξία Μεριδας	700,00 ευρώ		
e-mail	eask@otenet.gr	Συνεταιρικό Κεφάλαιο	39.200 ευρώ		
Δραστηριότητες					
☒	Εμπορία λιπασμάτων , ζωοτροφών, φαρμάκων				
☒	Τυποποίηση και εμπορία ελαιολάδου				
☒	Πρακτόρευση ασφαλιστικών εργασιών				
☒	Συμμετοχή στο Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Κοινοτικών Επιδοτήσεων (ΟΣΔΕ)				
☒	Λειτουργία Ομάδας Παραγωγών για τα προϊόντα των μελών της (εσπεριδοειδή, βερίκοκα, σταφίδα)				
Κύρια Προϊόντα					
Προϊόντα	Παραγωγή (τον.)	Πωλήσεις στην εγχώρια αγορά		Εξαγωγές	
		Ποσότητα (τον.)	Αξία (ευρώ)	Ποσότητα (τον.)	Αξία (ευρώ)
Τυποποιημένο Ελαιόλαδο	167	135	468.872	0	0
Βασικά Οικονομικά Μεγέθη (2003)			Απασχολούμενο Προσωπικό		
	ΕΥΡΩ	Κατηγορία Προσωπικού	Ατομα		
Κύκλος Εργασιών	3.035.126	Μόνιμο	23		
Πωλήσεις προϊόντων	468.872	Έκτακτο - εποχιακό	0		
Εμπορεύματα	2.357.949	Σύνολο	23		
Υπηρεσίες	208.305	Πτυχιούχοι ΤΕΙ	ΑΕΙ-	12	

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ <http://www.paseges.gr>

Πίνακας 16: Ε.Α.Σ. Κιάτου

Ε.Α.Σ. Κιάτου			
Πρόεδρος	Παπαβασιλείου Κωνσταντίνος	Έτος ίδρυσης	1929
Διευθυντής	Παππάς Κωνσταντίνος	Αριθμός Μελών Συνεταιρισμοί	39
Διεύθυνση	Σικυώνος 30, 202 00 Κιάτο		
Τηλ. Κέντρο	(+30) (27420) 22229. 22234, 22210	Φυσικά Μέλη	4.353
Fax	(+30) (27420) 22455. 25266	Αριθμός Μεριδων	67
Web site		Αξία Μεριδας	146,74 ευρώ
e-mail	easkiatio@otenet.gr	Συνεταιρικό Κεφάλαιο	9.832 ευρώ
Αραστηριότητες			
☒	Εμπορία λιπασμάτων, φαρμάκων, ζωοτροφών		
☒	Πρακτόρευση ασφαλιστικών εργασιών		
☒	Σύσταση Ομάδος Παραγωγών μέσω της οποίας διακινούνται εσπεριδοειδή, βερίκοκα, κορινθ.σταφίδα, σουλτανίνα		
Βασικά Οικονομικά Μεγέθη (2003)		Απασχολούμενο Προσωπικό	
	ΕΥΡΩ	Κατηγορία Προσωπικού	Ατομα
Κύκλος Εργασιών	3.270.111	Μόνιμο	9
Πωλήσεις προϊόντων		Έκτακτο - εποχιακό	14
Εμπορεύματα	2.981.046	Σύνολο	23
Υπηρεσίες	289.065	Πτυχιούχοι ΑΕΙ-ΤΕΙ	9
Πιστοποιήσεις Προϊόντων - Διαδικασιών			
☒	Προβλέπεται η πιστοποίηση του συστήματος Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Καλλιέργειας Σουλτανίνας, το οποίο ήδη πραγματοποιεί πιλοτικά		

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ <http://www.paseges.gr>

Πίνακας 17: Ε.Α.Σ. Νεμέας

Ε.Α.Σ. Νεμέας			
Πρόεδρος	Κατσάνος Δημήτριος	Έτος ίδρυσης	1943
Διευθυντής	Βελέντζας Γεώργιος	Αριθμός Μελών Συνεταιρισμοί	21
Διεύθυνση	Ευαγγελιστριάς & Χριστοπούλου, 205 00 Νεμέα		
Τηλ. Κέντρο	(+3) (27460) 23309	Φυσικά Μέλη	2.409
Fax	(+3) (27460) 24014	Αριθμός Μεριδών	29
Web site		Αξία Μεριδας	300,00 ευρώ
e-mail	egsn@acn.gr	Συνεταιρικό Κεφάλαιο	8.700 ευρώ
Δραστηριότητες			
☒	Εμπορία λιπασμάτων, ζωοτροφών, σπόρων, γεωργικών εφοδίων, φαρμάκων, χαλκού και θείου		
☒	Λειτουργεί Ομάδα Παραγωγών για Κορινθιακή Σταφίδα και Σουλτανίνα		
☒	Εμπορία ειδών βιοτικής ανάγκης (Super Market)		
☒	Εξυπηρέτηση των Συνεταιρισμών – μελών της		
Βασικά Οικονομικά Μεγέθη (2002)		Απασχολούμενο Προσωπικό	
	ΕΥΡΩ	Κατηγορία Προσωπικού	Ατομα
Κύκλος Εργασιών	2.216.271	Μόνιμο	5
Πωλήσεις προϊόντων		Έκτακτο - εποχιακό	9
Εμπορεύματα	2.008.701	Σύνολο	14
Υπηρεσίες	207.570	Πτυχιούχοι ΑΕΙ-ΤΕΙ	5

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ <http://www.paseges.gr>

Πίνακας 18: Ε.Α.Σ. Ξυλόκαστρο

Ε.Α.Σ. Ξυλόκαστρο			
Πρόεδρος	Γκόλιας Βασίλειος	Έτος ίδρυσης	1954
Διευθυντής	Σαλάτας Κωνσταντίνος		
Διεύθυνση	Θησέως & Αντιπετράρχου Δέδε , 204 00 Ξυλόκαστρο	Αριθμός Μελών Συνεταιρισμοί	27
Τηλ. Κέντρο	(+30) (27430) 22432, 22245	Φυσικά Μέλη	2.546
Fax	(+30) (27430) 22821	Αριθμός Μεριδών	138
Web site		Αξία Μεριδας	147,00 ευρώ
e-mail	unionxyl@hol.gr	Συνεταιρικό Κεφάλαιο	20.249 ευρώ
Δραστηριότητες			
☒	Λειτουργία Ο.Π. Εσπεριδοειδών, σταφίδας , βερίκοκων με κύκλο εργασιών ετησίως 500.000 ΕΥΡΩ		
☒	Πρακτόρευση ασφαλιστικών εργασιών		
☒	Εμπορία γεωργικών φαρμάκων, εργαλείων, λιπασμάτων, ζωοτροφών		
Βασικά Οικονομικά Μεγέθη (2005)		Απασχολούμενο Προσωπικό	
	ΕΥΡΩ	Κατηγορία Προσωπικού	Ατομα
Κύκλος Εργασιών	327.000	Μόνιμο	7
Πωλήσεις προϊόντων		Έκτακτο - εποχιακό	0
Εμπορεύματα	327.000	Σύνολο	7
Υπηρεσίες		Πτυχιούχοι ΑΕΙ-ΤΕΙ	2

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ <http://www.paseges.gr>

12.8.7 Οινοποιητικός Συνεταιρισμός Νεμέας

Εικόνα 168: Οινοποιητικός Συνεταιρισμός Νεμέας

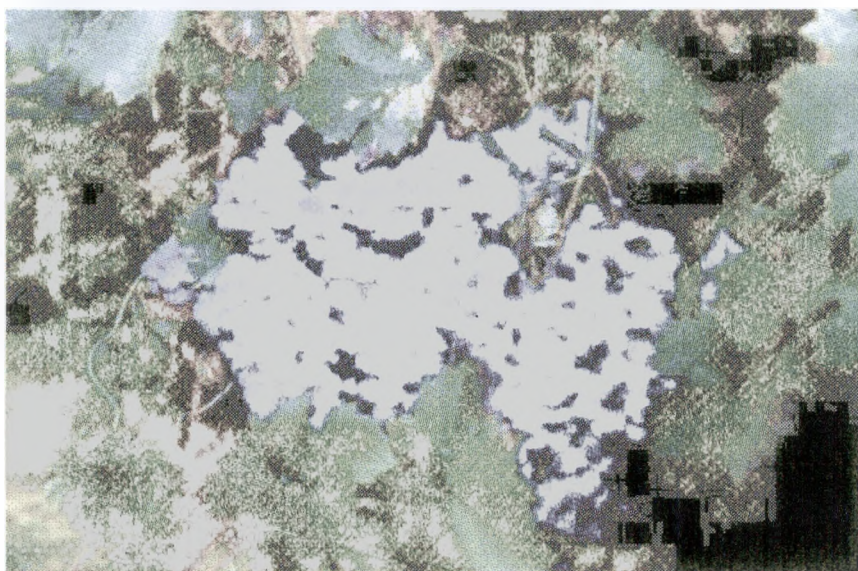
Ο συνεταιρισμός αριθμεί 2.500 μέλη σήμερα, σχεδόν όλες τις αγροτικές οικογένειες της περιοχής. Μία ομάδα παραγωγών το 1937 συγκρότησε τον "ΟΙΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟ ΝΕΜΕΑΣ".

Το 1971 έγινε ζώνη ονομασίας προελεύσεως ανωτέρας ποιότητας και περιλαμβάνει τη Νεμέα και 15 χωριά που απλώνονται σε υψόμετρο από 250 έως 800 μέτρα.

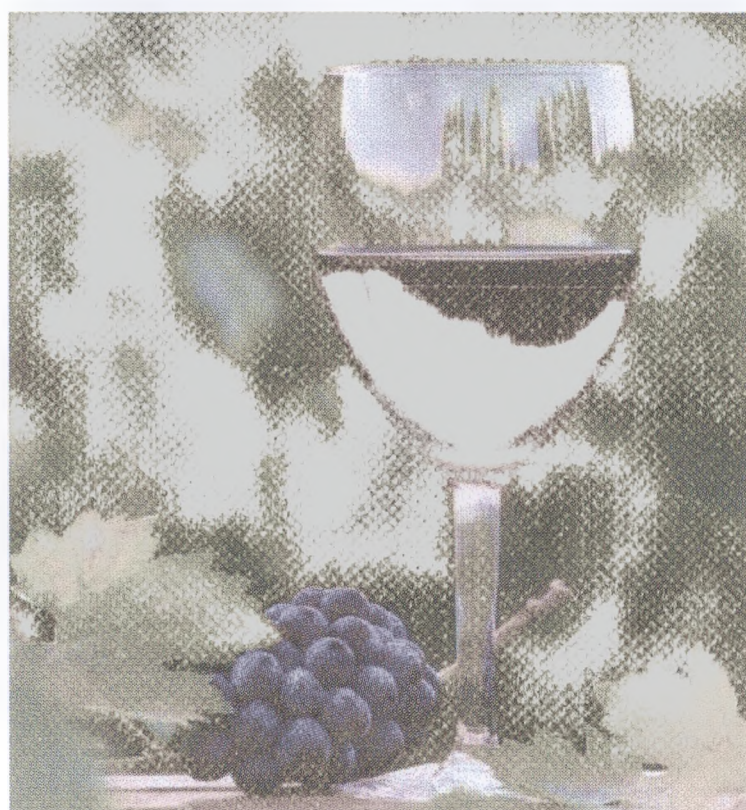
Ο Οινοποιητικός Συνεταιρισμός Νεμέας είναι από τους μεγαλύτερους και τους πιο σύγχρονους σήμερα στην Ελλάδα.

Στην περιοχή υπάρχει μία ιστορία 2.500 χρόνων συνυφασμένη με την αμπελουργία.

Τα κρασιά του συνεταιρισμού έχουν αναγνωριστεί αλλά και βραβευτεί στην Ελλάδα και διεθνώς.

Εικόνα 169: Η ποικιλία Αγιωργίτικο Νεμέας

Εικόνα 170: Η ποικιλία Αγιωργίτικο Νεμέας

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η θέση και ο ρόλος της κοινωνικής οικονομίας παραμένει διφορούμενος: είτε θεωρηθεί για τους μεν μια ουσιαστική και αποτελεσματική κοινωνική πρόθεση η οποία επιτρέπει σε μια κοινωνία της αγοράς να αμβλύνει το βάρος της παγκοσμιοποίησης (ανεργία και αποκλεισμός), είτε θεωρηθεί για τους δε το άλλοθι του νεοφιλελευθερισμού, πάντως θα μπορούσε πραγματικά να αποτελέσει ένα αποτελεσματικό πρότυπο επιχειρηματικότητας το οποίο αντιλαμβάνεται διαφορετικά τις σχέσεις μεταξύ Οικονομίας και Κοινωνίας. Απομένει λοιπόν να διαλέξει στρατόπεδο και να αλλάξει το πλαίσιο λόγου της ώστε να αποτραπεί τόσο η περιθωριοποίησή της, όσο και η ταύτισή της με την νεοφιλελεύθερη αντίληψη για την οικονομία.

Η προστασία του περιβάλλοντος απαιτεί ένα σύνολο επενδύσεων και επαγγελμάτων. Είναι διαπιστωμένο ότι η αγορά αλλά και ο δημόσιος τομέας παίζουν ένα σημαντικό ρόλο. Όμως, όπως παραδέχεται σε έκθεσή της η Παγκόσμια Τράπεζα, η αγορά δεν είναι από μόνη της σε θέση να αντιμετωπίσει όλα τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Έχει, επίσης, αποδειχθεί ότι ο δημόσιος / κρατικός τομέας δεν έχει συχνά την ευελιξία και προσαρμοστικότητα να αντιμετωπίσει πολλά περιβαλλοντικά προβλήματα. Αναδεικνύεται όλο και περισσότερο η σημασία και ο ρόλος του τρίτου τομέα, του κοινωνικού τομέα και των «κοινωνικών εταιριών» στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και ιδιαίτερα της προστασίας του περιβάλλοντος. Ο κοινωνικός τομέας (μη κυβερνητικές οργανώσεις, τοπικοί συνεταιρισμοί, ενώσεις παραγωγών, μη κερδοσκοπικές εταιρίες, μικρές τοπικές επιχειρήσεις με κοινωνικά κίνητρα και υπευθυνότητα κα) βασίζεται κυρίως στην εθελοντική κινητοποίηση πολιτών, την προσαρμοστικότητα και ευελιξία των δομών, την κοινωνική ευαισθησία των συμμετεχόντων, την καλύτερη αξιοποίηση των επενδυμένων πόρων, την απασχόληση περισσότερων ατόμων ανά επενδυμένο κεφάλαιο, την ένταση εργασίας και γνώσης αντί την ένταση κεφαλαίου και τεχνολογίας. Συνδυάζει δηλαδή κοινωνικά και περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα, πετυχαίνοντας ταυτόχρονα οικονομικά αποτελέσματα και αύξηση της απασχόλησης.

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα που επιβεβαιώνουν ότι οι τοπικές κοινωνίες και ιδιαίτερα οι νέοι μπορούν να συμβάλουν ενεργά στη βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών τους, στη διατήρηση του φυσικού και πολιτισμικού πλούτου, μειώνοντας δραστικά

την ανεργία, δημιουργώντας κοινωνικά χρήσιμα επαγγέλματα, αναπτύσσοντας την κοινωνική οικονομία σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος.

Μέχρι πρόσφατα, περιοχές με σημαντικό φυσικό πλούτο, είτε τον εκμεταλλεύονταν απερίσκεπτα εξαντλώντας τον, είτε τον αντιμετώπιζαν ως ένα βαρύ φορτίο, που εμποδίζει την ανάπτυξη. Αποδεικνύεται, όμως, όλο και περισσότερο, ότι οι τόποι που διατηρούν σήμερα σε καλή κατάσταση το φυσικό και πολιτισμικό τους πλούτο έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα αν επιλέξουν ν' ακολουθήσουν ένα μοντέλο οικονομίας συμβατό με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και την υποχρέωση διατήρησης του περιβάλλοντος και για τις επόμενες γενιές. Ας δούμε μερικά παραδείγματα:

Η διατροφική κρίση (υπολείμματα φυτοφαρμάκων στα τρόφιμα, τρελές αγελάδες, διοξίνες, κίνδυνος από γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα, ορμόνες κα) έχει στρέψει σημαντικό ποσοστό των πολιτών σε αναζήτηση πιο ασφαλών και ποιοτικών τροφίμων, ακόμα κι αν αυτά είναι σχετικά πιο ακριβά σε σχέση με τα «άλλα». Η επιβάρυνση, όμως, εδαφών με νιτρικά και φυτοφάρμακα, η εντατική βιομηχανική κτηνοτροφία, ο περιορισμός της γενετικής ποικιλίας και των τοπικών ειδών δυσκολεύει την γρήγορη μετάβαση σε ένα μοντέλο γεωργίας πιο φιλικής στο περιβάλλον και την υγεία. Οι περιοχές, όμως, που δεν έχουν υποβαθμισθεί από την υπερεντατική βιομηχανική γεωργία και κτηνοτροφία μπορούν να πάρουν προβάδισμα στην παραγωγή προϊόντων οικολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας και να ανταποκριθούν γρήγορα στις απαιτήσεις των καιρών και των πολιτών, εξασφαλίζοντας καλύτερα εισοδήματα για τους αγρότες και κτηνοτρόφους, ιδιαίτερα ενόψει της αναθεώρησης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Φυσικά χρειάζονται πολλά, όπως εκπαίδευση, επιστημονική υποστήριξη, κατάλληλα διοικητικά και οικονομικά εργαλεία, ενημέρωση των καταναλωτών, δημιουργία δικτύων παραγωγών – καταναλωτών κα. Η οικολογική γεωργία και κτηνοτροφία μπορούν να συνδυαστούν με προγράμματα αγρο-τουρισμού και ξενάγησης των κατοίκων των πόλεων σε δραστηριότητες που φαίνονται όλο και πιο άγνωστες σε αυτούς και ιδιαίτερα στα παιδιά.

Τα τελευταία χρόνια μιλάμε όλο και πιο συχνά για κρίση στον τουρισμό. Θα ήταν καλύτερα να μιλάμε για κρίση στο μοντέλο μη βιώσιμου τουρισμού. Οι αλλαγές στο περιβάλλον και τις κοινωνικές δομές πολλών περιοχών, ως συνέπεια του μαζικού τουρισμού, έχουν ως αποτέλεσμα μεσοπρόθεσμα τη μείωση του αριθμού των τουριστών που επισκέπτονται τις πιο τουριστικοποιημένες περιοχές. Τέτοιοι,

φημισμένοι στο παρελθόν τόποι προορισμού, εγκαταλείπονται σήμερα από τους τουρίστες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης που αναζητούν πια όχι τις πισίνες και τα πολυτελή ξενοδοχεία των «τουριστικών μεγαλουπόλεων του καλοκαιριού» αλλά όλο και περισσότερο φυσικές περιοχές, επιδιώκοντας να συμμετάσχουν και να γνωρίσουν αυθεντικές τοπικές πολιτισμικές δραστηριότητες, να γνωρίσουν φυσικές περιοχές και τοπικά προϊόντα, να περπατήσουν, να μάθουν. Στοιχεία που είδαν το φως της δημοσιότητας πρόσφατα επιβεβαιώνουν τις αλλαγές που συντελούνται στον τουρισμό. Οι περιοχές που διατηρούν το φυσικό πλούτο τους σε καλή κατάσταση μπορούν ν' αναπτύξουν πιο ήπιες μορφές τουρισμού, που θα είναι προς όφελος όλης της τοπικής κοινωνίας, που θα συμπληρώνουν και δεν θα εξαφανίζουν άλλες δραστηριότητες αλλά και θα συμβάλουν στην προστασία του περιβάλλοντος. Οι τουρίστες που επιδιώκουν να γνωρίσουν μια περιοχή (μέσα από μορφές οικοτουρισμού και αγροτουρισμού) και όχι απλώς να την καταναλώσουν όσο πιο φτηνά γίνεται, δείχνουν προτίμηση σε ήπιες δραστηριότητες, σε τοπικά ποιοτικά προϊόντα (ευνοώντας την τοπική παραγωγή και όχι απλώς τις εισαγωγές), σε αυθεντικές πολιτισμικές δραστηριότητες (και όχι σε ...καλοκαιρινά τουριστικά προϊόντα μιας χρήσης), σε συμπεριφορές που ελαχιστοποιούν τις περιβαλλοντικές εντάσεις (περιορισμός σπατάλης νερού και ενέργειας, μείωση αποβλήτων, κατανάλωση οικολογικών προϊόντων).

Η περίπτωση των περισσότερων περιοχών του νομού Κορινθίας⁹³ είναι ιδανική για την προσέλκυση επιλεκτικών επισκεπτών που θα θελήσουν να περπατήσουν σε αποκατεστημένα μονοπάτια, να επισκεφθούν αρχαιολογικούς χώρους, να γευτούν τοπικά οικολογικά προϊόντα, να γνωρίσουν πρωτοποριακά οικολογικά προγράμματα διαχείρισης των νερών, παραγωγής ενέργειας από τον άνεμο και τον ήλιο, να μείνουν σε φιλόξενα αγρο-τουριστικά καταλύματα, να γνωρίσουν από κοντά αγροτικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες, να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες και της γιορτές της τοπικής κοινωνίας, να ζήσουν την αυθεντική ένταση του πολιτισμού και της δημιουργίας, να επισκεφτούν περιοχές με φυσική ομορφιά.

Αυτές οι φυσικές περιοχές, που στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν προταθεί για προστασία ως περιοχές NATURA 2000 (ΦΥΣΗ 2000) και για ένταξη στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φυσικών Προστατευόμενων Περιοχών, έχουν όλες εκείνες τις προϋποθέσεις να φιλοξενήσουν δραστηριότητες που κατατάσσονται στη βιώσιμη ανάπτυξη.

⁹³ Όπως προσπαθήσαμε να καταδείξουμε στο ειδικό μέρος αυτής της εργασίας.

Το ερώτημα της εποχής μας είναι: μπορούμε να αναπτύξουμε μια οικονομική πολιτική που ενσωματώνει την περιβαλλοντική και κοινωνική διάσταση, να κάνουμε πράξη αυτό που ονομάζουμε βιώσιμη ανάπτυξη; Μπορούμε να προωθήσουμε μια οικονομία που θα εξυπηρετεί τις ανάγκες της κοινωνίας, θα συμβάλει στην ευημερία των κοινωνιών και θα διατηρεί μακροχρόνια τον φυσικό και πολιτισμικό πλούτο;

Που μπορεί, όμως, να στηριχθεί ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης; Είναι σίγουρο ότι χρειάζονται μια σειρά πρωτοβουλιών και ρυθμίσεων που θα ευνοήσουν και θα διευκολύνουν τη στροφή προς τη βιώσιμη ανάπτυξη. Και πρώτα από όλα είναι απαραίτητη η δημιουργία των κατάλληλων εργαλείων (χρηματοδοτικών και διοικητικών), η δημιουργία του κατάλληλου πλαισίου που θα ευνοήσει τη δημιουργία «κοινωνικών εταιριών» και «πράσινων επαγγελμάτων» (επαγγέλματα που σχετίζονται π.χ. με τη διαχείριση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, την εξοικονόμηση ενέργειας, την ανακύκλωση των αποβλήτων, την οικολογική γεωργία και κτηνοτροφία, την οικο-ξενάγηση, την διατήρηση πέτρινων κατασκευών και ξερολιθιών κ). Δεν είναι άλλωστε τυχαίο που πρόσφατες μελέτες στην Ευρωπαϊκή Ένωση εντοπίζουν ότι η προστασία του περιβάλλοντος και η κοινωνική οικονομία είναι οι τομείς που μπορούν να δημιουργήσουν εκατομμύρια θέσεις εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ ήδη σε άλλες χώρες εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενοι εξασφαλίζουν τα μέσα επιβίωσης τους από παρόμοιες δραστηριότητες.

Όλο και περισσότερο γίνεται κατανοητό σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο ότι για να επιτευχθεί μακροχρόνια η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να εφαρμοσθεί ένα σύνολο αλληλοσυμπληρούμενων νομοθετικών, οικονομικών και κοινωνικών μέτρων. Η διατήρηση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος απαιτεί ενεργή εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας και δημιουργία θέσεων εργασίας κοινωνικά και περιβαλλοντικά απαραίτητων, δηλαδή «πράσινων επαγγελμάτων», όπως αποκαλούνται σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα πράσινα επαγγέλματα μπορούν να αφορούν σε παραδοσιακούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας, από τη γεωργία και αλιεία, την αποκατάσταση των ξερολιθιών μέχρι τον τουρισμό και τις υπηρεσίες, αλλά και εντελώς νέους τομείς, όπως η παραγωγή «πράσινων προϊόντων», η προώθηση καθαρών τεχνολογιών, η υλοποίηση σχεδίων «οικολογικής αποτελεσματικότητας», η εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης και ελέγχου (E.M.A.S. και ISO 14000), η εξοικονόμηση και σωστή διαχείριση του νερού,

η εξοικονόμηση ενέργειας σε δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, η αξιοποίηση των αποβλήτων, η ανάπτυξη οικολογικών συστημάτων μεταφοράς, η διαφύλαξη και διαχείριση ενός οικοσυστήματος, η διαχείριση μιας παράκτιας ζώνης, η διαχείριση ενός δάσους, η παρακολούθηση της εξέλιξης ενός οικοσυστήματος και της βιοποικιλότητας, η οικο-ξενάγηση, η οικολογική γεωργία και κτηνοτροφία, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση. Η μείωση της ανεργίας μέσω της δημιουργίας «πράσινων επαγγελμάτων» μπορεί να αποτελέσει σημαντικό κίνητρο για την οικολογικά και κοινωνικά βιώσιμη ανάπτυξη μιας περιοχής.

Θα μπορούσε να γενικεύσει κανείς λέγοντας ότι οι νέες δραστηριότητες υψηλής ποιότητας και μικρής κλίμακας μπορούν δύσκολα να αναπτυχθούν και να επιβιώσουν, διατηρώντας όλα τα διακριτά χαρακτηριστικά τους, σε περιοχές που έχουν ενσωματωθεί στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Ειδικότερα στην περίπτωση του αγροτουρισμού, η εξάπλωσή του στις τουριστικά αναπτυγμένες παραθαλάσσιες ζώνες και η εδραίωση της αγροτουριστικής αντίληψης δε φαίνεται να μπορεί να επιβληθεί στο κυρίαρχο τουριστικό μοντέλο που επικρατεί στην περιοχή. Στην περίπτωση αυτή, ο μόνος ρόλος που θα μπορούσε να παίξει ο αγροτουρισμός, εκτός της εξασφάλισης συμπληρωματικών εισοδημάτων στην αγροτική οικογένεια, αναφέρεται στη συμβολή του στις ποιοτικές συνιστώσες του τουρισμού καθώς και στη διαφοροποίηση των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών.

Δεν αποτελεί λοιπόν έκπληξη το γεγονός ότι τα πιο επιτυχή παραδείγματα αγροτουριστικής ανάπτυξης, τα οποία συνάδουν και με τους πρωταρχικούς στόχους του αγροτουρισμού, βρίσκονται σε ορεινές περιοχές, σε αγροτικές περιοχές σε κρίση ή σε μειονεκτικές αγροτικές περιοχές. Οι ζώνες αυτές- που μπορεί να βρίσκονται κοντά σε πολύ αναπτυγμένες περιοχές- έχουν μείνει έξω από την ευρωπαϊκή και εθνική εξωγενή αναπτυξιακή διαδικασία δεν έχουν άλλη προοπτική επιβίωσης από το να αναλάβουν οι ίδιες δράση. Εξάλλου, η ήδη διαμορφωμένη ζήτηση αγροτουριστικών υπηρεσιών κατευθύνεται προς εκείνο το πρότυπο αγροτουρισμού που είναι συμβατό με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και κοινοτικές αξίες του αγροτικού χώρου, καθώς και με την αναζήτηση της πραγματικής ζωής και της αυθεντικότητας, τα οποία είναι διάσπαρτα στον αγροτικό χώρο.

Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε στην προώθηση ενός νέου μοντέλου αγροτουριστικής ανάπτυξης, προσαρμοσμένου στις

ιδιαιτερότητες του ελληνικού χώρου, στις παραδόσεις και τον πολιτισμό της αγροτικής κοινωνίας, τα πρότυπα και συμπεριφορές αναψυχής των καταναλωτών. Ενός μοντέλου που θα ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των αγροτών για ανάπτυξη και στις αντιλήψεις της τουριστικής πελατείας για διακοπές στην ύπαιθρο και που θα είναι, ωστόσο, συμβατό με τις αρχές της αειφορίας. Η απάντηση θα μπορούσε να είναι θετική. Ωστόσο, ο πολυδιάστατος χαρακτήρας τόσο του αγροτικού χώρου, όσο και του αγροτουριστικού προϊόντος επιβάλλουν μια στρατηγική “εκ των άνω” και ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο που θα προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες, το δυναμικό και τις προσδοκίες για ανάπτυξη της κάθε περιοχής έτσι όπως εκφράζονται “εκ των κάτω”. Στη λογική αυτή, ο σχεδιασμός της ανάπτυξης του αγροτουρισμού, ο οποίος θα πρέπει να εντάσσεται στη συνολική ανάπτυξη μιας περιοχής, πρέπει να καθορίζεται από έξι κατευθυντήριες αρχές, οι οποίες συνοψίζονται στους όρους:

ΓΝΩΡΙΖΩ - ΑΞΙΟΛΟΓΩ - ΕΠΙΛΕΓΩ - ΧΩΡΟΘΕΤΩ -ΕΠΙΜΟΡΦΩΝΩ - ΔΙΑΧΕΙΡΙΖΟΜΑΙ

Μόνο έτσι μπορούν να αποφευχθούν τα λάθη της παραδοσιακής τουριστικής βιομηχανίας και να αναδειχθεί ο αγροτουρισμός ως πραγματικός μοχλός αειφόρου ανάπτυξης (Anthoroulou, 1998).

Σήμερα στο νομό Κορινθίας δραστηριοποιούνται πλήθος συνεταιριστικών οργανώσεων. Όμως οι περισσότεροι εξ’ αυτών ή υπολειτουργούν ή είναι πολύ μικρής οικονομικής κλίμακας.

Ο συνεταιρισμός όμως, είναι μια οικονομική μονάδα που συμμετέχει στο παιχνίδι της αγοράς. Ο τονισμός της οικονομικής λειτουργίας είναι απαραίτητος γιατί δεν υπάρχει άλλη προοπτική επιβίωσης για ένα συνεταιρισμό από την πετυχημένη οικονομική δράση. Όμως θα ήταν άδικο αν την συνεταιριστική ιδέα την περιορίσουμε στα στενά πλαίσια της οικονομικής επιχείρησης. Μέσα από τους συνεταιρισμούς οι σχέσεις των μελών του που μέχρι πριν υπήρχε το στοιχείο του επαγγελματικού ανταγωνισμού με την ιδιότητα του μέλους του συνεταιρισμού, μετατρέπονται σε συνεργάτες, διδάσκονται τις δημοκρατικές αρχές, την ισότητα, την συλλογική εκτίμηση και συνέπεια, την αμοιβαιότητα.

Αρχές απαραίτητες που εμπíπτουν τους κοινωνικούς αγώνες διευρύνουν τον ορίζοντα των διεκδικήσεων του συνεταιριστικού κινήματος και στοχεύουν σε βαθύτερες προοδευτικές αλλαγές στην κοινωνία μας.

Οι διαπροσωπικές σχέσεις δε θα βελτιωθούν και η ειρήνη στον κόσμο δεν πρόκειται να εδραιωθεί αν οι άνθρωποι ενδιαφέρονται μόνο για το πώς θα καταναλώσουν όσο το δυνατόν περισσότερο, απαλλαγμένοι από κάθε είδους ιδανικά και αξίες. Η πρόοδος της κοινωνίας θα επέλθει μέσω της προσφοράς, της ενεργοποίησης, του εθελοντισμού. Η αίσθηση της ανιδιοτελούς προσφοράς και το ειλικρινές ενδιαφέρον για το συνάνθρωπο εξυψώνει την κοινωνία και τους πολίτες της σε ένα επίπεδο ζωής που διακατέχεται από αξίες και ιδανικά και τότε ο άνθρωπος μπορεί πραγματικά να μεγαλουργήσει! Εκεί όπου οι πολιτικές ηγεσίες αδυνατούν να βρουν λύσεις σε πολιτικά θέματα που διχάζουν λαούς και προξενούν πολέμους, έρχονται οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και φέρνουν μήνυμα ελπίδας για το μέλλον της ανθρωπότητας. Έρχονται οι άνθρωποι κοντά μέσα από τις κοινές τους δραστηριότητες για την ειρήνη ή ακόμα και για παγκόσμια προβλήματα και συνειδητοποιούν πως αυτά που τους χωρίζουν είναι πολύ λιγότερα από εκείνα που μπορούν να τους ενώσουν.

Με τη συμμετοχή σε κάποια ΜΚΟ ο πολίτης νιώθει ότι παράγει έργο, ότι συμβάλλει στην ευημερία και την πρόοδο της κοινωνίας της οποίας αποτελεί μέλος και ότι κατά κάποιο τρόπο αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και δράσεις πάνω σε σημαντικά ζητήματα που απασχολούν την τοπική ή και παγκόσμια κοινωνία γενικότερα, συμβάλλοντας στην επίλυσή τους. Από απαθής μετατρέπεται σε ενεργό μέλος που έχει άποψη, που «παλεύει» για έναν καλύτερο κόσμο και ζει οραματιζόμενος αυτόν τον κόσμο για τη γενιά του αλλά και τις ερχόμενες γενιές.

Ο εναλλακτικός «Τρίτος Δρόμος» της οικονομίας και της κοινωνίας όπως αυτός πραγματώνεται μέσα από τις κοινωνικές επιχειρήσεις, τις Μ.Κ.Ο. και τους συνεταιρισμούς είναι επιτακτικός για το μέλλον της ανθρωπότητας, στηριζόμενος πάνω σε ανθρώπινα και κοινωνικά κριτήρια, θα αποτελέσει ίσως, τον μοναδικό σωστότερο δρόμο προς την ολοκλήρωση του ανθρώπου. Η χάραξη παιδείας σε υψηλό επίπεδο από τους φορείς άσκησης κυβερνητικής και μη πολιτικής θα αποτελέσει εχέγγυο για την ανύψωση του ανθρώπου στο σημείο που θα έπρεπε να είναι, καταργώντας οριστικά τις διαφορές μεταξύ Ανθρώπων-Χωρών-Ομάδων και όλα τα δεινά του παγκοσμιοποιημένου –σήμερα- τρόπου ζωής μας. Η μορφωτική, ηθική και ψυχοκοινωνική ανύψωση του ατόμου θα επιφέρει πιο δημοκρατικά και ανθρωπιστικά μοντέλα συμβίωσης και πορισμού του ατόμου και της κοινωνίας.

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Baskin, O., Aronof, C. και Lattimor, D. (2001), *Δημόσιες Σχέσεις*. Αθήνα: Παπαζήσης
2. Carnoy M., (1990), *Κράτος και Πολιτική Θεωρία*, Αθήνα: Οδυσσεάς
3. Chevallier J., (1993), *Διοικητική Επιστήμη*, Αθήνα: Σάκκουλας
4. Clastres Pierre, "Η κοινωνία ενάντια στο κράτος", Μετάφραση Κική Καψαμπέλη, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια
5. D. Begg, S. Fisher και R. Dornbush (1998): *Εισαγωγή στην Οικονομική*, τομ. Α' και Β' Εκδ. Κριτική, Αθήνα
6. ΕΕΚΕ (2001), *Ελληνικό Εθνικό Σχέδιο Δράσης Κατά της Ερημοποίησης*, Αθήνα, Ελληνική Επιτροπή για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης.
7. Esping-Andersen G. (2006). *Γιατί Χρειαζόμαστε ένα Νέο Κοινωνικό Κράτος* (μετάφρ. Χ. Οικονόμου), Αθήνα: Διόνικος.
8. Gidens A, (2002), *Κοινωνιολογία*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα
9. Groppelli, A., Nikbakht, E. (2002), *Χρηματοοικονομική*. Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.
10. H.S. Rosen, (2000), *Δημόσια Οικονομική*, τομ. Α' και Β', Εκδ. Κριτική, Αθήνα
11. Held D. (1995), *Μοντέλα Δημοκρατίας*, Αθήνα: Στάχυ
12. Himstreet- Baty- Lehman, (1995), *Επιχειρησιακές Επικοινωνίες*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ
13. Hudman Lloyd & Jackson Richard, (2000), *«Παγκόσμια Τουριστική & Ταξιδιωτική Γεωγραφία»*, εκδόσεις Έλλην, Αθήνα.
14. Lenk, K. (1990), *Πολιτική Κοινωνιολογία*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής
15. Lozato - Giotart, (1996), *«Τουριστική Γεωγραφία»*, μετάφραση Μιχάλης Πολίτης, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα
16. MacPherson Ian (1997), *Συνεταιριστικές αρχές για τον 21^ο αιώνα*, ελλην. μτφρ.: Κ. Παπαγεωργίου, Αθήνα: Εκδόσεις Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών.
17. Meny, Y. (1996), *Συγκριτική Πολιτική*, τόμοι 2, Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση
18. Miaille M. (1983), *Το Κράτος του Δικαίου*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.

19. Petras, James. (2005), *Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική*, Αθήνα, Monthly Review Imprint.
20. S. Bowles, R. Edwards(1993): *Κατανοώντας τον καπιταλισμό*, τομ. Α΄ και Β΄, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα
21. Schwartzenberg R. (1984), *Πολιτική Κοινωνιολογία*, τ. Α-Β, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.
22. Walker David, Chapman Keith, (1992), *Η Χωροθέτηση της Βιομηχανίας*, Παπαζήσης, Αθήνα
23. Αβδελίδης Π., (1978), *‘Ο Συνεταιρισμός στις συνθήκες του καπιταλισμού’*, Αθήνα, Guttenberg
24. Αβδελίδης Παρμ. (1986), *Το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
25. Αβδελιδης Παρμενιων, *Συνεταιρισμος Και Μαρξισμος*, Εκδόσεις: Λιβανης Α.Α.
26. Αγαπητός, Γ. (2004), *Εγχειρίδιο των Βασικών Οικονομικών Εννοιών*, Ιδία Έκδοση, Αθήνα.
27. Αλεξανδρόπουλος Στελ. (2001), *Θεωρίες για τη συλλογική δράση και τα κοινωνικά κινήματα*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
28. Ανδρουλιδάκης Σταύρος (1991), Σημειώσεις «*Κοινοτικής Ανάπτυξης*», Σχολή Γεωπονίας, ΤΕΙ Θεσσαλονίκης
29. Αποστολίδης, Λουκάς Θ. (2002), *Το εθελοντικό κίνημα στην Ελλάδα και η κοινωνία των πολιτών*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
30. Αποστολόπουλος Κ., Παπαγεωργίου Κ., Καλδής Π., Ευθύμογλου Γ. (2006), *«Εκπαίδευση Αγροτών για την ανάληψη δράσεων στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα της οικονομίας»*, Έκδοση του Υπουργείου Παιδείας, ΙΔΕΚΕ, Αθήνα.
31. Αποστολόπουλος, Κ. κ.α. (Συλλογικό έργο) (2004), *Στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας*, επιμ. Ν. Μαραβέγιας.
32. Απόφαση της επιτροπής Νομισματικών και Πιστωτικών Θεμάτων 541/Θέμα 2/7-4-94 «*Τροποποίηση της ΠΔ/ΤΕ 2258/2-11-93 που αφορά το πλαίσιο λειτουργίας και εποπτείας πιστωτικών ιδρυμάτων υπό τη μορφή πιστωτικών συνεταιρισμών του νόμου 1667/1986*».
33. Ball, W. και Peter, G. (2002), *Σύγχρονη Πολιτική και Διακυβέρνηση*, Αθήνα, Εκδ.Παπαζήσης

34. Βαβίζος Γ. και Ζαννάκη Κ., (1998), *Οικολογική θεωρία και πράξη στις περιβαλλοντικές μελέτες*, Εκδ. Παπαζήση
35. Βαβίζος Γ. και Μερτζάνης Α., (2002), *Περιβάλλον. Μελέτες περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*, Εκδ. Παπασωτηρίου
36. Βαξεβάνογλου Αλίκη, (1993), *Οι Έλληνες κεφαλαιούχοι. Κοινωνική και οικονομική προσέγγιση 1900 – 1940*, Θεμέλιο, Αθήνα.
37. Βαρβαρέσος Στέλιος, (1997), *«Τουρισμός: Οικονομικές Προσεγγίσεις»*, εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα
38. Βαρβαρέσος Στέλιος, (1998), *«Τουρισμός: Έννοιες, Μεγέθη, Δομές»*, εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα
39. Βεργόπουλος, Κ., 1976, *‘Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα’*, Αθήνα, Εκδόσεις Εξάντας
40. Βιβλιοθήκη Δικαίου Επιχειρήσεων και Εταιριών (1998), *Ανώνυμη Εταιρία και Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης, Κωδικοποίηση Νομοθεσίας*, Νομική Βιβλιοθήκη.
41. Γαλανης Βασίλειος, (2000), *Leasing - Factoring - Forfaiting - Franchising - Venture Capital Β’ Έκδοση*, Εκδόσεις Σταμούλης
42. Γαμβρουδης Βασίλης, (1999), *Συλλογή Νομοθεσίας & Νομολογίας Εργατικού Δικαίου*, Εκδόσεις Σταμούλης
43. Γετίμης Π., Καυκαλάς Γ., Μαραβέγιας Ν., (1994), *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη*, Θεμέλιο, Αθήνα
44. Γεωργακόπουλος, Λ.Ν. (1985), *Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, Τόμος 1 – Οι Έμποροι, Τεύχος 2 –Εταιρείες*, Αθήνα.
45. Γιαννάτος, Γ., Αγγελετόπουλος, Β. (1995), *Business Management*, Εκδόσεις Δορυφόρος, Αθήνα.
46. Γκεκος Γ., *Αγροτοβιομηχανικός Συνεταιρισμός Και Πολιτικά Παιγνια*, Εκδόσεις: Μορφωτικό Ίδρυμα Αγροτικής Τραπεζής Ελλάδος
47. Γρηγορίου Π. Γ., Γ. Σαμιώτης Δ. και Τσάλτας Γ. Ι., (1993), *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio De Janeiro) για το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Νομική και θεσμική διάσταση*, Εκδ. Παπαζήση
48. Δαμασκηνίδης Αντ. Ν., (1996), *«Εισαγωγή στην Οικονομική Επιστήμη»*, Α' τόμος, εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη.
49. Δαμιανος Δ., Παπαγεωργίου Λ.Κωνσταντίνος, Σπαθης Παυλος, (2006), *Η Ελληνική Αγροτική Οικονομία Στο Παγκόσμιο Πλαίσιο*, Εκδόσεις Σταμούλης

50. Δαμιανού, Χ. και Κούτρα, (1991) Μ. *Εισαγωγή στη Στατιστική Ι*, Εκδόσεις ΣΥΜΜΕΤΡΙΑ, Αθήνα
51. Δαμιανού, Χ. και Κούτρα, (1991), Μ. *Εισαγωγή στη Στατιστική ΙΙ*, Εκδόσεις ΣΥΜΜΕΤΡΙΑ, Αθήνα
52. Δασκάλου Γ., (1992), *‘Αστικοί και Γεωργικοί Συνεταιρισμοί’*, Αθήνα, Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική
53. Δασκάλου Γ., (1993) *Αστικοί και Γεωργικοί Συνεταιρισμοί*, Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική.
54. Δασκαλου Γιωργος, (1993), *Αστικοι Και Γεωργικοι Συνεταιρισμοι*, Συγχρονη Εκδοτικη
55. Δεμερτζής, Ν. (2002), *Πολιτική Επικοινωνία, Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο*. Αθήνα: Παπαζήσης
56. Δήμου, Ν. (1984), *Η Αγροτική Πίστη στην Ελλάδα και η Άσκησή της από την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος*, Θεσσαλονίκη.
57. Δροσοπουλου Σονια, (1989), *Αγροτο-Τουριστικοι Συνεταιρισμοι*, Interbooks
58. Δρούγκας, Β., Μηλιάκος Δ. (1986), *Η ΑΤΕ και το Τραπεζικό Σύστημα*, ΑΤΕ, Αθήνα.
59. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, (2002), *«Προοπτικές Απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας»*, Χρυσάκης, Ζιώμας, Καραμητοπούλου, Χατζαντώνης, Εκδόσεις Σάκκουλα
60. Επιλεγμένα Θέματα Διαχείρισης Περιβάλλοντος, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Αθήνα 1995.
61. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2005), *‘Πρόταση για Απόφαση του Συμβουλίου σχετικά με Κοινοτικές Στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για την αγροτική ανάπτυξη (περίοδος προγραμματισμού 2007-2013’*, (υποβληθείσα από την Επιτροπή), (SEC(2005)914).
62. Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας, *Συνεταιριστικοί Προβληματισμοί 2001*, Εκδόσεις Σταμούλης 2002
63. Ευελπίδη Χρ., (1950), *Οικονομική και κοινωνική ιστορία της Ελλάδος*, Παπαζήσης, Αθήνα.
64. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001). *"Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση: Μια Λευκή Βίβλος"*, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων", Βρυξέλλες, 25.7.2001, COM (2001) 428 τελικό, σελ. 17.

65. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002β). Ανακοίνωση της Επιτροπής, *"Προς ενίσχυση της διαβούλευσης και του διαλόγου- Γενικές αρχές και ελάχιστες προδιαγραφές για τη διαβούλευση των ενδιαφερομένων μερών από την Επιτροπή"*, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 11.12.2002, COM (2002) 704 τελικό.
66. Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2005), *'Ο κλάδος των μεγάλων λιανοπωλητών – τάσεις και αντίκτυπος σε αγρότες και καταναλωτές, Γνωμοδότηση της Επιτροπής'*, NAT/262.
67. Ευσταθίου Π.Α., (2003), *Εργατικοί Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί Και Εργαζόμενοι Ο Ρόλος Της ΓΣΕΕ*, Εκδόσεις Παπαζησης
68. Ευστράτογλου Σ. και λοιποί συνεργάτες (1998), *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Μελέτη –Έρευνα Αγροτικού Χώρου»*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον», Αθήνα
69. Ζαφρακάς Α., *Συνεταιρισμοί*, Εκδόσεις: Αφοι Κυριακίδη Α.Ε.
70. Ζιωγάνας, Χ. (2001), *Αρχές Μικροοικονομικής Ανάλυσης*. Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη.
71. Ζιωγάνας, Χ., Αποστολόπουλος, Κ. και Καλδής, Π. (1996), *Κοστολόγηση Αγροτικών Προϊόντων*, Β' Έκδοση, Έκδοση ΟΕΔΒ, Αθήνα.
72. Ζορμπάς Κων/νος Β., (1993), *«Εκκλησία και Τουρισμός»*, εκδόσεις Τερτιος, Κατερίνη
73. Ηγουμενάκης Νίκος Γ., (1997), *«Τουριστική Οικονομία»*, Τόμος Α', εκδόσεις Interbooks, Αθήνα
74. Ηγουμενάκης Νίκος Γ., (1999), *«Τουριστική Πολιτική»*, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα
75. Ιακωβίδου Ο., (1995), *Αγροτικός Τουρισμός*. Στο: Πρακτικά του Συνεδρίου του ΓΕΩΤΕΕ: *"Αγροτική Οικονομία και Πολιτική: Νέοι Προσανατολισμοί και Αναζητήσεις"*, Αθήνα, 10-12 Δεκεμβρίου 1995
76. Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών (2002), *Συνεταιριστικοί Προβληματισμοί 2001*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.
77. Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών (2003), *Συνεταιριστικοί Προβληματισμοί 2002-2003*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.
78. Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών (2004), *Συνεταιριστική ιδέα και Επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο της Ε.Ε.* (Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας), Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

79. Καλδής, Π. (2003), *Μάρκετινγκ Τροφίμων Ποιότητας Τοπικής Παραγωγής*, Εισήγηση στη Διημερίδα: Αγροτουρισμός: Υπεύθυνη Πρόταση Ανάπτυξης, Δίκτυο Αγροτουρισμού Αποκόρωνα Κρήτης, Βάμος Χανίων, 21-23 Μαρτίου 2003 (υπό έκδοση Τόμος με περίληψη Πρακτικών).
80. Καλδής, Π., Θεοδωροπούλου, Ε., Αλεξόπουλος, Γ. και Γιαννουζάκου, Α. (1999), *Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη*. Βιβλίο για τη Β' Τάξη Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων Τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος Ειδικότητα Περιβάλλοντος και Αγροτουρισμού, Έκδοση Παιδαγωγικό Ινστιτούτο - Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα
81. Καλδής, Π., Νάνος Ι., Σπαθής Π., Ταχόπουλος Π. και Τσιμπούκας Κ. (2005), *Σύγχρονες Γεωργικές Επιχειρήσεις*. Βιβλίο για το Β' Κύκλο Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων Τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος, Όλων των Ειδικοτήτων, Έκδοση Παιδαγωγικό Ινστιτούτο – Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα.
82. Καμενίδης Χ., *Συνεταιρισμοί*, Εκδόσεις: Αφοι Κυριακίδη Α.Ε.
83. Καμενίδης Χρ. (2001), *Συνεταιρισμοί: Αρχές, Οικονομική, Πολιτική, Ανάπτυξη*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αφοι Κυριακίδη.
84. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1782/2003 του Συμβουλίου της 29.9.2003 για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς ... (L 270/21.10.2003).
85. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2004 του Συμβουλίου της 29.4.2004 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1782/2003 ... (L 161/30.4.2004).
86. Καρβούνης Σ. Κ., (1992), *Διαχείριση του Περιβάλλοντος*, Εκδ. Σταμούλης, 1995
87. Κασίμης, Χ., Παπαδόπουλος, Α.Γ., Σουσουνής, Γ., Στραβοράβδης, Σ. (1998), *Μελέτη για την Ανάπτυξη του Νομού Κορινθίας*, Μελέτη που ανατέθηκε από τη Ν.Α. Κορινθίας, Αθήνα, Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας, ΕΚΚΕ.
88. Κασσαβέτης Δημοσθ. (2006). *Κώδικας Συνεταιρισμών*, Αθήνα: Β. Κατσαρός.
89. Κανταντζόγλου Ρ. – Πετρονώτη Μαρίνα (επιμ.), (2000) *Όρια και Περιθώρια – Εντάξεις και Αποκλεισμοί*, Αθήνα: Εκδόσεις Εθν. Κέντρο Κοινων. Ερευνών (ΕΚΚΕ).

90. Κιντής Στ. (2004) *Συνεταιριστικές Τράπεζες*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ Σάκκουλα
91. Κιντής Στ. (2004). *Δίκαιο Συνεταιρισμών: Εισαγωγή, Γενικό Μέρος*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Α. Σακκουλας.
92. Κινητης Σταυρος, (2004), *Δίκαιο συνεταιρισμών*. Τόμος Ι. Εισαγωγή - Γενικό Μέρος έκδοση δ', Εκδόσεις, Αντ. Ν. Σάκκουλας
93. Κινητης Σταυρος, (2004), *Δίκαιο συνεταιρισμών*. Τόμος ΙΙ. Αστικοί συνεταιρισμοί, Εκδόσεις, Αντ. Ν. Σάκκουλας,
94. Κινητης Σταυρος, (2004), *Δίκαιο Συνεταιρισμών*. Τόμος ΙΙΙ. Οικοδομικοί συνεταιρισμοί Μέρος Α' έκδοση γ' Εκδόσεις, Αντ. Ν. Σάκκουλας
95. Κινητης Σταυρος, (2004), «*Κώδικας Συνεταιρισμών*» γ' έκδοση, Εκδόσεις, Αντ. Ν. Σάκκουλας
96. Κιόχος Π. –Θάνος Γ. –Σαλαμούρης Δ. –Κιόχος Α. (2002), *Επιχειρησιακή Έρευνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική.
97. Κλήμης Αρ. (1980), *Συνεργατισμός – Συνεταιρισμός*, Αθήνα: «Συνεργασία».
98. Κόνσολας Ι. Νικόλαος, (1997), *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα
99. Κορρές Γεώργ., (1999), *Συνεργατισμός και Οικονομική Ανάπτυξη*, Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην
100. Κορρες Γεωργιος, *Συνεργατισμος Και Οικονομικη Αναπτυξη*, Εκδόσεις: Ελλην
101. Κουρλιούρος Α. Ηλίας, (2001), *Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
102. Κουρτέσα Γ., (2000), Σημειώσεις στο μάθημα «*Τουριστική Κοινωνιολογία*», Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, Σχολή Διοίκησης Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Θεσσαλονίκη
103. Κουρτέσα Γ., (2005), Σημειώσεις στο μάθημα «*Τουριστική Κοινωνιολογία*» Αλεξάνδρεια Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, Σχολή Διοίκησης Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Σίνδος
104. Κουτσούρης Α., (1997), *Οικοτεχνικές και Αγροτουριστικές Δραστηριότητες στη Λίμνη Πλαστήρα*, Εισήγηση στο Πανευρωπαϊκό Σεμινάριο με θέμα “*Ο Αγροτουρισμός και η συμβολή του στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των χωρών της Ευρώπης*”, Υπουργείο Γεωργίας υπό την αιγίδα της UNESCO, Πλωμάρι Λέσβου, 1-7 Ιουνίου 1997

105. Κουτσούρης Α., Γάκη Δ., (1998), *The quest for a sustainable future: alternative tourism as the lever of development*. Στο 10 Παγκόσμιο Διεπιστημονικό Συνέδριο Τουρισμός και Πολιτισμός στην Αειφόρο Ανάπτυξη, ΕΜΠ, Αθήνα, 19-21 Μαΐου 1998
106. Κρουσταλακη - Μπερβέτου Σ., *Αγροτικοί Συνεταιρισμοί: Θεσμός Οικονομικής & Κοινωνικής Αναπτυξης*, Εκδόσεις: Σταμούλης
107. Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, (1987), *Κράτος, κοινωνία, εργασία στην μεταπολεμική Ελλάδα*, Θεμέλιο, Αθήνα
108. Κωστής Κώστας και Δερτιλής Γιώργος Β. (1991), *Θέματα Νεοελληνικής ιστορίας*, εκδόσεις Α. Ν. Σάκουλα, Αθήνα
109. Κώττης Γ. Πετράκη-Κώττη Α. (2005). *Εισαγωγή στην σύγχρονη Μακροοικονομική*. Εκδόσεις Μπένος, Αθήνα.
110. Κώττης Γ. Πετράκη-Κώττη Α. (2005). *Εισαγωγή στην σύγχρονη Μικροοικονομική*. Εκδόσεις Μπένος, Αθήνα.
111. Λαμπρος Κωνσταντίνος, *Συνεταιρισμοί Και Αναπτυξη*, Εκδόσεις: Τυπωθητώ
112. Λαμπριανίδης Λότης, (2001), *Οικονομική Γεωγραφία*, Πατάκης, Αθήνα
113. Λαμπροπούλου Ελένη, (2003), *Σημειώσεις Κοινωνικής Οικονομίας, Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας, ΤΕΙ Μεσολογγίου*
114. Λένα Διβάνη, (2000), *Η εδαφική ολοκλήρωση της Ελλάδας*, Καστανιώτης, Αθήνα.
115. Λιοναράκης, Ν. (2004). *Ο θαυμαστός, καινούργιος κόσμος των μη κυβερνητικών οργανώσεων*. Ο Κόσμος του Επενδυτή. Α.Φ. 63, σ. 38.
116. Λιοναράκης, Ν. (2004). *Ο θαυμαστός, καινούργιος κόσμος των μη κυβερνητικών οργανώσεων*. Ο Κόσμος του Επενδυτή. Α.Φ. 63, σ. 38.
117. Λύτρας Περικλής Ν., (1983), *«Τουριστική Ανάπτυξη, θεωρία και πράξη»*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
118. Λύτρας Περικλής Ν., (1987), *«Τουριστική Κοινωνιολογία, βασικές έννοιες της Κοινωνιολογίας του Τουρισμού»*, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
119. Λύτρας Περικλής Ν., (1993), *«Τουριστική Ψυχολογία»*, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα
120. Λύτρας Περικλής Ν., (1998), *«Κοινωνιολογία του Τουρισμού»*, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα
121. Μακρυδημήτρης Α., (1992), *Η Οργάνωση της Κυβέρνησης*, Αθήνα: Σάκουλας

122. Μακρυδημήτρης Αντώνης, (2006), *Κράτος των πολιτών*, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνης.
123. Μακρυδημήτρης, Αντώνης, (2002), *Κράτος και κοινωνία των πολιτών, Ελευθερία και κοινωνική δικαιοσύνη*, Αθήνα, Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις.
124. Μάντη Παν., επιμέλεια (2003) *Αστικοί Συνεταιρισμοί*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα
125. Μαριάδης Σταύρος (2003), «*Συνεργατισμός-Συνεταιρισμοί*», Εκδόσεις Γιαχούδη, Θεσσαλονίκη
126. Μαυρόγιαννης Διον. – Κασσαβέτης Δημοσθ. – Τσουραμάνης Χρ. (1998) *Κείμενα Ελληνικού, Κοινοτικού και Διεθνούς Συνεταιριστικού Δικαίου και Πολιτικής*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Α. Σάκκουλας.
127. Μελέτη Κυρ. – Τσουραμάνης Χρ. (2004). *Συνεταιριστική Οικονομία και Νομοθεσία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
128. Μηλιός Γιάννης, (2000). *Ο ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
129. Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων, Ελληνικοί Υγρότοποι, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, 1996
130. Μπουραντάς Δ., (2001), *Μάνατζμεντ: Θεωρητικό Υπόβαθρο, Σύγχρονες Πρακτικές*, Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα
131. Μπουραντάς- Παπαλεξανδρής (2001). *Μάνατζμεντ. Προγραμματισμός και λήψη αποφάσεων*. Εκδ. Μπένος.
132. Μπρεδήμας Α., (1989),(1996), *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, τ. Α΄, Αθήνα, τ. Β΄, Αθήνα.
133. Ν. Μούσης, (2001), *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα
134. Νικολόπουλος Ηλ. (1988), *Δομές και θεσμοί στην Τουρκοκρατία – Τα Αμπελάκια και ο κοινωνικοοικονομικός μετασχηματισμός του ελλαδικού χώρου*, Αθήνα: Εκδόσεις Κάλβος.
135. Νίκος Μουζέλης, (1978), *Νεοελληνική Κοινωνία. Όψεις υπανάπτυξης*, Αθήνα, εκδ. Εξάντας
136. Νόμος 1667/1986 «Αστικός συνεταιρισμός»
137. Νόμος 2716/1999, «Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και άλλες διατάξεις».
138. Νόμος 2810/2000, Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις

139. Νόμος.2076/1992 «Ανάληψη και άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων και άλλες συναφείς διατάξεις».
140. Π. Τσάρτας, Κ. Θεοδωρόπουλος, Ρ.Καλοκάρδου-Κραντονέλλη, Ε. Μανώλογλου, Κ. Μαρούντας, Π. Παππάς, Ν. Φακιάλας, (1995), «*Οι Κοινωνικές Επιπτώσεις του Τουρισμού στους Νομούς Κέρκυρας και Λασιθίου*», Αθήνα.
141. Π.Δ. 93/1987 «Οικοδομικός Συνεταιρισμός»
142. Παπαγεωργίου Κ. (2004) *Βιώσιμη Συνεταιριστική Οικονομία – Θεωρία και Πρακτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.
143. Παπαγεωργίου Κ., *Αγροτικοι Συνεταιρισμοί*, Εκδόσεις: Σταμούλης
144. Παπαγεωργίου Λ.Κωνσταντίνος, (2004) «*Βιώσιμη Συνεταιριστική Οικονομία - Θεωρία & Πρακτική*», Εκδόσεις Σταμούλης
145. Παπαδασκαλόπουλος Δ. Αθανάσιος, Χριστοφάκης Σ. Μανώλης, (2001), *Περιφερειακός Προγραμματισμός*, Παπαζήσης, Αθήνα
146. Παπούλιας Δ. και Χ. Τσούκας, (1998), *Κατευθύνσεις για τη Μεταρρύθμιση του Κράτους*, Αθήνα: Καστανιώτης
147. Πατρινός Δ., (2006), *Μάνατζμεντ Ι: Εισαγωγή στη διοίκηση επιχειρήσεων*, Αθήνα, Εκδόσεις Έλλην.
148. Πράξη Διοικητή Τραπεζής της Ελλάδος 2258/2-11-93 «Καθορισμός πλαισίου λειτουργίας και εποπτείας πιστωτικών ιδρυμάτων υπό τη μορφή πιστωτικών συνεταιρισμών του νόμου 1667/1986».
149. Ρίφκιν Τζ. (1996), «*Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της*», Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα
150. Ρομπόλης Σ., Χλέτσος Μ., (1995), *Η κοινωνική πολιτική μετά την κρίση του κράτους πρόνοιας*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη
151. Σακελλαρόπουλος Θ., (1999), *Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους*, Αθήνα, Κριτική
152. Σακελλαρόπουλος Θεοδ. (2003), *Κείμενα Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Διόνικος.
153. Σακελλαρόπουλος Θεοδ. (2006), *Θεσμικός Μετασχηματισμός και Οικονομική Ανάπτυξη – Κράτος και Οικονομία στην Ελλάδα (1830 -1922)*, Αθήνα: Εκδόσεις Διόνικος.
154. Σακελλαρόπουλος Θεοδ., επιμέλεια (2004), *Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα*, τόμοι Α' & Β', Αθήνα: Εκδόσεις Διόνικος.

155. Σβορώνος Νίκος Γ., *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Θεμέλιο, Αθήνα.
156. Σεραφετινίδου, (2002), Μ. *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg
157. Σιφνιωτής Κ., *Συνεταιριστική Οικονομία*, Εκδόσεις: Κριτική
158. Σκλιάς Π, Χουλιάρης Α, (2002), *Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και η διεθνής αναπτυξιακή συνεργασία*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
159. Σκούντζος Α. (1996), (1993), Θεόδωρος, *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική*, τόμος Α΄ και Β΄, Αθ. Σταμούλης, Αθήνα – Πειραιάς
160. Σπανού Κ., (1999), *Ελληνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Αθήνα: Παπαζήσης
161. Σπανού Κ., (2000), *Διοίκηση, Πολίτες και Δημοκρατία*, Αθήνα: Παπαζήσης
162. Σπιλάνης Ι. (1998), *Ιδιαιτερότητες και αναπτυξιακές δυνατότητες του ελληνικού νησιωτικού χώρου*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη,
163. Σταθόπουλος Π.,(2005), *Κοινωνική πρόνοια : ιστορική εξέλιξη, νέες κατευθύνσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
164. Στασινοπούλου Όλγα, (1997), *Κράτος Πρόνοιας: ιστορική εξέλιξη, σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις*, Gutenberg
165. Στρουλιας Π., *Τεμψη Και Συνεταιρισμος Αμπελακιων*, Εκδόσεις: Ελλα
166. Σχίζας Γιάννης, (1998) «*Ο άλλος Τουρισμός*», Εναλλακτικές Εκδόσεις / Οικοτοπία, Αθήνα
167. Τάχου Α., (2006), *Δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλας.
168. ΤΕΙ Μεσολογγίου, 2003, Πρακτικά Δ' Επιστημονικού Συνεδρίου, *Η Κοινωνική Οικονομία ανάμεσα στο τοπικό και στο Παγκόσμιο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
169. Τελική έκθεση της ελληνο-γαλλικής μελέτης PLATON96, με θέμα: “*Αλληλεπιδράσεις μεταξύ της επιτόπιας αξιοποίησης των γεωργικών προϊόντων και της ανάπτυξης του αγροτουρισμού στις ορεινές και μειονεκτικές ζώνες της Μεσογείου*”, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ανθοπούλου Θ. (επιστ.υπεύθυνη), Κοβάνη Ε., Σπιλάνης Ι. και INRA-Paris, Roux B. (επιστ. υπεύθυνος), Bazin G., 1996-1998
170. Τρεντίν Μπρούνο, (2000), *Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους και η πλήρης απασχόληση*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

171. Τσάλτας Γ. Ι. και Γρηγορίου Π. Γ., (1994), *Κοινοτικές στρατηγικές για το περιβάλλον*, Εκδ. Παπαζήση
172. Τσάρτας Πάρις, (1989), «*Κοινωνικές και Οικονομικές Επιπτώσεις της Τουριστικής Ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων και ιδιαίτερα στα νησιά Ίος και Σέριφος κατά την περίοδο 1950-1980*», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.
173. Τσάρτας Πάρις, (1996), «*Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό*», εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα.
174. Τσούμας Β. (2005), *Οι Συνεταιρισμοί: Οικοδομικοί, Αστικοί και Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
175. Τσουμας Βασίλειος, *Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί*, Εκδόσεις: Σακκουλας
176. Τσουραμάνης Χρ., (2003), *Σύγχρονα Κοινωνικά Προβλήματα – Η ελληνική πραγματικότητα*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
177. Τσουραμάνης Χρηστος, Μελετης Κυριακος, (2004), *Συνεταιριστική Οικονομία Και Νομοθεσία*, Εκδόσεις: Παπαζησης
178. Υπουργείο Γεωργίας (1995), *Ελληνικό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER II- 1994-1999*, Αθήνα.
179. Υπουργείο Γεωργίας (2001α), *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+ (2000-2006)*, Τόμος Α', Αθήνα.
180. Υπουργείο Γεωργίας (2001β), *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κ.Π. LEADER+ (2000-2006) Εκ των προτέρων Αξιολόγηση του LEADER+*, Τόμος Β', Αθήνα.
181. Φατούρος Α., Στεφάνου Κ., (1995), *Οι συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης για το διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών*, Αθήνα
182. Χ. Ταγαράς, (2001), *Η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών, κεφαλαίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα
183. Χαραλάμπους Κυρ., (1997), *Ο Συνεταιριστικός τρόπος παραγωγής και η μετάβαση στο Σοσιαλισμό*, Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.
184. Χλέπας Ν., (1999), *Η Τοπική Διοίκηση στην Ελλάδα. Ο διαλεκτικός ανταγωνισμός της αποκέντρωσης με την αυτοδιοίκηση*, Αθήνα: Σάκκουλας
185. Χριστοφάκης Σ. Μανώλης, (2001), *Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα
186. Χυτηρης Σ. Α. (2001) *Διοίκηση Ανθρωπινων Πορων*, Αθηνα, Εκδόσεις "Interbooks"

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Alnoor, E. (2002). "Information Struggles: The Role of Information in the Reproduction of NGO-Funder Relationships," *Non-profit and Voluntary Sector Quarterly* 31(1), pp 85-113.
2. Anthopoulou Th. *Agrotourism and the rural environment. Potentialities and limits in the mediterranean less-favoured areas*. In: *Tourism and the environment: Regional, economic and policy issues- 2nd edition*, Helen Briassoulis and Jan Van Der Straaten, eds. London: Kluwer Academic Publishers, 1998 (Forthcoming)
3. Anthopoulou Th. *La cooperative feminine d'agrotourisme a Petra dans l'ile de Lesbos*. In: *La RDT dans les zones rurales et les regions insulaires de l' Union Europeenne* (Dir: J.Battesti), Commission Europeenne - DGXII, Bruxelles, 1995, pp. 86-89
4. Bazin G., Roux B. *L' agritourisme: un atout pour les zones rurales difficiles mediterraneennes?*. Ed. Harmattan, Paris, 1997, pp. 215-236
5. Burns P.M., Holden A, *Alternative and sustainable tourism Development In: The Earthscan Reader in Sustainable Tourism*, Ed.L.France, Earthscan Publ.Ltd, London, 1997, pp26-28
6. Chris Hann & Elisabeth Dunn (editors), "Civil Society: challenging western models", European Association of Social Anthropologists
7. Clarke, G. (1998). Non-Governmental Organizations (NGOs) and Politics in the Developing World. *Political Studies* XLVI, pp 36-52.
8. Collectif (Dir: Coulomb P.) *Le tourisme contre l'agriculture?*, ADEF, Paris, 1986
9. Coulmin P. *La decentralisation: la dynamique du developpment local*. Ed Syros at Adels, Paris, 1986
10. Cross, C.J. (1997). Funds for NGOs. Published in *the Proceedings of the 4th Annual AUC Research Conference*.
11. Edwards, M. and Hulme, D. (1996) Too close for comfort? The impact of official aid on non-governmental organizations. *World development* 24, pp 961-974.

12. France L. Introduction In: The Earthscan Reader in Sustainable Tourism Ed. L.France, Earthscan Publ.Ltd, London, 1997, pp 1-22
13. Grolleaw H., LEADER MAGAZINE, 4: 14-16, 1993
14. Iacovidou O., Turner C., The Female Gender in Greek Agrotourism, in ANNALS OF TOURISM RESEARCH, 22: 481-484
15. Koutsouris A. Networking for sustainable future: the case of development agencies. In: Third European Symposium on Rural and Farming Systems Analyses: Environmental Perspectives, AFSRE/European Group, Stuttgart-Hohenheim, Germany, 25-28 March 1998 (forthcoming)
16. Leader Dossiers. *Tourisme at the service of rural development*. LEADER Coordinating Unit/AEIDL, Bruxelles, 1993
17. Lebeau R., *Les grands types des structures agraires dans le monde*, Ed. Masson, Paris, 1992
18. Lewis, D. & Sobhan, B. (1999). Routes of funding, roots of trust? Northern NGOs, southern NGOs, donors, and the rise of direct funding. *Development in Practice* Vol. 9, pp.117-29.
19. Meyer, C. (1997). The political economy of NGOs and Information Sharing. *World Development*, Vol 25(7), pp 1127-1140.
20. Muheim P. *Tourisme et developpement rural, une opportunit e a mieux exploiter selon l'OCDE*. In: L'information agricole, 1995, 682, pp. 25-26
21. Muller H. The thorny path to sustainable tourism development. In: The Earthscan Reader in Sustainable Tourism Ed. L.France, Earthscan Publ.Ltd, London, 1997, pp 29-35
22. Perrier-Cornet P., Capt D. *Les agriculteurs face a la nouvelle PAC. Quelles perspectives pour quels territoires?*. In: Economie Rurale, 225, jan.-fev.1995, pp. 22-27
23. Sudbery, I. (2003). "Bridging the Legitimacy Gap in the EU: Can Civil Society Help to Bring the Union Closer to Its Citizens?", *Collegium*, No.26.
24. Ulrich Beck, "The brave new world of work", Polity Press, (Αγγλική  κδοση του "Schoene neue Arbeitswelt. Vision Weltburgergesellschaft", Campus Verlag)
25. Warleigh, A.(2001). "Europeanizing Civil Society: NGOs as Agents of Political Socialization", in *Journal of Common Market Studies*, Vol.39 (4), pp.619-639.

Ιστοσελίδες

1. ARCHISplus - The Historical Archives Database
http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/archisplus/arcp_central.cfm?lng=en
2. Association for Participatory Democracy "ADEPT" (2004). Non-Governmental Organizations. [Online]. Available from: <http://e-democracy.md/en/ngo/>
3. Bremer, P. (2003). Coalition Provisional Authority Order Number 45 Non-Governmental Organizations. . [Online]. Available from: <http://habitat.igc.org/ufp/order45.htm>
4. CORDIS <http://www.cordis.lu/en/home.html>
5. Council of Europe <http://www.coe.int/portalT.asp>
6. Council of the European Union <http://ue.eu.int/en/summ.htm>
7. Dialogue with Citizens and Business <http://citizens.eu.int/>
8. ECLAS - European Commission Libraries Catalogue
<http://europa.eu.int/eclas/>
9. EMIRE <http://www.eurofound.ie/emire/emire.html>
10. EUR-Lex: European Union law <http://europa.eu.int/eur-lex/en/index.html>
11. EuroDicAutom <http://europa.eu.int/eurodicautom/Controller>
12. Euroguide <http://www.euroguide.org/euroguide/subject-listing/>
13. Euro-info. Προγράμματα και Χρηματοδοτήσεις <http://www.euro-info.gr/euprogrammes.asp>
14. Euro-info.gr. Ατομα με ειδικές ανάγκες (AMEA) http://www.euro-info.gr/showCategoriesbySubCatId.asp?subcat_id=38
15. EuroInternet <http://eiop.or.at/euroint/>
16. Eurolund <http://www.lub.lu.se/eurolund/eng.vadeurolund.html>
17. Europa - EU Databases <http://europa.eu.int/geninfo/info-en.htm>
18. EUROPA <http://europa.eu.int/index-en.htm>
19. EUROPA <http://europa.eu.int/index-en.htm>
20. EUROPE DIRECT - ΚΕΝΤΡΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
http://europa.eu.int/comm/relays/edc/index_en.htm
21. European Foundation <http://www.eurofound.ie/>

22. European Information Association (EIA) - EU information
<http://www.eia.org.uk/>
23. European Parliament <http://www.europarl.eu.int/>
24. Eurostat <http://europa.eu.int/comm/eurostat/>
25. GLOSSARY of Institutions, policies and enlargement of the European Union
<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/cig/g4000.htm>
26. <http://pandoiko.gr/modules/smartpartner/partner.php?id=46>
27. http://volunteers.neagenia.gr/show_mko.asp?Id=108
28. http://www.agrotour.gr/agro/site/AgroTour/t_docpage?sub_nav=WhatIs&doc=/Documents/agrotour/company/whatisrural
29. <http://www.cleanupgreece.org.gr/magazine/2/tourism.htm>
30. <http://www.equal-krikos.gr/content/view/25/45/>
31. <http://www.ert.gr/menoumellada/tourdetails.asp?id=1561>
32. <http://www.korinthorama.gr/epek>
33. <http://www.korinthorama.gr/korinthia/index.php>
34. <http://www.nolimits.com.gr/programms.php>
35. <http://www.oee.gr/progs/tourism.html>
36. http://www.ruralinvest.gr/agro/site/AgroInvest/t_docpage?doc=/Documents/AgroInvest/investfaq/faq2&sub_nav=Calls
37. http://www.ruralinvest.gr/agro/site/AgroInvest/t_section?sub_nav=Calls
38. <http://www.s-amphictyony.gr/act.htm>
39. <http://www.statistics.gr>
40. IDEA - The Electronic Directory of the European Institutions
<http://europa.eu.int/idea/en/index.htm>
41. Mihan Foundation. (2000). Civil Society. The new force. Chapter : Definition.
[Online]. Available from:
<http://www.mihancivilsociety.org/chapter4/definition.html>
42. NGO Café (2002). World Bank and other definitions of an NGO [Online].
Available from: <http://www.gdrc.org/ngo/wb-define.html>
43. Official Journal of the European Communities <http://europa.eu.int/eur-lex/en/oj/index.html>
44. RAPID - EU Press Releases <http://europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh>
45. SCAD <http://europa.eu.int/eclas/scad.htm>

46. UC Berkeley Library - European Union Internet Resources
<http://www.lib.berkeley.edu/GSSI/eu.html>
47. Union of International Associations. (2003). Conventional Categories. [Online]. Available from:
<http://www.uia.org/organizations/orgtypes/orgtypec.php>
48. Wardem Mohamed Ali (2004). Highlights on the Legislation of Non-Governmental Organizations and its Role in Developing the Organizations' Work. [Online]. Available from:
<http://www.eurocom.org/eurocom/jordan/jett/ngomeet/papers/wardem.htm>
49. Willets, P. 'What is a Non-Governmental Organization?', UNESCO encyclopedia of Life Support Systems, Section Institutional and Infrastructure Resource Issues, Article 1.44.3.7: Non- Governmental Organizations. Available at: <http://www.staff.city.ac.uk/p.willets/CS-NTWKS/NGO-ART.HTM>.
50. World Bank website "Nongovernmental Organizations and Civil Society /Overview." [Online]. Available from:
<http://wbln0018.worldbank.org/essd/essd.nsf/NGOs/home>
51. www.oikosylko/korithiakos.gr
52. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ <http://www.ate.gr/index.shtml>
53. ΓΓΠΣ - Υπηρεσίες στους Πολίτες
http://www.gsis.gov.gr/on_line_ypiresies/polites/e-polites.html
54. Γενική Γραμματεία Εμπορίου Υπουργείου Ανάπτυξης
<http://www.gge.gr/home/index.html>
55. Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας <http://www.gsrt.gr>
56. Γενική Γραμματεία Ισότητας <http://www.isotita.gr>
57. Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς <http://www.neagenia.gr>
58. Γιάννης, Ν. (2002). Τι είναι η Κοινωνία Πολιτών; [Online]. Available from:
<http://www.comind.gr/kinisipoliton/pageb2p001.html>
59. Δεληγιάννης Αλέξανδρος, "Κοινωνία ποιών πολιτών; Όταν οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις χρησιμοποιούνται ως επίφαση συμμετοχικής δημοκρατίας",
<http://www.greekhelsinki.gr/dikaiomatika/07/fakelos/koinwnia/05.htm>
60. Δημητρα. Οργανισμος Γεωργικης Επαγγελματικης Εκπαιδευσης Καταρτισης Και Απασχολησης <http://www.ogeeka-dimitra.org.gr>

61. Διασυννοριακες Δημοσιες Υπηρεσιες Στην Ευρωπαϊκη Ενωση
<http://www.europa.eu.int/public-services>
62. Δικαιο Της Ευρωπαϊκης Ενωσης <http://www.europa.eu.int/lex/el/index.html>
63. Δικαστηριο Των Ευρωπαϊκων Κοινοτητων <http://www.curia.eu.int>
64. Δίκτυο Κέντρων Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης
http://europa.eu.int/comm/relays/edc/index_en.htm
65. Δίκτυο ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ S.O.S., <http://www.medsos.gr>
66. Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας (Ε.ΣΥ.Ν.) <http://www.esyn.gr>
67. Εθνικο Τυπογραφειο <http://www.et.gr>
68. Εισηγητικη Εκθεση στο σχέδιο νόμου για τις “Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις” (Νόμος 2810/2000) Προς τη Βουλή των Ελλήνων στο site <http://www.minagric.gr/greek> του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.
69. Ελλάδα Κοινοτικο Πλαισιο Στηριξης <http://www.hellaskps.gr>
70. Ελληνικό Κέντρο Προώθησης του Εθελοντισμού (2004). Θεσμικές Χρηματοδοτήσεις, [Online]. Available from:
<http://www.anthropos.gr/finance.asp> [Accessed 10/02/2004]
71. ΕΣΠΑ 2007-2013: <http://www.hellaskps.gr/2007-2013.htm>
72. ΕΣΣΑΑ 2007-2013: <http://www.agrotikianaptixi.gr/plirofories/index.asp>
73. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002α). ‘Η Επιτροπή και οι Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί: Οικοδόμηση Ισχυρότερης Εταιρικής Σχέσης- Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής, [Online]. Available from:
http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgc/ong/docs/communication_el.pdf [Accessed 10/3/2004].
74. Ευρωπαϊκό Κοινοβουλιο <http://www.europarl.eu.int>
75. Η Φωνη Του Πολιτη Στην Ευρωπη <http://www.europa.eu.int/yourvoice 2000-2006>
76. Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ενωσης αφιερωμένη στην ηλεκτρονική εκμάθηση <http://www.elearningeuropa.info>
77. Κοινωνική Πρωτοβουλία EQUAL, <http://www.socialeconomy.gr>
78. Μικρες Επιχειρησεις Και Συνεταιρισμοι Μπουντρογιαννης Δ. ,
<http://www.chaniaperf.gr/synedrio/EIΣΗΓΗΣΕΙΣ>

79. Οδηγός Τουριστικών Επενδύσεων:
<http://www.gnto.gr/pages.php?pageID=178&langID=1>
80. Ομάδα περιβάλλοντος ΕΚΚΕ. (1996). Δραστηριότητες ΜΚΟ – ΠΟ. [Online].
Available from: http://www2.ekke.gr/estia/gr_pages/mko_po/static.htm.
[Accessed 25/3/2004].
81. Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου (2002). Η
κοινωνία των Πολιτών. [Online]. Available from: [Http://www.parembasis](http://www.parembasis)
82. Υπεχωδε Κεντρο Πληροφορησης Περιβαλλοντικη Πληροφορια
<http://www.minenv.gr/4/41/g4100.html>
83. Υπουργείο Αγαίου και Νησιωτικης Πολιτικης <http://www.ypai.gr>
84. Υπουργείο Αγροτικης Ανάπτυξης και Τροφίμων <http://www.minagric.gr/>
85. Υπουργείο Αγροτικης Ανάπτυξης και Τροφίμων
<http://www.minagric.gr/greek>
86. Υπουργείο Ανάπτυξης <http://www.ypan.gr/>
87. Υπουργειο Αναπτυξης Γενικη Γραμματεια Ελληνικου Οργανισμου
Τουρισμου <http://www.gnto.gr>
88. Υπουργειο Αναπτυξης Γενικη Γραμματεια Εμποριου Διαδικασιες Συστασης
Επιχειρησεων <http://www.gge.gr/09diadsystasis/index.html>
89. Υπουργειο Αναπτυξης Γενικη Γραμματεια Καταναλωτη <http://www.efpolis.gr>
90. Υπουργειο Αναπτυξης Διαδικασια Συστασης Εταιρειων
<http://www.gge.gr/09diadsystasis/index.html>
91. Υπουργειο Αναπτυξης Εθνικο Δικτυο Ερευνας Και Τεχνολογιας
<http://www.grnet.gr>
92. Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας <http://www.ypakp.gr/>
93. Υπουργειο Γεωργιας Εθνικο Ιδρυμα Αγροτικης Ερευνας (ΕΘΙΑΓΕ)
<http://www.nagref.gr>
94. Υπουργειο Εθνικης Οικονομιας <http://www.ypetho.gr/ministry>
95. Υπουργειο Εθνικης Οικονομιας Γενικη Γραμματεια Διεθνων Οικονομικων
Σχεσεων <http://www.dos.gr>
96. Υπουργειο Εθνικης Οικονομιας Ελληνικο Κεντρο Επενδυσεων ΕΛΚΕ
<http://www.elke.gr>
97. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων <http://www.ypepth.gr/>
98. Υπουργειο Εργασιας <http://www.labor-ministry.gr>

99. Υπουργείο Εργασίας Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων
<http://www.ggka.gr>
100. Υπουργείο Εργασίας Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας <http://www.eie.org.gr>
101. Υπουργείο Εργασίας Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού
<http://www.oaed.gr>
102. Υπουργείο Εργασίας Οργανισμός Εργατικής Εστίας <http://www.oee.gr>
103. Υπουργείο Εργασίας Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας <http://www.oek.gr>
104. Υπουργείο Εσωτερικών Γενική Γραμματεία Ισότητας <http://www.kethi.gr>
105. Υπουργείο Εσωτερικών Δημοσίας Διοικήσης Και Αποκεντρώσης
<http://www.ypes.gr>
106. Υπουργείο Εσωτερικών Εθνικό Κέντρο Δημοσίας Διοικήσης
<http://ils.ekdd.gr/DefaultGR.asp>
107. Υπουργείο Εσωτερικών Κέντρο Ερευνών Για Θέματα Ισότητας
<http://www.kethi.gr>
108. Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών <http://www.mnec.gr/el/>
109. Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών: <http://www.ependyseis.gr>
110. Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών Εθνική Στατιστική Υπηρεσία
Ελλάδος <http://www.statistics.gr>
111. Υπουργείο Παιδείας <http://www.ypepth.gr>
112. Υπουργείο Πολιτισμού <http://www.culture.gr>
113. Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης <http://www.mintour.gr/>
114. Υπουργείο τουριστικής ανάπτυξης,
<http://www.gnto.gr/pages.php?pageID=805&langID=1>
115. Υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ <http://www.minpress.gr>
116. Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης <http://www.mohaw.gr/>